

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

**АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ**

**«Қазақстанда жоғары білім беру сапасы мәдениетінің тиімді тәжірибесін дамыту:
бенчмаркинг және резервтерді іздеу»**

**VI Халықаралық ғылыми –практикалық конференцияның материалдары
12-13 қараша 2019 жыл**

Алматы, 2019

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

**АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ**

«Қазақстанда жоғары білім беру сапасы мәдениетінің тиімді тәжірибесін дамыту:
бенчмаркинг және резервтерді іздеу»

VI Халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары
12-13 қараша 2019 жыл

Материалы VI Международной научно- практической конференции
«Продвижение эффективных практик культуры качества в высшем образовании
Казахстана: бенчмаркинг и поиск резервов»
12-13 ноября 2019 год

Proceeding of VI International scientific and practical conference
“Promoting Effective Quality Culture Practices in Higher Education in Kazakhstan: Benchmarking
and Resource Search”
November 12-13, 2019

Алматы, 20

УДК 323 (574)
ББК 66.3 (5Каз)
В 41

Рекомендовано к изданию решением Ученого Совета
КазУМОиМЯ имени Абылай хана (протокол № 3 от 29 октября 2019 г.)

Главный редактор:

Кунанбаева С.С., д.филол.н., профессор, академик НАН РК,
ректор КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Редакционная коллегия:

Саханова А.Н., д.э.н., проректор по научной и инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана;
Кульгильдинова Т.А., профессор. д.ф.н., проректор по учебно-методической работе
КазУМОиМЯ им. Абылай хана;
Яновская О.А., д.э.н., профессор. PhD., академик Международной академии наук
«Евразия», советник директора агентства НААР;
Р.Гессе., профессор Фрайбургского университета, Германия;
Амангожаева Е.Б., м.ю.н. ведущий специалист КазУМОиМЯ им. Абылай хана.

В41 Материалы VI Международной научно-практической конференции «Продвижение эффективных практик культуры качества в высшем образовании Казахстана: бенчмаркинг и поиск резервов», -Алматы: КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2019. - 771 с.

ISBN 978-601-270-269-9

Материалы VI Международной научно-практической конференции «Продвижение эффективных практик культуры качества в высшем образовании Казахстана: бенчмаркинг и поиск резервов», отражают актуальные вопросы в области обеспечения качества образования, роли независимой аккредитации в системе обеспечения качества высшего образования в Казахстане. В рамках конференции были рассмотрены следующие направления: «Эффективные практики иноязычного образования в Казахстане и зарубежом», «Роль и опыт независимой аккредитации в системе обеспечения качества высшего образования в Казахстане», «Сотрудничество с зарубежными вузами от совместных проектов до двойных дипломов», «Бенчмаркинг как инновационный способ повышения конкурентоспособности университета на международном рынке образовательных услуг», «Формирование культуры качества в вузе и внутривузовская система обеспечения качества», «Профессиональное развитие педагога: традиции и перемены», «Модернизация системы образования Республики Казахстан в контексте "Рухани жангыру"», «Стратегическое партнерство ВУЗов и бизнес сообщества при формировании профессиональных компетенций», «Университет и государство: модели взаимодействия», «Актуальные вопросы междисциплинарных исследований социальных и экономических наук».

Издание предназначено для широкого круга читателей, интересующихся проблемами модернизации общественного сознания, перехода на латинскую графику, преподавания иностранных языков, филологической наукой, вопросами национальной безопасности, обеспечения экономического роста страны.

ISBN 978-601-270-269-9

УДК 323 (574)
ББК 66.3 (5 Каз)

© КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2019

МАЗМУНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

Приветственное слово **Кунанбаевой С.С.**, ректора КазУМОиМЯ им. Абылай хана, академика НАН РК к участникам VI Международной научно-практической конференции.....

Пленарлық мәжіліс Пленарное заседание Plenary session

Кунанбаева С.С. , К вопросу о модернизации функционально-структурных и контентно-компетентностных основ высшего профессионального образования.....	10
Р.Гессе. , What is Education about? Education in a Kantian perspective and its importance in the present situation of mankind. Questions and answers.....	17
Revalde G. , The role and formation of internal systems of quality assurance in universities.....	30
Яновская О.А. , Роль и опыт независимого аккредитационного агентства в системе обеспечения качества высшего образования.....	36
Торрес Д.П., Ламберти К.П. , Сотрудничество университета с бизнесом: проекты для развития испанского языка.....	40
СЕКЦИЯ №1. ҚАЗАҚСТАНДА ЖӘНЕ ШЕТЕЛДЕРДЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ТӘЖІРИБЕЛЕРІ СЕКЦИЯ №1. ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРАКТИКИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ И ЗАРУБЕЖОМ	
Abrahmanova A.K. , Teaching the procedural components of foreign reading	47
Абылқасымова Б.А. , 21 ғасыр басындағы Азия менлекеттеріндегі тілдік саясат пен ағылшын тілінің дамуы.....	52
Ахметова Б.Е. , Авторская метафора в иноязычном образовании	57
Ахметова Г.Ш. , Образовательные квесты как креативная технология для формирования профессионально коммуникативной компетенции будущих учителей иностранного языка.....	62
Ashimbayeva A.K. , 中哈儿童文学的引进与.....	69
Battal F.A. , Puns in humorous internet messengers as the means of foreign language acquisition.....	76
Golovchun A.A., Turlybekova A.O. , Communicative teaching of foreign language through information and lecommunication technologies in institutions of higher education.....	81
Duisebaeva N.R. , Academic writing for EFL students: modern taching strategies.....	88
Ердашова А.Б. , Қытай тіліндегі жекелеген күшейтпелі қолданылу ерекшеліктеріне талдау жасау	93
Жанаділ Н. , Қазіргі шет тілдік білім беру ісінің парадигмасының теорисы – мәдениет аралық қатысым.....	100
Жумабекова Г.Б. , Аналитико-ситуативные технологии в овладении иноязычным общением будущими учителями ИЯ.....	104

Zhunussova A.K. , Theoretical aspects of using system and purpose oriented approach in foreign language education.....	111
Ibragim A. , Issues of current interest on foreign language education.....	117
Қалиева К.М., Ескалиева Б. , Кейс технологиясы болашақ мұғалімнің ғылыми-зерттеушілік білігін қалыптастыру құралы ретінде.....	124
Кунакова К.У. , Использование мобильных устройств студентами на занятиях русского языка.....	139
Хуншан А. , 汉哈词汇对比.....	136
Қалиева Ә.М. , Тілін оқып отырған елдің мәдениетін меңгерудің маңыздылығы	144
Мажит Б. Б. , Тіл – ұлттың мәдени коды.....	149
Медведева С.М. , Формирование дискурсивной компетенции в рамках диалогического общения с использованием коммуникативных ситуаций.....	153
Мухаметкалиев У., Кочкарёв И. , Современная трактовка интерпретированной модели перевода.....	160
Seliverstova I.A. , Ways of upgrading the foreign language teaching and learning process in higher education.....	164
Tairova G., Sarsenova Zh. , Translation peculiarities of political texts.....	171
Tileukhanova A. , Technology cultural self-consciousness of future teachers in the process of foreign language education.....	176
Тулешова Қ. Т., Теңізбаев Е.Н., Икрамова Р.Т. , Сандық технологиялардың сипаты және шетел тілін оқытуда сандық технологияларды қолдану әдіснамасының тарихи кезеңдері.....	182
Утемисова А. , Жастар сөйлеу тіліндегі гендерлік ерекшеліктер.....	190
СЕКЦИЯ №2 ҚАЗАҚСТАНДА ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖҮЙЕСİNДЕ ТӘУЕЛСІЗ АККРЕДИТТЕУДІҢ РӨЛІ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ СЕКЦИЯ №2 РОЛЬ И ОПЫТ НЕЗАВИСИМОЙ АККРЕДИТАЦИИ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	
Zolotaryova I., Besedovskyi O. , Experience of accreditation of phd programme by high council for evaluation of research and higher education. france.....	194
Бейсегул Д.Т., Курбан Г.А., Юсупова Р.С. , Роль аккредитационных и рейтинговых агентств в повышении качества образовательных программ.....	202
СЕКЦИЯ №3. БІРЛЕСКЕН ЖОБАЛАРДАН БАСТАП ҚОС ДИПЛОМ ЖОБАСЫНА ДЕЙІН ШЕТЕЛДІК ЖОО-ЫМЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ОРНАТУ СЕКЦИЯ №3. СОТРУДНИЧЕСТВО С ЗАРУБЕЖНЫМИ ВУЗАМИ ОТ СОВМЕСТНЫХ ПРОЕКТОВ ДО ДВОЙНЫХ ДИПЛОМОВ	
Itska D., Violin V. , Attitudes in the south-west bulgaria by the complete medium education for the continuing of education in bulgaria.....	210
Пак Н.С., Ким У.А. , Студенческая мобильность как стратегический ресурс профессиональной подготовки специалистов-филологов.....	217
СЕКЦИЯ №4. БЕНЧМАРКИНГ БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ НАРЫҒЫНДА УНИВЕРСИТЕТТІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНН АРТТЫРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ СЕКЦИЯ №4. БЕНЧМАРКИНГ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТИ УНИВЕРСИТЕТА НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ	
Nursoy M. The role of smes in economic development.....	223
Жанатауова Г.Б., Кашкимбаева К.Б. , Применение бенчмаркинга в высшем	228

образовании.....	
Устемирова А.О., Бір белдеу-бір жол» жобасындағы қытайдың мәдени ықпал стратегиясы	235
СЕКЦИЯ №5 ЖОО САПА МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖОО ІШІНДЕ САПА ЖҮЙЕСІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ СЕКЦИЯ №5 ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ КАЧЕСТВА В ВУЗЕ И ВНУТРИВУЗОВСКАЯ СИСТЕМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА	
Бурганова Р.И., Жарлгасова Б.Е., Качество образования: современные подходы и инструменты.....	243
Stoyka A., Dragomirova I. The establishment of quality culture in higher education.....	250
Токарева В., Никифорова Н., Аксиологические аспекты формирования культуры качества высшего образования	255
Трима К., Группа E4 как фактор обеспечения качества высшего образования в европейском пространстве высшего образования.....	261
СЕКЦИЯ №6. ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫ: ДӘСТҮРЛЕР МЕН ӨЗГЕРІСТЕР СЕКЦИЯ №6. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА: ТРАДИЦИИ И ПЕРЕМЕНЫ	
Andassova M., The problems of translation and methodology in the classical japanese literature.....	268
Акопова Е.С., Творческий подход в обучении иностранному языку.....	272
Алашабаева У.Н., Жаилаубек Л., Педагогтардың еңбек мотивациясын арттыру жолдары.....	278
Алшанов Р., Специфика методики преподавания синхронного перевода: традиции и инновации.....	283
Z. Askarova., A. S. Akylbay., Formation of ethnopedagogical culture of future specialists through artistic design.....	288
Асыл М.Б., Влияние профессионального развития учителя на повышение качества обучения.....	295
Ашимова З.А., Значение переводческого тезауруса языковой личности осуществляющей перевод художественного текста	301
G.R. Bakhtiyarova., A.S. Togaibay Communication as a leading currency curriculum.....	305
Боранбай Р., Обучение иностранному языку на основе информационно-коммуникационных технологий в кугуи им. Ш. Есенова.....	312
Жансугурова К.Т., Болашақ мамандардың кәсіби - шығармашылық іс – әрекетіндегі өзекті проблемалары.....	318
Жусупбеков А.А., Баграмова С.Н., Влияние культуры на лидерские навыки.....	324
Исмаилова Н.Р., Азимов Ж.М., Инвестиции в сферу высшего образования как важнейшая составляющая инвестиций в человеческий капитал.....	327
Карабалаева Ж.М., Рискологическая, цифровая и предпринимательская субкомпетенции, как важнейшие составляющие инновационной компетенции учителей ИЯ.....	335
Кузнецова Т.Д., Рефлексия в педагогической деятельности и средства её развития.....	340
Курманбаева Д.Т., Соотношение картины мира и языковой картины мира	344

Лысенко Н.К. , Этапы формирования лингвокультурологической компетенции будущих учителей иностранного языка на базе тексто-интерпретационных технологий.....	349
Норужева Г.Б. , Современные цифровые медиа технологии и их применение в педагогической деятельности.....	355
Розиева Д.С. , Қазақ және ағылшын тілді балалар әдебиеттерінің дамуындағы жаңашылдық.....	361
Raykova Zh., Marekova E. , Opportunities for professional development of teachers in the bulgarian school.....	370
Рысалды Қ.Т. , Семантикалық категориялардың лингвосинериялық сипаты	374
Узақбаева С.А. , Формирования готовности будущих специалистов к творческой воспитательной деятельности.....	379
Сулейманова А.Т. , Эссенің анықтамасы және жазу жолдары.....	389
Уракова Б. , Исследовательский опыт младших школьников - условие развития творческого мышления.....	394
Usserbayeva M.M. , Effective strategies for preparing interesting fl lesson.....	399
Childibayev Zh.B., Amantayeva A.K. , Use of innovative teaching methods in education natural sciences.....	405
СЕКЦИЯ №7. «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ СЕКЦИЯ №7. МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В КОНТЕКСТЕ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»	
Алимбекова К. , Үштілді тұлға - қоғам сұранысының көрінісі.....	412
Амангожаева Е.Б., Амангожаева А.Б. , Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру менің мақсатым.....	417
Aitraeva A.K., Bekbaeva M.T. , Innovative approaches to training under conditions of modernization of the education system of the rk.....	422
Бегаристанова А. , Полиязычное образование в высших учебных заведениях казахстана.....	430
Ділдабек Ұ.Қ., Қызайбай Г.А. , «Рухани жаңғыру» бағдарламасы бойынша білім беру жүйесін модернизациялау.....	435
Исмаилова Ф.Е., Шалшыкбаева Г.О. , Шеттілдік әдеби білім берудің «рухани жаңғыру» аясындағы жаңаша бетбұрысы.....	439
Қарабаева З.М., Маулен А.Б. , Рухани құндылық: білім және бәсекеге қабілетті жастар.....	443
Касымова Л.Н. , Проблемы социогуманитарных наук в контексте «рухани жаңғыру».....	449
Кожбаева Г.К. , Мультикультурализм в образовании в контексте модернизации общественного сознания.....	454
Маулетова А.М. , Зияткерлік ұлт оңтүстік корейяның тәжірибесі (қазақстанмен салыстырғанда).....	460
Rakhmetova N.B., Murzahmetova D.A. , Improvement of creative abilities of students on the basis of spiritual values.....	466
Stamgalieva N. , Modern condition and development of education in the republic of kazakhstan.....	473
СЕКЦИЯ №8. КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ БАРЫСЫНДА ЖОО МЕН БИЗНЕС-ҚАУЫМДАСТЫҚТАР АРАСЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІК МӘСЕЛЕЛЕРІН ҚАРАСТЫРУ	

СЕКЦИЯ №8. СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО ВУЗОВ И БИЗНЕС СООБЩЕСТВА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ	
Goltvenko O., The influencing factors on sustainable development in strategies of corporate governance	479
Marova S., Noga I., Increasing student's financial literacy through the partnership of the university-business-government.....	486
Муха М.А., Причины и факторы экономической интеграции стран СНГ.....	492
Насаленко А., Крестьянский М., Цифровизация планирования и прогнозирования на предприятии.....	495
Tanchyk O., Professional development of an english language teacher at a higher educational institution in ukraine.....	499
СЕКЦИЯ №9. ЖОО ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ: БАЙЛАНЫС МОДЕЛЬДЕРІ СЕКЦИЯ №9. УНИВЕРСИТЕТ И ГОСУДАРСТВО:МОДЕЛИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ	
Алибек С., Зарубежная практика оценки ликвидности банков второго уровня.....	505
Данаева К.Б., Көркем мәтінді аударудаға когнитивті және коммуникативті тәсілдемелер.....	511
Джусубалиева Д.М. Модернизации системы образования в условиях цифровизации общества.....	518
Капенова А.З., О реализации проектов эразмус в КАЗУЭФМТ.....	526
Кемалдан Э.Г., Ешмаханова А.Б., Модернизация процедуры по обеспечению учебным материалом в высших учебных заведениях.....	533
Каришалова А., Роль горнодобывающей промышленности в обеспечении конкурентоспособности республике казахстан.....	536
Мынжанова Г.Т., Особенности управления человеческими ресурсами в вузе.....	542
Nersesov V., Directions of improvement of the organizational mechanism of state management of intellectual property in universities	548
Tuyakayeva D.Sh., The scientific study of human language. the theory of grammar – the mental representation of linguistic knowledge.....	554
СЕКЦИЯ №10. ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕНРТТЕУЛЕРІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ №10. ВОПРОСЫ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ СОЦИАЛЬНЫХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК	
Abdrzakova L., Geopolitical risks of contemporary time: struggle against terrorism as a geopolitical strategy of control over space.....	562
Bessekey E., Prospects of development of tourism in kazakhstan	567
Бисембеева А., Уроки участия во 2-ой международной модели оон для центральной азии.....	578
Davronov A. R., Application of information technologies in training as a means of improving education quality.....	582
Kargabayeva S.T., Akim M., Demographic crisis in the world.....	587
Otynbay Y., Internet marketing as a new direction in social innovation.....	592

Sagynay D. , Ensuring information security in the context of contemporary challenges and problems of international relations.....	596
Sayed I. , «Russia’s view to the mission in afghanistan and presence of nato in the region»	601
Tangbolat A. , «Multiculturalism experience in the uk and comparison of its practical application in Kazakhstan».....	606
Ташев Ф. М., Гиёсов А. , Узбекистан и организация объединенных наций: проблемы и перспективы образования.....	610
Shoman E. , Some aspects of the application of anti-corruption legislation in the republic of kazakhstan on the example of singapore.....	617
Эрнст А.Б. , Кадровая политика в системе управления персоналом и проблемы реализации в практике.....	625

УДК 378: 81 243

Кунанбаева С.С.,
Председатель правления - Ректор
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
академик НАН РК.

К ВОПРОСУ О МОДЕРНИЗАЦИИ ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТРУКТУРНЫХ И КОНТЕНТНО-КОМПЕТЕНТНОСТНЫХ ОСНОВ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматривается необходимость разработки образовательного стандарта высшего образования 4-го поколения, где профстандарты будут только учитываться в образовательных стандартах, а не использоваться как целевая функция.

Автор отмечает, что при наличии широкого спектра профстандартов, требующих соотношения с ними такого же количества образовательных стандартов, необходимо создавать рамочные стандарты для целой укрупненной группы направлений и специальностей (УГНС). Автор утверждает, что сегодня Классификатор специальностей РК построен на основе стандартизирующих образовательных программ по направлениям подготовки, что обеспечит бóльший диапазон возможностей и свобод для их оперативного и гибкого внедрения в учебный процесс в соответствии с требованием рынка труда, так как конкретные образовательные программы должны формироваться с учетом возможностей быть адекватными изменяющимся требованиям к профессии.

Ключевые слова: профессионально-отраслевое образование, образовательные программы, профстандарт.

Kunanbaeva S.S.,
Chairman of the Board - Rector
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
Academician of NAS RK.

TO THE QUESTION OF THE MODERNIZATION OF FUNCTIONAL-STRUCTURAL AND CONTENT-COMPETENCE BASES OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article considers the necessity to develop the 4th generation of educational standards of higher education where professional standards will only be considered in educational standards but not as a target function. The author notes that in the presence of a wide range of professional standards which require correlation with

the same number educational standards, which is necessary to create a framework of standards for an entire enlarged group of directions and specialties (EGDS). According to the author, current classifiers of specialties of the Republic of Kazakhstan is built on the basis of standardizing educational programs in the areas of training, which will provide a greater range of opportunities and freedoms for their rapid and flexible implementation in the educational process in accordance with the requirements of the labor market, as specific educational programs should be formed taking into account the opportunities to be adequate to changing requirements for the profession.

Key words: professional-industrial education, educational standards, professional standards.

Последние десятилетия идея «единой Европы» требовала от государств введения нововведений и стратегий по универсализации и модернизации Европейской системы образования, выработки европейских стандартов образования, которые нашли признание на транснациональном уровне и критически осмысливаются и берутся за основу моделей образования многими системами высшего образования. В ряду таких разработок «Положения и параметры Болонского процесса», «Стратегия «Европа 2020», «Повестка модернизации высшего образования ЕС (Agenda for Modernization of Europe's Higher Education Systems), проект ОЭСР «Оценка результатов обучения в высшем образовании» (Assessment of Higher Education Learning Outcomes, ANELO) и др.

ОЭСР как представительная организация, которая на базе больших массивов международных аналитических исследований и количественных показателей разрабатывает системы оценок, состав индикаторов и показателей качества, получила закономерное основание для прогнозных заключений, концепций, программных предложений и рекомендаций в сфере образования, здравоохранения в глобальном масштабе.

В описанных выше условиях, массовый перевод европейских вузов на платформы автономизации и предпринимательского образования, позволило исследователям утверждать, что предстоит как пересмотр основных функций университетов в сторону их переориентации на подготовку кадров для социальных сфер деятельности, что по их мнению, потребует радикального пересмотра своих миссий вузами и их преимущественно элитарно-академическими университетскими сообществами, так и необходимость пересмотра проектируемых моделей специалистов в европейском профессионально-отраслевом образовании, в связи с переводом вузов в органы сферы социальных услуг. Следовательно, переход на предпринимательско-базируемые рельсы – объективно-обусловленная перспектива вузов Европы.

Интерес к проблемам высшей школы, обусловленный присоединением Республики Казахстан и некоторых государств СНГ к Болонскому соглашению предопределил понимание педагогической общественностью необходимости принятия компетентностного подхода как одной из стратегий профессионального образования. Этим обусловлен и тот факт, что в последнее

десятилетие прошедшего века стратегия систем высшего профессионального образования ряда стран СНГ стала принимать четкие очертания, ориентированные на требования постиндустриального общества: высокий уровень профессионализма, академическая и социальная мобильность, готовность к самообразованию и самосовершенствованию, ориентация на требования рынка труда.

Современный высокотехнологический уровень мирового производства, международно-отраслевая конкурентная среда обуславливают и усложненную структуру предъявляемых работодателями требований к профессионально-квалификационному уровню подготовки специалиста и его компетентностному реестру возможностей в условиях изменяющегося модернизационного бума в производственных сферах. Всё это обуславливают и закономерную ответную реакцию со стороны ВПО и определяют необходимость модернизации функционально-структурных и контентно-компетентностных основ высшего профессионального образования.

Проблемы обеспечения совместимости и соответствия высшей профессионально-образовательной системы России с меняющимися международно-образовательными требованиями и стандартами также обуславливают процессы перманентного реформирования и корректирования основ высшего профессионального образования на которых фокусируется внимание и деятельность Министерства образования РФ и вузов России. По мнению исследователей, вопрос о создании адекватных задачам госразвития профессиональных стандартов ставился в России начиная с первого поколения образовательных стандартов высшего образования (ГОС-1, 1994) и до принятия стандартов третьего поколения (ФГОС, 2011г.), а в настоящее время продолжается горячим обсуждением академической общественностью версии ФГОСЗ+ВПО, направленной на реализацию Постановления Правительства РФ от 22 января 2013 года (№23) «О правилах разработки, утверждения и применения профессиональных стандартов» и ряда других документов [1]. Разработка и методика **совершенствования образовательных стандартов и образовательных программ на основе выработанных профстандартов (ПС)**, с включением утвержденных профстандартов в Национальный реестр профессиональных стандартов завершена, документы утверждены и в форме рекомендаций для их внедрения представлены в МОН РФ и Минтруда и социальной защиты РФ вузам для внедрения, в образовательные программы [2].

Предметом открытого и активного обсуждения академической общественностью вузов является модель и методические рекомендации по обеспечению соотношения (сопряженности) образовательных стандартов и образовательных программ высшей школы с профессиональными стандартами, разработанными и предложенными Министерством образования и Минтруда и социальной защиты РФ. При наличии даже такого базиса разработанных методических установок и платформ для использования профстандартов (ПС) **в сохраненных** (подчеркиваем) образовательных стандартах (ОС) и

образовательных программ, вузовская педагогическая общественность выдвигает следующий состав необходимых для решения задач:

- 1) необходимость приступить к разработке образовательного стандарта высшего образования 4-го поколения, где профстандарты будут только учитываться в образовательных стандартах, а не использоваться как целевая функция;
- 2) при наличии широкого спектра профстандартов, требующих соотношения с ними такого же количества образовательных стандартов, необходимо создавать рамочные стандарты ФГОС ВО для целой укрупненной группы направлений и специальностей (УГНС), стандартизирующие профессионально-образовательно «только то, что является общим для всех возможных академических и прикладных программ в данной укрупненной группе (УГНС)»[3], что обеспечит бóльший диапазон возможностей и свобод для их оперативного и гибкого приведения в соответствие с требованием рынка труда во времени, так как конкретные образовательные программы должны формироваться с учетом возможностей быть адекватными изменяющимся требованиям к профессии;
- 3) особую сложность представляют актуализация перечня профессиональных компетенций и их корректировка с учетом требований профстандартов, которая может проводиться только прямым соотношением с трудовыми функциями с учетом квалификационных характеристик [4], а общеизвестно, **что последние не могут быть представлены как образовательные категории.**

Полагаем, что с учетом приведенных нерешенных (или недостаточно полностью исследованных и определенных для внедрения) задач, возникает и один из базовых для оценки образовательной результативности и измерения качества подготовки вопрос: **в каких категориях будет описываться профессионально-базируемая «компетентностная модель специалиста» и какая система квалификационной оценки и измерения будет использоваться в качественном ранжировании подготовки (или готовности) специалиста?**

Следовательно, даже при такой целенаправленно проделанной российской системой ВПО и Минобрнауки РФ работе по современной модернизации и профессионализации высшего профобразования, остается значительный круг проблем, требующих решения и разработки, что свидетельствует о сложности модернизации и современной профессионализации ВПО без **основ целостного системного подхода.**

В Казахстане реальным стимулом в процессах ускорения разработки механизмов взаимодействия сфер образования и сфер труда явилась Программная статья Н. Назарбаева «Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к обществу всеобщего труда» с поручением придать импульс работе по созданию Национальной системы квалификации (НСК).

По программе реализации этого поручения предполагалось разработать и принять Национальную Рамку Квалификаций, призванную обеспечить её согласованность с наиболее успешными мировыми квалификационными системами и отраслевыми рамками квалификаций и приступить к разработке профессиональных стандартов по отраслям.

Национальная система квалификаций (НСК) включает в свой комплексный состав компонентов: Национальную Рамку Квалификаций (НРК); отраслевые рамки квалификаций (ОРК); Профессиональные стандарты (ПС); Оценку профподготовленности (ОП). Областью регулирования и субъектами ответственными за организационно-регуляционные процессы определяются: 1) Профессиональный стандарт (ПС), определяющий требования к квалификациям и компетенциям; субъектом, ответственным за требования, качество и процесс обеспечения являются профессиональные сообщества по профотраслям;

2) Другим ответственным за регулирование субъектом за область управления квалификационной стандартизацией квалификационных требований является образовательный стандарт как нормативная профессионально-содержательная и функционально-компетентностная основа обеспечения образовательного процесса, субъектами регулирования и обеспечения которого являются высшие и средние учебные заведения.

Национальная рамка квалификаций (НРК):

• В
ключает описание квалификационных уровней, с определением регулятивных нормативных показателей;

• З
адаёт структуру описания уровней квалификаций по спирали «знания-умения-общие компетенции» в формате профессиональных функций;

• И
использует накопительный принцип оценки результатов образования (Утвержден совместным приказом Министра труда и соц. защиты и Министром образования и науки РК от 28.09.2012 г.)

Внедрение НРК планируется осуществлять в 3 этапа:

I этап. Определение, отбор, оценка существующего реестра сфер, отраслей, специальностей существующих профессиональных направлений, включить экспертно-отобранный состав современных рыночно-востребованных специальностей и модификаций и утвердить обновленный реестр базовых специальностей СВО с многовариантной системой их модификаций и создать по ним профессионально -отраслевые стандарты (ОПС);

II этап. По каждой специальности обновленного реестра специальностей:

- определить виды деятельности и функции специалиста;
- модели отраслевого образования по каждой специальности;
- по каждой специальности определить и квалификационно-функционально описать состав компетенций, обеспечивающих базовые специальности;

- с работодателями и профессионально-цеховыми ассоциациями определить **профобразовательную методологию профессий и технологии их формирования.**

III этап. Обеспечить каждую специальность обновленного реестра специальностей:

- нормативно-управляющей и учебно-организационной документацией, каталогом и учебным материалом (силлабусы, УМКС, УМКД и др.);
- создать и издать по специальностям Учебно-методическую литературу;
- обеспечить необходимые условия, информационно-образовательную среду; разработать систему контроля и мониторинга показателей успеваемости, качественного их ранжирования и др.

В сравнительном анализе национальных рамок квалификаций России и Казахстана, сопряженных с европейскими (ЕПК) [4,13], отмечается, что «казахстанские квалификационные рамки представляют собой систему, в которой четко взаимосвязаны уровни квалификаций и уровни образования, достигаемые на каждом этапе образовательного процесса результаты обучения, получаемые квалификации и основные пути достижения квалификационных уровней, то есть возможные траектории образования» [5,23]. По мнению экспертов Совета Европы по вопросы национальных рамок квалификаций (Страсбург, 02.2013), «разработка национальной структуры квалификаций в странах ЕС продлится ещё некоторый период, в течение которого предстоит, прежде всего, внести соответствующие изменения в национальные законы о высшем образовании, после чего проекты НПК будут представлены на обсуждение широкой академической общественности» [5,24]. Особенно ценно, что эксперты определяют ЕПК как «общую справочную структуру для сравнения уровней квалификации различных национальных систем, причем их введение не будет означать унификацию образовательных программ и методики, а будет применяться с учетом своеобразия национальных систем. При этом реализация принципов Болонской декларации в национальных системах высшего образования стран, являющихся участниками Болонского процесса, происходит разными темпами, что подтверждает добровольность в реализации Болонской декларации» » [5,24]. Принимая и поддерживая идею позитивности и перспективности в вопросах согласования, использование ЕПК и НПК как эффективных механизмов правового и институционального взаимодействия высшего образования и рынка труда, хотелось бы поддержать и идею экспертов, что в связи с тем, что квалификационный регулятор (национальные квалификационные агентства) устанавливают требования к профессиональным квалификациям, производят аккредитацию органов присвоения квалификаций, мониторинг их деятельности, определяют критерии национальной рамки квалификаций, и, главное, проверяют соответствие заявленных квалификаций (профессиональных стандартов) требованиям работодателей, важно, предварительное согласование по каждой национальной системе образования в профессионально-функциональной, концептуально-содержательной, образовательно-отраслевой и технологически-прикладной

универсализированной основе профессиональных стандартов и их корреляции с образовательными стандартами. Отсутствие такой предварительной коллегиальной работы ведомств образования и труда и социальной защиты может создать большие проблемы в реализации задач модернизации системы ВПО.

Следовательно, этап разработки и перехода на профессиональные стандарты, навряд ли способных без потерь заменить существующие сегодня образовательные стандарты, базируемы[на современных фундаментально-научных, интеллектуально-развивающих и профессионально-заданных основах образовательной системы высшего профессионального образования, требует особого внимания и осторожности в разработке отраслевых профессиональных (ПС) и образовательных стандартов (ОС), а также базируемых на них образовательных программ. При позитивности предоставляемых свобод и автономности вузам в выборе моделей образовательных программ, формировании моделей специалиста и набора специальностей и профилей, есть опасность перехода от полновесных профессионально-образовательных программ к программам узко-прикладного бакалавриата, что навряд ли обеспечит конкурентоспособность и новый инновационно-креативный потенциал наших выпускников, которые могут потерять вкус к целевому исследовательскому изысканию. Универсализированная система требований к содержательно-функциональному и теоретико-исследовательскому базису, регламентируемого по целевым профессионально-отраслевым стандартам, полагаем, должна быть предварительно разработана, утверждена и представлена для руководства отраслевым вузам и профессиональным сообществам до предоставления полной свободы выбора вузам собственных моделей образования»[6].

В случае если профессиональные стандарты (ПС) прошли все экспертные оценки, утверждены и включены в новом варианте в Национальный реестр профессиональных стандартов, необходимо разработать унифицированную методику обновления образовательных стандартов (ОС) ВПО (с обязательным их сохранением) и образовательных программ с учетом положений принятых профессиональных стандартов.

В этой связи правомерна и позиция некоторых российских дидактов о том, что «внесение изменений в образовательные программы с учетом положений профессиональных стандартов не может носить характер формальных мероприятий. Эта работа направлена на совершенствование качества профессионального образования, обеспечение его гибкости, мобильности по отношению к вызовам рынка труда, но в то же время она не должна приводить к девальвации собственно образовательных целей, ценностей личностного развития»[7].

ЛИТЕРАТУРА

1. Постановление Правительства РФ от 22 января 2013 года №23 «О Правилах разработки, утверждения и применения профессиональных стандартов». URL: <http://profstandart.rosmintrud.ru/>

2. Методические рекомендации по актуализации действующих федеральных государственных образовательных стандартов высшего образования с учетом принимаемых профессиональных стандартов (Утверждены министром образования и науки РФ от 22.01.2015 № ДЛ-2/05 вн).

3. Белоцерковский А.В. К вопросу согласования образовательных и профессиональных стандартов // Высшее образование в России, №6, 2015г., С. 36-43

4. Донских О.А. Дело о стандартах // Высшее образование в России, №6, 2015г., С. 36-43

5. Чистохвалов В.Н. и др. Рамки единого пространства // Аккредитация в образовании. Март, 2013г., С.23

6. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. Алматы, 2014г., С.7-8

7. Блинов В.Н., Багрова О.Ф. и др. Профессиональные стандарты: от разработки к применению // Высшее образование в России, №4, 2015г., С.

UDC 336.6

Professor R. Hesse
Freiburg University

WHAT IS EDUCATION ABOUT? EDUCATION IN A KANTIAN PERSPECTIVE AND ITS IMPORTANCE IN THE PRESENT SITUATION OF MANKIND. QUESTIONS AND ANSWERS

Abstract: For Kant the aim of education is to enable the human being to act responsibly. This presupposes that he is able to find out truth. The meaning of the Greek word “philosophos” is “friend of wisdom” (“truth”), not “possessor”. I am a friend, however, only to the extent that I make an effort to be and to remain one. Thus, philosophy cannot give up its striving towards truth – not even in the context of postmodern relativism -, nor can it flee to the supposed security of ideological dogmas. The claim to truth is strengthened, not weakened, by openness to criticism. The simple act of posing a serious question, which necessarily is part of the *conditio humana*, implies (in a performative – pragmatic sense) the acknowledgement of basic principles of a virtually universalistic Ethics: man cannot be man without, through the medium of language, having implicitly acknowledged his fellow human beings and accepted the necessity of a reciprocal relationship with equal rights and duties. In the political

realm these ethical principles lead to the claim for an international body able to solve conflicts by dialogue instead of violence (League of Nations).

Keywords: education, ethics, discourse-ethics, claim to truth, universalism, Kant's concept of ethics and politics, enlightened public, League of Nations.

Профессор Р. Гессе
Фрайбургский университет

ЧТО ТАКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ? ОБРАЗОВАНИЕ В ПЕРСПЕКТИВЕ КАНТА И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ПОЛОЖЕНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА. ВОПРОСЫ И ОТВЕТЫ

Аннотация: Для Канта цель образования - дать человеку возможность действовать ответственно. Это предполагает, что он способен узнать правду. Значение греческого слова «философ» - «друг мудрости» («истина»), а не «обладатель». Я друг, однако, только в той степени, в которой я прилагаю усилия, чтобы быть и оставаться одним. Таким образом, философия не может отказаться от своего стремления к истине - даже в контексте постмодернистского релятивизма - и не может спастись от предполагаемой безопасности идеологических догм. Претензия на истину подкреплена, а не ослаблена открытостью для критики. Простой акт постановки серьезного вопроса, который обязательно является частью *conditio humana*, подразумевает (в перформативном - прагматическом смысле) признание основных принципов практически универсальной этики: человек не может быть человеком без языка посредством языка, неявно признавая своих собратьев и соглашаясь с необходимостью взаимных отношений с равными правами и обязанностями. В политической сфере эти этические принципы приводят к требованию международного органа, способного решать конфликты путем диалога, а не насилия (Лига Наций).

Ключевые слова: образование, этика, дискурс-этика, претензия на истину, универсализм, кантовская концепция этики и политики, просвещенная публика, Лига Наций.

Why do we have to know at all what is true and what is false?

Certainly not for “academic” reasons, but rather because we could not survive otherwise. If I do not know whether or not the mushroom I am about to eat is poisonous, I take the risk of dying for my ignorance. If I have erred in calculating the re-entry angle of a space capsule, it may be that the whole crew will pay for my error with their lives.

Of course, most situations in which the question of truth presents itself are not as dramatic as this. Most are in fact trivial and insignificant: will it rain or not; should I take an umbrella? How much fuel does the car consume that I would like to buy; can I afford it? And so on.

Does the question of truth arise only in connection with our knowledge of the world or also in connection with our actions within it?

In both cases. For, on the one hand, we must know: is it true that a space capsule re-entering the atmosphere at an angle of so many degrees and a speed of so many kilometers per hour heats up by so many degrees? On the other hand we must also know: is it true that it would be better if the heat shield around the capsule were twice as thick as it currently is – therefore, that it should be made thicker?

Thus, questions of truth appear in the realm in which we need to know what is the case, as well as in the realm in which we need to know what we should or should not do. We can call the first realm the realm of “theoretical reason” and the second, the realm of “practical reason”.

Can't we simply put aside the question of truth?

One can try, certainly. Already in ancient Greece, some philosophers had asserted that there is no truth, that everything is deception and lies, that truth is at best only “relative”. In our own time, too, there are people who defend this position; it is in fact fashionable - which is quite astonishing, for the counter-argument is obvious: If the proposition “there is no truth” means anything at all (and is not simply meaningless grumbling), then it means: “The proposition ‘there is no truth’ is true”. It is clear that, as soon as we take the utterance seriously, it turns out to be self-contradictory. If we don't take it seriously, then there is no point in wasting our time with it.

But what is wrong with inconsistency? Don't we sometimes say of a deceased person, in sympathy and even with a bit of admiration, “Even in his contradictions he was great”?

We say this because we sometimes find human failings endearing (so long as they are not too serious). We also know of our own individual weaknesses and tend to turn a blind eye to them. It makes our life a little easier. But if we were seriously to accept inconsistency, we would be forced to accept also its opposite, the refusal of inconsistency; and second, in a serious circumstance, we would not need much time to decide on which side of this argument we stand. Suppose we are, for example, running a construction company and would like to know from the engineer who has constructed our newest bridge whether it can carry the expected loads. Suppose he answers “Yes and no”. We would surely respond, taken aback or angry, that this is a contradiction, and if he were to insist further on his answer (perhaps invoking the principle of inconsistency) we would send him to get his walking papers, or perhaps to a psychiatrist to check his head.

In the realm of “practical reason”, it may be true that we should not let our actions be steered by our natural instincts alone.

But what is the function of the natural senses in the realm of “theoretical reason”? Don't we have to admit that, without our natural senses, we would not be able to recognize anything or, in any case, that we would not get very far in our search for knowledge?

Indeed, if someone had no senses at all – how would he perceive anything? On the other hand, the “impressions” that reach us via our senses do not already have the quality of knowledge, certainly not in a manner that is reliable. Reliable knowledge is obtained only by actively undertaking one more step: the processing of these impressions by means of “modalities of perception” (“Anschauungsformen”, as Kant said) like time, substance and cause, and by means of “concepts” (“Begriffe”) like nature, alive, plant, dog etc. - which we have learned through discourse. Humankind has elaborated these “modalities of perception” and “concepts” during the course of its history, and we as individuals have learned them through discourse with our fellow human beings in a long process of education. In this sense, reliable knowledge presupposes co-subjectivity.

As mere sensory data, sensual impressions are not yet registered or assimilated – they are simply there. The registering and assimilating is the result of an act of reason. The fact that our senses transmit to us the impression of “something” is only possible because the idea of “something” exists in our reason. The notion that our sense data has to do with things that are “there” is something that our reason provides; it is not in the data itself. Our ability to perceive objects in space, that is, as three-dimensional, depends on our having a concept of space. We perceive sequences of events as such only because we can organize our disconnected impressions according to an idea of time – again, this organization is not present in the sense data itself. Further, when we ascertain causal connections between events that we perceive in space and time, these connections are not immanently present in the sense data itself; for this we require the “modality of perception” called “causation”.

When we look at a geometrical drawing of, say, a pyramid or a cube, we sometimes notice that it takes a while to “figure out” what it is that the lines represent, for example, a pyramid with the apex at the top or pointing downwards. “Ah, that’s how you have to see it!” we say then. But we’ve been “seeing” it all along or at least receiving sense impressions from it; it’s just that our visual impressions were not yet processed by our reasoning.

In what respect does this have to do with co-subjectivity, as mentioned above?

At least in two respects:

Firstly, those concepts and categories we use to integrate sense impressions into our understanding are available to us because we have worked them out not on our own, as isolated individuals, but discursively, that is, with the help of our fellow creatures. When we are children this occurs in the long process of education. The development of concepts which enable us to apprehend reality and thereby obtain knowledge is an important cultural accomplishment. Another such accomplishment is the use of the so-called logical particles (such as: and, or, if - then, all, none). These, too, are not simply innate to us but must be worked out and learnt discursively. Language, however, always implies the existence of a fellow human being, in the sense of a co-subject of recognition. By virtue of their participation in the construction of

those concepts that make knowledge possible for us, our fellow human beings are inescapably involved in every process of recognition (“Erkenntnis”), even in those that seem to be solitary.

Secondly, our efforts to attain knowledge are dependent, in a rather ‘external’ sense, on our fellow creatures in that we depend on their suggestions and criticisms. We make errors, and besides, the intellectual capacity of any one person is limited. In both cases, we depend on help from others. The criticisms another might make of things I consider to be true can show me where I have gone wrong. His suggestions might draw my attention to any oversights.

Could it not well be that all recognition only takes place in the consciousness of the individual, that there is no world around him, but rather that it is all just an illusion?

This, like the previous question (“Can’t we simply put aside the claim to truth?”) is merely a “paper doubt” (a doubt which is not meant genuinely), as the American philosopher Peirce would have said. This sort of objection is familiar to us by now, and the reply is the same: First, the objection falls into its own trap, for if everything is imagined, then so is this objection – which of course was not meant. Second, suppose we should in fact call the world and everything in it “imagined”, this would change nothing, except the amount of verbiage used to describe the world. Third, we could go to the bank with any advocate of this idea and wait for his reaction when the teller advises him that he is only imagining the deposit of his salary into his account yesterday.

So in attempting to discover the facts of the world around us, we are (if this attempt is more than rudimentary) dependent on our fellow human beings?

Yes. Even in posing the most simple question, like “Is this mushroom poisonous?”, we transcend our subjectivity in various ways: We turn to someone else (from whom we hope to obtain the knowledge that we ourselves lack), and in doing so, we use the medium of language, which we have acquired through a long process of communication with other human beings.

Does every question really have to be “serious”?

Of course not. We can also ask questions playfully, only pretending to search for an answer, and so on. Yet even these playful questions are comprehensible as such – that is, as “playful” and not “serious” – only when we first understand what we mean by “serious”. One has to be able to say seriously, “Believe me, I didn’t mean to ask this question seriously”. Or, said the other way round, we need to seriously be aware of what we mean when we use the word “playful”.

When we ask a question we exercise an ability that is part of our makeup as rational beings. Why the world, our life and our reason (and therefore this capability of asking questions) should exist – this is something we don’t know. In asking “Why?”, however, we are referred to the categories of world, life, reason (and with it freedom) as inevitabilities, which we implicitly recognize in the very act of questioning. Such

questions about implicit preconditions, in other words, the reflections about “requirements for the possibility of...”, are what Kant called “transcendental”.

In this light we can say: Transcendental reflection is the pragmatic answer (always implicit in any speech act) to the three above mentioned fundamental questions about existence (of world, life and reason) that have no substantive answers.

Let’s return to the question of unavoidable inter-subjectivity. How can we more concretely recognize this inter-subjectivity, which is contained in every simple question? What sort of relationship do I enter into when I ask someone a seriously meant question?

By asking a question, I implicitly recognize a) the existence of certain anthropological givens and, at the same time, b) the validity of certain rules of speech acts in the sense of mutually accepted rights and duties.

Such anthropological givens (a) which I necessarily accept in asking a question are, for example, that,

- I need a partner in discourse because I don’t myself know the answer, or at least don’t know it for sure;
- my partner in discourse is a being whom I assume to be capable of answering me (hence, that he or she is to this extent rational); and,
- he or she can understand me, that is, realizes that he or she is being addressed with a question.

With every question I ask, I necessarily accept (b) basic shared discourse-related responsibilities, for example with respect to:

1. Choice of words: There are certain rules governing the use of words which I agree to follow and which I expect to be followed by my partner in discourse;
2. Sincerity: The question I pose is meant sincerely and I expect that my partner will answer me with similar sincerity. This also means that he will tell me when he actually knows no answer, has only a partial one, or has doubts about it;
3. Trans-subjective openness: When my partner can only give an unsatisfactory answer or no answer at all to my question, I can expect that he will help me find someone who can answer it, since he understands that he, as an individual, must put himself second in the pursuit of truth; in other words, that every question posed seriously is in fact addressed not specifically to him, but to every rational being and thus is meant to be virtually universalistic.
4. Justification: I can expect that my partner answers not only with a statement, but that he is prepared to tell me why he thinks this statement is the correct answer.
5. Argumentative discourse: I can expect my discursive partner not only to give me the justifications for his answer, but also to be willing to respond to objections that I may present; in other words, to be willing to enter into an argumentative dialogue with me, one in which justifications and counter-justifications are weighed against one another.

6. Rules of argumentation: Such a dialogue is only possible in the framework of certain rules of logic, and the participants must agree to adhere to these.

7. Openness to revision: When new information is received which has the potential to affect the outcome of the argument, the participants must be willing to take this into account and, if applicable, to revise any conclusions they had previously come to.

8. Aiming toward consensus: When no new argumentative information remains to be presented and the dialogue thus appears to be at an end, both participants agree to regard the result of the dialogue to this point as the (possibly preliminary) answer to their posed question – this result is the truth of the matter as they have so far been able to determine.

Are there any more anthropological givens or responsibilities of communication that we might add to this list?

Possibly - others might be identified.

Would it not be very important to reconstruct methodologically such rules of dialogue, starting from the simplest speech acts and proceeding to elaborate linguistic structures, in order to make clear to us the mutual rights and duties that they entail?

Yes. Indeed, Wilhelm Kamlah and Paul Lorenzen, the founders of the so-called Erlangen School, attempted this in their "Logical Propaedeutics" (1967), both for "theoretical" propositions (those that describe facts) and for "practical" propositions (those that say what should be done). However, Kamlah and Lorenzen were not aware of the transcendental-pragmatic presuppositions described above. Their approach was: If people want to talk to one another reasonably, then they can do this by following a certain set of rules, namely that which was described in "Logical Propaedeutics". They had not yet recognized that the posing of seriously meant questions (implicit in the *conditio humana*) necessarily entails a mutual acceptance of a set of rules.

Could we describe this "set of rules" as a kind of "minimal ethics"?

We might well do so. However, this form of ethics is not really so "minimal"! We shall later examine the practical and political consequences which would surely follow if we were to genuinely fulfill the requirements posed for an undistorted dialogue in search of truth.

Can we summarize the important points?

Yes:

1. As human beings, we are existentially dependent on our willingness and ability to ask serious questions.

2. In asking a simple, seriously meant question, we implicitly accept the universal validity of fundamental rules.

3. In this respect we humans are all equal. "Equal" here means that we, as potential dialogue partners, have the same rights and duties.

Is it possible to derive from these merely formal rules any substantive conclusions concerning our actions in concrete situations?

No, we cannot derive anything substantive from them, but we can work with these formal rules by applying them to concrete situations. That is what they are there for.

Take as an example the question as to whether the sale of cigarettes to minors below a certain age should be forbidden. This question cannot be answered by someone whose sole function is to ensure that the formal rules of argumentative dialogue are being respected. If he were to play a part in this discussion, he would in addition require the relevant knowledge and expertise.

As a side note: To characterize the rules as "merely" formal is misleading. The rules are not "merely" formal in the lacking sense; rather, they have the virtue of being "merely", that is, purely, formal.

And why should that be an advantage?

If we were to consider values as the basis of ethics, and if those values were to conflict with one another (for example, in the case of different views about whether one or the other substantive proposition or value can or should or must be seen as most relevant), then these conflicts would not be resolvable except by recourse to supposedly higher values or propositions, which again could stand in conflict with one another or even lead to the use of violence. Violence is in fact the "procedure" by means of which such substantive conflicts are often resolved. In the case of a conflict between states which each defend conflicting values, war becomes the "procedure" of resolution. In an age in which weapons of mass destruction and global environmental threats are spreading, war is not an option we can afford. The resort to war is now coupled with a risk unknown in earlier times; an unrestrained modern war, fought with all military means available, would eradicate the human race, or leave little of it left.

The search for non-military means of resolving conflicts is thus an existential necessity. The Charter of the United Nations recognizes this necessity in its general prohibition of war. It allows wars only when legitimated by the Security Council or in cases of immediate self-defence (and in this case, authorization by the Security Council must be obtained after the fact).

In the Security Council meetings no shooting takes place, only talking, and the talking adheres to a predefined, commonly agreed upon formal procedure.

Will mankind succeed in solving its conflicts in a way that does not bring about its complete or near destruction?

When we consider the degree of stupidity, ideology and other forms of unreason rampant in human society, as well as our aggressiveness and short-sightedness, the prognosis can't be good.

Then there is nothing to hope for?

There are indeed grounds for hope, and it is in these that we must put all of our efforts, on all fronts, and not let ourselves be deterred by setbacks!

A large part of humanity and even heads of state have understood that they will only cause future catastrophes and possibly even their own demise if they take no

decisive action against existing risks. This insight is due less to high-minded moral principles than to the sober reckoning of long-term self-interest. But even that is better than no insight at all !

In the United Nations and its subordinate organizations, states have created a most important global institution, in which they can resolve their conflicts within the framework of formal procedures; at least, they can attempt to do so. In more than a few cases, indeed in very important and life-endangering cases, conflicts have in fact been settled in this manner. It is important to pursue this path further!

Another ground for hope is the fact that multilateral agreements among states have been put in place (outside the UN), meant to mitigate or eliminate global environmental and military threats.

Finally, a third ground for hope can be seen in the measures taken independently by a state to contribute to the attainment of these same global goals.

We have seen that, strictly taken, truth can only be found in an ideal communicative situation of the sort indicated above. But where in the world can such a situation exist? Is that not merely a well-intentioned utopia?

In the first place, it cannot be a utopia because truth cannot be found in any other way. U-topia means "no place". As is evidenced by the immense and ever growing collection of knowledge we have available today, there must be some "place" where it is possible to obtain knowledge.

This place is "anticipation". In our truth-seeking dialogues, we act as if we were already in the "ideal communicative situation"; we anticipate, in particular, possible counter-arguments that, theoretically, could come from any rational being.

This anticipation usually works in everyday life. Yet, one never knows whether or not a counter-argument or further relevant information might still exist in the mind of someone else who was not able to express it (either because he had been hindered, by means of power, or because he simply did not trust the worth of his own opinions). Considering this last point, it is evident that even if, in a thought-experiment, we were to imagine that all restraints were eliminated and an ideal society free from domination, with equality, freedom and solidarity for all, were fully realized, we would still find it impossible in practice to verify that all possible counter-arguments have been taken into consideration. In other words, even in the best of all possible worlds, anticipation would still be necessary. And it is all the more necessary in a human world-society permeated to such a great degree by power structures as ours!

Returning to Kant and his subjectivist, pre-dialogical concept of reason: What are the consequences of this concept having been conceived without reference to the necessity of such a utopian counter-factual anticipation of an ideal communicative situation?

Reason is for Kant a mental capability of the individual. And the Enlightenment is a call, a hope, an appeal to individuals. Sapere aude! – Dare to know! If the world is

to become more reasonable, this appeal must be heard and followed by individuals throughout the world.

All the same, Kant entertains no illusions about the prospects of this appeal. Further progressions, even significant ones, are conceivable for him. Working toward this end is what gives meaning to life. But that the world will in fact fully submit to reason – for him this idea is naive. "From such crooked wood as that which man is made of, nothing straight can be fashioned," he wrote. What remains is a "regulative idea", a postulate that can never be fully realized. The fact that we have the courage, in our own finite lives, to invest our efforts into attaining a meaning which is ultimately beyond our grasp; to entrust one's own, limited span to an infinity that lies beyond one's own horizon – in this he sees something religious. More precisely, for him it is this which will remain of religion if it seeks a place "within the limits of reason alone" (as explained in his book of this title). The Kantian concept of religion is in any case not bound to any transcendent world; it does not create any bridges to a world beyond. It rather establishes, on the basis of the logic of reason, a connection to the unattainable, utopian aim of reasoned activity in this world.

What now is special about Kant and how does his answer differ from that of the empiricist Enlightenment?

Kant's outstanding contribution to the history of philosophy is the step from heteronomy to autonomy. It is no longer the eternal truths of Plato (existing independently of humans), no longer the timeless God of Christianity (existing independently of humans), no longer the empiricist's equally timeless and eternal natural world (existing independently of humans) that guides us. For Kant, man is autonomous; there is no external guide. Outside his own self there is no authority to which he could turn for orientation. He is left to his own devices; only he himself can find and judge the proper direction for his life, the criteria for true and false, good and bad.

What motivates Kant to conceive of man as autonomous? And what, according to him, can protect him from error? In other words: what compels us to accept that we must work out, for ourselves, what the world is like (find out what is the case) and what we should do in it? Furthermore, what protects us from making mistakes while doing so?

Regarding the first part of this question (about autonomy), Kant gives a convincing answer; regarding the second (about protection from error) he does not. That answer will only be given later, by the philosophy of language of our time.

Kant's answer to the first part of the question is: That which forces us to understand ourselves as autonomous beings in the world is the inescapability of our reflection upon the possibility of knowledge, the so-called transcendental reflection. We cannot get beyond our understanding of the conditions of possibility of knowledge.

The activity of reason and the data provided by the senses belong together in the process of achieving knowledge: "Concepts without experience are empty; experience without concepts is blind", says Kant.

This autonomous achievement is (whether the human being is conscious of it or not) the condition for the possibility of knowledge. "The world" would not "exist" if the activities of human reason could not generate the concepts through which the world must initially be constructed (as "existent").

This is the 'Copernican Revolution' of epistemology - it is no longer the case that the world exists, waiting to be perceived by us. Rather, the world "exists" precisely in the way and to the extent that we perceive it. "Existence" is a concept generated by human reason, something that does not occur in the world (outside a human understanding of it). "Until now, it was assumed that our knowledge must be oriented to objects. ... Let us attempt ... for once to see if we would not make more progress in the tasks set by metaphysics by assuming that the objects have to orient themselves to our modes of understanding ...". These now famous, provocative sentences of Kant in the Critique of Pure Reason (Second Edition, XVI) should, of course, not be misunderstood as saying that the world would cease to exist if humankind should cease to exist. Kant merely points out (though certainly with provocative exaggeration that invites misunderstanding) that, whether or not the world exists for us, its existence is dependent on our perceiving it.

To what extent is the transcendental epistemology of Kant, as indicated above, inadequate?

Kant imagined the process of attaining knowledge as a product of the individual's solitary activity of reason.

He did not yet see that the achievement of knowledge by human beings (for example, the working out of the concepts necessary to construct our world) always takes place in the medium of language; thus, that it always presupposes language, communication and learning with and from other individuals.

How does Kant succeed in arriving at a formal universalist ethics from a subject-oriented epistemology?

He doesn't! Just as he fails to construct what he calls the "fact of reason" inter-subjectively, simply positing it as something inherent in the individual, so too does he simply posit the terms "you" and "we" implied in the categorical imperative ("Act only according to that maxim whereby you can, at the same time, will that it should become a universal law! " ; that is, so that we all can adopt it!), as if they arose from the operations of reason within the isolated subject. This would be true only if Kant had seen, right from the start, the necessity of incorporating the terms "you" and "we" in the process of attaining knowledge (as these terms are involved even in the act of asking a simple question).

Can Kant's ethics be applied in practice? What about the critique of his moral rigorism?

For Kant, ethical maxims have unconditional (categorical) value. The maxim "Don't tell lies!" is valid at all times, without exception - even when, by telling the truth, we might deliver an innocent to his death. The consequences are irrelevant.

"Good" can solely be understood as good will, expressed in a maxim. For Kant, maxims arise from purely theoretical operations of thought, carried out by the individual. If the world will perish as a consequence of following such maxims, then so be it; it is our duty to follow them. In the end, this means: "Fiat justitia, pereat mundus" - "Justice be done, even if the world shall perish".

Why did Kant insist on this position?

If he had not understood his ethics in purely categorical terms (in other words, if he had recognized that conditions exist under which exceptions from an otherwise morally good rule, such as "Don't tell lies!", can be justified), he would have had to give up his subjectivist foundation. However, he did not have an alternative based in dialogue. He would have needed to abandon his categorical approach, because exceptions are unforeseeable (not calculable). They arise in the unpredictable course of history. As justifiable exceptions, they can be invoked only by our co-subjects, by those living in the relevant circumstances. In any case, a solitary subject like Kant in Königsberg cannot be the judge.

If exceptions arising out of a specific situation are admitted, how can we prevent ethics from, so to speak, sinking in a sea of exceptions? In other words, how do we justify, or not justify, exceptions? This is certainly the crucial question for the implementation of ethics.

I think the solution is not difficult to find. Kant has spoken about the "faculty of judgment" – "Urteilkraft" – which allows us to assess the specific situation we are in and identify the maxim applicable (in a categorical way) to this situation. We now only have to contribute a new task to the same "faculty of judgment": that is, to find out if an exception from that maxim should be made. But how can this be done in a morally acceptable way? If, for example, in a given situation, a man asks me to hide him in my house because he is being pursued by a mob that falsely accuses him of having committed a crime, I of course will fulfill his wish, following the moral maxim "Help innocent people!". After some time, the mob arrives at my house and I am asked if I know the hideout of that man. Kant would answer: "Yes, he is in my house", following the moral maxim "Don't lie!". A possible consequence of this telling the truth can be the killing of the innocent man. Under these circumstances the (new, additional) task of the "faculty of judgment" would be to first of all assess whether that mob really is willing to harm or even kill the man if I betray his hideout, or whether the pursuit is more likely to end with some heated words and an eventual resolution of the misunderstanding. In the first case I might feel obliged to lie to the mob, in the second I would tell them the truth.

What could be the justification for my breaking the otherwise correct moral maxim "Don't lie!" in the first case? Is there any at all? Kant did not think there was any. Along with his many critics, I in fact think that there is.

The respective argumentation (justifying the exception) can be formulated along the following scheme:

First, we would name the conflicting maxims. In our case: "Don't lie!" and "Help innocent people!"

Second, we would assess the likely outcomes if we follow this or that maxim: security for the pursued, or his possible lynching.

Third, we would assess the respective results morally: is the lynching of an innocent person a price we should accept for our categorical abiding by a maxim? Especially: is there no alternative morally more acceptable than sacrificing an innocent human being on the altar of our moral purity?

In the case described above, this could, for example, mean: I deceive the pursuers, saving the life of the innocent man and then accuse the pursuers (of attempted murder), as well as the pursued (for the deed for which he was being pursued). My prevailing maxim might then be formulated as: "Make an exception to the maxim against lying if doing so averts a great misdeed, and at the same time preserves the possibility of resolving the conflict within the norms of justice".

There can be no doubt that a trial, with its possibility of self-defence, represents a more adequate solution for rational beings than a vengeful murder, brought about by a truthful reply to the pursuers.

That may be fine in theory, but how about in practice?

Carrying out the deliberations described above presupposes not only the desire to find the best solution but also a faculty of judgment adequate to the task. In practice, both mostly do not exist to the degree we would require. Otherwise, we would find ourselves living in a better world. That our world is nevertheless not simply a "hell on earth", is something we owe to the fact that, within our often irrational human history, we can at the same time see the gradual unfolding and realization of reason, and with it, the progressive development of the faculty of judgment in everyday life.

How does Kant's answer differ from that of Hobbes?

Kant sees war as the natural state of affairs. This he shares with Hobbes, who sees man as a wolf, as a part of nature.

Hobbes' solution changes nothing in this respect. The wolves in human clothes remain wolves, even after founding a state; they agree to this in order to prevent themselves from devouring each other, so that they may continue to live as wolves. Kant, however, seeks to overcome the state of nature. Put better, in contrast to Hobbes, he recognizes that man is more than a part of nature. To settle conflicts by force is to do so as an animal, exactly as occurs in wild nature. Man is not realized as a human being when he acts in this way, he instead turns himself into an animal.

For Kant, too, the state is founded on a contract. This contract, however, is made possible only because man is not an animal; his ability to make ethical judgments is the necessary condition upon which the contract is made. Contrary to Hobbes, Kant has seen that the allegedly moral-free Hobbesian state presupposes the acceptance of the moral maxim by the participating human beings that promises (like the promise to accept the Leviathan-state as a high authority in cases of conflict with fellow human beings) should be kept, even in cases when it is more advantageous for an individual to make an exception from it.

What is the political-philosophical answer of Kant - in contrast to Hobbes - to the gradual dissolution of traditional, religiously founded universalistic authorities in the era of post-Enlightenment ?

They are replaced by an enlightened public within each state (including the relevant institutions) and a “League of Nations” between the states.

The state's task and even *raison d'être* is to secure the external conditions necessary for the unfolding and realization of reason. Foremost among these are freedom of expression and the adherence to fixed rules (those of a system of justice) in the resolution of conflicts.

On the international level, the League of Nations has the same task: to ensure the freedom of expression of all member states, and to institute a rule-based mechanism for the resolution of conflicts among them along the lines of international law.

And of the foremost aim of education is to enable the young generation in schools and universities to be intellectually and actively part of this enlightened public.

UDC 560

Dr.Phys. Gita Revalde
Professor, president
g.revalde@mail.ru

Dr.Saule Sagintayeva
Professor, rector

Almaty University of Power Engineering
and Telecommunication
s.sagintayeva@aes.kz

THE ROLE AND FORMATION OF INTERNAL SYSTEMS OF QUALITY ASSURANCE IN UNIVERSITIES

Abstract: In this paper, the problems of quality assurance systems for higher education corresponding to the recent challenges and the needs of society are considered. The article discusses the role of internal quality assurance systems in the framework of quality assurance of higher education basing on the Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education. Key recommendations for creating internal quality assurance systems are given. In the

future in the frame of Erasmus + project KUTEL, the recommendations for the QA in technology enhanced learning will be developed.

Keywords: internal quality assurance systems, quality assurance in higher education, Standards and Guidelines for quality assurance, European Higher Education Area, ESG

Д-р PhD по физ. Гита Ревалде

Профессор, президент

g.revalde@mail.ru

Д-р экономических наук **С.Сагинтаева**

Профессор, ректор

Алматинский университет энергетики и связи

s.sagintayeva@aes.kz

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы систем обеспечения качества высшего образования, соответствующие современным вызовам и потребностям общества. В статье рассматривается роль внутренних систем обеспечения качества в рамках обеспечения качества высшего образования на основе стандартов и руководящих принципов обеспечения качества в европейском высшем образовании. Описываются основные рекомендации по созданию внутренних систем обеспечения качества. В дальнейшем в рамках проекта Erasmus + KUTEL будут разработаны рекомендации по QA в технологическом усиленном обучении.

Ключевые слова: внутренние системы обеспечения качества, обеспечение качества в высшем образовании, стандарты и рекомендации по обеспечению качества, европейское пространство высшего образования, ESG

Introduction

Nowadays, the debate about the quality of higher education is on the top because of the increasing demand for high quality workforce in fast changing global economic conditions. The words “quality” and “excellence” are used quite often without clear understanding what they really mean.

There are several definitions and understandings of the term “quality”. In the business sector quality is defined as the “degree to which a product (service) fulfills customer requirement or was produced correctly”. Thus, if we look at quality in higher education in light of such a definition, it depends on who are the customers or what are the standards.

In some cases, quality in higher education is suggested to measure by the difference of input and output value of teaching or its added value.

Harvey and Green [1] consider that quality can be seen variously as *excellence, transformation, fitting the purpose, value for money, or perfection*. In higher education quality is often understood as “fitting the purpose”.

In European higher education, quality assurance (QA) is one of the priority aspects of the Bologna process. The result of the Bologna Process was the European

Higher Education Area (EHEA), officially launched in 2010 (Budapest-Vienna Declaration, 2010 [2]).

QA is one of the most important tools of the Bologna process for achieving goals and ensuring that the higher education system of all participating countries is approximately at the same level, ensuring student mobility and achieving mutual recognition of diplomas. The principles of quality assurance in the EHEA are compiled in Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) approved by the Ministers of Education in 2005 (ESG, 2015 [3]). Following the Bologna Process, the European Ministers of Education in 2007 created the European Register of Quality Assurance Agencies for Higher Education (EQAR) [4].

The ESG is a set of standards, procedures, and guidelines that should be implemented, assessed, and accredited to higher education institutions and agencies responsible for evaluating and accrediting programs and institutions of higher education as a quality assurance system. ESGs are a first step towards creating a wide range of basic values, exploring perspectives and analyzing best practices in terms of quality and system support.

The ESG is divided into three parts: Part 1 deals with standards and guidelines for internal quality assurance in higher education institutions; Part 2 - standards for external quality assurance of higher education; Part 3 - standards for external quality assurance agencies.

All countries, participating in the Bologna process are actively implementing quality assurance systems, based on the ESG. The success of implementing ESG principles in quality assurance is assessed every second year along with other EHEA activities in ministerial conferences. Although accreditation systems exist in almost all European countries, the systems are very diverse (Bozo et al., 2007 [5]). But general principles are common.

Accreditation is a procedure, consisting of external and internal quality assurance system. The external quality assurance system evaluates and verifies the performance of the internal quality assurance system. The first part of the standards ESG states that each institution or university must create its internal quality assurance system, in accordance with its mission, objectives and institutional culture of the university.

Internal Quality assurance systems

In Kazakhstan, the accreditation system and external quality assurance is in place starting from 2012-2013, shortly after the entrance of Kazakhstan in Bologna process. Despite the fact that the external quality assessment procedure has existed in Kazakhstan for several years, the issue of internal quality assurance systems remains relevant. Experience and participation in accreditation visits shows that often universities do not quite accurately understand the essence of the system. In most cases, universities in Kazakhstan have implemented the ISO: 9001 (ISO) standard system [6]. The ISO: 9001 quality assurance standards, like the Excellence Model EFQM [7], are usually used by both business organizations and private companies and public sector institutions to implement quality assurance procedures. For the work of the

administrative staff of educational organizations, the introduction of this system can give a positive effect. It remains an open question how well these standards are suitable for universities, especially with regard to the educational work and science. In the literature dominates the skepticism about the usefulness of these standards, taken from the industry, for universities [8].

ESG [3, pp.11-19] establishes ten standards for quality assurance within universities for internal quality assurance, supplemented with guidelines for their implementation:

1. Policy for quality assurance.

Institutions should have a policy for quality assurance that is made public and forms part of their strategic management. Internal stakeholders should develop and implement this policy through appropriate structures and processes, while involving external stakeholders. Universities should pursue related activities to ensure the quality and implementation of educational program standards and their objective evaluation. They should also cover the participation of students and other interested parties.

2. Design and approval of study programmes.

Universities should have processes for the design and approval of their study programmes. The study programmes should be designed so that they meet the objectives set for them, including the learning outcomes. The qualification resulting from a programme should be clearly specified and communicated, and refer to the correct level of the national qualifications framework for higher education and, consequently, to the Framework for Qualifications of the EHEA.

3. Student-centred learning, teaching and assessment.

Universities should ensure that the study programmes are delivered in a way that encourages students to take an active role in creating the learning process, and that the assessment of students reflects this approach.

4. Student admission, progression, recognition and certification.

Institutions should consistently apply predefined and published regulations covering all phases of the student “life cycle”, e.g. student admission, progression, recognition and certification.

5. Ensuring the quality of teaching staff.

Institutions should assure themselves of the competence of their teachers. They should apply fair and transparent processes for the recruitment and development of the staff. Universities encourage scholarly activity to strengthen the link between education and research.

6. Learning resources and student support.

Universities must ensure the availability of resources necessary to support student learning is adequate and suitable for each proposed study programme.

7. Information management.

Universities should ensure the collection, analysis and usage of relevant information for the effective management of study programmes and other activities.

8. Public information.

Universities should regularly publish relevant, clear, objective, up-to-date information about both quantitative and qualitative indicators of programmes and other activities. Information should be readily accessible.

9. On-going monitoring and periodic review of study programmes.

Institutions should monitor and periodically review their study programmes to ensure that they achieve the objectives set for them and respond to the needs of students and society. These reviews should lead to continuous improvement of the programme. Any action planned or taken as a result should be communicated to all those concerned.

10. Cyclical external quality assurance.

Institutions should undergo external quality assurance in line with the ESG on a cyclical basis.

Discussion and conclusion

As shown before, based on the ESG, universities should themselves develop an internal (university level) quality assurance system, in accordance with their strategy, vision, mission, and objectives. Nowadays in Kazakhstan, the process of modernization of higher education is underway - more academic autonomy and also responsibility is given to the universities. Universities will be able to independently develop study programmes, they will themselves be able to issue diplomas of their own type. According to our experience, there are some very important points for what universities should do:

- establish real policies and organizational measures to ensure the quality of study programmes;
- develop real working mechanisms for the development, internal validation (expertise), monitoring and periodic review of their educational programs;
- establish and publish the criteria, conditions and procedures for assessing students' achievements, which allow determining the level of achievement of the expected learning outcomes;
- establish internal procedures and mechanisms to ensure the qualified and high-quality work of the teaching staff;
- to ensure the collection and analysis of information about the achievements of students, employers of graduates, student satisfaction with the study programme, courses, curriculum, the effectiveness of the activities of teachers.
- publish the results.

Study programmes (SP) are the main components of the study process. It is very important that the internal quality assurance system includes mechanisms for the development of SPs in close cooperation with employers and stakeholders, and the review process is conducted with the participation of foreign experts. By planning and designing of the study programme, it is important to understand how this concrete study programme will differ from other similar programmes, what will be a competitive advantage, what resources the university should use to develop this SP, and most importantly, where graduates of this SP will be employed? Universities should also

study foreign examples in order to avoid them creation of strange and incomprehensible titles and qualifications of study programmes.

Internal quality assurance systems should include regular review of the SP and have feedback from students and all interested parties. The university should develop a system of regular surveys in the context of SP, for example: students give an assessment of each discipline at the end of the semester, and graduates, employers and other stakeholders give an assessment of the SP in general once per year. It is very important not only to get the opinion of the interested parties, but also to develop a system for analyzing the results of the survey and a system of corrective actions. Corrective actions may concern any level: changes in disciplines, changes in content, teaching methods, assessment methods, lesson schedule, practice, etc. Only with real feedback, is it possible to update the study programmes, in order to improve the quality of higher education of future young professionals.

Almaty University of Power Engineering and Telecommunication participates in the Erasmus + project KUTEL, in the frame of what the recommendations for the internal quality assurance systems using technology enhanced learning will be developed.

Acknowledgement

Almaty University of Power Engineering and Telecommunication acknowledges the ERASMUS+ project “Kazakh Universities To Quality Assurance Processes In Technology Enhanced Learning”.

REFERENCE

- 1 Harvey, L. & Green, D. (1993). Defining quality. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18, 9-34. DOI:10.1080/0260293930180102
- 2 Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area (2010), EHEA, http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Budapest_Vienna_Declaration_598640.pdf (07.06.2019).
- 3 Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG), Brussels, Belgium (2015).
- 4 EQAR, <https://www.eqar.eu/>(07.06.2019).
- 5 Bozo, D., Damian, R., de la Rosa González, C., Helle, E., Imoda, F., Kohler, A., Papazoglou, V. J., Rauret, G., Dalmau, & Shopov, T. (2007). Current trends in European Quality Assurance. *ENQA Workshop report*, 8.
- 6 International Organization for Standardization, <https://www.iso.org/iso-9001-quality-management.html> (07.06.2019.)
- 7 EFQM, <http://www.efqm.org>, (07.06.2019).
- 8 Rosa M.J, Sarrico C.S. and Amaral A , Implementing Quality Management Systems in Higher Education Institutions, Quality Assurance and Management, January 2012.

Zhumagulova A.B.,
candidate of law
Yanovskaya O.A.,
Doctor of Economic
Sciences

**ROLE AND EXPERIENCE OF AN INDEPENDENT ACCREDITATION
AGENCY IN THE SYSTEM OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER
EDUCATION**

Жумагулова А.Б.,
кандидат юридических наук
Яновская О.А.,
Доктор экономических наук

**РОЛЬ И ОПЫТ НЕЗАВИСИМОГО АККРЕДИТАЦИОННОГО
АГЕНТСТВА В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

В эпоху глобализации развиваются процессы, существенно меняющие ключевой вектор мирового развития образовательного пространства в условиях формирования цифровой экономики. В инновационной экономике решающую роль играют новые знания, а идеи превращаются в источник новых форм организации бизнеса и устойчивого роста. Качество образования выдвигается на первый план. Полное воплощение инновационная экономика знаний получила в концепции «тройной спирали», а модель такого инновационного развития – в модели «тройной спирали». В настоящее время лишь немногие развитые страны вступили на такой инновационный путь развития.

Модель «тройной спирали» в целом, так и ее отдельные элементы посвящены развитию ВУЗов. Особое внимание в условиях трансформации высшего образования уделяется необходимости повышения конкурентоспособности ВУЗов и их участию в международных рейтингах, коммерциализации научных разработок, необходимости перехода к инновационной модели развития.

Применительно к инновационному развитию модель «тройной спирали» направлена на межорганизационное взаимодействие трех институтов (университеты-аккредитационные органы-общество). Ранее, в индустриальную эпоху взаимодействие между тремя институтами было линейным, а в цифровой экономике напоминает взаимосвязь спиральных структур, позволяющее всем участникам модели перенимать и внедрять лучший опыт друг друга.

Современность, характеризующаяся с одной стороны рациональностью и прагматизмом, с другой стороны глобализацией, информатизацией, культурной многозначностью, вариативностью способов социальной идентификации – требует пересмотра миссии университета, его роли и функций в современных условиях. Традиционных функций, присущих вузу, – обучения и исследования – уже совсем недостаточно, для того чтобы оставаться одним из главных социальных институтов современного общества и обеспечивать высокое качество образования.

Во всех странах вузы являются основными катализаторами социально-экономического, общественного и культурного развития, и должны стать фактором социального и культурного развития, способным обеспечить реализацию ожиданий общества, связанных с изменением качества образования и качества жизни.

Концепция «социальной миссии» вузов или как ее принято называть «третьей миссии» влечет за собой изменения в понимании сути деятельности вузов, изменения подходов к обеспечению качества образования и востребованности выпускников на рынке труда.

Существует система параметров, которые отражают специфику «третьей миссии» и соотносятся с отдельными видами деятельности, а именно: «непрерывное образование», «трансфер технологий и инновации», «социальная вовлеченность». Первый параметр – «непрерывное образование» – включает в себя все программы получения высшего образования и повышения квалификации. Второй параметр – «трансфер технологий и инновации» – предполагает деятельность по обмену знаниями, включая научные исследования. Третий параметр – «социальная вовлеченность» – предполагает взаимовыгодное некоммерческое сотрудничество между вузами и обществом на всех уровнях.

Концепция «социального партнерства» должна строиться на взаимодействии многих партнеров: вузов, органов власти, аккредитационных органов, разнообразных общественных объединений и некоммерческих организаций, и стейкхолдерами.

Востребованность и трудоустройство выпускников становятся ведущим приоритетом. Обществу необходимы квалифицированные кадры, поэтому качество подготовки кадров является главной задачей. При этом усиливается ответственность ВУЗов перед обществом за качество образовательных программ. В связи с этим, повышается и роль аккредитации.

Международная аккредитация - это реальный механизм достижения уровня мировых образовательных стандартов и потребностей общества. В связи с этим, повышается роль международной аккредитации ВУЗов как ключевого индикатора обеспечения качества образования!

Главное, принципы аккредитации базируются на независимости и прозрачности, добровольности и объективности, доверии и достоверности процедур международной аккредитации.

Международная аккредитация направлена на обеспечение качества образования, улучшение стратегического развития ВУЗов, повышение качества и конкурентоспособности образовательных программ, имиджа и авторитета ВУЗов. От качества подготовки кадров в ВУЗах зависит востребованность и трудоустройство выпускников и обеспечение рынка труда необходимыми кадрами, в связи с запросами общества.

Независимое агентство аккредитации и рейтинга (НААР/IAAR) на рынке образовательных услуг работает с 2011 года. Позиции НААР/IAAR – это результат развития и роста потенциала агентства в системе обеспечения качества образования для удовлетворения потребностей общества .

НААР/IAAR внесено в Реестр признанных аккредитационных органов Казахстана с 2012 года. А в 2017 году Агентство включено в Реестр аккредитационных органов МОН Кыргызской Республики.

Также, НААР/IAAR входит в реестр EQAR (Европейский реестр по гарантии качества высшего образования).

В настоящее время, НААР/IAAR является полноправным членом ведущих международных сетей по обеспечению качества, прежде всего полным членом ENQA (Европейская ассоциация по обеспечению качества в высшем образовании).

НААР/IAAR – первая организация из стран СНГ, получившая признание - Всемирной Федерации Медицинского Образования (WFME), что дает право проведения международной аккредитации медицинских организаций и образовательных программ в соответствии с международными стандартами.

НААР/IAAR проводит международную аккредитацию не только в Казахстане, но и за его пределами. Так, НААР/IAAR проведены институциональная и специализированная (программная) международная аккредитация ВУЗов Кыргызстана, Таджикистана, Молдовы, Румынии и России.

Также НААР/IAAR является активным участником проектов Программы Эразмус+. В настоящее время Агентство участвует в 3 проектах.

В 2017 году НААР/IAAR вошел в консорциум в качестве партнера в проект EDUQAS - «Внедрение систем обеспечения качества образования посредством сотрудничества университета-государство-бизнес в вузах» (Implementation of Education Quality Assurance System via Cooperation of University- Business-Government in HEIs).

В 2018 году стартовал проект KUTEL - «Университеты Казахстана за совершенствование процессов обеспечения качества в обучении с использованием передовых технологий» (Kazakh Universities to Foster Quality Assurance Processes in Technology Enhanced Learning), в котором НААР/IAAR выступает в качестве партнера с целью модернизацию, расширения доступности и развития интернационализации высшего образования.

В сентябре текущего года НААР/IAAR стал участником еще 1 проекта SAGRIS – «Совершенствование послевузовских исследований по устойчивому сельскому хозяйству и системам сельскохозяйственной деятельности будущего»

(Enhancement of Postgraduate Studies on Sustainable Agriculture and Future Farming Systems).

Международная аккредитация НААР/IAAR активно способствует:

- совершенствованию образовательной деятельности ВУЗа;
 - выявлению недостатков и представлению рекомендаций по их устранению;
 - выработке эффективных мер повышения качества образовательных программ;
 - обеспечению общества востребованными квалифицированными кадрами
- Международная аккредитация НААР/IAAR помогает ВУзам раскрыть возможности для повышения качества образовательных программ, с учетом требований рынка труда и потребностей общества.

Оценка качества ориентирована на:

- потребности студентов;
- разнообразие содержания, структуры и форм образования;
- использование новых интерактивных технологий и инноваций.

База экспертов НААР/IAAR более 2000 человек из 22 стран как ближнего, так и дальнего зарубежья, которая постоянно пополняется и растет.

Отличительной чертой международной аккредитации является то, что оценку осуществляет внешняя экспертная комиссия (ВЭК), состоящая из представителей академической общественности, включая работодателей, обучающихся и зарубежных экспертов.

Институциональная и специализированная (программная) аккредитации осуществляются в соответствии со стандартами, гармонизированными с Европейскими стандартами качества образования ESG-2015, а по медицинскому образованию – со стандартами ВФМО (Всемирной Федерацией Медицинского Образования).

НААР/IAAR имеет исключительные авторские права на все стандарты и руководства (требования) аккредитации.

ВУЗ, прошедший международную аккредитацию в НААР/IAAR, получает конкурентные преимущества на рынке образовательных услуг. Это прежде всего:

- международное признание;
- сопоставимость и конвертируемость квалификаций;
- подтверждение высокого качества образования;
- соответствие международным стандартам;
- расширение возможностей международного сотрудничества с лучшими университетами мира
- востребованность выпускников на рынке труда и в обществе.

Международная аккредитация позитивно влияет на академическую мобильность, а самое главное – на трудоустройство и повышение востребованности выпускников. Также повышается привлекательность ВУЗов, доверие со стороны стейкхолдеров и общества. Растет имидж ВУЗов и

усиливаются конкурентные позиции и авторитет в обществе среди стейкхолдеров.

ВУЗы имеют возможность:

- оценить на принципиально новом уровне качество своей деятельности и уровень конкурентоспособности образовательных программ;
- получить объективную информацию о возможностях и перспективах развития;
- внедрить инновации в образовательный процесс
- выявить уровень взаимодействия ВУЗов-работодателей-общества

Агентство с 2014 года проводит «Национальный рейтинг востребованности ВУЗов», направленный на повышение качества подготовки и конкурентоспособности выпускников. Рейтинг представляет информацию о ВУЗах и является барометром общественного мнения среди родителей, выпускников, студентов и стейкхолдеров.

В «Национальном рейтинге востребованности ВУЗов - 2019» приняли участие 87 ВУЗов страны. В связи с подачей некорректной информации 28 ВУЗов отклонены. Таким образом, в рейтинг включены 59 ВУЗов: национальных - 8, государственных - 21, акционерных – 10 и частных - 20.

В «Независимом рейтинге ВУЗов Кыргызской Республики – 2019» приняли участие 19 организаций образования по 179 программам бакалавриата и магистратуры.

Мониторинг рейтинговых исследований НААР/IAAR с 2014 по 2018 годы отмечает устойчивый рост качественных показателей ВУЗов: улучшение образовательных программ, развитие потенциала профессорско-преподавательского состава, расширение внутренней и внешней академической мобильности, а также повышение ответственности ВУЗов не только за подготовку кадров, но и за востребованность выпускников на рынке труда.

Ежегодный рейтинг, проводимый НААР/IAAR, позволяет ВУЗам:

- усилить позиции и конкурентные преимущества;
- улучшить качество образования;
- повысить авторитет, имидж и широкую узнаваемость;
- привлечь большее количество абитуриентов;
- обеспечить потребности общества в необходимых кадрах для развития экономики страны.

Таким образом, международная аккредитация становится главным механизмом обеспечения качества образования и повышения конкурентоспособности образовательных программ, открывает широкие горизонты взаимодействия ВУЗов и общества, и является мощным катализатором, оказывающим влияние на модернизацию системы образования и общество в целом.

преподаватель испанского языка и литературы,

Ламберти К.П.,

магистр

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: pascualtorres@gmail.com

clamberti21@gmail.com

СОТРУДНИЧЕСТВО УНИВЕРСИТЕТА С БИЗНЕСОМ: ПРОЕКТЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: В статье мы предлагаем наше видение о сотрудничестве университетов с бизнесом и с работодателями. А также делаем небольшой анализ актуальных изменений в подходах к бизнесу в сфере образования. Также целью исследования является выявление концептуальных подходов к анализу проблем взаимодействия университетов и субъектов бизнеса, роли экономики знаний позволяющих проектировать развитием систем высшего образования на условиях кооперации и сотрудничества. Приводим, примеры таких моментов и стран где уже практикуется это сотрудничество с большими успехами.

Ключевые слова: сотрудничество, бизнес, работодатель, технологический прорыв, индустрия.

Torres Duarte Pascual.,

teacher of Spanish language and literature,

Lamberti K.P.,

master

KazUMOiME named after Abylay Khan

Almaty, Kazakhstan

e-mail: pascualtorres@gmail.com

clamberti21@gmail.com

COOPERATION OF UNIVERSITY WITH BUSINESS: PROJECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE SPANISH LANGUAGE

Abstract: In the article, we offer our vision of cooperation between universities with business and with employers. And also we do a small analysis of current changes in approaches to business in the field of education. Also, the aim of the study is to identify conceptual approaches to the analysis of the problems of interaction between universities and business entities, the role of the knowledge economy that allows designing the development of higher education systems on the basis of cooperation and cooperation. We give examples of such moments and countries where this cooperation is already practiced with great success.

Key words: cooperation, business, employer, technological breakthrough, industry.

Что такое сотрудничество?

Сотрудничество институтов образования с бизнесом, структурами и работодателями характеризует деятельность современных социальных институтов. Совместная работа сферы образования, науки и производства приведет к повышению инновационного потенциала экономики. В рыночных условиях казахстанские вузы должны войти в интеграционный процесс экономики и науки. В этой связи *качество* должен стать основным критерием оценки работы всех подразделений любого вуза.

Взаимодействие университета и бизнеса не является односторонним процессом, где главную роль играет университет как генератор знаний. Изначально, с теоретической точки зрения, взаимодействие университета и бизнеса представлялось как процесс передачи знаний и технологий для осуществления «технологического прорыва».

В настоящее время такого понимания уже недостаточно. Нормы и правила изменились, и необходимо разрабатывать новые стратегии для того, чтобы реагировать на рыночный спрос и продвигать технологии с помощью новых организационных механизмов. Например, вузы меняют принципы и технологии стратегического преобразования в целях повышения его конкурентоспособности среди ведущих мировых научно образовательных центров.

Надо иметь в виду, что в современных условиях развития всемирной индустрии возникает необходимость создания совместных предприятий с иностранными производителями, которые видят выгоды от инвестирования в различных секторах экономики Казахстана. Казахстан вышел на передовые позиции по развитию экономики и рыночных подходов среди всех бывших советских республик. Сегодня уверенно можно сказать, что рынок Казахстана вызывает большой интерес для всех западных стран и уже отмечается большое присутствие мировых производителей во всех секторах экономики нашей страны.

Путь индустриально-инновационного развития Казахстана требует эффективную модель управления сферой образования и науки. Обязательно надо отметить в этом направлении необходимость в сотрудничестве с предприятиями с точки зрения более целенаправленной подготовки будущих специалистов.

Существует множество форм кооперации, которые могут быть использованы в Казахстане.

Компании могут сотрудничать с вузами в организации практики для студентов, осуществлять руководство по дипломным работам, повышение квалификации персонала компании, обучение иностранных специалистов к нашим языкам. А также можно развивать сотрудничество в различных формах исследований, необходимых для осуществления совместных проектов.

В Казахстане в настоящее время для повышения компетентности выпускников вузы направляют целевой заказ

учебным заведениям на выполнение научного исследования или разработку проекта. В свою очередь ВУЗ привлекает к выполнению заказа студентов-старшекурсников, которые затем, по завершении работы, могут стать сотрудниками предприятия. Участие PhD докторантов, магистрантов, а также студентов бакалавриата в проектах международного и республиканского масштаба стала обычным явлением и для казахстанских вузов.

В связи с усилением внимания к науке возникает необходимость совершенствовать процесс подготовки кадров, перестроить старый процесс в соответствии с новыми потребностями общества.

В свете национального проекта Первого Президента Н.А. Назарбаева «Интеллектуальная нация 2020» приобретает актуальный характер научно-исследовательской работы студентов (НИРС), предметные олимпиады, конкурсы инновационных проектов и другие формы исследовательской деятельности студенческой молодежи. Активное привлечение работодателей к оценке профессионального знания и умения студенческой молодежи, участвующих в таких научных мероприятиях, является одной из форм сотрудничества вузов с производством.

Сотрудничество вузов с работодателями должно вестись по всем аспектам социализации молодежи. Особенно важным аспектом выступает профессиональное становление, формирование, развитие и рост личности молодежи на основе определенных трудовых мотивов и ценностей.

Среди развитых стран, Япония является лидером индустриального развития. Японская модель производства основывалась на так называемом японском типе управления и японской системе стимулирования активности и трудовой мотивации работников. Все это привело к формированию качественно новой парадигмы производственных отношений, в которой роль традиций очень велика. Она, в отличие от американского рационализма, пронизана гуманизмом, дает возможность полностью раскрыть личностный потенциал каждого работника. Япония является классическим примером использования корпоративной модели. Корпоративная модель предполагает максимальную ответственность предприятий за судьбу работников. Предприятие берет на себя обязательства дать специалисту в рамках определенной профессии базовые знания и практические навыки. В связи с этим в работе предприятия возникает еще одно функциональное звено обучение персонала в условиях предприятия.

В этой связи очень важно при сотрудничестве с разными иностранными компаниями делать акцент на приобретение от них тех положительных моментов, которые можно будет внедрить в нашей стране с учетом наших социальных специфик и традиций; не будет хорошо, если все скопируется и забудем менталитет наших народов.

Мы должны отметить, что существуют много факторов, которые могут повлиять на успех или провал сотрудничества между вузами и бизнесом. Среди этих факторов мы можем назвать следующие:

ПРИМЕР СОТРУДНИЧЕСТВА

Как бывший директор европейской компании в Казахстане « Patentes Talgo SL» хочется отметить, на сколько, важно, чтобы компании и вузы понимали, что для развития страны во время найти точки соприкосновения в сотрудничестве и стараться более эффективно использовать весь имеющийся потенциал.

Наша компания более четырех лет уже работает с университетом имени Абылай Хана и можно сказать, что это сотрудничество уже показывает свои результаты. Каждый год студенты испанского языка кафедры «Переводческое дело» проходят практику в нашей компании. А также хочется отметить, что именно с этих студентов мы трудоустроиваем будущих наших переводчиков. Наше сотрудничество также заключается в участие студентов в переводе технических документов, которые необходимые для того, чтобы местные специалисты могли осуществлять свою работу на наших поездах.

В этом году со стороны университета был направлен в компанию Patentes Talgo SL проект по открытию центра, где кроме изучения испанского как язык добавляем целенаправленные занятия по языковой специализации в разных отраслях экономики. Например; деловой испанский язык, испанский язык в туризме, техническая терминология на испанском языке, и. т.д. Данный центр открывается в университете с участием компании в качестве спонсора.

Со стороны компании было предложено изучить возможность преподавания испанского языка сотрудникам компании и русского языка иностранным специалистам, которые приедут работать в Казахстан.

Шансы найти высокооплачиваемую работу выше, если получить образование по двойным программам, которые бывают внутренние и международные. Из этой статьи вы узнаете, что такое двойной диплом, какие бывают программы обучения, какие преимущества и недостатки такого обучения, как стать студентом по обмену и получить международный диплом.

ПРОЕКТ ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ ДВОЙНОГО ДИПЛОМА

Что такое двойной диплом

Студент, обучающийся по двойной программе обучения, изучает предметы своей специальности в двух вузах и, соответственно, получает два диплома о высшем образовании. Наш проект происходит последовательно: первый и второй курс в КазУМОиМЯ, а третий и четвертый год – в Университете Испании. Это дает студенту шанс более глубоко изучить предмет, выучить на высоком уровне испанский язык и таким образом найти престижную работу по окончании университета.

Мы исходим из настоящей ситуации в Европе, где Англия выходит из Европейского союза. В результате, испанский язык, будет еще более востребован.

Зачем вузам меняться студентами

Для нашего вуза подобные соглашения с европейскими выгодны тем, что статус и престиж университета поднимется. Отправляя наших студентов за границу, КазУМОиМЯ будет стремиться соответствовать стандартам учебных программ по международной системе. Кроме того, это хорошая возможность

обмениваться опытом и получить много полезной информации в отношении методик преподавания, внедрения новых технологий в процесс обучения и общего развития.

Каким бывает обучение по обмену

Бывают различные программы подготовки с возможностью получения двух дипломов государственного образца. Они делятся на 2 группы.

Нас интересует внешний обмен, подразумевают обучение в казахстанском и международном университете по программе обмена студентами. Вы начинаете учиться в КазУМОиМЯ по одной специальности и продолжаете обучение в международном учебном заведении по той же специальности.

Преимущества обучения на программах двойного диплома

Для получения второго диплома о высшем образовании не надо тратить еще 3-4 года. Обучение проводится последовательно, как выше было указано.

У вас есть уникальная, возможность иметь две профессии вместо одной, соответственно шансов найти высокооплачиваемую работу в 2 раза выше.

При поступлении в вуз с международной программой вы сможете продолжить обучение за границей и даже найти там достойную работу.

Вы существенно улучшите свои языковые и коммуникативные навыки.

Вы сможете наладить связи и бизнес контакты за границей даже если решите вернуться в Казахстан по окончании обучения.

Как стать студентом международной программы обмена

Для того, чтобы учиться за границей, одного желания мало. Нужно приложить немало усилий, чтобы попасть в программу обмена студентами. Но если задаться целью, то нет ничего невозможного. Вот что нужно сделать, чтобы стать студентом одного из европейских университетов:

Собрать пакет документов. Как правило, он включает в себя:

- a. Загранпаспорт
- b. Документальное подтверждение того, что вы учитесь в партнерском вузе
- c. Свидетельство об успеваемости
- d. Сертификат на знание языка университета
- e. Виза
- f. Справка о состоянии здоровья
- g. Резюме студента
- h. Рекомендательно письмо от преподавателя
- i. Мотивационное письмо

Это проект мы рассматриваем разрабатывать с Университетом Кадиса в Испании. Мы бы хотели начать со следующими специальностями, так как КазУМОиМЯ, это университет, который гордится высоким качеством преподавания мировых языков.

УНИВЕРСИТЕТ КАДИСА

Факультет философии и литературы

Испанская филология

Переводческое дело

Международные отношения

ФАКУЛЬТЕТ СОЦИАЛЬНЫХ НАУК И КОММУНИКАЦИЙ

Туризм

Следуя новым изменениям в нашем университете, мы решили тоже перейти на платные условия. С этой целью, мы планируем создать департамент романских языков при университете. Будем принимать всех желающих учить романские языки и преподавать не только основы испанского языка, но также специфический язык для всех специальностей, делая акцент на выше сказанные специальности, где хотим предлагать двойной диплом.

Это огромная радость, что присутствуют на этой Международной научно-практической конференции представители из Эрасмуса.

Дело в том, что для развития таких проектов в нашем университете необходима помощь Эрасмуса. Вы, конечно, хорошо знаете экономический уровень в нашей стране. В нашем университете очень мало студентов могут позволить себе большие расходы, которые будут требовать получение двойной диплом. Поэтому, мы очень надеемся на содействие Эрасмуса, соблюдая всегда общее правило о том, что нужно обеспечить место старательные и способные студенты, у которых вообще нет достаточно средств, чтобы учиться за рубежом.

Конечно, всегда есть состоятельные семьи, которые могут отправить своих детей за границу. Но среди этих студентов, только будем отправлять старательных и ответственных. Кто не будет учиться, конечно не поедет за границу не за что.

Мы считаем, что весь мир составляет одну семью, и необходимо улучшить уровень образования для развития страны. Мы уверены, что можем это сделать с вашей помощи.

Мы также думаем, что университет должен много делать в области воспитания.

Известный мыслитель, Леонардо Поло, говорил, что без навыков нет воспитания, что без навыков всё остаётся лишь хорошей иллюстрацией. Поэтому каждый человек должен стараться для приобретения жизненных нравственных навыков, представляющих собой сложный процесс, как это показывает история человечества, в любую эпоху его развития. Это процесс становления нравственности рассматривается как личный прогресс для каждого человека. И он, возможно, займет всю жизнь человека и от него в большей степени зависит успех в жизни.

ПРОЕКТ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ЦЕНТРА ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА В КазУМОиМЯ ОБОСНОВАНИЕ

Воспользуйтесь большим интересом к испанскому языку

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ

Создать языковой центр, который будет организовывать совокупность действий для развития испанского языка. Сделать всех известными всю испанскую культуру, которая пересекается с арабским присутствием на испанской территории в течение более 6 веков, оставившим след большого лингвистического, человеческого и архитектурного богатства.

Мы хотим, чтобы этот Центр способствовал укреплению дружеских связей между Казахстаном и всеми испаноязычными странами. Мы хотим, чтобы Центр также предоставил возможность трудоустройства для многих людей, в качестве переводчиков, гидов по туризму, преподавателей, ученых, и т.д.

Это будет большой вклад для общества, и для нашего университета.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ РАМКИ

Общеввропейские рамки для изучения языка.

Для финансирования проекта, мы обратились к Испанской Компании «ТАЛЬГО».

В эти дни в фонде ТАЛЬГО, обсуждаются все образовательные и социальные проекты, мы очень надеемся, что получим от них необходимую помощь.

Через Аргентинское Посольство мы на связи с организацией, СЭЛУ, которая будет, после сдачи соответствующих экзаменов, выдавать официальные сертификаты по знанию испанского языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Международные программы и двойные дипломы: как стать студентом по обмену. <https://propostuplenie.ru/article/mezhdunarodnye-programmy-i-dvojnye-diplomy-kak-stat-studentom-po-obmenu/>
2. Различные статьи, опубликованные по данной тематике в других странах как Россия
3. Ссылки из разных государственных программ в РК.

СЕКЦИЯ №1. ҚАЗАҚСТАНДА ЖӘНЕ ШЕТЕЛДЕРДЕ ШЕТ ТІЛІН

ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ТӘЖІРИБЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ №1. ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРАКТИКИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В КАЗАХСТАНЕ И ЗАРУБЕЖОМ

UDC 378: 81 243

Abrahmanova A.K.,

s.p.s., teacher,

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: ms.ainiya@mail.ru

TEACHING THE PROCEDURAL COMPONENTS OF FOREIGN READING

Keywords: process element, psycho physiological function, perceptual processing, integrative strategies, anticipation, verbal and semantic hypotheses

Abstract: This article discusses the components procedural side of reading.

In mature reading, technical operations are considered operations that are performed without the actual participation of consciousness, i.e. at the level of automatism. Often, one type of technique helps a better mastery of another type. This interpenetration and interaction of various types of technology underlies perfect craftsmanship.

Абрахманова А.К.
к.п.н., ст. преп.,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail: ms.ainiya@mail.ru

ОБУЧЕНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫМ КОМПОНЕНТАМ ИНОЯЗЫЧНОГО ЧТЕНИЯ

Ключивые слова: процессуальный элемент, психофизиологическая функция, перцептивная переработка, интегративная стратегия, антиципация, вербальные и смысловые гипотезы.

Аннотация: В этой статье рассматриваются компоненты процессуальной стороны чтения. При зрелом чтении в качестве технических рассматриваются операции действия, совершаемые без актуального участия сознания, т.е. на уровне автоматизма. Часто один вид техники помогает более совершенному владению другим видом. Это взаимопроникновение и взаимодействие различных видов техники лежит в основе совершенного мастерства.

При рассмотрении процессуальной стороны чтения мы исходили из исходных научных предпосылок А.Н. Леонтьева, что в психологической структуре деятельности чтения выделяются два плана – содержательный (компоненты предметного содержания деятельности) и процессуальный (элементы самого процесса деятельности, психофизиологические функции). Успешное течение любой деятельности предполагает высокую степень автоматизма операций, обеспечивающих ее процессуальную сторону. В чтении это в первую очередь относится к приемам перцептивной переработки воспринимаемого текста, т.е. техническим навыкам. Высокая степень их автоматизации создает благоприятные условия для протекания мыслительных процессов – внимание читающего может быть сконцентрировано на содержании, а большое поле чтения (при точности восприятия) позволяет не только воспринимать материал большими смысловыми единицами, но и более точно их прогнозировать [1, с.52].

Эффективное чтение – это искусство, но, одновременно, и навык, которому можно обучиться, только постоянно в нем практикуясь. Хотя, как отмечают, некоторые исследователи (С.К.Фоломкина, Л.Н. Хромов, О.А. Кузнецов) на сегодняшний день сам процесс чтения, а в особенности отдельные его механизмы – неясны. В этой связи целесообразно взять за некую отправную

точку именно «базовые умения», что дает возможность описать качественные характеристики, предполагающие:

- интегративность базовых умений чтения (Ляховицкий М.В., 1982, С.К.Фоломкина, 1987) [2, с.63].

- интегративность стратегических и тактических умений (Гальскова Н.Д., 2000, Григоров В.Б., 1991, Мешман Л.И., 1982, Т. Бьюзен., 2000) [4, с.13].

Как известно, в основе каждого вида чтения базовые умения:

а) автоматизированные технические навыки; б) антиципации (вероятностное прогнозирование); в) регрессии; г) реципации. Как подчеркивает С. К. Фоломкина, зрелое чтение на разных языках одинаковую структуру. Процессы восприятия печатного текста у зрелого чтеца предельно автоматизированы. Условной единицей восприятия при чтении принято считать слово, поскольку оно является минимальной графической единицей, наделенной значением. Минимальной единицей, передающей определенные смысловые отношения, является синтагма, поэтому ее принято считать за единицу смысловой переработки (хотя фактически читающий может оперировать и более крупными единицами). При зрелом чтении в качестве технических рассматриваются операции действия, совершаемые без актуального участия сознания, т.е. на уровне автоматизма [2, с.42]. Часто один вид техники помогает более совершенному владению другим видом. Это взаимопроникновение и взаимодействие различных видов техники лежит в основе совершенного мастерства [5, с.119]. Величайшую ошибку совершает тот, кто отрывает технику от содержания. Любой переход автоматизированных операций и действий к дискурсивным (основанным на размышлении и анализе) ведет к осознанию, расшифровке текста [6, с.120].

Явление антиципации основано на свойстве мозга восполнять пропущенное и реагировать на еще не наступившее событие.

Явление прогнозирования (упреждающего синтеза) представляет собой одну из форм приспособления организма к окружающей среде. С биологической точки зрения прогнозирование очень целесообразно и способствует выживанию организма. Основой прогнозирования являются сохраняемые мозгом следы временных соотношений, имевших место в прошлом. Поэтому по словам И.М.Фейгенберга, прогнозирование на основе прошлого опыта не может быть абсолютным и всегда является, вероятностным. Под вероятностным прогнозированием понимается предвосхищение будущего, основанное на вероятностной структуре прошлого опыта, информации наличной ситуации. В пределах предложения прогнозирование обусловлено: 1) прочностью и однозначностью ассоциируемых с данным словом других слов. 2) наличием при слове определения и других зависимых слов; 3) позицией слова в предложении; 4) глубиной предложения; 5) определяющим контекстом, складывающимся на основании прочитанных слов [2, с.98].

Предвосхищение проявляется на разных уровнях - на уровнях

вербальных и смысловых гипотез. Возможность первых обуславливается «лингвистическим опытом человека, знанием системы языка и правил речевого общения». Вербальные гипотезы распространяются как на отдельные слова и их части, так и на сочетания слов, а также общую структуру предложения. Следует также различать развитие языковой догадки на основе контекста и прогнозирование на языковом уровне. Догадка всегда направлена на раскрытие значения нового, неизвестного слова и иногда может основываться на прогнозировании, которое представляет собой актуализацию уже имеющихся знаний []. Для прогнозирования структурных элементов предложения и значения слов, по Н. С. Креленштейн, необходимо учитывать три уровня сочетательных возможностей (валентности) элементов предложения: а) понятийную, основанную на мыслительном содержании языковых знаков и непосредственно выражающую внеязыковые отношения (это основа ситуационной догадки); б) грамматическую сочетаемость членов предложения; в) лексическую сочетаемость как индивидуальную особенность данного слова[5,с.122].

Определенные фразы, стереотипные обороты речи позволяют читателю прогнозировать направление мысли автора. Развитие способности антиципировать предполагает усиление специфического «чутья» читателя к фразовым стереотипам и накопление достаточного багажа текстовых клише. Способность антиципировать в ходе чтения - это привычка активно работать с композицией и структурой текста, логикой повествования, стилем изложения, словами-ориентирами и графическими подсказками. Основным инструментом антиципации - заготовленные оперативные образы - стереотипы, которые позволяют преобразовать неявные звуковые сигналы текста в признаки конкретных ситуаций, вписывающихся в контекст событий [6,с.123]. Предвосхищение текста происходит по линиям развертывания стереотипа, группирующимся вокруг структурных (объем, композиция, структура), жанровых и языковых особенностей (жанр, стиль, характер языкового материала), а также особенностей содержания текста (тема, сюжет, идея). Результаты экспериментов, проведенных В. А. Булбиндером, свидетельствуют о том, что суждения, предвосхищающие различные свойства читаемого текста, формируются у читателей уже на начальном этапе. Интуитивная предсказуемость также зависит от таких субъективных качеств читателя, как гибкость ума, воображение, личный опыт, интуитивное «чутье» и др. Значительную роль в декодировании текста в плане предсказуемости играют тезаурус читателя, его уровень мышления, эрудиции, интеллекта, интуиции и культуры чтения. Л. В. Черепанова в формировании предсказуемости текста рассматривает основа полагающую роль пресуппозиции [6,с.124]. С позиции Артюнова Н.Д.(1973), пресуппозиция рассматривается как эффективное средство передачи «субъективного» авторского отношения к описываемым событиям. Пресуппозиция есть предисловие, предпосылки коммуникации, «...которые не входя в языковое значение высказывания, создают почву для его употребления и позволяют ему достичь коммуникативной цели» [5,с.110]. По З.Я.Тураевой, пресуппозиция - это предварительное знание, сумма фоновых

знаний. Именно такое понимание пресуппозиции наиболее распространено в рамках прагматической концепции пресуппозиции. Пресуппозиция важна для осмысления таких категорий текста, как подтекст, информативность, художественное время и пространство. Д. С. Лихачев относит к пресуппозиции знание реалий, мифологии, истории народа и литературы, то есть компетенции второго уровня [6,с.125]. Н.Г. Семенова определяет пресуппозицию как категорию, отображающую «свойства текста программировать конкретный смысл своих единиц, а также содержать предпосылки обуславливающие раскрытие текстовой информации». Э.Киннен, предлагает разграничивать прагматические и логические пресуппозиции. Прагматическая пресуппозиция определяется структурой индивидуального тезауруса говорящего, логическая пресуппозиция понимается как семантическое отношение между предложениями.

Пресуппозиция - это некое логическое условие, которое должно быть соблюдено в предложении, чтобы между ним и другим предложением можно было установить отношения следования [5,с.127].

По Г.И. Богину, в рамках когнитивного понимания основой предсказуемости является экспектация - ожидание того, «что содержание будет соответствовать уже прошедшей рефлексии над знаниями, мировоззрению реципиента, его мотивации и пр.».

Регрессия - это произвольное возвратное движение глаз человека к недопонятому слову, словосочетанию. Чаще всего регрессии наблюдаются у тех читателей, которые не имеют достаточных навыков «беглого» плавного чтения. Они постоянно возвращаются к прочитанному материалу из-за неуверенности в правильности того, что они прочли. Распространенные причины регрессии:

- a. неуверенность в правильности того, что они прочли;
- b. отсутствие внимания, неумение сконцентрироваться;
- c. неблагоприятная обстановка: разговоры, шум, неудобное положение, плохое освещение.

Нередко при чтении сложного, насыщенного информацией текста возникают вопросы, требующие обдуманного и вторичного прочтения части текста. Такие возвраты называются реципациями. В отличие от механических регрессий они носят целенаправленный осмысленный характер и порой неизбежны. Регрессия и отскакивание похожи друг на друга, но различаются по сути. Регрессия - это сознательное возвращение, а отскакивание является своего рода зрительным тиком, это бессознательное возвращение назад к словам или предложениям, которые были прочитаны только что. Читатель почти никогда не осознает совершенное им отскакивание.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фейнберг С. Навыки разбора и чтения нот. Воспитание пианиста. Методическое пособие. Е. М. Тимакин. Москва, 1989. - 144 с.
2. Игумнов К. Взаимосвязь музыкального и технического развития. Воспитание пианиста. Методическое пособие. Е.М. Тимакин. Москва, 1989.-144с.
3. Клычникова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке, Москва. «Просвещение» 1983. - 207с.
4. Креленштейн Н. С. Интенсивное обучение чтению на немецком. Москва. Высшая школа, 1979. -128с.
5. Ребекка Оксфорд Л. "Language Learning Strategies. What every Should Know".
6. Bimmel, Peter (1993): Lernstrategien im Deutschunterricht. In: ache Deutsch. Н. 8 /1993.

УДК 378.37:378.004

Абылқасымова Б.А.,
Докторант
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: A.bakhytgul.a@mail.ru

21 ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕГІ ТІЛДІК САЯСАТ ПЕН АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ДАМУЫ

Түйін: Жаһандану үрдісі белгілі бір мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының дамуына айтарлықтай өзгерістер әкелуде. Азияның мемлекеттері жаһандану үрдісі әкелген өзгерістер мен қиындықтарға төтеп беру үшін тілдік саясаттың даму бағытына өзгеріс енгізді. Мақалада 21 ғасырдың басында Азияның бірнеше мемлекеттерінде тілдік саясаттың дамуы мен ағылшын тілінің даму тарихын зерттеу көзделген. Зерттеу барысында тарихи зерттеу әдісі, ғылыми әдебиеттерді зерттеу және салыстыру әдістері қолданылды. 21 ғасырдың басында-ақ Азияның көптеген мемлекеттері ағылшын тіліне баса назар аударып, заңды түрде тіл мәртебесін беруге ұсыныс жасаған. Алайда ағылшын тілі мемлекеттің мәдениеті мен ұлттың бірегейлігіне қатер төндіреді деп сенген соң әр мемлекетте тіл мәселесін әрқалай шешкен. Нәтижесінде әр мемлекетте ағылшын тілінің маңыздылығы әртүрлі орынға қойылған.

Тірек сөздер: Азия мемлекеттері, ұлттық бірегейлік, ағылшын тілі, тілдік саясат.

Abylkassymova B.A.,
PhD student
Ablaikhan

DEVELOPMENT OF LANGUAGE POLICY AND THE ENGLISH LANGUAGE DEVELOPMENT IN ASIAN COUNTRIES IN THE EARLY 21ST CENTURY

Abstract: The process of globalization has made considerable changes in the development of domestic and foreign policy of a particular state. Asian countries have made a change in the direction of language policy development in order to overcome the challenges and tensions caused by globalization. This article explores the development of language policy and the history of English language development in several Asian countries in the early 21st century. During the research, were used historical research, literature research and comparison research methods. At the beginning of the 21st century, many Asian states have offered to give a legitimate language status to the English language. However, after the English language was acknowledged to be a threat to the uniqueness of the state's culture and national identity, each state had its own language problem solved. As a result, the importance of English in different countries is different.

Keywords: Asian countries, national identity, english language, language policy.

21 ғасырдың басында жаһандану үрдісі әкелген өзгерістердің алдын алу үшін Азияның көптеген мемлекеттері өздерінің тілдік саясаттарына өзгеріс енгізді. Ол мемлекеттер өзінің халқына дүниежүзілік тілге айналған ағылшын тілін меңгерту арқылы, тілдер арасындағы парадоксты туғызды. Кейбір мемлекеттерде ағылшын тілі сол мемлекеттің басты ұлтының тіліне қарағанда заңды түрде басымдыққа ие болып, ұлттың бірегейлігі (National identity) мен мәдениетіне қатер төндірді. Ал кейбір мемлекеттерде ағылшын тілінің таралуы ұлттар мен қоғамның ажырауына алып келді. Тіпті кейбір жағдайда мемлекеттің тілдік саясатына деген қарсылықты да тудырды.

Зерттеу әдістері мен мақсаты

Осы мақалада қоғамдық ғылымдарда кеңінен қолданылатын тарихи зерттеу әдісі, ғылыми әдебиеттерді зерттеу және салыстыру әдістері қолданылды.

1. Тарихи зерттеу әдісі. Бұл әдіс 21 ғасырдың басындағы Азияның әртүрлі мемлекеттеріндегі тілдік ахуалы мен тілдік саясатының дамуын зерттеу үшін қолданылды.

2. Ғылыми әдебиеттерді зерттеу әдісі. Бұл жердегі ғылыми әдебиеттерді зерттеу әдісі дегеніміз ғылыми еңбектерді зерттеп, талқы жасау. Мақаланы жазу барысында төменде аталған елдерге қатысты зерттеу жүргізген зерттеушілердің еңбектері қолданылды.

3. Салыстырмалы зерттеу әдісі. Салыстырмалы зерттеу әдісі ғылымның көптеген саласында кеңінен қолданылады. Мақалада бірнеше мемлекеттің атауы аталған соң, әр мемлекеттегі жағдайды салыстыра отырып зерттеу көзделген.

Мақаланың басты мақсаты жаһандану үрдісінің дамуы барысында, әсіресе 21 ғасырдың басында қарқынды дамуы кезінде Азияның бірнеше мемлекеттерінің тілдік саясаттағы өзгерістерін анықтау. Сонымен қатар, ағылшын тілінің осы мемлекеттерге әкелген өзгерістерін анықтау болып табылады.

Азия мемлекеттерінде ағылшын тілінің үстемдік алуы

Ағылшын тілі қазіргі уақытта жаһандық тіл болып табылады. Абрам Сванның (Abram de Swaan) әлемдік тілдер жүйесі (global language system) теориясы бойынша ағылшын тілі «гиперорталық тілге» (hypercentral language) [1, 144 б.] жатады. Яғни, ол әлем бойынша қолданылатын ортақ тіл. Роберт Филлипсон ағылшын тілінің әлем тілдері арасында үстемдік алу құбылысын «тілдік гегемония» деп атаған. Азияның кейбір мемлекеттерінде ағылшын тілін оқу ұлттың басты міндетіне айналды. 2008 жылы Қытай елі жазғы олимпиаданы сәтті өткізгеннен кейін ағылшын тілін оқу бүкіл ұлттың дамуына ықпалын тигізетіндігін жариялады [2, 215 б.]. Жапонияның Білім, Мәдениет, Спорт, Ғылым және Технология Министрлігі (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, MEXT) мемлекеттік стратегиясында: «Жапонияның әрбір азаматы қоғамдық байланыста ағылшын тілін қолдана алуы керек. Сонымен қатар, қызметтегі әрбір азаматтың қызмет орнында ағылшын тілін қолдана алуын қамтамасыз ету қажет» деп жазылған. Оңтүстік Кореяда болса 20-шы ғасырдың 90-шы жылдардың ортасынан бастап, ағылшын тілінің мәселесі білім беру реформасының негізіне айналды. Малайзия мемлекеттің толыққанды дамуы халқының ағылшын тілін меңгеру деңгейіне байланысты деп жариялаған.

Осы мақсатты іске асыру үшін бірнеше мемлекетте ағылшын тілі бастауыш мектептің бірінші сыныбынан бастап оқытылды. Кейбір мемлекетте ағылшын тіліне ресми тіл мәртебесін беру ұсынылған. Бұндай әрекеттер сол мемлекеттерде қызу талқыға түсті. Мысалы, Жапонияда 2002 жылы ағылшын тіліне «екінші ресми тіл» мәртебесін беру жайлы ұсыныс үлкен қарсылыққа тап болды. Қарсылық білдіргендер саясаттың бұл әрекеті мәдениет пен ұлттың бірегейлігін дамуын шектейді, жапон тілінің қолданылуын әлсіретеді деп есептеді [3, 475 б.]. Бұл ұсыныс қолдау таппаған соң алынып тасталды. Дегенмен, 2005 жылы жапон үкіметі оқыту тілі ағылшын тілі болып саналатын 100 «жоғары дәрежелі орта мектеп» ашты [2, 217 б.]. 1999 жылы Оңтүстік Корея үкіметі ағылшын тіліне екінші ресми тіл мәртебесін беру туралы ұсыныс жасағанда, Кореяның журналистері мен университеттері бұл: «Жапон отарынан кейінгі екінші дағдарыс» деп пікірлерін білдірді [2, 43 б.]. Бұл ұсыныс та іске аспады, бірақ Корея үкіметі ағылшын тілінде білім беретін университеттердің көлемін арттырды. Мұндай жоғары мектептердің көлемі 2002 жылы 10%-ға жетпесе, 4 жылдан кейін, яғни 2006 жылы 35%-ға жеткен [4, 34 б.]. 2003 жылы Малайзия ұлттардың ана тілін оқыту саясатына үлкен өзгеріс енгізіп, ағылшын тілін қайтадан жалпы білім беретін мектептердің оқыту тіліне айналдыру туралы шешім қабылдады. Бұл әрекет Малайзияның көптеген оқымыстыларының қарсылығын тудырды. Ал сол уақытта, Қытайда ағылшын тілін білім беру тіліне айналдыру мәселесі қызу талқыға түсіп жатты. Кейбір билік органдары

жаратылыстану мамандықтарын ағылшын тілінде оқытуды талап етсе, сол кезден бастап жеке мектептер балабақшадан бастап ағылшын тілінде оқыта бастаған [5, 360 б.].

Азияның кейбір кедейшілікпен күресіп, халықаралық қоғамның көмегіне зәру мемлекеттерінің арасында тілдік саясаттың бағыты ағылшын тіліне бұрылды. Камбоджада ағылшын тілі француз тілінің орнын басып, негізгі шет тіліне, білім беру және әкімшілік басқаруда қолданылатын тілге айналды [6, 218 б.]. Вьетнамда мемлекеттік қызметкерлер міндетті түрде шет тілін оқулары тиіс болды, әсіресе ағылшын тіліне басымдық берілген [7, 67 б.]. Непал мен Бангладеште халықтың білім алу деңгейі төмен болғанымен, ағылшын тілінде білім беру ісі кеңінен таралған. Пәкістанның тілдік саясатында урду тілінің дамуына басымдық берілген. Дегенмен ол мемлекетте ағылшын тілі ресми тіл болып табылады. Ағылшын тілі орта мектептер мен жоғары мектептерде міндетті пән ретінде оқытылады. Ол уақытта ғаламтор қолданушыларының саны аз болғанымен, ғаламтордың арқасында адамдар ағылшын тілін сабақтан тыс жерде қолдану мүмкіндігіне ие болған [2, 252 б.].

Тілдердің қатынасы

Жоғарыда айтылған мемлекеттерінде ағылшын тілі белгілі бір деңгейде орын алып үлгерген. Ол өз кезегінде мемлекеттер ішіндегі тілдердің қақтығысын немесе ұлттың тілі мен мәдениетіне қауіп тудырды. Демек, аталған мемлекеттер тілдердің өзара қатынасын қалай шешті? Қытайда тәуелсіз саясат пен экономиканың өмірсүргішітігі ұлттың қайта жандануының нышаны болып саналады. 21 ғасыр басында жаһандандудың кейбір мәселелерін Қытай сыртқа ашылудың жолында ұтымды пайдаланды. 2005 жылдың наурызында «Мектептерде ағылшын тілін оқытудың жаңа жоспарын» бекітті. Ол жоспарда ағылшын тілін оқудың басты мақсаты «Қытай мен батыс мәдениетінің айырмашылығын түсіну, ұлтжандылық тәрбиесін жүргізу болды». Жаһандану үрдісінің табалдырығында Жапония да ұлттық бірігейлікті күшейтуге көшті [2, 220 б.]. Жапония экономикаға реформа жасау керектігін, мәдениетінің ерекшелігін сақтап, ұлттың тарихын жалғастыру керектігін мойындады. Білім, Мәдениет, Спорт, Ғылым және Технология Министрлігі мемлекеттік стратегияда бірнеше рет жапон халқының ұлттық бірегейлігін күшейтуі керектігін айтқан [8, 26 б.]. Сол себепті де жапондықтар ағылшын тілін құрал ретінде қабылдай бастады. Сонымен қатар, жапондықтардың құндылық көзқарасы мен талғамның ерекшелігін жаңғыртуға тырысты.

Оңтүстік Корея болса дүниежүзілік саудаға тәуелді болды. Сондықтан корейліктер ағылшын тілін экономикалық бәсекелестіктің айрылмас бөлшегі ретінде көрді. Ағылшын тілі дүниежүзінің назарын корейлік тауарлар мен техникаларға аударатын құрал болуы тиіс болды.

Малайзия ағылшын тіліне үлкен еркіндік бергенімен, халықтың рухани тәрбиесіне де көңіл бөлді. Өткен уақытта ұлттардың тілі Малайзияның бірігуіне көмектесті, алайда олар экономиканың күшін жаңғыртуда әлсіздік танытты. Ағылшын тілі малайзиялықтарға өзінің мемлекетін қорғауға көмектесе алады деп сенді. Сол себепті, бұл мемлекетте ағылшын тілін білу өз мемлекетін сүйомен

тең деп есептелген. Малайзияда ағылшын пәнінің оқулықтарында оқушылардың әлемдік тұрғыда ойлай алуы мен мемлекетке деген мақтаныштық сезімін көтеру бірдей орынға қойылған. Бұдан басқа ұлттар татулығы мен бірлігін күшейту, мәдениеттердің жақындасуы сынды мазмұндар да бар [5, 361 б.].

Сингапурде бір жағынан ағылшын тілі арқылы мемлекеттің бірегейлігін сақтап, екінші жағынан әртүрлі ұлттардың бірегейлігін сақтап қалу мәселесі тұрды. Ағылшын тілі мен азсанды ұлттардың тілі арасындағы қатынасты бейбіт түрде шешу үшін халқының ағылшын тілін жоғары деңгейде меңгеріп, халықаралық бәсекелестікке қатысуға, сонымен бірге көптілділік пен мәдениеттің әртүрлілігін сақтап қалуға тырысты. Сингапурде университет студенттерінің ағылшын тілін меңгеруі мен өзінің ана тілінде оқып, сөйлеу қабілетін арттыруды барынша қолдады [9, 87 б.].

Бангладеш, Камбоджа, Непал, Пәкістан мен Вьетнамда ағылшын тілінің тартымдылығы мен оқытылуы қоғамда әртүрлі түсінбестіктердің туындауына әкеліп соқтырды. Бұл мемлекеттерде ресми тіл басты орында тұрады, жергілікті тілдер шектетілді. Мемлекеттің ресми тіліне басымдық берілуі азсанды ұлттардың тілдерінің дамуын тежеді. Сол кезде ағылшын тілінің оқытылуы тілдік басымдыққа қарсы күресудің жолы ретінде көрініп, азсанды ұлттардың тілі мен мәдениетін қорғайтын жол болып саналды. Осы ретте ағылшын тілі тежеуіш саясатқа қарсы тұратын еркіндік пен басқа ұлттардың моральдық тасымалдаушысы қызметін атқарды [5, 363 б.; 10].

Қорытынды

Ағылшын тілінің азия мемлекеттерінде үстемдік алуының басты көрінісі ол экономиканың дамуы жолында ұлттың міндетіне айналды. Сонымен бірге ағылшын тілін үйрену жолында, ұлттық салт-дәстүр және мәдениет ерекшелігін сақтап, жалғастыру да маңызды болды. Қорыта келгенде, әр мемлекетте ағылшын тілінің басымдық алуы мен тілдердің өзара қатынасын шешу жолында әр мемлекетте ағылшын тілі әртүрлі жолмен қоғамдық құралға айналды. Дамыған мемлекеттерде ағылшын тілі экономиканы дамытудың бір құралы ретінде қаралса, даму үстіндегі мемлекеттерде ағылшын тілі тілдік басымдыққа қарсы тұратын ресурс ретінде қолданылды. Осылайша ағылшын тілінің әр мемлекетте белгілі бір деңгейде орын алуы, мемлекет ішіндегі саяси, экономикалық, қоғамдық және білім беру жағдайына айтарлықтай әсерін тигізді.

ӘДЕБИЕТ

- 1 de Swaan, Abram. Words of the world: The Global Language System (1 ed.). - Malden, 2001. – P.144.
- 2 Tsui A.B.M., Tollefson J.W. Language Policy, Culture, and Identity in Asian Contexts. - Mahwah N.J., 2007. – P. 283.
- 3 Matsuura H., Fujieda M., Mahoney S. The Officialization of English in Japan. -World Englishers, 2004. – P. 16.
- 4 Lee B.J. English Orated Here. - Newsweek, 2007. – P. 2.

- 5 Фу Роң. Көптілділік пен көп мәдениет туралы білім беру ойлары. - Бейжің, 2016. – 448 б.
- 6 Clayton T. Language Choice in a Nation under Transition. English Language Spread in Cambodia. - Berlin, 2006. – P. 312.
- 7 Chinh Duc Nguyen. Metaphors as a window into identity: A study of teachers of English to young learners in Vietnam. – System, 2016. – P. 12.
- 8 Gottlieb N. Language Policy in Japan: The Challenge of Change. - Cambridge, 2012 – P. 207.
- 9 Zhu Xudong. Policy and Implementation of Nation-state Common Language Education: History, Status and Experience. - Beijing, 2017. – P.
- 10 Rahman T. Language Policy and Education in Pakistan. URL: https://doi.org/10.1007/978-0-387-30424-3_28 - (қаралаған күні: 22.10.2019).

УДК 81-26:347.78.034

Ахметова Б.Е.,
Магистрант
«6M020700-Переводческое дело»
Университет Иностранных Языков
и Деловой Карьеры
Алматы, Казахстан
e-mail: safinzayn1995@gmail.com

АВТОРСКАЯ МЕТАФОРА В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В статье рассматриваются теории исследования авторских метафор представителями когнитивной лингвистики и важность формирования метафорической компетенции у студентов иноязычного образования. Статья основана на работах зарубежных лингвистов посвященных изучению метафор, как инструмента мышления. Перечислены выводы и заключения теории концептуальной метафоры и их отражение на процессе иноязычного образования. Так же данная статья включает в себя ключевые факторы, которые являются показателями значимости авторских метафор в изучении иностранных языков.

Ключевые слова: авторская метафора, когнитивная лингвистика, концептуальная метафора, метафорическая компетенция, инструмент мышления, иноязычное образование.

Akhmetova B.E.,
Master's degree student
«6M020700- Translation studies»
The University of Foreign Languages
and Professional Career

AUTHOR'S METAPHOR IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: The article concerns with the research theories on author's metaphors by the scholars of cognitive linguistics and illuminates the importance of metaphoric competence formation in foreign language education. The article is based on the works of foreign linguists dedicated to studying metaphors as the tool of thinking. The article comprises conclusions of conceptual metaphor theories and their projection on to the process of foreign language education. Also, basic factors, which indicate the importance of author's metaphors in foreign language learning are listed.

Keywords: author's metaphor, cognitive linguistics, conceptual metaphors, thinking tool, foreign language education.

В контексте данной статьи мы рассматриваем метафору в отрыве от традиционных для нее стилистической и эстетической функций; здесь метафора представляется как инструмент воздействия на реципиента и способ авторской организации информационного речевого или текстового пространства.

Авторская метафора понимается нами как когнитивная категория для восприятия и отображения событий и объектов действительности, то есть метафоризации действительности и создания ее внутренних репрезентаций в сознании, поэтому в связи с этим мы начнем с подробного рассмотрения того, как метафору определяют современные ученые-лингвисты в контексте теории когнитивной метафоры.

Наиболее подробными и всесторонними исследованиями метафоры как феномена были заняты представители когнитивной лингвистики – науки, оформившейся во второй половине XX века в США. Когнитивная лингвистика – это направление науки о языке, «в центре внимания которого находится язык как общий когнитивный механизм» и когниция «в ее языковом отражении» [1, с. 10]. Главной проблемой в когнитивной лингвистике является изучение мыслительных и языковых механизмов категоризации окружающей действительности. Для метафоры когнитивные лингвисты отводят одно из центральных мест в процессе познания. Метафора ими рассматривается в отрыве от понятия «стилистический троп» и определяется как базовая мыслительная операция, инструмент для восприятия, структурирования и создания мыслительных репрезентаций внешнего мира, а также как оценочный и смысловой критерий.

Среди всех используемых стилистических приемов, имеющих цель внести в текст или выступление дополнительную экспрессивную окраску, отобразить в языке картину мира или пересоздать ее в нем, метафора является одним из наиболее широко применяемых тропов. Многие исследователи, касавшиеся в своих работах темы языка, среди которых Д. Вико, Э. МакКормак, Х. Ортега-и-Гассет, М. Осборн и другие, указывали на врожденную, не зависящую от родного языка метафоричность человеческого мышления. Американский лингвист

Майкл Осборн в своем труде «Archetypal Metaphor in Rhetoric: The Light-Dark Family» приводил в качестве иллюстрации присутствующую почти что во всех без исключения культурах склонность ассоциировать власть и наделенную силой позицию с верхом, а наименее влиятельные и почитаемые элементы и символы соотносить с положением «внизу» [2, с. 34]. Эта присущая людям всех культур склонность к метафоризации окружающего мира дала повод к появлению теорий, предполагающих, что метафора может являться чем-то большим, нежели украшающий речь стилистический троп; возможно, метафора является одним из базовых инструментов познания и организации внеязыкового мира, который появился в сознании человека и начал им использоваться еще задолго до того, как в античной Греции было рождено искусство риторики, в рамках которой и было впервые оформлено понятие метафоры, и сыграла в человеческой эволюции отнюдь не последнюю роль.

Вопросы, связанные с местом метафоры в эволюции сознания человека, интересовали не только ученых-лингвистов, и со временем сфера научного применения метафоры пополнилась новыми дисциплинами. В 1976 году американский психолог Джулиан Джейнс опубликовал свой труд под названием «The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind», который, как следует из заголовка, посвящен зарождению человеческого сознания в процессе эволюции; что характерно, одна из глав книги была целиком посвящена метафорам и их роли в формировании когнитивной системы человека. Несомненно, главным следствием эволюции сознания человека явилась способность воспринимать и выражать более сложные концепты, чему способствовало развитие когнитивного аппарата. В своей книге Джейнс выдвинул предположение, что эволюция сознания крепко связана со способностью к метафоризации; метафора же в его трактовке это способ расширения нашего понимания мира, экспансия человеческого сознания. В этом исследовании Джейнс четко оформил мысль о том, что метафора включает в себя функцию наделения явлений экстралингвистического мира языковыми выражениями: «абстрактные концепты формируются с помощью конкретных метафор» [3, с. 25], однако большинство людей не привыкло считать заключенное в словах метафорическое значение – «слова обозначающие абстрактные понятия, как древние монеты, чье изображение стерлось от частого использования». Согласно выдвинутой Джейнсом теории, процесс познания и осмысления мира неразрывно связан с его метафоризацией, поскольку сама метафоризация это ничто иное, как практика перевода реалий внеязыкового мира в языковую структуру мышления; то есть понять что-то – это значит найти для этого точную метафору, наделить неизвестное и непонятное знакомым и понятным нашим сенсорным ощущениям образом. Все это, несомненно, служит доказательством того, что метафора является языковым средством, призванным упростить процесс постижения мира.

Однако на исследования метафоры не остановились на этом выводе. Исследования Джейнса и его последователей послужили отправной точкой для становления нового лингвистического подхода к рассмотрению метафоры,

который был позднее назван **«когнитивная теория метафоры»**. В 1980 году данная теория нашла наиболее полное воплощение в книге американских лингвистов Джорджа Лакоффа и Марка Джонсона «*Metaphors We Live By*», которая до сих пор считается одним из основных трудов в возникшем в связи с появлением новой теории ответвлении в языковой науке – когнитивной лингвистике. В их книге была озвучена теория, согласно которой метафора рассматривалась не как языковой инструмент, а как полноценная категория мышления через которую человек использует для организации реалий внешнего мира в своем сознании. Согласно Лакоффу и Джонсу, метафора является полноценным когнитивным механизмом, обладающим большим эвристическим потенциалом, который при этом не ограничивается применением в одной лишь языковой сфере; метафорична не только наша речь, но и наши мыслительные процессы, наши действия, даже то, как мы стремимся организовать мир вокруг себя, носит отпечаток метафоры: «Наша обыденная понятийная система, в рамках которой мы думаем и действуем, по сути своей метафорична» [4, с. 57]. Благодаря такому подходу окончательно была доказана правомерность исследования метафоры вне рамок языковой системы, а сама метафора начала рассматриваться как продукт взаимодействия мышления, языка и культуры.

В своих дальнейших исследованиях Лакофф продолжил работу в области когнитивной лингвистики более подробным анализом процесса метафоризации субъектом внешней по отношению к нему реальности. В книге «*The Contemporary Theory of Metaphor*» он провел строгое разграничение между метафорическим выражением и концептуальной метафорой, подчеркнув таким образом, что «локус метафоры – в мысли, а не в языке» [5, с. 32], и что она, следовательно, является способом осмысления действительности через трансформацию объектов реальности в образы, что и называется метафоризацией.

В теории концептуальной метафоры утверждается, что метафоризация включает в себе процесс взаимодействия между системами знаний – сценариями и фреймами – двух концептуальных сфер – сферы мишени (*target domain*) и сферы-источника (*source domain*). Лакофф подробно описывает опосредованный концептуальной метафорой процесс взаимодействия окружающего мира и познающего субъекта: при подобном взаимодействии (то есть познании реальности и построении метафорической картины в сознании) происходит односторонняя метафорическая проекция (*metaphorical mapping*) из сферы-источника в сферу-мишень, из-за которой накопленные опытным путем через предыдущее познание мира элементы сферы-источника приводят более абстрактную сферу-мишень к более четкой, лингвистически оформленной структуре.

Данные теории исследования авторских метафор, заключающих в себе перенос личной картины мира на общепринятую, появление новых образов из традиционных средств, а также ярко выраженную прагматическую функцию, подчеркнули важную роль формирования метафорических компетенции у студентов иноязычного образования. Мы рассмотрели метафору как фактор,

влияющий на мышление и действия человека, что необходимо учесть во время обучения иностранным языкам. Языковая компетенция включает в себя понимание культурных особенностей и картины мира целевого языка, что находит прямое отражение в его метафорических тропах. Здесь необходимо вернуться к выводу о том, что реципиент как правило реагирует не на непосредственную объективную реальность, а на сложившиеся в его сознании (по своей или чужой воле) ее когнитивные репрезентации, что, в свою очередь, влечет вывод о том, что большее влияние на действия человека имеет не сама объективная реальность, а система усвоенных репрезентаций этой реальности в сознании конкретного индивида. Из этого следует, что метафорическое мышление может формировать предпосылки для физических действий, что еще раз подтверждает его значимость в изучении языка, как средства воздействия на человека.

Отсюда напрашивается вывод, что, являясь инструментом мышления, метафора также несет в себе и прагматическую функцию, то есть направленность на волевое воздействие на реципиента.

Прагматическая функция концептуальной метафоры особенно интересовала лингвистов, изучающих политический дискурс, где, по их мнению, эта функция проявляет себя в наибольшей мере. Ими выделяется две формы взаимодействия между концептуальными метафорическими выражениями и сознанием человека. Во-первых, подобные исследования позволяют под новым углом рассмотреть не выраженные эксплицитно структуры коллективного бессознательного. Так, лингвист А.Н. Баранов, проведя метафорический анализ политической сферы, показал, что, несмотря на кажущееся порицательное отношение к взяточничеству в политических и предпринимательских кругах, представители подобных кругов активно используют в своей речи органистические метафоры, таким образом категоризируя взяточничество как естественное положение дел [6, с. 11]. В этом случае метафорический анализ выводит исследователя на анализ концептуальных структур (репрезентаций экстралингвистического мира в сознании), из которого следует, что метафора определяется подсознательным.

Учитывая прямое влияние авторских метафор на понимание и восприятие речи следует еще раз отметить важность освоения значений и алгоритмов иноязычных метафор, как средства оформления и способа передачи мысли, в процессе образования.

Как мы можем заключить из перечисленных выше исследований, сама суть метафоры подразумевает созидание – слово- и смысловое творчество, запечатление в языке – в тексте, ораторском выступлении или повседневной речи – явлений экстралингвистического мира, наделение абстрактных концепций четкими словесными формами; все это является творческим процессом. Более того, вложенная в концептуальную метафору возможность не только оказывать влияние на формирование картины мира, но и представлять эту структуру репрезентаций как руководство к действию, делает ее не только инструментом мышления, но и инструментом организации человеческой деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рудакова А.В. Когнитология и когнитивная лингвистика / Под ред. И.А. Стернина. Воронеж, 2002. С. 10.
2. Osborn M. Archetypal Metaphor in Rhetoric: The Light-Dark Family // Quarterly Journal of Speech. 1967. Vol. 53
3. Jaynes J. The origin of consciousness in the breakdown of the bicameral mind. Boston: Houghton Mifflin, 1976.
4. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. Chicago, 1980.
5. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. / G. Lakoff, M. Johnson. – New York, NY: Basic Books, 1999. – 624 p
6. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor // Metaphor and Thought. / ed. A. Ortony. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

УДК 94(560):355.48

Ахметова Г.Ш.

к.п.н, доцент

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы. Казакстан

galakh70@rambler.ru

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ КВЕСТЫ КАК КРЕАТИВНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО - КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Представленная статья посвящена использованию веб-квест технологии для формирования профессионально-коммуникативной компетенции студентов – будущих учителей иностранного языка. Линия на информатизацию методики конструктивного обучения позволила разработать различные высокотехнологичные обучающие методики, в том числе и веб-квесты. В этой связи веб-квест технология обучения иностранному языку представляется весьма актуальной, т.к. она, основываясь на проектном методе, интегрирует и программный, и групповой, и коммуникативный методы, а также проблемный метод, метод беседы.

Ключевые слова: веб-квест технология, профессионально-коммуникативная компетенция, методика конструктивного обучения, профессионально-речевое поведение, критическое мышление, навыки информационной деятельности.

EDUCATIONAL QUESTS AS A CREATIVE TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FOR FUTURE TEACHERS OF A FOREIGN LANGUAGE

Akhmetova G.Sh.

Candidat of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
galakh70@rambler.ru

Abstract: The article is devoted to the use of web-quest technology for the formation of professional and communicative competence for future teachers of foreign language. Informatization of the Constructive Learning Methodology has allowed the development of various high-tech teaching methods such as web-quests which is really relevant in teaching foreign languages since it is based on the project method, integrates the program and group method, the communicative, problem and conversation methods.

Keywords: web-quest technology, professional and communicative competence, Constructive Learning Methodology, professional behavior, critical thinking, communication skills.

Расширение межкультурного взаимодействия в информационном обществе делает особенно актуальным исследование проблем межкультурной коммуникации, результативность которой зависит от уровня подготовки будущих специалистов в области иноязычного образования.

В процессе преподавания иностранного языка для студентов педагогического факультета одним из важных компонентов в содержании учебной программы является обучение профессионально-речевому общению, в процессе которого формируется профессиональная коммуникативная компетенция как основной компонент иноязычной профессиональной подготовки студентов. Процесс формирования профессионально-коммуникативной компетенции подразумевает не только усвоение знаний, структурно-компонентного состава изучаемого языка и закономерности формирования новой языковой системы, но и освоение, и присвоение социальных норм поведения, ценностных ориентиров и способность реализации их в своей будущей профессиональной деятельности.[1, с.107]

В процессе профессионального овладения иностранным языком постепенно происходит усвоение знаний, умений и навыков профессионально-речевого поведения, усвоения норм в различных ситуациях профессионального общения, постепенное движение от искусственной речи к естественной, причем в разных видах иноязычной профессионально-направленной речевой деятельности, что и обуславливает формирование межкультурной коммуникативной компетенции будущих учителей иностранного языка [2, с.2].

На основе анализа исследования феноменов «коммуникативная компетенция» (И. А. Зимняя, Д. И. Изаренков, А. А. Леонтьев и др.) и

«профессиональная компетенция» (А. А. Бодалёв, И. Ф. Исаев, А. К. Маркова и др.) мы определяем профессионально-коммуникативную компетенцию (ПКК) как комплексный профессионально-личностный языковой ресурс обучающихся, обеспечивающий осуществление ими коммуникации в конкретной речевой ситуации при соблюдении современных языковых/речевых норм, а также позволяющий регулировать коммуникативное поведение в профессиональной сфере общения. [3, с.3].

Основной целью обучения иностранному языку является приобщение к специфической деятельности – передаче и получению информации с помощью иностранного языка, то есть участие в процессе коммуникации. Уроку иностранного языка присуща особенная специфика, которую учитель иностранного языка должен учитывать в процессе своей деятельности. В настоящее время глобальной целью овладения иностранным языком является приобщение к иной культуре и участие в диалоге культур. Данная цель достигается путем формирования способности к межкультурной коммуникации. Весь процесс обучения подчиняется основной задаче – формированию профессионально-коммуникативной компетенции учителя иностранного языка. Формирование профессионально-коммуникативной компетенции будущего учителя иностранного языка на основе компетентностного, коммуникативного и профессионально-ориентированного подходов представляют цель языковой подготовки студента-лингвиста [4, с.3-4].

Для формирования профессионально-коммуникативной компетенции в сознании студентов бакалавриата – будущих учителей иностранного языка, содержание работы должно быть ориентировано на исполнение принципов реализации профессионально-коммуникативного обучения иностранному языку в вузе. Профессиональная направленность в обучении иностранному языку будущих учителей, в нашем понимании означает опору на те основные принципы, которые позволяют моделировать самые важные стороны деятельности учителя и способствуют более успешному овладению профессионально-важными умениями, обеспечивающими выполнение основных функций учителя иностранного языка.

Развитие современных информационных технологий позволяет значительно продвинуть конструктивистские методы в обучении. Линия на информатизацию методики конструктивного обучения позволила разработать различные высокотехнологичные обучающие методики, в том числе и веб-квесты. Веб-квест в педагогике – это проблемное задание с элементами ролевой игры, для выполнения которого используются информационные ресурсы Интернета. В процессе творческой работы студенты получают не «готовые к употреблению» знания, а сами вовлечены в поисковую деятельность. В настоящее время в дидактических инновациях в качестве эффективных выступают смешанные формы обучения, сочетающие различные методы. В этой связи веб-квест технология обучения иностранному языку представляется весьма актуальной, т.к. она, основываясь на проектном методе, интегрирует и

программный, и групповой, и коммуникативный методы, а также проблемный метод, метод беседы.

Отличительные особенности веб-квестов заключаются в следующем. Во первых, работая над изучением какой-либо темы, преподаватель задействует обширную информацию Интернет-ресурсов по определенной тематике. Во вторых, работая над выполнением веб-квеста, студент может выбрать для себя наиболее удобный для него темп выполнения задания, вне зависимости от того, работает студент над веб-квестом индивидуально или в команде. В-третьих, веб-квест предоставляет возможность поиска дополнительной информации по теме, однако в определенных, заданных преподавателем рамках. Преподаватель отбирает Интернет-ресурсы ориентируясь на разные уровни языковой подготовки студентов [5, с.124-126].

Технология разработки веб-квеста включает следующие этапы:

– Формулировка краткого введения, где четко описаны главные роли участников или сценарий квеста, предварительный план работы, обзор всего квеста.

– Составление в виде таблицы задания, необходимого для выполнения. – Таблица состоит из задания, оценочной шкалы, вопросов и вариантов возможных ответов, подсказок. Таблица задания может быть адресована отдельно каждому студенту или всей группе.

– Предоставление банка информационных ресурсов (в электронном виде – на компакт дисках, видео- и аудионосителях, в бумажном виде, ссылки на ресурсы в Интернет, адреса веб-сайтов по теме), необходимых для выполнения студентами задания. Этот список должен быть аннотированным.

Пошаговое описание этапов выполнения задания предполагает:

– самостоятельное изучение студентами предложенного преподавателем материала;

– консультация преподавателя по вопросам связанным непосредственно либо с содержанием веб-квеста, либо с его презентацией;

– заполнение студентами задания-таблицы;

– обсуждение индивидуальных результатов работы каждого члена команды среди студентов, выполняющих веб-квест по теме;

– отбор всеми членами команды наиболее значимого материала для итоговой презентации (веб-страницы и т.п.);

– рекомендации преподавателя по использованию электронных источников.

Использование веб-квестов делает студента самостоятельным, приспособленным к жизни, умеющим ориентироваться в разнообразных ситуациях, способствует развитию познавательных, творческих навыков, умений самостоятельно конструировать свои знания, умений ориентироваться в информационном пространстве; развитию критического мышления, навыков информационной деятельности[6, с.79].

В структуру веб-квеста входят обязательные разделы:

Introduction – формулирование темы или название проекта, а также описание его значимости и ценности при изучении текущей темы, раздела.

Task – цель проекта, условия выполнения, проблема и пути ее оптимального решения, конечный результат (форма отчетности).

Process – пошаговое описание процесса работы, распределение обязанностей каждого участника или каждой мини-группы с соответствующим перечнем ссылок.

Reaching consensus – критерии выполнения задания (описание критериев и параметров оценки веб-квеста). Критерии оценки зависят от типа учебных задач, которые решаются в веб-квесте.

Conclusion – подведение итогов, презентация и защита проекта.

Тематика веб-квестов может быть самой разнообразной, проблемные задания отличаются степенью сложности. Результаты выполнения веб-квеста, в зависимости от изучаемого материала, могут быть представлены в виде устного выступления, презентации, эссе, веб-страницы и т.п. [7]

Веб-квесты могут быть классифицированы следующим образом:

- репродуктивные веб-квесты: предоставление материала из разнообразных источников без самостоятельной их обработки;
- репродуктивно-когнитивные веб-квесты: рр-презентация, статья, сообщение, выступление перед аудиторией, виртуальное путешествие, убеждение и др.;
- когнитивные веб-квесты: поиск, систематизация и анализ информации по определенной теме;
- когнитивно-креативные: разработка проекта на основе заданных условий по имеющимся пунктам; поиск ответа на вопрос;
- креативные: реализация задуманного сценария в различных жанрах; обоснование собственной точки зрения по определенной проблеме [8].

Как полагает Том Марч [9], соавтор разработки технологии веб-квест, необходимо «мотивировать учащихся к исследованию заданной проблемы с неоднозначным решением, развивая тем самым их умение работать как индивидуально, так и в группе. Лучшие из веб-квест достигают этого таким образом, что студенты начинают понимать богатство тематических связей, легче включаются в процесс обучения и учатся размышлять над собственным познавательным процессом».

Главное преимущество данной технологии состоит в том, что вебквест позволяет дистанционно управлять учебным процессом, оснащая студентов необходимым учебным материалом (как текстовым, так и видео), дополнительной информацией и коммуникациями, обеспечивая их высокую личностную включенность и деятельность самообучения.

Межкультурная компетенция является результатом формирования составляющих ее компонентов — когнитивного, практического и личностного: Показателями формирования межкультурной компетенции будущих учителей иностранных языков являются: знания о культурных универсалиях, их

наполнении в различных культурах, механизмах отражения культуры в языке и речи, психологических особенностях межкультурного общения — процессах атрибуции, стереотипах, предрассудках и др. Умения определять культурный компонент жизненных реалий, выступать посредником между культурами, вести переговоры в соответствии с культурными нормами страны изучаемого языка; открытость новой информации, желание и готовность восприятия представителя иноязычной культуры как равноправного, толерантность, развитая эмпатия. [10, с.173-174].

Образовательный потенциал Веб-квест технологий в формировании межкультурной компетенции будущих учителей иностранных языков заключается в следующем:

- в ускорении темпа занятий и повышении мотивации к изучению иностранных языков и культур благодаря наглядному представлению: учебного материала и усилению его эмоциональной составляющей;

- обеспечении эффективности: самостоятельной работы путем предоставления каждому обучающемуся возможности выбрать оптимальный способ и темп освоения учебного материала;

- совершенствовании навыков продуктивного межкультурного взаимодействия, знаний сетевой этики, умений организовать и вести дискуссии на профессиональные темы путем участия в сетевых сообществах, блогах, социальных сетях и т.п.;

- предоставлении оперативного доступа, к интересующей, студента информации [11, с.272].

Подготовка будущего специалиста к межкультурной коммуникации с использованием технологии веб-квестов при изучении иностранного языка представляет собой процесс, направленный на формирование и совершенствование профессионально-личностных характеристик его готовности к межкультурной коммуникации, образованной единством социальных, ценностных и профессионально ориентированных компетенций, приобретённых в процессе языкового обучения студентов. Под содержанием «готовности к межкультурной коммуникации» мы понимаем взаимосвязь всех её характеристик: потребности к познанию другой культуры, ценностные ориентации межкультурной коммуникации, стремление и готовность восприятия культурных различий, способность и желание принимать участие в межкультурной коммуникации. Её структурными компонентами являются эмоциональная, коммуникативная, информационная, технологическая готовность. [12, с.232].

Формирование профессионально-коммуникативной компетенций, через образовательные квесты, подразумевает подготовку высококвалифицированных специалистов, готовых к взаимодействию в профессиональной сфере общения, к постоянному коммуникативно-профессиональному росту, а также социальной и профессиональной мобильности так как квест технологии позволяют создать целостный дидактический конструкт изучения иностранного языка путем

погружения студентов в иноязычную информационную среду и дистанционного управления их самостоятельной учебной деятельностью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. Монография. Алматы, 2014.-208с.

2. Бозоров А.А. Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках английского языка // Academy. 2019. №3 (42). [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-informatsionno-kommunikatsionnyh-tehnologiy-na-urokah-angliyskogo-yazyka> (дата обращения: 02.05.2018).

3. Озёрская Светлана Николаевна Профессионально-коммуникативная компетенция как основной компонент языковой подготовки по иностранному языку студентов факультета гостиничного бизнеса и туризма // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2009. №116. [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalno-kommunikativnaya-kompetentsiya-kak-osnovnoy-komponent-yazykovoy-podgotovki-po-inostrannomu-yazyku-studentov-fakulteta> (дата обращения: 3.05.2018).

4. Молчанова Ольга Евгеньевна Формирование профессиональной компетентности учителя иностранного языка как результат высшего образования // Lingua mobilis. 2010. №3 (22). [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnoy-kompetentnosti-uchitelya-inostrannogo-yazyka-kak-rezultat-vysshego-obrazovaniya> (дата обращения: 23.05.2019).

5. Левицкая А.Ф., Федоров А.В. Роль и значение веб-квестов в современном образовании // Школьные технологии. – Москва, 2010. С. 123-129

4. Лечкина Т.О. Технология «квест-проект» как инновационная форма воспитания// Наука и образование: новое время. – Москва, 2015. 78с.

7. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты // Материалы международной конференции "Информационные технологии в образовании. ИТО-99". [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ito.bitpro.ru/1999>. (дата обращения 28/04/2018)

8. Сокол И.Н. Классификация квестов // Молодой вчений. – 2014.– [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/6/89.pdf>. (дата обращения 20/02/2018)

9. March T. What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators. 1995-2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа - <http://www.ozline.com/learning/webtypes.html> (дата обращения 20/05/2018)

10. Елизарова, Г. В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению : дис. .д-ра пед. наук : 13.00.02 / Г. В. Елизарова. СПб, 2001. - 371 с.

11. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М., 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 272 с.

12. Волкова, О. В. Подготовка будущего специалиста к межкультурной коммуникации с использованием технологии веб-квестов : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.08 // -Белгород, 2010. - 240 с.

УДК.821.512.122

Ashimbayeva A.K

新疆大学，人文学院

2016级的博士

Meili8787@mail.ru

中哈儿童文学的引进与兴起

摘要： 本文对中国和哈萨克斯坦儿童文学的形成和发展进行了简要研究。研究了儿童文学是形成儿童个性和年轻人的审美和道德教育的工具；儿童文学具有动态的场景和幽默感，诚意，人文价值取向，性格特征，语言能力和表现力等特征，而关于两国儿童文学作家为当时的文学做出了许多贡献。

关键词： 儿童文学，哈萨克儿童文学； 中国儿童文学； 引进与兴起。

Ashimbayeva A.K

Ph.D. student

Chinese language and literature

Xinjiang University

Meili8787@mail.ru

The Introduction and Rise of Chinese and Kazakh Children's Literature

Abstract: In this article, a brief study of the formation and development of Chinese and Kazakh children's literature has been studied. Children's literature is a tool for the formation of children's personality and aesthetic and moral education of young people; children's literature has characteristics such as dynamic scenes and humor, sincerity, orientation of human values, characteristics of characters, language abilities and expressiveness, contributing to the literary works of the two countries.

Keywords: children's literature; Kazakh children's literature; Chinese children's literature; formation; development.

儿童文学是一个关于儿童是谁的虚构世界，是塑造儿童个性，对年轻公民进行审美和道德教育的一种工具。儿童文学的主要功能是培养，教育，交际

和审美。儿童文学作品具有诸如动态情节和幽默，真实性，对人文价值取向，图像的特殊性，语言的丰富性和表现力，幸福的结局等特征。

尽管中国文学已有数百年的历史传统，但中国的儿童文学史才有近百年的历史。应当澄清的是，曹文轩介绍给世界的儿童文学的出现是20世纪80年代文化和文学过程的结果。但是首先得介绍些背景：在1917年5月4日的新文学运动之前，中国的儿童文学根本就不存在，实际上就像童年的概念一样。在不考虑儿童的心理和年龄特征的情况下，儿童被视为“小成年人”。唯一可用的读书材料是经修改的儒典，就像要背下来的模拟识字课本。但是自1917年以来，随着人文主义思想的传播和外国文学译本的出现，中国儿童文学的鼎盛时期开始了。但是它的发展并没有持续很长时间，1949年共和国成立，并共产党对所有形式的艺术实行完全控制后，儿童文学逐渐衰落，仅成为向年轻一代灌输“忠实”意识形态的一种手段。因此，在50年代，由于社会历史条件的相似性，中国和苏联文学开始活跃地渗透，作品的主要主题成为中国人民争取自由的英雄主义和革命主题。

从1950年到1970年代末，关于童年的概念，新儿童文学的形象等创造力的基本问题并未被视为文学艺术的一部分，而仅与现代化和社会运动相结合，这阻碍了为儿童创作高质量，高艺术性的作品，因此不可能形成完整的理论基础。

创作的本质主要集中在儿童的社会地位上，重点在于儿童对社会的责任感和义务，以及新的社会主义和现代化制度需要什么样的人。这种形势一直持续到1976年，但毛泽东去世，并重新思考“文化大革命”后，开始呼吁把文学中的政治和思想链条打乱。80年代是文学“新浪潮”的兴起，五四运动时期那样开始回到看重儿童的感知。

通常，变化体现在三个方面：回归五四运动的思想；建立有序的儿童文学理论基础；以及根据读者的年龄特征将儿童文学分为三个层次，从而更新了儿童文学创作的目的。在80年代中期，儿童文学作家的热情遇到了一个问题，即缺乏有序的理论基础和尚未解决的基本问题，其中较为突出的是：过度的“成年”或相反的“幼稚”，在儿童文学中表现残酷现实生活的需要，青少年文学中浪漫主题的可接受性等。此外，这两个主要假设之间的矛盾仍然是“未解决的”，就是“关于艺术创作的多样性”和“儿童文学的统一标准”。这个矛盾的主要问题是不能将所有儿童文学的各种多样性统一到一个标准。解决这一问题的重要第一步是于1985年举行的全国儿童文学教育研讨会。在此提出了一个关于“青少年年龄特征和对儿童文学进行多方面分类的必要性”问题，这推动了对理论基础的进一步理解和阐述。结果形成了一个完整的“三个层次的儿童文学”理论，根据该理论，根据读者的发展心理特征，儿童文学应分为三个主要层次：幼儿文学，儿童文学和青少年文学。

同时，曹文轩提出的“儿童作家创造未来的国家”的思想特别受欢迎。已经编写了许多文学书籍，全部或部分致力于分析与新一代形成有关的主题。曹文

轩在他的《80年代中国文学现象研究》一书中，整整一章专门论述儿童文学问题，在其中他积极捍卫了儿童对子孙后代的社会责任的观念。

吴其南的著作《成长为新时期儿童文学的主旋律》和《寻找少年文学研究 abstract 究》反映了成长和成为青少年文学中的一个人的主题。他写道，青少年文学终于成为青少年与成人社会之间的文化对话，不仅使读者了解社会中的现实生活，而且还主要向儿童传达成年人对年轻一代以及他们未来的渴望。值得注意的是，对儿童文学目标的这种解释并不是什么新鲜事物。甚至陆欣也提出了一个以孩子为国家接班人的想法。但是在新时期，“成功成熟”的标准发生了转变。吴其南考虑青少年成长及其在青年文学中的演变这一主题，强调了“价值观的个体化在新时期的少年文学中发生”这一事实。以前，“成功”的标准是形成真正的阶级信仰，转变为社会可以依靠的可靠人，但是现在的重点正在转向形成能够自我实现的自给自足的人格。在这方面，在中国文学中成长的话题已经走了很长一段路，并且最终已经接近西方对这个问题的认识。这些变化通常需要图像的更新和字符的结构。

值得一提的是，青少年时期的“寻找文学”源于“寻根文学”的影响，但与后者不同的是，后者着重于对中国文化历史渊源的追寻和复兴，而搜索文学则侧重于寻找人类生命的来源。长期以来，中国儿童文学对青少年的社会化有偏见。尽管青少年在很多方面的形成都等同于他成为社会的一员，但是这种方法也产生了副作用，即重新评估了社会在形成整体个体中的作用。十几岁的文学作品中充满了战斗英雄，老师，父母和孩子的图像，这些图像值得社会各界人士共同生活，对社会有益。搜索文学将图像的新世界和艺术图像的新对象带到了舞台。行动突然转移到了无尽的森林，废弃的房屋，古老而神秘的住所中，主要人物是尚未受到公共道德规范负担的野生动物或儿童。所有这些都创造了一个传统读者迄今不熟悉的新的独特世界。搜寻文学并没有为教育青少年或向青少年传达任何特定知识的目标，而是有意识地放弃了教育和社会化的思想，将目光投向了文化，自然和和谐的生活。

在过去的二十年中，在中国创造了许多杰出的作品，成功地将人类的主题融合在一起，成长并为未来做出了贡献：曹文轩《古堡》、叶圣陶《稻草人》、张天翼《宝葫芦的秘密》、冰心《寄小读者》、《繁星》、《春水》、陈伯吹《一只想飞的猫》、洪汛涛《神笔马良》等，可惜，他们都对俄语系国家读者陌生。尽管情节和写作风格有所不同，所有这些作品都有一个重要的共同特征-他们都在谈论一个人多样化发展的可能性，并且看到了在形成和谐人格的过程中成长的主要目标，并拥有自己的见解权。此外，叛军的原型出现了，尽管作者尚未公开鼓励，但不再受到谴责。

例如，在中国儿童文学领域屡获殊荣的作家班马，使13岁的李小乔成为小说《六年级的逃亡》的主角。在成人世界看来，这无疑是一个“坏男孩”：他不服从父母，在学校学习也不好。由于厌倦了对自己的误解，冷漠和偏见，他决定逃跑，并花了六个月的时间游荡摆在一个天才的专家身上，以取悦比自己大几岁的女孩。最后，他对学校生活感到厌倦，然后爬过学校的篱笆，只看这

个地方，但落入了警察的手，并被指控犯有盗窃罪。同时，这位对中国儿童文学无动于衷的英雄意外地收到了作者，批评家和年轻读者的同情。著名作家范卫平将李小乔和霍尔顿·考菲尔德作比较，写道：“李小龙虽然还是个孩子，但误解和冷漠太多，迫使他离开了家庭和学校，并带着孩子的幻想和天真无辜。结果，他卷入了与自己年龄不符的生活。这不是李小巧必须经过社会的考验和选择，而是社会必须通过他的文化教条和容忍的准备的考验”。

哈萨克族儿童文学的形成与发展。社会主义为在苏联居住的所有民族和民族面前发展民族文化及其联邦创造了广泛的机会。在伟大的俄罗斯人民的带领下，哈萨克人的慷慨才能在一个由社会主义国家组成的单一家庭中蓬勃发展，在所有的时间考验中，哈萨克人与他们并肩行走了两个半世纪。哈萨克人对人才的体现是多方面的，但在包括儿童在内的文学作品中尤为明显。哈萨克斯坦著名评论家基拉巴耶夫（S. Kirabaev）指出，在相对较短的时间内，它达到了“成熟和专业的水平”，“无疑是建立在哈萨克斯坦民间艺术的基础上的”。现在，哈萨克族儿童文学为苏联儿童服务，为他们提供了正确的观念，让他们了解世界和人类在其中的地位。它已成为社会主义现实的一面镜子，反映出在社会的经济，文化，社会和其他领域发生的基本过程。

像所有苏联儿童文学一样，哈萨克儿童文学现在正为众多儿童书籍感到自豪，这些书籍告诉年轻读者我们的人民如何去参加大十月革命，由列宁五世领导的布尔什维克党如何在最严峻的地下进行准备年轻的苏维埃共和国手持武器捍卫了对十月社会主义革命的征服，人民如何过上了新的幸福生活，这是对沙皇主义的决定性攻击。苏联儿童文学为儿童提供了巨大的历史革命，公民爱国，劳动和军事意义的信息，揭示了65年来发生的大小事件的本质。她以通俗易懂的方式向她的小读者们讲述了苏联人民正在从事的工作，以及他为未来5、10和20年制定的宏伟计划。孩子们还将参加这些计划的执行。他们将继续父亲和母亲，祖父和祖母的工作。这就是生活法则：一代取代了另一代。

在我们革命运动的各个阶段，在经验丰富的领导人-苏联共产党的领导下，每一代苏联人民都以有尊严的方式履行使命，完成任务，始终取得胜利。每一代人都诞生了自己的英雄，新的转变从他们身上汲取了勇气，毅力和为实现一个伟大目标而努力奋斗的决心-共产主义思想的胜利。这是很自然的：“时间决定着人们的规律，年轻人继承了老年人的规律。世代相传的变化包括不同年龄段的人们的共同工作，携手并肩的工作。对于每一代人来说，这样的时机都在生活中发挥关键作用社会。这样的时候会到你身边”。由苏联文学形成的个性儿童将成为共产主义社会的成员，这是目前尚未出现的最高社会形态。因此，儿童文学在我们的社会中受到重视。苏共和苏维埃政府在教育青年方面发挥了重要作用。

在苏共纲要中，儿童作家在苏共纲领的文件中，苏共领导人的讲话中都写了关于青年人性格特征的宝贵指导。每个党的文件都是马克思列宁主义年轻一代教育理论，苏联儿童文学理论和批评的黄金基金。苏共中央委员会和苏联部长会议关于“苏联儿童文学的进一步发展”和“与有创造力的青年一起工作”的

决定对儿童文学的发展产生了巨大影响，提高了其思想和审美水平。当然，所有这些都只能在儿童文学中找到反映-一种结识新朋友的方式-一个积极的共产主义建设者。在苏共，哈萨克斯坦共产党代表大会的决定，有关儿童文学的政党文件，全盟和共和党代表大会的材料的指导下，哈萨克斯坦儿童文学确定了其目标并确定了任务。她专注于俄罗斯和兄弟般的儿童文学，大胆而独立地解决了共产主义儿童的养育问题，如实地阐明了苏联的生活方式，我们人民为执行五年计划所作的英勇工作，为和平而奋斗，人民之间的友谊。

苏联儿童文学是苏联文学不可或缺的一部分，已经持续而有力地进入了苏联儿童的生活。通过艺术手段来表现自己，首先，是自然界最伟大的礼物-语言，真实，生动地反映了生活的积极和消极方面，揭示了缺点，指出了消除它们的方法，本着对缺点的不可调和的精神，教育了当今的孩子，共产主义的未来建设者，违反社会主义道德规范的集体主义生活方式。

1970-60年代的哈萨克斯坦儿童文学。十年是一个短暂的时期。然而，在短短十年间，即1970-1980年间，哈萨克斯坦的儿童文学达到了更高的水平。苏共中央的“0文学批评”、“苏联摄影艺术进一步发展的0措施”、“0民间工艺”、“0与有创造力的青年。”这些历史文献是列宁主义对文学和艺术的共产主义游击党思想的创造性发展的鲜明例子。

在通过上述党的文件后的几年里，苏维埃人民在共产主义建设的各个领域都进行了艰苦的创造性工作，这使他们饱受其苦。多年来，共和党儿童文学发生了明显的积极变化。作家队伍充实了年轻的才华，儿童文学的发行得到了改善和稳定。

自1976年以来，“扎林（Zhalyn）”出版社一直在为年轻人服务。如今，共和国出版的每一百本书中，有十二本儿童读物。数十项作品获得了奖项和文凭。比赛的获奖者包括著名作家，例如M. Alimbaev、M. Magauin、K. Murzaliev，哈萨克苏维埃社会主义共和国国家奖的获奖者阿巴和哈萨克斯坦共青团中央委员会和其他机构的奖品。哈萨克苏维埃社会主义共和国国家出版委员会下的儿童文学委员会和哈萨克斯坦合资企业中的儿童和青年文学委员会在共和国成立。近年来，最好的儿童作品的特点是加深了公民身份，人道主义和对生活的肯定，这揭示了年轻一代全面准备积极从事独立活动，建设未来社会的问题。近年来，儿童文学的主要方向是寻求当代理想。她大胆地反映了深层的社会问题，将它们与苏联和世界文学的主要趋势联系在一起。

所有这些极大地扩展了哈萨克斯坦儿童文学的视野，并扩大了儿童作品的特定主题框架，在其中诞生了一位新英雄-我们的当代人，即70-80年代的年轻公民。他还很年轻，但智力水平有所提高，具有个人心理，并具有自己的性格和远见。这些是Nurlan、Maxim、Madina、Vovik（V.Momyshuly的“我还是个孩子”）。这是13岁的艾哈迈德（Ahmet），他以严肃的表情声称：

现代的孩子了解劳动在我们生活中的重要性。有时，由于立即的吸引力或情绪，他可能不会认真，幼稚地对待他。但是，孩子们的游戏是一项真正的艰苦的工作：“在许多割草机上，收割机的座椅都被切断了，因为一个十

岁的男孩没有将脚踩到控制踏板上。在草地上或在田野里，向男孩们解释了摇铃机的操作原理，而男孩首先要格外小心然后更自信地前往科索维察”。

许多作者从这些要求的高度出发，创作了内容丰富，极富艺术性的作品，当之无愧地赢得了认可，并找到了吸引年轻读者的心途径。这些故事作者包括S.Begalin、B.Sokpakbaev、N.Seralieva、A.Belyaninova、M.Gumerova、S.Sargaskaev、P.Marikovskiy、S.Bakbergenov、K.Naimanbaev、M.Kabanbaev、K.Kaysenov、K.Kopisheva，诗歌作者A. Duysenbiev、L.Druzhinina、K.Murzaliyev、K.Idrisova、I.Kalashnikov等，他们的特点是对儿童世界的坚定执着，对内容的更新，对我们时代要求的浓厚兴趣。这就是为什么他们的作品被成熟的社会主义社会的辉煌成就所迷住的原因，他们产生了一种顽固的愿望，要体现人的手和心灵创造新世界的图像：与全家人围坐在火炉旁。饱足的羊在温暖的阳光下打z睡，在阳光和同样的昏昏欲睡的地球上温暖起来。

Abdrakhman（伊希姆斯基州农场的尊贵牧羊人，收到并保藏了1.4万多只羊羔，砍下了约500公担的羊毛，向该州移交了320吨羊肉。由于他的工作，他被授予列宁和十月革命的勋章）他穿着高软靴子在脚下缝了一条皮带。妻子已经放下了最小的那只，也躺在了地毯上。名字叫Beysen的男孩没有睡觉，用拐杖e着拐杖，不时往里面扔干粪便。

小说中儿童人格的道德形成。作家M. Gorky认为，应该引起孩子们的注意，以不同寻常，生动的例子。他认为：“在我们这里，不寻常而又明亮的事物在联盟中是一种新事物，它创造了工人阶级的革命能量。在这里，必须引起儿童的注意，这应该是他们进行社会教育的主要内容”。孩子们得出的道德结论很缓慢，不能总是直接与现实生活进行类比，也不能完全理解作者的思想 and 道德立场，即作品的民事悲哀的本质。著名作家陀思妥耶夫斯基（F.M. Dostoevsky）写道：“印象逐渐积累，随着发展而突破心脏皮层，穿透心脏，本质并形成一个人……各种各样的专业将更好地嫁接到一个更人性化的人身上”。他对儿童人格的道德形成的实施不应视情况而定，而应系统地，有目的地进行。在一个人的道德发展中前进的过程中，不应有突破，就像突破一样。两者都是有害的：它们可能充满对社会有害的需求。小学生所遭受的许多不道德行为的形成，恰恰是由于他们的道德教育短暂或长期中断所致。儿童文学可以在学校，家庭和公众的积极支持下成功地履行其崇高的道德职能：“警告年轻人避免精神硬化的危险，帮助他们吸收并丰富前代人积累的精神包”。因为年轻一代的道德形成是共同努力的结果。遵照苏共和苏联政府的指示，按照老年作家的建议，苏联文学中最好的儿童作品为共产主义意识，对祖国的热爱，工作以及教育爱国主义，人文主义，国际主义奠定了基础。这是他们对儿童的思想 and 心灵的影响的力量，因此，它们在形成年轻一代人格中具有不可估量的作用。

儿童小说既保留了苏联人民古典文学尤其是俄罗斯古典文学所传承的道德和审美价值，则在道德和意识形态上教育了年轻一代，成为形成文学品味，丰富生活经验以及增强年轻人情感和审美文化的源泉，促进自我教育。在党的

第二十一届代表大会的材料中，我们读到：“重要的是要灌输独立补充我们的知识，在科学和政治信息的迅速流动中导航的能力”。在这方面，作为知识来源的书的作用正在无可估量地增长，要认真注意向每个孩子灌输对书的热爱，并养成每天取书的习惯。年轻的读者必须自觉和有兴趣地与这本书联系起来，感到需要系统地阅读。阅读过程中获得的信息的逐步积累和深化，应使孩子充实，将注意力集中在作品的艺术特征，语言，情节上；扩大特定的知识，视野，满足并发展好奇心。

一本写得很好的书引起了人们的浓厚兴趣，并吸引了年轻的读者。因此，读者的兴趣，尤其是孩子的兴趣，是自我教育的关键因素，它决定了作品的选择，激活了阅读和感知书籍的过程，并鼓励了进一步的阅读。文学必须知道它所教的和所教的。撒种的人应该很清楚他要在上面播种的耕地。这个孩子是文学的朋友，从对生活的自觉态度的第一眼开始。它给他提供了成为朋友的图像，丰富了思想和心灵，有助于在思想上和道德上，美学上和道德上进行锻炼，学习科学的真理，其社会意义，并在与社会生活的有机联系中看待科学技术。在发达的社会主义建设时期，文学充斥着新的内容，充斥着社会活动，公民身份的病态，教会孩子们将自己的行为与社会主义社会的高尚道德法则进行比较，以便能够用心接受新事物，这是新道德的象征，对生命至关重要社会。普拉夫达指出：“共产党建设计划的实施将更加成功，”年轻转变的意识将更高。只有具有高度思想信念，政治成熟，受过教育，有较强纪律和组织的人，不怕任何困难和磨难，才能以荣誉解决问题。历史由社会主义制度提出的”。要求年轻的一代成为现代科学和文化最高成就的承载者和创造者，他们是一代富有斗志，具有政治素养，思想意识丰富，能够生活和工作列宁主义者的人。共产主义建设者的年轻一代的成长是一种活泼的，富有创造力的事情。苏联儿童作家在其中负有责任和光荣的地位。在我们社会发展的每个新阶段，它们都会解决日益复杂的问题。它们的主要是并且仍然是高道德，精神纯洁和马克思列宁主义世界观的形成。

参考文献

- 1.应承霏.儿童文学作品中景物描写的翻译[J].郑州航空工业管理学院学报, 2010(6)
- 2.权绘锦.历史创伤与现实隐忧中的民族精魂——评哈萨克斯坦作家热合木江·沃塔尔巴耶夫的中短篇小说[J].伊犁师范学院学报2014(3)
- 3.汤锐.中西儿童文学的比较[J].浙江师大学报(社会科学版)1990(4)
- 4.王泉根.中国儿童文学五代人[J].中华读书报2003□□
- 5.董艳娇.中外儿童文学的对比分析[J].作家杂志2011(14)
- 6.Ғабдуллин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Алматы, 2009 ж.

7. Қоңыратбаев Ә. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы 1994 ж.

8. Сүйіншәлиев Х. ХІХ ғасыр әдебиеті. Алматы 1992 ж.

UDC 81-26:347.78.034

Battal F.A.,

Master's degree student

«6M020700- Translation studies»

The University of Foreign Languages

and Professional Career

Almaty, Kazakhstan

e-mail: bfariza0@gmail.com

PUNS IN HUMOROUS INTERNET MESSENGERS AS THE MEANS OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

Abstract: The article considers puns in the humorous internet messengers as the means of foreign language acquisition. Understanding jokes is part of the process of native language acquisition, and jokes are part of the charm that belongs to any language. Formed by the combination in certain contexts with homophonic or polysemic words, puns naturally lead to more than one interpretation depending on the situation that is given in it. In this paper humorous internet messengers are analyzed and explained how the humor effects of puns are constructed. In the process of comprehending a pun, the audience decodes the communicator's ostensive utterance in its context.

Key Words: English puns, contextual effect, humor effect, stylistic device

Баттал Ф.А.,

Магистрант

«6M020700-Переводческое дело»

Университет Иностранных Языков

и Деловой Карьеры

Алматы, Казахстан

e-mail: bfariza0@gmail.com

КАЛАМБУР В ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ИНТЕРНЕТ МЕССЕНДЖЕРАХ КАК СРЕДСТВО ОВЛАДЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ

Аннотация: Данная статья рассматривает каламбур в юмористических интернет мессенджерах как средство овладения иностранным языком. Понимание шуток это процесс овладения иностранным языком, и шутки имеют свой шарм в любом языке. Образуются в определенном контексте в комбинации

гомофонических и полисемантических слов, каламбур может иметь несколько значений в зависимости от данного контекста. Данная статья анализирует каламбур в юмористических интернет мессенджерах и анализирует как образован эффект юмора. В процессе понимания каламбура, читатели декодируют наглядно очевидные высказывания автора в контексте.

Ключевые слова: Английский каламбур, контекстуальный эффект, эффект юмора, стилистический прием

Among all the stylistic devices that are constructed to reveal humorous effect - the puns, the short form of paronomasia, have a long history in the West. As one of the most ancient rhetorical devices, it has multi-functional effects, such as making the language briefer or more humorous. As a special language device, puns enhance the appeal of a language and strengthen its informative effect; and English puns have many different functions, such as providing brevity, humor, satire, and persuasion. Widely used in many fields, such as literature, advertising, and funny riddles, puns have penetrated almost every aspect in our lives, and have thus attracted the attention of more and more scholars in various fields, as well as language teachers as the motivation tool for the students.

Being an effective rhetorical device, English pun is a common language phenomenon. For the puns in English, they are formed by combing certain contexts with the homophone, polysemy of words, or homophonic words so that two meanings are given birth to at the same time, i.e., surface meaning and deep meaning, which will naturally lead to more than one interpretation for the actual communication. And the pun has many different functions, such as brevity, humor, satire, persuasion, forming riddles and so on.

This paper is aimed to identify and analyze how the humor effect of pun is constructed in the humorous internet messengers also known as memes. In the process of understanding a pun, audience decodes what the communicator's ostensive utterance is and constructs the first contextual assumption, so audience would get a context effect with accompanied visual materials that the joke is accompanied with. If the context contradicts the broad context, audience would rebuild a new assumption with their encyclopedic and background knowledge, logical information, and lexical information, and deduce the real implication of the utterance. Then audience would get the humor effect of English pun. After the analysis, there are some applications of humor pun in our life shown through internet messengers via social media. From this paper, people would learn how to understand a humor pun, and would have greater interests in learning English.

To understand the nature of a pun, it is helpful to look at its various definitions. According to The Webster's Third International Dictionary, a pun can be defined as "a humorous use of a word in such a way as to suggest different meanings or applications, or of words having the same or nearly the same sound but different meanings: a play on words" [1, p. 58]. The Longman Dictionary of Contemporary English defines a pun as "an amusing use of a word or phrase that has two or more different meanings which is called polysemy or of words with the same sound and spelling but different meanings which is called homonymy" [2, p. 78]. The Oxford English Dictionary defines it as,

“The use of a word in such a way as to suggest two or more meanings or different association, or the use of two or more words of the same or nearly the same sound with different meanings, so as to produce a humorous effect” [3]. A pun is a figure of speech which consists of a deliberate confusion of similar words or phrases for rhetorical effect, whether humorous or serious. A pun can rely on the assumed equivalency of multiple similar words (homonymy), of different shades of meaning of one word (polysemy), or of a literal meaning with a metaphor. Bad puns are often considered to be cheesy.

These various definitions of a pun also have certain understandings in common. First, a pun is a play of words. A pun always uses words that have the same sound or similar pronunciation, or a word that has two or more interpretations. Second, a pun is a kind of rhetorical device that produces certain language effects, especially humor. It can be noticed from the definitions above that a pun is defined as “a humorous use of a word,” “an amusing use of a word or phrase,” “a use of words that make people laugh,” “the use of a word as to produce a humorous effect.” Punning, therefore, challenges us to make good use of possible pressure syllable of language, and it amazes us by deliberately violating the law of nature which pretends two things that cannot convey the same place at the same time.

Punning is one of the rhetorical devices which are widely used in English, makes language become more concise, funny, humorous, novel, and so on, and it will leave a deep impression on readers with readability and humor.

While communicating communicators rely on certain context, process of which is a psychological construct and a set of assumptions in mind, to convey their intention and purpose. These assumptions play a leading role in the processing of understanding utterances. In the puns’ communication process, the audience decode the communicator’s ostensive utterance first and construct their first contextual assumptions. But when they sense a contradiction in contexts and with their own encyclopedia information, lexical information and logical information build a new contextual assumption, they can then deduce the real implication of the utterance.

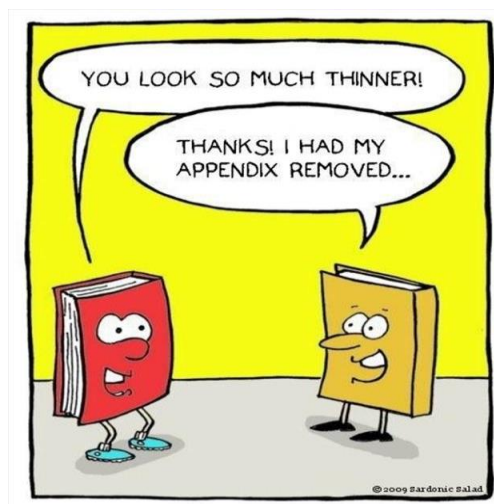
According to the Principle of Relevance Theory, understanding the humor of puns requires extra effort because the communicator uses an ambiguous contextual assumption deliberately [4, p. 11]. Thus, the audience cannot readily see the context. The humor is illustrated in the following example.

-	
customer: “Waiter, will the pancakes be long?”	C
-	
waiter: “No, sir. Round.”	W

Obviously, in the dialogue, we can infer that the waiter’s contextual assumption contradicts our encyclopedic knowledge. And to get the contextual result that the customer wants, we need to abandon the waiter’s contextual assumption of shape, look for lexical information and logical information. We then discover that long can also refer to time, a new contextual assumption: the customer was asking how long he would need to wait, but the waiter gave an answer that was totally unrelated. Though we need pay extra effort to understand it, we get the humor in the end.

Sperber and Wilson suggest that successful communication relies on the audience's recovery of the intended interpretation. As it is mentioned above, Relevance Theory can supply the most comprehensive account of utterance interpretation. In the interpretation of puns, extra processing effort first holds the addressees' attention and makes them strengthen their memory. According to Relevance Theory, extra effort means extra effect. During the decoding process of puns, most often great humor will be generated simultaneously. Punning, the indirectness of utterance demanding some extra effort in decoding, can achieve humor effects in communication which in its case helps to improve interest in foreign language acquisition. By making the reader laugh, it certainly increases his motivation to be able to understand also other jokes in the native language.

The biggest advantage of using the puns in humorous internet messengers is that the text is accompanied with visual material which makes it is easier to receive the information as well as the defining humor effect as in the example showed in Picture 1.

Picture 1 - Pun presented in the humorous internet messenger

In the given example the pun is obviously shown in the dialogue between two books as there is given the word “appendix” which is considered as polysemic word. The appendix has two meanings:

- 1) I
 it is a small tube-shaped part that is joined to the intestines on the right side of the body and has no use in humans;
- 2) i
 it is a separate part at the end of a book or magazine that gives extra information [5].

The Picture 1 is a bright example that memes can be used in teaching English to beginners in order to enrich of Vocabulary of the students, because it is bright, funny and creative way to present new vocabulary as they are easy to accept. At the very beginning of the language learning process it is hard not to get confused by the fact

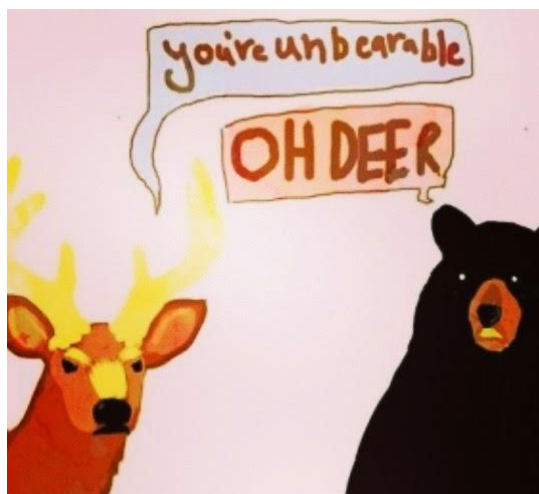
that one word can have different meaning. Memes will make it easier much more because they are fun.

In other case, older this kind of meme stimulates students to use the background knowledge students of the students. The following are another example of pun used humorously.

Picture 2 - Golden Retriever meme

Another example of using polysemic words is shown in Picture 2, where it is stated: “I’m a golden retriever but I never retrieve gold”. In this sentence the word games are obvious to the reader as the words are repeated in different forms although not in the same meaning. Here the word “gold” means a yellow precious metal, and “retrieve” means to get or bring something back from somewhere. However, when they are combined as a phrase it becomes “golden retriever” one of the dog breeds. Although “retriever” is a person who works on retrieving, this word here is clearly used in another meaning.

Picture 3 - Deer and unbearable

Puns are subtle form of word play. It involves the technique of similar sounding words and alternative meanings of the same words. Besides, it requires more subtle and sophisticated language skills than most humor forms. In the Picture 3, the humor is based on the words that sound alike. As an example, here is given the words “unbearable”, “deer” where the first word includes the word “bear” which characterizes the drawn animal in picture 3. Although it is heard as “deer” the correct spelling is “dear”. So, the author turned the daily conversation phrases into animal argue and hence great humor appeared.

When teachers start to use puns, they usually notice that puns often use phrasal verbs, expressions, and collocations. As such, it can be a fun way to improve these aspects of your English.

To sum up, a pun is a form of word play. Nowadays it is well used in humorous internet messengers and function to spread the humor. It’s true that in some cases the initial meaning of the pun is either rejected or just helping to obtain additional contextual effects that speaker intends. Sperber & Wilson’s Relevance Theory has been used here to analyze the ways audiences comprehend the humor of puns. It’s claimed that relevance is compatible with human psychology. Sperber and Wilson define relevance as a combined function of effort and effects, which is also mentioned as achieving the optimal relevance in foreign language acquisition.

As one of the rhetorical devices, the pun plays an important role in languages, shines with the luster of wisdom, adding color to language, and its main characteristic is humor. English puns have special English characteristics because of their backgrounds in history, literature, and politics. Whenever puns appear in humorous internet messengers they attract and delight their audience. It is hoped that this paper will encourage an increasingly large number of people to use and study humorous puns. In addition, English learners may strengthen their English comprehension and enjoyment.

REFERENCE

- 1 Webster N., Webster’s Third New International Dictionary. Springfield: Merriam Webster Inc., 1993, p. 58.
- 2 Summers D., The Longman Dictionary of Contemporary English, New Edition. Harlow, London, 1987, p. 78.
- 3 The Oxford Dictionary. <https://www.oed.com> (accessed 20.10.2019)
- 4 Sperber, D & Wilson, D. (2003). Rhetoric and Relevance. www.ua.es/dfng/rt.htm. (accessed 12/4/2009)
- 5 Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org> (accessed 22.10.2019)

Golovchun A.A.

Associate professor

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: al_tina@inbox.ru

Turlybekova A.O.

Chairman of English Language Department

Satbayev University, Almaty, Kazakhstan

e-mail: a.turlybekova@mail.ru

COMMUNICATIVE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE THROUGH INFORMATION AND LEARNING TECHNOLOGIES IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract: The article deals with the communicative teaching of foreign language through information and communication technologies in higher education institution. For successful professional growth, the future specialists have to have profound and fundamental knowledge for the realization of their communicative intention in foreign language. The research offers the methodological system for communicative teaching of foreign language through contemporary technologies. Moreover, an experimental work with the purpose of checking the efficiency of methodological system proposed by authors was carried out.

Keywords: methodology of foreign language teaching, communicative potential, the application of information and communication technologies.

Головчун А.А.

Доцент КазУМОиМЯ им. Абылай хана

e-mail: al_tina@inbox.ru

Turlybekova A.O.

Заведующая кафедрой английского языка

КазНИТУ им К.Сатпаева

e-mail: a.turlybekova@mail.ru

КОММУНИКАТИВНЫЕ ОСНОВЫ ОВЛАДЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНЫМ ОБЩЕНИЕМ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВУЗЕ

Абстракт: В статье рассматриваются коммуникативные аспекты овладения иностранным языком с использованием информационно-коммуникативных технологий в вузе. Для профессионального роста будущим специалистам необходима способность реализовывать коммуникативное намерение на иностранном языке. В исследовании предлагается коммуникативная методика формирования способности общаться на иностранном языке с использованием информационно-коммуникативных

технологий. Проведен эксперимент, позволяющий судить об эффективности предлагаемой методики.

Ключевые слова: коммуникативное намерение, методика овладения иноязычным общением, информационно-коммуникативные технологии.

Introduction

The most important aspect of the modernization of contemporary education is the strengthening of a communicative orientation of foreign language course and actualizing the connection of its content and methods of teaching with practice [1, p.21]. The problem of a communicative orientation of teaching process is very important today. The modern level of society development is characterized by increasing role foreign language for research of a wide range of issues [2, p255]. Information and telecommunication technologies are the means to solve the problems in the organization [3, p.155] and optimization of foreign language teaching and the educational processes [4, p150]. The use of information and telecommunication technologies intensifies the training and enlarges the areas teaching [5, p170], converting educational activity into professional one [6, p196].

Methods of information-telecommunication technologies use in foreign language teaching are considered in the works of many scientists [7, p 217]. Another group of authors and scientists [8, p150] devoted their works to the provision of foreign language teaching with effective modern tutorials. The issues of learning foreign language for the special purposes are insufficiently investigated in the theory and methods of English language teaching. In order to define the methods and ways of the realization of a communicative orientation of foreign language teaching it is necessary to understand the essence of this concept. So, "the professional orientation of foreign language teaching is the orientation of the content and methods of teaching for the formation of abilities to apply the special professionally focused theories and laws to the solution of the tasks arising in various branches of scientific knowledge, disciplines, in future vocational training, with use of methods and techniques of foreign language teaching" [10, p.528].

Methods

Different methods for the realization of a communicative orientation of foreign language teaching are used: *a communicative orientation of the content of education* (the content of the main sections of the language subjects allowing to carry out a communicative orientation of teaching); *tasks with the communicative content* (a task with the communicative content is a task, which integrates foreign language with related subjects and familiarizes with its use in the organization of modern industry, services and way of life); *intersubject connections* (intersubject connections are the didactic conditions promoting the systematization of educational process and increasing of scientific character and availability of teaching. They are considerably strengthening the cognitive activity of students and improving the quality of their knowledge allowing to develop the scientific views and beliefs effectively). *Practical works with the use of information and telecommunication technologies* (by practical works with the use of ICT the methodologists understand the classes, which are carried

out with the use of network telecommunication technologies based on communicative methods).

The most effective methods of teaching are communicative ones designed to strengthen the communicative orientation/ which implies the solution of the communicative situational tasks and the performance of various exercises, online/offline mode (Skype, YouTube, Facebook, in Contact, Chat). The practical activities of students which are carried out under the leadership of the teacher with the use of information-telecommunication technologies (ICT) are the cornerstone of all methods of teaching. The increasing role of a communicative method in foreign language teaching is obvious as it allows solving a problem of the realization of a communicative orientation of teaching by means of information-telecommunication technologies and a problem of development of communicative abilities of students effectively. At the same time the organization of all types of independent work - collective, group and individual one is urged to play an important role. The analysis demonstrated the necessity of the creation of methodological system of a communicative orientation by means of information-telecommunication technologies (ICT) for the students who are trained within the frame of different specialties. Within our methodological system of teaching the tutorials and "Applied Programs" have been developed on the basement of the mobile attachment, network educational online and offline resources, the usage of which allowed to solve the following tasks: the convergence of the educational methods and the solution of the tasks according to methods used in practice; the expansion of an intersubject outlook of students; the uncovering of features of communicative aspects of course by means of information-telecommunication technologies. The methodical system developed by us is aimed at the solution of the following tasks: to expand the outlook of students, to enforce students to understand the communicative role of foreign language course in other disciplines; to expand the possibilities of a communicative orientation of English language teaching; the formation of the communicative abilities of students to use the means of information-telecommunication technologies while performing the practical tasks; to teach students to solve problems of communicative character by means of information-telecommunication technologies (ICT).

In order to determine the authenticity of the hypothesis offered by us an experimental work was carried out. The pedagogical experiment included three specific stages: the first stage is the statement of facts; the second is a searching one; the third is a teaching (experimental-pedagogical). In order to carry out the experimental work, the two groups were defined: experimental (EG) and control (KG) one. Before the experimental work the progress of students in a control group was higher than in experimental one. The total number of the students participating in experimental work was 60. The control group had 30 students and experimental group had 30 students. The aims of the experimental work are: to determine the level of foreign language in institutions of higher education; to investigate the influence of information-telecommunication technologies on methodical system of foreign language teaching; to investigate the possibility of strengthening of a communicative orientation of teaching by means of information-telecommunication technologies and to plan the

main directions of the solution of this problem; to prove the efficiency of methodological system of teaching by means of information-telecommunication technologies for strengthening of a communicative orientation of students.

The main objectives of the first stage of experimental work were: the analysis of the process of foreign language according to traditional system; the identification of level of application of information-telecommunication technologies in teaching course; the analyses of the attitude of students to the tasks of a communicative character; the determination of the formation of the abilities to apply knowledge of the course to the solution of various communicative tasks. During the first stage of experiment, different methods of research were applied: the analysis of psychological, pedagogical and methodological literature, dissertations, programs of the foreign language teaching course in institutions of higher education; the review of the documents connected with credit systems of higher educational institutions; interviews with students and teachers. Information-telecommunication technologies were defined by means of which the communicative orientation of course had been strengthened. In this regard some advantages of the course were defined by means of information-telecommunication technologies. The obtained results during the first stage of experiment were the basis of the creation of a hypothesis of our research to define the ways of strengthening of a communicative orientation of foreign language teaching by means of information-telecommunication technologies. Also there was a preparation of educational, methodological and visual materials for examinations directed to the solution of communicative tasks, the realization of a practical work of an applied character with the use of information-communication technologies for identification of level of the entering knowledge. The first stage helped to identify the subject, the purpose, tasks and the scientific bases of the research, to construct the hypothesis.

The second stage is the searching one, was carried out during the year. The main objective of this stage was the specification of the methodology of a communicative orientation of course by means of information and telecommunication technologies and determination of difficulties while teaching foreign language. In addition, the methodological system of strengthening of a communicative orientation of English language teaching by means of information and telecommunication technologies (ICT) was constructed and introduced in educational process. The assessment of the learning efficiency of students on the basement of experimental factor in experimental groups and without experimental factor in control group was the main task of the searching stage of experiment. In experimental group the students used the technology of performing tasks in the conditions of a communicative orientation by means of information and telecommunication technologies (ICT), and the students of the control group had a regular procedure, using traditional pedagogical techniques. The intellectual level of students in control and experimental groups was similar. It was determined on the basement of previous research. The time for the research was allotted in accordance with planned curriculum of the chosen course.

The third stage included the implementation of the pedagogical experiment. During the first lesson the procedure of the learning process, organization of the current and total control were explained: practical lessons and laboratory works were

presented. In order to increase the motivation of the students and form appropriate skills and habits within communicative orientation by means of information and telecommunication technologies (ICT), we proved the efficiency of a particular system of teaching for effective formation of a communicative potential of the learners. Authors developed the electronic textbook which contained 16 practical tasks and 6 video lessons with various communicative tasks. During the lessons in the system of training exercises, the tasks of a communicative character with the usage of information and telecommunication technologies (ICT) have been preoccupied. The types of tasks applied during the work with telecommunication technologies for the formation of communicative ability of students can be divided into groups. The *tasks for the development of listening skills* are designed to perceive and understand the speech while hearing process. *Tasks for the development of reading skills* are designed to assimilate language and speech material, to practice language, speech and communicative skills and habits.

The teacher distributes the texts from a video topic among students. Then students read the text individually. After that teacher presents a video topic, and students check their mistakes. *Tasks for the development of speaking skills* are designed to motivate the speaking abilities, which act as a means of adjacent speech and language skills formation; as the aim of foreign language teaching. Discussion can be carried out on the basis of the video materials and questions raised by the teacher for students or by students for each other. *Tasks for the development of writing skills* are designed to acquire the symbolic and orthography systems of foreign language for the fixation of speech and language material in the memory of the students and improvement of oral speech and reading skills. These tasks help to express the ideas in a written form. In order to determine the level of program material assimilation by students, the appropriate examination material was elaborated with problem solving tasks, practical assignments with the use of information and telecommunication technologies, which contained the the etalon of the right answers. The number of the essential operations promoting the solution of the tasks was easily defined on the basement of etalon.

Discussion

The analysis of the survey showed that the students of experimental group have a higher level of results determining knowledge assimilation in a comparison with the students of the control group. The results of the experimental survey of efficiency of the offered methodology for strengthening of a communicative orientation of foreign language teaching course by means of ICT showed: the developed methodological system on strengthening of a communicative orientation by means of information and telecommunication technologies (ICT) forms communicative knowledge and abilities of students; the electronic textbook allows students to see the connection of the theory of a course with practice (that is extremely important for students), and also to estimate considerable advantages of the use of information and telecommunication technologies (ICT) in the solution of communicative and professional tasks. During the performance of communicative character tasks, students gain experience of communicative work and planning, which positively influenced on training of future teacher of the

informatics. Thus, all data obtained while processing the results of the pedagogical experiment confirmed the reliability of our assumptions of positive influence of the offered methodology of the educational process organization on the improvement of the applied knowledge and skills quality of the students, and increasing their motivation to study foreign language. Application of the acquired knowledge for the solution of practical problems of the communicative character stimulates and activates the cognitive activity of students providing the adequate assimilation of foreign language.

Results

The analysis of results of the experimental work conducted on the basement of the methodological system developed by us confirms the positive dynamics of the potential of communicative language teaching. First of all the indicators of the motivation to study foreign language were increased and the level of understanding of information in English was improved accordingly. The indicators of the basic communicative skills in the course of English study became better. Positive dynamics of ability to communicate was noticed in experimental group. The communicative potential of experimental group was formed in accordance with pedagogical system developed by us. The teaching process in the control group has a traditional format. The positive dynamics of the foreign-language communicative potential is obvious. The analysis of results of experimental work confirmed that the methodological system developed by us promoted the students' interest to study English. The communicative activity of the students was increased considerably. The results of investigation are confirmed with the analysis of different types of control, participation of students in conferences, Olympiads, competitions, quizzes. Thus, the results of the experimental work subjected to the comprehensive qualitative and quantitative analysis testify the hypothesis, and prove the efficiency of pedagogical system intended for the formation of communicative potential of future specialists.

Conclusion

The theoretical and experimental study of a problem of strengthening of a communicative orientation of foreign language teaching by means of ICT confirmed the hypothesis and allowed to realize the objectives. The basic results of the research: the results of the theoretical analysis showed that in pedagogics and psychology there were few sufficient works in the field of communicative orientation of foreign language teaching by means of information and telecommunication technologies (ICT). The psycho-pedagogical and didactic aspects of knowledge assimilation promoting the development of communicative abilities and professional skills of students are revealed. During the research: scientific and methodological bases of a communicative orientation of foreign language teaching by means of ICT are formulated; the block of problems of the communicative orientation by means of information and telecommunication technologies (ICT) is identified; the system of the practical lessons aimed at the development of communicative skills is presented. The electronic textbook of the communicative orientation for teaching English is created. The experimental survey of the developed methodology showed its efficiency. It was confirmed that our methodology developed interest to study English as a key of

intercultural communication, providing its deeper understanding; improved the quality of competence, positively influencing on the process of their formation; promoted the application of competence for the solution of the communicative tasks in various situations of professional activity.

REFERENCE

- 1.Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. -Алматы, 2010. – 344 с.
- 2.Crystal D. English as a global language. — Cambridge, England: Cambridge University Press, 2003. — p. 255
- 3.Haddad, Wadi D. (n.d.) ICTs for Education: A Reference Handbook - Part 2: Analytical Review. Retrieved from: http://www.knowledgeenterprise.org/pdfs/ICT_Handbook_Part2.pdf p.155
4. McKay, Sandra Lee. Teaching English as an International Language: Rethinking Goals and Approaches. – Oxford University Press, 2008. – p. 150.
- 5.Richards, Jack C, Rogers, Theodore. Approaches and Methods in Language Teaching: a Description and Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – p. 170
- 6.Lowther, D. L., Inan, F. A., Strahl, J. D. and Ross, S. M., 2008. Does technology integration work when key barriers are removed?. Educational Media International, vol. 45, p.196.
- 7.Thornton, P. & Houser, C. (2005). Using mobile phones in English education in Japan, Journal of Computer Assisted learning, 21, p. 217
- 8.Cox M.J. The effects of Information Technology on Students Motivation. Final Report. NCET/King's College London. – Coventry/London. 1997. 150 p.
- 9.Hutchinson, T., A. Waters. English for Specific Purposes. — Cambridge. — Cambridge University Pss, 1987. — p. 183.
- 10.Thorne S., Sykes J., Oskoz A. Web 2.0, Synthetic Immersive Environments, and Mobile Resources for Language Education // CALICO Journal. 2008. № 25(3). p. 528

УДК 81'271.12

Duisebaeva N.R.,
Senior teacher
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: nurbishka@mail.ru

ACADEMIC WRITING FOR EFL STUDENTS: MODERN TEACHING STRATEGIES

Abstract: In this article, we tried to explore the academic writing in some of the various scholarly articles in terms of how they are implemented in their curriculum or regulations. Teaching academic writing involves specific issues, as well as barriers to defeat. In general, the ideas presented in the article are very important for participation in practical work sheets and make them valuable

Key words: implementable, monolingual, bilingual, metacognitive, emphasize, make adjustments

Дүйсебаева Н.Р.,
Аға оқытушы
Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан
e-mail: nurbishka@mail.ru

АШТ(АҒЫЛШЫН ТІЛІ ШЕТЕЛ ТІЛІ РЕТІНДЕ) СТУДЕНТТЕРІНЕ АКАДЕМИЯЛЫҚ ЖАЗУ: ҚАЗІРГІ ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Түйін: Бұл мақалада академиялық жазудың әртүрлі көзқарастағы ғалымдардың кейбір мақалаларында олардың оқу бағдарламаларында немесе ережелерде қалай жүзеге асатындығы тұрғысынан зерттеуге тырыстық. Академиялық жазуды үйрету белгілі бір мәселелерді, сонымен қатар жеңуге болатын кедергілерді де қамтиды. Жалпы алғанда, мақалада ұсынылған идеялар практикалық жұмыс парақтарына қатысу үшін өте маңызды болып табылады және оларды құнды етеді.

Тірек сөздер: жүзеге асырылатын, көп тілді, екі тілді, метакогнитивті, атап көрсетуге, түзетулер енгізуге мүмкіндік береді

Teaching academic writing includes certain points to consider as well as obstacles to overcome. It is generally agreed that writing is difficult skill to master not only for foreign learners, but it is even difficult in a native language. In this article I am trying to explore what academic writing is in some articles of scholars in different sources from the point of view how they are implementable in our curricular or settings. Considering that academic writing requires extensive background knowledge, it is imperative that writing is preceded by reading, listening or watching input. According to Parviz Ajideh while reading “the reader takes advantage of his knowledge of vocabulary, syntax and the real world ... , reading involves an interaction between thought and language”. Lawrence distinguishes reading strategies used by monolingual and bilingual students are note taking, summarizing, inferencing, using prior knowledge, predicting, analyzing, using context clues as cognitive which are repetitive and strategies which involve self-reflection and thinking about reading and learning as metacognitive. As Lawrence cites ...

Another important feature of academic writing that makes it different from conversational language is higher order thinking that includes interpreting, analyzing, evaluating, synthesizing skills. This can be achieved by analyzing interpreting the

information read, managing and processing information with the help graphic organizers, critical evaluation on the part of students themselves, revision and multiple drafting. Moreover, students can develop critical thinking by getting the assignment before instruction and afterwards revise what they wrote what they wrote and make adjustments.

Closely related to higher order thinking are metalinguistic abilities and knowledge of grammatical features. Similarly, they cannot be developed without reading input that gives a model of syntax and grammar, revision and editing that teach analysis. However, it is thought the core element of academic writing is independent thinking and self-study. It is with this very purpose that the authors of the articles emphasize the importance of raising students' awareness of what they learn and how they learn. Filigenova E. N. cites psychologists' work "Having studied the data of psychologists teaching the skills of writing can be gained in different ways. So, psychologists found out that the listening material can be learnt by 10%, seen by 20%, heard and seen by 30%, recorded by 50%, by pronouncing by 70%, while training a friend by 90%. The linguistic component of the content of teaching writing is the language knowledge, spelling system of the language."

So, my students are not exception and I try 53 of my students follow this rule to gain writing skills through these activities. The most effective ways to avoid faulty writing are demonstrating mistakes in a piece of writing through projector and peer discussing, then resuming them. According to Bryanna Licciardi "creative writing is an art of sorts - the art of making things up ... and not academic or technical ... any writing that is original and self-expressive." Further she compares creative writing to love or loss as considers it both as entertaining and sharing human experience. Though creative writing is used in many spheres of our life for academic purpose for ESOL students it is necessary to master personal essays, making up monologues or dialogues for certain situations in an expressive way. Bryanna Licciardi states that techniques used in creative writing include are character development, plot development, vivid setting, point of view, metaphors and similes, figures of speech, imaginative language, emotional appeal and others.

So in descriptive and narrative writing it is important to focus on details of a specific event while developing the plot of your composition. Descriptive writing is a literary device in which the author uses details to paint a picture with their words. This process will provide readers with descriptions of people, places, objects, and events through the use of suitable details. In some sources it is recommended "if done effectively, the reader will be able draw a connection through the use of sensory details that include seeing, hearing, smelling, touching, and tasting. These techniques will assist you in becoming not only a better writer, but will also make your writing more engaging for readers."

The ability to identify the main idea of the text refers to a number of important academic skills, including writing. The main idea is the central, or most important, idea in a paragraph or passage. It states the purpose and sets the direction of the paragraph or passage.

- The main idea may be stated or it may be implied.
- When the main idea of a paragraph is stated, it is most often found in the first sentence of the paragraph. However, the main idea may be found in any sentence of the paragraph.

- The main idea may be stated in the first sentence of a paragraph and then be repeated or restated at the end of the paragraph.

- The main idea may be split. The first sentence of a paragraph may present a point of view, while the last sentence presents a contrasting or opposite view.

- To find the main idea of any paragraph or passage, ask these questions:

1. Who or what is the paragraph about?

2. What aspect or idea about the ‘who’ or ‘what’ is the author concerned with?

A topic sentence is as important as the main idea in a paragraph. Sometimes referred to as a focus sentence, the topic sentence helps organize the paragraph by summarizing the information in the paragraph. In formal writing, the topic sentence is usually the first sentence in a paragraph (although it doesn't have to be). A topic sentence essentially tells readers what the rest of the paragraph is about. All sentences after it have to give more information about that sentence, prove it by offering facts about it, or describe it in more detail. For example, if the topic sentence concerns the types of endangered species that live in the ocean, then every sentence after that needs to expound on that subject. Writers seeking to improve their academic writing skills should focus their efforts on three key areas:

1. Strong writing: Thinking precedes writing. ... Writing detailed outlines helps many authors organize their thoughts. Strong academic writing begins with solid planning.

2. ...English grammar can be detailed and complex, but strong writers command the major points after many years of study and practice. Using a good writing reference, such as YourDictionary, can provide advice on the more troublesome points of grammar. Proper punctuation use and good proofreading skills improve academic writing as well.

3. Consistent stylistic approach: Whether your school or employer requires use of the MLA, APA or Chicago Manual of Style, choose one style and stick to it. Each of these style sheets provide guidance on how to write out numbers, references, citations, and more. All are available at your local bookseller in hard copy or online. The MLA is commonly used in English classes, while APA is for psychology and science. Chicago Manual of Style is often the choice in the workplace. The purpose of a **descriptive composition** is to reveal the meaning of a subject through detailed, sensory observation and is composed of the following: an introduction, a body and a conclusion. The descriptive composition employs the power of language and all the human senses to bring a subject to life for the reader.

The most important watchword of writing a descriptive essay is **show, don't tell**. One of the best ways to show is to involve all of the senses—not just sight, but also hearing, touch, smell, and taste. Write so the reader will see the sunset, hear the song, smell the flowers, taste the pie, or feel the touch of a hand.

Example: Telling: The house was old.

Showing: The house frowned with a wrinkled brow, and inside it creaked with each step, releasing a scent of neglected laundry. A descriptive essay must be precise in its detail, yet not get ahead of itself. It's better to go from the general to the specific.

Procedures of writing a descriptive composition

1. Begin the paragraph with a topic sentence that states a central idea, briefly explains its significance.

2. Give a series of specific details that exemplify, clarify, illustrate, or otherwise amplify the single central idea

3. Next, describe the item in four or five sentences, using the details that you listed after studying your topic. Use sensory details within Plot Development. As you are progressing through the story, keep track of sensory appeal. Include factual details: An effective way to avoid "empty sentences" is to add factual details. Keep your Description Chronological: Avoid backtracking or fast forwarding.

4. Finally, conclude the paragraph with a sentence that summarizes your argument the body.

Generally, **narrative composition** involves two main components: a story and some analysis of that story. Common topics for narrative essays include but are not limited to a description of some moment that:

1. Good narrative composition **tells specific stories** with very vivid and colorful details

2. Good narrative compositions are full of specific details, particular images and language that helps make the story come alive for the reader. Though a narrative essay might seem like a short story, narrative essays focus on personal experience, and are therefore non-fiction.

Tips for writing a narrative composition:

- Create a basic plot – make something happens to someone
- Sequence the time and events – connect action with linking words
- Describe the action – use sensory details to develop key moments
- “Show” close-up details – describe main characters and settings
- Set the right mood – reveal character feelings and setting tone
- Every story needs a beginning, middle, and an end
- Generally, narrative compositions will be written in first person, making use of "I" statements, which is a little unusual compared to other assignments you'll be given in school

- Use important characters to help build the characters into real people

- Good narratives often have a protagonist and an antagonist. The protagonist is usually the main character (in most narrative compositions, that'll be you) who is struggling with something

- Describe the location that the story takes place and let the setting become part of your story.

Summarizing all these all points I was getting more and more aware of some difficulties or things that remained unveiled. One of them are balancing teaching hours

for academic writing when teachers are only given 6 hours weekly overall that have to be divided for other language skills, i.e. for reading, listening and speaking, including writing. Another difficulty, in our setting, CALL resources are not as accessible as they are wished to be. And finally, teacher's balanced consultancy of a student is not enough in the classroom. To alleviate these difficulties we, teachers, have to provide if not individual, at least in small groups of 4-6 the practice of conferencing and regular feedback. Teachers can use team work at the beginning to share ideas and experience. However, a lot is to be learned about the ways of implementing joint work of a student and a teacher in the classroom, e.g. joint text construction as I guess Widodo did not sufficiently reveal the ways to do it in his article.

Overall, it can be thought the ideas suggested by the articles are quite salient to attend to with practical work-sheets that make them valuable. Furthermore, however new methods we use, they often prove to be not as effective as some claim to be, since individual needs of students, their goals are often neglected for both objective and subjective reasons. The articles promote a kind of ideology for teachers' behavior and work – “listen to your students and coordinate your work accordingly”.

REFERENCE

1 Ajideh, P. The Reading Matrix. Vol.3 No. 1 April 2003. Parviz_333@yahoo.com

2 Lawrence, L.J. The Reading Matrix. Vol.7 No.3 , December 2007, windhamtutoring@hotmail.com

3 Uribe, D. (2008). Characteristics of academic English in the ESL classroom. The TESL Journal, Vol. XIV, No. 3 March 2008. <http://iteslj.org/>

4 <http://ped-kopilka.ru/blogs/elena-nikolaevna-finogenova/formirovanie-navykov-pismenoi-rechi-na-urokah-angliiskogo-jazyka.html>Блог Елена Николаевна Финогенова.

5 Read more at <http://grammar.yourdictionary.com/style-and-usage/academic-writing-skills.html#fj1p4cpaOxTI6IbS.99>

6 <http://www.wikihow.com/Write-a-Narrative-Essay>

7 Widodo, 2006.

УДК 811.581.181`367.624

Ердашова А.Б.,
Шығыстану факультеті
Шығыс тілдері аудармасы кафедрасының
оқытушысы, магистр
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: yerdashova@mail.ru

ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ ЖЕКЕЛЕГЕН КҮШЕЙТПЕЛІ ҮСТЕУЛЕРДІҢ ҚОЛДАНЫЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНЕ ТАЛДАУ ЖАСАУ

Түйін: мақалада қазіргі қытай тіліндегі жекелеген үстеулердің басқа сөз топтарымен бірге жүргендегі қолданысына, грамматикалық бейнелеріне талдау жүргізілген.

Тірек сөздер: қазіргі қытай тілі, грамматикалық талдау, сөз тіркестері, мағыналық дәрежесі жоғары сөздер.

Yerdashova A.B.

Teacher at faculty of oriental studies
Department of translations of oriental languages
At Ablai khan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: yerdashova@mail.ru

ANALYSIS OF APPLICABLE SPECIFICATIONS FOR CHINA LANGUAGE EXPERIENCES

Abstract: the article analyzes grammatical images, using adverbs with other parts of speech in modern Chinese language.

Keywords: modern chinese, grammatical analysis, word combinations, high level words.

Үстеулер етістікті, сын есімді анықтап, оның қимыл көлемін, уақытын, дәрежесін, жиілігін, болымды-болымсыз жақтарын білдіретін сөз табы. Үстеулер көп сөздермен бірікпейді, олар сөйлемде көбінде пысықтауыш болады. Үстеулер зат есімді сан мөлшер сөздермен бірікпейді, алайда зат есіммен және сан мөлшер баяндауыш болғанда, уақытты, көлемді, жиілікті білдіретін үстеулермен бірігеді. Үстеудің сын есімнен айырмашылығы қайталама түрде қолданылмайды. Ал күшейтпелі үстеулер сын есімді, көңіл-күйді және арман-тілекті білдіретін етістіктерді анықтайды.

Қазіргі заман қытай тілінде “真” мен 良” екеуі де үстеу, екеуі де сын есім мен етістікті айқындап, пысықтауыш болады. “Қазіргі заман қытай тілінде 800 сөз” сөздігінде бұл екі үстеудің де төрт ерекшелеу қызметін атқаратындығын айтқан, сондықтан “真” мен “很” күшейтпелі үстеуге жатады. Шет елдік студенттер қолданыс барысында мынандай қате сөйлемдерді жасайды.

- 1) 这是真漂亮的城市。 (X)
- 2) 我真努力地学习汉语。 (X)
- 3) 我中午吃过了, 现在不真饿。 (X)
- 4) 他们很把我吓了一跳。 (X)

Бұл 1,2,3-ші сөйлемдерде тек “很”, қолданылады, “真” ды қолдануға болмайды. Ал 4-ші сөйлемде “很” ды “真” ға ауыстыру керек, міне осыдан үстеу “真” мен “很” ның қолданылу ерекшеліктері ұқсас емес екенін көрдік. 言据性- ды зерттеу жақын жылдардан бері тіл ғылымының зерттеу саласындағы өзекті тақырыпқа айналған, ол негізінде сөйлеуші арқылы ақпараттық алу тегі немесе сөйлеушінің ақпаратқа деген позициясын білдіреді.言据性-ның анықтамасы жөнінде ғалымдар әлі де бір тұрақты ой-пікірге келе алмады, бірақ әдетте оны тар мағынасы және кең мағынасы деп екіге бөледі. Тар мағыналы —言据性 тек ақпараттың келу көзін ғана зерттейді, ал кең мағыналы言据性 шығу тегінде, әрі сөйлеушінің ақпарат туралы сенімділік позициясында зерттейді. Тар мағынадағы 言据性-ді зерттеуде, Willet ақпараттың келу көзін тікелей және жанамалай деп екі түрге бөлді. Тікелей келген ақпарат деп сөйлеушінің бірінші қол ақпаратын, яғни көзбен көрген, құлақпен естіген немесе басқа сезім органдары арқылы қолға түсірген мәліметтері.

言据性 категориясының грамматикалық бейнелері, әр грамматикалық бейнелеулерді жалпылай 据素 деп атаймыз. Қытай тіліндегі 据素- дің түрі өте көп, олардың ішінде көп кезігетіні үстеулерді қолдану арқылы бейнеленеді, яғни сөйлеуші үнемі үстеу сөздер қолдану арқылы іс-әрекеттің, фактінің нақтылығына деген позициясын білдіреді. Менің ойымызша, үстеу “真”言据性 дік мәнді білдіретін үстеуге жатады. [1, 45б.]

“汉字语言典”де “真” ның ең әуелгі мағынасы “美食美味” дәмді тағамдар. “珍” әрпінің түбір сөзі, дәмді тағам сөзінен “本质, 本性” түбірі, түпкі ерекшеліктері мен қасиеттері деген мағынаға дамыған, әрі біртіндеп сын есім “真实、真城” шыншылдық, содан соң "шынымен, шынында" мәндері туындады, сонымен “真” ның үстеулік қолданысы “确实” шынында, шынымен мәні пайда болды. “真” иероглифінің мағынасының тарихи дамуынан қарайтын болсақ, “真” ның мағынасында бастан ақыр "нақты, шыншыл" деген мәндік түр қамтылып келеді. “真” сөйлеушінің сенімділік дәрежесін көрсетеді, яғни сөйлеуші сөйлемде “真” әрпін таңдау арқылы сөздің, сөйлемнің шыншылдық ерекшелігін тікелей білдіретін үстеу арқылы өзі сөйлеп жатқан сөзінің шын екеніне тұжырым жасайды. Міне осылайша, тек бір әріп “真” –ды қолданады. Міне осыдан “真” ның 言据性 категориясына кіретінін білеміз.

- 1) a街道宽敞。 b街道真宽敞。
- 2) a他这个人不错。 b他这个人真不错。

Жоғарғы 1,2-ші сөйлемдердегі мысалдарға қарасақ, (b) сөйлемдер (a) сөйлемге қарағанда объективтілігі мен шыншылдығы жоғары. Өйткені олар (b) сөйлемдер сөйлеушінің сөйлемнің шын екеніне деген анықтауы мен нақтылауын білдіреді, ал (a) сөйлемдер тек субъективті фактілер ғана. Ал күшейтпелі үстеу “很” тек субъективті дәрежемен өлшемге деген белгілі бір баяндама ғана, мұнда сөйлеушінің сөзге деген нақтыландыру қасиеті жоқ, сондықтан “很” 言据十生 категориясына жатпайды.

“真” мен “很” ды қай сөз табына жатады, әрі қандай семантикалық ерекшеліктері бар деген тұрғыдан салыстырамын. “很” күшейтпелі үстеу дәреженің жоғары екенін білдіреді, бұл барлық адам білетін факт, сол себепті негізі “真” ды зерттеймін. Әр түрлі сөздіктерде “真” ның жікке бөлінуі туралы әр түрлі айтылымдар бар. “真” ды біреулер үстеу, сонымен қатар “нақты, шынында” деген мән береді деп санаса, осы түсініктең біз “真” ды күшейтпелі үстеуге де жатқыза береміз. Қазіргі заман қытай тілі көмекші сөздер сөздігінде “真” ды тек үстеу деп көрсеткен, әрі “真” ға іс-әрекет немесе құбылысты тұжырымдау, әрі таңдану мәні бар деп анықтама берген. Егер "анықтаушы" болса, онда грамматикалық үстеу “真” демеулік үстеулер категориясына жатады. Ауыз екі тілде де көбінде “真” "анықтау, шынында" деген мән береді, бұл жағдайда “真” демеулік үстеу қызметін атқарады. Бұдан сырт, Жаң И Шың (张谊生)мырзаның “ Қазіргі заман қытай тіліндегі үстеулерін зерттеу кітабында” “真” ды 评注性 үстеу деп жіктеді, “真” Жаң И Шың (张谊生) мырзаның 评注性 үстеулерге қойылған өлшемге сәйкеседі. Әдетте нақты мағынасы қостау немесе терістеу сөйлемдерінде пысықтаушы бола алмайтын үстеулердің барлығы 评注性 үстеуге жатады. Осы өлшемге негізделгенде “真” күшейтпелі үстеуге жатпайды, 评注性 үстеу болып отыр. Біз Жаң И Шың (张谊生) мырзаның пікіріне қосыла отырып, “真” ды күшейтпелі үстеу емес, "анықтау" мәнін беретін демеулік үстеу. Өйткені сөйлемде “真” дәреженің тереңдігін білдірмейді, бір сөйлеушінің өзі айтып отырған сөзіне деген анықтау, дәріптеуін білдіреді. Кейбіреулер “真” ды күшейтпелі үстеу деп ойлайды, бұл “真” ның тілде шынымен белгілі бір ойдың терең мәнін білдіретіндігімен, бірақ бұл "терең", “ күшейтушілік”, айқындаушы объектінің дәрежесінің тереңдігімен еш қатысы жоқ, тек сөйлеуші өзі айтып отырған ойдың шындық дәрежесінің тереңдігі. Міне осылайша “真” ды "анықтау, нақтылау" мәнін беретін демеулік үстеулер қатарына кіргіздік. [2, 256.]

“真” демеулік үстеу ретінде, сын есімді құрылым “真+сын есім” бағыныңқы сөз тіркесін анықтайды, ал күшейтпелі үстеу “很” да сын есімді айқындайды. Кей жағдайларда “真” мен “很” атқаратын қызметі жағынан өте ұқсайды.

1.这些人真恶劣。 这些人很恶劣。

2.玩得真过瘾。 玩得很过瘾。

Үстеулердің айқындауымен жасалған сын есімді бағыныңқы құрылым жағынан алғанда айқындауышты баяндауыш ерекшелігіне ие сөз тіркесі сөйлемдегі атқаратын қызметі анықтауыш, баяндауыш, пысықтауыш және толықтауыш, бірақ іс жүзінде бұлай емес, “真 +сын есім” құрылымы тек баяндауыш немесе толықтауыш болады да, анықтауыш немесе пысықтауыш қызметін атқара алмайды.

3.他这个人，真烦人！ (баяндауыш)

4. 这座楼房设计得真漂亮。 (толықтауыш)

5. *真烦人得^良。 (анықтауыш бола алмайды)

6. *这座楼房真漂亮地设计。 (пысықтауыш та болмайды)

Себебін қарастырсақ, “真” демеулік үстеу тек қимылдық сөйлемдермен қатысты тыныш күйіндегі сөз тіркестерімен байланыс тудыра алмайды, сондықтан барлық баяндауыштық қасиетіне ие демеулік үстеу қатысқан сөз тіркестері, сөйлемде тек баяндаушылық құрам болады да, баяндауыш пен толықтауыш қызметін атқарады, айқындауышты құрам анықтауыш немесе пысықтауыш бола алмайды. Ал “很 +сын есім” құрылымының сөйлемдегі орналасу жағдайы біршама кең баяндауыш, пысықтауыш, анықтауыш және толықтауыш барлығы да кездеседі.

7.屋子里面很安静。 (баяндауыш)

8.这次考试，他准备得很充分。 (толықтауыш)

9.这是一个很和睦的家庭。 (анықтауыш)

10.他们都很勇敢地向前冲。 (пысықтауыш)

“真” мен “不” дың бірге қолданылуы, үстеу “真” мен болымсыз үстеу “不” біріккенде “不” тек “真” ның соңында келеді, алдында қолданылмайды. Бұл кезде “真” өзінің соңындағы жалпы болымсыздық мәндегі сөз тіркесіне қызмет етеді.

11.这么大人了，真不害臊。

12.一个人做了这么多事，真不容易。

Әрине кей кездері “不，真” ның алдына орналасатын жағдайларда бар. 11, 12

-ші мысалдардағыдай бұл кезде “不” тек “真” ды ғана болымсыздандырады, жалпы сөз тіркесіне әсер ете алмайды, мәні “нағыз, шынымен” бұл жерде “真” демеулік үстеу болмастан, “шындық,нақты” мәніне ие сын есім болып тұр.

13.但是，许多父母的确并不真懂教子之道。 [3, 36 б.]

“真” негізі жоғары сатылы баяндауышқа қарасты демеулік үстеу, дәреже жағынан “不” дың алдында келіп, “真不 XX” формасын жасайды. “真” бұл жерде тек демеулік ретінде “真不害臊” мәні “不害臊”、“真不容易” дің мәні де “不容易” “真” тек сөйлеушінің өзі айтқан сөздің шындық екеніне баға беру үшін қоданылуда, сол себепті “真” 言据性 категориясына кіреді. Ал күшейтпелі үстеу “很”, орналасуы еркін “不” сөзі “很” ның алдына да артына да келе береді.

15)很不聪明不很聪明

16)很不爱惜不很爱惜

Әрине мұндағы “很不 XX” пен “不很 XX” екі құрылымның мағынасы бірдей емес, “很+不+XX” дің дәрежесі “不+很+XX” нан жоғары. Бұдан сырт, “很+不+сын есім” құрылымында, позитивті мәнге ие сөздер ғана бұл құрылымда қолданыла алады да, пассивті сөздер қолданылмайды. Әдеттегі жағдайда бір-біріне қарама-қарсы екі антоним сөздердің дәреже, мөлшердің “кішілігін” білдіретін “很+不+сын есім” құрылымында қолданысы жоғары. Ал “不+很+сын есім” бұл құрылымда алдыңғысымен қарама-қарсы дәреженің, мөлшердің үлкендігін білдіретін сөздер ғана.

17)

很

不快乐 (V)很不痛苦 (X)

18)

很

不积极(V)很不消极(X)

Бұл құбылыстың туындауындағы себеп, “Синтаксистік ережелер шын мәнінде нақты өмірдегі объектілердің ережелерінің тілдегі көрінісі”. Сондықтан, мөлшері кіші зат оңай ғайып болады, ал мөлшері, көлемі кіші зат өзінің қалпын оңай сақтап қалады. Бұл шындық ережесінің тілдегі әсері былай бейнеленеді, мағыналық дәрежесі жоғары сөздер үнемі немесе тек қана болымды түрде қолданылса,мағыналақ мәні төмен, әлсіз сөздер үнемі немесе тек қана болымсыз құрылымда қолданылады. Сондықтан “很+不+сын есім” құрылымында сын есім ең алдымен “很” арқылы айқындалып, сосын “很+сын есім” түрінде “不” үстеуімен болымсызданады, мөлшердің үлкендігін білдіретін сын есім “不+很+сын есім” қолданылады.

Күшейтпелі үстеу “很” өзі жеке-дара толықтырғыш бола береді, ал демеулік үстеу “真” жеке-дара толықтырғыш бола алмайды.

19) a安全得很 (толықтауыш) b安全得真 (X)

20) a费时间得很 (толықтауыш) b费时间得真 (X)

Бірақ “真” демеулік үстеуі күрделі толықтауыштың алдында келе алады.

21)

这

个孩子长得真漂亮。 [4,56 б.]

“真” демеулік үстеуі, “把” және “被” иероглифті сөйлемдерін айқындай алады. Күшейтпелі үстеу “很” айқындай алмайды.

Жоғарғы мысалдардан сырт, Пекин университеті қытай тілі тіл ғылымын зерттеу орталығындағы ССЛ тілдік қоры іздеу жүйесінен “很” күшейтпелі үстеуінің “把” әріпті сөйлемін айқындайтын ешбір мысалды таппаған. Әдеттегі жағдайда “很、把” иероглифті сөйлемін айқындамайтындығын білдік.

Жоғарыдағы “很” күшейтпелі үстеуінің “把” иероглифті сөйлемін айқындамай, “被” иероглифті сөйлемін айқындауы, “被” сөйлемінің “объективтілену” дәрежесі “把” сөйлемінің объективті дәрежесіндей жоғары емес екенін білдіреді, сол себепті белгілі жағдайда “被” сөйлемі “很” күшейтпелі үстеуімен айқындалады, дегенмен осындай мысалдар көп кезікпейді. “真” мен “很” екеуі де үстеу, бірақ олар үстеудің ішінде ұқсамаған кіші топтарға жіктеледі. “真” демеулік үстеу ретінде 言据性 категориясына кіреді, әрі сөйлеушінің өзі айтып отырған сөзінің шындық дәрежесіне деген баға беру немесе шамалау мәнін білдіреді, әрі тек қозғалысты сөйлем сатысында ғана қолданылады. Ал күшейтпелі үстеу “很” болса дәрежеге деген субъективті бейнелеу言据性 категориясына кірмейді, қозғалыс күйіндегі сөйлемдерде де, тыныштық күйді білдіретін сөйлемдерде де кезігеді, қолданыс аумағымен салыстырғанда біршама кең. [5, 326.]

“真” мен “很” үстеулері көріністе қолданысы бірдей болғанымен, іс жүзінде екі мүлде басқаша қызмет атқаратын, қолданыс аумағы да өзгеше, бір-бірімен ауыстырылып қолдануға болмайтын үстеудің екі түрлі екенін байқаймыз.

Уаң Ли (王力) мырза күшейтпелі үстеулерді мағынасы тарапынан мынандай екі топқа бөлді : “ абсолютті күшейтпелі үстеулер” және “салыстырмалы

күшейтпелі үстеулер". Оның пікірінше: "Ешқандай салыстыруды білдірмейтін, бірақ күшейтушілік мәніне ие үстеулер абсолютті күшейтпелі үстеулер деп аталады"..

ӘДЕБИЕТ

1. 文全民
«
“更”和“还”在肯定与否定比较句中的差导世界汉语教学第 1 期 2008
2. 韩杰, 周美玲《现代汉语程度副词研究综述》2008
3. 胡云晚程度副词《非常》的有关偏误分析湖南大学学报社会科学版2005
(2)
4. 陈明美《非》一词的汉日对比研究2005
5. 吴立红《现代汉语程度副词组合研究》,

УДК 948(560):02

Жанаділ Н.,
Магистр ,аға оқытушы
Абылай хан атындағы ҚазХҚ
және ӘТУ
Алматы, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ШЕТ ТІЛДІК БӘЛӘМ БЕРУ ІСІНІҢ ПАРАДИГМАСЫНЫҢ ТЕОРИЯСЫ – МӘДЕНИЕТ АРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ

Түйін сөз: Бұл мақалада қазіргі шет тілдік білім беру ісінің парадигмасының теориясы болып табылатын мәдениет аралық қатысым туралы сөз қозғалады, яғни қазіргі замандағы шет тілдік білім беру ісінде оқылатын тіл мен мәдениетті бөліп қарастыруға болмайтындығын анықтап, тілдік тұлға қалыптастыруда ең алдымен өз ана тілін жақсы меңгерген мәдени тұлға қалыптастырып, сосын шет тілін үйретуге мән беру керектігі қозғалады.

Тіре сөздер: қазіргі шет тілдік білім беру ісі, тілдік тұлға, мәдени тұлға, мәдени аралық қатысым

A

b
s
t

r **Key words:** contemporary foreign language education, language identity, cultural identity, cultural intercourse

c

t Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің әлеуметтік – рухани және ұлттық тәжірибесінен алынған тілдік мәдениеттің көрсеткіші, тілдік маданиятының іс-әрекетіне қатысатын қабілетін, қызығушылығын, тілдік өзіндік қатынасын білдіретін ақпараттың бір түрі. Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің тілдік мәдениетінің сапасы мен деңгейі оның тілдік маданиятының сапасы мен деңгейіне тікелей әсер етеді. Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің тілдік мәдениетінің сапасы мен деңгейі оның тілдік маданиятының сапасы мен деңгейіне тікелей әсер етеді. Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің тілдік мәдениетінің сапасы мен деңгейі оның тілдік маданиятының сапасы мен деңгейіне тікелей әсер етеді. Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің тілдік мәдениетінің сапасы мен деңгейі оның тілдік маданиятының сапасы мен деңгейіне тікелей әсер етеді. Қарым – қатынасқа түсуші әріптестің тілдік мәдениетінің сапасы мен деңгейі оның тілдік маданиятының сапасы мен деңгейіне тікелей әсер етеді.

“Қарым – қытанас” пен “мәдениет” біріктіудің өзі бірнеше тарихи кезеңдерден өткенді. Бұл кезеңдерге мыналар жатады: 1) әлеуметтік – мәдени байланыстар және түрлі мәдениет өкілдерімен кең қарым – қатынас қажеттілігі.

2) антропологиялық зерттеулердегі жинақталған бай ғылыми негіздер, тіл мен мәдениеттің қарым – қатынас теориясындағы мәліметтер негізінде.

3) негіздердің концептуалдық – теориялық тұрғыдан дайындығы және аталғын пәннің пәндік мазмұндық шегіне байланысты.

4) мәдени аралық қарым – қатынас курсының академиялық алмасуы және т.б. шаралар шеңберінде әлем корпусы валентурлары жүргізетін семинарлар мен тренингтерде тілдің түрлі регистерлері бойынша қарым – қатынас жасауға үйретуде опробациядан өтуі.

5) концептуалдық аспектілердің тереңдеуі және мәдениет аралық қарым – қатынастың қатысымдылыққа бағытталған теориясының пайда болуы.

6) мәдениет аралық қарым – қатынасты өзінің зерттеу пәні мен әдістемелік негізі бар қалыптасқан пән деп тану. [1]

Яғни, бұл дегеніміз қазіргі таңда біз айтып жүрген лингво-мәдениет ғылымының қалыптасуы бірден болмағанын байқаймыз. Олда өзге ғылымдар секілді даму кезеңдерінен өтіп, қазіргі таңда тіл білімі саласында кеңінен қолданысқа ие болуда. Әсіресе шет тілін оқыты ісінде бұл ғылым өз өзектілігін

күн сайын дәлелдеуде.

Ғылыми қолдансықа алғаш болып Ю.Н.Кралуов енгізге «тілдік тұлға» термині мәдени тілдік тезаурста белсенді түрде қолданылып келеді. Ол өз еңбектерінде тілдік тұлғаның құрылымын ұсынып, үш деңгейді сипаттайды.[2] яғни оған тілдік иұлға, филолог - маманның тілдік тұлғасы және «адам және тіл» ғылыми парадигмасы.

Ю.Н.Караулов тілдік тұлғаның құрылымын ұсынып, үш деңгейді сипаттайды. Осы деңгейлердің сипаттамасын төмендегі кесте бойынша көрсетеді.

Тілдік тұлға құрылымы деңгейлерінің атауы	Тілдік тұлға құрылымын деңгейлі сипаттамасы
1-деңгей – вербалды семантикалық	Тасушылар үшін – тәбиғи тілді қалыпты менгеру, зеріттеуші үші – белгілі бір мән – мағананы бейнелеудің формалды құралдарын дәстүрлі сипаттау
2-деңгей - когнитивті	Бұл деңгейдің негізгі бірліктері – әрбір тілдік тұлғада қалыптасқан ұғым, идеялар, концептілер. Тілдік тұлға қондырғысының когнитивті деңгейі және оның талдауы мән – мағананы кеңейту және білімге өту дегенді білдіреді. Демек тұлғаның интеллектуалды өрісін қамтып, зерттеушіге тіл арқылы ,сөйлеу мен түсіну үрдісі арқылы білімге, санаға ,адам танымының үдерісіне шығуға мүмкңндік береді.
3- деңгей - прагматикалық	Деңгей мақсат, уәждеме, қызығушылықтар, қондрғы мен интернацияоықтан тұрады. Ол тілдік тұлғаға талдауында оның тілдік әрекетін бағалаудан әлемдегі шынайы әрекетті саналы түрде түсінуге өтуіне негізделеді

Мәдени - тілдік құзіреттіліктің қалыптасу жолдары туралы сөз қозғау, тілдік тұлға міселесімен байланысты. Бұл тілмен сөйлеудің арақатынасы туралы мәселені өзекті етеді. Бүгінгі таңда бұл мәселені тіл ғылымы мамандары жан – жақты зеріттеп, айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді.

Бәрімірге белгілісі тілдік тұлғаның қуаты – сөзі, ойы оның қоғамдық ісінен көрінеді. Ал психологиясы – ұлт перзенті ретінде халқын сүюі сезімімен өлшенеді. Дегенменде тілдік тұлғаның қалыптасуына мына алғышарттар керек :1- ұлттық тәрбие. 2- ұлттық тілдегі өлшемдер. 3- мәдени ақпарат.4-рухани сана.5-үлгі тұтатын тұоғалар.6-озық білім жүйесі.7-тектілік интеллектісі. Осы қасиеттерді бойына жиаған индивид, саналы адам дәрежесінен тұлға одан әрі тілдік тұлға дәрежесіне көтеріле алады. Осы тұрғыдан филолог – маманның мәдени – тілдік құзіреттілігін мәтін арқылы қалыптаструдың тіл мен мәдениет бірлігінде тілдік тұлға аспектілеріне назар аудару қажеттілігі туындап отыр. Яғни бұл дегеніміз тұлға саналы адам дәрежесінен одан әрі тілдік тұлға дәрежесіне көтеріле алады. Осы тұлғада филолог маманның мәдени – тілдік құзіреттілігін мәтін арқылы қалыптаструдың тіл мен мәдениет бірлігінде тілдік тұлға аспектілеріне назар аудару қажеттілігі туындап отыр. Бұл жерде мәдениет феномені мен тілді тұтынушы арасындағы мығым байланыстың бар екендігін байқаймыз.

Сонысен мәдени - тілдік құзіреттілік деп – мәдениет туралы ақпаратты таңдаумен , тасымалдаумен және практикалық қызыметте пайдаланумен байланысты білім мен білікті қамтитын тұлғаның интегративті қасиетін , мәтіннен мәденни – тілдік бірліктерді ажырата алу және мәдени – тілдік құзіреттілік аясында сәтті коммунмкация орнату үшін қажетті тілдік тұлға қасиеттерін айтамыз.

Жоғарыдағы теориялардын біздің білеріміз жәй тұлғамен мәдени тұлғаның арасындағы айырмашылық, яғни қоғам дамының болашы болып табылат жастарға шет тілін оқытуда өз ана тілінде терең меңгеруге жағыдай жасау керек дегенді білдіреді, себебі өзінің төл мәдениетінен толық сусындамаған тұлға өз ұлтының толық қанды мәдени тұлғасыда болып саналмайды. Сондықтанда қазіргі таңда көпдеген ғалымдарды тіл мен мәдениеттің байланысы, әрбір адамның қоғамдық және жеке өмірене қатты әсер ететіндігі туралы түсініктер, яғни мәдени тілдік код мәселесі алаңдатуда.

А.А.Волков «тіл – универсалды семантикалық жүйе, себебі тілдік таңбалар сөз арқылы беріледі »[3]. яғни , тіл ақпарат алмасу процессін атқарушы құрал.

Мәдениеттің бастауы тілдің пайда болуымен тұспа - тұс келеді. Мәдени кодына байланысты тұлғаның түние танымы, мәдеиеті, сана – сезімі қалыптасады, егер тұлға тоылық қанды өз ана тілін білмесе, онда ол толық қанды мәдени тұлға да болып есептелмейды. Сондықтан бір ұрпақ тәрбтесінде өз ұлытына адал мәдени тұоға қалыптастрығымыз келсе ең әуелі ана тіліне баса бән беріп тілдік тұлғаны дұрым тәрбтелеуге тиіспіз.

Жағандану процессі жүріп жатқан мынау заманда, бір тұлғағана емес бір ұлттың жойылып кетуі тым оңай, осындай қиын заманда ұлытты болашаққа аман – сау жеткізу мақсаты тұр, әрине біз жағандық әлемнен оқшу өмір сүре

алмаймыз, сондықтын қиыншылықтардын қорықпай тек оларды жеңу арқылық ғана жарқын болашақ жаратамыз. Ол үшін біз заман талабына сай бірнеше тілді жеттік меңгерген сапалы ұрпақ тәрбиелеумен қатар олардың өн – бойына ұлттық рухты, ұлттық сананы, ұлттық дәстүрді жақсылап сіңіруге тиіспіз. Өз тілін жақсы меңгерген ұрпақ қана ұлыт болашағының тірегі болып табылады.

Сөзімізді қортындылайтын болсық, қазіргі таңда біз шет тілін біліуді мемлекеттің маңызды стратегиялық бағыты ретіне алып үш тұғырлы тіл саясатында жүргізудеміз, алайда біз ешқашанда шет тілдік бім берудің мәдени тұлға қалыптаструда маңызды рлоь атқаратынында есімізден шығармай, басқа ұлт мәдеиеті үшін қызымет ететін тілдік тұлға қалыптаструдан сақтануымыз керек.

ӘДЕБИЕТ

[1] С.С.Құнанабаева, қазіргі шет тілдік білім берудің теориясы мен практикасы, 2013

[2] Мынбаева А.П., тілдік тұлға және ұлттық кмдерод: мәдени тілдік күзіреттілікті қалыптаструдың лингвистикалық мәселелері
А.А.Волков, язык и мышление: мировая загадка. М., 2007ж

UDC 67 (450):255.48

Жумабекова Г.Б.

Доцент КазУМОиМЯ им. Абылай хана

e-mail: zhuma_a@mail.ru

АНАЛИТИКО-СИТУАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОВЛАДЕНИИ ИНОЯЗЫЧНЫМ ОБЩЕНИЕМ БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ ИЯ

Аннотация: В данной статье мы выделили пять типов ситуаций, применяемых в дидактическом процессе и их основные особенности, что позволило определить их место в овладении иноязычным общением студентами языковых специальностей на различных этапах. На наш взгляд, развитие коммуникативных аспектов речи будущих учителей ИЯ должно носить модульный характер и включать в себя несколько типов ситуаций, применяемых в строго определенной последовательности.

Ключевые слова: ситуация, проблемная ситуация, тип ситуаций, иноязычное общение, дидактический процесс, ролевая ситуация, взаимоотношение, роль, воображаемая ситуация.

Zhumabekova G.B.

Associate professor of

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

ANALYTICAL-SITUATIONAL TECHNOLOGIES IN ACQUISITION OF FOREIGN LANGUAGE BY FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

Abstract: The article identifies five types of situations, which can be used in teaching process and demonstrates the peculiarities of above mentioned situations for determining their position in foreign language acquisition by students of linguistic specialties in different stages. From our point of view, the development of communicative aspects of speech of future teachers of foreign languages should be based on module platform with different types of exercises in appropriate succession.

Key words: situation, problem-solving, type of situation, foreign language education, didactic process, role-play, relations, role, imaginative situation.

Для реализации практических целей овладения иноязычным общением, состоящих в формировании коммуникативных аспектов речи, прежде всего, необходимо создать условия для активного речевого взаимодействия обучаемых друг с другом и активизации их речемыслительной деятельности. В связи с этим в учебном процессе ведущее значение имеют учебно-речевые ситуации, направленные на мотивацию и стимулирование общения на иностранном языке. В методике эти ситуации относят к упражнениям открытого типа, так как они исключают единственно верный вариант ответа, решения, выполнения задания носят творческий характер, и направлены, прежде всего, на содержание высказывания, обеспечивая тем самым максимальную речевую деятельность обучаемых.

Современные методисты выделяют несколько типов УРС, однако на сегодняшний день не существует универсальной типологии учебно-речевых ситуаций, определяющей место каждого типа в учебном процессе и позволяющей целенаправленно их использовать. Рассмотрим имеющиеся классификации УРС. Кунанбаева Салима Сагиевна различает типы ситуаций, исходя из вида взаимоотношений между коммуникантами [1]. Именно взаимоотношения являются системообразующим компонентом любой ситуации и могут быть заданы четырьмя главными факторами: социальным статусом человека, его ролью как субъекта общения, выполняемой деятельностью и нравственными критериями. Другие авторы выделяют: ситуации социально-статусных взаимоотношений; ситуации ролевых взаимоотношений; ситуации деятельностных взаимоотношений; ситуации нравственных взаимоотношений.

В ситуациях социально-статусных взаимоотношений именно социальный статус определяет доминантные взаимоотношения в зависимости от характера общения коммуникантов и коммуникативных задач, стоящих перед ними. В учебно-речевых ситуациях данного типа обучаемые выступают как представители класса, социальных слоев, профессиональных групп, политических и общественных организаций, возрастных групп.

Функциональной стороной статуса, характеризующегося определенными правами и обязанностями, выступает роль. Отсюда между коммуникантами возникают ролевые взаимоотношения. В основе ситуаций деятельностных взаимоотношений лежат взаимоотношения, которые складываются в самой деятельности, в процессе взаимодействия коммуникантов. Создание ситуаций нравственных взаимоотношений является одним из наиболее эффективных способов стимулирования общения, так как они обладают наибольшей «ситуагентностью». Эти отношения носят интегративный характер и имеют ключевое значение для создания ситуаций. Все взаимоотношения людей представляют собой интегративное единство и в зависимости от доминантности какого-либо типа взаимоотношений ситуацию речевого общения можно рассматривать, например, как ситуацию отношений совместной деятельности, но это одновременно означает, что в нее также включаются и другие взаимоотношения.

Таким образом, любой тип взаимоотношений носит синтетический характер. В.Л. Скалкин выделяет дополняемые, проблемные, воображаемые и ролевые учебно-речевые ситуации [2], располагая их в следующем порядке по степени трудности: дополняемые учебно-речевые ситуации предполагают дополнение новой информации, завершение описания чего-либо, формулирование вывода, умозаключения. Систематически и преднамеренно создаваемые проблемные ситуации имеют большое значение для обучения неподготовленной устной речи и способствуют возникновению мотива и потребностей высказывания, выдвижения гипотез, предположений, активизации мыслительной деятельности и речемыслительной деятельности учащихся, причем правильная постановка проблемы выполняет функцию начального стимула для активизации речемыслительной деятельности.

Подробному рассмотрению проблемных ситуаций посвятила свою работу В.В. Сафонова [3]. По её мнению, создание проблемной ситуации определяется видом речевой деятельности, источниками информации и характером вербальных и невербальных опор, конкретными приемами обучения, предполагающими определенные соотношения между мнемонической и мыслительно-творческой деятельностью. Проблемная учебно-речевая ситуация содержит одну из внеречевых задач, «направленных на развитие умственных (включая творческие) способностей школьников». К таким задачам Сафонова В.В. относит: поисково-игровые задачи, целевым назначением которых является совершенствование определенных качеств восприятия, мышления, воображения и памяти обучаемых при отработке речевых навыков и умений. Коммуникативно-поисковые задачи, направленные на формирование у учащихся знаний о коммуникативном значении и назначении изучаемых языковых единиц и умений оформлять иноязычную речь в соответствии с её предполагаемым коммуникативным содержанием, а также умений адекватно её интерпретировать; коммуникативно-ориентированные (включая ролевые) речевые игры, развивающие у обучаемых навыки диалогической и монологической речи и формирующие знания о различных аспектах культуры

поведения человека в ситуациях бытового общения; познавательно-поисковые, культуроведческие (включая страноведческие и лингвострановедческие) задачи и задания, обеспечивающие повышение уровня социокультурной образованности и направленные на развитие социокультурных, коммуникативно-познавательных и коммуникативно-речевых умений, а также интегрирующие изучение языков и культур в контексте диалога культур и цивилизаций.

Воображаемые учебно-речевые ситуации базируются на воображении участников речевого общения. Подобные ситуации предполагают спор, дискуссию, отстаивание своего мнения. Ролевые учебно-речевые ситуации предполагают указание социальных ролей участников и ставят перед обучаемыми задачу «войти» в соответствующий образ и определить тему разговора самостоятельно [4]. При моделировании таких ситуаций можно указать также некоторые детали разговора.

Выделяют два основных, часто пересекающихся типа ролей: социальные и психологические [5]. Социальные роли диктуются обстоятельствами, отражают социальные функции (покупатель, продавец, учитель, ученик, полицейский, турист, клиент). Психологические роли переживаются как психологическое состояние (взрослый, ребенок, друг, враг, соперник). Ролевые ожидания и ролевые взаимоотношения, в которые вступают люди в ситуациях коммуникативного общения, часто определяют содержание и характер этого общения. Е.Н. Соловова выделяет три типа ситуаций [6]: реальные, проблемные и условные. Реальные ситуации в учебных условиях ограничены ролями учителя и учащегося. В основном они связаны с межличностным общением с преподавателем или в учебной группе во время занятия. Учебная проблемная ситуация активизирует мыслительную и речемыслительную деятельность учащегося на занятиях в условиях иноязычного речевого общения и создает учебно-познавательную мотивацию для осуществления этого общения. Участвуя в решении проблемной задачи, учащиеся формируют свои способности воспринимать и получать знания, делиться знаниями с другими. Для создания проблемной ситуации необходимо задать проблемный вопрос, который заведомо предполагает возможность различных ответов и столкновение мнений.

Условные ситуации выступают способом моделирования реальных ситуаций общения, позволяющих охватить различные типы речевого поведения и способствующих обогащению социального опыта учащихся за счет расширения спектра коммуникативно проигрываемых ролей. По способу создания Пассов Е.И. выделяет внеязыковые (экстралингвистические), создаваемые с помощью неязыковых средств (иллюстраций, макетов) и языковые (лингвистические) ситуации, создаваемые с помощью лингвистических средств (словесного описания) [7].

По объему высказывания как продукта, по мнению Т.Е. Сахаровой, следует различать микро- и макроситуации, причем макроситуация является совокупностью микроситуаций. Микроситуация состоит из двух-трёх реплик и определяется как комплекс речевого стимула и речевой реакции. Количество

стимулов и реакций в макроситуациях неограниченно. С точки зрения организации материала можно выделить два основных типа ситуаций: обусловленные ситуации, где реплика обучаемого обусловлена определенным контекстом, ситуативным полем первой реплики, и задачей говорящего. Необусловленные ситуации, где речевые действия говорящего более или менее свободны и направляются общей задачей в данной ситуации, задачей, которая в полном объеме невыполнима одним речевым действием, одной репликой. Примером может служить любой диалог, содержащий свыше четырех реплик. Учебно-речевые ситуации, воссоздаваемые в учебном процессе, должны применяться согласно общедидактическому принципу доступности, т.е. от более простых к более сложным. Однако ни одна из классификаций не позволяет получить полного и четкого представления о степени сложности каждого типа и соответственно о порядке их использования на занятиях иностранного языка. Более того, сравнительный анализ данных классификаций показывает, что они дополняют или в какой-то мере повторяют друг друга. Так, например, обусловленные ситуации по сути представляют собой микроситуации, а необусловленные – макроситуации. На наш взгляд, типы взаимоотношений, на основе которых Пассов Е.И. и Стояновский А.М. выделяют четыре типа ситуаций, тесно связаны между собой и на практике возникает сложность отнесения ситуаций к тому или иному типу. Более того, их можно отнести к условному типу классификации Солововой Е.Н. В своей классификации мы не будем рассматривать реальные ситуации, так как они по определению не являются условно-речевыми. Что касается внеязыковых и языковых ситуаций, следует отметить, что выбор средств создания ситуации во многом зависит от ее типа и уровня обучения.

Проанализировав все рассмотренные типы условно-речевых ситуаций, мы пришли к выводу о том, что необходимо классифицировать ситуации общения, исходя из степени управляемости общением, т.е. характера опор-стимулов, создающих условия для управления содержанием высказывания и определяющих выбор языковых средств. За основу данной классификации мы приняли позицию В.Л. Скалкина, которая, на наш взгляд, является наиболее развернутой, однако помимо упомянутых типов ситуаций, мы включили «сценарий», являющийся обобщенным вариантом ролевой, проблемной и воображаемой ситуаций.

В дополняемых ситуациях заданная часть служит смысловой основой, которая и определяет степень регламентированности и предсказуемости ситуации. Таким образом, наименьшую сложность представляет собой ситуация, когда дополнение представляет собой семантическую константу. Ролевая ситуация основывается на приеме драматизации. Ролевая игра — это вид коммуникативного упражнения, в котором коммуниканты исполняют различные роли в условиях, близких к условиям реального общения. Основной задачей, стоящей перед участниками является моделирование речевых высказываний, приемлемых в заданной ситуации общения. Характерная особенность ролевых ситуаций - взаимодополняемость ролей (например: продавец – покупатель).

Участники осуществляют речевое взаимодействие в рамках строго предписанного ролевого поведения. В качестве опор выступают сами роли, а также на ранних этапах обучения заданные языковые средства, необходимые для реализации общения. Ролевая ситуация задается с помощью совокупности конкретных условий речевого общения и распределения ролей между участниками.

Разновидностью ролевых ситуаций является воображаемая ситуация («симуляция») — «подражательное, выдуманное и разыгранное воспроизведение межличностных контактов, организованное вокруг проблемной ситуации». Основной опорой для участников общения выступает карточка, определяющая позицию и линию поведения каждого участника и подсказывающая ему решение проблемы.

Проблемная ситуация представляет собой комплекс условий (речевых и неречевых), необходимых для возникновения проблемы и стимулирующих учащихся на решение проблемной задачи. Ее содержательной основой является проблема (проблемная задача), противоречие, требующее разрешения или исследования [8]. Проблемная ситуация возникает: · когда существует несколько различных точек зрения или, по крайней мере, две, взаимоисключающие друг друга; · когда обнаруживается несоответствие между приобретенными знаниями и реальным уровнем общеинтеллектуальных умений оперирования этими знаниями; · при «информационном неравновесии» участников общения

Сценарий представляет собой речевое взаимодействие учащихся, исполняющих разные роли с целью реализации собственных программ поведения в рамках заданной ситуации общения. Как мы уже упоминали, он включает в себя характеристики ролевой, воображаемой и проблемной ситуаций. Как и в ролевой ситуации, роли, предписанные участникам речевого общения, как правило, взаимодополняющие. Однако, выступая в какой-либо роли, участники должны решить проблему, являющуюся одним из основных элементов сценария. Причем в отличие от воображаемой ситуации, их ролевое поведение не определяется заранее. Кроме того, между участниками существует «информационное неравенство», усиливающее проблемную ситуацию.

Таким образом, рассмотрев данные типы ситуаций, мы пришли к выводу о том, что исходя из характера опор, применение ролевой ситуации в учебном процессе должно следовать за дополняемыми и опережать воображаемые и проблемные, в которых степень самостоятельности и творческой деятельности гораздо выше, чем в ролевых. Рассмотрим возможность применения различных типов ситуаций на различных этапах изучения иностранного языка. Начальный этап характеризуется формированием основных лексических, грамматических и фонетических навыков и попытками их практического применения при общении на иностранном языке. Однако это общение протекает лишь при наличии и с использованием заданных языковых средств. На данном этапе представляется возможным применение дополняемых, ролевых, а также строго регламентированных проблемных ситуаций, однако обучаемые еще не владеют

достаточным словарным запасом и сформированными речевыми навыками, которые необходимы для других типов ситуаций. На среднем этапе дополняемые и ролевые ситуации усложняются за счет уменьшения степени управляемости общением и вводятся воображаемые ситуации, требующие от обучаемых умения аргументировать, отстаивать свою точку зрения, что возможно лишь при условии автоматичности речевых навыков и нормальном темпе осуществления речевой деятельности на иностранном языке. При заданной роли и линии поведения, выбор языковых средств коммуникантами осуществляется самостоятельно. Проблемные ситуации на данном этапе должны доминировать, так как они мотивируют обучаемых активизировать ранее изученный материал и применять его в новом, непредсказуемом заранее контексте. На продвинутом этапе проблемная ситуация усложняется наличием ролей (ситуация), ограничивающих обучаемых по содержанию высказываний, но не определяющих их поведение.

В данной классификации мы выделили пять типов ситуаций, применяемых в учебном процессе и их основные особенности, что позволило определить их место при обучении иноязычному общению на различных этапах. На наш взгляд, развитие умений устно-речевого иноязычного общения должно носить модульный характер и включать в себя несколько типов ситуаций, применяемых в строго определенной последовательности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы, 2010. – 344 с.
2. Скалкин В.Л. Коммуникативные упражнения на английском языке.- М.: Просвещение, 1983.
3. Сафонова В.В. Проблемные задания на уроках английского языка в школе. - М.: Еврошкола, 2001
4. Jordan R.R. English for academic purposes. A guide and resource book for teachers. - Cambridge: Cambridge University Press, 1997
5. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / Колесникова И.Л., Долгина О.А.,- Санкт-Петербург, 2001
6. Соловова Е.А. Методика обучения иностранным языкам. - М.: Просвещение, 2005
7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. - М.: Рус.яз., 1989
8. Scarcella R.C., Oxford R.L. The tapestry of language learning in the individual in the communicative classroom. - Boston Heinle & Heinle Publishers, 199

UDC 81.008

Zhunussova A.K.

PhD student
"6D011900-Foreign language: two foreign languages"
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ainash.zhunusova@mail.ru

THEORETICAL ASPECTS OF USING SYSTEM AND PURPOSE-ORIENTED APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: The article substantiates the idea of using a system-purpose-oriented approach, which is revealed in the article as a comprehensive pedagogical tool in foreign language education, necessary for the formation of intercultural and communicative competence. The components of a system-purpose-oriented approach that promote the assimilation and systematic use of techniques in the formation of intercultural and communicative competence are identified.

Keywords: foreign language education, intercultural and communicative competence, system and purpose-oriented approach, systems approach, purpose-oriented approach, integration.

Жүнісова А.Қ.
докторант
«6D011900-Шет тілі: екі шет тілі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: ainash.zhunusova@mail.ru

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖҮЙЕЛІК-МАҚСАТТЫҚ ТӘСІЛДЕМЕНІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Түйін: Мақалада мәдени-коммуникативтік құзіреттілікті қалыптастыру үшін қажетті шет тілін оқытуда жан-жақты педагогикалық құрал ретінде көрсетілген жүйелік-мақсаттық тәсілдеме қолдану идеясы негізделеді. Мәдениетаралық және коммуникативті құзіреттілікті қалыптастыруда техниканы ассимиляциялауға және жүйелі қолдануға ықпал ететін жүйелік-мақсаттық тәсілдің компоненттері анықталды.

Тірек сөздер: шет тілін оқыту, мәдениетаралық және коммуникативті құзіреттілік, жүйелік-мақсаттық тәсілдеме, жүйелік көзқарас, мақсатты тәсілдеме, біріктіру.

The system and purpose-oriented approach in the context of foreign language education must be considered from the point of view of integration of the system and purpose-oriented approaches. A systematic approach is widely implemented in pedagogical research. Based on the fact that the socio-pedagogical process is defined as a diverse, multifactorial process, and the systematic approach has become interdisciplinary and has become general scientific, the essence of the

systematic approach in pedagogical research is that the educational institution that participates in the educational process, as well as any process carried out in educational institutions are part of the social system and can therefore be presented as whole dynamic social - pedagogical system it is the basis for their systematic study.

F.F.Korolev, E.G. Yudin and M.A. Danilov were one of the first scholars to research the system approach in pedagogy. The methodological basis for applying the systems approach is the idea that in modern conditions there is a high degree of integration of social processes, which determines the general ties in society. Problems arising under these conditions are also complex and systemic (V.G. Afanasyev). The methodology and pedagogy widely developed the terms "system" and "system approach" (V.G. Afanasyev, V.I. Zagvyazinsky, T.I. Shamova, F. F. Korolev, A. D. Ursul). The system, being an objective form of the existence of matter, is reflected, fixed by consciousness in a concept that can be considered as a concrete scientific and general scientific concept, giving us knowledge about the form of organization of the existence of matter and its reflection in consciousness (A.N. Averyanov).

To identify the essence of the system and purpose-oriented approach, we decided to analyze the key concepts: "system", "systematic approach", "purpose-oriented approach". Since the activities of the teacher are associated with educational institutions that are included in the social system, at the time, the need to use a systematic approach in pedagogical science and practice became apparent. In addition, most scholars consider it to be a reliable methodological basis for improving the theory and practice of pedagogics, and hence foreign language education.

The systematic approach is revealed in the works of V.P. Bepalko, V. G. Afanasyev, F. F. Korolev, E. G. Yudin, M. A. Danilov and others. They understand *a system* as an ordered set of interconnected elements united by a common functioning, the common goal and the unity of management, which acts in interaction with the environment as an integral unity. In her scientific and practical activities T. Batyaeva uses the definition of P. K. Anokhin: "A system can only be called a complex of selectively involved components in which the interaction and relationships take on the character of the interaction of the components to obtain a focused useful result" [1, p. 72].

The scholar notes that it is the result that should become the determining component of the system and it creates the ordered interaction between other components.

Since consistency or systemicity is one of the key characteristics of pedagogical phenomena and processes, a systematic approach allows us to analyze, research, develop a certain object as an integral, unified system. Emphasizing the role, the authors consider it the most reliable methodological basis in improving both pedagogical theory and pedagogical practice. With the concept of a system, various aspects of a complex integral object are connected: its composition, structure, methods of functioning of its elements. The analysis, research and development of a certain object as an integral, unified system is a combination of actions of a systematic

approach. In the framework of a systematic approach, teachers and psychologists identify the following system characteristics:

1. Integrity. The properties of the whole are not fundamentally reducible to the mechanical sum of the properties of its elements. At the same time, each element in the system has its own place and its own functions.

2. Structurality. The functioning of the system is due not so much to the features of the individual elements as to the properties of its structure.

3. Hierarchy. Each element of the system can be considered as a relatively independent subsystem.

4. The interdependence of the system and the environment. The system functions and develops in close interaction with the environment.

5. The plurality of descriptions. Due to the complexity of system objects in the process of their cognition, various schemes and models for their description can be used.

A feature of pedagogical systems is that, as a rule, they are open, extremely dynamic, variable systems. In scientific knowledge, a systematic approach is used as the methodological basis of training, as a didactic principle. [2 , 18]

Systematicity is one of the most important characteristics of pedagogical phenomena and processes, therefore, a systematic approach, being a methodological orientation in activity, allow you to analyze, research, develop the object of cognition or transformation as a holistic, single system. Consistency of knowledge is a key characteristic of the process of cognition. The formation of a systematic knowledge of a learner is associated with the awareness of assimilation of theoretical knowledge by him. "If a certain body of knowledge in the human mind forms a system (concepts, basic principles, consequences), then we are talking about the systematic nature of the assimilation of knowledge," notes L. Ya. Zorina [4, p. 15]. System knowledge and the means that are used for its achievements, are a prerequisite for the further mastery of knowledge. So, the future teacher must be aware of the nature of knowledge, the ways of obtaining and fixing it, the composition and structure of scientific theory so that he can comprehend new knowledge and rationally build an explanation. The understanding of knowledge in a certain system will lead the student not only to formulate questions, but also to search for answers to them, to a critical perception of new information. All these are necessary elements for the development of the creative thinking of the schoolchild and student. Education that contributes to the formation of systematic theoretical knowledge has a positive effect on interest in science.

The implementation of the purpose-oriented approach in pedagogical theory and practice is associated with the development of the theory of educational management. In pedagogy, the purpose-oriented approach provides: 1) a reasoned statement of the main and intermediate goals of training and education; 2) determination of the totality of actions aimed at achieving the goals of training and education; 3) providing conditions for the implementation of these actions; 4) the creation of special programs (techniques) for the implementation of goals, the development of the studied educational system; 5) the coherence and integration of all the efforts of the subjects of the educational system. As a result, E. S. Doroshchuk

notes , “not only the object that is exposed to the impact is updated, but also the system that controls the development process” [3, p. 28].

Important components of the purpose-oriented approach include programming activities to achieve the goals in the educational system. This is the compilation of the so-called development programs, which allow us to determine the initial state of the developed system, the basic prerequisites for its development; provide an image of the desired future state of this system, expressed as the general goal of the program, and a system of goals, the main tasks of management; outline the composition and structure of actions to achieve goals [5]. So, for our study, the possibility of further development of the student’s thinking, in particular, intuitive, logical, mathematical, heuristic and creative, is practically significant. Thus, the system-purpose-oriented approach in pedagogy is a methodological and general didactic principle for the development and practical solution of the problems of training, education, development and self-development of the individual’s creative abilities in their dialectical unity.

The key provisions of this approach are: - definition and argumentation of pedagogical goals; - focus in planning the activities being formed; - development of a training management program (education, development) within the framework of a given system; determination of the type of non-standard problem in the corresponding classification; - determination of motivational- need criteria for the application of the systematics of heuristic techniques ; - inclusion in the indicative basis of heuristic techniques of methodological knowledge, that is, knowledge about knowledge, knowledge, activity, independent acquisition of new knowledge; - the formation of intuitive thinking in solving the specified class of non-standard tasks; - determination of the role of each subsequent heuristic device for the growth of productive units (initiatives) of intuitive thinking, emphasizing the "accumulation of coordinates" of the stimulating vector [6]; - forecasting the prospects and possibilities of solving other classes of non-standard tasks; - possible forecasting of the development of the student's heuristic thinking.

In addition, the system and purpose-oriented approach involves a specially organized educational environment for modeling the intercultural and communicative competence of students in specialized schools based on information and analytical technologies ; development of reception content and structured exercises for the collection ; the choice of ways to manage the training created by the systematics of heuristic techniques ; determination of forms of control of a student’s personal development in the course of communication .

The term "system" is correlated with something whole, which consists of individual parts. In the case of pedagogical systems, this may be a list of the components of the educational process; training units, etc. A system can be defined as a set of elements of a certain kind, interconnected, interacting with each other and forming integrity [1, p. 18].

The signs of the system include: the presence of elements - the minimum units having a divisibility limit in the framework of this system; imperativeness as a result of the interaction of all components included in the system; connection with the external environment, which characterizes its openness; purpose-

oriented characteristics that make it possible to define systems as purposeful and focused: multifunctionality, development, orderliness. Proceeding from this, the pedagogical system is defined as the total integrity of the elements - participants in the pedagogical process, due to social factors that interact with each other on the basis of cooperation, as well as with the external environment with the goal of developing and self-development of the individual.

The main point in the systematic approach says that to study a complex object - a system, it is necessary not only to study the features of all the elements that make it up, but also the features of the interaction of these elements. The tasks of understanding the mechanism of relationships between elements of a system are integral tasks in a systematic approach. It is necessary to present the process under study as an object-system in the form of a hierarchical structure of interrelated types, functions, tasks, taking into account their interconnections. It is impossible to study the object as a holistic education, not taking into account the stages of its development. Many researchers discuss about the integrity and interconnection of this principle with a systematic approach. In particular, V.I. Zagvyazinsky points out the necessity of observing the principle of integrity in the process of research and application in the system approach - the system should be considered as a holistic entity. Isolation of elements in it requires research accuracy and caution. It can be conditional, even be temporary. Very important here is the availability of methods that allow you to correlate the results obtained during the study, with the whole process and its progress. Therefore, the system is defined as a kind of purposeful integrity of the elements interacting with each other. Moreover, this integrity has new properties that are not a simple sum of the elements that make up the system, but represent a new entity, characterized by deep external connections.

In the theory of pedagogy, a systematic approach to the process of forming a creatively active personality of a teacher (A.I. Krasilnikova, T. A. Demyanova, P. F. Kravchuk, T. L. Ponomarenko, L. T. Trigub, G. M. Shutkin)

The purpose-oriented approach becomes important in assessing the quality of education for schoolchildren in specialized schools. Its introduction into pedagogical theory and practice is associated with the development of the theory of educational management. For the first time the idea of management by objectives or results appeared in the theory of social control in the seventies of 20th century. G. Kunts and S.O. Donnel attribute this idea to the phenomena of human history. The phenomenality is that for the successful management of enterprises it is necessary to realize a simple truth: in order for the goals to become a source of action, they must be clear and understandable to those involved in their implementation.

The purpose-oriented approach in pedagogy provides: a) a clear statement of the main and intermediate goals of training and education, as the final and intermediate results of the educational process; b) determination of the full structure of actions that are directly aimed at achieving the goals of training and education; c) providing conditions for the implementation of these actions; d) the creation of special programs (techniques) for the implementation of goals, the development of the entire studied educational system; e) consistency and integration of all the efforts of the subjects of

the educational system. As a result of using this approach, the competent functioning of the educational system and the development of all its elements at the innovation level are achieved. It stimulates updating not only of the object that is being affected, but also of the system itself that controls the development processes.

An important component of the purpose-oriented approach is the programming of activities to achieve the goals in the educational system. This is the compilation of the so-called development programs, which allow us to determine the initial state of the developed system, the basic prerequisites for its development; provide an image of the desired future state of this system, expressed as the general goal of the program, and a system of goals, the main tasks of management; outline the composition and structure of actions to achieve goals [3].

The system and purpose-oriented approach is important in assessing the quality of the formation of intercultural and communicative competence of students in specialized schools. It allows not only to assess the state of vocational training as an object of study, but also to monitor the purpose-oriented and forecasts for improving and introducing innovations in the learning process, thus ensuring a program of corrective goals and actions to improve the quality of training.

The system and purpose-oriented approach to the formation of intercultural and communicative competence of schoolchildren in specialized schools is based on the principle of a systematic pedagogical process. Its essence comes down to the fact that the learning process is presented as a system in the form of interconnectedness and interdependence of the processes of education, training and learning, formation, self - formation, development and self-development of an individual and a collective.

The ability to systematically evaluate and consider the activity of objects of reality is considered a special cognitive technology. Among the theories created and implemented in this area, the theory of system and purpose-oriented development of the school developed by V. S. Lazarev [4] stands out. This concept is based on a synthesis of the basic ideas of organizational development, as well as system and purpose-oriented approaches to change management. According to this theory, in school, as well as in the university pedagogical system, along with the pedagogical purpose-oriented system, an innovative system is created that implements the processes of change. The goal of creating such a system is to improve the school's ability to identify and solve problems associated with pedagogical and implementation processes. It is based on the methodology of system analysis, which contains four main stages: problem-oriented analysis (problematization); designing the desired educational system; change planning; implementation of changes. For each of these stages, the requirements for the results of the innovation process, the logical structure of actions, as well as the ways and means of their implementation is defined.

Together, they satisfy the main features of the system and contribute to the focused formation of the learner's knowledge and skills for solving non-standard problems. This allows planning the learning process and its results, varying the set and choosing heuristic techniques, developing teaching methods, choosing the ways of forming the skills of students

Thus, the integration of the system and purpose-oriented approaches as methodological principles allows us to implement a system and purpose-oriented approach in foreign language education. This means that the entire learning process is considered as a system, firstly, from the point of view of its integrity, and secondly, from the point of view of its component composition, orderliness of elements; thirdly, in peace and dynamics; fourthly, from the point of view of managing an object, as a process of achieving goals or results of activity. An object undergoing analysis within the framework of a system and purpose-oriented approach can be represented as a system developing according to a special purpose-oriented program, distinguished by purposefulness, effectiveness, integrity, orderliness.

REFERENCE

1. Anokhin P. K. Philosophical aspects of the theory of a functional system. Selected works / P.K. Anokhin. - Moscow : Nauka, 1978.- 400 p.
2. Batyaeva T. A. The system and purpose-oriented approach in the application of heuristic techniques in teaching students how to solve non-standard problems : dis cand. ped . sciences / T. A. Batyaeva . - Saransk, 2000 .-- 203 p.
3. Doroshchuk E. S. The system and purpose-oriented approach to teaching student journalists the culture of creative activity / E. S. Doroshchuk // Kazan Pedagogical Journal. - 2007. - No. 1. - S. 26–33.
4. Zorina L. Ya. Systematicity is the quality of knowledge / L. Ya. Zorina. - Moscow : Knowledge, 1976 .-- 64 p.
5. Program and purpose-oriented management of the development of education : experience, problems, prospects. - Moscow : Publishing House of Moscow State University, 1999 .-- 176 p.
6. Shmanova G. A. Didactic prerequisites for the organization of incentive initiatives for solving non-standard tasks / G. A. Shmanova , T. A. Batyaeva // Education Integration. - 2001. - No. 2. - P. 25–27

UDC 811

Ibragim A.,
M.A. teacher
«5B020900- Oriental studies»
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ayagoz_kz_95@mail.ru

ISSUES OF CURRENT INTEREST ON FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: The article is concerned with the conceptual bases of foreign language education, its methodological development, the history of the emergence and development of foreign language education, as well as the question about what its goals and objectives are today.

Keywords: foreign language education, trends, interculturality oriented education, metalanguage.

Ибрагим А.,
Преподаватель магистр
«5В020900-Востоковедение»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: ayagoz_kz_95@mail.ru

ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ИНТЕРЕСА ПО ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация: В статье рассматриваются концептуальные основы обучения иностранному языку, его методологическое развитие, история возникновения и развития обучения иностранному языку, а также вопрос о том, каковы его цели и задачи сегодня.

Ключевые слова: иноязычное образование, тенденции, межкультурное образование, метаязык.

In connection with the expansion of the global market, the spread of new information technologies and other global changes in society, both in Kazakhstan and around the world the role of foreign language has changed in the education system. Of a simple academic subject, it has become a basic element of the modern education system, as a means of achieving professional realization of the personality. Higher level of education for graduates of schools and universities requirements, foreign language education is again gaining great importance. In this regard, it seems appropriate to refer to the history of the emergence and development of foreign language education, as well as to the question about what his goals and objectives are today.

Since antiquity, the humanitarian, and in particular, knowledge of foreign languages was given great importance, since it was it designed to increase intellectual human development. In ancient pedagogy, the central place was occupied by the idea that the humanities have a beneficial effect on the state of morality in society.

The study of foreign languages in the educational system of Kazakhstan has an established historical and cultural tradition. At the beginning of the 90s of the XX century, fulfilling the tasks outlined by President N.A. Nazarbayev's task of integrating the country into the global economic community, the Kazakhstani educational system was set to significantly modernize. Multilingual, including foreign, teaching has become a key object of attention of Kazakhstani society: laws on languages and their statuses have been discussed and adopted; the status and context of learning foreign languages has been mentally, socially and legislatively changed, mainly for the English language. The essence of the new vector of development of foreign language education was accurately expressed by the President: "Kazakhstan should be perceived throughout the world as a highly educated country, the population of which uses three languages: Kazakh is the state language, Russian is the language of international communication, and English is the language of successful integration into the global economy."

New stage was marked by the emergence of new trends in foreign language education.

The first trend is the multicultural orientation of learning a foreign language. In number priority tasks of a modern foreign language education includes development in young people ability to value human community as well also understand and accept differences between peoples, ethnic groups, including perhaps polar notions of the world. Such ability should become the object of purposeful formation and, before total in the process of teaching a foreign language.

In this regard, particular relevance issues related to the content and organization of multicultural education. Within its framework, such an approach to training and education is implemented, which allows you to take into account the cultural, ethnic and religious specifics of students, to develop a tolerant attitude towards representatives and phenomena of a different linguo-ethnic culture. In addition, multicultural education provides the opportunity for a young man to better understand its culture and its role in the formation of the world general cultural space.

The second trend is the expansion of linguistic pluralism, which contributes to the process of continuous development of linguistic personality.

Kazakhstani schools are currently studying over 12 foreign languages: English, Arabic, Spanish, Italian, Chinese, Korean, Latin, German, Turkish, Hindi, French, Japanese. All these languages are studied as the first foreign languages, and as the second and third. Most common European languages are certainly English, German, Spanish and French. The number of students wishing to study as second foreign language Italian, Chinese, Japanese, Arabic. It should be noted the fact that if previously a second language was given for familiarization, now the second language is often studied at the level of functional literacy.

The third trend is the formation of a single educational space of the language field in which a foreign language acts as an invariant part, and other objects as a variable, for example, "foreign languages and mother tongue", "foreign languages and literature", "foreign language and history", "foreign language and world art culture", "foreign language and computer science", etc. The creation of an integrated educational space laid the foundation for a specialized learning and showed the mechanisms for the successful mass introduction of specialized education in high school [2; 3].

The educational potential of foreign language education is also huge. From the history of the development of philological education, we see that the ancient knowledge was inherently humanitarian.

The nature of education has changed in the Middle Ages, but the humanitarian foundation has not lost its significance for any other education.

Comprehensive schools must have studied languages, read and commented on ancient authors. High school also provided gaining knowledge in the field of philosophy and nature science. Full education required included three components: philological, philosophical and natural-scientific. In other words, humanitarian knowledge served as the basis for natural science.

The methodology of teaching foreign languages focuses on the consideration by linguists of the language not as a fundamentally isolated system, but as a means of human communication [5, 162].

Today, as before, to our society highly educated people who can solve the most difficult life issues. If we again turn to history, we will see that important discoveries, as a rule, were made by scientists, possessing wide erudition thanks to philological training, which was provided by classical education. Those philologists who at different times contributed to the development of sciences, possessed truly encyclopedic knowledge. It is enough to mention the names of Aristotle, Varron, V. Humboldt, M.V. Lomonosov, A.A. Potebni, L.V. Shcherby, V.V. Vinogradov, O. G. Vinokur, D. S. Likhachev, in order to understand the importance of philology.

Learning a foreign language introduces students to independent creative work, which is also important for the development of modern person. First of all, such a function is performed by the study of the native and foreign languages. "Children, studying their native language, which they practically already own, engage in awareness of their thinking, what does not do - and this must be emphasized in every way - not one of the subjects taught in school. However, experience shows that, without a term for comparison, it is very difficult to understand the meanings of words and categories of the native language.

Modern system of professional training of specialists in the field of foreign languages and cultures is characterized by the fact that, firstly, practical knowledge of foreign languages has become a need for wide sections of society, and, secondly, the general pedagogical context creates favorable conditions for differentiation of teaching foreign languages.

The new socio-economic and political situation requires implementation in a language policy society in the field of foreign language education, aimed at satisfaction of both social and personal needs for mastering foreign languages. A variety of training options and training tools introduced new requirements for teacher training foreign languages, which in the new conditions need to be able to act not according to strictly prescribed rules, and in accordance with their own informed choice from among the possible methodological systems. In this regard, the problem is updated.

The term "foreign language education" was introduced into the scientific circulation in the late 90s years of XX century E.I. Passer, who does not consider a foreign language as "Subject", but as an "educational discipline", while assuming that in four aspects are organically combined in foreign language education: cognitive (knowledge of foreign culture and language as its component), developing (development all sorts of abilities and speech-cognitive mechanisms), educational (education of moral qualities of the personality) and training (mastery of skills speak, read, write, listen in a foreign language) [4, p. 58].

An analysis of pedagogical literature suggests that the concept "Foreign language education" has become generally accepted in the professional community teachers of a foreign language and can be considered in the following aspects: 1) as an integral pedagogical process; 2) as a value; 3) as an activity; 4) as a result [1, p. 5].

1. Foreign language education - holistic, specially organized pedagogical process. Like any process, it is natural, purposeful, manageable and progressive in nature, but as a pedagogical the process, in addition to the above characteristics, it is continuous, is carried out by the subject of this process and is determined by a social order society, cultural and historical conditions, level requirements training students in the subject of "foreign language", due to which there is their cultural enrichment, gaining experience dialogical interactions.

2. Foreign language education as a value can be considered on three levels: at the level of values-relations, revealing the meaning of communicative relationships and communicative behavior; at the level of knowledge values, revealing the meaning of cultural, regional and linguistic knowledge, while the foreign language is positioned as cultural phenomenon, as language is an instrument of creation, development, storage and translation of culture, captures a certain worldview, reflecting spiritual qualities of the people, their culture; as an element of culture, because it takes the first place among the national-specific components of culture, keeps cultural values in vocabulary, grammar, idiom, in folklore, in art and scientific literature, in the forms of oral and written speech; as a crossroads of cultures, because each foreign word reflects a foreign world and a foreign culture, due to this, the interaction and mutual influence of the contactees is expanded cultures and languages; as a means of transmitting culture, because is a transmission method information, cultural heritage of other peoples, a means of familiarization with human culture, taken in the aspect of social experience; at the level of values of qualities that reveal the meaning and meaning of individual, personal, communicative, status-positional and other qualities of the student's personality.

3. Foreign language education is considered as an activity characterized by the following parameters: status as a form of relationship of the subject to multicultural society, to the interaction of different cultures and subcultures; the presence of subject-subject and subject-object relations in the learning process intercultural communication; openness and universality of this activity as a system; artificiality and ring structure of activity, content which is determined by free goal-setting; relevance and the situational nature of pedagogical problems being solved and the conjugation with the educational student activities. In addition, foreign language education is characterized by as cognitive, value-orientational, communicative, aesthetic, and, accordingly, transformative activity.

4. The result of foreign language education is a combination of relevant competencies: communicative - ability by means of the studied language carry out speech activity in accordance with the goals and situation of communication in the framework of a particular field of activity; intercultural which is an indicator of the formation of a person's ability to effectively participate in intercultural communication; sociocultural, involving extensive knowledge in areas of manifestations of a different culture, the study of traditions and realities of the country, the formation of the ability to represent your country, its culture in a foreign language intercultural communication; educational, allowing to improve learning activities to

master a foreign language, improve its productivity; use the language you are studying for continuing education and self-education [1, p. 6].

The result of foreign language education should be the formation of a secondary linguistic person who has the ability to realize himself through dialogue cultures. Intercultural competence (in its relationship with communicative competence) acts as one of the indicators of formation of secondary linguistic personality, since intercultural communication is associated with comprehension of the worldview of a different socioculture, knowledge of semantic guidelines of another linguo-ethnosocium, the ability to see the similarities and differences between communicating cultures and apply them in the context of intercultural communication. According to Kunanbayeva S.S. criteria for assessing the formation of competencies at the level of basic sufficiency are as follows:

1. The implementation of the communicative plan;
2. Logical and structural integrity;
3. Possession of the subject matter of speech;
4. Compliance with the linguistic and cultural norms of native speakers;
5. Linguistic correctness of speech, knowledge of metalanguage [5,182].

To describe the specifics of the modern intercultural paradigm the fact that intercultural communication “involves the formation of not only intercultural skills communication, but also the ability to use heuristic products that ensure its productivity procedures and strategies for continuous knowledge of the characteristics of specific cultures and features of their interaction”, since “intercultural competence is such ability that allows a linguistic person to go beyond his own culture and acquire the qualities of a mediator of cultures without losing your own cultural identity”, “the ability of students to create one with foreign cultural interlocutor the significance of what is happening on the basis of knowledge about the differences cultures and skills how to discuss these differences, mediating between cultures, and change their own attitude towards them” [2, p. 62].

This ability inevitably occurs in the mode of assimilation of the facts of culture in the process of using the language as a means of communication and language acquisition as means of communication based on the assimilation of cultural facts. The formation of the "third" personality culture is carried out in the educational process based on its basic culture through “intercultural learning,” with the goal of creating new cultural consciousness - the ability in contacts with another culture to understand another lifestyle, other values, take a different approach to your values and abandon existing stereotypes and prejudices.

Consistent reference to the intercultural research paradigm the processes of teaching and learning languages and cultures requires rethinking methodology and conceptual categorical apparatus from the standpoint of intercultural studying at a university, changing the functional load of the main components of the educational process: its goals, objectives, content, methods, principles, means and learning techniques.

From the perspective of a new methodological approach, reorientation is carried out purposefulness in learning a foreign language. The goals are not "Teaching a foreign language" as such, but, as we indicated above, “Foreign language education”,

in which the content is not only pragmatic knowledge, skills and abilities, but also the development of personality by means a foreign language in parallel and interconnected learning of language and culture, and the intercultural paradigm is presented as an ontology of the modern linguistic education, which is addressed primarily to the principles of formation multicultural personality in a multicultural and linguistic space under co-learning foreign languages and cultures.

The most appropriate and valuable to us are the following principles of interculturally oriented education at the university:

- t
he principle of continuous and successive foreign language education (assumes general conceptual approaches to the implementation of harmonized content and technologies at all levels foreign language education);

- c
ommunicative and intercultural interaction (provides the development of the ability to intercultural foreign language communication);

- p
roblems and interactivity of the organization of the educational process (implemented through solution of specifically arising problems based on knowledge, skills and abilities, obtained in different subject areas);

- f
undamental foreign language education (involves the assumption by students of deep and comprehensive knowledge, which form the necessary basis for the development of high professionalism and provide mobility of a person in dynamically changing living conditions);

- p
roviding an internationally standard level of training (means functionality in mastering a foreign language and culture, compliance international standards and is implemented through content appropriate to the objectives and technologies, as well as objective internationally standard methods of assessment -descriptors of levels of proficiency in a foreign language);

-
positive corporatism (means reaching agreement and social partnership of the participants in the interaction and allows you to set a professional context for the educational process, since involves modeling situations of socio-psychological interaction, regulated by the value-normative system of the future professional activities);

- c
ulturally-related co-study of foreign and native languages (based on the inextricable connection of each individual language and appropriate culture and position that the awareness of the forms of the native language becomes possible in contrast to the studied foreign language).

From the point of view of a systematic approach, the educational process as a category of the educational process is a multicomponent structure that provides educational activity with 1) a motivational component (incentive system); 2) an

orientation component (awareness of the meaningful foundations of organized educational and cognitive activities); 3) content-operational component (rational and innovative technologies of educational and cognitive activity); 4) a value-volitional (energy) component that determines the will, attention, orientation of the emotional-psychophysiological side of the personality to ensure the effectiveness of the educational and cognitive activity of students; 5) reflexive-evaluative component (self-management, self-development of the student).

REFERENCE

1. Ветчинова, М.Н. Теория и практика иноязычного образования в отечественной педагогике второй половины XIX – начала XX века: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / М.Н. Ветчинова. – М., 2009. – 48 с.
2. Елизарова, Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г.В. Елизарова. – СПб. :Каро, 2005. – 352 с.
3. Концепция развития иноязычного образования РК. – Алматы: Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана, 2006. – 20 с.
4. Пассов, Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования/ Е.И. Пассов. – М., 2000. – 170 с
4. Сафроненко О. И. Система и качество языковой подготовки студентов в условиях многоуровневого образования в неязыковых вузах России: дис. ... д-ра пед. наук. Ростов н/Д, 2006. 465 с.
5. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования: Алматы, 2010

УДК 37.013

Қалиева К.М.,

пед. ғыл.канд., проф.

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Ескалиева Б.

магистрант

«6М010300 –Педагогика және психология»

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЯСЫ БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУШІЛІК БІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Түйін: Мақалада болашақ мұғалімнің ғылыми-зерттеушілік білігін қалыптастыру проблемасы талдауға алынады және оны кейс технологияларды қолданып шешудің артықшылықтары мен мүмкіндіктері ашып көрсетіледі, кейс

түрлерін таңдауда оларды қолданудағы мақсат пен міндеттердің ескерілуі қажеттігіне баса назар аударылады.

Тірек сөздер: білім беруге біліктілік көзқарас, ғылыми-зерттеушілік білік, кейс технологиясы, кейс, педагогикалық жағдаят.

Kaliyeva K.M.

Candidate of
Pedagogical Science,
Professor of Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kaliyeva.k.m@mail.ru

Eskalieva B.

Master
«6M010300- Pedagogy and psychology»
KazUIRandWL named after Ablaikhan,
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: 111_xy@mail.ru

CASE-TECHNOLOGY AS A TOOL OF FORMATION OF RESEARCHING SKILLS OF THE FUTURE TEACHER

Abstract: The article analyzes the problem of formation of research knowledge of the future teacher, reveals the advantages and possibilities of its solution using case technologies, special attention is paid to the need to take into account the goals and objectives of their application when choosing case types.

Keywords: qualification approach to education, research competence, case technology, case, pedagogical situation.

Қоғам дамуының қазіргі заманғы үрдістері білім берудің күтілетін нәтижелері деңгейіне қойылатын талаптарды айтарлықтай арттырып отыр. Бұл өз кезегінде ұтқырлық, даралық, жаңашылдық, педагогикалық жағдайларды шығармашылық талдауға қабілеттілік және оларды шешу бойынша ұтымды шешім қабылдаушылық секілді қасиеттерге ие мамандар даярлау қажеттігін алға тартуда.

Соңғы уақыттарда отандық және шетелдік педагогтар мен зерттеушілер тарапынан кез-келген кәсіби қызметке мамандарды дайындау біліктілік тәсілге негізделуі керектігі толық мақұлданып отыр. Біліктілік тақырыбы алғаш рет кәсіби саланың белгілі бір тапсырысына жауап ретінде өткен ғасырдың 50-60 жылдары көтеріле бастады. Білім беру саласы білім, білік, дағды, ал кәсіби сала біліктілік ұғымдарын қолданып жұмыс істеуге кірісті. Білім, білік, дағдыларды мамандардың кәсіби даярлығын жүзеге асыру үшін қалай тасымалдау керектігіне байланысты бұл мәселе өзекті бола түсті.

Білім алуға біліктілік көзқарас студенттердің өзіндік іс-әрекетіне баса назар аударылатын, практикалық жұмыс тәжірибесін игеруге ықпал ететін

оқыту формаларын іздестіру мен меңгеруді болжайды. Мұндай оқыту формасына студенттердің түрлі ғылыми-зерттеу іс-әрекетін жатқызуға болады.

Зерттеу білігі шешілуі және игерілуі тиіс міндеттерді алға тартады. Демек, зерттеу біліктілігі - бұл меңгерілуі тиіс ғылыми-зерттеушілік білімдер, біліктер мен дағдылар ғана емес, бұл сондай-ақ болашақ маманның өз іс-әрекетіне жеке қарым-қатынасын сипаттайтын, нәтижеге қол жеткізуді білдіретін терең ұғым. Ізденіс нәтижелеріне сүйенсек, зерттеу білігі - зерттеу іс-әрекеті процесінде қалыптасатын білім, білік, дағды, іс-әрекет тәжірибесі, құндылық бағдарлар, қабілеттер жиынтығы (кешені).

Осыған орай, мамандарды даярлауда біліктілік көзқарасты енгізу білім беруді нарық қажеттіліктеріне сәйкестендіруге, оқу мен кәсіби іс-әрекеттің арасындағы қайшылықтарды жоюға талпыныс ретінде қарастырыла бастады. Сондай-ақ, біліктілікке бағытталған оқытуды жүзеге асыру Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының «...педагогтер кәсібінің беделін және олардың сапалық құрамын арттыру» жөніндегі міндеттерін орындау қажеттілігіне де байланысты өзекті бола түсті [1].

Қазіргі таңда білім беру саласындағы біліктілік тәсіл мәселелерін қарастыруда бірқатар тәжірибе жинақталған. Олардың қатарында И.А.Зимняя, Митяева, А.М., Ж.М. Митина және басқалары еңбектерін атауға болады. Бірқатар зерттеулер (А.Л.Андреев, Ф.Н.Алипханова, Ю.Г. Татур т.б.) болашақ мұғалімдердің біліктілігі мәселелерін көтеруімен құнды болып табылады. Бұл еңбектерге талдау жасау болашақ маманда негізгі біліктіліктерді қалыптастыру аса маңызды проблема екендігіне көз жеткізе түседі және осы мәселеге қызығушылықтың артқанын байқатады. Мәселен, А.Б. Багачук, Д.А.Иванов, К.Г.Митрофанов, М.Х.Хайбулаев, А.Б.Хуторской, М.Б.Шашкина, С.Е.Шишов, Т.А.Шкерина, Ж.А.Черняева еңбектерінде білім алушылардың коммуникативтік, әлеуметтік және өзге де біліктіліктерінің қалыптасуы; Оразбаева К.О. зерттеуінде жаһандану жағдайында болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі кеңінен сөз болады.

Зерттеушілер студенттерде ғылыми-зерттеу біліктіліктерін қалыптастыру қажеттігін олардың болашақ кәсіби-педагогикалық іс-әрекеттерінің сипатымен байланыстырады [2]. Ғылыми-зерттеу біліктілігі құрамдарына және олардың өзара байланысына сипаттама береді [3], болашақ мұғалімдердің ғылыми-зерттеушілік біліктерін қалыптастырудың әртүрлі қырларын қарастырады [4].

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау ғылыми-зерттеушілік біліктерді қалыптастырудың өзекті мәселе екендігін дәлелдей түседі, алайда олардың мазмұны, құрылымы, қалыптастыру жолдарын ғалымдар түрліше түсіндіреді. Зерттеушілер ғылыми-зерттеушілік біліктерді қалыптастыру әдістері мен құралдарын дамытуды болашақ мұғалімдерді даярлауға ғылыми-зерттеушілік, жобалық және эвристикалық әдістерді, дидактикалық ойындар мен кейс-технологияларды енгізумен байланыстырады. Кейс технологиясы проблемаларды оқу үдерісінде арнайы нақты үлгіленген педагогикалық жағдайды пайдалануға негізделеді және мұнда проблеманы талдау және

анықтау, баламалы шешімдерді іздестіру, олардың ішіндегі оңтайлысын қабылдау мақсаты көзделеді.

Зерттеу нәтижелері көрсетіп отырғанындай, бұл технология ғылымда белгілі білімдерді игеруді ғана емес, сондай-ақ жаңа объективті білім алуды да қамтамасыз етеді. Сондықтан, кейс-технологиялардың болашақ мұғалімнің ғылыми-зерттеушілік біліктерін қалыптастыру құралы және оқу мен зерттеу іс-әрекетін кіріктіру амалы ретіндегі әлеуеті аса жоғары болып табылады.

Білім алушылардың жалпы және арнайы біліктіліктерін қалыптастырудағы кейс-технологиясының педагогикалық әлеуеті Т.Н.Бойко, К.Левина, К.Ф.Херрид, Э.Шимутина және басқалары еңбектерінде сөз болады. Білім беру үрдісінде кейс-технологиясын қолдану мәселелері қарастырылған Р.М. Гатауллин, И.К.Масалков, Е.С.Полат, Ж.И. Рейнгольд, О.Г.Смолянинова зерттеулерін атап өтуге болады. Соның ішінде О.Г.Смолянинова, Н.Ф.Радионова, А.П.Тряпицына case-study әдісіне негізделген инновациялық оқыту технологияларын негіздеулерімен құнды.

Зерттеулердің енді бір қатары кейс-технологияларын педагогикалық үдерісте қолдану мәселелеріне арнаған. Мәселен, олардың қатарында студенттердің шет тілдік коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру проблемасы көтерілген А.Б.Малаева [5]; студенттердің мәдениетаралық дағдыларын кейс әдісі негізінде дамыту әдістемесін ұсынған В.В.Филонова [6] зерттеулерін ерекше атап өткен жөн.

Дегенмен, зерттеулердің түрлі бағыттылығына, тереңдігі мен ауқымдылығына қарамастан жоғары оқу орындары студенттерінің ғылыми-зерттеушілік біліктілігін қалыптастырудағы кейстердің педагогикалық әлеуетін жүзеге асыру мәселесі жеткілікті түрде қарастырылмай келетіндігі байқалады. Бұл мәселе арнайы зерттеу пәні ретінде қарастырылмаған. Ал қазіргі заманғы жоғары білім беру жүйесі осы зерттеулерді тереңдетуге мұқтаж. Олардың маңыздылығы болашақ педагог мамандар даярлауда ақпараттық және қашықтан оқыту технологиялары рөлінің күшеюімен, сондай-ақ біліктілік тәсілді іске асыру қажеттігімен байланысты арта түсіп отыр [7].

Әдебиеттер мен білім беру тәжірибесіне жүргізілген талдау болашақ педагогта ғылыми-зерттеушілік біліктілікті қалыптастыру мәселесі жеткілікті зерттелмегенін көрсетеді. Студенттер мен мұғалімдер сауалнамасының нәтижелері, жоғары оқу орындарындағы оқыту үрдісін талдау оқыту үдерісінде педагогтардың зерттеу әдісін жеткілікті түрде қолданбайтынын көрсетеді, осыған орай жаңа білімді өз бетімен игеруші студенттер саны тым аз. Біліктілік тәсіл болашақ маманның дайын білімді қабылдаумен шектеліп қана қоймай, олардың мәселелерді өз бетінше қоя алу және туындаған қарама-қайшылықтарды шеше білу субъектісіне айналуын талап етеді.

Жоғары оқу орындарындағы оқытудың қазіргі тәжірибесі болашақ мұғалімдерде зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыруға қажет тәжірибенің қалыптасуын қамтамасыз ете алмауда және бұл өз кезегінде сәйкес біліктерді дамытуға кедергі келтіруде. Жоғарғы мектеп педагогтары студенттердің зерттеу ғылыми-зерттеушілік біліктерін қалыптастыруда қиындықтарға тап болады. Бұл

қиындықтарды көптеген студенттердің ғылыми-зерттеу біліктіліктерін қалыптастырудағы кейс-технологиясының педагогикалық әлеуеті, кейстер құрылымы мен мазмұны, оларды оқу және зерттеу мақсаттарында қолдану технологиялары туралы білімдерінің жеткіліксіздігімен түсіндіруге болады. Осыған байланысты болашақ педагогтардың оқыту үдерісіндегі ізденушілік жұмыстарын зерттеушілік сипаттағы кейстермен қамтамасыз ету проблемасы өзекті бола түседі, бұл өз кезегінде олардың кәсіби іс-әрекетін модельдеуге мүмкіндік береді және қажетті ақпараттық қолдау көрсетеді.

Ғылыми әдебиеттердегі зерттеу біліктілігін қалыптастыру кезінде студенттің белсенділігі мен дербестігін қамтамасыз ететін әдістерге басымдылық беру керек деген тұжырымдармен толық келісуге болады. Құрамына кейс технологиялары енетін оқытудың белсенді және интерактивті әдістері осы талапқа сәйкес келеді. Проблема туралы ақпаратты қамтитын жағдаяттарды (кейстерді), яғни нақты міндеттерді шешуге үйрету кейс технологиясының негізі болып табылады. Студенттің алдына қойылған міндет теориялық талдау мен игерілген білім арқылы шешіледі. Білім беру тәжірибесінде кең таралған кейс технологияларының түрлеріне ситуациялық талдау, нақты жағдаяттарды талдау, жағдаяттық тапсырмалар мен жаттығулар, кейс әдісін (кейс –стади) жатқызуға болады.

Кейс жағдаятын сипаттауда біржақты шешімдері жоқ қандай да бір практикалық мәселе бейнеленеді. Бұл кейс мазмұнын анықтау қажеттігін білдіреді, оған пікір таластырушылық сипат береді, студенттерді қосымша ақпаратты іздеуге, оны талдауға, жеке түсіндіруге, балама шешімдерді қабылдауға, салыстыруға және олардың ішінен ең тиімдісін таңдауға итермелейді. Тәжірибе көрсеткендей, кейстермен жұмыс жасауда көбінесе бастысы нәтиже, яғни қабылданған шешім емес, маңыздысы қандай педагогикалық теория пайдаланылғаны, нормалар мен ережелер қалай түсіндірілгені туралы ойлану, көзқарас білдіру және жағдаятты талдау. Бұл жағдайда оқыту мақсаттары үшін кейстің мазмұны мен құрылымына талдама жасау стратегиясын ұсыну, қажетті ақпаратты қалай таңдай алуға болатынын үйрету, ойлаудың қисынды тізбегін құрастыру және себеп-салдарлық байланыстарды анықтау аса маңызды болып табылады. Осындай тәсілмен кейс білім беру ғана емес, сонымен бірге зерттеу қызметін де атқарады. Мұндай көзқарас тұрғысынан алғанда кейс білім берушілікпен қатар зерттеушілік те қызметті жүзеге асырады деп айтуға толық негіз бар.

Оқыту үдерісіндегі ізденушілік жұмыстарда кейстерді қолдану барысында болашақ педагог маман:

- кәсіби-педагогикалық іс-әрекет саласындағы жағдаяттарды жан-жақты талдау дағдыларын меңгереді;

- балама педагогикалық шешімдерді өңдеу, тиімді нұсқаны таңдау және бағалау дағдыларын дамытады, түрлі көзқарастар тұрғысынан конструктивті сыни бағалау дағдыларын қалыптастырады;

- О
- куға деген мотивацияны арттырады, қарым-қатынас дағдысын дамытады, аудиторияда шынайы педагогикалық жағдайды талдау процесінде шешім қабылдай алу білігін қалыптастырады;
- П
- едагог еңбегінің практикалық қызметтік мазмұнымен танысады;
- Қ
- арастырылып отырған әртүрлі жағдаяттардың негізінде кәсіби ой-өрісін кеңейтеді;
- Ж
- ағдаяттан шығу үшін қажетті қосымша ақпаратты пайдалана білу іскерлігін дамытады;
- Т
- еориялық білімдерін практикалық мәселелерді талдауда қолдана білу дағдысын меңгереді;
- Қ
- арым-қатынас дағдыларын жетілдіреді, яғни өз көзқарасын ауызша және жазбаша түрде анық, дәл жеткізе білу іскерлігін қалыптастырады;
- Ө
- з көзқарасын қорғай алуға дағдыланады, яғни өз көзқарасын сенімді түрде жеткізе алуға, негіздей білуге, қорғай алуға үйренеді;
- Ө
- зінің және өзгенің қателіктерін таба білуді практикалық тұрғыда меңгереді;
- Т
- иптік тапсырмаларды шеше білудің негізінде кәсіби интуициясы дамиды;
- Қ
- арым-қатынас дағдысы, ынтымақтастық қабілеті, жетекшілік сезімі, іскерлік этикасын жетілдіреді.

Кейс технологияларын ұтымды жүзеге асыру оларды педагогикалық мақсатқа сай жобалаумен қамтамасыз етіледі. Осыған байланысты кейстер түрлерін, олардың құрылымы мен мазмұнын білу аса маңызды. Ғылыми әдебиеттерде кейстерді жіктеу мәселесі бойынша әртүрлі көзқарастар бар, бұл кейс технологиясы туралы білімді саралау мен интеграциялаудың табиғи процесі болып табылады. Педагогикалық теория мен білім беру практикасында кейстер типологиясын анықтауға жан-жақты, кешенді көзқарас қажеттігі туындайды.

Кейстерді жіктеуге жүйелі көзқарас оларды ғылыми тұрғыда және кешенді түрде қарастыруды қамтамасыз етеді. Сондай-ақ мақсаттар мен міндеттер, жағдаят немесе жағдай, ситуацияның әлеуметтік және уақыт кеңістігінде дамуы, мазмұны, аналитикалық әрекеттер секілді кейс құрамдарын ажыратып көрсетуге мүмкіндік береді.

Студенттердің ғылыми-зерттеу құзыреттілігін қалыптастыруда кейс технологиясын қолдану екі шартқа байланысты. Кейстердің ғылыми- зерттеу әлеуетін қажетті шарт ретінде қарастыруға болады. Білім беру тәжірибесінде кейстерді қолдану технологиясы көбіне мұғалімнің іс-әрекетіне байланысты

және екі кезеңнен тұрады: кейсті жобалау және оны білім беру тәжірибесінде жүзеге асыру әдістемесін құрастыру. Осыған байланысты кейсті ғылым принциптеріне сәйкес жобалау проблемасы алға шығады, яғни «жобалаумен» және «құрастырудың» ара-жігін ажырату қажеттігі туындайды. Жобалау модельді құру процесі болса, құрастыру - осы модельді іске қосу ретінде мойындалған.

Олай болса, кейстерді интеллектуалды өнім түрінде құру тұрғысынан жобалау кейс жобасын ойластыру және сипаттау әрекеті ретінде қарастыруға болады, ал құрастыру – бұл нақты кейсті жазу, яғни жобаны белгілі бір талаптарға сәйкес мәтінге айналдыру.

ӘДЕБИЕТ

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. adilet.zan.kz.
2. Шашкина М.Б., Багачук А.В. Формирование исследовательской деятельности студентов педагогического вуза в условиях реализации компетентностного подхода: монография / В.Д. Шадриков. - Красноярск, 2006.
3. Шкерина, Т.А. Формирование исследовательской компетенции будущих бакалавров - педагогов-психологов в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Шкерина Татьяна Александровна. - Красноярск, 2013. - 237 с.
4. Ансимова Н.П., Ракитина О.В. Модель поэтапного и последовательного формирования научно-исследовательских компетенций педагогических кадров в системе вузовского и послевузовского образования / Н.П. Ансимова, О.В. Ракитина // Подготовка научных кадров и формирование научно-исследовательских компетенций: монография.- Ярославль, 2009. - С. 129.
5. Малаева А.В. Кейс-метод как средство формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов вуза кандидат педагогических наук: 13.00.08 / Малаева Анна Владимировна. - Великий Новгород, 2012. -152с.
6. Филонова, В.В. Методика развития межкультурных умений студентов на основе кейс-метода: английский язык, направление подготовки "лингвистика": дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Филонова Виктория Викторовна. - М., 2013 . - 160 с.
7. Оразбаева К.О. Жаһандану жағдайында болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру. 6D010300 - Педагогика және психология Философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация, Алматы, 2016.

УДК 378.026.4

Кунакова К.У.,
д.п.н.,

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОБИЛЬНЫХ УСТРОЙСТВ СТУДЕНТАМИ НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. Тенденция использования на рабочем месте или в стенах учебного заведения собственного мобильного устройства получила название BYOD (bring-your own device, принеси свое устройство). Концепция BYOD не требует больших расходов для студента, кроме выбора нужного трафика интернет-связи и поддержки своего устройства в рабочем состоянии. Использование мобильных устройств на занятиях является веянием современности, так как их технические возможности весьма велики. В статье описаны некоторые приемы и виды работ по применению мобильных устройств для интенсификации занятий и повышения мотивации студентов к получению знаний.

Ключевые слова: Концепция BYOD, мобильные устройства, развитие навыков, русская речь

Kunakova K. U.,
Professor KazUIR & WL Abylay Khan,
Almaty

USE OF MOBILE DEVICES BY STUDENTS AT THE LESSONS OF RUSSIAN LANGUAGE

Abstract: The trend of using your own mobile device in the workplace or within the walls of an educational institution has been called BYOD (bring-your own device, bring your device). The concept of BYOD does not require much expense for the student, other than choosing the right Internet traffic and keeping your device running. The use of mobile devices in the classroom is a modern trend, as their technical capabilities are very large. The article describes some techniques and types of work on the use of mobile devices to intensify classes and increase the motivation of students to obtain knowledge.

Keywords: The concept of BYOD, mobile devices, development of skills, Russian language

Высшая школа выполняет социальный заказ общества на получение компетентного специалиста, способного к саморазвитию и самообразованию в быстроменяющихся условиях сегодняшней действительности [1]. Для достижения этой цели методическая наука находится в поиске эффективных приемов обучения. Современную жизнь трудно представить себе без мобильных устройств, таких как смартфоны, ноутбуки, планшеты и др. Студенческая молодежь вооружена ими благодаря стараниям старших, желающих создать

комфортные условия обучения в стенах вуза. Технические возможности мобильных устройств весьма велики, однако потребители пользуются небольшим набором функций, заложенных авторами при разработке указанных средств. В целях выяснения ситуации целевого использования мобильных устройств нами был проведен анонимный анкетный опрос студентов 1 курса (60 чел) на предмет того, как они используют технические возможности своих девайсов. По нашим наблюдениям, студенты, помимо прямых контактов, пользуются несколькими распространенными приложениями на устройствах для общения в социальных сетях, а также поиска сведений о погоде, транспорте города, карт местонахождения и др.: Youtube, Instagram, Google, Safari, VK и др. Многие приложения не задействованы, хотя могли бы полноценно функционировать при желании студентов.

Из опрошенных нами 60 студентов всего лишь 13% имеют в i-books электронные версии любимых книг, интересных статей и др., что является всего лишь констатацией факта того, что студенты мало читают. Несколько студентов 1% ответили, что не могут читать электронные версии по причине слабого зрения, поэтому берут только печатные издания.

Музыкальная библиотека студентов представлена современной эстрадой в различных направлениях – К-поп, R&B, казахская эстрада и др., редко кто слушает классическую, либо инструментальную музыку.

В связи с этим учебный процесс на занятиях русского языка строится и как попытка влиять на эстетические вкусы студентов через подачу информации на их собственных мобильных устройствах. Кроме того, из финансовых соображений можно отметить, что дорогостоящее оборудование как интерактивная доска, SMART-кабинеты имеются не во всех аудиториях вузов, да и их функционирование востребует грамотного пользователя.

Тенденция использования на рабочем месте или в стенах учебного заведения собственного мобильного устройства получила название BYOD (bring-your own device, принеси свое устройство)[2]. Концепция BYOD не требует больших расходов для студента, кроме выбора нужного трафика интернет-связи и поддержки своего устройства в рабочем состоянии.

Использование мобильных устройств студентами на занятиях русского языка преследует цели активизации учебного процесса, вследствие чего решаются задачи:

- повысить мотивацию к обучению и получению новых знаний;
- повысить продуктивность самостоятельной работы студентов;
- усовершенствовать организацию занятий [3].

Использование гаджетов на занятиях может не только разнообразить учебный процесс, но и интенсифицировать процесс обучения русскому языку. Поэтому использование мобильных устройств является перспективным направлением в методике обучения языкам.

Необходимость пользования мобильными устройствами подтверждается тем, что, как известно, объем усваиваемой информации многократно возрастает, если текстовая информация поддерживается изображением и звуковым

сопровождением. Психологи утверждают, что в памяти человека запечатлевается до 90% того, что он делает, до 50% того, что он видит, до 10% того, что он слышит.

Использование мобильных устройств студентами на занятиях русского языка на 1 курсе по области методического назначения осуществляется, чаще всего, для:

1) Информационно-поисковых, справочных работ (поиск, уточнение необходимой информации) И

2) демонстрационных работ (визуальное восприятие необходимой информации). Д

Покажем на примерах использование мобильных устройств студентами на занятиях русского языка. В начале первого семестра учебного года после 1-2 недель адаптации первокурсников, знакомства с порядком учебного процесса в вузе, начинается изучение темы 2: *Текст как основная единица коммуникации. Письменная и устная форма языка*. В рамках данной темы планируется, что студенты могут запрашивать и сообщать в рамках тем и ситуаций общения событийную и фактуальную информацию: об условиях, целях, причинах, следствиях, возможности, вероятности, необходимости фактов, событий, явлений. Студенты изучают также речеведческие понятия: *Текст как основная единица коммуникации. Виды и формы речевой деятельности. Функционально-смысловые типы речи. Письменная и устная форма языка. Типы текстов и их функционально-стилевое разнообразие*.

Теоретический материал по данным темам закрепляется на ряде практических упражнений и заданий [4]. Студентам предлагается ознакомиться с текстом для определения типа речи, его лексико-грамматических особенностей:

Италия – государство на юге Европы. Занимает южные склоны Альп, Паданскую низменность, Апеннинский полуостров, острова Сицилию, Сардинию и ряд более мелких. Протяженность границ – 9054 км - 80% морские, 20% сухопутные, проходящие большей частью по Альпам, отделяя Италию от Франции, Швейцарии и Югославии. Италия омывается Адриатическим, Ионическим, Лигурийским и Тирренским морями, являющимися частями Средиземного моря. Площадь Италии – 301230 кв.км. Население – 62 млн. человек. Столица – Рим.

Данный текст изобилует географическими названиями, которые требуют картографических умений студентов. На экранах своих устройств они изучают карту Италии, находят перечисленные географические объекты. Помимо этого, находят дополнительную справочную информацию об особенностях данного государства. Характеризуя текст как описание в виде научной характеристики, студенты выделяют его лексико-грамматические особенности: эллиптические предложения, параллельную связь предложений, которые представляют информацию только об Италии, и др.

Затем им предлагается по данному образцу составить на выбор описание любого другого государства, используя мобильные устройства для поиска информации.

Студент А.: *Франция – государство на западе Европы. Она омывается Атлантическим океаном, проливом Ла-Манш, Бискайским заливом, Северным и Средиземным морями. Франция граничит с Бельгией, Люксембургом, Германией, Швейцарией, Монако, Италией, Испанией и Андоррой. Площадь Франции – 674,843 кв.км. Население – 65 млн человек. Столица – Париж.*

Студент Ж.: *Казахстан – государство в Центральной Азии. Он граничит с Россией, Китаем, Киргизией, Узбекистаном и Туркменистаном. Площадь Казахстана – 2,72 млн кв км. Казахстану принадлежат часть каспийского моря, часть Аральского моря и озеро Балхаш. Столица – Нур-Султан.*

Неоценимую помощь мобильные устройства оказывают при необходимости иллюстрации визуальной информации. Например, для выполнения задания описать один из портретов художников («Джоконда» Леонардо да Винчи, «Незнакомка» И.Крамского, «Пушкин» О.Кипренского и т.п.), используя в работе портретную лексику, студенты с удовольствием рассматривали эти знаменитые картины через экраны своих устройств, при этом увеличивая изображение для уточнения деталей.

Прочитав несколько описаний картины «Незнакомка» И.Крамского, студент Б. составил свой текст: *На картине – молодая женщина с гордым и чуть надменным взглядом, проезжающая в открытом экипаже по заснеженному Петербургу. На ней шляпка с легкими перьями, пальто, отделанное соболиным мехом и атласными лентами, золотой браслет, муфта, тонкие кожаные перчатки. Красота женщины, ее грациозная осанка, смуглая кожа, темные глаза и бархатные ресницы привлекают зрителя. Но при этом в глазах женщины угадывается и некоторая грусть, какая-то драма. Мне понравилась картина. Думается, умение составлять собственный связный текст с опорой на ряд предложенных текстов является прочным фундаментом для развития речевых навыков студентов казахского отделения.*

Мобильные устройства применяются для уточнения лексических значений слов, получения каких-либо сведений о жизнедеятельности известных личностей и др. Например, читая текст про аль-Фараби, студенты столкнулись с именами Сократа, Гомера, Аристотеля, аль-Кинди и др. На вопрос что им известно об этих знаменитых ученых, студенты неуверенно начали отвечать. Открыв же поиск по ключевым словам, они узнали много биографических сведений о жизни и творчестве указанных мыслителей, увидели их портреты, и надо отметить, что некоторыми студентами были сделаны субъективные открытия.

В этом же тексте им были незнакомы слова: *чеканищики, безмолвная память, невзгоды, каллиграфия*. Учитывая предыдущие действия на занятии и понимая, что надо делать, студенты быстро открывали сайт *gramota.ru*, и находили толкования этих слов. Самые же сообразительные студенты забивали эти слова в Google-переводчик и получали толкование на казахском языке, что помогало им полнее понять содержание текста. Кроме того, в аудиозаписи на

сайте они слышат образцовое произношение на русском языке. Подобные действия студенты научились производить уже при любом затруднении, что позволяет преподавателю не тратить время на какие-либо попутные разъяснения, а более содержательно проводить свое занятие.

Мобильные устройства оказывают неоценимую помощь и при подготовке самостоятельных работ студентов. Однако, здесь преподаватель наблюдает распространенную картину элементарного плагиата при выполнении творческих работ. Показывая студентам на отрицательных примерах злоупотребление доступными источниками, преподаватель предупреждает о принимаемых мерах в этих случаях. Так, в представленных в электронном виде самостоятельных работах студентов часто всплывают гиперссылки, что свидетельствует об отсутствии самостоятельности и механистичности при выполнении работ. Поэтому преподаватель либо отсылает эту работу, либо занижает оценку студентам, что является дисциплинарной мерой наказания для них. Столкнувшись с несколькими такими действиями со стороны преподавателя, студенты начинают работать в соответствии с методическими рекомендациями СРС, и надо сказать, что интеллектуальный труд приносит им творческое удовлетворение, что собственно от них и требуется.

Таким образом, мобильные устройства на занятиях русского языка выполняют функции эффективных технических средств в помощь преподавателю. Уместное и правильное использование мобильных средств повышает мотивацию студентов к учебной деятельности, интерес к русскому языку, развивает их общий кругозор.

ЛИТЕРАТУРА

1 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. КазУМОиМЯ им. Абылай хана. - Алматы: Эдельвейс, 2005. – 236 с.

2 Аникина Е.И. Перспективы применения мобильных устройств для реализации технологий электронного обучения в высшем образовании/ Инновации в образовании, 2019, №6 – с.83-89

3 Пассов Е.И., Кибирева П.В., Колларова Э. Концепция коммуникативного иноязычного образования. Методическое пособие для русистов. – СПб: Златоуст, 2007. – 200 с.

4 Русский язык: Учебное пособие для студентов казахских отделений университета (бакалавриат) / Под ред. К.К.Ахмедьярова, Ш.К.Жаркынбековой. – Алматы: Қазақ университеті, 2008. – 217 с.

УДК 81-13.81-139

Хуншан А.,
магистр преподаватель
«6М020900-востоковедение»

汉哈词汇对比

Аннотация: Язык - это система речи, семантики, лексики и грамматики. В речевой семантике, лексике и грамматике лексика занимает важное место. Словарь является основным воплощением речевой семантики. Грамматические правила любого языка должны быть выражены через форму слов или через отношения между словами и словами. Поэтому, будь то китайский или казахский язык, они не только обладают богатым словарным запасом, но и обладают сильной выразительной силой.

关键词：词汇 构成 重叠词

汉哈词汇对比

语言是由语音、语义、词汇和语法构成的一个体系。在语音语义、词汇和语法中，词汇占据着重要的位置。词汇是语音语义的主要体现者，任何语言的语法规则要通过词的形态或者通过词和词之间的关系来表现的。因此，无论是汉语，还是哈萨克语，它们不但具有丰富的词汇，而且还具有很强的表达力。

第一章构词法对比

汉语的构词法

(一)什么是构词法

构词法就是研究语言中的构造规律的学问。

(二)汉语构词法的分类

词都是由一个或几个语素构成的。由一个语素构成的词叫单纯词。由两个或两个以上的语素构成的词，叫合成词。

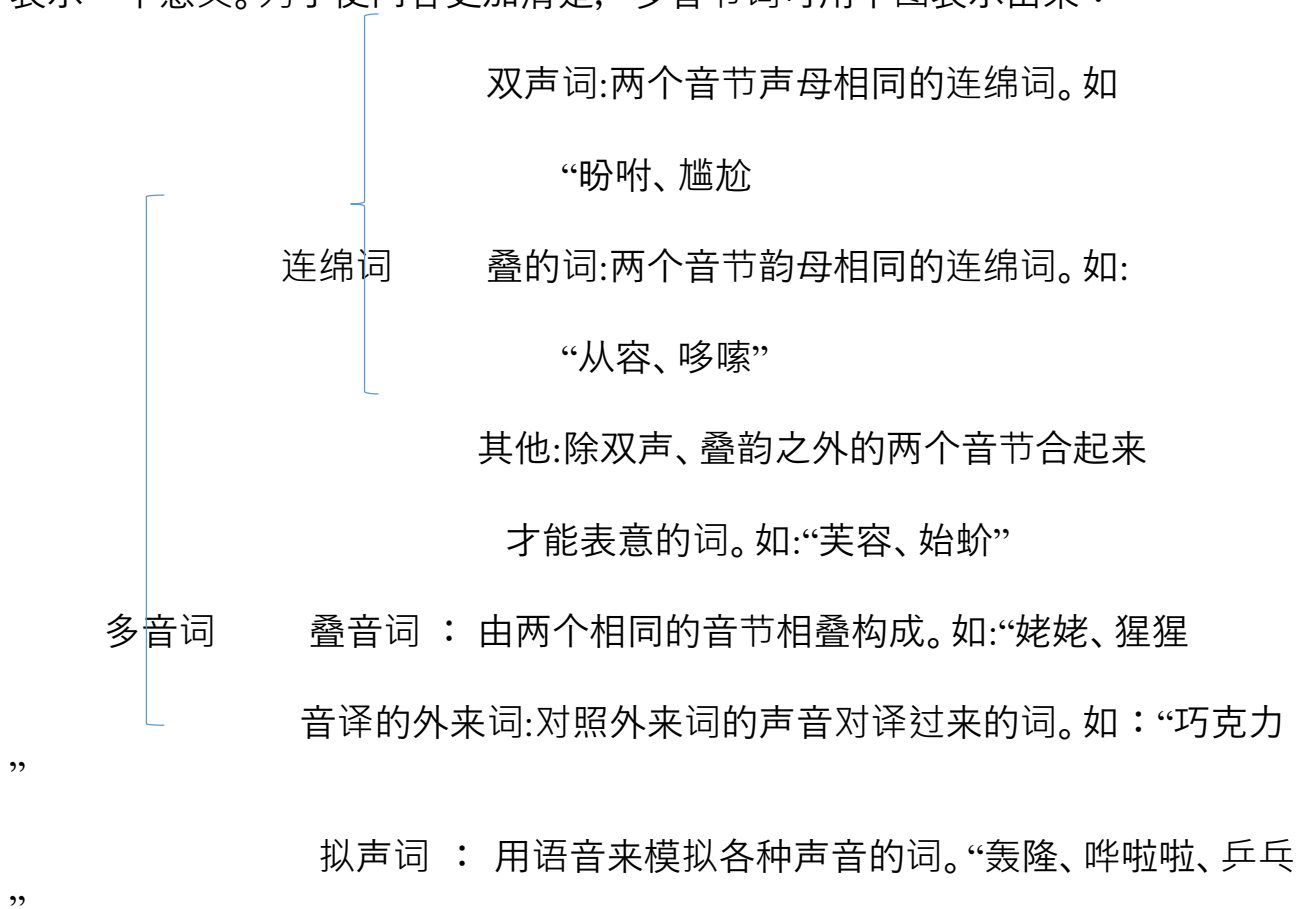
1.单纯词

单纯词分单音节词和多音节词。单音节词是由表示一定意义的一个音节的语素组成。如：“人、手、走、天、水”等，这些单音节词有两种功能，它们直接加入句子之中，表示完整意义，又可以和其他语素组合，构成一个个新词。例如：

人是一种高级动物。

人民、人口、人家、人际

多音节词是由两个或两个以上的音节连成义而又不能拆开，它们共同表示一个意义。为了使内容更加清楚，多音节词可用下图表示出来：

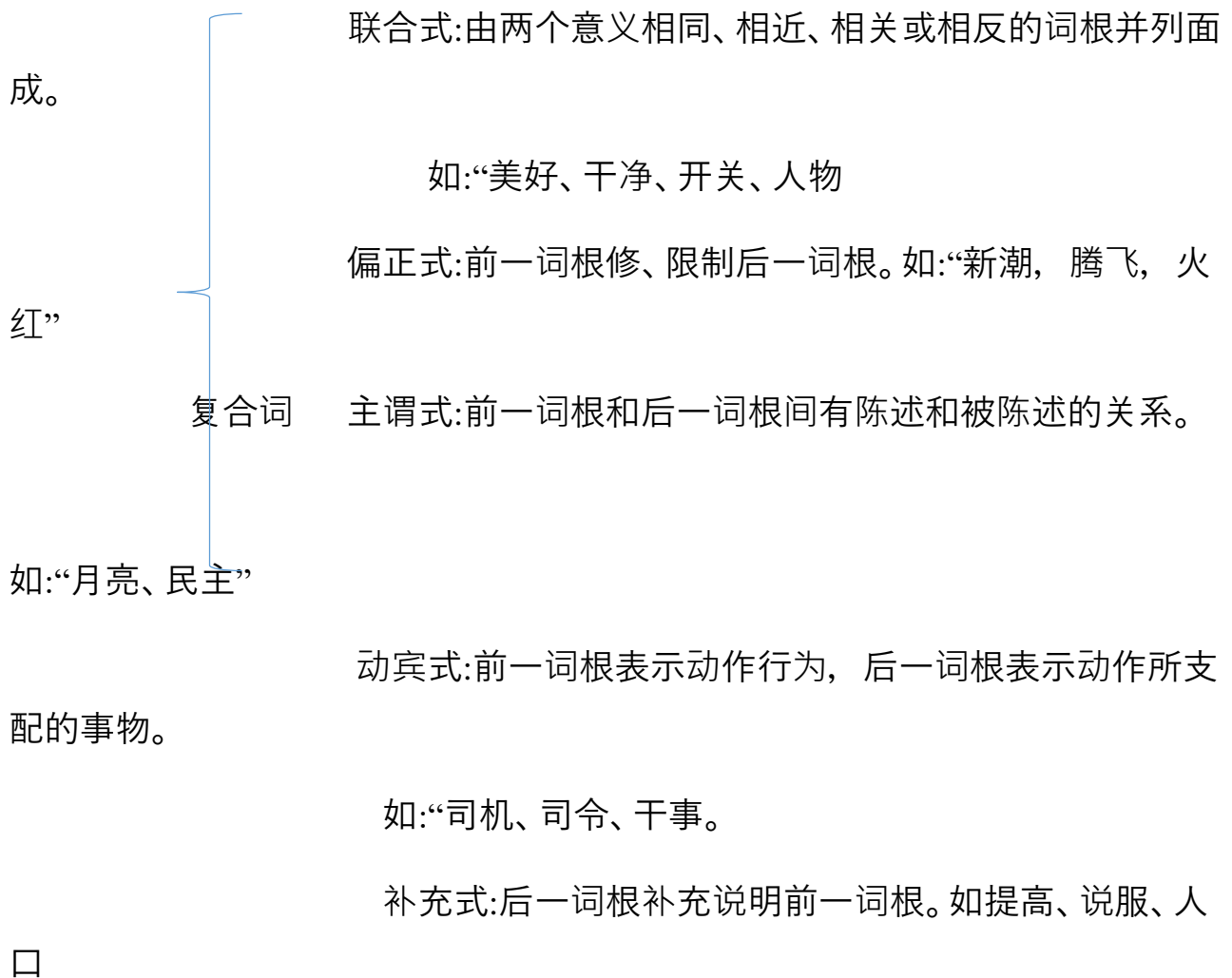

2.合成词

由两个或两个以上的语素构成的词叫合成词。合成词的构词方式有以下三种:

(1)复合式

复合式至少由两个不同的词根在一起构成。从词根和词根之间的关系来看，又有五种类型。用图表示如下：

2)重叠式

由相同的两个词根相叠构成。如:“姐姐、弟弟、刚刚、往往、团团、偏偏”

(3)附加式

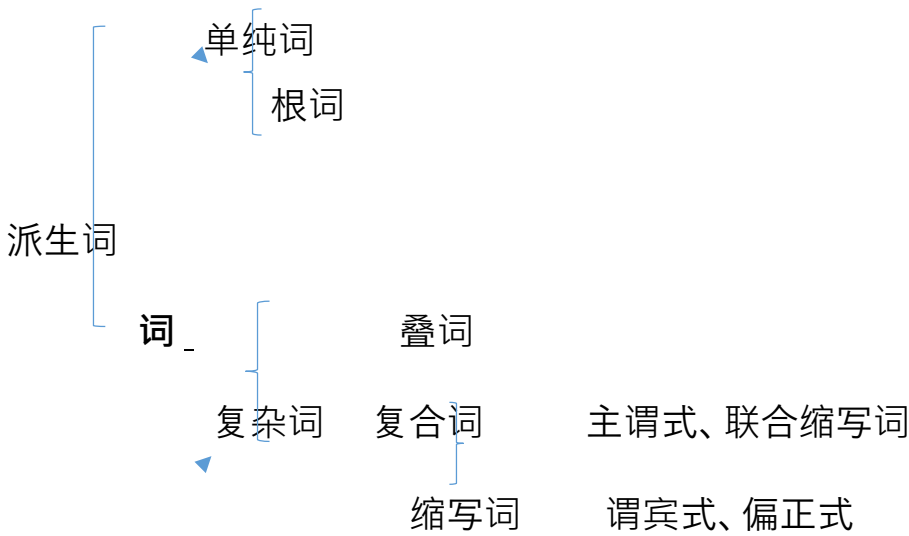
由词根加词缀构成的。构成方式有两种。用图表示如下:

附加式 前加式 < 前缀+后缀 > 如:“老虎、小王、阿毛”

后加式 < 词根+后缀 > 如:“刀子、木头、花儿、硬性

二、哈萨克语的构词法

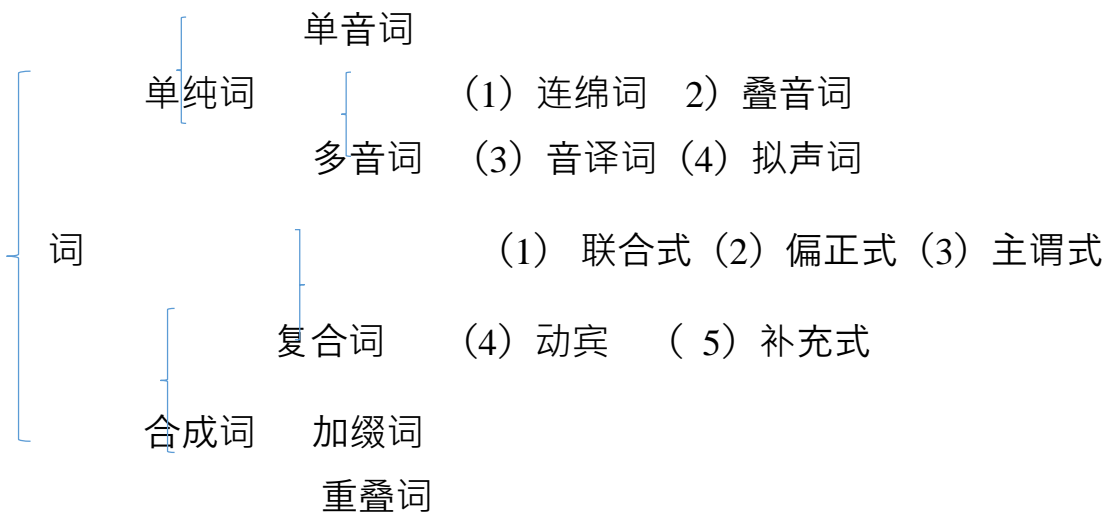
根据哈萨克语的构词结构，可以将词划分为以下几类。为了能说明得更清楚，可以用下图来表示：

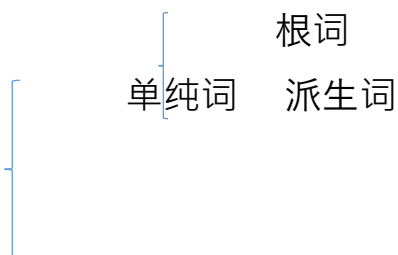
三、 词法对比分析

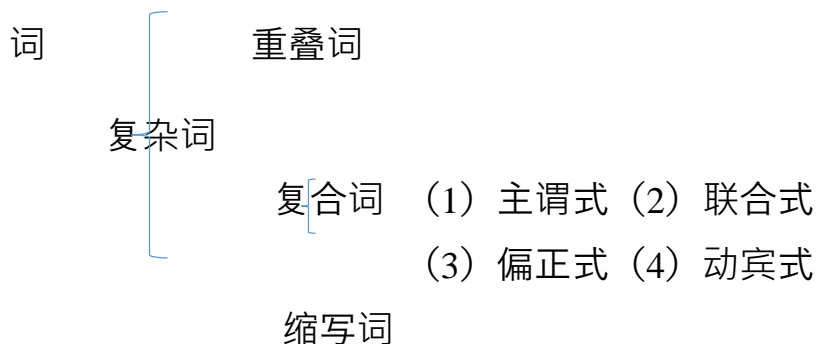
构

汉语和哈萨克语分属不同的语言类型，又加之词的结构特点不相同，使得两种语言异大于同。为了便于对比分析，两种语言的构词形式用图表法表示如下：A. 汉语构词法图

B. 哈萨克语构词法图片

(一) 构词法的相似点

汉哈语构词中，词的划分有相似处，即：汉哈语中，词包括单纯词和合成词；汉语单纯词包括单音词和多音词，哈萨克语单纯词包括根词和派生词；汉语复合词包括联合式，偏正式，主谓式，哈萨克语同样也包括联合式，偏正式，主谓式。例如：汉语单纯词“马”，“来”，哈萨克语单纯词“ат, жүр, кел”；汉语多音词“人民”“学习”，哈萨克语多音词“халық”，“оқу”；汉语联合式“童路”“教育”，“和平”，“颗粒”，哈萨克语联合式“мал-мүлік, малмүлік”，“ән-күй”；汉语偏正式“乌龟”“生产”“吸血虫”，哈萨克语偏正式“бел-бау→белбау”，“қол-қап→қолғап”，“бұл-күн→бүгін”；汉语主谓式“地震”，“眼”，*胆小”，哈萨克语主谓式“күн-көру→күнкөру”，“бақберу→бақ-беру”等

从以上例子可以看出，汉语的单音语素，多音语素，复合词的联合式，偏正式和主谓式与哈萨克语在构成上有相似之处，但这仅仅是相似。

(二) 构词法的差异

(1) 从构词语素的具体数目来看，汉语单音语素，多音语素与哈萨克语不对应。如：汉语“人”在哈萨克语中用两个语素表达，即“адам”；汉语“学生”由两个语素构成，哈萨克语则用“оқушы”这一派生词相对应。对语素进行具体对比分析时，差异就十分明显。

(2) 从形态变化来看，汉语是分析语，基本上没有形态变化

而哈萨克语是黏着语，有丰富的形态变化，因此，在构词中，有些间有形态变化，有些就没有。例如：“бел-бау→белбау（腰带）”“адам→темірадам（铁人。）”，“темір-темір жол（铁路）”，这些例子没有形态变化。再如：“көз

жас (眼泪) “, ” адам саны (人口)”, “тау басы (山头)”等, 这些词语就有形态变化, 有领属和所属关系。

(3) 汉哈语支配式构词法的构成方式和语序的不同, 使得之“қол-қап қолғап (手套) “темір”者具有明显的差别。如:

汉语: 司机	哈萨克语: Қол қою (签字)
顶事	Жан үзу (死亡)
命令	дем алу (休息)
主席	із басар (接班人)
理事	киім ілгіш (衣架)

汉语动宾式是单纯的复合式, 而哈萨克语动词词根后有形杰变化, 因此, 从构词难易度来看, 哈萨克语动宾式构成比汉语复杂。此外, 汉哈语支配式的语序不同, 汉语是“动+宾”式, 哈萨克语是“宾+动”式, 两种语素的排序不同, 决定着结构的不同。再者, 汉哈语支配式构词法的意思类别也不同, 汉语的意思类别较丰富, 哈萨克语的意思类别就少一些。

(4) 汉哈语主谓式构词法的能产性不同。例如:

汉语: 司令	哈萨克语: бақ беру (幸运)
月亮	күн көру (生活)
心虚	сұлу (美丽)

汉语主谓式复合法运用广泛, 属于能产的一类, 哈萨克语主式复合法则不能产, 构词也有限。汉语和哈萨克语主谓式构成式都有两种, 即: “名+动”式和“名+形”式。

(5) 汉哈语附加式构词法也是一种构词的重要途径。具体对比分析如下

:

A. 从附加类别来看，汉语有前加式，后加式两种，哈萨克语前加式极少，后加式是非常能产的一类。

B. 从构词的前身词干来看，汉语前加式构成新词的词干大多情况下是名词，也有数词，形容词和动词，后加式构成新词的词干有名词，动词，形容词三类；哈萨克语后加式构词法与汉语相似，前身词干也属名词，动词和形容词。

C. 从词缀数量上说，汉语附加式虽然有两种，比哈萨克语多，但在构词上的数目少，而哈萨克语仅仅靠后加式这一种，就能派生出数量相当可观的词语。

D. 不同的词级与不同的词干结合，就会产生表意不同的词语。以“-лақ”后级为例：

оқулық (教材)	аналық (雌性)
тойлық (嫁妆)	аспаздық (烹调业)
майлық (抹布)	күлжалық (伊犁人)
сулық (雨衣)	

(6) 汉哈语都有复合缩写法，但二者的复合方式不同。汉语是借助简缩式来构成。例如：“七纺（七一纺织厂）”，“三好（身体好，学习好，工作好）”。而哈萨克语是借助一个词或是一个短语内各成分的第一个字母构成。例如：“（Жоңго Коммунистік партия），（т.б）”等。

(7) 汉哈语均有重叠式构词法，但内容却各不相同。汉语成两个相同的实语素相叠构成，如：“姐姐，弟弟，刚刚”。而哈萨克语重叠式词语的构成比较复杂，如：“ата-ана, үлен-кіші, төбе-төбе, қолма-қол, шіңк-шіңк”等。可见，汉哈语重叠式构词法之间极少有相互对应的现象。

(8) 汉哈语语音构词法对比

A. 汉语可以通过模拟事物的声音来构成词语。例如：“编，布谷鸟，烟蝠，哈哈镜”。

双声叠的连绵词也同样凭借语音来构成。例如：“枇杷， 霹雳“等。

B.哈萨克语也可以通过模拟事物的声音来构词。 如：“бұл-бұл（百灵鸟）”，“сыбыр-сыбыр（细雨声）”，”күн күркіреу（打雷声）“тик-так доп（乒乓球）”，“нан-пан（饅）”，“шай-пай（茶）“

C.汉哈语构词形式凭借语音方式也能组成一个词语。具体为：

共同点：汉哈语通过模拟事物的声音和某事物的名称相结合构成一个新词语。这种构词形式不同于复合式构词法，复合式构词法两个语素都具有一定意义，而语音构词法中模拟声音的语素意义的移动性大，这主要是由环境来决定的。例如：“乒乓”一词在汉哈语中都如此，可模拟多种声音。

不同点：汉语的双声叠韵等连绵词是特殊词类。例如：

双声词：“盼咐， 尴尬， 仿佛”

叠韵词：“从容， 哆 哆嗦， 逍遥”

连绵词虽由两个音节，两个汉字构成，但它毕竟由一个语素构成，所以是单纯词；而哈萨克语中也是由重叠式构成，但第一借系往往为实语素，后一语素无任何意义，只是协助前一实语素构成一个和谐式关系的词语，其效果是读起来上口。例如：“ыдыс-аяк（碗具）”，“шапан-папан（衣物）”，“шай-пай（茶）”，“қой-мой（羊）”。

《参考文献》

1. 新疆维吾尔自治区科学技术厅.中亚信息【M】.乌鲁木齐：新疆科技厅，2004: 20 新
2. 里木·朱玛什.简明哈萨克族语言史【M】.北京：民族出版社，2006: 1 阿
3. 本仪2002《现代汉语词汇学》，山东人民出版社。 葛

Қалиева Ә.М.,
Шетел филологиясы сөйлеу
практикасы кафедрасы
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӨТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: asem.kalieva.ark@mail.ru

ТІЛІН ОҚЫП ОТЫРҒАН ЕЛДІҢ МӘДЕНИЕТІН МЕНГЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Түйін: Аталмыш мақалада автор шеттілдік білім беруде тілін оқып отырған елдің мәдениетін меңгерудің маңыздылығын, сонымен қатар тілдік тұлғаны қалыптастыруда линво-мәдени және әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктерді дамыту басты мақсат екендігін ашып көрсетеді.

Тірексөздер: мәдениет, шеттілдік білім беру, тіл және мәдениет, мәдениетаралық құзыреттілік

Kaliyeva AM,
Foreign philology speech
Practice Department
KazUIR & WL named after Abylai Khan
Almaty, Kazakhstan
e-mail: asem.kalieva.ark@mail.ru

THE IMPORTANCE OF THE LEADER'S CULTURE LEARNING TEXTILES

Abstract: In this article, the author explains the importance of mastering the culture of the country in which the language is studied in foreign languages, as well as the development of linguistic, cultural and socio-cultural competences in the formation of language personality.

Keywords: culture, foreign language, language and culture, intercultural competence

Қоғамдық сұранысқа келер болсақ, білім берудің қазіргі кезеңдегі дамуы қоғам, әлеумет, тұтастай өркениет кезігіп жатқан әлемдік жағдайларға байланысты сипатталады. Ол өз тұсында білім берудің жағдайына әсер етпей тұрмайды, өйткені білім беру тек әлеуметтік-мәдени нормаларды ғана емес, сонымен қатар индивидтің бойында әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-

психологиялық қабілетті де қалыптастыра отырып, тұлғаның еркін дамуына, өмірдің өзгерісінде позитивті қарым-қатынас орнатып, әлеуметтік жауапкершілікті принциптерін орындай алатын тұлғаны қалыптастыру.

Тіл мен мәдениетті оқытуда ең көп таралған теория мәдениеттің диалогтық тұжырымдамасына негізделген М.М.Бахтин мен В.С.Библердің теориясы. Бұл ғалымдар мәдениетті әр түрлі мәдениет адамдарының қатысым және диалог формасы ретінде түсінеді. Мәдениет диалогының тұжырымдамасы ең кемі екі түрлі мәдениеттің шынайы мәдениетаралық қатысымға дайындық процесін жүзеге асырады. Бұл теорияда айтылып өтетін тағы бір факт, басқа тіл иесінің әлемдік бейнесін білу ол шеттілдік коммуниканттың бір-бірін түсінуіне жол ашады. Осы тұжырымдамаға сәйкес өз елінің мәдениетін меңгеру тұжырымдамасы тілін оқып отырған елдің мәдениетін меңгеруде негізгі компонент болып табылады. Өз елінің мәдениетін білу – тілін оқып отырған елдің мәдениетін танудың негізгі құралы десе артық болмайды. Мәдениетаралық қатысым ұғымында да әр түрлі мәдениет өкілдерінің тұрмысының өз мәдениетімен салыстыру арқылы жүзеге асырылуында. Әдістемелік жоспарда тілін оқып отырған елдің мәдениетін сипатталған әдіс негізінде оқыту – коммуниканттарды түсіну, бағалау, білу және тіл арқылы басқа елдің құндылықтарын тануы арқылы өзін-өзі тануы жүзеге асырылады.

Мәдениетаралық компетенцияның қалыптасуының соңғы нәтижесі тіл үйренушінің мәдениетаралық қатысымға қабілеттілігі негізінде анықталады. Ол әр түрлі мәдениет пен тіл иелерінің өзара қарым-қатынас процесі ретінде түсіндіріледі және оқыту әлеуметтік-мәдени ортасыз «мәдениетаралық қатысым субъектісі» деңгейінде анықталады. Бұл деңгей басқа елдің әлемдік бейнесін «екінші когнитивті сананы» қалыптастыру нәтижесінде жетеді.

Мәдениетаралық қатысым субъектісі- тұлғаның жоғары деңгейде мәдениетаралық қатысымның пәндік- білімдік және әрекеттік-коммуникативті негізі. Ол тұлғаның әлеуметтің лингвомәдени нормасына сәйкес келетін, құрамы мықты бекітілген ,мәдениетаралық қатысымға қабілеті мен дайындығын қамтамасыз етеді. Мәдениетаралық қатысым субъектісі оқу процесін басқару барысында қалыптасады. Ол мәдениетаралық құзыреттілікті комплексті құрылымын құрап, лингвомәдени құзыреттілікті қалыптастырудың тактикасы мен стратегиясын анықтайды. Біз мәдениетаралық шеттілдік қатысымға үйрету барысында субъектінің тілін оқып отырған елдің адамымен еркін қарым-қатынас жасай алатындай лингвомәдени құзыреттілікті игеру деңгейіне жеткізуді мақсат етеміз.

Алдымен мәдениет ұғымына тоқтап өткенді жөн көрдік. Мәдениет ұғымының ғылымда сан түрлі анықтамалары бар екендігі белгілі. Бүгінде екі мыңға жуық анықтамасы тіркелген. Мәдениет ұғымы Сарингулян К.С.-нің пікірі бойынша мәдениет алуан түрлі ғылымдар саласындағы ең көп қолданылатын лексикон деген пікірді ұсынса. [2,258], Thanasoulas D. “beginning foreign language students

want to feel, touch, smell and see the foreign peoples and not just hear their language», яғни тілін оқып отырған елдің мәдениетімен таныстыру шетел тілін оқыту процесінің алғашқы кезеңінен басталуы қажет деген пікірді қолдайды. Өйткені, студенттер шетел тілін оқыған күннен бастап сол тілді сезінгісі шетелдік адамдардың сөйлегенін естумен ғана шектелмей, оларды көргісі келеді. Сол себептен ғалым мәдениетті ұрпақтан-ұрпаққа қалатын мұра ретінде қарайды. [3,67]

Осы орайда Cooke J.D. (2008) мәдениетті адамдардың жаңа өмір салтымен ұштастыра келіп төмендегідей анықтама береді. «Culture is a combination of economic, industrial, social and spiritual achievements. It is the high level of development achieved, a skill mastery», яғни ғалым “мәдениет»-экономика, өндіріс, әлеуметтік және рухани жетістіктердің бірлігі дейді [8]. Біздің ойымызша жаһандану кезінде мәдениетті оқыту тек салт-дәстүрмен ғана шектелмей шетел тілін оқыту барысында сабақ тақырыбына байланысты студенттерге тілін оқып отырған елдің экономикалық, әлеуметтік жақтарын салыстыра отыра оқыту орынды деп ой тұжырымдаймыз.

Шеттілдік ортаның этикалық, эстетикалық құндылықтарына тіл арқылы ену үйренушінің сол мәдениет пен өз мәдениетінің қоғамда алатын орны және өзінің орнын түсінуіне мүмкіндіктер береді. Осы орайда екі түрлі елді алып қарастырып көрейік. Англия мен Қазақстанның мәдениеті алуан түрлі және әр мәдениеттің ерекше өзгешеліктері мен терең тамыры бар. Екі тілдің өзіндік ұлттық реңін бейнелейтін ерекшеліктерді сол тілдегі мақалдарды салыстыру арқылы байқауға болады. Өйткені тілде қолданылатын мақал-мәтелдер сол халықтың ұлттық құндылығын және даналығын, сол халыққа тән мінез бен менталитетті көрсетеді. Сол мақал-мәтелдерді, әдет-ғұрып, салт – дәстүрді, ұлттық мейрамдарды салыстыру арқылы студенттеріміз бойларына көп мағлұмат жинап, өз елінің ғана емес, тілін оқып отырған елдің де мәдениетін терең түсініп, оны болашақта тіл иесімен қарым-қатынасқа түскенде терең талқылай алады. Мысалы, ағылшын тіліндегі осындай қанатты сөздер, мақал-мәтелдерді оқып үйрену арқылы біздің студенттеріміз еріксіз-ақ мәдениеттер диалогының қатысушысы болады. Сонымен қоса оларды өз ана тіліндегі мақалдармен салыстырады, ұқсастықтары мен ерекшеліктерін таба білу екі өзге халықтың өзіне тән ғана қасиеттерін зерделуге ықпал жасайды.

С.С.Құнанбаева шетел тілін үйренушілердің әлеуметтік – мәдени құзыреттіліктерін қалыптастыруда төмендегідей топтарды қамтуы тиіс дейді: тұлғаны басқа мәдениетке әлеуметтендіру, шетел тілін оқу барысында «екінші мәдениетті » оқып үйрену.

Ғалымның пікірінше мәдениетаралық қатынасты жүзеге асыру барысында мәдениеттану аспектісі төмендегілерді қамтиды:

- А) елдің тұрмыс тіршілігі және оның вариативтілігін, әлеуметтік құндылықтары, нормалары, әдет-ғұрыптары;
- Б) тілін оқып отырған елдің әлеуметтік-мәдени портреті;
- В) тілін оқып жатқан мәдени қауымдастықтың рухани, материалдық, жеке тұлғалық мәдениеттің мазмұндық құндылықтары;
- Г) тарихи-мәдени фон және тарихи, ұлттық ескерткіштер ерекшеліктері;
- Д) мәдени қоғамдастық мүшелерінің әлеуметтік мәдени аспектіде қатысымдық жағдайда өздерін-өзі ұстауы;
- Е) мәдениетаралық қатысым жағдайында әлеуметтік-мәдени тәртіп нормалары [1,136]. С.С.Құнанбаева еңбектеріне сүйенетін болсақ, шеттілдік білім беру парадигмасы тіл-мәдениет-тұлға үштігіне сүйенеді. Тілдік тұлғаны қалыптастыру үшін студенттердің бойында лингвокультурологиялық құзырет, қатысымдық құзыреттілік, әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктердің тіл үйренуші үшін маңызды болып саналатынын естен шығармаған жөн. Әрбір сабақ алдында міндетті түрде бүгінгі сабақ барысында қандай құзыреттілікті қалыптастыратынымызды айтқан жөн деп санаймыз. Олай дейтініміз көп жағдайда шетел тілінен дәріс беретін оқытушылар бұған мән бермей кетіп жататын кездері де кездесіп қалып жататыны өкінішті әрине. Студенттерге әр құзыреттілік жөнінде түсінік беріп, ол құзыреттіліктерді қалыптастырғанда қандай жетістіктерге жететіндерін айтып отырғанды дұрыс деп санаймыз.

Бұрын тек өз мәдениетіміз бен Қазақстанда ғана тұратын ұлт өкілдерінің тұрмыс тіршілігі, салт-дәстүрлерінен аз ғана хабардар болсақ, бүгінде университетімізде түрлі этнос өкілдері білім алалтындықтан, салт-санаға, ұлттық құндылықтарға байланысты сабақ өткен кезде, мысалы сабақ тақырыбы «Costumes and traditions» болса, студенттерге үйленуге байланысты өз ұлтының салт-дәстүрін көрсететін презентация дайындауын тапсырамын. Біріншіден студенттер сол ұлт өкілінің салды, дәстүрі басқа студенттерді қызықтырғаны сол мәдениетке деген шынайы құрметтерін көрсетеді. Екіншіден студенттер мысалы, неге кәріс қызы келін болып түскенде міндетті түрде ата-енесіне, туыстарына күріш пісіріп берулері керек деген сұрақтар қойып, ашық пікір алысады және сол мәдениет пен қазақ мәдениетін және осы мәселе бойынша ағылшындар дәстүрлерін салыстырып, ұқсастықтары мен ерекшеліктерін айта білуі сол ұлт өкілдеріне деген ілтипат деп санаймын. Студенттер бірден үш мәдениетті салыстырып, әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктердің қалыптасуына қолайлы атмосфера жасайды.

Ауызша қатысымға түсу қажет кезде сөз орамдарының арасында фразеологиялық тіркестер немесе әдемі сөз мәйегін келтіретін мақал-мәтелдерді орынды жерінде студенттерді үйрету оларды ұйымдастырылған «Toastmaster`s speech» әдістемесін ұйымдастырылған сабақ студенттерді шешендік өнерге, яғни өз ойларын белгілі бір мәселе бойынша білдіріп, сол мәселе бойынша өз ұстанымдарын қорғап, дәйекті дәлелдермен қорғайды. Англияда Гайд паркте «Speaker`s corner» -да әр адам қызықты тақырыптар бойынша көпшілік алдында

пікірсайысқа түседі.«Әрбір мәдениетке, қоғамның әлекметтік тармағына қызмет ететін-тіл. Тіл сол мәдениетке ғана тән таңбалар жүйесін құрады. Таңбаға суреттер , сөздер, заттар т.б. жатады.Ол таңбалар тілде белгілі бір мағынаны білдіреді. Сондұтан тіл-біріншіден коммуникативтік, екіншіден таңбалық табиғаты бар құбылыс» деген тұжырым жасалды. Мысалы, студенттерден неге Америкада 13-ші нөмерлі пәтер болмайды деген сияқты сұрақтар қойсақ болады. Американдықтардың ырымы бойынша бұл сан үрейлі сан болса, біздің мәдениетімізде он үш қасиетті санды білдіреді. Сондықтан қазақ тілінде «он үште отау иесі» деген сөз тіркестері қолданылады. Мұндай ырымдардың шығу тарихына да сабақ барысынд тоқталып, түсіндіріп кеткенді жөн санаймыз.

Елизарова Г.В. зерттеулерінде бір-бірімен ажыратуға келмейтін сабақтастықтан бірліктер тізбегіне басымдық беріледі. Онда негізінен ұлт-тіл-мәдениет, адам-қоғам-тіл, тұлға-халық-тіл секілді тізбектер жүйесінен тұруы адамның,ұлттың, халықтың рухын тілмен байланысты екендігін көрсетеді. Соған сәйкес олардың тілдері ді басқа болады. Тілдердің өзгешеліктері халықтардың дүниеге көзқарасының өзгешеліктерінде –дегенді назардан әстен шығармауға болмайтынын ескертеді [5,110б].Біз де бұл пікірмен толық келісеміз, мысалы,ағылшындар үшін олардың мәдениетінде жаңа жыл мерекесін тойлаудан гөрі Christmas немес Easter мейрамдарына көп көңіл бөлінеді, өйткені ағылшындар үшін жиі шіркеуге бару әдетке айналған. Олардың бұл мейрамдары біздің еліміздегі Ораза айт немесе Құрбан айт секілді үлкен мереке юолып саналады. Студенттерді ұлттық мәдениеттің, дәстүрлердің айырмашылықтарын ескере отырып оқыту осындай ой түйіндердің қалыптасуында, тілді зерттеу барысында ескеріледі.

Қорытындылай келе, жоғарыдағы ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, тіл мен мәдениетті ұштастыра отырып дәріс беру және зерттеушілікпен айналысу заман сұранысы болса, екінші жағынан қазіргі шеттілдік білім берудің негізгі нысаны «тіл-мәдениет-тұлға» болып отырғандығында. Демек, тіл мәдениеттен тысқары, мәдениет тілден тысқары тіршілік етпейді деген қорытындыға келеміз.

ӘДЕБИЕТ

1.Құнанбаева С.С., Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. Алматы, ҚазХҚжәнеӘТУ,2010.-15б.

2 Сарингулян К.С. Культура и реализация деятельности. Ереван:1986.-258с.

3Thanasoulas D (2000):The importance of teaching culture in the foreign language classroom.Radical pedagogy,3 (3).

4 Cooke J.D. (2008) Cross-Cultural issues while teaching Moral Education in a pedagogical setting

5 Елизарова Г.В. Культурологическая лингвистика: опыт исслед.понятия в метод.целях СПб.: Бельведер,2000-137б.

Мажит Б. Б.,

Г.Ф.М., оқытушы

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан,

e-mail: bagila.mazhit@mail.ru

ТІЛ - ҰЛТТЫҢ МӘДЕНИ КОДЫ

Түйін: Аталмыш мақалада «Рухани жаңғыру» бағдарламасының концептуалдық негізі қарастырылады. Мақалада лингвистикалық зерттеулерге талдау жасай отырып, ұлттық кодтың ұлттық ерекшеліктерді сақтайтыны көрсетіледі. Антропоцентристік бағыт бойынша тілдегі негізгі фактор адам екені белгілі.

Тірек сөздер: рухани жаңғыру, концептуалдық өріс, лингвистика, мәдениет, антропоцентрикалық бағыт.

Mazhit B.B.,

M.A., teacher

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: bagila.mazhit@mail.ru

LANGUAGE AS THE CULTURAL CODE OF A NATION

Abstract: The article is concerned with the conceptual bases of the framework of the Rukhani Zhangyru (Spiritual revival) program. This paper attempts to analyze linguistic studies and determines that the national country code will contribute to the preservation of national identity. It is known that the main factor in the language in anthropocentric direction is human.

Keywords: spiritual revival, conceptual field, linguistics, culture, anthropocentric orientation.

Ұлт өзін өзі жоғалтпаймын деген кезде, рухани жаңғыруға мән береді. Бүгінгі таңда мемлекетіміз осы мәселені қолға алды. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы пайымдар мен нақты ұсыныстар тәуелсіз Қазақстанды мемлекет ретінде, ал оның азаматтарын азат адамдар қауымдастығы дүниетанымымен қалыптастыру жолындағы ізденістерінің қисынды жалғасы болып табылады. Мұнда әлемдік және отандық тәжірибені ой елегінен өткізумен ХХІ ғасырдағы ұлттық сананың мәнді сипаты тиянақталып, оны замана сынағынан аман-есен алып шығатын жобалар ұсынылған [1,1-2б.]. Бұл мақалада ұлттық сананы жаңа заманда жоғалтып алмай, оны шыңдап биікке көтеру мәселесі қарастырылады. Ұлттық рух, ұлттық бірлік – осы жолдағы басты қару. Бұл әр

ұлттың берік ұстанатын ұлы мүддесі болуға тиісті. Өзің де, сөзің де, өнімің де, саясатың да сондай ерекшеліктермен дараланса дейсің. Жаңғырудың мақсаты осы. Жаһандану сынағы рухы мықтыларды сүріндіре алмайды.

Ұлттық сана әр ұлттың мәдениеті мен тілінде көрініс табады. В. фон Гумбольдтың пікірін негізге алар болсақ, тіл – адам баласының болмысы мен танымының барлық саласына араласа алатын адамзат рухының ең басты әрекеті. [6, 50-б]. Тілді зерттеушілер когнитивтік лингвистика негізінде адамзат дүниетанымының шарттары мен құралы ретіндегі тілдің рөлін анықтауға мүмкіндік береді. Қазіргі кездегі когнитивтік лингвистика антропоцентристік талдаулар негізінде пайда болды. Ол когнитивизм негізінде пайда болып, тілдік зерттеулерді жан-жақты кеңейте түседі. Когнитивизм, когниция ұғымы тек адам рухына (сана, ақыл, ой, түсінік, білім, шығармашылық, ойлау, логикалық түйін, мәселені шешу, қиялдау, армандау т.б.) қатысты жайттарды ғана емес, сонымен қатар қабылдау, еске сақтау, зейін, танып білу сияқты үдерістерді де зерттейді.

А.А. Леонтьев «тілдік сана» түсінігін «әлем бейнесімен» салғастырып, «әлем бейнесін» жеке тұлға психикасындағы заттық мағыналарға орай сәйкес когнитивтік сызбалар негізінде қарастырады. Сонымен қатар, «әлем бейнесін» саналы рефлексияға бағынатын заттық әлемнің бейнеленуі ретінде анықтайды [11, 235-б]. «Әлем бейнесі» ұғымы әлем туралы таным, әлемдегі адамзат әрекетімен тығыз байланыста екендігі дәлелденді.

Т.Н. Ушакованың пікірінше, тілдік сана ұғымының ауқымы кең. Ол тілдік сананың екі түрін айқындауға болатынын көрсетеді: динамикалық - сананың жай күйін вербалдық түрде жүзеге асыру, санаға сөйлеу негізінде әсер ету, сондай-ақ субъектінің құрылымдық менталдық тәжірибесінің, оның сана арқылы пайда болған нәтижесінің негізінде қалыптасатын тілдік құрылымдармен беріледі [12, 23-б]. Тілдің қоғамдық маңызы негізгі екі қызметінен көрінеді. Дәлірек айтар болсақ, тілдің коммуникативтік, сонымен қатар ойлау құралы қызметі екендігі анық. Сана мен тіл - бірліктегі рухани құндылық. Олар адамның ішкі дүниесін зерттейді. Тіл – адам санасының тікелей көрінісі, рухани бейнесі. Сондықтан, сана тілдің көмегі арқылы нақты өмірде шынайы көрініске ие. Олар бір-бірімен тығыз байланыста.

И.А. Стерниннің пікірінше, тілдік сананы когнитивтік ойлаудың негізгі бөлігі ретіндегі адамның сөйлеу қызметі механизмдерінің реттеушісі ретінде анықтайды. Дегенмен, адамның сөйлеу әрекеті - кең ұғым. Ол адамның негізгі қарым-қатынас әрекетінің басты бөлігі болып табылады [13, 133-б].

Ғалымдардың ғылыми зерттеулерін саралай келе тілдік сана – сана мен тілдің ортақ үйлесімінде әлем туралы танымның адам миындағы вербалды бейнесін қарастырады. Онда ойлау және эмоция сияқты ми қызметінің құрамдас бөліктеріне негізделген сананың қызметі, сонымен қатар қоршаған орта негізіндегі қалыптасқан танымға байланысты бола отырып, адам танымындағы әлем бейнесін, себеп-салдарлы, эмоционалды мәселелер негізіндегі тілдік бейнені құрайды. Белгілі бір ұлттың кез келген қоғамдағы

мәдениет мүшесінің өз қоғамдық ортасына сай тілдік рухани және этникалық танымдық, менталдық ерекшеліктері негізінде өрбиді.

Болмысты тану, түсіну, ұғу арқылы жинақталған ақпарат тілде көрініс табады. Сондықтан да, таным мен тіл бір-бірімен тығыз байланысты. Адам санасындағы таным тіл арқылы шынайы көрініс табады.

Тіліміз бен діліміз бір күнде қалыптасқан жоқ. Халқымыздың ғасырлар бойғы даму белестерінен пайда болған құндылықтар. Қазіргі уақытта тіл ғылымындағы адамның санасындағы, танымындағы, ойлау жүйесіндегі құбылыстарды тілдік бірліктер арқылы зерттеу бағыты - когнитивтік лингвистика, сонымен қатар ұлт тілі мен мәдениетінің, дүниетанымының тілдік бейнеде көрінісін саралайтын бағыт ретінде лингвомәдениеттанудың өзара жақын тұстары да, зерттеу нысанына әр қырынан талданып келетін ерекшеліктері де бар. Жалпы алғанда қазіргі лингвистикада концептуалды зерттеулер екі бағытта қарастырылуда. Бірі когнитивтік лингвистикада, екіншісі лингвомәдениеттанудың шеңберінде зерттеліп келеді. Көптеген концептуалды зерттеулердің нәтижелерін, анықтамаларын негізге ала отыра когнитивтік лингвистика да, лингвомәдениеттану да тіл білімінің антропоцентристік бағытқа негізделген салалары екендігін түсінеміз.

Айталық, қазақ халқының ұлттық ерекшеліктерін зерттеуге, ұлттық код болмысын түсінуге лингвистика, мәдениет, философия, этнология, әдебиеттану тағы басқа ғылым салаларының қосары көп. Лингвомәдени зерттеулер ұлттық таным мен мәдениеттің басты нысаны ретінде қарастырылуда. Зерттеуші А. Ислам еңбегінде лингвомәдени концептіні жалпы бір ұлт мәдениетінің басты элементі, адамның менталды әлемінің басты ұяшығы; этномәдени санада сақталған, белгілі бір ұлттың ұрпақтан -ұрпаққа берілетін ықшам әрі терең мағыналы шындық болмыс, ұлттық мәдени құндылықтары жөніндегі сан ғасырлық түсінігін білдіретін құрылым деп анықтайды [24, 112-б].

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады. Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодты сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай», - деп көрсетеді. Мұнда ұлттық код дегеніміз айрықша терең ұғым, өйткені онда халықтың болмысы мен танымы жатыр. Яғни, бір ұлтты басқалардан ерекшелеп танытатын және сол халықтың әлемдегі айрықша, басқаларға ұқсамайтын таным-түсінігі мен бітім-болмысын пайымдайтын сипаты. Мұнда ұлттық антропологиялық генезисінен бастап, ғасырлар бойы үзілмей келе жатқан дәстүр-салты, мінез-құлқы, арман-мұраты, тілі мен ділі, тұрмыстық-шаруашылық негіздеріне дейін толық қамти алуында. Оның астарында сол ұлтқа тән кодтың бар екенін айқындайды.

Рухани жаңғырудың астарында ұлттық құндылықтарды зерттей отырып ұлттың рухын көтеру мәселесі қойылады. Өйткені рух – адамның жүрегі, жаны, белгілі ұлттың ішкі әлемі. Осыны терең пайымдап, танып білген адам

ғана бабаларымыздың асыл қасиеттерін қайтадан қалыбына келтіріп жаңғырта алады. Ұлы дала төсінде үлкен мәдениеттердің өмір сүргені қазір дәлелденіп жатыр. Тіліміз бен діліміз бір күнде қалыптасқан жоқ. Халқымыздың ғасырлар бойғы даму белестерінен пайда болған құндылықтар. Сондықтан оны тот баспайды.

Тарихтың сан тарауларында неше түрлі ықпалдастықтарды бастан кешірген халықпыз. Көптеген мәдениеттер біздің жерімізде тоғысты. Қазақтың болмысы – тілі мен ділі. Соның бәрінен өзін аман алып шықты. Ұлтқа тән сипатын, мәні мен мазмұнын берік сақтай алды. Әрқашан жұтылып кету қауіптеріне қарсы тұрды. Имунитетін әлсіретпеді. Демек, мұндай рухани жаңғырулар бүгін ғана емес, бұрын да болған дейтін болжамдардың жаны бар. Қазіргі процестер - соның заңды жалғасы. Яғни, ұлттық сипат үшін жасалып жатқан күрес пен бәсеке арналған зиялы қозғалыстың ХХІ ғасырдағы сабақтастығы.

Уақыт қазақ тілінің қуатын әлдеқашан мойындаған. Оның өміршеңдігін ешкім жоққа шығара алмайды. Ана тіліміз көрші елдермен түсінісетін дипломатиялық талай қызметтерді жүзеге асырған. Шешендер мен көсемдер тіл арқылы халқының мүддесін қорғады. Намысын биіктетті. Қылыштың өткір жүзі де оның тегеурініне тең келмейтін. Тастың өзін талқандап, темірдің өзін тіліп түсетін қасиеттер біздің ана тілімізде бар.

Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында осы жайында кеңінен әңгімелеген. «Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады», - дейді. Аталған саяси құжатта рухқа қатысты мәселелер барынша қамтылып, терең тұжырымдалған.

Кеңестік кезеңнен қалған тіл дамуын тежейтін кедергілер жойылды. Қазақ тілі жай тіл емес, мемлекеттік мәртебеге ие болды. Бүгінгі таңда елімізде қазақ мектептерінің саны бұрын-соңды болмаған деңгейге көтерілді. Ең бастысы, ұлттық сенім қалыптасты.

Біздегі рухани жаңғырудың басты мақсаты – қазақтың рухани кодын ұрпақтардың қолына ұстатып, жадына тоқып, қанына сіңіріп, ел болуды қамтамасыз ету. Олай десек, ұлттық кодтың өзегі – сол ұлттың тілінде. Өз тілімізді терең зерттей отырып, өз мәдениетімізге, тарихымызға, салт-дәстүріміздің құндылықтарына терең баулай аламыз.

ӘДЕБИЕТ

1 Назарбаев Н.Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.

2 Назарбаев Н.Н. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.

3 Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В.фон Гумбольдт. М.: Прогресс, 2004. - С.50.

4 Леонтьев, А. А, Леонтьев, Д. А. Деятельность, сознание, личность. 2005.- С. 232-235.

5 Ушаков, Д. В. Когнитивная система и развитие / Когнитивные исследования: Проблема развития: сборник научных трудов. Вып. 3. М.: Институт психологии РАН, 2009. – С.23.

6 Стернин, И. А. Коммуникативное и когнитивное сознание: / И. А. Стернин. С любовью к языку. Москва – Воронеж, 2002. – С.13.

7 Харитончик, З.А. Способы концептуальной организации знаний в лексике языка. / Язык и структуры представления знаний. 1992. – С.102.

8 Ислам А. Ұлттық мәдениет контексіндегі дүниенің тілдік суреті. Филол. ғыл. док. ... автореф. – Алматы, 2004. – С.112-231.

УДК 378. 147

Медведева С.М,

докторант

“6D011900- иностранный язык:
два иностранных языка”

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Алматы, Казахстан

E-Mail: svetozara72@mail.ru

ФОРМИРОВАНИЕ ДИСКУРСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В РАМКАХ ДИАЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОММУНИКАТИВНЫХ СИТУАЦИЙ

Аннотация: В статье рассматриваются сущностные характеристики дискурса, дискурсивной компетенции и диалогического общения. Особый интерес для авторов статьи представляет методика формирования дискурсивной компетенции в рамках диалогического общения с применением коммуникативных ситуаций на практических занятиях по иностранному языку. От уровня сформированности дискурсивной компетенции зависит степень сформированности межкультурно-коммуникативной компетенции студентов, что является объектом формирования иноязычного образования в Казахстане.

Ключевые слова: «дискурс», «дискурсивная компетенция», «диалогическое общение», «методика формирования дискурсивной компетенции», «коммуникативная ситуация».

Medvedeva S.M,

PhD student

“6D011900-Foreign language:
two foreign languages”

THE FORMATION OF DISCURSIVE COMPETENCE IN THE FRAMEWORK OF DIALOGIC COMMUNICATION USING COMMUNICATIVE SITUATIONS

Abstract: The article discusses the essential characteristics of discourse, discursive competence and dialogical communication. Of particular interest to the authors of the article is the methodology for the formation of discursive competence in the framework of dialogic communication using communicative situations in practical classes in a foreign language. The degree of formation of intercultural and communicative competence of students depends on the level of formation of discursive competence, which is the object of formation of foreign language education in Kazakhstan.

Key words: “discourse”, “discursive competence”, “dialogic communication”, “method of forming discursive competence”, “communicative situation”.

В настоящее время в современном отечественном профессиональном образовании происходит переосмысление целей и задач непрерывного профессионального образования граждан общества. Этот процесс в полной мере коснулся системы иноязычного образования в Республике Казахстан. «На первый план выходит необходимость подготовки компетентного специалиста, способного быть активным «субъектом межкультурной коммуникации» [1, с. 55]. «Под личностью «субъекта межкультурной коммуникации» целесообразно понимать личность с высоким уровнем сформированности когнитивно-знаниевых и деятельностно-коммуникативных основ межкультурной коммуникации, отражающих наличие «вторичного когнитивного сознания» субъекта и обеспечивающих способность личности адекватно осуществлять межкультурную коммуникацию, гибко реагируя на вариативную изменчивость ситуаций общения, проявляя при этом прочную закрепленность социо-и-лингвокультурологических компонентов межкультурной компетенции, коммуникативную и поведенческую культуру, соответствующую нормам лингвосоциума» [2, с. 273-275].

«Вопросы, связанные с формированием и развитием личности будущего учителя, занимают особое место в изучении проблемы профессиональной подготовки студентов в современных условиях. Будучи ключевой фигурой в педагогическом процессе, учитель должен обладать не только конкретной системой знаний и навыков, но и набором профессионально и личностно значимых качеств, которые отвечали бы постоянно растущим потребностям общества» [3, с. 181-187]. В связи с этим проблема совершенствования подготовки будущих учителей, в нашем случае студентов педагогических

специальностей языкового вуза, особенно актуальна и выделяется среди важнейших направлений современной методической науки.

Стратегические цели и задачи подготовки компетентных специалистов, способных решать профессиональные задачи и эффективно осуществлять профессиональную деятельность в иноязычной среде, позволяют говорить о необходимости формирования дискурсивной компетенции (Кучеренко О.И.; Игбаева Ж.Т.; Амерханова О.О.). Мы будем рассматривать формирование этой компетенции у студентов педагогических специальностей языкового вуза в рамках диалогического общения.

Нам представляется **данная тема актуальной**, так как владение дискурсивной компетенцией в рамках диалогического общения позволит студентам педагогических специальностей языкового вуза успешно осуществлять коммуникацию и межкультурную коммуникацию, решая коммуникативные ситуации в предстоящей профессиональной деятельности. Владение дискурсивной компетенцией, наряду с другими компетенциями, входящими в состав межкультурно – коммуникативной компетенции (МКК), обеспечивает владение МКК. Межкультурно-коммуникативная компетенция является объектом формирования в иноязычном образовании Казахстана [2, с.115]. Диалогическое общение нас интересует в силу тех причин, что само существование человека имеет диалогическую природу. «Быть – значит общаться диалогически» [4, с.280].

Центральным понятием дискурсивной компетенции является дискурс. «Дискурс», как он понимается в современной лингвистике, близок по смыслу к понятию «текст», однако подчеркивает динамический, разворачивающийся во времени характер языкового общения; в противоположность этому, текст – статический объект, результат языковой деятельности. Предпочтительным является такое понимание термина “дискурс”, которое включает одновременно два компонента: и динамический процесс языковой деятельности, и ее результат (т.е. текст)» [5].

В иноязычном образовании Казахстана объектом формирования является межкультурно-коммуникативная компетенция, которая имеет системную организацию, формирующуюся рядом субкомпетенций [2, с.110-112]. Большинство исследователей в составе коммуникативной или межкультурно-коммуникативной компетенции выделяют наряду со многими другими компетенциями дискурсивную (Д.Хаймс 1972, М. Канейл и М. Свейн 1980, Ян ван Эк 1986, Л. Ф. Бахман 1990, Д.Н. Кулибаева 2002, Е.В. Шуман 2006).

Традиционно эта компетенция обозначает способность понимать различные виды коммуникативных высказываний и умение создавать целостные, связные и логичные тексты, используя разнообразные лингвистические средства. В настоящее время дискурсивная компетенция понимается многими исследователями (М. Canale, М. Swain, S. Moirand, Н. П. Головина, Л. П. Каплич, О. И. Кучеренко, И. Ф. Ухванова-Шмыгова и др.) достаточно широко. «**Дискурсивная компетенция** — это не только создание целостных и связных текстов, но также знание разных типов дискурса и правил

их построения, умение интерпретировать их в соответствии с коммуникативной ситуацией и продуцировать эти дискурсы с учетом экстралингвистических особенностей ситуации общения, ролей участников коммуникации и способов взаимодействия коммуникантов в рамках единого кортежа» [6, с.252-253].

Как было отмечено выше, особый интерес для нас представляет формирование дискурсивной компетенции в рамках диалогического общения. Предпримем попытку выяснить, что современной наукой понимается под данным термином. Ядром диалогического общения является диалог. Диалог как общественный и культурный феномен широко рассматривается в научных исследованиях конца 20-го века и начала 21-го века. Наступивший век – это век диалога.

Многогранность диалога порождает интерес у представителей многих наук. Наиболее глубоко этот феномен рассматривается в лингвистике, прагмалингвистике и методике преподавания иностранных языков. Данные науки занимаются анализом ситуаций общения. Методику наряду с этим вопросом интересует также проблема, связанная с формированием навыков и умений диалогического общения.

«Диалог (англ. dialogue) – одна из форм речи, при которой каждое высказывание прямо адресуется собеседнику и оказывается ограниченным непосредственной тематикой разговора. Диалог характеризуется относительной краткостью отдельных высказываний и относительной простотой их синтаксического построения» [7, с.132]. Согласно мнению Н.Д. Арутюновой и Е.В. Падучевой именно «в диалоге воплощена речь как действие со всем спектром возможных для неё коммуникативных целей» [8, с. 10]. Н.И. Формановская, размышляя об устройстве и функционировании диалога, отмечает следующее: «Диалог формируется как процесс и продукт речевой деятельности двух коммуникантов, включающий: а) знания говорящего о мире, о ситуации общения, его мнения, установки, интенции, эмоции, оценки и т.д.; б) учет по возможности таких знаний, мнений и т.п.; в) ориентировку на социальные роли и статус адресата в соотношении с собственными такими показателями - и т.д. В результате создается сложное речевое произведение, отражающее коммуникативное событие устного контактного непосредственного общения, в котором партнеры вербально (или невербально), путем смены коммуникативных ролей говорящего и слушающего в конкретной ситуации стремятся к достижению, с помощью определенных стратегий и тактик, желаемых результатов - и достигают или не достигают их» [9].

«Диалогическое общение - это целостный коммуникативный процесс обмена мыслями, чувствами, отношениями, высказываниями между партнерами по общей для них проблеме в виде речевой деятельности; цель логически и содержательно связанных речевых реплик или высказываний непосредственно общающихся людей. Для осуществления диалогической речи необходимо участие, по меньшей мере, двух коммуникантов» [10].

Итак, мы определились с терминами «дискурсивная компетенция» и «диалогическое общение» и их характеристиками. Для нас принципиально

важным является тот факт, что владеть дискурсивной компетенцией значит «знать разные типы дискурса и правила их построения, умение интерпретировать их в соответствии с коммуникативной ситуацией и продуцировать эти дискурсы с учетом экстралингвистических особенностей ситуации ...» (Фрагмент из определения О. В. Лушинской). Нам необходимо осуществить отбор тех типов дискурса, которые будут релевантными для студентов педагогических специальностей языкового вуза.

Дискурсы, представляющие отобранные типы, должны соответствовать сферам и ситуациям, в рамках которых будет происходить общение данной категории обучаемых. К ним относятся типы дискурсов, используемые в официальном общении в профессионально-ориентированной учебной деятельности.

В области устного дискурса это: воспитательная беседа, эвристическая беседа, беседа с коллегами на педагогические темы, беседа с родителями, беседа со слабоуспевающими учениками, беседа со студентами в ходе педагогической практики, деловая беседа, семейная беседа, деловой разговор, рассказ, обсуждение профессионально-ориентированных вопросов, критическое обсуждение, опрос, расспрос, интервью, полемика, дискуссия, дискуссия в форме «круглого стола», заседание экспертной группы, конференция, симпозиум, дебаты, интернет-дебаты, интернет-форумы, диспут, переговоры, совещание, педсовет, собрание, родительское собрание, доклад с последующим обсуждением, устная рецензия и отклик на нее, интервью, интернет-интервью, репортаж, вручение подарков и др.

Рассмотрим термины «ситуация» и «ситуативность». Ситуативность является одной из характерных черт диалога и дискурса и предполагает, что успешность диалогического общения на занятии по иностранным языкам во многом зависит от заданной ситуации и понимания обучающимися коммуникативной задачи общения. Ситуативность составляет суть и предопределяет логику диалогической формы общения. Принцип ситуативности был сформулирован в методике преподавания иностранных языков под влиянием идей Ф. де Соссюра о разграничении языка, речи и речевой деятельности [11], обусловленности речи и речевой деятельности ситуацией.

Для нас особый интерес представляет точка зрения С.Ф. Шатилова, который рассматривает речевую ситуацию как «экстралингвистические обстоятельства, которые побуждают человека реагировать речевыми действиями, решать в этой связи коммуникативные задачи» [12]. Данное определение ситуации приближает нас к сущностной характеристике дискурса, для которого, прежде всего, важны экстралингвистические признаки.

Под коммуникативной ситуацией мы, вслед за Н.И. Формановской, будем понимать «единый конгломерат внешних обстоятельств и внутренних психических реакций, которые побуждают нас осуществлять свою потребность обмениваться текстами (т.е. информацией) в процессе трудовой, общественной, личностной деятельности» [13].

Елухина Н.В. [14, с. 11] в своем исследовании приводит перечень ситуаций 1) в бытовой, 2) в профессиональной и 3) в социально-культурной сферах. Особый интерес для нас представляют ситуации в профессиональной сфере. Мы ее далее будем называть профессионально-ориентированной сферой. Рассмотрим данную сферу, дополнив, предложенный Н.В. Елухиной перечень, ситуациями, являющиеся релевантными для студентов педагогических специальностей языкового вуза. **Ситуации в профессионально-ориентированной сфере:** прием зарубежных специалистов в образовательном учреждении; деловые переговоры, обсуждение соглашения по обмену преподавателями, учителями, школьниками, студентами; обсуждение условий педагогического партнерства, педагогического сотрудничества, совместной работы над определенным проектом, темой; участие в совещаниях, деловых встречах, конференциях, симпозиумах; обмен педагогическим и методическим опытом и мн.др.

Мы предлагаем следующие **ситуации официального и неофициального общения:** 1) *Вы проходите педагогическую стажировку в Германии/ Англии/ Франции. Вы уже хорошо знакомы с учащимися в классе и их классным руководителем. Вас пригласили на беседу с родителями ученика, у которого снизилась успеваемость. Поучаствуете в беседе, выскажите свое мнение на обсуждаемую проблему, объясните: в чем Вы видите причину происходящего.* Тип дискурса: беседа.

2) *Вы находитесь по обмену опытом в гимназии в Германии/ Англии/ Франции и становитесь свидетелем конфликта между учащимися 7-го класса. Мальчик из Германии случайно толкнул мальчика из Казахстана. Ребенок обижен. Поговорите с мальчиками, постарайтесь разрешить возникшее непонимание.* Тип дискурса: разговор.

3) *Вы проходите педагогическую практику в одной из средних школ Германии/ Англии/ Франции и замечаете, что учащиеся проявляют неприязнь к одному из учеников, у которого школьные успехи заметно выше, чем у многих учащихся в классе. Проанализируйте ситуацию, продумайте свои действия, подготовьтесь к беседе с учащимися и постарайтесь изменить отношение в классе к успешному ученику.* Тип дискурса: воспитательная беседа.

Так, в общих чертах, выглядит система обучения диалогическому общению, которая способствует тому, что студенты успешно овладевают необходимыми для общения типами дискурсов, и делает возможным на этом основании формирование дискурсивной компетенции.

Формирование дискурсивной компетенции студентов педагогических специальностей языкового вуза в рамках диалогического общения в иноязычном образовании будет более эффективным, если 1) отобрать те типы дискурсов, которым следует обучать студентов педагогических специальностей; 2) осуществлять процесс формирования данной компетенции на основе применения коммуникативных ситуаций неофициального и официального общения в бытовой, профессионально-ориентированной и в социально-культурной сферах.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – 2-ое изд. Стер. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 576 с.
- 2 Арутюнова, Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики. Новое в зарубежной лингвистике, вып. 6, Лингвистическая прагматика. - М.: Прогресс, 1985. - С. 10.
- 3 Формановская Н.И. Культура общения и речевой этикет. – 2-е изд.- М.: ИКАР, 2005. – 250 с.
- 4 https://studwood.ru/981554/literatura/osobennosti_dialogicheskogo_obscheniya (Дата обращения: 11.08. 2019)
- 5 Де Соссюр Ф. Концепция языка, речи и речевой деятельности. – URL: http://oplib.ru/filosofiya/view/1093312_koncepciya_yazyka_rechi_rechevoy_deyatelnosti_f_de_sossyura (дата обращения: 12.02.2019)
- 6 Шатилов, С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. - М.: Просвещение, 1986. – 218 с.
- 7 Формановская Н.И. Речевые взаимодействия: коммуникация и прагматика. - М. 2007 - 478 с.
- 8 Елухина Н.В. Роль дискурса в межкультурной коммуникации и методика Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. Алматы: Дом печати «Эдельвейс», 2005.- 264 с.
- 9 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010. – 264 с.
- 10 Makhashova P.M., Smatova K.B. Trends in the research of the essence and content of the concept of «competence»// Наука и жизнь Казахстана. – 2019. - №7/1. – С. 181-187
- 11 Бахтин М.М. Проблемы творчества Достоевского// Собрание сочинений, Т.6, М., 2002. – С.5-300
- 12 Кибрик А.А. Анализ дискурса в когнитивной перспективе. Дисс. в виде научного доклада на соискание ученой степени доктора фил. наук. - М.: Ин-т языкознания РАН, 2003. – 90 с. - URL: http://iling-ran.ru/kibrik/DA_cognitive_perspective@Diss_2003.pdf (дата обращения: 08.02.2019)
- 13 Лущинская О. В. Дискурсивная компетенция как цель в обучении будущих журналистов-международников иноязычному письменному дискурсу. Межкультурная коммуникация и профессионально ориентированное обучение иностранным языкам: материалы III Междунар. науч. конф., посвящ. 88-летию образования Белорус. гос. ун-та, Минск, 30 окт. 2009 г. / редкол.: В.Г. Шадурский [и др.]. – Минск: Тесей, 2009. – С.252-253. - URL: http://elib.bsu.by/bitstream/формирования_дискурсивной_компетенции/ Ин.яз.в шк. – 2002. - №3, с.9-13

Мухаметкалиев У., Кочкарёв И.
Магистры, младшие преподаватели
Кафедра перевода и межкультурной коммуникации
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: wallikhan@mail.ru ; inasearchof@mail.ru

СОВРЕМЕННАЯ ТРАКТОВКА ИНТЕРПРЕТАТИВНОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕВОДА

Аннотация: В настоящей статье рассматривается теория интерпретативной модели перевода, предложенная французскими исследователями парижской школы перевода в 1960-м году. Авторы считают, что в отличие от всех прочих моделей перевода данная не может рассматриваться поэтапно, так как это сказывается на качестве перевода, а значит не соответствует переводческой цели. В заключении авторы приводят выводы и пример, рассматриваемый в рамках данной переводческой модели.

Ключевые слова: интерпретативная модель перевода, парижская школа перевода, соответствие регистру, переводческая реакция

Mukhametkaliev U., Kochkarev I.
MA, junior teachers
Chair of translation and intercultural communication
KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: wallikhan@mail.ru ; inasearchof@mail.ru

CONTEMPORARY REVIEW OF INTERPRETATIVE TRANSLATION MODEL

Abstract: This article discusses the theory of the interpretive translation model proposed by French researchers of the Paris school of translation in 1960. The authors believe that, unlike all other translation models, this one cannot be considered in stages, since it affects the quality of the translation, and therefore does not meet the translation goal. In summary, the authors provide conclusions and an example considered in the framework of this translation model.

Keywords: interpretive translation model, Paris school of translation, case-insensitive, translation response

Интерпретативная теория перевода является молодым направлением в исследовании переводческой деятельности. Данная теория развивается на основе базовой теории перевода, однако играет более значимую роль в плане

коммуникативного эффекта, нежели перевод. Интерпретативная теория перевода, на данной стадии развития, является не полной.

Интерпретативная теория перевода, так же именуемая «Интерпретативным подходом» или «теорией смысла», является теорией по устному и письменному переводу принятой коллегией Академии Письменного и Устного Перевода Парижа. Данная академия, так же известная как «Парижская школа», занимается интерпретацией и нелитературными текстами с момента своего основания в 1960-ом году. Парижская школа перевода рассматривает перевод как перефразирование, объясняемое последователями данной школы как процесс перевода с использованием лингвистических сигналов исходного текста с добавлением собственного понимания переводчика. То, что должен делать переводчик в процессе перевода, по словам таких профессоров Парижской школы как М. Ледерер, Д. Селескович и Ф. Гербуло, это уравнивать смысл и эффект от оригинального текста с текстом исходным, а не перенос лишь лингвистических единиц. Данная теоретическая идея легла в основу методологии преподавания в Парижской высшей школе письменного и устного перевода [1].

Следующие аспекты интерпретации являются базовыми в интерпретативной теории:

Точность: Точность является первым и наиболее важным аспектом оценки интерпретации на практике. Быть точным означает, что переводчик полностью осознает намерения обеих сторон переговоров. На основе этого понимания, переводчик должен тщательно передавать содержание речи и информацию второй стороне, для того, чтобы гарантировать непрерывное общение между всеми вовлеченными в диалог сторонами.

Свободное владение языком: Свободное владение языком влияет на последовательность и слаженность синхронного перевода, особенно если перевод требует скорости. Также это напрямую отражается на качестве и устного последовательного и письменного перевода. В противном случае качество перевода будет страдать.

Мгновенная реакция: Реакция это аспект синхронного перевода, влияющий на скорость, что немаловажно при синхронном переводе. Синхронный перевод подразумевает мгновенный перевод или же перевод с отставанием от речи оратора на 2-3 секунда, что требует от переводчика способности реагировать на слова оратора как только они будут сказаны. В таком случае у переводчика не остается времени на долгие раздумья для того чтобы подобрать более корректные и подходящие по смыслу слова. Переводчик-синхронист должен поддерживать скорость на постоянно стабильном уровне, иначе задержки могут повлечь за собой непонимание происходящего со стороны слушающей аудитории.

Соответствие: Поддерживать соответствие перевода с речью оратора означает, что переводчик должен быть на уровне стиля речи оратора,

социальным статусом присутствующих при переводе, а так же ситуацией, к которой прилагается перевод. Переводчик должен выбрать стиль и атмосферу перевода под стать для общения и обмена информацией при конкретных условиях.

Так, например, учитывая все перечисленные факторы, невозможно определить приоритетность одного из них, а в совокупности они дают наиболее ясную картину о том, как должен выглядеть перевод. Речь идёт не об эквивалентности в известном нам понимании данных отечественными школами перевода, а о интерпретации самого перевода на каждом отдельном уровне.

В интерпретативной теории перевода перевод является интерпретационным по своей натуре. Цель интерпретации, согласно теории, поддержание коммуникации между непонимающими друг друга сторонами. Данная теория рассматривает процесс интерпретации в три этапа: осмысление значения, девербализация и переформулировка значения.

Интерпретация, как вид коммуникации, является переносом значения, а не переносом языковых единиц. До формирования интерпретативной теории, перевод в основном изучался со стороны лингвистической парадигмы. Преподавание переводческой деятельности в основном сводилось к языковым способностям переводчика и семантическим особенностям материала перевода.

Профессор Д. Селескович считает перевод интерпретацией в смысле толкования. В интерпретативной теории точность является одним из важнейших аспектов, однако теория не преследует абсолютной эквивалентности между исходным тестом и текстом перевода. Профессор Д. Селескович отмечает, что устный переводчик не должен постоянно держать в уме важность точности перевода. Ведь переводчик не должен приспосабливаться к формам слов и структуре исходного языка, так же как и не должен пытаться интерпретировать в оригинале порядка слов и структуры предложений, потому что все структуры и формы являются лишь символами, которые показывают путь перевода, но не показывают сути.

Таким образом, определение смысла является первым и наиболее важным аспектом в переводческой деятельности. Без непосредственного понимания исходного текста или дискурса перевод либо протекал бы в неверном русле, либо не имел бы вообще никакого смысла, так как значение текста было бы утрачено в процессе интерпретации. Для понимания исходного отрывка текста или дискурса необходимы глубокие знания иностранного языка, а так же энциклопедические знания. Понимание – это объединенные знания переводчика в сфере языка и в сфере фоновых знаний.

В интерпретативной теории в аспекте значения важную роль играет когнитивная составляющая самого интерпретатора, то есть переводчика. Профессор

Селескович уделяет большое внимание значению всего дискурса в ситуационном контексте, а не изолированному значению конкретных слов, анализируя ход языковой двойственности значения. Интерпретативная теория перевода проводит явную черту между имплицитным и эксплицитным чертами текста и дискурса. С точки зрения интерпретативной теории перевода, говорящий не будет намереваться объяснять каждое сказанное слово с целью достижения понимания со стороны слушающих сторон, а напротив, будет говорить с расчетом на то, что все участники дискурса поймут сказанное. Данный феномен исходит из того факта, что участники дискурса ведут беседу на общую тему, и имеют общее представление о предмете разговора. Так, например, предлагая выпить вина, люди обычно используют в обороте речи посуду, из-под которой вино будет выпиваться. Другой пример, касающийся данного вопроса, простое выражение «Закрой дверь», может быть выражено более конкретно «Закрой дверь, или кошка войдет внутрь», что так же может быть конкретизировано под выражение «Закрой дверь, дабы кошка не вошла, ибо я не люблю, когда она создает бардак на нашем диване» [2]. Исходя из примеров, можно сделать вывод, что дискурс может содержать в себе как эксплицитные, так и имплицитные элементы. Первые элементы используются для сокращения времени произнесения речи, так как в некоторых случаях необязательно объяснять очевидных темы разговора. Вторые же используются, чтобы сделать неявные темы разговора очевиднее, с целью того, чтобы читатели или слушатели полностью вникли в суть дискурса. По словам профессора М. Ледерер, «полное понимание значения зависит от общего знания между говорящим и слушателем / переводчиком, поскольку без общего знания значение не может появиться автоматически» [2].

В традиционной лингвистической теории перевода, процесс перевода (интерпретации) был разделен на две фазы: понимание и выражение. Принято считать, что перевод - это прямой контакт между двумя разными языками или процесс транскодирования. Однако при внимательном наблюдении и анализе устного перевода, когниция людей является активным участником всего процесса интерпретации, и что существует еще одна незаметная фаза в процессе перевода. При создании интерпретационного треугольника Д. Селескович выдвинула новый концепт – девербализация. Д. Селескович считает, что между процессами понимания и переформулировки, в ходе интерпретации, существует фаза, в которой значение отделяется от языковой формы, и что именно на этом этапе осмысленное значение сохраняется в мозгу переводчиков в форме неязыкового сознания, а затем в фазе переформулирования, оно мгновенно находит соответствующую языковую форму в родном языке переводчиков. Профессор М. Ледерер [2] дает следующее определение: «девербализация относится к фазе осмысления значения отрывка текста или дискурса на исходном языке, который позже воспроизводится на целевом языке». Без девербализации смысл не может быть извлечен, следовательно, никакой адекватный перевод (интерпретация) не может быть осуществлен [3].

Заклучение

Интерпретативная модель перевода является логическим умозаключением и реальным взглядом на перевод. Порой, в рамках теории начинающему переводчику может казаться, что любые трудности вписываются в теорию и могут быть решены с таким же подходом. В реальности же переводчику требуется всегда учитывать обстоятельства и идти на компромиссы, в том числе и на учёт аудитории. Так, например, перевод предложения *Hereby I fully agree on the aforementioned methods of reviewing the positions of UN co-workers, but I also would like to raise a grave concern on other UN-related organizations* может быть выполнен точно, с учётом намерений сторон. Для этого, естественно, переводчик может безупречно владеть иностранным языком и иметь отличную реакцию. Тем не менее, если отбросить из данной модели соответствие, то есть регистр переводимого сообщения, можно осуществить перевод, который не вписывается в те или иные организационные рамки.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 SELESKOVITCH, D., Interpreting for International Conferences – Problems of Language and Communication, Washington DC, Pen and Booth (first published in French as L'Interprété dans les conférences internationales – Problèmes de langage et de communication, 1968). Translation by Dailey, S. & E.N. McMillan, 1978. Also translated in Chinese 1979, German 1988, Serbian 1988, Korean 2002, Japanese 2009.
- 2 LEDERER, M. „Can Theory Help Interpreter and Translator Trainers and Trainees?“, The Interpreter and Translator Trainer, Vol.1.1., 2007:15-36.
- 3 Skopos Theory (Nord C. 1997), Attention Model (Gile D. 1995), Relevance Theory (Gutt E.A. 1991, Setton R. 1999).

UDC 378: 81'243

Seliverstova I.A.,
Master of Pedagogical Sciences,
Senior Teacher of the
Ablaikhan KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: seliverstova-irina2010@mail.ru

WAYS OF UPGRADING THE FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND LEARNING PROCESS IN HIGHER EDUCATION

Abstract: Educational landscape is diverse; it is global, digital, innovative, multidisciplinary, multicultural and multilingual. Educational transformations make teachers, educators and researchers strive for finding and implementing some best

practices that could help achieve the goals and objectives of the educational process. The article under consideration describes the possibilities of the reflective-and-developing education by reviewing and highlighting some ideas of modern methodological science, and discusses the results of the survey on the learners' preferences and ideas regarding Modern Foreign Languages education.

Keywords: quality of education; reflective-and-developing learning; social constructivism; student-centered learning; Intercultural-Communicative Competence (ICC)

СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНОЯЗЫЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Селиверстова И.А.,

Магистр педагогических наук,

старший преподаватель

КазУМО и МЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: seliverstova-irina2010@mail.ru

Аннотация: Образовательный ландшафт разнообразен: глобальный, инновационный, междисциплинарный, межкультурный и мультилингвальный. Трансформации в сфере образования создают необходимость поиска и внедрения лучших практик, способствующих достижению целей и задач образовательного процесса. Данная статья описывает возможности рефлексивно-развивающего обучения, представляет обзор и освещение некоторых идей современной методической науки, а также представляет обсуждение результатов анкетирования обучающихся по вопросам предпочтений и идей относительно современного иноязычного образования.

Ключевые слова: качество образования; рефлексивно-развивающее обучение; социальный конструктивизм; обучении, центрированное на обучающемся; межкультурно-коммуникативная компетенция (МКК)

Introduction

The problem of the quality of education, strengthening teachers' professional competency and raising the effectiveness of the foreign language teaching and learning process is considered to be one of the strategic goals of the Modern Foreign Language education in the Republic of Kazakhstan nowadays. The significance of the problem is determined by the requirements of the society and by the requirements of the foreign language educational process itself, as well. In our opinion, the activation of the reflective-and-developing learning, implying interactive implementation of the ideas of constructivism, including social constructivism; activation of the learners' role in the foreign language educational process, their awareness of responsibility for their own education; introduction of a variety of forms of the experimental-and-practice-oriented learning, immersed into the activity, to a certain extent can contribute to the

solution of the objective described above. The article under consideration highlights some elements of the reflective-and-developing learning and presents the results of the survey on the basic learning theories and educational approaches.

Activation of the reflective-and-developing learning

One of the components of the reflective-and-developing learning could be presented by John Biggs' 'constructive alignment theory' [1]. As J. Biggs (2018) states, the idea of the 'theory of constructive alignment' occurred to him after he had visited a primary school in Canada in 1994, where the pupils were given the task to prepare a portfolio. John Biggs decided to repeat the same practice with the teachers/students he was working with at that time. Instead of retelling him what they have learned from him at the lessons, his own words, learners had to perform the tasks for creating the portfolio, as the proof of their knowledge ('Give me the evidence of your knowledge'); the results were excellent – the students coped with the tasks, demonstrated creative portfolios and got 'A' and 'B' marks. John Biggs called that practice 'constructive alignment theory' [1]. Today the term is used to define the approach to the Educational Programmes (EP) and Course Programmes (CP) design, and as a strategy of raising effectiveness of the educational process, quality of education, higher school, including.

Keeping on considering the essence of the term, it should be mentioned that, according to John Biggs (2003), the term consists of two components – (1) 'constructive' and (2) 'alignment'. 'Alignment' deals with the context of teaching, the instructor, while 'constructive' is related to the idea of learners' knowledge construction [2]. As Ignatyeva G.A., Tulupova O.V., Molkov A.S. (2016) state, knowledge can be regarded as the interpretation of information in the certain context, which is not transferred but recreated in the person's mind [3]. The reviewed meaning of the terms means not only passive acquisition of the information transferred but the joint production, knowledge construction by the learners, which corresponds to the modern perspectives on approaches to learning (from behaviorism to constructivism). Analyzing the resources, creators of the on-line course 'Introduction to Learning and Teaching in Higher Education' (UNSW Sydney, FutureLearn) Fox B., Turnbull K., Harvey M. (2018); on-line course 'Learning in the Network Age' (University of Southampton, FutureLearn) Harris L., Fair N. (2017); Russian methodologist Curvits M. (2018) claim that in the context of modern views, the so-called 'deep learning' (ubiquitous technologies), 'surface learning', as well as the 'strategic' learner type can be distinguished [4], [5], [6]. The introduction of the constructivism and social constructivism as the modern learning theories and educational approaches has become the requirement of the global society, meaning also learners' knowledge construction through the experience and interactive cooperation. 'Alignment' implies teacher's activity on creating the context, situations which could contribute to the achievement of the learner outcome, as a natural and fundamental process.

According to John Biggs (2003), as the learner more willingly studies what is being assessed, he/she should know the assessment criteria of the targeted task. Consequently, teacher's activity includes: 1) defining/setting a goal of learning; defining the result of learning ("ILO = intended learning outcomes"); 2) the choice

or/and design of the task, necessary to achieve the result described; 3) determining the assessment criteria of this or that task; designing assessment rubrics; 4) providing the assessment of the results and giving a mark [2]. Modern resources offer various ideas and tools for creating assessment rubrics [7], [8].

Considering the learner's perspective, it becomes a priority to know about the assessment criteria, being followed by the task performance; thus, the correlation, the dependence of the aims on the learning outcomes is observed, which, as Biggs J. (2003) states, contributes both to the subject-matter acquisition and learners' attainment of the required (targeted) level of understanding [2]. This idea could be applied in teaching both theoretical courses and practical basic or profession-oriented courses and subjects at higher education and at other stages of education, which seems significant, considering the necessity of reviewing the roles of the learner and the teacher in accordance with the requirements of the renewed content of education, as well as the demands of the cognito-linguocultural methodology of Modern Foreign Languages (MFL) education (Kunanbayeva S.S., 2010) [9].

As a result, it becomes important for the learner to set aims for attainment of the corresponding learning outcome. As experts in education state, the aim of learning, which can be called SMART-aim, should be S – specific, M – measurable, A – achievable, R – relevant, T – time-bound. For instance, the SMART-aim in the course 'Profession-Oriented Foreign Language (POFL)' could be defined as the following: 'the acquisition of the subject-matter-and-procedural content of the cognito-linguocultural complex (CLC) for the formation of the intercultural-communicative competence (ICC) of the personality of the 'subject of intercultural communication' (Kunanbayeva S.S., 2010) in the context of the theme 'Global education' during 1 week [9]. Moreover, it is to be mentioned that the aim should be defined with the use of this or that verb which describes the level of understanding/attainment, according to the taxonomy by B. Bloom, highlighting the thinking activity (for example. "LOTS" and "HOTS", that is 'Low-Order Thinking Skills' and 'High-Order Thinking Skills' [10], [11].

From this perspective the taxonomy of the learning aims/outcomes by Biggs J. and Collis K. (1982) "Structure of the Observed Learning Outcomes" (SOLO) and Dublin descriptors (2016) seems interesting to consider. According to Biggs J. and Collis K. (1982), there are the following levels of the learning outcomes – Prestructural, Unistructural, Multi-structural, Relational, and Extended Abstract [12]. Dublin descriptors also provide their own classification of the learning outcomes for the baccalaureate, master degree level and doctoral degree level, presented by the verbs, which could be used for the purposes of the 'constructive alignment' [13]. There are different electronic tools and resources for the design of the rubrics. As a variant, constructive alignment theory could be applied, creating and discussing the assessment criteria of the results of the foreign-language-educational activity together with the students, for example, a project.

The importance of the core learning theories and educational approaches

Furthermore, the results of the survey of students concerning the core learning theories and approaches is being presented. The qualitative group of the participants of the survey consisted of 30 third-year students. As a questionnaire the learners were offered a poster, highlighting the ideas on some basic theories and approaches to learning, with students analyzing the meaning of each of them; then, the learners had to choose the most significant theory, influencing their own process of learning and explain its importance, commenting and writing their opinion in one or two sentences.

The list of the main learning theories was created on the basis of the subject-matter of the online course 'Learning in the Network Age' (University of Southampton, FutureLearn) Harris L., Fair N. (2017) and included such theories and educational approaches as 'constructivism/social constructivism', implying learning through action involvement, gaining the learning experience, as well as interactive nature of the learning process; 'student-centered learning', which emphasizes learner's active role and responsibility for his/her learning; 'deep, surface and strategic learning', implying, diving or immersion into the process of knowledge acquisition, learning of the basic facts and concepts, or combination of these two approaches; 'experiential and work-integrated learning (WIL)', which integrates practice, experience, specialization field internship, meaning combination of the theory and practice, learning while working at school, for example; 'reflective practice', or developing-and-reflective learning, which means not only learning a course but the whole personality of the 'subject of intercultural communication' development as well [5].

As a result of the survey the following comments were made, which contributed to the qualitative and quantitative analysis: 30% of the respondents claimed the idea of the student-centered learning to be the most significant one; 27% of respondents supported the importance of the idea of social constructivism; 20% of the respondents highlighted the role of the reflective practice; 13% of the respondents commented on the importance of the work-integrated learning; while 10 % of the respondents stressed the need for deep, surface and strategic approach. Moreover, the following reasons of the significance of this or that idea were given:

(1) social constructivism: interdisciplinary aspect and a wide range of tasks, reliability and validity of knowledge, efficacy; creation of the situations and opportunities for the intercultural communication; collaboration between the teacher and the learner, peer collaboration, and interaction between all the participants of the educational process; contributes to the personality development; interaction, including international cooperation as well; working in a group is easier, considering contribution of each member to the overall understanding of the issue, for example;

(2) student-centered learning: communicative learning, oriented to the social demand, combination of the theory and practice; the role of the learner himself/herself in creating the meaning from the new information and previous experience; 'student's voice' has a central meaning in getting knowledge; leads to the development of the learner's autonomy, independence by cognitive understanding and responsibility; student's responsibility, the way he/she studies, internalizes information; develops competences and creates a base, foundation of how to study this or that subject/course;

(3) reflective practice: develops creativity and involvement, learners' active participation; it means learning while practicing, through the understanding of experience, continuous learning; revision of the acquired information, internalization and personalization; it is necessary both for learners and teachers as the learning outcome can be seen;

(4) work-integrated learning (WIL): learning, integrating the experience, sharing practices, knowledge, ideas; information is perceived better when it is applied in practice;

(5) deep, surface and strategic learning: immersion into the problematic situation, question; information is learned better when learners are involved into the activity connected with the theme.

Thus, the respondents presented their arguments to support this or that idea, related to the basic learning theories and educational approaches. Moreover, the learners with the more advanced level of language proficiency, formation of the Intercultural-Communicative Competence (ICC) noted the importance of the ideas of social constructivism, interaction, group work and collaboration. In addition, the learners with the intermediate level of language proficiency, formation of the Intercultural-Communicative Competence (ICC) noted the necessity of combination of the student-centered approach with the reflective practice, that is the learners of the mentioned category need the awareness and understanding of the knowledge gained, experience got. Finally, the learners with the pre-intermediate level of language proficiency, formation of the Intercultural-Communicative Competence (ICC) noted the significance of the student-centered approach, which most students perceive not as the awareness of their own responsibility for their own learning, the learner's active role, but as an individual approach of the teacher, considering the individuality and learner style of this or that category of learners. Moreover, the respondents marked the connection of the presented theories and the necessity of combination of various approaches to learning, for example, deep learning and social constructivism, social constructivism and student-centered learning; work-integrated learning (WIL) and reflective practice; reflective practice and constructivism. Furthermore, it should be mentioned that the learners with the more advanced level of language proficiency, formation of the Intercultural-Communicative Competence (ICC), following the terminology of Ignatyeva G.A., Tulupova O.V., Molkov A.S. (2016) presenting their own conceptual model of co working in education, are able 'to see the Part in relation to the Whole, to understand the specifics of their own activity in the world of the Whole' [3], are able to realize the partnership collaboration on equal terms, while the learners with the low and average level of the formation of the Intercultural-Communicative Competence (ICC) need the tasks aimed at the development of their skills of working in a team, in collaboration, creation of the conditions and situations of self-realization, which leads to the development of the 'collective personality/subject', implementing the ideas of the 'contributing to the development and reflective-and-developing education' [3]. Consequently, the study of the essence and possibilities of various educational technologies, theories and approaches to learning reveals new opportunities for the development of all the subjects/participants

of the educational process, allows to choose and combine more productive types of teaching and learning, to work out productive ways of solving the objectives of the modern education.

In conclusion, the application of the described ideas in the foreign-language educational process in the Higher Education contributes to raising the quality of the education, both learners' and teachers' awareness and engagement into the process of constructing knowledge.

REFERENCE

1. Biggs, J. Constructive alignment. Ultimedia. – 2018. – Mode of access URL: <http://www.johnbiggs.com.au/academic/constructive-alignment/>. – (accessed: 16.05.2018).
2. Biggs, J. Aligning teaching for constructing learning. The Higher Education Academy. – 2003, P. 1-4. – Mode of access URL: <https://www.heacademy.ac.uk/system/files/resources/id477aligningteachingforconstructinglearning.pdf> . - (accessed: 16.05.2018).
3. Ignatyeva, G.A., Tulupova, O.V. & Molkov, A.S. Educational co working as a new organization format of educational space of supplementary vocational education. The Education and Science Journal. 2016; (5):139-157. (In Russ.) – Mode of access URL: <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2016-5-139-157>. 15.09.2018).
4. Fox, B., Turnbull, K. & Harvey, M. Surface, deep and strategic approaches to learning (1.10). Online course: Introduction to Learning and Teaching in Higher Education. UNSW Sydney, 2018. –URL: Retrieved August, 20, 2018, from <https://www.futurelearn.com/courses/learning-teaching-university/0/steps/26384>. – (accessed: 20.08.2018).
5. Harris, L. & Fair, N. What do the learning theories say about how we learn? (1.5). Online course: Learning in the Network Age. University of Southampton 2017. – Mode of access URL: <https://www.futurelearn.com/courses/learning-network-age/0/steps/24637>. – (accessed: 20.08.2018).
6. Kurvitz, M. New pedagogy for deep learning. Marina Kurvitz' workshop: Educational innovations live here. Mode of access URL: <http://marinakurvits.com>. – (accessed: 15.09.2019).
7. Rubric Tool. Utah Education Network. Mode of access URL: <https://www.uen.org/rubric/know.shtml>. – (accessed: 15.09.2019).
8. Andrade, H. (2000-2008). What is a Rubric? Rubistar: Powered by 4Teachers.org, ALTEC at University of Kansas. – Mode of access URL: <http://rubistar.4teachers.org/index.php?screen=WhatIs>. – (accessed: 02.10.2018).
9. Kunanbaeva, S.S. Theory and practice of modern foreign languages education, Almaty, 2010. – 344 p.

10. SMART Goals: How to make your goals achievable. Mind Tools. – 2018. – Mode of access URL: <https://www.mindtools.com/pages/article/smart-goals.htm>. – (accessed: 02.10.2018).
11. Bloom's Taxonomy (2018). LOTS and HOTS. Language Academy. OHSU.- 2018. – Mode of access URL: http://languageacademy.utm.my/wp-content/uploads/2016/10/blooms_taxonomy_hots_lots.pdf . – (accessed: 02.10.2018).
12. Biggs, J. SOLO taxonomy. Ultimedia. – 2018. – Mode of access URL: <http://www.johnbiggs.com.au/academic/constructive-alignment/> . – (accessed: 02.10.2018).
13. Joint quality initiative – the origin of the Dublin descriptors – Short history. ECAhe.eu. – 2016. – Mode of access URL: <http://ecahe.eu/assets/uploads/2016/01/Joint-Quality-Initiative-the-origin-of-the-Dublin-descriptors-short-history.pdf> . – (accessed: 02.10.2018).

UDC 81'25

Tairova G.,

Sarsenova Zh..

2nd year PhD student ¹

2nd year PhD student ²

«6D021000-Foreign philology»¹

«6D021000-Foreign philology»²

Ablaikhan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: fashion_photographer@mail.ru ¹

e-mail: wanna_happiness@mail.ru²

TRANSLATION PECULIARITIES OF POLITICAL NEWSPAPER TEXTS

Abstract: This article introduces the concept of “political text.” The purpose of the article is to consider and identify the linguistic-stylistic features of the translation of a political text. The article offers a view of the authors on a problem that is relevant at the moment and the authors attempt to highlight the relevance of this issue in the light of translation studies. This article tries to uncover the problem of translating political texts. The article is devoted to the analysis of the process of translating political texts, the most commonly used translation transformations by the applied translators and a certain number of examples of the process of translating political texts are given. Based on the results obtained through analysis of the translation of political texts, a definite conclusion is made.

Keywords: political text, discourse, translation, translation transformations, Internet portal, transliteration, omission

Таирова Г.,
Сарсенова Ж.
Докторант 2 курса ¹
Докторант 2 курса ²
«6D021000-Иностранная филология»¹
«6D021000-Иностранная филология»²
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: fashion_photographer@mail.ru ¹
e-mail: wanna_happiness@mail.ru²

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЛИТИЧЕСКИХ ГАЗЕТНЫХ ТЕКСТОВ

Аннотация. Данная статья представляет понятие «политический текст». Целью статьи является рассмотрение и выявление лингвостилистических особенностей перевода политического текста. В статье предлагается взгляд авторов на проблему, которая является актуальной на данный момент и авторами предпринимается попытка осветить актуальность данного вопроса в свете переводоведения. Данная статья старается раскрыть проблему перевода политических текстов. Статья посвящена анализу процесса перевода политических текстов, приведены самые часто употребляемые переводческие трансформации применяемыми переводчиками и определенное количество примеров процесса перевода политических текстов. На основании результатов, полученных посредством анализа перевода политических текстов, сделан определенный вывод.

Ключевые слова: политический текст, дискурс, перевод, переводческие трансформации, Интернет-портал, транслитерация, опущение

Public life is presented by the numerous spheres which are closely connected with each other. The largest of them are economic, social, political and spiritual ones. People pay attention to any of these spheres. But political sphere takes a special place among them, the mission of which unlike all other spheres is the implementation of public administration by society in general.

Politics, politicians and political activity have always existed and played an important role in social lives. They have always influenced people's lives. It became an integral part of a modern civilization as it is the center of concentration of any information, storage and its distribution. Politics has always been the object of the political social sciences. The state's significant place and status depend on a certain position or a situation on the international arena, its relationship with other states, and its role in the activity of the world community. One of the main aspects of politics is political speeches because the speech is the main and strong tool in politics, which is realized and implemented generally through speeches.

Topicality of the present article is defined by the role of politics, political

statements and politicians who are constantly using strategies and tactics of belief, argumentative elements which are played in people's modern life in their speeches. Also, it is very important to study the lingual-stylistic characteristics of a political discourse that is one of the most actual directions of modern linguistics of the text. The aim of this paper is to identify linguostylistic characteristics of the translation of a political discourse.

The main sign of political texts is "a reflection of activity of parties, other public organizations, public authorities, public and state leaders and activists, the social and economic structure of society aimed at the development in it (in a broad sense). A target sign of the political text – is that it influences on a political situation by means of promotion of certain ideas, emotional impact on citizens of the country and their motivation to political actions" [1, 67].

While translating political discourse, we may face with different problems; one of them is translation of lexicon [2, 128]. There are some words or phraseological units in English which do not have any equivalent in Russian. In English, there is a large number of lexical units which do not have compliances in the Russian dictionaries. These units are transferred, however, by means of a number of means:

- 1) Transliteration and transcription;
- 2) Calque or loan translation is another method using in political discourse translation;
- 3) Method of description – this type of translation includes the full explanation of the English word or phrase, in both cases.

In order to show that different types of translation transformations are used in the translation of political texts, we would like to give a few examples.

So, for example, a political article published on March 30 in 1996, was taken as the basis of the first example for identifying a translation problem. The name of the article in the original read as follows - Spain's Socialist and Podemos parties set to start coalition talks. The title of this article in the Russian version reads as follows: Испанские левые возобновляют коалиционные переговоры. It can be seen that even in the names of these articles there are some differences, the author of these articles looks at this political situation differently, which influenced different visions of the names of these articles.

Original:

“With all due caution, we're now closer to a new government than a new election,” **said** Pedro Sánchez, **Socialist Party** leader.

Translation:

Однако участники смотрят на перспективы с умеренным оптимизмом:
— Несмотря на все трудности, мы сейчас ближе к новому правительству, чем к новым выборам, — **считает** лидер **социалистов** Педро Санчес.

Analysis:

In this example, a large number of translation transformations are used. The first translation transformation is generalization: the Socialist Party is written in the English version, while this phrase was translated into Russian as socialists (a certain group of people), this is due to the fact that the translator did not specify and translate as activists

of the socialist party, but generalized this concept.

The next transformation is concretization: the English version says **said**, while the translation says **считает**. The translator used this word because this statement is the personal opinion of Pedro Sanchez and therefore did not use the simple word – СКАЗАЛ, but translated the word as – СЧИТАЕТ, which is closer to this quote.

Также в данном примере используется добавление, в английском варианте в предложении дана только цитата определенного политика, в то время как в русском переводе перед переведенной цитатой следуют следующие слова:

However, participants are looking at prospects with moderate optimism.

This is due to different interpretations and presentation of the material of journalists in different languages and with the background text. In the English version, before this sentence there is an explanation that the state has been living without a government for almost 100 days, while the Russian version also gives this explanation and the addition of these phrases from the author.

Original:

“I want **to ask** (Ciudadanos) for statesmanship, in the public interest of Spain and **the Spanish people – to collaborate** in pushing out Mariano Rajoy and **PP policies** from the government,” **said Iglesias.**

Translation:

Лидер «Подemos» Пабло Иглесиас объявил, что готов отказаться от личных притязаний на пост в кабинете, если это поможет заключению соглашения и «свержению» консерваторов: — Я хочу **призвать** к государственной мудрости «Сьюдаданос»: в интересах Испании и её народам **необходимо вместе вытолкнуть Мариано Рахоя и «Народную партию»** из правительства.

Analysis:

In this example, several translation transformations are used. One of them is the replacement of the word, in the English version - **to ask**, while the translation is given – **призвать**, the translator uses this word instead of the word **просить**, in order to strengthen this sentence, to make it more saturated and strong, so that readers see policy intentions. Another transformation is generalization, in the English version **the Spanish people** is translated as **народ**. This is due to not repeating itself, as it was previously said **в интересах Испании** that it is already clear that we are talking about the Spanish people.

Another transformation is concretization, in the English version this is the abbreviated name of the **PP** party, while in the translation the name is concretized and deciphered completely as **Народная партия**, otherwise the readers would not understand what it would be if the translator abbreviated this name.

An article in Russian does not fully comply with the English version of the article, since it is not a direct translation from English into Russian, apart from some articles that are free interpretations of the English text. Only the quotes of politicians are translated directly and strictly from English into Russian, which we have to analyze in this article, which has 2 quotes.

Another example was based on an article called «Iceland: protesters call for more resignations as government forms new Cabinet», in the Russian version, this

article is given under the title «Исландия: “Панамский скандал” привел к смене премьер-министра».

Original:

The new prime minister of Iceland, Sigurdur Ingi Johannsson, **has formed his Cabinet. The handover from the previous cabinet took place at two State Council meetings on Thursday.**

Translation:

Новый премьер-министр Исландии Сигурдур Инги Йоханнссон в четверг был приведен к присяге и провел первое заседание правительства.

Analysis:

In this example, when translating into Russian, the translator did not translate the two sentences separately, but combined them when translating into one sentence, put the same meaning of the two sentences in the English version into one sentence in the Russian translation. That is, the meaning of the English context remains the same. However, the translation has undergone some changes. For example, this example uses the omission and replacement of words, as well as the addition. In this example, the fact that the new prime minister formed his own Cabinet, as well as that the transfer of the previous cabinet to the new prime minister at 2 meetings, is omitted. When translating into Russian, the translator retained the same meaning of the context of the English discourse, replacing it with other words. Also, an addition is used here, the translator added that the new prime minister was sworn in, while in the English discourse there is no such information, but it has a similar meaning with the English version of the text. The translator omitted some words, and also used the addition, shortened the English text, since when translating these words would be redundant and the information would be too redundant for the reader.

After analyzing the translations of the above texts taken from the European news Internet portal www.euronews.com, we came to the following conclusion that:

Firstly, the translation into Russian can be greatly reduced by the translator, and be much shorter than the English text. It depends on the translator, and due to the fact that readers who read news in Russian are much different from readers in European countries. Readers who read articles in Russian prefer less information, but the most important information, which relates to important aspects of a particular news item.

There is also a certain framework for the location of the text where it is located. In order to attract readers and keep their attention, it is advisable to print the necessary information as briefly as possible and interest the reader first with a headline, so that he goes further through the link and read the whole news to the end.

It also depends on the journalist who presents this or that material. Different journalists, European and Russian journalists see this material in different ways, their texts can carry one essence, one meaning, but they are expressed differently.

Secondly, a large number of direct quotes of politicians translated from English into Russian, which are inside a certain text, they are in most cases translated by direct translation, they undergo any changes in the translation. But, there are some quotes that vary due to the context of the translated text, this is due to the fact that sometimes the English text differs from Russian. This is due to the fact that the European and Russian

journalists see the same information in different ways, they present it in different ways, and the translation may depend on the whole context.

REFERENCE

- 1 Chudinov, A. “Politicheskaya lingvistika (obshie problem, metaphora). Yekaterinburg, Uralskiy gumanitarnyi institut, 2003. – p. 67
- 2 Brown, G. and Yule, G. “Discourse Analysis”. Cambridge, Cambridge University Press, 1983. – p. 128
- 3 Albright M. The Mighty and the Almighty: Reflections on America, God, and World Affairs. — N. Y., 2006.
- 4 Brodsky M. Learning Cultures in the Age of Globalization (precedent phenomena in intercultural communication and translation) // Russia and China in the Modern Global World. — Chanchun, 2007. P. 257—264.
- 5 Buzadzhi S. Translating the News into English // 2009; 4 (24). 42-44.
- 6 Lakoff G. Metaphor, Morality, and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust. 1995. URL: <http://www.wvcd.org/issues/Lakoff.html>.
- 7 Sheygal, Yelena. “Semiotika politicheskogo diskursa”. Volgograd, Peremena, 2000. – p. 34
8. Munday J. Introducing Translation Studies. — L.; N. Y., 2008.
- 9 Spivak G. The Politics of Translation // The Translation Studies Reader [ed. By L. Venuti]. — N. Y., 2008. P. 369—388.

UDC 37.013

Tileukhanova A.,
Master
«6M010300- Pedagogy and psychology»
KazUIR and WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: alidakz@163.com

TECHNOLOGY FORMING CULTURAL SELF-CONSCIOUSNESS OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION.

Abstract: The article is devoted to the problem of technology for the formation of cultural self-awareness among future teachers in the process of foreign language education. The article identifies and substantiates the need for a new approach to the analysis of the preparation of teachers for their professional activities, a mandatory component of which should be the cultural identity of future teachers in the process of foreign language education.

The author come to the conclusion that cultural self-awareness allows the teacher to adequately assess their capabilities, helps to correct and improve their activities in broadcasting domestic and world culture and its reproduction in new generations.

Key words: culture, cultural self-consciousness, pedagogical self-consciousness, reflection, education, structure of cultural self-consciousness, formation of cultural self-consciousness.

Тилеуханова А.,
Магистрант
«6М010300- Педагогика и психология»
КазУМОиМЯ им.Абылай хана,
Алматы, Казахстан,
e-mail: alidakz@163.com

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРНОГО САМОСОЗНАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.

Аннотация: Статья посвящена проблеме технологии формирования культурного самосознания у будущих учителей в процессе иноязычного образования. В статье выявлена и обоснована необходимость нового подхода к анализу подготовки учителей к их профессиональной деятельности, обязательным компонентом которой должно стать культурного самосознания будущих учителей в процессе иноязычного образования.

Автор приходит к выводу, что культурное самосознание позволяет педагогу адекватно оценивать свои возможности, помогает корректировать и совершенствовать свою деятельность по трансляции отечественной и мировой культуры и ее воспроизводство в новых поколениях.

Ключевые слова: культура, культурное самосознание, педагогическое самосознание, рефлексия, образование, структура культурного самосознания, формирование культурного самосознания.

Updating the content of education requires new approaches to organizing the training of future specialists. The revision of the model for training future teachers and the modernization of the content of education require an analysis of the methods of traditional teaching of language disciplines, which form the basis of the personal development of future teachers. As a rule, the process of obtaining information in a university is carried out in the form of a lecture, and awareness of the meaning and content of new material is revealed during seminars and workshops. The traditional methodology for conducting these classes is aimed at developing the memory and erudition of students, and does not serve as a means of developing the creative independence of future teachers.

Consider the traditional methods of teaching language disciplines at the university. Their general characteristic is related to the definition of content. We are close to the position of those scientists who consider the teaching method as a model of interaction between the student and the teacher in order to transfer a certain part of the educational content (V.V. Kraevsky, I.Ya. Lerner).

The specifics of humanitarian subjects lies in their special educational function, namely in the focus on the formation of not so much knowledge as experience in creative activity and emotional-value relationships (according to the concept of I.Ya. Lerner, V.V. Kraevsky). Therefore, the entire range of requests of future teachers cannot be satisfied only through traditional training, in which the reproductive reproduction of acquired knowledge dominates. Consequently, the traditional methods of teaching language disciplines are not adequate to the subject (culture) and therefore cannot legally lead either to creativity or to the general development of the “I - concept” of future teachers. Culture requires special forms and teaching methods.

In modern pedagogical literature, the problem of teaching culture is acute. There are a number of manuals and studies that address the issue of improving the methods and techniques of teaching culture [1]. M.A. Verb, A.I. Khimik and other researchers are developing new general and particular methods [2]. However, the question of the lack of preparedness of teachers of secondary schools for practical activities in the transmission of culture will remain open. There are several reasons that can explain this.

Firstly, the dominance of methods that are unaesthetic in content and forms does not affect the personality of a student at a pedagogical university, which does not give him sufficient motivation to express his inner world. The personal reorientation of the education system requires a significant restructuring of not only the educational material, but also significant changes in its organization and methods, in particular, the consciousness of the base and conditions for self-education and self-education of future teachers. The application of traditional forms of work and even their improvement cannot solve the problem of the effectiveness of teaching the course. This is because the world of spiritual values cannot be brought into consciousness by something from outside. The values of "I" are developed independently.

Secondly, in its content, studying at a university is a process of transmitting to a student social experience in the form of “finished knowledge” that has been found, verified, and repeatedly carried out by other people. Creative development of this experience does not occur. Techniques, rules, and methods are broadcast from the teacher to the student, which at one time took shape as a means of solving creative problems. They have retained their relevance for a certain historical period or in some form of art, but the student assimilates them in the form of “finished knowledge”.

Thirdly, the emphasis on the verbal way of managing the process of perception of a work of culture leads to the prevalence of monological teaching methods at the university, which limits the development of self-awareness of future teachers. “One of the biggest misconceptions of modern science in art is the naive belief that using stylistically honed words you can achieve the equivalent of a visual image and thereby reveal its essence, with this approach, education goes beyond the peripheral interpretation” [3]. The dialogical meaning of self-awareness reveals the existence of a person only as a participant in interpersonal communication of "I" and "not I". The answer to the question calls “I” from non-existence. The "I" is responsible for thoughts, for actions for the world of its being, that is, it reveals self-awareness. “Between the question the answer is always a gap in time and intense expectation, this is the strain

of thought in which the birth of the Self takes place”. The role of the teacher is to organize such training in which students are involved in such a situation of thought. In the training of teachers, it is necessary to combine monologue and dialogue.

Based on the wide potential opportunities that are provided by the university teacher today, A. Ya. Nain substantiated the thesis: each teacher is his own methodologist. Relying on the individual characteristics of the “I”, on the one hand, and on the other hand, on the specifics and logic of their subject, today every teacher has the opportunity to create a general cultural space as a collection of images and symbols that are appropriated to some degree by students. It all depends on the methodological skill of the teacher.

According to V.A. Bolotov and V. B. Novichkov, most pedagogical universities are characterized by an approach that can be reduced to the requirement: to know the subject, the methodology of its teaching and strictly follow it. Meanwhile, the school needs a teacher who not only knows his subject well but also knows how to clearly state it. This leads to the fact that young teachers repeat numerous mistakes of their predecessors. If the methodology pushes material on culture to the sidelines of the development of knowledge or the boundaries of language subjects, then significant successes in the formation of the cultural “conception” of future teachers do not occur.

The study showed that future foreign teachers in a pedagogical university are underway. However, there is a spontaneous, rather than purposeful formation of cultural self-awareness as a component of pedagogical self-awareness. Future teachers lack a cultural training for school work. There are two reasons for this.

Firstly, the traditional methods of training future teachers are aimed at the intellectual development of students, so the expected impact on the development of the “I” does not occur. For knowledge of culture to be meaningful for future teachers, it must be translated into the language of techniques and methods appropriate to cultural activity. The task is not only to understand the phenomenon of culture, but to make this understanding not an integral part of human consciousness as a whole.

Secondly, the pedagogical practice of students at school is not focused on this work. It is necessary to include research tasks in the program of pedagogical practice that will help future teachers gain experience in the activities of in culturing social experience. Therefore, for the formation of the cultural identity of future teachers, it is necessary to change the methodology of teaching language disciplines, since it is important here:

- not so much to inform students about the culture as to create optimal conditions for the spiritual development of his personality;
- not so much to formulate cultural stereotypes, but to teach teachers to enrich their inner world on their own throughout their future independent lives;
- not so much to enrich the memory of future teachers with cultural knowledge, but to lay the foundations for dialogue cooperation between teachers and students in the development of culture.

To correct these shortcomings, it is necessary to direct the teaching of linguistic disciplines of a pedagogical university to a targeted introduction of future teachers to all the richness of culture. The methodology of the development of culture should be

based on the comprehension of the extensive social — historical experience of relations between people, reflected in the mirror of art, on the development of the values of the spiritual culture of mankind. The richer the cultural space in which professional education of teachers takes place, the more successful the graduate of a pedagogical university will be in the future profession [4].

To do this, it is advisable to create not one, but several oriented methods, so that the teacher can choose the one that would most closely correspond to the skills, interests and capabilities of students. It is also important that these techniques do not restrain the initiative and creative search of both the teacher and students. The main guidelines for such techniques should be:

- focus on the formation of personality, enrichment of the personality;
- orientation on the pedagogical cooperation of the teacher and students;
- the awakening of independence in the development of the spiritual experience of culture.

Within the framework of professional training for teachers of any profile, it is precisely the complex of language disciplines that is called upon to fulfill an integrating role. The difficulty lies in combining multidimensional knowledge of culture and psycho-pedagogical disciplines. The integration principle does not refer to one or several types of art, or to the study of individual episodes of teaching practice, but to the whole world of artistic culture and teaching. In this regard, psychologists — pedagogical and linguistic integration provides for the comprehension of all types of connections of artistic culture from a professional point of view. The cycle of training in language and psychological – pedagogical disciplines of the university can be organized on the basis of “an integrative principle due to the specifics of the humanitarian course, the indissolubility of internal connections between various arts and spheres of human activity [5].

Since the main one for such integration is “the image of man. “An educated person carries within himself an “image of the Self” and cannot refuse it. And culture contains a “human image”. She shows, shows this image to man. Culture is a mirror in which a person sees himself and in which he recognizes himself. This ability to transcend oneself and lies the possibility of the development of education as a necessary attributes of any culture. The destruction of culture disrupts the continuity of generations, complicates the process of transferring social experience and complicates the adaptation of an individual who will find it difficult to cope with destructive impulses and manifestations inside and outside him. [6]. In other words, the more stable the self-awareness, the more integrative the personality, the more productive it is.

The interactive content of linguistic and professional disciplines determines the choice of adequate teaching methods and techniques that take into account the personal characteristics of future teachers. These methods depend on what qualities we want to develop among students of a pedagogical university. A teacher with a developed cultural identity is not so much erudite as a special relation to the natural and social world. The specificity here is that “culture” is not so much knowledge, but rather an attitude to the natural and social world around it, acting as an adaptive mechanism of man. The teacher’s attitude is impossible, it can be formed and developed, passing

information not only through the sieve of the intellect, but also through the feelings of the individual. According to A.R. Luria: "The huge gain of a person with a developed language is that his world doubles. Man has a double world, which includes the world of directly reflected objects, and the world of images, objects, relationships and qualities, which are indicated by words. "

This means that the main attention in teacher training should be focused on the development of dialogue communication skills. But it is impossible to completely reduce all professional education to dialogue, because without a monologue, training will be ineffective. Therefore, the teacher of language disciplines should choose a rational combination of diverse teaching methods.

The results of the study made it possible to state that the orientation toward mastering professional knowledge and skills within the framework of narrow subject disciplines continues to dominate at the pedagogical university. For a long time, it was considered sufficient for the teacher to perform his professional functions in a quality manner. The success of modern university training of a specialist for a comprehensive school should be assessed not so much by how knowledge and skills were transferred, but by whether a pedagogical university was able to prepare students to act independently and make decisions in conditions that obviously did not exist and could not exist in life older generation. This requires experience in creative activities. The development of the cultural "I-concept" of the teacher is impossible without the creative activity of the individual [7].

The problem of "self-awareness" and "creativity" in art criticism, philosophy and psychology was resolved categorically and categorically. Some scholars have argued that a clear and firm identity is inherent in a creative person. The followers of Z. Freud assert the exact opposite - a creative person exists only outside of consciousness, only "losing himself", giving up everything personal, and dissolving in the world, merging with him. We share the first point of view and, following A.G. Povokhatko, we understand self-awareness as a form of spiritual creativity. In his study, it was shown that creative abilities do not exist in the structure of the individual in isolation from it and do not exist as an independent part of the personality. Creative abilities are inherent in different types of personality that have a specific motivation, a specific structure and, apparently, a specific structure of self-awareness. In relation to the activity on the inculturation of social experience, the teacher needs to have a developed cultural identity.

V.A.Slastenin wrote. "Culture is always creativity with all the characteristics of a creative act, it is always designed for the addressee, for dialogue, and its assimilation is a process of empathy and co-creation, where each newly acquired element of culture does not cross out, does not deny the previous layer of culture." Creative teaching means constantly searching for new ways of activating students' activities at all stages of academic work. Such a teacher is looking for new original forms of inculturation and is developing a system of work for the purposeful introduction of schoolchildren to all the wealth of social experience.

The improvement of individual teaching and upbringing methods makes the teacher constantly deepen his competence, adopt the best pedagogical experience, and

improve his skills. The preparation of the future teacher for the creative application of professional knowledge is unanimously recognized as the weakest link in the system of teacher education. One of the reasons for this phenomenon is the lack of professional training of a teacher in higher education, since the university teaching methodology often lacks creativity, most often; the study of disciplines is carried out scholastically.

However, education based on creativity in various fields of culture takes place in pedagogical practice [8]. The advantage of such methods lies in the fact that they have a completely different approach to cultural phenomena than with traditional teaching. If students get the opportunity to express their feelings, intentions, assessments by means of culture, then their relationship with culture is built in a completely different way from the traditional mastery of rules and technologies.

Culture appears to a person not as a set of indifferent “alien” norms that he must master for some reason, but as something that he can find and prove himself in. If, by creating an artistic image, you can identify yourself, then, by perceiving it, you can find out and understand who created this image, and then apply these skills in working with your students. Creative work has a goal - to develop the ability to independently perceive and analyze artistic manifestations, to identify personal positions in the field of culture.

REFERENCE

1. Problems teaching the MHC at a pedagogical university: Abstracts of messages on the All-Russian meetings 8–14 Oct. 1990./ Ed. L.M. Mosolova. L. RSPU, 1990.–P. 90.

2. Cultural education. / Ed. L.M. Mosolova. – SPb. RSPU, 1998. –P. 312.

3. Nayn A.Ya. management problems of professional training in a market economy. – Chelyabinsk, 1991.–P. 23.

4. Kovaleva T.A. Career as an element of vocational education and student personality formation // Problems of humanization of higher education: Sat. scientific labor. / Ed. E.A. Guseva. – St. Petersburg. St. Petersburg TEA, 1996. –P. 145.

5. Bolotov V.A., Novichkov V.B. Reform of teacher education // Pedagogy–1992, –P. 49–54.

6. Tarasov S.V. The problem of man and education // Man and education in the modern world: Materials conf. / Ed. A.P. Valitskaya. – SPb. B.I. 2006. – P. 8–9.

7. Vygotsky L. S. Imagination and creativity in childhood. St. Petersburg: Union, 1997. –P. 96.

8. Aleksashina I.Yu. Teacher and new guidelines for education. Humanization of education as a subject of theoretical reflection and practical mastery by a teacher. St. Petersburg: B I. 2007. –P. 153.

Тулешова Қ. Т.,
3-курс докторанты
«6D011900 - Шетел тілі: екі шетел тілі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
e-mail: ms.preity@mail.ru
Теңізбаев Е.Н.,
Магистр
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Икрамова Р.Т.,
доцент
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан

САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ СИПАТЫ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСНАМАСЫНЫҢ ТАРИХИ КЕЗЕҢДЕРІ

Түйін: Аталмыш мақалада авторлар сандық технологияға анықтама беріп, сандық технологиялардың түрлерін айқындап берген. Сонымен біргесандық технологиялардың рөлін талдай отырып, оларды оқытуда қолданудың үш сапалы түріне тоқталған. Зерттеу жұмыстарына сәйкес, авторлар сандық технологияларды қолдану әдіснамасының тарихи кезеңдеріне шолу жасаған.

Тірек сөздер: технология, сандық технология, аралас оқыту, қашықтықтан оқыту, мобильді оқыту, жаппай ашық онлайн курстар

Tuleshova K.T.
3rd year PhD student
«6D011900 - Foreign language: two foreign languages»
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ms.preity@mail.ru
Tenizbayev E.N.,
Master of Science
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
Ikramova R.T.,
Associate professor
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

THE DIGITAL TECHNOLOGIES AND THE STAGES OF USING THE DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE PAST

Abstract: This article examines the notion of the term “digital technology”. And the authors aim to analyze and discuss the usage of technology in the past and present.

Three main stages of using computer technologies in the teaching of foreign languages as blended learning, distance learning and MOOC are discussed in this article.

Key words: technology, digital media, blended learning, distance learning, mobile learning, MOOC.

Егеменді байтақ еліміз Қазақстанның ең басты мақсты дамыған өркениетті елдердің қатарында болу. Ал дамыған өркениетті елдердің қатарында болу үшін, біз жан – жақты дамыған, рухани бай тұлға болуымыз қажет және келешек ұрпақты да дәл солай тәрбиелеуіміз керек. Сондықтан да қазіргі білім берудің басты мақсаты да жан – жақты дамыған, рухани бай жеке тұлға қалыптастыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының тұңғыш президентінің Қазақстан халқына арнаған «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауында: «...Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет. Елде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек» деген болатын. Осылайша «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы іске қосылды. Аты айтып тұрғандай бұл бағдарламаның басты мақсаты – қазақстандықтардың өмір сапасын арттыру және ұлттық экономиканы цифрландыру. Бағдарламаны жүзеге асыру шеңберінде 2020 жылға дейін интернет қолданушылардың санын 80 пайызға дейін арттыру, тұрғындардың 95 пайызын цифрлық хабар таратумен қамту, азаматтардың цифрлық сауаттылығын 80 пайызға дейін арттыру көзделуде. Жалпы осы бағдарлама төрт бағыт бойынша жүзеге асады. Осы бағдарламаның екінші бағыты бойынша цифрлық технологияны экономиканың салаларына (көлік және логистика, денсаулық сақтау, білім беру, ауыл шаруашылығы және электронды сауда) ендіру көзделіп отыр [1].

Осыған орай, біз осы жоғары оқу орындарының қабырғасында жүрген ұстаздар ретінде заманның талабына және қоғамның сұранысына сай жеке тұлға қалыптастыру үшін оқытудың жаңа технологияларын: ақпараттық - коммуникациялық технологияларды, соның ішінде сандық технологияны сабақта көптеп қолдануымыз қажет. Ол үшін сандық технологиялар сабақтың барлық түрінде қолданылуы тиіс. Ол сабақ мейлі дәстүрлі не дәстүрлі емес болсын. Алайда біз бұл мақаламызда жалпы сандық технологияның не екеніне және оның осы күнге дейін қолданылған кезеңдеріне тоқталамыз.

Технология (грек тілінен аударғанда) өнер, шеберлік, біліктілік деген мағынаны білдереді. Технология дегеніміз – белгілі бір нәрсені өңдеу үшін орындалатын әрекеттер тізбегі. Технологиялық процесс түрлі құралдар мен әдістердің көмегімен жүзеге асады [2].

Ал сандық технологиялар деп деректерді жасайтын, сақтайтын немесе өңдейтін электрондық құралдар, жүйелер, құрылғылар және ресурстарды айтамыз. Оларға әлеуметтік медиа, онлайн ойындар мен қосымшалар,

мультимедиа, бұлтты есептеулер, өзара әрекеттесетін жүйелер және мобильді құрылғылар кіреді [3].

Шет тілдерін оқытуда компьютерлік технологияны пайдалану 70 жылдан астам уақыт бұрын басталды. Сандық технологиялар (цифрлық технологиялар) термині жақында пайда болды. Ағылшын тіліндегі оқу әдебиетінде жақында пайда болған (бұлт, ұялы, ақылды технологиялар және т.б.) және дәстүрлі ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қоса алғанда, заманауи термин ретінде қолданылады [4].

Жалпы барлық сандық технологиялар ақпаратты кодтау және беру әдістеріне негізделеді. Сандық ақпараттың, өлшеу бірліктерінің, сандық ақпаратты кодтау және беру қағидаларын қарастырып көрейік. «Ақпарат» термині (латындық «informatio») - түсініктеме, презентация, хабардар болу деген мағынаны білдіреді. Ақпарат көптеген жолдармен жіктелуі мүмкін, әртүрлі ғылымдар мұны түрлі жолдармен жасайды. Мысалы, философияда ақпараттың объективті және субъективті екі түрін ажыратады. Нысаналы ақпарат табиғат пен адамзат қоғамының құбылыстарын көрсетеді. Субъективті ақпарат адамдар арқылы беріледі және олардың құбылыстарға деген көзқарасын көрсетеді. Информатикада аналогтық ақпараттар мен сандық ақпараттар жеке қарастырылады. Бұл маңызды, өйткені адам өз сезімдерінің арқасында аналогты ақпаратпен айналысады, ал компьютерлік технология негізінен сандық ақпаратпен жұмыс істейді.

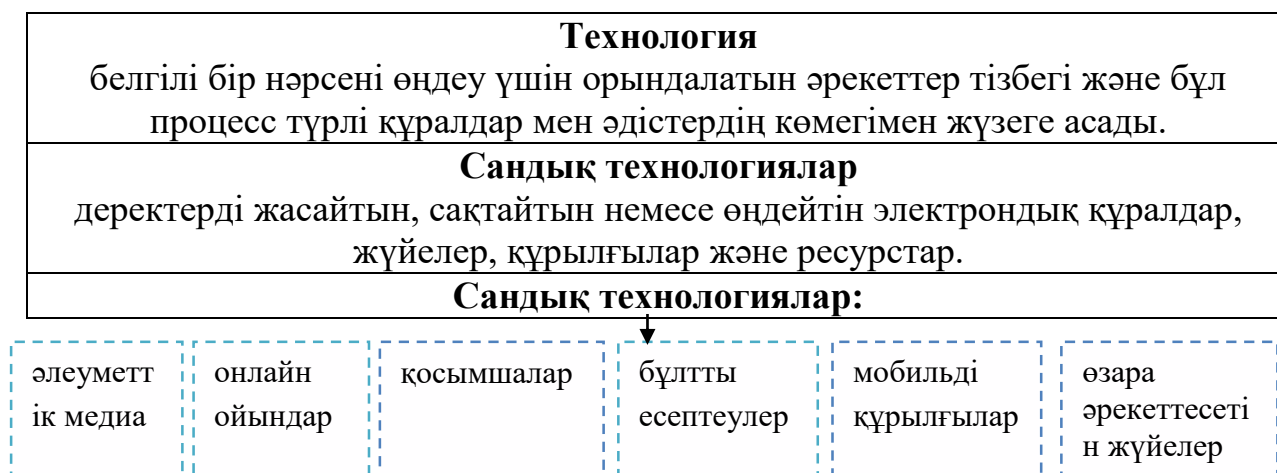
Адам сезім арқылы ақпаратты қабылдайды. Түс, дыбыс, жылу-энергия сигналдары болып табылады, дәм мен иіс - энергияға негізделген химиялық қосылыстардың нәтижесі. Бір ағашта бірдей екі жасыл жапырақтар болмайтын сияқты, екі бірдей дыбыстардың болуы мүмкін емес. Егер әртүрлі түстерді таңбамен белгілесек, ал әртүрлі дыбыстарды нотамен жазып көрсетсек, онда біз аналогтық ақпаратты сандық түрге айналдырған боламыз.

Тыңдалып жатқан әуен аналогтық ақпаратты тасымалдайды, бірақ ол жазбалармен (ноталармен) жазылса, ол сандық ақпаратқа айналады. Аналогтық және цифрлық ақпарат арасындағы айырмашылық, ең алдымен, аналогтық ақпарат үздіксіз, ал цифрлық дискретті болып табылады.

Сандық ақпараттарды өлшеу бірліктері. Бит - ақпарат ұсынудың ең кіші бірлігі. Байт - ақпаратты өңдеу және жіберудің ең аз бірлігі. Ақпараттың бірлігі бит (бит) деп аталады - ағылшын тіліндегі екілік сан үшін қысқа, яғни екілік сан деген сөз. Компьютерлік технологияда бит ақпараттық тасымалдаушының физикалық жағдайына сәйкес келеді. Мұнда бір физикалық жағдайды әдетте 0 санымен, ал екіншісін - 1 санымен белгілейді. Екі ықтимал нұсқадан бірін таңдау логикалық ақиқаттар мен өтіріктерді ажыратуға мүмкіндік береді. Биттердің тізбегі мәтін, сурет, дыбыс немесе басқа да ақпаратты кодтауы мүмкін. Бұл ақпаратты ұсыну әдісі екілік кодтау деп аталады.

«Кодтау» термині ақпараттың бір түрінен екіншісіне көшу, сақтау, беру немесе өңдеу үшін қолайлы болып саналады. Компьютер тек сандық түрдегі ақпаратты өңдей алады. Компьютерде өңдеуге арналған қалған барлық ақпарат (дыбыстар, суреттер және т.б.) сандық түрге айналуы тиіс [5].

Сонымен жоғарыдағы сандық технология дегеніміз не деген сұраққа жауабымызды кесте түрінде көрсетсек (Кесте 1).

Көптеген зерттеушілер сандық технологияның рөлін талдай отырып, оларды оқытуда қолданудың үш сапалы түрін ажыратады:

- Бірінші түрі - аралас оқыту (blended learning) - әртүрлі пәндерді оқытудың тиімділігін арттыру үшін дәстүрлі оқыту процесіне жаңа технологияларды енгізуді қамтиды;

- Екінші түрі - қашықтан басқару - оқу процесін мұғалімнің тікелей қатысуынсыз жүргізуге мүмкіндік беретін, тәуелсіз іздеу, ақпаратты іріктеу және қолдану дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін компьютерлік технологияны пайдалануға негізделген;

- Үшінші түрі білім беру тұжырымдамасына негізделген жаңа білім беру феноменімен ұсынылған - бұлар көбінесе өздігінен білім алу және кәсіби даму үшін пайдаланылатын жаппай ашық онлайн курстар (MOOC-массовые открытые онлайн-курсы) болып табылады[6].

Оқу үрдісінде АКТ қолданудың бірінші және екінші түрі бүкіл білім беру жүйесін бірте-бірте қайта құрылымдауды, кәсіптік білім берудің басымдықты парадигмасын ауыстыруды көздейді. Бүгінгі күні мұғалімдердің кәсіби қызметіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу - бұл университеттің және мектептің жаңа білім стандарттарын енгізуге байланысты Қазақстандық білім беруді жаңғыртудың басым бағыты.

Екінші типтегі қашықтықтан білім беру мәселесіне келсек, біздің елімізде әлі кең қолданылмады, бірақ бүгінгі таңда қашықтан оқыту әлемдегі білім берудің ең тиімді және перспективті түрлерінің бірі болып саналады.

Ашық онлайн-курстар бүгінгі күні біздің елімізде де, шетелде де барынша перспективалы және жылдам дамып келе жатқан электрондық оқыту курсы болып табылады, өйткені ол байланыстылық, белсенді оқыту, ынтымақтастықта оқыту болып табылады, бұл студенттердің тәуелсіздігі мен ынта-жігерін арттырады. Сандық технология бұлжаһандық әлемдегі кәсіби қызмет үшін қажетті білім.

М. Воршер «Шетел тілін оқытуда электрондық компьютерді қолдану» атты мақаласында шет тілдерін оқытуда компьютерлік технологияның үш негізгі кезеңдерін белгіледі – бейховиристік, коммуникативтік және интеграциялық [6]. Компьютерлік техниканың көмегімен шет тілдерін оқыту- Computer Assisted Language Learning деп аталады. Әр кезеңде технологияның дамуының белгілі бір деңгейінде оны қолданудың тиісті педагогикалық әдісі сипатталады. Бүгінгі таңда жаңа технологиялардың пайда болуына және оқу үдерісіне сандық технологияны пайдаланудың педагогикалық тәсілдеріне байланысты бұл жіктеуді толықтыруға және кеңейтуге болады (2-кестені қараңыз).

Кезеңдер	1950-1970	1980	1990	2000-бүгінгі күн
Оқыту келесі теорияға негізделген	Бихевиористтік	Коммуникативтік	Интеграциялық	Компетенттік конективисттік
	Компьютерлік бағдарламаларды құрудың негізгі қағидаты «жаттығу және үйрену» болды. (грамматика)	Қатысым жасауға мүмкіндік береді (А. Кэй Dynabook идеясын барлық жастағы балалар үшін оқытуға арналған дербес компьютер тұжырымдамасы ретінде белгіледі. Бұл А. Кэй тұжырымдамасы, ол iPad сияқты ең заманауи планшеттік компьютерлердің негізін қалады. А. Кэй -ұялы оқыту идеясының авторы.)	Интеграция - шет тілін үйренудің танымдық процесі бұл студенттердің өзара іс-қимылын білдіреді. (Интернеттің пайда болуы)	Конективизм теориясында бастапқы нүкте - білім алушының ақпараттық өріске қосылу процесі арқылы білім алу кезеңі. (Смарт технологиялар)
Жаңа технологияларды	компьютерлік технологиялар	компьютерлік технологиялар	Ақпараттық коммуникациялық технологиялар	Сандық технологиялар

сипат тау үшін қолданылған терминдер				
--------------------------------------	--	--	--	--

Енді осы жоғарыдағы кестені түсіндіре кетсек. Өздеріңіз кестеден көріп отырғандай 50-жылдардың соңында басталған компьютерлік техниканың көмегімен оқытуды дамытудың алғашқы кезеңі бихевиористтік теориясына негізделіп жиырмамыншы ғасырдың 60-70 жылдарына дейін жалғасты. Осы кезеңде құрылған компьютерлік жаттығулар студенттердің (грамматика, жазу) дағдыларын қайталау арқылы оқытты. Компьютерлік бағдарламаларды құрудың негізгі қағидаты «жаттығу және тәжірибе» болды. Компьютер ішінара мұғалім ретінде жұмыс істеді, ол оқушылар үшін оқу материалын ғана ұсынған құрылғы ретінде қабылданды. Компьютерлік жаттығулардың қалыптасқан үлгісі: презентация - тренинг - бақылау принципі бойынша жұмыс істейді. Оқытудың бихевиористтік теориясын жақтаушылар осы әдісті қорғауға келесі дәлелдер келтірді:

- материалды мерзімді қайталау оқу процесінде өте қажет;
- Компьютер қайталануға негізделген жаттығулар үшін өте қолайлы, өйткені ол «шаршамайды» және объективті бағалайды;
- Компьютерлік бағдарлама әрбір студентке өз қарқынымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Алайда 70-жылдардың соңында - 80-ші жылдардың басында бихевиористтік оқыту көптеген себептер бойынша өзінің танымалдылығын жоғалтты. Біріншіден, тілді үйренуге осы көзқарас теориялық және тәжірибелік деңгейде жоққа шығарылды. Екіншіден, жеке компьютерлердің пайда болуы бірқатар жаңа мүмкіндіктер ашты. Бұл 80-жылдардағы оқытуда танымал коммуникативтік теорияға негізделген жаңа коммуникативтік кезеңнің басы болды. Жаңа әдісті қолдайтындар жаттығулар мен тренингтер оқылатын тілде қатысым жасауға мүмкіндік бермейді деп санады. Компьютерлік технологияларды қолдануда коммуникативтік тәсілдің негізгі принциптері:

- сөйлеудегі тілдік формаларды пайдалануға ерекше назар аудару;
- грамматиканы толықтай оқыту;
- оқуға дайын мәтін емес, студенттердің өз сөйлемдерімен мен мәтіндерін құруға ерекше назар аудару;
- дәстүрлі бағалау жүйесінің жоқтығы (дұрыс / дұрыс емес), бірнеше жауап беру мүмкіндігі;
- оқу үдерісінде тілді максималды пайдалану;
- байланыс: студент - компьютер, студент-студент.

Ұялы оқыту идеясының пайда болуы 1972 жылы А. Кэй мен Херох PARC компаниясы ойлап тапқан бірінші Dynabook портативті компьютерінің пайда болуымен байланысты. Бірінші портативті компьютер қазіргі заманғы ноутбук және планшеттік компьютерлердің прототипі болды (білім беру мақсаттары үшін ыңғайлы құрылғылар). Егер Dynabook технологиясында пайда болған стационарлы компьютерлерден бастап жылжымалы құрылғыларға көшудің алғашқы қадамын белгілесе, содан кейін бұл іс-шараны өткізудегі технологияларды қолдану әдістемесі үшін жаңа бағыттың - мобильді оқытудың басы болды. Алғашқы портативті компьютерді шығарудан бірнеше жыл бұрын А. Кэй Dynabook идеясын барлық жастағы балалар үшін оқытуға арналған дербес компьютер тұжырымдамасы ретінде белгіледі. Бұл А. Кэй тұжырымдамасы, ол iPad сияқты ең заманауи планшеттік компьютерлердің негізін қалады. Осылайша, А. Кау - тек бірінші портативті құрылғының негізін қалаушы ғана емес, сондай-ақ ұялы оқыту идеясының авторы. Оның үстіне, оның тұжырымдамасы бастапқыда портативті компьютерлер білім беру мақсаттары үшін жасалғанына дәлел бола алады. Ол өз құрылғысын шет тілдерін оқытуда кеңінен қолданылатын мультимедиялық мүмкіндіктермен жабдықтады. Бұл жазбаларды тыңдау, бейнеклиптерді көру және сыныпта көрнекі көріністі пайдалану туралы. Қазіргі заманғы ноутбуктер, планшеттік компьютерлер, телефондар мен смартфондар, мультимедиялық материалдардың сапасын жақсарту, шын мәнінде бірінші ноутбукте орнатылған қағида бойынша ұйымдастырылды.

Білім беруде және шетел тілін оқытуда мобильді технологияларды қолдану әдіснамасын зерттеудің тарихы шартты түрде үш кезеңге бөлінеді. Бірінші кезең (2002-2004) XX ғасырда белгіленген мобильді оқу принциптерін қайта қарастырумен сипатталады. Ұялы оқытудың негіздері мыналардан тұрады: мұғалім мен тыңдаушылар арасында түсіністік қалыптастыру, олардың арасындағы қарым-қатынас және мұғалімнің оқу үдерісін бақылауы. Мобильді технологияларды қолдану әдісі аралас оқыту мен өмір арқылы өмірді үйренуді ұқыптылықпен, жеткілікті және дербестендіру қағидастарына сәйкес дамиды.

Мобильді оқытуды зерттеудің екінші кезеңі (2005-2008 жж.) Мобильдік оқыту проблемасының бар екендігі және мобильді оқыту үлгісін құру туралы әлемдік ғылыми қоғамдастықтың мойындауына байланысты жеке пәндерді оқып үйрену формасы болып табылады.

Мұның өзі мобильді технологияның жақсаруына және мұғалімдерге өз контентін құруға мүмкіндік береді. Зерттеудің бұл кезеңі мобильді технологияларды дәстүрлі оқытуға интеграциялау және кейіннен бірыңғай мобильді оқыту стратегиясын әзірлеуде көзқарастарды дамытудан тұратын мобильді оқыту әдіснамасын дамытудың жаңа кезеңі болып табылады.

Сонымен, мақаламызды қорыта келе сандық технологиялардың - ақпараттық қоғамда өмірге бейімделген тұлғаны тәрбиелеу, білім беруді оңтайландыру және күшейту проблемаларын сәтті шешуге арналған құрал екенін көре аламыз. Осылайша, қазіргі заманғы білім беру жүйесін дамытудың негізгі бағыты - білім беру үдерісіне сандық технологиялардың жүйелік

ықпалдасуы екенін көз жеткіздік. Оқу үрдісінде сандық технологияны қолданудың психологиялық-дидактикалық ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру үдерісін ұйымдастырудың теориялық мәселелерін және білім беру қызметінің нысандарын дамытуды ғылыми негіздеу, ол оқытудың негізгі шарты болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

1 Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы – халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталған ж

2 Тулешова Қ.Т. The usage of digital media in teaching
3 беттер <http://www.rusnauka.com/pdf/234906.pdf>

а

3 Dudeney, Hockley, Pegrum, (2013). Digital illiteracies. Research and resource in language teaching.

4 Симонович С.В. Информатика. Базовый курс, «Питер»,
5000 http://sdo.uspi.ru/mathem&inform/lek8/lek_8.htm 2kunegin.narod.ru3

6 Титова С. (2017). Цифровые технологии в языковом образовании: теория и практика.

7 Warschauer, M. (1997). Computer-mediated collaborative learning: Theory and practice.

К

Z УДК 81:001.12/18

:

Утемисова А.,

Гуманитарлық ғылымдар Магистрі

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: triangular.sun@mail.ru

1

6

.

0

2

ЖАСТАР СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ ГЕНДЕРЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕР

.

2 **Түйін:** Аталмыш мақалада жастар сөйлеу тіліндегі гендерлік лингвистиканың ерекшелігі қарастырылып, әйелдер мен ерлер сөйлеу тіліндегі көп компонентті сөздерге, сөз тіркестердің, сөйлемдердің қолданылуына зерттеу жүргізілді. Гендерлік зерттеулердің басты назарға алынған мәселелері қаралды.

Тірек сөздер: гендерлік лингвистика, әйел, ер, әлеуметтік лингвистика.

Ж

Ы

Л

.

Utemissova A.

Master of humanitarian studies

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: triangular.sun@mail.ru

Н

Ү

Р

Е

Р

Л

І

Н

GENDER DIFFERENCES IN YOUNG PEOPLE'S SPEECH

Abstract: This article analyzes the peculiarity of the genre linguistics in the speech language, and the study of using of multi-component words, phrases and sentences in the speech of men and women. The main issues of gender research were considered.

Key words: genre linguistics, woman, man, social linguistics.

Қазақ тіл біліміндегі гендерлік лингвистика өткен ғасырдың 80-жылдарынан бастап дамып, өркендеп келе жатқан тың сала. Бұл бағыт *әлеуметтік лингвистика* (тіл мен қоғам арақатынасын зерттейтін сала), *психолингвистика* (индивидтің тұлғалық мінез-құлқы мен ұғымды қабылдау, оны санада өңдеу қасиеттерінің тілде көрініс табуы), *лингвомәдениеттану* (тіл мен мәдениеттің өзара қатынасы негізінде ұлт мәдениетінің тілде сақталуы, тілде көрініс табуы, сол тіл арқылы ұлтты, оның мәдениетін таныта білу ерекшеліктер), *этнолингвистика* (тілдегі ұлттық бірліктердің мазмұны мен мәнін ұлттың тарихынан, халықтың рухани мәдениетінен, халықтың менталитетінен, халықтың шығармашылығынан іздеу) сияқты салалармен тоғысады. Қазіргі кезеңдегі лингвистикалық зерттеулерде басымдылыққа ие бола бастаған антропоцентристік бағыт адам қызметінің тұлғалық және әлеуметтік қырларына деген қызығушылықты арттыра түсті. Соның нәтижесінде тілдік болмысты таныммен байланыстыра, сол тілді тұтынушы адаммен, субъектімен сабақтастыра зерттеудің заңды құбылыс екенін осы саладағы зерттеулер дәлелдеп отыр.

Шетел ғалымдары Т.Брандт, Лори Арлисс, Э.Гуссерль, Ш.Берн, П.Грайс, Э.Пайнс, К.Маслач, Энн Оуклей т.б. әйел тілі мен еркек тілін мәдениаралық коммуникация шеңберінде зерттеліп, «қарым-қатынас кезінде адамзат баласы әйелдік немесе еркектік болмысын ерекше көрсете алады» деген ұстанымды ұстана отырып, зерттеу жүргізеді. [1, 206].

Ресейлік ғалымдар И.Халеева, Е.Горошко, В. Беликов, Л.Крысин, О.Воронина, А.Кирилина, т.б. әйел тілі мен еркек тілі арасындағы айырым белгілерді бастапқыда құрылымдық лингвистика өрісінде қарастыруды жөн көріп, «әйелдер тілі бағалауыш мәнді сөздер, модаль етістіктер, лепті сөйлемдер, өтіну, сұрау мәніндегі сөйлемдер сияқты тілдік құралдармен көрінеді, ал еркектер тіліне түйін сөз, шешімді сөз, қорытынды сөздер аса тән» екенін айқындап берді. Кейінгі зерттеушілер легі құрылымдық тіл білімі аясында тілдің гендерлік сипаты жете айқындала бермейтінін мойындай отырып, әйел тілі мен еркек тілін когнитивтік аспектіде қарастыруға бағытталады.

Гендерлік лингвистика ғылымын зерттейтін мәскеулік мектеп гендер аспектісін сала аралық нысан ретінде ұстанып, мәдениаралық коммуникация зерттеулерінде де, когнитивтік тіл ерекшеліктерін зерттеуде де, коммуникативтік жағдаяттар мен дискурстың тілдік көрініс зерттеуде де, оларға ықпал ететін экстра - және интралингвистикалық факторларды зерттеуде де гендерлік қатынасты айқындауға мүмкіндік бар екенін атап өтеді. Сондай-ақ екі тілді салыстыра отырып, гендер мен гендерлік қатынастардың сол тілді тұтынушы ұлттардың мәдениетінен де ерекше көрініс табатынын грузин тілі мен

орыс тілін салғастыру нәтижесінде анықтайды. Яғни грузин тіліндегі гендерлік ерекшеліктер олардың тіліндегі мәдени құндылықтардың сақталуымен айқын байқалады екен. Мысалы, кісі есімдерінде, тегінде грамматикалық формалардың болмауы, эргативті, трансформативті септіктердің жалғануы, адам мен жансыз заттардың семантикалық категориясы арасындағы айырмашылықтар, т.б. [2, 2116].

Орыс тіл білімінде сөйленім мен тілдің гендерлік параметрін зерттеуге негізделген бағыт екі жақты сипатта дамыды. О.Л. Каменская осы бағыттардың негізгі даму жолын былайша түсіндіреді: «Бірінші бағыт – гендерлік лингвистика – тіл мен сөйленім әрекеттерін гендерлік әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы зерттеуге негізделсе, екінші бағыт – лингвистикалық гендерология – тілдік құралдардың көмегімен гендер категориясын айқындауға бағытталды» [3, 156].

Гендерлік зерттеулердің басты назарға алатын мәселелері – қоғамдағы ерлер мен әйелдерге деген қарым-қатынасты айқындайтын мәдени және әлеуметтік факторларды анықтау, индивидтердің белгілі бір жынысқа жатуына байланысты мінез-құлық ерекшеліктерін, олардың ер мен әйелге тән негізгі қасиеттерінің стереотиптік сипаттарын ашу.

Гендерлік лингвистика әлеуметтік лингвистиканың түрлі салаларымен тығыз байланысты болғандықтан, зерттеу ауқымы кең. Ер мен әйел тіліндегі ерекшеліктерді ауызекі сөйлеу тілінде қарастыру керек. Өйткені сөйлеу тілі негізінен алдын ала ойластырылмай, автомат түрде жүзеге асқандықтан, гендерлік ерекшеліктер бояуы қанық көрінеді.

Жастар сөйлеу тіліндегі гендерлік ерекшеліктерге келетін болсақ, бұл тақырып қазақ лингвистикасында әлі толық зерттелмеген. Жоғарыда келтірілген гендерлік лингвистикадағы зерттеулерді негізге ала отырып, жастар ауызекі сөйлеу тіліндегі гендерлік ерекшеліктерді қарастырдық.

Адамның қоғамдық өмірі қарым-қатынассыз болмайды. Сол қарым-қатынаста біреуге біреу ойын айту, пікір алысу тілдік қарым-қатынасты тудыратыны белгілі. Адамның тіл жұмсауы- оның қоғам мүддесіне лайық көптеген іс-әрекетінің бір бөлігі.

Гендерлік лингвистикадағы теориялық бағыттардың бірі – егер ер мен әйел бір қоғамдық туып-өссе де, олар «әртүрлі тілде сөйлейді, бір жағдаятты қабылдаудың ұқсас еместігіне байланысты түрліше түсінеді, өзін және әлемді түрліше қабылдайды».

Адам дамуында маңызды рөлді баланың тілді меңгеруі атқарды. Ал ер мен әйел сөйлеу әрекетіндегі ерекшеліктер балалық кезеңнен-ақ байқалады.

Лингвистикада «Жастар тілі – аралық тіл» деген түсінік те бар. Бала тілі емес, алайда ересек тіліне де әлі айналып үлгермеген тіл ретінде қарастырылады.

Жастар тілі қоғамдық қалыптасқан тіл. Өзін тану, еркіндікке қол жеткізу, өзіндік «Менін» іздеу тілі деп саналады. 1988 жылы «Жастың морфология, физиология, биохимиялық мәселелері» съезінде жастық шақтың бастапқы кезеңі ұлдарда 16-22 жас деп, ал қыздарда 15-19 жас ретінде анықталды. [4, 396].

Бұл бірінші кезеңде-ақ ер балалар мен қыз балалардың сыртқы келбетінде де, дүниені қабылдауында дағ сөйлеу әрекетінде де гендерлік ерекшеліктер

көрінеді. Коммуникативті қарым-қатынас – жастардың қоғамдық өмірінде өте белсенді рөл атқарады. Осы ретте дайындықсыз, еркін түрде жүзеге асырылатын сөйлеу тілі арқылы жастар гендерлік топтарының ерекшеліктерін тану нақты ғылыми тұжырымдарға әкелетіні сөзсіз.

Осы мақсатта эксперимент жұмысы жүзеге асырылды. 14-25 жас аралығындағы 500 респондент қамтылды. Оның 250-і қыз бала, 250-і – ұл балалар. Эксперимент жеке сұхбат түрінде жүргізілді. Ауызша жауап берілгеннен кейін сауалнамалға респонденттердің өздері арқылы түсірілді.

Респонденттерге жауабы бір ғана сөзбен «Иә» болатындай бірнеше сұрақтар дайындалды. Сұрақ сұраулы сөйлемнің дәстүрлі формасымен берілді. Жауап нәтижелерін талдауда бірінші жүргізілген психологиялық фактордың әсер етпеуі үшін респонденттерге одағайларды қолданбау ұсынылды. «Иә» жауабының орнына синоним сөздерді қолдану талабы қойылды.

Эксперимент нәтижесінде 262 респондент синоним қолданылды. Оның 120-сы ұлдарға, ал 142 синоним қыздарға тиесілі болды. Ұлдар синонимнің барлығы 26 түрін қолданды, ал қыздар 39 түрін қолданды. Бұл синоним сөздердің ішінде 16 синонимдік нұсқаны ғана ұлдар мен қыздар бірдей қолданды. Осы ретте назар аударарлығы бұл бірдей қолданылған синонимдерді 210 ұл қолданған, ал қыздардан 87-і ғана қолданған. Бұдан шығатын қорытынды – ұл балар өзіндік «Менін» білдіруге, қоғамдық ортада сөйлеу әрекетімен ерешелнуге тырысатындығы көрінді.

Бір құрамды синониммен берілген жауап 306 болды. Оның 157-і ұлдарға, ал 149-ы қыздарға тиісті. Ал екі компоненттен тұратын синоним сөздер 492 рет кездесті. 256 қыз-респондент екі компонентті синонимді қолданса, 236 ұл бала кекі компонентті синониммен жауап берген. Ал үш немесе одан да көп құрамды синоним сөздермен 74 қана ұл бала жауап берді, 137 қыз бала жауап берді.

Сапалық зерттеу жұмысының нәтижесінде «Әйелдер көп компонентті сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді қолданады не құрылымы оңтайландырылған, қарапайым сөздермен жауап бергенді құп көретіні» туралы теория дәлелденді.

Әрине мағынасында берілген лебіздер кестесі

Кесте 1

Жауаптар	Жалпы саны	Ер балалар	Қыз балалар
Әрине	398	209	189
Әрине, иә деген жауап	452	232	220
Сұрақ болмау керек қой бұл туралы	4	4	0
Міндетті түрде	59	46	13
Әрине, сүйем	322	26	296

Ең жиі кездесен сөз *әрине* сөзі болды.

Қолданылу жиілігі бойынша екінші орында әлбетте сөзі болды.

Кесте 2

Әлбетте	102	45	57
---------	-----	----	----

Үшінші орында «*Ал сіз сүйесіз бе...*» конструкциясында құралған сұраққа берілген «*Әрине, сүйем*» жауабы болды. Оны 16 респондент қорлданған. Оның 11-і - ұл бала, 5-і - қыз бала.

Кесте 3

Берілген жауап	Жалпы жауап саны	Ер балалар	Қыз балалар
Сүйемін	76	44	32
Таңдауды сүйю керек	1	1	0
Керісінше болуы мүмкін емес	1	1	0

Сауалнама нәтижесінде *сүйемін* сөзін қыздарға қарағанда ұлдар жиірек, еркінірек қолданатыны көрінді.

Қолданылу жиілігі бойынша келесі сөз – *өте* сөзі болды.

Кесте 4

Өте	201	91	110
-----	-----	----	-----

Аха, мхм сөздері де қолданды.

Кесте

Аха	14	2	12
Мхм	9	0	9

Эксперимент нәтижесінде ұл балалардың сөйлеуде өзіндік «Менін» танытуы қыздарға қарағанда басым екенін көрдік. Ұл балар еркін, ойын жинақты түрде жауап берді. Өзін көшбасшы ретінде көрсетуге тырысу байқалды. Қыздар тарапынан ойлану, алдымен айтар сөзін ойда қорыту құбылысы байқалды. Сонымен бірге өте сөзін қыз балалар көбірек қолданғанынан олардың күшейтпелі мәнді құрылымды сөйлемге бейім екенін көреміз.

Сонымен, сөйлеудегі синтаксис пен лексиканы, грамматикалық формаларды қолдану ерекшеліктерін саралай отырып, лебіздің авторының жынысын анықтай аламыз. Әйелдер және ерлер сөйлеу тіліндегі келтірілген ерекшеліктер олардың тілдік қарым қатынастың екі түрін қолданатынын және әйел мен ер тілдік қарым-қатынасының арасында «коммуникативті айырмашылық» бар екендігін көрдік.

ӘДЕБИЕТ

1. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты // М. – 1999.
2. Чекалина А.А. Гендерная психология. – М.; «Ось 89», 2006.
3. Байғұтова А. «Қазақ әйелі» концептісінің этномәдени сипаты. Фил.ғыл.дәр. алу үшін дайындалған диссертация. – Алматы, 2008.
4. Шоқым Г. Тілдің гендерлік жіктелім ерекшеліктері. – Алматы, 2009.

СЕКЦИЯ №2 ҚАЗАҚСТАНДА ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ТӘУЕЛСІЗ АККРЕДИТТЕУДІҢ РӨЛІ
МЕН ТӘЖІРИБЕСІ

СЕКЦИЯ №2 РОЛЬ И ОПЫТ НЕЗАВИСИМОЙ АККРЕДИТАЦИИ В
СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В
КАЗАХСТАНЕ

UDC 378

Iryna Zolotaryova

PhD, professor

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Kharkiv, Ukraine

e-mail: iryna.zolotaryova@hneu.net

Oleksii Besedovskyi

PhD, associate professor

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Kharkiv, Ukraine

e-mail: balex78@gmail.com

**EXPERIENCE OF ACCREDITATION OF PhD PROGRAMME BY
HIGH COUNCIL FOR EVALUATION OF RESEARCH AND HIGHER
EDUCATION. FRANCE**

Abstract: The article discusses issues of evaluation and accreditation of PhD programme by the French quality assurance agency, the stages of accreditation, especially the preparation of documents and the visit of experts.

Keywords: accreditation, self-evaluation, external evaluation, accreditation commission, European standards, higher education.

Ирина Золотарёва

К.э.н., профессор

Харьковский национальный экономический университет имени

С.Кузнецца

Харьков, Украина

электронная почта: iryna.zolotaryova@hneu.net

Алексей Беседовский

К.э.н., доцент

Харьковский национальный экономический университет имени

С.Кузнецца

Харьков, Украина

электронная почта: balex78@gmail.com

ОПЫТ АККРЕДИТАЦИИ PhD ПРОГРАММЫ ВЫСШИМ СОВЕТОМ ПО ОЦЕНКЕ ИССЛЕДОВАНИЙ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, ФРАНЦИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы оценивания и аккредитации программы PhD французским агентством по обеспечению качества высшего образования, этапы аккредитации, особенности подготовка документов и визита экспертов для проведения аккредитационной экспертизы.

Ключевые слова: аккредитация, самооценка, внешняя оценка, комиссия по аккредитации, европейские стандарты, высшее образование.

Within the framework of the Erasmus+ Project "Promotion internationalization of research through establishment of Cycle 3 QA System in line with the European Agenda" (C3QA), two Ukrainian universities - Kyiv National University of Trade and Economics (KNUTE) Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (KhNUE), have mandated High Council for Evaluation of Research and Higher Education, France (Hcéres) to perform its Economics PhD Programs evaluation. The evaluation is based on the "External Evaluation Standards for doctorates out of France", adopted by the Hcéres Board on March 26, 2018. These standards are available on the Hcéres website [1].

The whole process (evaluation and accreditation of PhD programmes) was divided into 3 main steps:

- 1) self-evaluation report drafted by the applicant,
- 2) external evaluation,
- 3) accreditation decision taken by a standing commission of Hcéres [1].

The self-evaluation report was drafted by the team in charge of the programme, according to the Hcéres framework and relies on evidence, specified by Hcéres.

The external peer-review implemented by Hcéres relies on the experts panel, including international faculty members and a student: 4 to 6 experts which are led by a chair and coached by a Hcéres representative during the whole process. At the end of this phase, an evaluation report is delivered and published. The Higher Education Institution is invited to deliver its official comments, which will be published together with the report.

Eventually, the accreditation of a programme aims to check compliance with a number of criteria under the following themes (the same as for the evaluation framework):

- Area 1 – The positioning of the doctorate;
- Area 2 – Organization and management of the doctorate;
- Area 3 – Supervision and training for doctoral students;
- Area 4 – Integration of doctors into the job market.

The accreditation commission, whose members are appointed by Hcéres separately from the expert committee, studies the definitive evaluation report and

makes an accreditation decision. All together, the process takes approximately 9 months beginning with an "exploratory on-site visit" carried out by 2 Hcéres representatives ahead of the discussion of our mutual agreement, in the case of the two Ukrainian universities there is no exploratory visit.

The evaluated entity is requested to prepare its self-evaluation file in line with the recommendations below.

The file prepared by the institution should include the following 5 elements.

1). An official document from the institution (Rector or Dean) requesting the evaluation or accreditation specifying the reasons for requesting the evaluation. It may also specify particular points of interest which the institution wishes the experts to focus on.

2). A detailed characterisation sheet of the institution :

Institution submitting the file

- Institution:
- Component, faculty or department concerned:
- Year established and context:
- Legal status:
- Location of the institution:
 - Town(s)/city(ies):
 - Campus:
 - Organisational chart (to be appended)

Institution's President/Rector or director

- Surname, first name:
- Profession and grade:
- Main subject taught:

Internal organisation: Rectorate, schools, departments, administrative units

Structure of the training offer and results of previous evaluations/accreditations

Structure of the research organisation and potential

Quality system

Material and human resources made available to the institution over the last 4 years

- Human resources: breakdown by status and staff category (teaching and non-teaching staff) equivalent full-time
- Annual and multi-annual budget: amount and nature of income/expenditure
- Property: type and state of real estate

Student numbers and type over the last 4 years

Breakdown of students according to programme level and year of study, female/male students, rate of students with grants or bursaries, rate of foreign students and out-of-town students, initial/apprenticeship/continuing teaching, etc.

Any other information that the entity considers useful

3). A self-evaluation report (SER). The SER itself should not exceed 30 pages. It must be prepared following the External Evaluation Framework provided by Hcéres (4 areas broken down in fields and standards). It will open on a description of the self-evaluation approach of the programme. However, these guidelines are a minimum requirement which the evaluated entity can expand on to include further specifics: It is therefore recommended that the evaluated entity highlight important additional points that are not included in the criteria covered by the standards.

The file must include supporting documents in the appendices. The appendices serve to support the self-evaluation: as such, they should be cited in the SER to make them easier to look up.

Self-evaluation report must describe PhD programme in 4 areas.

AREA 1 – THE POSITIONING OF THE DOCTORATE

Area 1-1: The doctorate's distinct features and objectives are clearly defined

Area 1-2: The positioning of the doctorate is consistent with its environment

AREA 2 – ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF THE DOCTORATE

Area 2-1: Effective organization and management is in place for the doctorate

Area 2-2: There is an explicit policy for recruiting and funding doctoral students, which is adapted to the PhD program

AREA 3 – SUPERVISION AND TRAINING FOR DOCTORAL STUDENTS

Area 3-1: The doctorate applies a strict doctoral student supervision and follow-up policy

Area 3-2: The doctorate offers diverse teaching and organizes supplementary events

Area 3-2: The doctorate offers diverse teaching and organizes supplementary events

AREA 4 – INTEGRATION OF DOCTORS INTO THE JOB MARKET

Area 4-1: The doctorate includes mechanisms to promote the integration of doctors into the job market

Area 4-2: The doctorate has effective monitoring of the integration of doctors into the job market

Area 4-3: The data collected is analyzed, communicated and used

4). A SWOT analysis identifying the strengths, weaknesses, opportunities, and threats related to the programme.

5). The self-evaluation report will include the following appendices to provide the evidence needed to support the file. When quantitative data are requested, they must be provided over the last 4 years to show the development of the programme.

Appendices

Overall presentation

A short narrative overview of the unit in charge of the programme (either faculty, school, research center): historical background, opening year, main characteristics, campuses, key figures of the programme (students, teachers and staff).

Organisational chart, specifying the functional links between central governance, administration, research and training entities.

Aims of the study programme

Attach evidences to demonstrate the compliance with the standards (for example, student handbook, programme website...)

Position of the study programme

Mapping of similar programmes in the local or national context (if relevant)

The entity's research plan.

List of the university research labs supporting the programme: implemented activities and achieved results

List of national or international research labs supporting the programme: implemented activities and achieved results

National business, cultural or industrial partners actively involved in partnerships with the programme: achieved results

International business, cultural or industrial partners actively involved in partnerships with the programme: achieved results.

Study programme teaching structure

Detailed program structure (levels; major/elective subjects; number of semesters/weeks/hours, hours of student personal work required ; prerequisite; exams...)

Samples of syllabus of courses included in the program

Attach evidences to demonstrate the compliance with the standards (for example, nature and duration of internships)

Academic guidance policy and specific tools implemented for student success (refresher courses, bridges or pathways, tutoring...)

KPIs: student success rates at the end of each year of the programme: please show evidences on the last 4 years.

Foreign languages courses included in the programme (number of hours).

Academic partnerships allowing students to continue further studies abroad

Inbound and outbound student mobility (please show the trends on the last 4 years and specify the main countries).

Management of the study programme

Organisational chart of the program.

Department Board/Council and Steering committee (members, missions, frequency of meetings): please provide the records of Decisions.

Examination methods and processes.

Targeted skills vs achieved skills.

Statistics on students over the last 4 years, breakdown according to:

- faculties or campuses; f
- female/male students; f
- students with grants or bursaries; s
- in and out students (exchange, joint supervision); i
- number of foreign students and out-of-town students; n
- initial/apprenticeship/long-life learning (if relevant); i
- student success; s
- supervision ratio (student/teacher ratio). s

Student integration into the job market (statistics after x months if data are available, occupied positions...)

Alumni network: main partnerships, implemented activities and achieved results.

Quality assurance policy: staff, processes and documents.

Ethics policy.

Other statistics and data

Statistics on teaching and non-teaching staff, breakdown according to:

- qualifications (bachelor/master/PhD); q
- faculties or campuses; f
- female/male; f
- status (civil servant or external teachers); s
- position (from full professors to teaching assistants...), full-time or part-time, and teaching/research/tutoring/administrative duties for each category; p
- foreign professors and researchers (invited or permanent staff); f
- professors and researchers on short/long stay abroad. p

The expert panel will also consider any other document that the institution considers useful for the evaluation.

Ukrainian content: to what extent are the standards used for this pilot evaluation applicable?

The European standards [3] applied in the Hcéres reference system used in Ukraine are fully applicable in Ukraine. None of these standards were considered by the evaluated entities or by the evaluators as non-compliant or irrelevant. These standards are all the more applicable as they cover perfectly the entire scope of a PhD programme (it would be the same for bachelor's or master's programmes but with another reference system), from the enrolment of students to their graduation and entrance into the job market.

The standards are also fully compatible with the Ukrainian higher education system in which the PhD is highly regulated and the conditions for recruitment, supervision, monitoring of doctoral candidates and award of the diploma are established according to ministerial orders.

The participation of S. Kuznets KhNUE in the Erasmus+ C3QA project “Promotion of Research Internationalization through Establishment of Cycle 3 QA System in Line with the European Agenda” [2] enabled to study the experience of partner universities in building an internal quality assurance system for PhD programmes, understand the importance of the cyclicity in the educational programmes quality assessment process, in particular, the third cycle Programs.

During preparation for the evaluation and accreditation of "Economics" PhD programme, the following issues were reviewed and improved:

- internal regulatory provisions; i
- the educational program aims and content, the correlation between the educational components and the expected learning outcomes; t
- admission terms for the educational program, accessibility, transparency and publicity; a
- forms and methods of teaching, learning and conducting research; f
- assessment methods and criteria for learning outcomes evaluation; a
- mechanisms and tools of students' academic support. m

The key components of preparation and participation in the educational program evaluation and accreditation are as follows.

Ongoing improvement of the education quality in the University and building a quality culture, creation and promotion of pro-quality activities and the entire academic community involvement in this process, elaboration of clear and open standards for the teaching process monitoring and evaluation.

Review, analysis, coordination and sharing of responsibilities between university departments, provision for the educational and research activities of the PhD program, as well as organizational and administrative processes.

Expansion of the Program working group membership by including representatives of business and a PhD student in order to carry out the tasks of the Internal Quality Assurance System for PhD program,

Involvement of the administration, companies and other entities outside the University in the PhD program activities with the aim of better guidance of PhD students on social needs.

Tracking the professional trajectory of graduate doctors.

Facilitating the internationalization of PhD students and professors by: mobility, co-tutelle, research, participation in international research projects, activities and conferences.

Ensuring the cyclicity of the internal quality assessment process based on an annual self-assessment report, which contains the statement and assessment of the doctoral program results, achievement of the set quality goals, the efficacy of the actions undertaken, and recommendations for the necessary improvements.

Feedback from Hcéres regarding the implementation of the evaluation system in Ukraine is following.

As the methodology and standards of Hcéres are perfectly in accordance with ESG [3] and European methodology (Hcéres is a full member of ENQA and EQAR), the new Ukrainian agency is fully rely on the experience, methodology and standards developed by Hcéres to establish its own system. Having already had a long and strong experience in this field, Hcéres is ready to support the new Ukrainian agency by organising workshops, working days and exchanges with it on the construction of the new agency, its functioning, the elaboration of standards, methodology according to institutions and educational programmes to be evaluated.

REFERENCE

1. Hcéres <https://www.hceres.fr/en> H
2. Erasmus+ Project "Promotion internationalization of research through establishment of Cycle 3 QA System in line with the European Agenda" (C3QA) <https://c3-qa.com/> E
3. ESG 2015, Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area E

https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

Юсупова Р.С.

к.ф.н. доцент

Курбан Г.А.

м.ф.н. преподаватель

Бейсегул Д.Т.

м.п.д. преподавателя

«6MO11900-Иностранный язык: два иностранных языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

РОЛЬ АККРЕДИТАЦИОННЫХ И РЕЙТИНГОВЫХ АГЕНСТВ В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ

Аннотация: данная статья посвящена изучению аккредитационных и рейтинговых агентств в повышении качества образовательных программ. Аккредитация является одним из важнейших инструментов повышения качества образовательных услуг. В настоящее время в мире аккредитация является наиболее распространенной моделью обеспечения качества в высшем образовании.

Ключевые слова: аккредитация, ВУЗ, СМИ, образование, НАЦ, НААР, институциональная аккредитация, специализированная аккредитация, государственная аккредитация, общественная аккредитация, международная аккредитация, национальная аккредитация.

lecture

lecture

"6MO11900-Foreign language: two foreign languages

KazUIRandWL named after Abylai Khan

Almaty, Kazakhstan

Email: dina1993dina@mail.ru

ROLE OF ACCREDITATION AND RATING AGENCIES IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATIONAL PROGRAMS

Abstract: this article is devoted to the study of accreditation and rating agencies in improving the quality of educational programs. Accreditation is one of the most

20

important tools for improving the quality of educational services. Accreditation is currently the most common quality assurance model in higher education.

Key words: accreditation, university, media, education, NAC, IAAR, institutional accreditation, specialized accreditation, state accreditation, public accreditation, international accreditation, national accreditation.

Развитие казахстанской экономики за годы независимости неразрывно связано с повышением качества образования и подготовки специалистов. Одним из приоритетных направлений социально-экономического развития Казахстана в новом тысячелетии является интеграция казахстанской системы высшего образования в мировую.

На сегодня перед казахстанскими вузами стоит основная задача – предоставление качественного образования, соответствующего потребностям рынка труда. Наиболее распространенной моделью обеспечения качества в высшем образовании является аккредитация.

Термин «Аккредитация» означает (лат. *accredo*, «доверять») — процедура официального подтверждения соответствия объекта установленным критериям и показателям (стандарту).

Аккредитация: Процесс, посредством которого аккредитационный орган оценивает качество деятельности учебного заведения в целом или его отдельных образовательных программ вуза с целью признания их соответствия определенным стандартам и критериям.

Аккредитация является одним из важнейших инструментов повышения качества образовательных услуг. В настоящее время в мире аккредитация является наиболее распространенной моделью обеспечения качества в высшем образовании.

Аккредитуются:

- организации (ВУЗы, СМИ и др.)
- услуги, для оценки качества которых потребитель не обладает достаточной компетенцией (б).

К аккредитуемым услугам относят: услуги по образованию, услуги по проведению испытаний (испытательные лаборатории), услуги по клинической диагностике (медицинские лаборатории), услуги по калибровке (калибровочные лаборатории), услуги по сертификации (органы по сертификации) и т. п.

Аккредитация высшего учебного заведения — процедура предоставления высшему учебному заведению определённого типа права проводить образовательную деятельность, связанную с получением высшего образования и квалификации, соответственно с условиями стандартов высшего образования, а также к государственным условиям по кадровому, научно-методическому и материально-техническому обеспечению.

Как правило, аккредитацию проводят органы по аккредитации, которые осуществляют свою деятельность по определённым правилам и процедурам.

В мировой образовательной практике имеет место следующая классификация аккредитации:

1. П
о структуре:

○ И
институциональная аккредитация - аккредитация учреждения в целом;

○ С
специализированная аккредитация - аккредитация образовательных программ;

2. П
о субъекту:

○ Г
государственная аккредитация - аккредитация государственными органами управления образованием;

○ О
общественная аккредитация - аккредитация общественными органами, организациями, ассоциациями.

3. П
о территориальному признаку:

○ Н
национальная аккредитация - аккредитация учреждений в рамках страны;

○ М
международная аккредитация - аккредитация образовательной профессиональной программы известным аккредитационным агентством другой страны, институциональная аккредитация учреждения, как правило, не проводится.

Аккредитация образовательных учреждений выполняет следующие цели:

• О
оценку качества;

• П
повышение качества.

Главная цель аккредитации - определение эффективности конкретного образовательного учреждения или его программ в рамках его миссии.

В дополнение к обеспечению качества организаций образования посредством аккредитации используют рейтинг вузов, аудит, индикаторы деятельности учреждения и тестирование обучающихся.

В Казахстане процедура государственной аккредитации была введена в 2001 году, которая затем была приостановлена почти на десять лет.

Законодательной базой аккредитации является Закон Республики Казахстан «Об образовании», принятый в июле 2007 г., а правовой – «Правила аккредитации организаций образования», утвержденные постановлением Правительства Республики Казахстан от 29 декабря 2007 г. № 1385.

На основе разработанных МОН РК количественных показателей комплексной оценки вузов – по аналогии с российской системой государственной аккредитации – были собраны статистические данные от вузов. Результатом

явилось решение об аккредитации 59 вузов (47 государственных и 12 частных) на основании 27 показателей их деятельности.

В Послании Президента Н.А.Назарбаева народу Казахстана 28 февраля 2007 года подчеркивается, что «мы должны добиться предоставления качественных услуг образования по всей стране на уровне мировых стандартов, нам необходимо создать действенную систему аккредитации и аттестации учебных заведений на уровне международных стандартов» [1].

Во исполнение Государственной программы развития образования на 2005-2010 гг. в соответствии с Постановлением Правительства РК (29.04.2005 года, №405) был создан Национальный аккредитационный центр Министерства образования и науки Республики Казахстан (НАЦ МОН РК).

Основной целью национальной модели аккредитации Казахстана является создание системы обеспечения и оценки качества образования для подготовки высококвалифицированных кадров для различных отраслей экономики, повышения конкурентоспособности национальной системы высшего образования, интеграции в мировое образовательное сообщество (10).

Необходимость аккредитации в Казахстане обусловлена несколькими причинами:

для выполнения соглашений по ЕврАзЭС и СНГ, в соответствии с которыми взаимное признание дипломов высших и средних профессиональных учреждений проводится только для выпускников аккредитованных вузов и колледжей;

для защиты прав на образование за рубежом и на международном рынке труда граждан Казахстана – по международным требованиям высшее учебное заведение должно пройти аккредитацию в своей стране, в противном случае его дипломы, даже государственного образца, за рубежом не признаются, в этом случае выпускники наших вузов не смогут продолжить обучение в других странах;

для интеграции системы высшего и послевузовского образования Казахстана в Болонский процесс – наличие процедуры аккредитации высших учебных заведений – обязательное условие для вхождения в Болонский процесс;

для сотрудничества с международными сетями по качеству образования для обмена информацией и разработки сопоставимых критериев и процедур;

для повышения качества образования – в интересах удовлетворенности получения образовательных услуг граждан, общества, государства и для обеспечения международной конкурентоспособности отечественной системы образования;

для стимулирования мобильности студентов и преподавателей.

Аккредитация основана на принципах: добровольности, независимости, объективности, гласности и прозрачности.

Параллельно с национальной аккредитацией любой вуз Республики Казахстан может пройти международную аккредитацию в одном из аккредитационных агентств. С 2008 г. планируется осуществление перехода к международной модели аккредитации. В качестве эксперимента 5 национальных университетов будут проходить международную аккредитацию по 10 программам за счет средств республиканского бюджета.

Аккредитация образовательных программ позволяет высшему учебному заведению:

- П
родемонстрировать приверженность качеству образовательных услуг и подготовки специалистов;
- П
олучить независимую оценку качества образовательных программ и подготовки специалистов;
- П
олучить рекомендации по совершенствованию образовательных программ;
- П
ублично заявить о высоком уровне качества подготовки специалистов;
- П
овысить конкурентоспособность образовательных услуг на казахстанском рынке;
- З
авоевать и укрепить свои позиции на международном рынке образовательных услуг;
- О

беспечить и улучшить трудоустройство выпускников. В положении о Национальном реестре четко прописано, что институциональная аккредитация будет проводиться казахстанскими агентствами, а специализированная (программная) – может проводиться любым из агентств, вошедшим в реестр. В настоящее время в реестр вошли два казахстанских агентства, в том числе Независимое казахстанское агентство по обеспечению качества в образовании, и 4 зарубежных агентства.

Процедура аккредитации: Этапы процесса аккредитации: I. подача заявки организацией образования; II. самооценка (внутренняя оценка) организации образования; III. визит экспертов для проведения внешней оценки; IV. принятие решения об аккредитации/неаккредитации; V. последующие процедуры: постаккредитационный мониторинг.

Организация образования подает заявку на проведение институциональной или специализированной аккредитации на имя директора Независимого Агентства аккредитации и рейтинга Казахстана (НААР). К заявке прилагаются копия государственной лицензии и приложений к лицензии на право ведения образовательной деятельности и краткой характеристикой деятельности организации образования. При прохождении специализированной аккредитации, организация образования дополнительно представляет копию свидетельства об институциональной аккредитации.

НААР и организация образования принимают решение о начале процедуры институциональной/специализированной аккредитации. Заключается договор между агентством и организацией образования о проведении институциональной/специализированной аккредитации и присвоение статуса кандидата на аккредитацию.[11]

В поправках к закону об образовании закреплено наличие переходного периода – до 2014-2015 годов, в течение которого национальная аккредитация и государственная аттестация будут существовать параллельно. В течение этого времени государственная аттестация будет осуществляться только в неаккредитованных вузах и по неаккредитованным образовательным программам. С 2014-2015 учебного года государственная аттестация будет полностью заменена национальной институциональной и специализированной (программной) аккредитацией для вузов и колледжей.

Необходимо акцентировать, с 2015 года в соответствии с буквой закона государственный заказ на подготовку бакалавров и магистров будут получать только вузы, прошедшие институциональную и программную аккредитации.

Так государство будет стимулировать учебные заведения к прохождению независимой национальной аккредитации, поскольку размещение государственных образовательных заказов на подготовку специалистов, или грантов, предусмотрено только для аккредитованных учебных заведений. Более того, аккредитованные учебные заведения с аккредитованными образовательными программами получают право выдавать выпускникам дипломы собственного образца, которые будут признаваться государством.

Согласно программе к 2020 году доля вузов, прошедших независимую национальную институциональную аккредитацию по международным стандартам должна составить – 65%. Также доля вузов, прошедших независимую национальную специализированную аккредитацию по международным стандартам в 2015 году должна составить – 20%, а в 2020 году увеличиться до

Участие работодателей, студентов и зарубежных экспертов, а также наличие независимого наблюдателя за работой комиссии становится необходимым условием. Для гарантии качества аккредитации вводится внутренний и внешний аудит деятельности аккредитационного агентства.

Необходимо заметить, что перечисленные параметры соответствуют Европейским стандартам качества образования.

Не менее важным является то, что организации образования должны пройти национальную и международную институциональную, специализированную аккредитацию в аккредитационных органах, внесенных в Национальный реестр 1 МОН РК.

В Национальный реестр 1 вошли два казахстанских агентства **НААР** и **НКАОКО**.

Независимое Агентство аккредитации и рейтинга (НААР) – аккредитационный орган, созданный для формирования конкурентной среды в системе независимой оценки качества образования.

Предлагаемые агентством стандарты разработаны в соответствии со «Стандартами и рекомендациями для гарантии качества высшего образования в европейском пространстве» ENQA. Более того, агентство вправе осуществлять как институциональную, так и специализированную аккредитацию, которая согласуется с практикой зарубежных агентств.

Независимое казахстанское агентство по обеспечению качества в образовании (НКАОКО) было создано в 2008 году. Оба казахстанских агентства являются членами международной сети по обеспечению качества образования

Также, наряду с казахстанскими агентствами в реестр вошли зарубежные агентства как ASIIN, ACQUIN, AQA, и ABET, известные сегодня на казахстанском рынке образовательных услуг.

Однако эти агентства на территории Казахстана могут проводить только специализированную аккредитацию.

Профессионально-общественная аккредитация – это процедура надления доверием, она предъявляет гораздо более высокие критерии, чем государственная аккредитация, использует экспертные оценки, а не только количественные, такие как рейтинг, привлекает к оценке работодателей и студентов. Привлечение студентов к аккредитации вузов и образовательных программ – важное условие и основной тренд во всех европейских странах.

Благодаря новому формату аккредитации, в скором будущем вузы Казахстана займут лидирующие позиции в мировых рейтингах и станут достойными конкурентами передовым университетам мира, т. к. аккредитованное высшее учебное заведение— вуз, признанный способным продавать образовательную деятельность, связанную с получением высшего образования и квалификации, по направлениям и специальностям соответствующих образовательно-квалификационных уровней, не менее 2/3 из которых являются аккредитованными.

Рекомендации: необходима очень сильная, развитая система общественной оценки, общественного контроля как независимая отдельная система, которая будет взаимодействовать с системой государственной аккредитации, но не будет с ней сливаться.

Рейтингами во всем мире занимаются средства массовой информации, это хороший прозрачный механизм, который дает дополнительные конкурентные преимущества при выделении грантов, привлечении абитуриентов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире» от 28 февраля 2007 года // Казахстанская правда, 28 февраля 2007 г.
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» // Казахстанская правда, 27 июля 2007 г.
3. Мотова Г. К вопросу о международной аккредитации // Вестник высшей школы «Alma mater». 2003. №1. С37.
4. SEFI's Position on Engineering Education Accreditation in Europe: http://www.ntb.ch/SEFI/Accreditation_2001.pdf.
5. Сайт Европейской федерации национальных инженерных ассоциаций (European Federation of National Engineering Associations – FEANI): <http://www.feani.org/>.

6. Сайт АБЕТ: http://www.abet.org/recognized_programs.shtml
7. Сайт АИОР <http://www/aeer.cctpu.edu.ru/index.phtml>
8. Сайт Аккредитационного центра АИОР <http://www.as-raee.ru>
9. Туймебаев Ж. Быть с веком наравне // Высшее образование в Казахстане.

Аккредитация и нострификация. 2008. № 1. С. 5.)

10. Шаханова Н.Ж. Национальная модель аккредитации: опыт Казахстана

1

1

С а й т
 СЕКЦИЯ №3 БІРЛЕСКЕН ЖОБАЛАРДАН БАСТАП ҚОС ДИПЛОМ
 ЖОБАСЫНА ДЕЙІН ШЕТЕЛДІК ЖОО-ЫМЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ
 ОРНАТУ

С а й т
 СЕКЦИЯ №3. СОТРУДНИЧЕСТВО С ЗАРУБЕЖНЫМИ ВУЗАМИ ОТ
 СОВМЕСТНЫХ ПРОЕКТОВ ДО ДВОЙНЫХ ДИПЛОМОВ

UDC 339.138

А

А

Р

Н

У

Р

Е

Р

Л

И

Н

К

"

h

t

t

p

/

w

w

w

i

a

a

r

.

k

z

/

r

u

/

a

c

Itska Derijan

South-West University "Neofit Rilski"

Blagoevgrad, Bulgaria,

izka_d@abv.bg

Violin Vasilev

South-West University "Neofit Rilski"

Blagoevgrad, Bulgaria

violinbg@swu.bg

ATTITUDES IN THE SOUTH-WEST BULGARIA BY THE COMPLETE MEDIUM EDUCATION FOR THE CONTINUING OF EDUCATION IN BULGARIA

Abstract: The economic changes that have occurred in recent years in Bulgaria concern a significant number of large industrial enterprises and the territory of the Blagoevgrad region. Their privatization changes the industrial map of the region and puts the labor activity of the population in check. In many enterprises, the labor process is carried out by young people who do not continue their education at a higher school. For them, university education is not among the priorities, as the completed vocational education allows them to join the labor market. But under the conditions of market change, young people are forcibly deprived of the opportunity to pursue vocational training acquired in secondary education. This situation automatically classifies them in the group of economically inactive youths, which according to current statistics account for 22% of the inhabitants of the Blagoevgrad region. The dynamics described in today's economic reality focuses attention on young people's insufficient readiness to flexibly change their vital orientations and develop motivation to achieve success in professional realization. This finding is alarming because it challenges the attitude of lifelong learning among young people as mediating their motivation for personal growth and success in professional realization. The present study aims at studying the

educational activity of unemployed young people from the Blagoevgrad region by examining their attitudes towards applying at Southwestern University "Neofit Rilski" and on this basis to analyze the subjective determinants mediating the overcoming of barriers for continuing qualification. The main reason for conducting the study is related to the understanding that as a life event the unemployment period is negative and the longer stays in it escalate into a decrease in self-esteem, painful sensitivity in terms of personal confidence, anxiety towards the expected rejection from any work environment.

Keywords: economically inactive young people, secondary education, professional qualifications, higher education, attitudes, motivation for success.

Field: Social Sciences.

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази статия представя част от мащабно сравнително проучване на нагласите на млади хора за кандидатстване във висши училища в две големи области в България – Югозападна и Югоизточна. Изборът на изследователския проблем се мотивира от необходимостта да се оптимизира практиката на мотивация и подбор на студенти за университетите в България, в частност – на ЮЗУ „Неофит Рилски”, гр. Благоевград и на Бургаски свободен университет, гр. Бургас, като се отчитат някои обективни и субективни причини за тенденцията на намаляване на потенциалните кандидат-студенти в цялата страна и в частност – изследваните от авторите университети. Изборът на изследователския проблем се мотивира от:

- извънредно динамични демографски промени обществото ни през последните 20 години, в резултат на което в България се наблюдават тенденции към спад на раждаемостта, а отгук – на потенциалните кандидати-студенти;

- висок ръст на миграция на населението в рамките на страната и извън нея (в много случаи цели семейства), което прави проблемно дългосрочното, индикативно планиране на интересите към кандидатстване във ВУ;

- засилване на тенденциите за избор на ВУ в чужбина или в други градове на страната, особено от зрелостниците от специализираните училища, предизвикано от различни причини – от желание за самостоятелност извън семейната среда, до избор на липсващи в каталозите на двата университета специалности;

- наличието на много на брой ВУ – както в столицата, така и в регионите на България, всяко от които предоставя определен набор от специалности и провежда политика на привличане на студенти;

- Забелязваната в последните години тенденция към критично и негативно отношение към българските ВУ, често тенденциозно, предубедително и необосновано, но силно влияещо върху емоционалните нагласи на бъдещите кандидат-студенти и техните семейства.

ПРИНЦИПИ И СЪПКИ ЗА УСПЕШЕН ПРЕХОД

Стъпка 1. Изследването се основава на следните методологични маркери:

Двата университета – обект на настоящото изследване заемат ключово място в обхвата на потенциалните кандидат-студенти. Югозападният университет „Н. Рилски” е с особено силно традиционно просъствие в Югозападния, а Бургаският свободен университет вече заема категорично авторитетно място в Югоизточния региони. В този смисъл изследователският екип прогнозира една представителна и значима извадка от респоденти, което ще гарантира обективност на данните и на последващите изводи и препоръки. Двамата университета формулират в своите стратегии за развитие като основен приоритет **да предлагат специалности с високо и устойчиво търсене, като реагират изпреварващо на очертаващите се тенденции в пазара на труда.** Този факт мотивира и необходимостта да се проучват предварителните нагласи на младите хора, завършващи средното си образование, към продължаване на професионалната си квалификация в ЮЗУ и в БСУ. Планирането на изследването се мотивира от някои специфики в демографското и социално-икономическото развитие на България и на двата региона в частност. Познаването на ситуацията в обществено-икономически план и настоящото и бъдещо развитие на регионите в голяма степен влияе върху тенденциите към повишаване на образованието на хората, особено на младите. На фона на тревожните показатели за намаляване на раждаемостта и демографския срыв в България от 90-те год. на 20в., когато са родени днешните студенти и кандидатстуденти, очевидна е необходимостта от ранно проучване на желанията и нагласите им към висше образование, от предлагане на **мерки за оптимизиране на избора** им на български университет.

Екипът ни си поставя за цел да установи съществуват ли и допълнителни аргументи (желани специалности, материална база, близост до родното място (или морето/планината), достъпност на приема, атрактивност и престиж и т.н.) за избор на кандидатстване именно в тези два университета. Нещо повече – замисълът е да бъдат проучени нагласите не толкова на млади хора, които са взели своите решения и са кандидатствали или приети, а на тези, които все още не са информирани достатъчно и не са решили, с което същите обособяват групата на потенциалните потребители и които се нуждаят от допълнителна превантивна работа и мотивация. По такъв начин акцентът на изследването е не само към количествената, но и върху качествената страна на изборите на висше училище и специалност в него.

Стъпка 2. Организация на емпиричното изследване и анализ на получените резултати.

1. Цел на проучването: Да се получи надеждна и обективна информация за нагласите на завършващите средните училища в Югозападна и Югоизточна България относно продължаване на образованието им в ЮЗУ „Н. Рилски” и БСУ, с оглед на оптимизиране на университетските стратегия за кандидатстудентска кампания в краткосрочен и в дългосрочен план.

2. Задачи на емпиричното изследване:

- Да се създаде анкетна карта за обективна оценка на нагласите на завършващите средните училища за продължаване на образованието си в ЮЗУ и в БСУ;
- Да се конструира извадка за изследване, която отговаря на изискванията за достоверност, обем и представителност;
- Да се извърши лонгитюдно сравнително теренно проучване на нагласите на целевата група в съответствие с конструирания диагностичен инструментариум;
- Да се извърши първична обработка на емпиричните данни от теренното изследване;
- Да се извърши компаративен анализ на резултатите от изследването;
- Да се предложат мерки за оптимизация на кандидат-студентските кампании на ЮЗУ „Н. Рилски” и на БСУ и се подготвят доклад и публикация с резултатите.

4. Обект и предмет на емпиричното изследване

- Обект на изследването са ученици от средни училища на Югозападна и Югоизточна България, разпределени по регионален признак и тип училище. Анкетираните не се разпределят по признак пол, тъй като в настоящия момент за страната този показател не е определящ в условията на кандидатстване във ВУ.
- Предмет на изследването са нагласите на завършващи ученици за кандидатстване в ЮЗУ и в БСУ.

5. Методика на емпиричното изследване

В изследването се прилагат следните методи:

- Проучване на нормативни документи и статистически данни;
- Анкета за ученици от средни училища – анонимна, частично стандартизирана;
- Статистическа обработка на данните от анкетното проучване (SPSS 16.0.);
- Анализ на резултати от емпирични данни.

Въпросите от анкетната карта са:

1.	<i>Щ</i>
<i>е продължите ли образованието си във висше училище?</i>	
2.	<i>Б</i>
<i>ихте ли продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?”</i>	
3.	<i>З</i>
<i>ащо бихте продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?(открит въпрос)</i>	
4.	<i>К</i>
<i>аква форма на обучение предпочитате?</i>	
5.	<i>А</i>
<i>ко изберирате да кандидатствате в ЮЗУ (БСУ), какви са Вашите мотиви?</i>	

6. О
ткъде се информирате за специалностите, в които искате да кандидатствате?

7. К
оя специалност бихте записали, ако кандидатствате в ЮЗУ (БСУ)?

6. Описание на извадката

В изследването, което има характер на лонгитюдно сравнително теренни проучване бяха обхванати общо 948 ученици от средни училища на двата региона: 823 ученици от 11 населени места в Югоизточна България и 125 ученици от Югозападна България, разпределени по териториален признак. Не се допусна разделение по признак пол, тъй като в това се оказа фактор с незначителна за тематиката тежест. Екипът подчертава различното по време провеждане на изследването, което е индикативно за една по-дългосрочна оценка и следователно – прогноза по отношение на развитие на нагласите на потенциалните кандидат-студенти, а така също – като база за създаването на успешни кандидат-студентски кампании. Проучването в Югоизточна България се проведе през 2008 г., а това в Югозападна – в началото на 2019 г.

8.

бобщен анализ на данните от емпиричното изследване.

Пред вид ограниченията в обема на публикацията ще предложим анализ на данните, които според нас са с най-голяма тежест за целите на изследването. Най-голяма (75.70% от всички анкетирани) е групата ученици, които декларират, че желаят да учат във висше училище. Втора по големина е групата на тези, които към момента на проучването все още се колебаят дали да продължат образованието си (14,34%). Едва 6,20% заявяват, че няма да учат висше образование. Най-малка е групата на учениците, които искат да учат, но нямат възможност (3,77%). Тази група може да бъде причислена към групата на отговорилите „не” поне за тази кандидатстудентска кампания, но дори и така общият им дял (9,97%) е по-малък от този на колебаещите се. Резултатите се отнасят и за двете обхванати области. Отговорите на този въпрос не са разпределени равномерно и по признака „тип населено място”. Изненадващо е разпределението на отговорите на анкетираните от училищата в селата. Относителният дял на отговорилите положително от тях (89,3%) е най-висок в сравнение с връстниците им от училищата в големите (79,8%) и малките (66,5%) градове. Най-малко колебаещи се, както и с най-малко отрицателни отговори са също представителите на училищата от селските райони.

От колебаещите се ученици най-голям е дялът на представителите на малките градове (17,8%). Те са дали и най-голям процент отрицателни отговори (10,5%). Особеното в случая е и това, че не се отчитат съществени разлики в отговорите през двете дати – 2008 и 2019 год.

На въпроса от анкетата „*Бихте ли продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?*” се получи следното разпределение на отговорите: едва 40 % от анкетираните кандидат студенти са заявили през 2008 г. желание да кандидатстват в БСУ, докато към ЮЗУ този процент е 67%. Този факт се

обяснява от една страна с по-голямото просъствие на ЮЗУ в региона, с разнообразните социални политики по отношение на студентите (кампус услуги, стипендии, условия за спорт и изкуство и др.), докато за БСУ подчертан пасив се е оказал високите такси (недържавен университет), наличието на още едно, конкурентно ВУ в града и по-малкият малкия брой на специалности. Като специфичен резултат отчитаме разпределението на предпочитанията по тип населено място и тип училище. В двете области на изследване, независимо от времевия интервал, са отчетени почти идентични резултати – получените резултати показват, че най-висок дял от категорично заявिलите желание за кандидатстване във всеки един от двата университета е на професионалните гимназии и СУ, както и най-голям процент на анкетираните, отхвърлили възможността да кандидатстват в университета е сред тези от езиковите гимназии. Интересна е конфигурацията на ранжиране на отговорите на избиращите ЮЗУ и БСУ като резервен вариант – съответно 42.7% от учениците от езиковите гимназии, 42% от професионалните гимназии и 39% от СОУ. Този факт позволява да се направи извода, че **резерви за едно оптимизиране на кандидатстудентската кампания има сред колебаещите се и невзели решение зрелостници.**

По отношение на причините да изберат като желан университет ЮЗУ (БСУ), впечатляващи са немотивираните и необоснованите логично отговори. Независимо от отдалечеността във времето на провеждане на двете фази на изследването, резултатите са достатъчно близки, за да бъдат обобщени – близост до родното място (морето, планината), възможност да се работи и учи едновременно, възможност да се кандидатства с оценката от матурата, възможност да се получава стипендия и др. Най-малко мотивирани се оказват анкетираните от такива доводи като *по-качествено образование, международно признаване на дипломите, преподавателски състав, възможност за академична мобилност, мотивация за собствена изследователска дейност и др.*

Основната информация за университетите (ЮЗУ и БСУ) кандидат студентите получават преди всичко от интернет сайтовете, социалните мрежи, а много по-малко – от кандидат-студентски срещи, брошури, флаери и т.н. Изследваните лица посочват и родителите, приятелите и водещите си учители като фактори, които също имат тежест при формиране на тяхното отношение и нагласи за кандидатстване във ВУ.

СТЪПКИ ЗА УСПЕШНА ПРОМЯНА:

Резултатите от проведеното емпирично проучване позволяват да бъдат формулирани някои основни изводи:

1.

Н
агласите на зрелостниците за кандидатстване в двата университета ЮЗУ „Неофит Рилски”, гр. Благоевград и Бургаски свободен университет, гр. Бургас са по посока на информираност и емоционална оценка **преди**

всичко на формални (сграда, база, впечатление на околните, стипендии и т.н.), отколкото на съдържателни (признаване на дипломите в страната и извър нея, успешна бъдеща реализация и кариерно развитие и т.н.) страни.

2.

сновната информация за специалностите и кандидатстването в ВУ се получава от **Интернет**, доста след това – от близки и познати, сред които и бивши студенти, най-малко – от рекламните по ТВ и другите медии, брошури, листовки, флаери и др.

3.

оказва се, че като цяло нагласите на зрелостниците за кандидатстване в ВУ в по-голямата си част са неустойчиви и често пъти формиранни от случайни фактори, т.е. **те могат да бъдат мотивирани и променяни.**

4.

тхвърлянето на идеята за кандидатстване в ЮЗУ (БСУ) се мотивира неубедително, по-скоро **емоционално** – „не харесвам този университет”.

5.

риоритетният избор на отделни специалности (педагогика, психология, право, финанси, маркетинг, туризъм и т.н.) доказва освен обективни (нужди на пазара, интереси) и субективни причини – **добра кандидатстудентска стратегия на отделни факултети и катедри.**

6.

ровеждането на две емпирични изследвания с разлика във времето 10 години показва незначителни разлики в нагласите на потенциалните кандидат – студенти, което е предпоставка за разработването на устойчива и константна кандидат-студентска кампания.

Препоръки:

1. Да се инициира **обмяната на успешни стратегии и практики** между факултетите и катедрите на всеки университет с цел оптимизирането на общата кандидатстудентска кампания и привличане на повече и по-добри студенти.

2. Да се насърчават инициативи от страна на преподаватели и администрация за **работа с училищата – работа с ученици, но и с педагози**, тъй като в много отношения последните имат сугестивно влияние върху избора на своите ученици на ВУ.

3. Да се оптимизират възможностите на **интернет пространството** (като най-популярен достъп) за информирание на съдържанието на обучението в ЮЗУ и БСУ.

4. Да се акцентира върху информирането на широката общественост (която в повечето случаи е и семейната среда на завършващите средните училища) за **успешната професионална и гражданска реализация на завършили ЮЗУ и БСУ.**

5. При възможност – в кандидатстудентската кампания да се предоставя информация и за други „екстри” на **студентския живот** – спорт и изкуства,

срещи с елитарни личности на научния и обществен живот, студентски научни форуми, бригади в чужбина, участия в проекти, експедиции и др.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дерижан, И., Динева, Е, Люцканова, Ц, Вълчев, Г. (2009) „Проучване на нагласите сред завършващите средно образование от Югоизточна България за продължаване на образованието си в БСУ”, годишник на БСУ, г., том XXI, Бургас, България.
2. Джонев, С. (1996), Социална психология, НП, София, България.
3. <https://www.bfu.bg/bg/pravilnitsi-i-dokumenti>
4. <http://www.swu.bg/university-profile/strategies-and-regulations.aspx>
5. <https://www.pearson.com/us/higher-education/program/SPSS-SPSS-16-0-Student-Version-for-Windows/PGM171246.html>

УДК 378.14

Пак Н.С.,
Д. филол.н., профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Ким У.А.,
преподаватель кафедры Восточной филологии
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

СТУДЕНЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК СТРАТЕГИЧЕСКИЙ РЕСУРС ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Аннотация: Академическая мобильность является в современном мире одной из важнейшей составляющей. Это возможность самим студентам формировать свою образовательную траекторию и осуществляется по линии междууниверситетского сотрудничества в рамках прямых двухсторонних и многосторонних соглашений между двумя вузами. В статье рассматривается эффективность студенческой мобильности в подготовке специалистов различных профилей со знанием иностранного языка с целью развития профессиональной компетентности, стимулирования самообразования и саморазвития студентов.

Ключевые слова: студенческая мобильность, междууниверситетское сотрудничество, работодатель, интернационализация высшего образования

Pak N.S.,
Doctor of Philological sciences, Professor of KazUIR&WL
Kim U.A.,
Lecturer of the department of Eastern Philology
KazUIRandWL

STUDENT MOBILITY AS A STRATEGIC RESOURCE OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS-PHILOLOGISTS

Abstract: Academic mobility in the modern world is one of the most important components. This is an opportunity for students themselves to form their educational path and is carried out through inter-university cooperation in the framework of direct bilateral and multilateral agreements between the two universities. The article discusses the effectiveness of student mobility in the training of specialists of various profiles with knowledge of a foreign language in order to develop professional competence, stimulate self-education and self-development of students.

Keywords: student mobility, inter-university cooperation, employer, internationalization of higher education

В настоящее время вся система образования находится в стадии реформирования, осуществляемого в контексте тенденций глобализации и интернационализации, и сталкивается с многочисленными проблемами. Названные процессы, происходящие в мировом сообществе и связанные с ними изменения социальной реальности, предъявляют новые требования ко всей системе образования. Е.А. Останина рассматривает академическую мобильность как ограниченный во времени период обучения в стране, гражданином которой он не является, как возможность самим формировать свою образовательную траекторию, в рамках образовательных стандартов выбирать предметы, курсы, учебные заведения в соответствии со своими предпочтениями и стремлениями [1, 142-150].

В свете сказанного на современном этапе все шире внедряются современные подходы в подготовке специалистов самых различных профилей. В качестве модели возможности расширения и закрепления теоретических знаний на практических занятиях через студенческую мобильность можно привести получивший положительную оценку опыт, проведенный в КазУМОиМЯ со студентами из Пусанского университета Республики Корея.

Собственно, данный подход в подготовке специалистов в мире, и в Корею в частности, не нов, но применение ее в рамках государственной программы при подготовке специалистов-филологов рассматривается как один из факторов, влияющих на экономику страны. Это системный подход государства, от результатов которого зависит эффективность деятельности образовательных учреждений, их конкурентоспособность.

Студенческая мобильность – это возможность провести один или два семестра в другой стране в качестве студента или стажера зарубежного университета, не прерывая своего обучения в своем вузе. Задача программ студенческой мобильности – это интернационализация высшего образования и культурная интеграция молодежи разных стран.

Принять участие в программе студенческой мобильности можно в следующих формах:

- по собственной инициативе, получив приглашение зарубежного вуза;
- в рамках межвузовского соглашения, приняв участие в ежегодном открытом конкурсном отборе;
- в рамках международных программ академической мобильности, получив соответствующий грант организаторов программы;
- в рамках межправительственных соглашений, приняв участие в ежегодном открытом конкурсе Министерства образования.

Пользуясь преимуществами студенческой мобильности, студент получает отличную возможность познакомиться с культурой и системой образования другой страны, улучшить владение иностранными языками, завести новых друзей и приобрести бесценный опыт.

Обучение в сильном зарубежном вузе будет хорошим дополнением к студенческому диплому о высшем образовании и, безусловно, повысит конкурентоспособность выпускника вуза на рынке труда.

Студенческая мобильность по линии междуниверситетского сотрудничества, организованная в рамках прямых двухсторонних соглашений между двумя вузами: КазУМОиМЯ и Пусанским университетом Кореи, предполагает стажировку продолжительностью от 4 до 8 недель (пока в КазУМОиМЯ, а в перспективе и в Пусане) с возможностью зачета результатов обучения. В чем его преимущество? Возможностями данной программы могут пользоваться студенты всех образовательных программ. В ряде случаев в данных соглашениях прямо предусмотрена возможность студенческой мобильности только по определенным образовательным программам.

Целенаправленная интенсивная деятельность по развитию академической мобильности проводится Кореей. Страна разрабатывает различные схемы и механизмы развития и поддержки мобильности субъектов образовательного процесса. Студенты, участвующие в программах академической мобильности, как правило, делятся на две группы: так называемые, фримуверы - студенты, которые отправляются в другие учебные заведения по собственной инициативе на условиях самофинансирования, и программные студенты, которые являются участниками программ студенческого обмена на базе какой-либо кафедры, факультета, образовательного учреждения или организаций национального уровня. В настоящее время, уже ставший традиционным для европейских студентов и преподавателей обмен по программе Erasmus (которая подразумевает под собой такие перемещения) был дополнен элементом виртуальной мобильности, или Virtual Erasmus, благодаря которой студенты из разных стран могут обучаться совместно, не покидая своего дома. Это просто краткосрочный опыт обучения за рубежом. Сравнительный анализ академической мобильности в вузах России и США, проведенный Миковой И.М. в своем исследовании, показал рост студенческой мобильности и выявил оптимальные подходы, формы, методы, средства ее организации [2].

Следует отметить, что условия для студенческой мобильности с целью развития их профессиональной компетентности, стимулирования самообразования и саморазвития создаются Центром корееведения

КазУМОиМЯ и через международные студенческие олимпиады, конкурсы, конференции.

В данном сообщении описывается опыт проведения курса по обучению студентов будущих специалистов-филологов по специальности «Русский язык как иностранный» Пусанского университета Кореи базе факультета Востоковедения. Согласно договору о сотрудничестве с Пусанским университетом иностранных языков (ПУИЯ) на базе факультета Востоковедения КазУМОиМЯ проходила программа GTE (Global Triangle Education), были приняты студенты ПУИЯ - будущие специалисты со знанием иностранного языка (по специальности - русский язык) в 2017 году в период с 16.01.2017 по 10.02.2017 г., в 2018 году с 15 января по 9 февраля и в 2019 году в период с 8 по 26 июля.

Методическая база разработана корейской стороной, а внедрена была на базе корейского отделения факультета востоковедения КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Внедрение показало, насколько этот первый опыт оказался эффективным для закрепления не только теоретических знаний.

Весь процесс подчинен целям развития коммуникативной культуры личности, воспитания, образования и обучения будущих лингвистов, способных к эффективному межкультурному взаимодействию.

Цели, поставленные перед двумя сторонами описываемого процесса, это - совершенствование иностранного языка, расширение познавательной деятельности, которая формирует у студентов социальную активность, вырабатывает стратегию сотрудничества.

Самым важным компонентом в этом процессе – это партнеры в лице студентов и преподавателей кафедры языков региона Дальнего Востока. К десяти студентам из Пусана прикреплены десять студентов 4 курса корейского отделения, хорошо владеющих корейским языком.

Наряду с ежедневными занятиями по иностранному языку были проведены гостевые лекции при участии работодателей.

Проведение данных лекций позволило укрепить двустороннее сотрудничество с зарубежными образовательными учреждениями, что в свою очередь даст нам возможность увеличить и развить программы академической мобильности студентов. Данные лекции призваны обеспечить реальное участие работодателей в учебном процессе, а также рассмотреть возможность обновления образовательных программ и определения целевых профессионально-прикладных компетенций выпускников корейского отделения.

Лекции были проведены представителями ниже представленных компаний:

1. Профессор Ли Чжехёк, Пусанский университет иностранных языков
2. Ким Олег, директор Юридической компании «CIS Group»
3. Пштаев Рустам, директор отдела инвестиций и развития Казфосфат
4. Кан Светлана, генеральный директор «K Medical Travel»
5. Нурпеисов Нурбол, директор по снабжению «Востокцветмет Kaz Minerals Group»

6. Kang Sang-yeob, директор KOTRA

Представим гостевую лекцию одной из компаний, которая активно сотрудничает с кафедрой Восточной филологии (название кафедры с 2019 уч.года). Лекция «Корпоративная культура компаний в Республике Казахстан и в Республике Корея».

Предварила лекцию информация о сферах деятельности компании: она оказывает юридические услуги, бухгалтерский консалтинг, бизнес сотрудничество между Казахстаном и Кореей, переводческие услуги.

Прочитанная лекция вызвана большой интерес как у студентов Пусанского университета, так у студентов нашего университета.

Особый интерес проявили студенты в части «невербальная коммуникация: Запад – Восток», поскольку тематика была близка студентам как филологам. В

ней было подчеркнуто, что деловая культура Казахстана занимает по ряду параметров промежуточное положение между западной и восточной культурами.

Запад и Восток

Западная деловая культура

- Евро-американская и западноевропейская деловые культуры.

Восточная деловая культура

- деловые культуры стран Азии и Востока (Корея, Япония, Китай, а также страны ислама).

* Деловая культура Казахстана занимает по ряду параметров промежуточное положение между Западной и Восточной культурами.

Запад и Восток

Невербальная коммуникация

«Глаза в глаза»

- В США прямой взгляд считается признаком честности и надежности, а уклонение от него – либо не внимательностью, либо желанием что-то утаить, нечестностью.
- Однако в Латинской Америке настойчивый взгляд будет считаться агрессивностью.

«Улыбка»

- В западных странах претворяет начало коммуникаций, это часть процедуры знакомства. На Ближнем Востоке улыбка собеседника может скрывать замешательство, презрение, ярость.
- Для азиатских культур, особенно корейской, японской, китайской, индонезийской, поддержание улыбки на лице - это часть корректного поведения, за которым может скрываться весь спектр чувств - от дружелюбия до гнева.

«Рукопожатие»

Крепкое рукопожатие считается признаком силы характера в США, в то время как в азиатских странах принято более слабое, но длительно рукопожатие. Общась с мусульманами или ортодоксальными иудеями, надо вести себя чрезвычайно осторожно с представителями противоположного пола, так как мужчина не должен прикасаться к посторонним женщинам. Этот запрет включает и запрет на рукопожатие.

Данная программа, программа студенческой мобильности, наряду с программой «Глобальное образование» (государственная программа финансирования обучения за границей для граждан Кореи, поступивших в один из ведущих зарубежных вузов типа нашей программы «Болашак»), открывает студентам возможность:

- продолжить образование в магистратуре, аспирантуре, ординатуре одного из вузов Казахстана;
- получить работу в ведущих казахстанских компаниях.

- перемещения студентов и преподавателей высших учебных заведений на определенный период времени в другое образовательное или научное заведение в пределах или за пределами своей страны с целью обучения или преподавания.

Основными преградами для академической мобильности для корейских студентов являются культурные, социально-экономические и академические барьеры. Данная программа является попыткой снизить эти препятствия в пределах СНГ, т.е. русскоязычного пространства.

Что же касается студентов нашего университета, то нам предоставляется возможность организовать представленный вид студенческой мобильности и направить студентов в Пусанский университет в период преддипломной практики в самое ближайшее время.

ЛИТЕРАТУРА

1. Останина Е.А. Академическая мобильность как важнейшая составляющая часть высшего образования // Мир образования – образование в мире. 2016, №2. С.142-150.
2. Микова И.М. Академическая мобильность в вузах России и США. АКД. М., 2013.

СЕКЦИЯ №4. БЕНЧМАРКИНГ БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ НАРЫҒЫНДА УНИВЕРСИТЕТТІҢ БӨСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНН АРТТЫРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ СЕКЦИЯ №4. БЕНЧМАРКИНГ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТИ УНИВЕРСИТЕТА НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

UDC 339.138

M.Nursoy
Профессор, Muğla Sıtkı Koçman University
Инженерлік факультет, Мугла,
Туркия
e-mail: mustafanursoy@mu.edu.tr

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСПОРЫНДАРДЫҢ РӨЛІ

Түйін. Шағын және орта кәсіпорындар ұлттық табыстың негізгі көздері болып табылады және дамушы елдерде кәсіпкерлік үшін маңызды саланы құрайды. Олар, сондай-ақ, жұмыс орындарын жасау үшін үлкен маңызға ие, ол деген барлық елдер үшін негізгі мәселе болып табылады.

Кілтті сөздер: шағын және орта кәсіпорындар, жұмыс бастылық, экономикалық даму.

M. Nursoy
Professor, Muğla Sıtkı Koçman University,
Engineering Faculty, Muğla,
TURKEY.
e-mail: mustafanursoy@mu.edu.tr

THE ROLE OF SMES IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract: SMEs constitute the main sources of national income and create an important area for entrepreneurship in developing countries. They also have a great importance to create employment, the major problem of almost all economies.

Keywords: SME, Employment, Economic Development

1.

I

INTRODUCTION

According to the EC, SMEs are defined as economically independent companies with less than 250 employees and less than €50 million annual turnover. The description may vary throughout the countries.

Small and medium sized enterprises (SME) are becoming more and more a subject of high attention in the developing countries, countries in transition but also in the countries with developed economies. In market economies, SMEs are the engine of economic development, which contribute to sustainable growth and employment. They play a significant role in national economy by providing various goods and services, creating job opportunities, developing regional economies and communities, helping the competition in the market and offering innovation.

Table 1 Contribution of SMEs to national economies

	US	Japan	Germany	Turkey
Number of Companies	>99%	>99%	>99%	>99%
Number of Employees	66%	53%	68%	72%
Value Added	55%	51%	45%	52%

Thanks to their private ownership, entrepreneurial spirit, their flexibility and adaptability as well as their potential to react to challenges and changing environments, SMEs contribute to sustainable growth and employment generation in a significant manner. In the manufacturing industry they produce goods by using skills developed historically and accumulated by individuals; produce products whose raw materials and goods are limited in terms transferable time (foods, etc.); operate fields in which are many processing and manufacturing methods and whose economic efficiency can

be enhanced by specializing them in the areas of expertise (parts and supporting industry for autos, home electric appliances; produce product whose market size is too small for big companies to enter; operate in markets where innovative entrepreneurs take risks, commercialize new technologies and develop new business.

2.

A

ADVANTAGES OF SMEs

The advantages of SMEs can be outlined as follows (Schumacher, 1973):

Flexibility: SMEs have the ability to react quickly to changes in the marketplace. There is no hierarchy in place that slows down the decision-making process. If the business owner sees that there is an opportunity to challenge a competitor, (s)he can do it without obtaining approval from a board of directors. Employee job descriptions can be flexible as well, allowing an employee to branch out beyond his duties and improve his worth to the business.

Team Spirit: It's not uncommon for two people to work for the same big company for years and never meet. Departments are separated on different floors and buildings. Competition between departments for additional staffing and resources encourages an "us against them" mentality. A smaller company encourages team camaraderie. The owner recognizes that every employee is critical to the success of the business. Cross training naturally happens as one employee covers for another during vacations, illnesses and family leave.

Community Involvement: SMEs often become actively involved in the community, because they view themselves as members of the community and care about the people who live there. Big companies are more independent of the community, especially if it's a branch or division of the big company rather than the home office.

Customer Interaction: Every customer is important to an SME. Big companies don't have to rely on repeat business from any individual customer and don't necessarily get to know their customers as individuals. A competitive advantage for the SME is that customer interaction with the management team takes place on a regular basis.

Reporting Requirements: Large public companies have reporting requirements that SMEs don't have. The financial statements must be audited as well. Private SMEs do not have to report their revenues, expenses, income and debt to anyone outside the business other than through tax forms they submit. This gives the SME an advantage if it wants to attack a new market niche without giving competitors prior knowledge of its strategy.

Loan Program Qualification: Several loan programs exist for SMEs in many countries that larger companies don't qualify for. The SME applies for the loan through a local bank. The SBA guarantees the loan but doesn't directly make the loan to the small business.

SMEs have been leading enterprises in the industrialization of Western Countries since 1960 (Çarıkçı, 2001). SMEs, observing the market closely, understanding the requirements of customers better and having intimate relations with its employee, have more elasticity than the large ones in terms of manufacturing, marketing and service. As this elasticity enables harmony with the changes in outside

in time and on-site, SMEs pass over many troubles lightly with less damage (Yılmaz, 2004).

According to the report of European Community, the contribution of SMEs to the economic system are summarized as the following; “these enterprises constitute a required part of commercial and industrial structure because of their numbers and studies about different cases; effects over all sectors having a field of manufacturing, trade and service; contributions to employment and level of welfare” (EC, 2003).

However, SMEs have also some disadvantages (Also see Table 2). These are lack of general administration, especially the lack of total participation of low level workers to the decisions taken by the owners or partners, not employing specialist and financial consultants in the enterprise, lack of an expert group in financing and lack of department, lack of capital and financial planning, not taking enough support from the banks and other financial corporations, lack of product development, lack of coordination between production and sale, not showing the activities of modern marketing, risk of bankruptcy and losing its independency, etc.

It should be noted that among disadvantages of SMEs exhibit a lower level of profitability than do their larger counterparts. However this lower level of profitability is consistent with at least two of the many roles (Carree and Thurik, 2003)

Table 2. Comparison of Small and Large Firms (Advantages and Disadvantages)

	Small Firms	Large Firms
Marketing	Ability to react quickly to keep abreast of fast-changing market requirements.	Comprehensive distribution and servicing facilities.
Management	Lack of bureaucracy. Dynamic, entrepreneurial managers react quickly and are more willing to accept risk.	Professional managers able to control complex organizations and to establish corporate strategies.
Qualified Technical Labor	Frequent lack of suitably qualified technical specialists. Often unable to support a formal R&D effort on an appreciable scale.	Ability to attract highly-skilled technical specialists. Can support the establishment of a large R&D laboratory.
Finance	Great difficulty in attracting capital, especially risk capital. Innovation can represent a disproportionately large financial risk. But	Ability to borrow on capital market. Ability to spread risk over a portfolio of projects. Better able to fund diversification into new technologies and new markets.

	governmental supports may exist.	
Growth	Can experience difficulty in acquiring external capital necessary for rapid growth. Governmental supports may overcome this problem.	Ability to finance expansion of production base. Ability to fund growth via diversification and acquisition.
Patents	Can experience problems in coping with the patent system. Cannot afford time and costs involved in patent litigation.	Ability to employ patent specialists. Can afford to litigate to defend patents against infringement.
Government Regulations	Often cannot cope with complex regulations. Unit costs of compliance for small firms often high.	Ability to fund legal services to cope with complex regulatory requirements. Can spread regulatory costs. Able to fund R&D necessary for compliance.

Source: (Xhepa, 2006)

3.

S

MEs' CONTRIBUTION TO ECONOMY

SMEs are the starting point of development in the economies towards industrialization. Most of the current larger enterprises have their origin in small and medium enterprises. The extra growth over the past several years throughout the industrialized countries has been due in large to the growth of SMEs. There is a growing recognition that the market economy starts by establishing small and medium-sized enterprises, and then it is developed by developing the SMEs dynamically. Entrepreneurs establish companies, start business, acquire or change management resources, accumulate them and expand their business. These activities of SMEs represent a big driving force behind the development of a national economy.

Examples of the above can be found in developed or in developing countries. The case of High-tech companies in the Silicon Valley in US shows that these companies were established as venture companies by engineers and researches in the field of information technology and later they have become big businesses in only few years. They are playing today a big role in enhancing the competition in US and raising the economic growth rate of the country.

Another example of that are the global companies emerged in Japan which were established initially as small and medium sized enterprises by engineers after the Second World War and then developed into global big enterprises such as Sony, Panasonic or Honda.

Based on the above statistics and facts, we can say that SMEs play a key role in the economy of the countries as they represent the majority of companies counted, are

responsible for a bigger volume of employment and products generated and are the catalyst of development, innovation and sustainability.

4.

C

ONCLUSION

SMEs are contributing to employment growth at a higher rate than larger firms. The private sector and in particular SMEs form the backbone of a market economy and for the transition economies in the long-term might provide most of the employment

Support for SMEs will help the country's faster development and reduce unemployment. Through inter-enterprise cooperation, they raise the level of skills with their flexible and innovative nature. Thus SMEs can generate important benefits in terms of creating a skilled industrial base. The structural shift from the former large state-owned enterprises to smaller and private SMEs will increase the number of owners, a group that represents greater responsibility and commitment than in the former centrally planned economies.

For the economies in transition, the development of SMEs offset the effects of difficulties caused by the reconstruction of the state enterprises and provide enough tax revenue to maintain the development of the society.

REFERENCE

1. ÇARIKÇI, Emin (2001), *Ekonomik Gelişmeler ve AB İlişkileri, Türk Cumhuriyetleri 'nde Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye'nin Ekonomik Destekleri*, 1. Baskı, Tutibay Yayınları, Ankara.
2. CARREE, Martin Anthony and A. Roy THURIK (2003), "The impact of entrepreneurship on economic growth", in D.B. Audretsch and Z.J. Acs (eds), *Handbook of Entrepreneurship Research*, Boston/Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 437-471.
3. EC [European Commission] (2003), "The New SME Definition User Guide and Model Declaration", Enterprise and Industry Publication, [available at ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf].
4. SCHUMACHER, Ernst Friedrich (1973), *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*, Harper & Row Publishers, London.
5. XHEPA, Selami; Msc. Mimoza AGOLLI (2004), "Small And Medium-Sized Enterprises Development", [available at http://www.acital.org/eu/SXhepa_AGugu.pdf].
6. YILMAZ, Beytullah (2004), "Kobi'lerin Finansman Sorunlarına Bir Çözüm Önerisi: "Risk Sermayesi Finansman Modeli", *Dış Ticaret Dergisi*, DTM Yayını, Yıl:9, Sayı:33.

УДК 338.242 (003.13)

Жанатауова Г.Б.,
Докторант

«6D050600 - Экономика»

Университет Нархоз

Алматы, Казахстан

e-mail: zh.g.b@mail.ru

Кашкимбаева К.Б.

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: kulyash3@mail.ru

ПРИМЕНЕНИЕ БЕНЧМАРКИНГА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В этой статье обсуждается и анализируется применение сравнительного анализа в примерах высшего образования. Подходы, использованные в этих тематических исследованиях, сравниваются с наиболее распространенными типами сравнительного анализа, и представлены основные уроки, полученные в результате изучения трех исследований. Кроме того, обсуждаются препятствия для применения сравнительного анализа в высшем образовании и даются рекомендации относительно того, как высшее образование может получить более эффективную выгоду от применения сравнительного анализа.

Ключевые слова: улучшение процесса, качество образования, бенчмаркинг.

Zhanatauova G.B.,

PhD student

"6D050600 - Economics"

Narxoz University

Almaty, Kazakhstan

e-mail: zh.g.b@mail.ru

Kashkimbaeva K.B.

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

Almaty, Kazakhstan

e-mail: kulyash3@mail.ru

APPLYING BENCHMARKING IN HIGHER EDUCATION

Abstract: This article discusses and analyzes the use of comparative analysis in higher education examples. The approaches used in these case studies are compared with the most common types of benchmarking, and the main lessons learned from the three studies are presented. In addition, obstacles to the use of benchmarking in higher education are discussed and recommendations are given on how higher education can get the more effective benefits of benchmarking.

Keywords: process improvement, quality of education, benchmarking.

В 1990-х годах, сравнительный анализ перешел к концентрации и совершенствованию ключевых бизнес-процессов, которые оказывают наибольшее влияние или оказывают влияние на стратегические цели организации. Сравнительный анализ в настоящее время рассматривается как эффективный способ обеспечения постоянного улучшения или продвижения к стратегическим целям и организационным приоритетам.

Сравнительный анализ был определен как «постоянный, систематический процесс измерения и сравнения рабочих процессов одной организации и другой в целях выявления лучших практик, которые могут привести к улучшению операций и обслуживания клиентов» [1]. Но, согласно Кэмпу, реальная выгода для бенчмаркинга «заключается в понимании практики, которая позволяет выполнять работу, и обоснованной передаче в организацию». Таким образом, в своем оптимальном варианте бенчмаркинг подчеркивает не только результаты процесса и его качество, но и важность выявления и понимания движущих сил процессов, то есть того, что заставляет работать. Иными словами, бенчмаркинг касается обучения.

Кэмп (1989) выделяет четыре вида сравнительного анализа [2]:

1. Внутренний бенчмаркинг - рабочие процессы сравниваются между отделами, подразделениями или другими внутренними сегментами компании. Преимущества такого сравнительного анализа включают простоту сбора данных и определение областей для будущих внешних исследований. Основным недостатком внутреннего бенчмаркинга является меньшая вероятность того, что он приведет к значительным достижениям в улучшении процессов.

2. Конкурентный бенчмаркинг. Эффективность организации измеряется по сравнению с ее аналогами или конкурентами. В конкурентном сравнительном анализе консультант или другая третья сторона, а не сама организация, часто собирает и анализирует данные из-за своей проприетарной природы.

3. Функциональный/отраслевой бенчмаркинг. Производительность организации сравнивается с аналогичными процессами в той же функции, но в компаниях за пределами ее собственной отрасли. Этот тип бенчмаркинга дает возможность для прорывных улучшений путем анализа высокопроизводительных процессов в различных отраслях и организациях.

4. Общий процесс/лучший в своем классе бенчмаркинг. Процессы одной организации сравниваются с образцами действительно инновационных практик и уровнями производительности мирового уровня, независимо от отрасли. Этот тип сравнительного анализа широко использует сбор данных. Одна трудность заключается в понимании того, как процессы транслируются в разных отраслях; однако общий сравнительный анализ часто может привести к тому, что организация резко изменит свои представления о возможностях производительности и реинжиниринг бизнес-процессов.

Каждый тип сравнительного анализа имеет свои преимущества и недостатки, и некоторые из них проще проводить, чем другие. И каждый подход сравнительного анализа может быть важен для анализа и улучшения процесса.

Известно, что только функциональные и общие тесты производительности дают прорывные улучшения.

В своей основополагающей первой книге «Бенчмаркинг, Кэмп» в 10-шаговом процессе «Бенчмаркинг пользователей» был определен подробный десятиэтапный процесс; в своем последующем эталоне бизнес-процессов он добавил конкретные вспомогательные задачи для менеджеры. Однако в простейшем случае все процессы сравнительного анализа можно свести к четырем основным этапам.

1. Планирование исследования - определение того, какие процессы будут сравниваться, с какими показателями, с какими партнерами по тестированию

2. Сбор данных - из первичных или вторичных источников

3. Анализ данных - документирование лучших практик и выявление пробелов в производительности.

4. Принятие мер - определение программ и элементов действий по улучшению и мониторинг результатов

Несмотря на то, что бенчмаркинг был распространен в промышленности уже около 20 лет, его применение в высшем образовании было намного более новым и ограниченным. Если бенчмаркинг в основе своей является учебным процессом, почему это может иметь место, особенно в академических (по сравнению с административными) областях? Какие колледжи и университеты пробовали бенчмаркинг? Что можно узнать из их усилий? В этом документе описываются и анализируются три примера сравнительного анализа из высшего образования, как описано в последней книге Кэмпса «Глобальные примеры сравнительного анализа: передовой опыт организаций во всем мире».

Когда колледжи и университеты попытались провести сравнительный анализ, они обнаружили, что он предлагает множество преимуществ, поскольку сопоставительный анализ помогает преодолеть сопротивление изменениям, обеспечивает структуру для внешней оценки и облегчает обмен информацией между школами. Хотя бенчмаркинг все еще не распространен в секторе высшего образования, некоторые бизнес-школы, профессиональные ассоциации, такие как Национальная ассоциация сотрудников колледжей и университетов и Ассоциация непрерывного высшего образования, независимые консорциумы и отдельные учреждения, имеют предпринятые проекты бенчмаркинга. Те, кто считает, что «сравнительный анализ может быть использован для оценки и улучшения институциональных показателей в области затрат, качества и обслуживания клиентов».

NACUBO провела одно из самых систематических и обширных сравнительных исследований в сфере высшего образования. Хотя большинство колледжей и университетов в какой-то момент сравнивали свои расходы на образование и общие расходы с расходами других учреждений, считалось, что они редко смотрят на взаимосвязь между стоимостью процесса и его результатами. Ответ NACUBO состоял в том, чтобы разработать опрос, связывающий затраты с результатами, и проект по созданию набора

контрольных показателей для операционных и административных расходов, с которыми учреждения могли бы сравнивать свои результаты.

В конце 1991 года NACUBO запустил экспериментальную программу сравнительного анализа с первоначальной целью разработки последовательных сравнений для примерно 40 основных процессов и общепринятого набора данных о производительности, качестве и стоимости этих процессов. Обследование было сосредоточено исключительно на деловых и административных процессах, в областях от кредиторской задолженности до медицинских услуг. Данные также были специфичны по типу учреждений (государственные, частные, гуманитарные, двухлетние) для лучшего использования и анализа. В конечном итоге ожидается, что проект NACUBO будет включать различные измерения качества, но пилотное обследование было сосредоточено только на затратах и

Индивидуальные проекты бенчмаркинга также проводились в сфере высшего образования. Алстете освещает проекты в ряде учреждений, включая Университет штата Делавэр, Университет штата Орегон и Университет штата Нью-Йорк (SUNY) в Фредонии [3]. В 1995 году всем исполнителям бюджета в государственном университете Пенсильвании было предложено включить план сравнительного анализа во все свои стратегические планы.

Предполагалось, что подразделения первоначально будут собирать внутренние данные и обсуждать последствия для стратегических целей и планов действий. Однако ожидается, что со временем подразделения поймут «процессы и практики, которые сделали программу или отдел лучшим в своем классе».

В высшем образовании бенчмаркинг, как правило, ориентирован на процесс, и его использование в колледжах и университетах обычно не является стратегическим. Даже обширное исследование NACUBO не включало лучшие в своем классе данные, выходя за рамки высшего образования.

Тем не менее, определенным преимуществом сравнительных исследований в высшем образовании является самоанализ, который он требует - учреждения вынуждены изучать свои собственные процессы, собирать информацию и ставить вопросы об эффективности существующих процессов и систем.

Сравнительный анализ процессов в четко определенных областях организации - хороший способ отработать технику и получить представление о возможностях улучшения. Эти достижения, однако, будут иметь лишь незначительное влияние на эффективность институтов. Более широкая перспектива, выходящая за рамки функционального уровня процесса и затрагивающая стратегические цели и ключевые процессы, обеспечивающие достижение этих целей, может способствовать прогрессу организации в достижении миссии.

Во многих проектах «сравнительного анализа» в высшем образовании термин «сравнительный анализ» используется в тех случаях, когда он минимально уместен - этот термин использовался всякий раз, когда проводилось сравнение какого-либо типа, и это редко включает применение универсального

сравнительного анализа для определения лучших в своем классе уровней производительности. Там, где в высшем образовании проводился сравнительный анализ, основное внимание уделялось операционным и административным областям. Существует несколько примеров сравнительного анализа и улучшения процессов в академических областях.

К их чести, два из трех тематических исследований по высшему образованию, представленных в Camp's Global Cases in Benchmarking, сосредоточены на академических областях. Возможно, эти образцы не только будут стимулировать более широкое применение методов сравнительного анализа, но также продемонстрируют применимость сравнительного анализа к основным бизнес-процессам образования - преподаванию и обучению. К настоящему времени в проекте приняли участие более 275 учреждений, которые в настоящее время сосредоточены только на 26 основных функциях кампуса, таких как учет, прием, развитие и начисление заработной платы.

В 1993–1994 учебном году члены Американской ассамблеи университетских школ бизнеса (AACSB), основного органа по аккредитации бизнес-школ, и Совета по приёму выпускников (GMAC), начали сравнительное исследование процессов в бизнес-школах. Собранные данные варьировались от стоимости за просмотрник до заявлений, полученных на одного сотрудника, набирающего полный рабочий день (FTE), до процента поступающих, поступающих в школу. Один из участников исследования сформулировал его преимущества:

«Бенчмаркинг заставляет нас делать то, что хотят делать хорошие менеджеры, но находит оправдания, чтобы не ... Он заставляет нас ставить вокруг себя зеркала, смотреть на то, что мы делаем, и смотреть, делаем ли мы это хорошо» (AACSB 1994 17).

«Глобальные случаи Кэмп в Бенчмаркинге» предлагает 27 тематических исследований из различных секторов: семь в обрабатывающей промышленности, семь в сфере услуг, четыре в некоммерческом секторе, шесть в правительстве и три в высшем образовании.

Кэмп поставил своей целью сбалансированную книгу с равным представительством по всем секторам и географическим регионам. Но приведенный выше пример демонстрирует трудности, с которыми он столкнулся при поиске достаточного количества примеров.

В большинстве тематических исследований описываются усилия, предпринимаемые при классическом подходе к сравнительному анализу значимых процессов с учетом передового опыта. Принятие или адаптация лучших практик предлагает организации потенциал для повышения эффективности своих процессов до уровня лидерства. Никто однако из трех тематических исследований в области высшего образования применялся классический подход. Лагерь выдвигает на первый план риск не находить лучшие методы от менее строгих подходов. Такие подходы могут привести к улучшению процессов за пределами текущих уровней производительности

организации, но вряд ли приведут к прорывам в повышении производительности.

Тематические исследования в области высшего образования, включают следующее:

1. Совместное сравнительное исследование консультирования студентов, проведенное 13 членами Консорциума академического качества (AQC), консорциума высшего образования США.

2. Конкурсное бенчмаркинговое исследование управления зачислением в Babson College (Уэлсли, Массачусетс)

3. Сравнительный анализ исследований аспирантов, проведенных Квинслендским технологическим университетом (Квинсленд, Австралия).

В тематическом исследовании AQC, объем проекта был ограничен консультированием услуг, предоставляемых студентам в течение первого года обучения в качестве студентов. Цель совместного сравнительного исследования состояла в том, чтобы найти рекомендуемые системы, которые студенты оценивают положительно, и определить характеристики системы в качестве объяснительных факторов для этих систем с более высоким рейтингом. На момент проведения исследования участвующие учреждения готовились к проведению опроса.

Конкурсное сравнительное исследование, проведенное Babson College, выявило 16 важных характеристик колледжа, которые повлияли на окончательный выбор учебного заведения. Бабсон обнаружил, что колледж выгодно отличается от академических факторов, но неблагоприятно от стоимости и социальных факторов. Данные указывают области, в которых Бабсон может выделить характеристики для набора персонала, и где у колледжа есть возможности для улучшения, чтобы повысить свою конкурентоспособность.

В ходе обширных интервью с преподавателями, администраторами и попечителями из семи учреждений различного размера и классификации Роберт Бирнбаум обнаружил, что одним из основных препятствий на пути повышения производительности является отсутствие данных, связанных с производительностью [4].

Бенчмаркинг - это проверенный механизм получения данных о затратах и производительности процесса. Хотя ни в одном из тематических исследований не применялся более строгий общий процесс или лучший в своем классе подход сравнительного анализа, все учебные заведения научились улучшать процессы или сокращать расходы с помощью ключевых выводов в своих сравнительных исследованиях.

Сравнительный анализ позволяет организации изучать лучшие практики или, по крайней мере, лучшие практики для улучшения своих операций. Все три тематических исследования иллюстрируют стремление Кэмп к современному бенчмаркингу «учиться у других». Согласно Кэмп, «бенчмаркинг может иметь не более высокую цель, чем быть известным как эффективный способ получить быстрое обучение и получить знания, чтобы изменить то, как мы работаем."

Эти три примера иллюстрируют то, как высшие учебные заведения научились приспособлять язык и практику сравнительного анализа к своей культуре и среде, чтобы изменить и улучшить то, как выполняется работа и какие процессы выполняются.

Чтобы получить еще больше преимуществ от сравнительного анализа, высшее образование должно сосредоточиться на следующем:

- Что наиболее важно для его студентов и заинтересованных лиц
- дорогостоящие процессы
- Те вещи, которые являются отличительными для их учреждений

Это будет способствовать улучшению процессов, где влияние и отдача будут наиболее выгодными. Можно отметить, что для тех, кто только начинает, внутренний сравнительный анализ и партнерство с одинаковой скоростью возвращают наивысшую ценность. По мере развития и совершенствования практики сравнительного анализа в высшем образовании, потребуются поискать за пределами академии, чтобы найти более творческий подход идеи и практики, которые могут быть адаптированы и реализованы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Shafer, Barbara S., and L. Edwin Coate. 1992. Benchmarking in higher education: A tool for improving quality and reducing cost. *NACUBO Business Officer* (November): 28–35.
2. Camp, Robert C. 1989. *Benchmarking: The search for industry best practices that lead to superior performance*. Milwaukee, Wisc.: ASQC Quality Press
3. Alstete, Jeffrey W. 1995. *Benchmarking in higher education: Adapting best practices to improve quality*. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 5. Washington, D.C.: George Washington University Graduate School of Education and Human Development
4. Birnbaum, R. 1992. The constraints on campus productivity. In *Productivity and higher education*, edited by R. E. Anderson and J. W. Meyerson. Princeton, N.J.: Peterson's Guides.

УДК 327.341.24

Устемирова А.О.,

Докторант

«БД020200-Халықаралық қатынастар»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: ust_aika_86@mail.ru

**«БІР БЕЛДЕУ-БІР ЖОЛ» ЖОБАСЫНДАҒЫ ҚЫТАЙДЫҢ
МӘДЕНИ ЫҚПАЛ СТРАТЕГИЯСЫ**

Түйін: Мақалада "Бір белдеу-бір жол"(БББЖ) жобасы барысында гуманитарлық ынтымақтастық бойынша қытайлық қарым-қатынастың түрлі аспектілері қарастырылады. Зерттеу Си Цзиньпиннің 2017 жылғы мамыр айындағы баяндамасына және 2016 жылы ғылыми басылымдарда жарияланған Қытай ғалымдарының мақалаларына негізделген. "Бір белдеу-бір жол" жобасын іске асыруда "жұмсақ күштерді" пайдаланудың оңтайлы стратегиясын қарастырған қытайлық ізденістерге, конфуциандық этиканы мәдени интеграцияның құралы ретінде жылжытуға талпыныстарға, экономикалық ынтымақтастықты жолға қою және жергілікті элиталармен жұмыс істеу барысында Конфуций институттарының рөлін арттыру ұсыныстарына басты назар аударылды.

Тірек сөздер: Жібек жолы, өркениет, Си Цзиньпин, "жұмсақ күш", конфуциандық этика, Конфуций институттары.

Ustemirova A.O.,
PhD student
«6D020200- International relations»
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ust_aika_86@mail.ru

STRATEGY OF CULTURAL INFLUENCE OF CHINA IN THE PROJECT «ONE BELT-ONE ROAD»

Abstract: The article discusses various aspects of the Chinese approach to humanitarian cooperation in the project “One Belt, One Road” (OBOR). The study is based on the analysis of Xi Jinping’s speech in May 2017 and articles by Chinese scientists published in scientific periodicals in 2016. The main attention is paid to the Chinese search for the optimal strategy of using “soft power” in the implementation of the “One Belt, One Road” project, attempts to promote Confucian ethics as a tool of cultural integration, recommendations to increase the role of Confucius Institutes in establishing economic cooperation and educating local elites.

Keywords: Silk Road, civilization, XI Jinping, "soft power", Confucian ethics, Confucius Institutes.

2017 жылдың мамыр айында Пекинде көптеген шетелдік қонақтардың қатысуымен "Бір белдеу, бір жол" бастамасын талқылау үшін жоғары деңгейдегі форум өтті. Бұл іс-шара Қытай жобасының жаңа кезеңге көшуін және оның кең ауқымды халықаралық бастамаға айналуын білдіреді. 2017 жылғы 14 мамырда Пекин форумында "Белдеу мен жолды" дамытудың жаңа кезеңінің қытайлық түсіндірмесі Си Цзиньпиннің сөзінде берілді. Оның БББЖ бастамасын ұсынған уақыттан бастап төрт жыл ішінде атқарылған жұмысы туралы есебі "бес қосылыс" жобасында негізгі болды және саяси шешімдер, инфрақұрылым, сауда, қаржы, гуманитарлық ынтымақтастық салаларын айқындады. Осы жоспарды түйіндейтін «адамдар жүректерінің өзара қатысы» сөз тіркесі БББЖ мәселесіне

қатысты қоғамдық-саяси және ғылыми әдебиетінде берік орнықты. Шартты үлесі бар бұл бесінші бөлікті "гуманитарлық себет" деп атауға болады [1, 9 б.].

Форум барысында Си Цзиньпин 2013 жылдан бері осы бастамаға қатысушы елдер "Жібек жолының рухын" ілгерілеткенін атап көрсетті, сонымен қатар ғылым, білім беру, мәдениет және денсаулық сақтау салаларында ынтымақтастықты кеңейтіп, халықтар арасындағы қарым-қатынасты қолдап, БББЖ үшін қоғамдық берік іргетас қалыптастырып, оның әлеуметтік базасын нығайтқанын мәлімдеді. Ол қытай үкіметі жыл сайын Жібек жолы елдері үшін 10 мың шәкіртақы бөлгенін, жергілікті үкіметтер де арнайы шәкіртақы тағайындағаны туралы хабарлады. ҚХР билігі халықаралық мәдени және білім алмасуларына, мәдениет және туризм жылдарына, өнер және кино фестивальдеріне, түрлі орталықтардың конференциялар мен диалогтар өткізуіне қолдау көрсетті. Осы іс-шаралардың бәрі гуманитарлық ынтымақтастықты кеңейтті. Қытай көшбасшысы "алмасулар барысында жүректер арасындағы қашықтық жақындап қалды" деп қорытындылады [2, 3 б.].

Бұдан кейін Си Цзиньпин БББЖ-ды "бейбітшілік жолы", "өркендеу жолы", "ашықтық жолы", "инновация жолы" және "өркениет жолы" ретінде құруға шақыратын бес бөліктен тұратын жаңа жобаны ұсынды. Жобаның гуманитарлық жағын дамыту БББЖ-ды "өркениет жолына" айналдыру туралы тезисте қарастырылған. Қытай көшбасшысының айтуынша, бұл мақсатта өркениеттер арасындағы алмасулар арқылы олардың бытыраңқылығын еңсеру, өркениеттердің өзара білім алуы арқылы жанжалдарды еңсеру, өркениеттердің бірлесіп өмір сүруінде өркениеттік басымдық көңіл-күйінен арылу қажет. Ол үшін барлық елдер арасында өзара түсіністік, өзара құрмет және өзара сенім болуы қажет. БББЖ контекстінде өркениет тақырыбының пайда болуы кездейсоқ емес. Отандық зерттеушілер Си Цзиньпиннің қазіргі заман мәселелерін талқылау кезінде өркениет ұғымына жиі тоқталатынын, қытай тарихының үздіксіздігін атап өткенін көрсетті: «Мемлекет туралы айта келе, өркениетке тоқтады. Өркениет туралы айта келе, Қытай мемлекеті жайлы сөз қозғады, яғни Қытайды өркениет мемлекеті ретінде көреді... бұған дейін тек қана саяси-идеологиялық мәселе болған мемлекеттің бірегейлігі сияқты мәселе бүгінде өркениет дискурсына келіп тіреледі» [3, 20-21 б.] .

Бұл түсіндірмеде жеке адамдар арасындағы байланыстарды дамыту туралы әңгіме ғана емес, "адам жүректерін біріктіру" міндеті күн тәртібінен алынып тасталмағандықтан, БББЖ саласындағы әртүрлі мәдениеттер, діндер мен этностардың өзара іс-қимылы Қытай тарапынан басшылықпен іске асырылатыны туралы сөз болып отыр. Си Цзиньпин өркениет жолын құруға бағытталған міндеттердің жаңартылған жиынтығын таныстырды:

- * гуманитарлық ынтымақтастықтың көп деңгейлі тетігін құру, ынтымақтастық үшін бұрынғыдан да көп алаңдар салу, көп арналар ашу;
- * білім беру ынтымақтастығын ілгерілету, студенттермен өзара алмасу ауқымын кеңейту, бірлесіп құрылған оқу орындарының деңгейін жоғарылату;
- * ми орталықтарының рөлін іске қосу, ми орталықтарының ынтымақтастық желісін және альянсын құру;

- * мәдениет, спорт, денсаулық сақтау салаларында ынтымақтастықтың жаңа үлгілерін құру, тәжірибелік жобаларды ілгерілету;
- * тарихи мәдени мұраны пайдалану, Жібек жолының ерекшелігіне ие туристік өнімдерді бірлесіп құру, мұраны қорғау;
- * ұлттық парламенттердің, саяси партиялардың, үкіметтік емес ұйымдардың байланыстарын нығайту арқылы, әйелдер, жастар, мүгедектер арасындағы тығыз алмасу арқылы инклюзивті дамуды ілгерілету;
- * БББЖ «сатылмайтын жол» болуы үшін халықаралық сыбайлас жемқорлыққа қарсы ынтымақтастықты күшейту[2, 3б.].

Қытай тарапының гуманитарлық ынтымақтастықты неғұрлым жоғары сапалы деңгейге шығаруға, оны әртараптандыруға қол жеткізуге ұмтылысы айқын. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тақырыптарды "өркениет жолына" қосуы да маңызды. Бұл БББЖ жобаларын қаржыландырумен және қаражаттың жұмсалуды бақылаумен байланысты тетіктердің жеткіліксіз айқындығына байланысты шетелдіктердің алаңдауына қытайлық жауап деп болжауға болады. Екінші жағынан, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Си Цзиньпиннің ішкі саясатының елеулі тарабы болды. Бұл салада айқын жетістіктерге қол жеткізілді, Пекин БББЖ бойынша серіктестерімен қытайлық тәжірибемні бөлісуге дайын.

Зерттеушілердің пікірінше, бірқатар елдер БББЖ-ға қатысты "сырттай қызу позицияны білдіреді, ал іс жүзінде сол жерде қалып отыр", себебі әлемдік қоғамдық пікірді АҚШ пен дамыған батыс елдері қалыптастырады. Жетекші халықаралық БАҚ-тарда БББЖ-ды Қытайдан артық өндірісті шығаруға және басқа елдердің ресурстарын бақылауға арналған қытайлық "Маршалл жоспары" деп атайды. Америкалық және жапондық БАҚ-тар БББЖ стратегиясы Қытайдың шикізаттық қауіпсіздігіне кепілдік және Қытайдың халықаралық әсерін кеңейту деп мәлімдейді. Бір қызығы, мұндай идеялар айтушыларға аты аталмаған ресейлік БАҚ да кірген: Олар Азия инфрақұрылымдық инвестициялар банкі мен Жібек Жолы Қоры "тартымдылық" болып табылады деп санайды, олардың шынайы мақсаты БББЖ елдеріне инвестиция жасау емес, юаньды интернационализациялауды ілгерілетуде.

Қытайда мұндай көзқарастар "Қытай қатері теориясы" тақырыбына вариация деп санайды. Олар қоғамдық пікірді қалыптастырып, БББЖ елдерінде ынтымақтастықтың келешегіне күмән тудырады. Лю Цзайци мен Ван Маньли айтуларына, сыртқы кедергілердің көзі осы аймақтарда ұзақ уақыт бойы бәсекелес болған ірі мемлекеттер болып табылады. Ғалымдар БББЖ құрылысының жылжуында осындай кедергілер көп болады және олар қиын болады деп болжады. Зерттеушілер Батыстың дискурстық гегемониясын жеңу қажеттігін көрсетті, ол Қытайға және БББЖ жобасына қатерлі қарым-қатынасты қалыптастырады. Олар қытайлық дискурсивті билікті нығайтумен, жария дипломатияның көмегімен халықаралық қоғамдық пікірге ықпал етуге, шетелдерде Қытай мәдениеті құндылықтарының объективті түсінігін қалыптастыруға кеңес берді[4, 48-52б.] .

Ежелгі Жібек жолының тарихын насихаттау, БББЖ елдерінің басшылары мен элиталарының тікелей диалог тетіктерін құру қажет. Қолайлы қоғамдық

пікір БББЖ-дағы ынтымақтастық үшін іргетасқа айналуға тиіс, мемлекеттік емес мәдени алмасулардың нысандары түрліше болуға тиіс, іскерлік және мәдени элиталардың қарым-қатынасын ретке келтіру керек. Бұл ұсыныстар әртүрлі мәдениеттер арасындағы айырмашылықтарды еңсеру үшін қытай мәдениетіне сүйенуге және шетелдіктерден даму нәтижелерін бірлесіп пайдалану үшін Қытай идеясымен келісімге келуге шақырады. Бұл тезис Қытай пікірталастарында 2007 жылы "мемлекет мәдениетінің жұмсақ күшін арттыру" ұраны ресми ұсынылғаннан бастап он жыл бойы әртүрлі түрде кездесуде. Қазіргі кезде БББЖ салу үшін Қытайға көрші елдердің қоғамдық пікіріне бейбіт және "жұмсақ" әсер ету құралдары қажет [5, 50б.].

Қытайда ұлттық "жұмсақ күш" әлеуетінің шектеулілігі тақырыбын БББЖ бастамасын ұсынғанға дейін талқылай бастады, енді ол айқын болды. Хуан Линтань (Қытайдың жұмсақ күшін зерттеу орталығы, Хунань университеті) Қытайдың бай мәдени ресурстары бар екенін атап өтті, бірақ ол әлі күнге дейін оларды "жұмсақ күшке" айналдыра білмеген. Бұдан басқа, Қытайда оны шетелге трансляциялауға арналған БАҚ-тың лайықты құралдары, сол сияқты осы салада үкіметтік емес ұйымдардың әлеуетін пайдалану тәжірибесі жоқ [6, 80-83б.].

Ғалым БББЖ шегінде экономикалық жобаларды жүзеге асыру барысында Қытай ақшасына, технологияларға және мамандарға мұқтаж дамушы елдер орналасқанын атап өтті. Осындай қолдау көрсету үшін Жібек Жолы Қоры құрылды. "Алайда, БББЖ бағыттарының көптеген елдері экономикада Қытайға көбірек сүйеніп, саясат пен мәдениетте Еуропа мен Америкаға ұмтылады. Бұл осы елдерге қатысты Қытайға мәдени ықпал мен тартымдылықтың жетіспейтінін түсіндіреді" [7, 82б.].

Мәселені шешу үшін Хуан Линтань Жібек жолының мәдени даму қорын құруды ұсынды. Ол қытай мәдени индустриясының кәсіпорындарына БББЖ елдеріндегі инвестициялар мен коммерциялық істерді жүзеге асыруға, халықаралық мәдени форумдарды қолдауға, Жібек жолы халықтарының мәдениет алмасуын және мәдени туризмді дамытуды ілгерілетуге, өнер және кино туындыларын жасауды қолдауға, БББЖ барлық халықтарының Жібек жолы мәдениетінің тарихи іздерін қорғауға көмектесетін болады. Бұл жағдайда әңгіме экономикалық тетіктерге сүйеніп және мемлекеттің қолдауымен мәдени ықпал ететін құрылым құру туралы болып отыр. Бұл мысал БББЖ жобасын іске асыру барысында қытай тарапы саяси идеялармен бірге мәдениет және құндылықтарды алға жылжытатынын, тиісті шешімдер қабылдауға ықпал ету үшін басқа елдердің элиталарына ықпал етуге ұмтылатынын көрсетеді. БББЖ-ны жұмсақ және қатты құралдарды біріктіретін Қытайдың "ақылды күші" бөлігі ретінде бағалаған ресейлік зерттеушілердің пікірімен келісуге болады. Гао Имэй (Ляонин сыртқы сауда институты) БББЖ-н жылжыту барысында пайда болатын түсініспеушіліктің мәдени тамырларын анықтауға күш-жігерді шоғырландыруды ұсынды [8, 11-12б.].

Бұрын бұл мәселемен тек жекелеген зерттеушілер ғана айналысты, алайда дипломатия мен үкіметтік емес байланыстар салаларында оған деген қызығушылық айқын болған жоқ. Қытайда мәдени түсініспеушілік болып

табылатын шетелдік "Қытай қатері теориясының" сынына көп көңіл бөледі. Алайда, мәдениет, дін және салт-дәстүрлерде туындайтын басқа да түсініспеушіліктер аз зерттеледі және аз талқыланады.

Бұл мәселені шешу үшін Гао Имэй мәдени түсініспеушілік феноменін терең зерттеу үшін білімнің түрлі салалары (мәдениеттану, филология, дінтану) өкілдерінің жүйелі жұмысын ұйымдастыруды ұсынды. Ол сондай-ақ мәдени түсініспеушілік пен саяси мүдделердің шекарасы қайда өтетінін анықтауды ұсынды. Шетелдерде БББЖ стратегиясын субъективті мәдени түсініспеушілікке байланысты "Қытай қатері" көрінісі ретінде қарастырған жағдайларда, Қытай тарапы БББЖ-ды мәдени тұрғыдан түсіндіру үшін тарихшыларды, саясаттанушылар мен экономистерді тарту, шетелдіктерге Жібек жолы мен Теңіз Жібек жолының тарихи қайнар көздері туралы көбірек айту қажет [9, 53-55б.] .

Конфуциандық этика және Конфуций институттарының тәжірибесі

Қытайда БББЖ елдеріне тартымды гуманистік мазмұнға ие дәстүрлі конфуциандық идеяларын мәдени ілгерілетуге тірек ету туралы ұсыныстар айтылуда. Сунь Дацзюнь (мәдени креативтілік және қатысым мектебі, Хуайнань педагогикалық институты) БББЖ елдерінің бірігуі үшін "текті күйеу" мәдениетін пайдалануға кеңес береді. Оның ата-бабалары Конфуций мен Мэн-цза даналары болды, дәл осы жерде конфуцианттықтың этикалық нормалары шоғырланған. Қытай авторының пікірінше, "текті күйеу" сипатына отбасы мен мемлекетті тәртіпке келтіруге ұмтылған, өзін — өзі жетілдіруді біріктірген адам, адамдармен қарым-қатынаста алдаусыз адал адам, конфуциандық "бірегейлендірусіз бірлік" туралы кең ой, "жақындық, шынайылық, рақымдылық және инклюзивтілік" негізіндегі өзара іс-қимыл - циньчэнхуэйжун төрт құндылықтан тұратын бұл жинақ Си Цзиньпиннің 2013 жылдың қазан айында көршілес елдермен дипломатиялық жұмыс жөніндегі кеңесте сөйлеген сөзінде алғаш рет пайда болды. Осы идеалдарды БББЖ елдеріне жеткізу үшін Қытай мәдени индустриясының бәсекеге қабілетті сегментін пайдалану, "текті күйеу" мәдениетіне ие кәсіпорындарды шетелге жылжыту, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды қолдану қажет. БББЖ - дағы конфуциандық ынтымақтастық үлгісінің тағы бір нұсқасы чжуншучжидаоның "адалдық пен ұлы табандылық" жолы болып табылады. Бұл этикалық құндылықтар "Лунь юй" мәтінінде тұжырымдалған. "Адалдық" басқа адамдарға индивид ұмтылатын жетістіктерге қол жеткізуге көмектесуді талап етеді, ал "ұлылық" өзің қаламасаң, басқаға да соны жасамау болып табылады [10, 32-37б.] .

Ли Шихэ мен Сюй Цзюпин "жүректерді біріктіру үшін" инвестициялар мен көмектің жеткіліксіз екенін атап өтті. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, қытайлық капитал салымын алушылар инвестор-елге алғыс білдіруге асықпай емес. Авторлар мысалдарды 2015 жылы жарық көрген Мемьянның халықаралық мәселелер институтының вице-президенті, Мьянмадағы ГЭС құрылысының қытайлық жобаларын, Шри-Ланкадағы теңіз портын және Қырғызстандағы алтын кенін өндірудің қиындықтарын көрсеткен мақалаларын жазды. Го Сяньганның пікірінше, "адам негіз ретінде" қағидатын ұстана отырып, БББЖ елдерінің

халықтарына нақты пайда келтіруге, олардың өмір сүру деңгейін жақсартуға және арттыруға болады.

Халықаралық ынтымақтастық үшін маңызды идея серіктесінің сезімдері мен қадір-қасиетін құрметтеу идеясы адам жүректерін біріктіруге қол жеткізу үшін "алтын ереже" болып табылады және де бұл конфуциандық "адалдық пен ұлы табандылық жолдары". Егер конфуциандық этика негізінде басқа адамдарға саналы түрде қамқорлық жасасақ және олардың мүдделерін қорғасақ, онда қастық және қақтығысты азайтуға болады. БББЖ бастамасын жүзеге асыру басқа адамдарға зиян келтірмей "аяққа тұру" үшін(лали, Конфуций ұғымының көмегімен "адалдық" мәнін ашты) көмектесуі тиіс.

Ли Шихэ мен Сюй Цзюпин Жібек жолы конфуциандық теңдік, инклюзивтілік, ізгілік және басқа адамдар үшін рақымдылық рухына мұқтаж деп санайды. Олар қытай мәдениетінде әуел бастан халықаралық ынтымақтастықта "жалпыға ортақ ұтыстың" заманауи ұранына жақын "Аспан асты елін ізгілендіруге" (Ш-сОс Кцзяньцзи Тянься) ұмтылыс болғанын айтады. Сонымен қатар, жалпыға ортақ байлық социализмнің мақсаты болып табылады. Жарияланым авторларының пікірінше, БББЖ бастамасы тек конфуциандық ғана емес, социализм мәнінің көрінісі болып табылады. БББЖ елдерінде ежелгі конфуциандық идеяларды іске асыру талпыныстары айтарлықтай мәдени кедергілерге кездеседі. Қытайдың империялық ұлылығын қалпына келтіру перспективасы қорқыныш туындататын көршілерді дәстүрлі этиканың гуманистік аспектілері толығымен тыныштандыра алмайды [11, 116-139б.] .

Сонымен қатар, Қытайда "Аспан асты"дәстүрлі тұжырымдамасын қайта пайымдау арқылы құрылған халықаралық қатынастардың өзіндік тұжырымдамалары пайда болды. Қытай тек ағартушылық ғана емес, сондай-ақ насихаттық функцияларды орындайтын Конфуций институттарының жаһандық желісіне ие. Қытай зерттеушілері осы институттарды БББЖ стратегиясына белсенді қосу мүмкіндіктерін талқылауда. Дэн Синь (Синьцзян педагогикалық университетінің Халықаралық мәдени алмасулар мектебі) көптеген елдерде БББЖ-ның қытай тілін оқытудағы өзіндік дәстүрлерінің жоқ екенін атап өтті, сондықтан онда өңірлер үшін және тіпті жекелеген елдер үшін қытай тілін оқытудың "бағыттаушы" орталығы бола алатын Конфуций ірі институттарын құру керек [12, 111-116 б.].

Дэн Синь Конфуций институттарына оқу орындарының қабырғасынан шығып, қытай мәдениетін қоғамдық деңгейге насихаттайтын уақыт келді деп санайды. Бұдан басқа, БББЖ құрылысын қолдау үшін Конфуций институттарына кәсіпорындармен ынтымақтасу, оларға аударма бойынша қызмет көрсету, олардың қызметкерлеріне тілдік дайындық курстарын ашу қажет. Қытай мен БББЖ елдері арасындағы сауданың күтілетін кеңеюі қытай тілін білетін мамандарға, БББЖ саясатын әзірлеушілерді, үкіметтік шенеуніктерді, кәсіпкерлерді, мемлекеттік емес қайраткерлерді даярлауда қажеттіліктің өсуіне алып келеді. Олардың барлығына Қытаймен байланысты тарих, география, тіл, мәдениет, дін, саясат білімі қажет. Жергілікті жерлерде

мұндай мамандарды өз бетінше даярлау мүмкін еместігін негізге ала отырып, Қытай сарапшысы Конфуций институттарының халықаралық коммуникацияға қабілетті, жақсы қоғамдық ықпал және беделге ие, мәдениет уәкілдерінің рөлін атқаруға қабілетті адамдарды оқытуға қатысу перспективасына тоқталды. Шын мәнінде, Конфуций институттарына БББЖ құрылысына қатысатын жергілікті элиталардың тәрбиешілері болуды ұсынады. Іс бірлескен экономикалық жобалар үшін "технократиялық" қабаттарды дайындаумен шектелмейді. Қытай авторлары Конфуций институттары қызмет міндеттерінің бірі өз елдерінде Қытай мәдениетін таратумен айналысатын "Қытайды білетін және Қытайға деген достық қарым-қатынасты білетін" адамдарды дайындау болуы тиіс, ол өз отандастарына "Қытай тарихы", БББЖ елдерінде қытай мәдениетінің таралуын алға жылжыта алар еді [12, 119 б.] .

Қорытындылай келе, БББЖ стратегиясының материалдық және құндылық аспектілерінің бірлігі идеясы Қытай ғылыми қоғамдастығында кеңінен мойындалғанын атап өткен жөн. Шуан Чуаньсюэ (Нанкин университеті): "бір белдеу, бір жол" — бұл экономикалық белдеу ғана емес, сонымен қатар мәдени белдеу деп атап өтті. Сауда-экономикалық ынтымақтастық "мықты" тірек болып табылады, гуманитарлық алмасулар "жұмсақ" қолдау күші болып табылады, екеуі де бір-біріне қолдау көрсетеді және толықтырады, бірінсіз бірі болмайды. Зерттеушілер атап өткендей, "Жібек жолы" бренді рационалдылығымен емес, ең алдымен өзінің құндылықтық сипаттамаларымен маңызды. Бұған қоса, бұл құндылықтық сипаттамалар тарихпен тығыз байланысты болып отыр.

2017 ж. 14 мамырда сөйлеген сөзінде Си Цзиньпин ежелгі дәуірде пайда болған "Жібек жолы рухының" мазмұнын тұжырымдау үшін өткеніне жүгінді. Қытай көшбасшысы атап өткен "рухтың" барлық бөліктері бәрімізге өте таныс болып көрінеді. "Бейбітшілік пен ынтымақтастық", "ашықтық пен инклюзивтілік", "өзара білім алмасу", "өзара пайда мен жалпы ұтыстар" ұрандары бүгінгі қытайлық саяси дискурста елеулі орын алады. Олардың өткенге сапары ежелгі Жібек жолының тарихын еріксіз жаңғыртуға алып келеді. Сонымен қатар, Қытай өзінің ең жақсы дәстүрлерін сақтай отыра, сыртқы әлеммен бөлісуге дайын ежелгі өркениеттің мұрагері ретінде өзін танытуға мүмкіндік алады.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Уянаев С.В. Китайский проект «один пояс — один путь»: концепция, план, сотрудничество с Россией // Проблемы Дальнего Востока. 2015. № 4. 9-136б.
- 2 Жэньминьжибао. 15.05.2017. 36.
- 3 Мигунов Н.И., Мигунова О.В. О теоретических основаниях китайской концепции «геоцивилизационного континуума» // Век глобализации. 2017. № 2. 20-216б.

4 Лю Цзайци, Ван Маньли. «一带一路»中国的“西游记”软实力之路 [«Бір белдеу-бір жол»: Қытайдың жұмсақ күшінің« Батысқа саяхаты »] // Цзянханьлуньтань. 2016. № 6. 48-52бб.

5 Лю Цзайци, Ван Маньли. «一带一路»中国的“西游记”软实力之路 [Бір белдеу, бір жол»: Қытайдың жұмсақ күшінің« Батысқа саяхаты»] // Цзянханьлуньтань. 2016. № 6. 50б.

6 Хуан Линтань. «一带一路» 建设迫切需要发挥文化软实力的主导作用: [«Бір белдеу, бір жол» бастамасына мәдениеттің жұмсақ күшінің жетекші рөлін тез арада қолдану қажет] // Нинся дан-сяосюэбао. 2016. № 6. 80—83бб.

7 Хуан Линтань. «一带一路» 建设迫切需要发挥文化软实力的主导作用: [«Бір белдеу, бір жол» бастамасына мәдениеттің жұмсақ күшінің жетекші рөлін тез арада қолдану қажет]// Нинся дан-сяосюэбао. 2016. № 6. 82б.

8 Швыдко В.Г. «Умная сила» на Транстихоокеанском пространстве безопасности и сотрудничества // Мировая экономика и международные отношения. 2014. № 9. 11-12бб.

9 Гао Имэй. “一带一路” 战略在跨文化交流中的文化误解: [«Бір белдеу-бір жол» стратегиясындағы мәдениаралық алмасулардағы мәдени түсінбеушіліктер// Хунаньжэньвэнькэцзисюэюаньсюэбао. 2016. № 5. 53- 55бб.

10 Румянцев Е.Н. О внешнеполитической пропаганде и «мягкой силе» Китая // Политические процессы в условиях смены экономической модели. Материалы ежегодной научной конференции Центра политических исследований и прогнозов ИДВ РАН. М.: ИДВ РАН, 2016. 116—139бб.

12 Дэн Синь. 孔子学院参与“一带一路”建设的方式方法研究: [Конфуцзы институттарының «бір белдеу-бір жол» құрылысына қатысу әдістері мен тәсілдерін зерттеу] // Миньцзуцзяоюйяньцзю. 2016. № 4. 111-116 бб.

СЕКЦИЯ №5 ЖОО САПА МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖОО ІШІНДЕ САПА ЖҮЙЕСІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

СЕКЦИЯ №5 ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ КАЧЕСТВА В ВУЗЕ И ВНУТРИВУЗОВСКАЯ СИСТЕМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА

УДК 378.1

Бурганова Р.И.

начальник отдела обеспечения
качества и стратегического анализа

КазУЭФМТ

e-mai: roza_bur@mail.ru

Жарлгасова Б.Е.

начальник управления планирования
и мониторинга учебного процесса

КазУЭФМТ

КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ИНСТРУМЕНТЫ

Аннотация: в статье авторами раскрываются современные подходы и инструменты обеспечения качества высшего образования. Акцент делается на процедуре самооценки университета, включающий анализ со стороны руководства, внутренний аудит, анкетирование и др. Авторы подробно описывают поэтапную процедуру аудита образовательных программ. Обосновывают необходимость проведения опросов обучающихся, преподавателей, работодателей и выпускников. В статье рассматриваются процедуры аккредитации и рейтинга, как внешние инструменты гарантии качества высшего образования.

Ключевые слова: «подходы обеспечения качества», «инструменты обеспечения качества», «самооценка вуза», «внешняя оценка», «аудит образовательных программ», «фонд оценочных средств».

Burganova R.I.

Head of Quality Assurance and Strategic Analysis
KazUEFMT
e-mai: roza_bur@mail.ru

Zharlgasova B.E.

Head of the department of planning and monitoring the educational process
KazUEFMT
Nur Sultan, Kazakhstan
e-mai: zh_baglan@mail.ru

THE QUALITY OF EDUCATION: MODERN APPROACHES AND TOOLS

Annotation: The authors consider modern education methods and ways to provide high-quality education in this article. Self-evaluation of the University, including management reviews, internal audit, questionnaire, etc. is the main focus. The authors fully describe the stage of audit of Educational programs. They justify the need to conduct a survey of students, faculty, employers and graduates. In the article, accreditation and rating stages are viewed as an external tool of higher education guarantee.

Keywords: «quality assurance approaches», «quality assurance ways evaluation fund», «university self-esteem», «external assessment», «audit of educational programs», «valuation fund».

Интеграционные процессы, происходящие во всех сферах деятельности стран, регионов, мира в целом отражаются на реформах в высшем образовании. Став участником Болонского соглашения, университеты поставили цель – подготовить высококвалифицированных специалистов, тем самым обеспечить конкурентоспособность экономики государства. Одной из целей Государственной программы развития образования и науки РК на 2016-2019 годы является «обеспечение отраслей экономики конкурентоспособными кадрами с высшим и послевузовским образованием и интеграция образования, науки и инноваций» [1]. В этой связи, вопрос качества образования с учетом мировых тенденций приобретает особую важность и становится приоритетным для вузов страны.

Можно выделить два подхода в изучении качества образования в вузе: внутренний (самооценка собственными кадрами) и внешний (посредством внешних экспертов). Из опыта деятельности, первичным является внутренний подход, так как коллектив университета должен провести оценку качества предоставляемого им образования обучающимся всех уровней (бакалавриат, магистратура, докторантура). После анализа полученных результатов – перейти на 2 уровень – внешнее оценивание, посредством различных инструментов (рисунок 1)

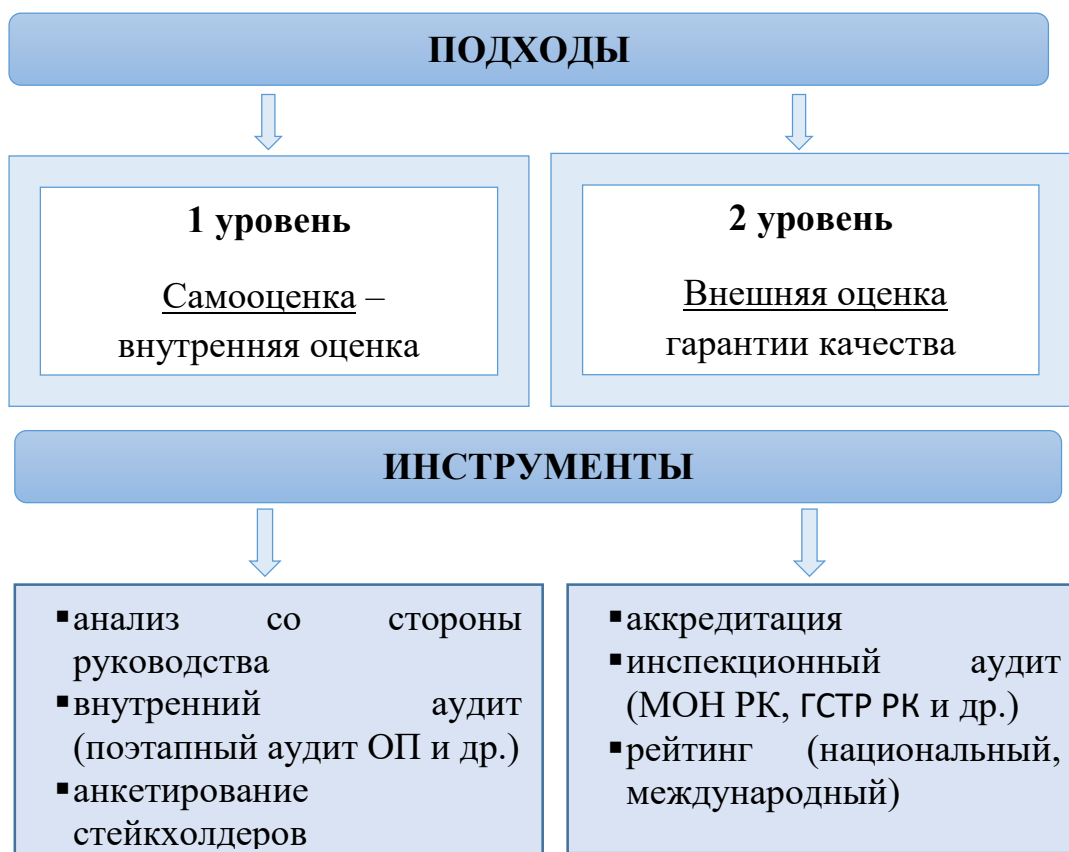

Рисунок 1 - Подходы и инструменты обеспечения качества образования в КазУ
Площадка для апробации инструментов гарантии качества (Эразмус +)

Процесс совершенствования деятельности университета, невозможно проводить без периодического анализа достижений [2]. Данный анализ (самооценка) позволяет наметить дальнейшие этапы развития вуза. Поэтому в нашем университете, в соответствии со Стратегией развития КазУЭФМТ до 2020г., используются различные инструменты внутренней оценки гарантии качества образования.

Ежегодно руководством университета проводится анализ работы и на расширенном заседании Ученого совета ректор освещает годовой отчет о деятельности вуза. Созданные вузом комиссии осуществляют внутренние проверки по различным направлениям (учебный процесс, учебно-методическая и научно-исследовательская работа, и др.) в течении учебного года.

Например, оценка качества образовательных программ (далее - ОП) осуществляется посредством процедуры аудита ОП согласно «Положения по проведению аудита образовательных программ».

В процессе аудита ОП проводится:

- оценка качества эффективности ОП, основанной на достоверных фактах, определение степени их соответствия потребностям рынка труда;
- анализ существующих ОП, потенциала и определения принципов улучшения разработки ОП;
- выявление качественно составленных ОП, примеров их дальнейшего совершенствования.

Аудит образовательных программ является ведущим элементом в системе мониторинга ОП, выявления реального вклада каждого элемента (модуля, дисциплины) в достижение запланированных результатов обучения по данной программе и состоит из нескольких этапов. Согласно ключевых рекомендаций Университета Нархоз впервые был осуществлен аудит образовательных программ по их опыту, в дальнейшем данная деятельность проводится самостоятельно на системной основе (таблица 1).

Таблица 1 – Этапы аудита образовательных программ в КазУЭФМТ

Этап	Содержание деятельности
1	Подготовка документации образовательной программы <ul style="list-style-type: none"> • паспорт образовательной программы • учебные планы модульных образовательных программ • действующие ОП, учебно-методические комплексы дисциплин (УМКД), силлабусы • презентация лекции одной из дисциплин УП
2	Аудит образовательной программы на соответствие стандартам <ul style="list-style-type: none"> • соответствие образовательных программ требованиям государственных стандартов
3	Внешняя экспертная оценка (работодатели, бизнес-партнеры, выпускники), не менее трех экспертиз. <ul style="list-style-type: none"> • Экспертная оценка структуры программы (набор дисциплин) • Экспертная оценка общеобразовательных дисциплин • Экспертная оценка профилирующих дисциплин (выборочно)

	<ul style="list-style-type: none"> • Заключение и рекомендации внешних экспертов
4	Беседа с обучающимися или опрос <ul style="list-style-type: none"> ▪ Выводы по результатам встречи
5	Анализ статистических данных
6	Аудит практики (исследование на месте прохождения практики) <ul style="list-style-type: none"> • Наблюдение на месте прохождения практики (выборочно), беседа с работодателями
7	Рентабельность программы <ul style="list-style-type: none"> • Бюджет программы и доходность
8	Анализ образовательной программы <ul style="list-style-type: none"> • Анализ паспорта ОП, карты компетенций, матрицы компетенций • Анализ УМКД, силлабусов • Анализ ресурсов • SWOT – анализ
9	Подготовка отчета по аудиту <ul style="list-style-type: none"> • Отчет по результатам аудита • Выводы и предложения

Начальный этап проведения мониторинга ОП состоит из подготовки документации ОП, это – учебные планы МОП, действующие Паспорта ОП, УМКД, спецификация программы. Структура ОП содержит разработанный Паспорт образовательной программы, где дается краткая информация о целях и миссии ОП, сформулированы результаты обучения в соответствии с Дублинскими дескрипторами по уровням образования, указаны наиболее существенные стратегии и методы обучения, формы и критерии оценки контроля знаний, направленные на формирование общих компетенций, составлены уровневые квалификационные модели выпускников КазУЭФМТ (бакалавриат, магистратура, докторантура PhD).

Следующий этап аудита заключается в сборе силлабусов по дисциплинам, анализе объединения дисциплин в модули и соответствие их тому или иному виду компетенций. В рамках самооценки Университета все ОП проходят предварительную проверку на соответствие ГОСО. Формирование образовательных программ в КазУЭФМТ осуществляется с учетом основных направлений развития Болонского процесса и международных стандартов образования, опыта подготовки специалистов в ведущих казахстанских и зарубежных университетах. Паспорта ОП проверяются на соответствие квалификационным требованиям в профессиональных стандартах, Отраслевой рамке квалификаций и Национальной рамке квалификаций.

Образовательные программы проходят внешнюю рецензию работодателей: представителей различных структур, национальных холдингов, фондов, министерств, ассоциаций, банков, государственных организаций и предприятий, частных, индивидуальных предпринимателей, что способствует практикоориентированности и конкурентоспособности программы.

Путем анкетного опроса, отслеживаются достижения результатов обучения по программе, осуществляется анализ успеваемости обучающихся, изучаются

статистические данные по каждой ОП, совершенствуется образовательная программа, включаются обновленные курсы.

В структуру УМКД университетом был включен фонд оценочных средств, который является одним из необходимых элементов при разработке ОП и показывает овладение не только «знаниями и умениями», а ожидаемыми работодателями «компетенциями», что является необходимым условием востребованности наших выпускников на рынке труда. В процессе мониторинга УМКД и силлабусов акцент делается на анализе фонда оценочных средств (далее - ФОС) для определения эффективности работы, выполняемой обучающимися в семестре по каждому модулю или дисциплине.

Образовательные программы проходят процедуру аудита ежегодно по плану, где идет обсуждение существующей программы с привлечением заинтересованных сторон, в форме встреч, круглых столов с работодателями, анкетного опроса и т.д. Утверждение и пересмотр программ осуществляется после аудита ОП с учетом мнений работодателей, обучающихся и заключения Академического совета ОП.

Как положительный опыт хочется отметить введение специальной структурной единицы в штате кафедры - Руководителя образовательной программы по специальности, которые делают основную работу в мониторинге и периодической оценке ОП КазУЭФМТ.

Отдельно функционируют комиссии по научной работе: Комитет по науке, Совет молодых ученых и др. Ежегодно в ноябре-декабре комиссией осуществляется определение рейтинга ученых КазУЭФМТ, их публикационной активности.

В соответствии с планом в университете проводятся выборочные опросы по удовлетворенности обучающихся организацией образования в КазУЭФМТ и совершенствованию образовательного процесса; по качеству работы деканата и факультета; по организации производственной практики, по учебной нагрузке по самостоятельному изучению дисциплины, анкетирование обучающихся «Преподаватель глазами студентов» и др. Сплошной онлайн - опрос о качестве проведения занятий в Университете с определением индекса лояльности проходит два раза в год по всем дисциплинам бакалавриата. Ежегодно проводится мониторинг состояния академической честности в университете в соответствии с Правилами об академической честности обучающихся и Антикоррупционной политикой КазУЭФМТ. Ежегодно, на предмет удовлетворенности и совершенствования деятельности в КазУЭФМТ, проводятся опросы ППС. Онлайн анкетирование работодателей и выпускников осуществляет Центр карьеры.

В целом необходимо отметить, что важнейшим преимуществом применения самооценки является: получение объективных оценок, основанных на фактах.

Другим подходом – внешним - в определении преимуществ гарантии качества образовательных услуг является признание дипломов вуза и востребованность выпускников не только в Казахстане, но и за пределами

страны. В этой связи, образовательные программы КазУЭФМТ (бакалавриат, магистратура) признаны и аккредитованы национальным и международным агентствами «Независимым агентством аккредитации и рейтинга» (НААР, 2014г., 2019г.), Международным агентством по аккредитации и экспертизе качества высшего образования FIBAA (Германия, Бонн) в сентябре 2017 г. (<https://kuef.kz/ru/sertifikaty/>).

Реализуя политику по повышению качества образования Университет ежегодно принимает участие в ранжировании образовательных программ на национальном и региональном уровнях.

В 2019 году по версии Независимого агентства по обеспечению качества в образовании (НАОКО) в Национальном рейтинге лучших гуманитарно-экономических вузов Казахстана – 2018 – КазУЭФМТ занял почетное 6 место.

В рейтинге НААР среди участвующих 59 вузов РК КазУЭФМТ занял 14 место. В институциональном (генеральном) рейтинге вузов КазУЭФМТ по направлению подготовки специалистов «Экономика и бизнес» занял 5 место, «Услуги» - 7 место среди вузов РК и вошел в топ-10.

Университетом проводится целенаправленная работа по дальнейшему укреплению собственных позиций на рынке, по повышению имиджа и качества предоставляемых услуг, являющихся ключевыми факторами при выборе учебных заведений потенциальными абитуриентами.

Стратегическое развитие КазУЭФМТ предполагает дальнейшую интернационализацию высшего образования, и в рамках развития и укрепления международного сотрудничества, университетом реализуется 5 проектов программы Эразмус+. Участие в международных проектах, совместные исследования, обмен опытом создают площадку для апробации инструментов гарантии качества, предоставляет новые возможности, способствует повышению доступности высшего образования, его качества, внедрению инноваций и развития критического мышления.

Таким образом, для реализации политики по обеспечению качества образования университету необходимо использовать внешний и внутренний подходы и разнообразные инструменты, гарантирующее заявленное вузом качество образования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Государственная программа развития образования и науки РК на 2016-2019 годы. - Режим доступа url: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000460> - (дата обращения: 21.10.2019).
2. Гуськова Н.Д., Митрохин В.В., Салимова Т.А., Еналеева Ю.Р. Применение самооценки в деятельности вуза // Стандарты и качество. 2006. № 4. С. 62-66.

UDC 378.4.014.6=111

Stoyka A.,

Doctor of Science in Public Administration,
Professor, The Head of Tourism and Logistic
Department, Donetsk State University of
Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: andreystoyka@ukr.net

Dragomirova I.

PhD in Economics, Associate Professor of
Tourism and Logistic Department, Donetsk State
University of Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: ievgeniia.dragomirova@gmail.com

THE ESTABLISHMENT OF QUALITY CULTURE IN HIGHER EDUCATION

Abstract: The article demonstrates the need to improve the strategy of university development. The complex approach to a quality culture in higher education is formed and recommended for the displaced universities. It will strengthen those positions in the educational services market.

Keywords: quality culture, higher education, displaced universities, approach

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ КАЧЕСТВА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Аннотация: В статье рассмотрена необходимость совершенствования стратегии развития университета. Сформирован комплексный подход к культуре качества высшего образования и рекомендован для перемещенных вузов. Это укрепит их позиции на рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: культура качества, высшее образование, перемещенные университеты, подход

Higher education has always been driven by the need for quality but the explosion of external national quality assurance systems in Europe is making greater demands on institutions to be more transparent in this area.

The implementation of quality tools and procedures of quality management represents one of the major challenges of today's globally operating universities. Higher education institutions face an increasingly competitive environment, leading to elevated demands for quality in teaching and research as well as in service and administration. Quality assurance and quality development have therefore been central issues of policy discussions in higher education for many years now, especially since the beginning of the Bologna Process in 1999. The main objective of the Bologna Process is to create a European higher education area by improving mobility, instituting comparable university degrees and credit point systems, and developing comparable

criteria and methods for quality assurance (Bologna Declaration, 1999). Framed in that context, the design and implementation of measures to ensure quality constitute key aspects of the Bologna Process.

The quality culture approach is closely related to the well-known concept of organizational culture. According to Schein (2010), organizational culture comprises three distinct levels:

Artifacts: tangible elements of culture (e.g., furniture, dress code), which are visible to nonmembers of an organization.

Espoused values of an organization (e.g., customer orientation):

Shared basic assumptions: unconscious beliefs that guide the behavior of organizational members and that are difficult to decipher.

Schein's conceptualization of organizational culture provides valuable information about different levels that need consideration when cultural aspects of an organization are being operationalized. To assess quality culture, it is essential not only to take account of visible quality artifacts within an organization (e.g., quality assessment tools) but also to analyze its quality values and shared basic assumptions (e.g., commitment) pertaining to quality. The quality culture approach thereby goes far beyond classic ranking procedures, which are limited primarily to the assessment of artifacts that distinguish quality. The first comprehensive definition of quality culture relating to the construct of organizational culture was given by the European University Association (2006): Quality culture refers to an organizational culture that intends to enhance quality permanently and is characterized by two distinct elements: on the one hand, a cultural/psychological element of shared values, beliefs, expectations and commitment towards quality and, on the other hand, a structural/managerial element with defined processes that enhance quality and aim at coordinating individual efforts. (p. 10) [1].

The quality of higher education is at the heart of European competitiveness education. The quality of higher education has become the limelight of attention of participants in the Bologna Process. For Ensuring productivity gains in this matter, as known, to have been developed the Framework of Qualifications for the European Higher Education Area (2005), Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (2005), the European Association for Quality Assurance in Higher Education (2004) was formed and European Quality Assurance Register in Higher Education.

The relevance of the quality assurance problem and transparency of higher education is confirmed by the intense focus among educators and scholars in Europe and Ukraine as well. Numerous European projects confirm the need to hang quality culture in higher education. But it transpired, however, that the issue of the effective implementation academic standards academic quality in Europe and Ukraine, despite the possibility of clear formal representation, or even intergovernmental coherence, an unprecedented depends on, rather informally categories, culture.

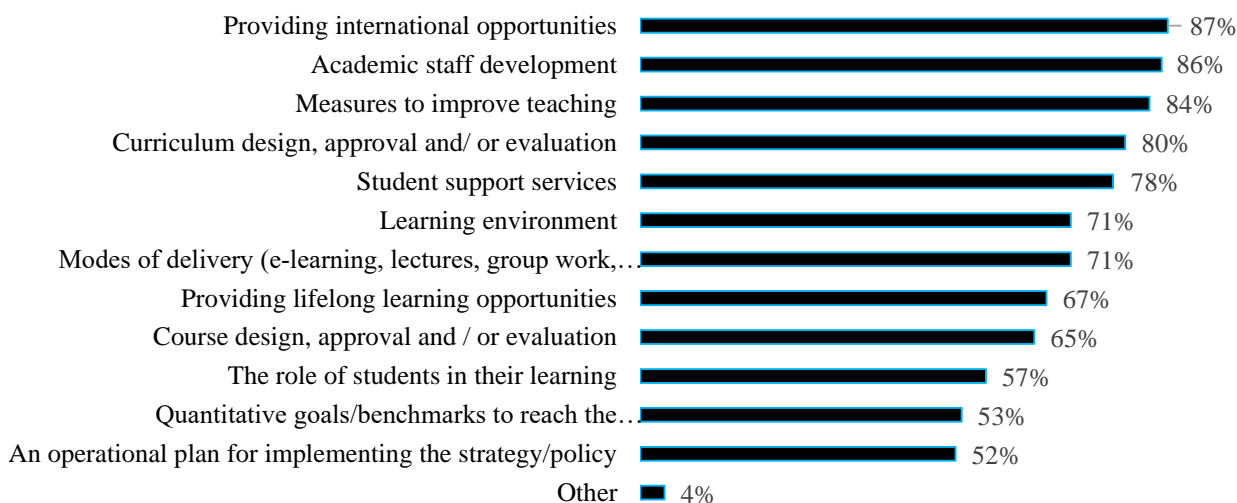
Any culture of quality is based on two elements: firstly, a common set of values, beliefs, expectations and commitments in relation to quality (understanding of the psychological aspects, flexibility, participation, expectations and emotions). Secondly,

structural or managerial elements with clearly defined processes, improving the quality and coordination of efforts (in terms of tasks, standards and responsibilities of specific persons, departments and services (2, p. 10). Despite the uncertainty itself the concept of quality culture, on the one hand, because every school is unique, its can be cultivated by structural or managerial efforts to promote of common values and beliefs (2, p.11). In addition, a culture of quality is directly related to political ambitions, national and international, regarding changes for educational institutions, such as the pressure on the need for reform one the part international organizations (e.g., European Commission) or national Government of particular country.

Most of the outcomes of the well-known European projects like a «Towards Trust in Quality Assurance Systems» [3] and «Implementation of Education Quality Assurance System via Cooperation of University- Business-Government in HEIs» [4] consist in creation of quality culture at various levels through motivation, trust, responsibility of students, institutional leadership, individual staff members and Governance model for quality assurance framework and all of them should be shown in development strategy of the university.

Data from EUA’s Trends 2018 report shows that 86% of responding institutions have a teaching strategy at institutional and/or faculty level (Gaebel and Zhang, 2018, p. 15). Figure 1 shows that many of these strategies or policies include concrete elements that are often associated with student-centred learning [5].

Students are key members of the academic community and, through their feedback, they are important actors in developing quality within their institutions. Their potential must be developed through appropriate leadership training and opportunities to serve on those university committees and activities where they can contribute. This also provides students with an invaluable pre-professional experience in problem solving and teamwork [6]

Source: Gaebel and Zhang, 2018, p. 15, Fig. 3

Fig. 1. Elements included in the institution’s learning and teaching strategy[5]

The need for students to take responsibility for their own learning is at the heart of the concept of student-centred learning. This requires, on the one hand, students to have a proactive and independent mindset in approaching their learning and, on the other hand, institutions to provide a framework that facilitates this, as well as active support for students who are not accustomed to this style of learning.

Yet, only 57% of the Trends respondents that have a learning and teaching strategy reported that this includes a reference to the role of students in their learning. Finally, when collecting data for Trends 2018, EUA also analysed 64 institutional learning and teaching mission statements and noted that nearly all of them referred to “quality assurance (QA) and quality management, with a general statement on quality teaching, the development of an internal QA system as a strategic goal for learning and teaching, concrete indicators and the accreditation awarded to study programmes». This attests to the importance attributed to quality assurance processes in ensuring that education provision meets the goals set out by the institution [5].

Ukrainian universities should upgrade those strategies according to the new standards of education and challenges of business and society. For example, the Strategy of Donetsk State University of Management has upgraded strategy which involves views and values systematization, practical and hands-on actions of professors and students of formal and non-formal education, "ecology" of the educational process assurance, patriotic education of students of all generations, their inherent potential fulfillment, intellectual and moral strengths development, voluntary skills, responsibility, effective solution of various environmental issues both during the training (study) period and as a practical matter in terms of the community initiative through the Mariupol strategy development implementation (Mariupol Development Strategy-2021).

The university strategy brought these benefits to the students:

- increased social responsibility; i
- tolerant attitude to the people’s opinions; t
- experiencing in team work on project implementation; e
- development of leadership qualities; d
- raising social motivation; r
- experiencing the ecological interdisciplinary and inter-generational responsibility and communication. e

The next step of quality culture establishment was creation of the Department of the Education

The purpose of the Department's activity is to develop a culture of quality in education in Donetsk State University of Management (DSUM) and to provide a continuous system of improvement of educational programs.

The one of the main tasks of the department includes formation of a culture of quality of education among teaching staff and administrative staff of university [6].

As the results of implementing of quality culture will bring the updating educational programs and improving the quality of education, as well as adapt it to meet the expectations of society; preventing the occurrence of intolerance or discrimination of students or lecturers; reducing in psychological, emotional and physical overloads of students and lecturers during examination sessions; ensuring academic honesty and preventing academic fraud.

The problem of a quality culture is not completely independent in higher education. It arose along with the problem of ensuring a quality culture of higher education in the process of attaining the task facing the European Community in the framework of the Bologna process, namely, improving competitiveness of European education, and consequently, the massification of higher education at the beginning of the new millennium.

The concept of a quality culture cannot be made uniform, as there can be a quality culture at all, as that is an informal phenomenon, however cross-cultural. One can speak of exploring a culture of quality assurance in a particular institutional environment.

This phenomenon is dynamic and must be considered in the true historical perspectives, social and political processes. It is not a goal in itself and the final goal of such a process, however, can be serving as a valid indicator of checking the state of affairs in a specific institutional environment.

Theoretical and project studies of Europeans are devoted primarily to understanding this concept and formulating the concept of a quality culture, Theoretical and design studies of Europeans devoted primarily to understanding this concept and the formulation of the concept of a culture of quality, as well as the issue of forming the culture of the process of ensuring the quality of education in specific educational institutions.

REFERENCE

1. Christine, Sattler, Karlheinz, Sonntag (2018) Quality Cultures in Higher Education Institutions - Development of the Quality Culture Inventory. Geographies of the University. Pp. 313-327. Retrieved from: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-75593-9_9
2. Ehlers, U.D. (2009) Understanding Quality Culture , in Quality Assurance in Education, vol. 17, n4, Pp. 343-363.
3. Towards Trust in Quality Assurance Systems Retrieved from : <http://www.dovira.eu/outcomes.html>
4. Implementation of Education Quality Assurance System via Cooperation of University-Business-Government in HEIs. Retrieved from : <http://eduqas.dsum.edu.ua/eng/>

5. Student-centred learning: approaches to quality assurance (2019) Retrieved from : https://eua.eu/downloads/publications/student-centred%20learning_approaches%20to%20quality%20assurance%20report.pdf
6. Implementation of Education Quality Assurance System via Cooperation of University-Business-Government in HEIs. Retrieved from : <https://dsum.edu.ua/quality/#quality-meta>

УДК: 567.78

Токарева В.,
доктор наук государственного
управления, профессор
Донецкий государственный
университет управления
Мариуполь, Украина
e-mail: tokareva.valent@gmail.com

Никифоренко Н.,
кандидат исторических наук, доцент
Донецкий государственный
университет управления
Мариуполь, Украина
e-mail: natanika74@gmail.com

АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В статье раскрываются возможности «теории поколений» в формировании и развитии ценностного компонента культуры качества образования.

Актуализируется роль социологического изучения систем ценностей участников образовательного процесса. Акцентируются вопросы выбора и согласования ценностных основ культуры качества в конкретной институциональной среде, с учетом международного, национального и локального социокультурного контекстов, а также с опорой на студентоцентрированный подход к обучению.

Ключевые слова: культура качества образования, ценностный компонент культуры качества, «теория поколений», студентоцентрированный подход.

Tokareva V.,
doctor of the state of the state
Vocational Education, Professor
Donetsk state
University administration
Mariupol, Ukraine

e-mail: tokareva.valent@gmail.com

Nikiforenko N.,

Candidate of Historical Science, Associate Professor

Donetsk state

University administration

Mariupol, Ukraine

e-mail: natanika74@gmail.com

AKSIOLOGICAL ASPECT FORMYOVANIA KULUTUTA VYSCHEGO OBAZOVANIA

Abstract: The article reveals the possibilities of the «theory of generations» in the formation and development of the value component of the culture of education quality.

The role of sociological study of value systems of participants in the educational process is being actualized. The article focuses on the selection and harmonization of the value foundations of a quality culture in a specific institutional environment, taking into account international, national and local socio-cultural contexts, as well as relying on a student-centered approach to learning.

Keywords: education quality culture, value component of a quality culture, «generation theory», student-centered approach.

Согласно стандартам ESG (2015), одним из четырех принципов обеспечения качества в Европейском пространстве высшего образования выступает поддержание развития культуры качества через реализацию прозрачной политики и процессов, представляющих собой цикл непрерывного совершенствования внутренней системы качества в учебном заведении, в котором ответственность на себя берут все заинтересованные стороны, участвующие в процессах обеспечения качества [1, с. 7, 10].

В стандарты ESG заложено понимание культуры качества, выработанное в рамках проекта «Qualityculture» Европейской Ассоциации университетов в 2002-2006 гг. Предполагается, что культура качества, с одной стороны, включает в себя набор общих ценностей, убеждений, ожиданий, обязательств, поведенческих паттернов по отношению к качеству в конкретном учебном заведении, а с другой стороны – она представляет собой менеджерский элемент с четко определенными функциями и ответственностью конкретных лиц, отделов и служб, механизмами координации деятельности, отчетностью [2]. При этом, в стандартах ESG ценностной основой культуры качества определены: академическая честность, академическая свобода (автономия), толерантность, гибкость, взаимное уважение.

Изучением теоретических и практических аспектов формирования культуры качества высшего образования среди западных ученых занимаются U.D. Ehlers, D. Florea, L. Harvey, V. Kovac, J. Lanarès, J. Ledic, B. Rafajac, T. Scott, K. E. Serrano-Velarde, B. Stensaker, P. J. Wells, M. Yorke и др., среди украинских

– Т. Бабина, С. Гришко, Т. Добко, В. Жукорвский, Е. Ершова, И. Золотарева, С. Калашникова, А. Козопольская, О. Копиевская, Ю. Кордуба, В. Луговой, Т. Радивилова, Н. Родненкова, Т. Федирчик и др.

Исследователи акцентируют внимание на том, что, если сам процесс обеспечения качества является объективным, измеряемым, управляемым институциональными решениями, то культура качества – явление неформальное, намного более сложное для изучения и изменений. Культура качества как идеологический конструкт должна учитывать влияние исторических факторов, соотноситься с широким социальным и политическим контекстом, национальными реалиями. Так, украинские исследователи формирование новой культуры качества образования в первую очередь связывают с такими аксиологическими параметрами, как объективность, прозрачность, доверие, субсидиарность, партнерство и коллегиальная ответственность [3]. При всей важности общеевропейских ориентиров формирования культуры качества образования, а также рамок, заданных процессами реформирования высшей школы Украины, следует отметить, что культура качества как таковая не может быть унифицирована, формализована. Поскольку культура качества обретает смысл лишь в конкретной институциональной среде, то в каждом учебном заведении она окажется самобытной.

Говоря о ценностном фундаменте формирования культуры качества образования, хотелось бы обратить внимание на потенциал «теории поколений». Авторы данной теории N. Howe, W. Strauss считают, что именно ценности определяют поведение людей: то, как они общаются, как преодолевают конфликты, строят команды, как развиваются, учатся, выбирают профессию. Новые системы ценностей формируются циклично – каждые 20 лет. Исходя из этого, можно предположить, что на протяжении XX века и до сегодняшнего дня сформировалось 5 поколений: «поколение победителей» или GI (родились в 1901-1922 гг.), «молчаливое поколение» (1923-1942 гг.), «поколение бэби-бумеров» (1943-1963 гг.), «поколение X» или «неизвестное поколение», «потерянное поколение» (1963-1983 гг.), «поколение Y» или «миллениалы» (1983-2003 гг.), «поколение Z» или «цифровое поколение» или «центениалы» (2003-2023 гг.) [4]. Ныне в сфере высшего образования между собой взаимодействуют в основном представители 3-х поколений: «X», «Y» и «Z». Сходство / различие между поколениями в первую очередь определяется мировоззренческими ориентирами и ценностями, обусловленными жизнью и воспитанием в разных исторических обстоятельствах и социокультурных условиях.

Младшее студенчество преимущественно относится к поколению «Z». N. Howe, W. Strauss отмечают, что представители данного поколения уделяют большое внимание безопасности, занимаются экологическими проблемами, увлечены наукой и искусством, здоровым образом жизни. Для них важна функциональность всего, что их окружает. Они открыты для новых знаний, знакомств и активностей, готовы сочувствовать и искать компромиссы [5]. D. Stillman, J. Stillman выделяют следующие характеристики центениалов:

ориентация в деятельности на принцип «сделай сам», избегание командной работы, постоянное взаимодействие с интернетом и развитые навыки самостоятельного поиска информации; мультизадачность (способность легко переключаться с одного дела на другое) при нехватке умений сосредотачиваться на нескольких проблемах одновременно, психологическая уязвимость, сложности в реализации долгосрочных проектов, потребность в частой смене видов деятельности и обстановки; высокая мотивация к работе и получению прибыли; гибкость и способность к самообучению [6].

Старшее студенчество и молодые преподаватели – представители поколения «Y», характерными чертами которых являются: позитивное мышление, свободомыслие, ориентация на самореализацию и карьерный рост, недоверие к академическому образованию и интерес к неформальному образованию, к обучению через онлайн-сервисы. Они не любят монотонности, ценят разнообразие, готовы к разноплановой работе, но для эффективности нуждаются в четкости при постановке задач. Представители поколения «Y» – творцы, созидатели, учебу и работу они ассоциируют с игрой; способны очень быстро приобретать опыт. Живут в виртуальном мире, предпочитая живому общению общение в социальных сетях. Общая черта «игреков» – недоверие к государственным институтам, уклонение от обязательств, расчет на собственные силы, прагматизм [7].

Преподаватели – представители поколения «X» – прагматики, ставящие карьеру выше интересов семьи, рассчитывающие на собственные силы, преданные интересам организации и требующие того же от других, ответственные, добросовестные, любящие дисциплину, уважающие авторитетов и терпимые к авторитаризму, имеющие по несколько высших образований и ориентированные на обучение на протяжении всей жизни, чрезвычайно активные, с развитой потребностью опекать окружающих, склонные к внутренним переживаниям, ценящие социальные гарантии [8].

Даже поверхностное сравнение, в контексте теории N. Howe, W. Strauss, ценностных ориентаций и установок поколений нынешних преподавателей, с одной стороны, и поколений студентов – с другой, демонстрирует наличие бинарных оппозиций: «коллективизм» – «индивидуализм», «дисциплина» – «свобода», «трудоголизм» – «гедонизм», «патернализм» – «расчет на собственные силы», «ответственность» – «уклонение от обязательств» и т.д.

В этой связи актуализируется ряд проблемных вопросов, связанных с формированием ценностной составляющей культуры качества высшего образования:

- Как при явной межпоколенческой аксиологической антиномии определить ценностные приоритеты культуры качества образования? – при том, что необходимо учитывать и фактор мобильности студентов, преподавательского состава, и согласовывать стандарты академической свободы, демократические управленческие практики с наличием у каждого вуза своей истории, определенных традиций, бренда, особой роли основателей и т.д.

- В какой степени, в конкретных институциональных условиях, может трансформироваться и модернизироваться академическая культура, сориентированная на студентоцентризм в обучении? – имея в виду необходимость согласования внедряемых организационных механизмов академической свободы с содержательным компонентом образования. Как избежать декларативности в этом процессе? – с учетом того, что изменение образа мышления, системы ценностей, поведенческих практик есть процесс долговременный, обусловленный индивидуальными характеристиками участников образовательного процесса и т.д.

- Насколько эффективным может быть построение контрарных видов академической культуры, имплементирующих в себя соответствующие ценностные конструкты представителей разных «поколений»? Как избежать при этом рисков стагнации образовательной системы?

Постановка подобных вопросов раскрывает значительный эвристический потенциал «теории поколений» относительно понимания ценностных аспектов образовательной деятельности. Однако, следует отметить ограниченные практические возможности использования данной теории на сегодняшний день, учитывая недостаточную степень ее эмпирической верификации. Поскольку N. Howe, W. Strauss поколенческие характеристики выявляли ретроспективным путем, факт существования последних в конкретных социокультурных условиях требует социологического подтверждения, особенно со ссылкой на то, что исследователи в своей теории обозначили некие идеальные поколенческие типажи, в то время как в реальных условиях имеют место размытость, смешение характеристик, могут формироваться межпоколенческие группы.

На глобальном уровне сложность такого эмпирического подтверждения связана с уже устоявшейся методологией социологического изучения ценностных ориентаций. В частности, речь идет о «World Values Survey» (WSV) R. Inglehart, в которых для оценки систем ценностей конкретных сообществ используются два основных противопоставления (без привязки к поколенческим особенностям) «традиционные» – «секулярно-рациональные ценности», «ценности выживания» – «ценности самовыражения».

На национальном и локальном уровнях апробация «теории поколений» может осуществляться гораздо быстрее, учитывая гибкость используемых методологических подходов. Так, в Украине, в 2017 году социологической кампанией GfK Ukraine по заказу Центра «Новая Европа» был проведен общенациональный опрос на тему «Украинское поколение Z: ценности и ориентиры» (n = 2000, выборка репрезентативная населению Украины в возрасте 14-29 лет, погрешность выборки – 2,2%) [9].

Не претендуя на всеохватывающее определение ценностей украинской молодежи, данное исследование сосредотачивалось на определенных кластерах: толерантности, правах человека, религиозности, гражданской ответственности и честности. Его результаты показали, что наибольшее значение украинская молодежь (90% опрошенных) придает таким нематериальным ценностям как личная независимость и верность в отношениях. Касательно гражданских

ценностей – в тройку лидеров попали «экономическое благосостояние» (28%), «права человека» (18%) и «безопасность» (16%). Интересно, что «демократия» как ценность в этой группе заняла последнее место (7%). 90% опрошенных заявили, что никогда не испытывали по отношению к себе дискриминации.

Путь достижения «экономического благополучия» 78% опрошенных связывают с профессиональной самореализацией, при этом 69% считают получение высшего образования залогом успешной карьеры. Хотя абсолютное большинство молодых украинцев (72%) довольны своим образованием, системой образования в Украине в целом довольны лишь 44% респондентов. Делая акцент на специальных знаниях и навыках как необходимом условии трудоустройства (83%), все же 79% респондентов не отбрасывают возможностей использования для этого личных связей (только 15% осуждают подобные практики). Респонденты оказались достаточно терпимы к академическим обманам типа списывания и пропусков занятий (только у 12% опрошенных не было подобного опыта).

Таким образом, формируя ценностный компонент культуры качества образования в конкретной институциональной среде, следует принимать в расчет наличие нескольких уровней определения ценностных приоритетов: европейский уровень (стандарты ESG), национальный уровень (ценностные рамки реформирования системы образования в Украине), локальный уровень (сложившаяся корпоративная этика вуза), групповые ценности (как в случае с представителями поколений «X», «Y», «Z») и индивидуальные ценности субъектов образовательной деятельности. На локальном уровне, для исследования ценностных ориентаций, установок, паттернов участников образовательного процесса, следует активнее использовать возможности социологического сопровождения, не ограничиваясь лишь традиционными опросами по поводу удовлетворенности образовательными сервисами и уровня преподавания.

ЛИТЕРАТУРА

1 Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Mode of access URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf. - (accessed: 23.10.2019).

2 Єршова О., Бабина Т. Культура забезпечення якості і прозорості вищої освіти: європейські стандарти для України. Режим доступа URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/214/1/Culture%20of%20Ensuring%20Quality%20and%20Transparency%20in%20Higher%20education.pdf>. - (дата обращения: 23.10.2019)

3 Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі: практ. посіб. / За ред. С. Гришко, Т. Добка, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів, 2014. – 168 с.

4 Костенко Т. Теорія поколінь: чому ми різні і як почути один одного. – Режим доступа URL: <https://ea.org.ua/2017/07/03/theory>. - (дата обращения: 23.10.2019)

5 Howe N., Strauss W.. Millennials rising: the next great generation. Mode of access URL: <http://books.google.ru/books?id=vmNkJ9oYc2IC>. - (accessed: 23.10.2019).

6 Капличний С. 5 характеристик покоління Z. – Режим доступа URL: <https://biz.mann-ivanov-ferber.ru/2018/07/18/5-xarakteristik-pokoleniya-z/>. - (дата обращения: 23.10.2019)

7 Єрмоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбань теорії поколінь. – Режим доступа URL: <http://lib.iitta.gov.ua/11251/1/Єрмоленко%20Стаття.pdf>. - (дата обращения: 23.10.2019)

8 Слаквa Ю. Теорія поколінь (X, Y, Z). – Режим доступа URL: <https://learning.ua/blog/201711/teoriia-pokolin-x-y-z/>. - (дата обращения: 23.10.2019)

9 Українське покоління Z: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування. – Київ, 2017. –140 с. – Режим доступа URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf. - (дата обращения: 23.10.2019)

УДК 378.94 (045)

Трима К.

кандидат политических наук,
ведущий научный сотрудник,
Институт высшего образования НАПН Украины,
Киев, Украина
k.tryma@ihed.org.ua

ГРУППА Е4 КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В статье охарактеризованы европейские общественные организации, которые образуют Группу Е4, их функциональные и организационно-структурные особенности. Группа Е4 играет ключевую роль в обеспечении повышения и контроля качества высшего образования. На основе анализа прикладного опыта влияния общественных организаций в ЕС выявлено, что общественные организации Группы Е4 принимают активное участие в таких сферах обеспечения качества высшего образования как мониторинг, сертификация, обучение специалистов и др. Определено, что существует тенденция к использованию экспертного опыта общественных организаций для оценки деятельности высших учебных заведений.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, общественная организация, ассоциация, обеспечения качества высшего образования.

Kateryna TRYMA
PhD. in Political Science,
Leading Researcher,
Institute of Higher Education NAES of Ukraine
Kyiv, Ukraine
k.tryma@ihed.org.ua

E4 GROUP AS A FACTOR FOR THE QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA

The European public organizations that form the E4 Group, their functional and organizational-structural features investigated in the present article. The E4 group plays a key role in ensuring the improvement and quality control of higher education. Based on the analysis of the applied experience of the influence of public organizations in the EU, it was revealed that the E4 Group public organizations are actively involved in such areas of ensuring the quality of higher education as monitoring, certification, training of specialists, etc. It is determined that there is a tendency to use the public organizations experts' experience to assess activities of higher education institutions.

Key words: higher education, higher education quality, public organization, association, quality assurance of higher education.

Актуальность. Сегодня на гуманитарный аспект деятельности государства оказывают влияние глобализационные и регионализационные процессы. Образование как разновидность публичного блага, предоставляемого государством, остается одним из важнейших факторов развития, влияющих на конкурентоспособность страны и определяет её место в мировых рейтингах. Особое значение для показателей политической стабильности, а также, для формирования культурной идентичности и экономического благосостояния населения, имеет высшее образование, которое в современном мире является социальным активом, обуславливающим потенциал социально-экономического и социокультурного развития общества.

Обеспечение качества высшего образования является важным инструментом, который гарантирует реализацию тех функций, которые положены в основу указанного социального института. Одним из элементов такого контроля и мониторинга может служить деятельность неправительственных организаций, имеющих необходимые инструменты и механизмы влияния на соблюдение требований качества. В Европейском пространстве высшего образования к таким организациям относится Группа E4 (Group E4), «группа, в которую входят четыре основных консультативных члена Болонского процесса: Европейская ассоциация обеспечения качества высшего

образования, Европейская ассоциация высших учебных заведений, Европейская ассоциация университетов и Европейский союз студентов» [2, с. 17].

Целью статьи является анализ опыта и определение роли общественных организаций, входящих в Группу Е4, в функционировании системы высшего образования и обеспечении высоких стандартов качества.

Основная часть. В Европейском пространстве высшего образования общественные организации имеют мощные возможности и механизмы для контроля и мониторинга качества высшего образования. Такое их позиционирование чрезвычайно важно, ведь среди целей Болонского процесса присутствует гарантия качества высшего образования предоставляемого в европейских странах. Основы повышения качества высшего образования строятся на повышении показателей научных исследований и результатов обучения и улучшении последних в соответствии с ожиданиями главных «бенефициаров» и «стейкхолдеров» образовательного процесса, среди которых не только сами университетские сообщества, но и потенциальные работодатели, местные общины и общество в целом. При таких обстоятельствах роль наблюдателя за качеством образовательных услуг рационально возлагать не только лишь на традиционные государственные институты по обеспечению качества [1].

Среди организаций, которые имеют негосударственный статус и непосредственно действуют в пределах Европейского пространства высшего образования можно назвать следующие: Европейская ассоциация по обеспечению качества высшего образования, Европейская ассоциация университетов, Европейская ассоциация высших учебных заведений, Европейский реестр агентств по обеспечению качества высшего образования и другие.

Первой из них является Европейская ассоциация по обеспечению качества высшего образования (ENQA), в которую входят 40 агентств из 20 стран [3] и которая привлечена к формулировке стандартов и рекомендаций по деятельности университетов, при этом разница образовательных систем стран ЕС обуславливает преимущество общих принципов вместо конкретных требований. Ассоциация была основана в 2000г. странами-участниками Болонского соглашения под названием «European Network for Quality Assurance in Higher Education» как вызов на существующую потребность в систематизации первых внешних процедур по обеспечению качества на национальном уровне в конце 1990-х годов. Основная задача организации усматривалась в том, чтобы систематизировать усилия европейских стран по обеспечению качества образовательных услуг. Соответственно, учредителями Ассоциация стали заинтересованные страны-участницы Болонского соглашения [3].

Результаты показанные после привлечения Ассоциации к процессу обеспечения качества высшего образования дают основание утверждать, что данной организацией для этого был разработан довольно эффективный инструмент: «Европейские стандарты и рекомендации по обеспечению качества на Европейском пространстве высшего образования». В 2005 году были приняты

стандарты и руководящие принципы обеспечения качества в Европейском регионе высшего образования (ESG). А, согласно предложений, внесённых Европейской ассоциацией по обеспечению качества высшего образования в сотрудничестве с другими организациями Группы Е4, они были обновлены в 2015 на Ереванской конференции [10].

Вторая из организаций, входящая в Группу Е4, - Европейская ассоциация университетов (European University Association) была основана в 2001 году. Ассоциация возникла в результате слияния Ассоциации европейских университетов и Конфедерации конференций ректоров Европейского Союза и является «зонтичным» объединением 800 УВО из 48 стран [9]. Деятельность организации финансируется за счет взносов членов организации, а её решения носят рекомендательный характер и направлены на развитие гармоничной системы европейского высшего образования и научно-исследовательской работы. Она обеспечивает активную поддержку своим членам как автономным учреждениям в развитии качества обучения, преподавания и исследовательской работы. Согласно Устава Организация выполняет следующие функции: «представительную (является официальным представителем университетского сектора в Болонском процессе, участвует в работе групп и консультационных органов данного форума представляет мнения и взгляды членов Ассоциаций в Европейской комиссии, ОЭСР, Совете Европы, ЮНЕСКО, национальных структурах высшего образования и науки); методологически контролирующую (ЕАУ анализирует проблемы, стоящие перед университетами, а также изучает и систематизирует передовой опыт других вузов); консультирующую (члены Ассоциации обмениваются полезной информацией и передовым опытом: индивидуальные члены организации - УВО, коллективные члены - конференции ректоров, университетские ассоциации и сети из 46 стран Европы)» [9].

Европейская Ассоциация Университетов поддерживает своих членов в преодолении вызовов, стоящих перед УВО, через реформирование структуры учебных степеней, определение стратегий развития, трансфер технологий для потребностей рынка труда, повышения профессионализма управленческой деятельности.

Следующий член Группы Е4 – Европейская ассоциация высших учебных заведений, EURASHE, является членской организацией, объединяющей в сеть университеты прикладных наук, университетские колледжи, а также национальные и отраслевые ассоциации и другие высшие учебные заведения, которые предлагают программы по прикладным аспектам и предусматривают проведение прикладных исследований в рамках Болонских циклов. Организацию основали в Греции в 1990 году, а уже с 2001 года Европейская ассоциация высших учебных заведений приобретает статус консультативного члена Наблюдательного группы по Болонскому процессу (BFUG) [6]. В организацию входят 500 высших учебных заведений из 40 стран, которые присоединились к Европейскому пространству высшего образования [5].

Согласно своего Устава, Европейская ассоциация институтов высшего образования является «международным некоммерческим объединением,

зарегистрированным в соответствии с законодательством Бельгии» (L'association internationale sans but lucratif - aisbl) [12]. Но её отличие от вышеупомянутых организаций состоит в круге вопросов, которые охватывает её деятельность: «способствовать созданию Европейского пространства высшего образования (ЕНЕА) и европейских исследований; влиять на формирование политики на европейском уровне по вопросам, связанным с профессиональным высшим образованием; быть платформой для обмена информацией и мнениями с акцентом на вопросы, касающиеся будущего развития высшего образования» [12].

Европейский студенческий союз, European Students Union, является организацией, объединяющей 47 национальных союзов студентов из 39 стран мира [7]. Национальные организации ЕСС открыты для студентов любой формы обучения в соответствующих национальных странах, независимо «от политических убеждений, религии, этнической или культурной принадлежности, сексуальной ориентации или социального положения» [7]. Цель организации - это защита образовательных, социальных, экономических и культурных прав студентов по отношению к национальным и европейским институтам, в частности Европейского Союза, Группы Болонского процесса, Совета Европы и ЮНЕСКО.

В своем программном документе «2017 Policy paper on quality of higher education (amended)» организация формулирует взгляды на внешнюю и внутреннюю оценку качества образования. С точки зрения ЕСС «системы и процедуры обеспечения качества должны сосредотачиваться на тех институтах высшего образования, которые поддерживают и способствуют достижению студентами результатов обучения через учебные методики преподавания и оценки» [13]. Обеспечение качества должно включать в себя: «повышение качества в учебном процессе, включая учебные программы, возможности обучения, доступные для студентов; создание и продвижение качественной культуры в высших учебных заведениях; развитие персонала; увеличение взаимного доверия между субъектами высшего образования; обеспечение взаимного признания; расширение возможностей участия студентов в процессе принятия решений; содействие в сопоставимости квалификации и решения аспекта социального измерения» [13].

Более того, как логическое следствие институциональной автономии и понятия высшего образования как общественного, качество высшего образования должно также включать в себя подотчетность высших учебных заведений. В то же время университеты должны предоставить соответствующую информацию о своей деятельности и производительности студентов, и учитывать мнение стейкхолдеров и общества в целом. «Ключевые мероприятия внутренних систем обеспечения качества должны включать в себя мониторинг и оценку деятельности всех элементов образовательного процесса» [13].

Выводы. Принцип университетской автономии возлагает ответственность за качество образовательных услуг на сам университет, что закладывает основу для создания внутриуниверситетской системы обеспечения качества. Стандарты

и рекомендации Группы Е4 направлены именно на то, чтобы найти баланс между развитием внутриинституциональной системы качества и внешним аудитом.

Деятельность неправительственных организаций, особенно тех, в функциональные обязанности которых входит обеспечение качества образования, выступают в качестве внешних инструментов проверки качества образовательных услуг. Механизм указанного процесса заключается в том, что университеты становятся членами образовательных ассоциаций на разных уровнях: от национальных до международных, адаптируются к стандартам членства, что также побуждает их модернизировать свою деятельность под установленные требования (использовать передовой опыт, обращаться к внешнему аудиту и консалтингу, модернизировать учебные планы, внедрять новые учебные практики и т.д.). Система общественного контроля приводит к повышению стандартов высшего образования, в результате прохождения внешнего аудита, и соответственно, к повышению качества образовательных услуг. То есть, можно говорить, что существует корреляционная связь между сотрудничеством общественных организаций и эффективной деятельностью современного учебного заведения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Комюніке, 2003 – Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи від 19.09.2003. – Режим доступа URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_754. (дата обращения: 13.10.2019).
- 2 Національний освітній глосарій: вища освіта, 2014 – Національний освітній глосарій: вища освіта / 2 -е вид., перероб. і доп. /авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.
- 3 ENQA, 2018 – European Association for Quality Assurance. Режим доступа URL: <http://www.enqa.eu/> (дата обращения: 13.10.2019).
- 4 ENQA, 2010 – European Association for Quality Assurance: 10 years (2000–2010) – Режим доступа URL: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2013/06/ENQA-10th-Anniversary-publication.pdf/> - 28 p. (дата обращения: 13.10.2019).
- 5 EURASHE, 2019 – European Association of Institutions in Higher Education. – Режим доступа URL: <https://www.eurashe.eu/about/organisation/> (дата обращения: 17.10.2019).
- 6 EURASHE: history, 2019 – European Association of Institutions in Higher Education: history. Режим доступа URL: <https://www.eurashe.eu/about/history/> (дата обращения: 19.10.2019).
- 7 ESU, 2019 – European Students' Union. – Режим доступа URL: <https://www.esu-online.org/> (дата обращения: 18.10.2019).
- 8 EUA, 2019 – European University Association. – Режим доступа URL: <https://eua.eu/issues/22:quality-assurance.html>. (дата обращения: 15.10.2019).

- 9 EUA Statute, 2013 – European University Association: Statute. – Режим доступа URL: https://eua.eu/component/attachments/?task=download&id=1182:Belgian_statutes_EN_2013_final. (дата обращения: 15.10.2019).
- 10 Standards and Guidelines, 2015 – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – Режим доступа URL: [http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20\(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf). (дата обращения: 17.10.2019).
- 11 Statutes of ENQA, 2015 – Statutes of the European Association for Quality Assurance in Higher Education. – Режим доступа URL: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2016/05/ENQA-Statutes-2015-EN.pdf>. (дата обращения: 16.10.2019).
- 12 Statutes of EURASHE, 2015 – Statutes of the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) aisbl. – Режим доступа URL: https://www.eurashe.eu/wp-content/uploads/2011/10/EURASHE_statutes_2015_EN.pdf. (дата обращения: 16.10.2019).
- 13 Policy paper, 2017 – Policy paper on quality of higher education (amended) – Режим доступа URL: https://www.esu-online.org/wp-content/uploads/2013/12/BM73_Amended_PolicyPaperOnQualityOofHE.pdf. (дата обращения: 12.10.2019).

СЕКЦИЯ №6. ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫ: ДӘСТҮРЛЕР МЕН
ӨЗГЕРІСТЕР

СЕКЦИЯ №6. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА: ТРАДИЦИИ
И ПЕРЕМЕНЫ

УДК 948

Andassova Maral
PhD (Bukkyo University)
Senior lecturer, Oriental Philology, Faculty of Oriental Studies
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

**THE PROBLEMS OF TRANSLATION AND METHODOLOGY IN THE
CLASSICAL JAPANESE LITERATURE**

Abstract: This paper examines how expressions unique to Japanese text, including honorific words and undifferentiated subjects, can be communicated in other languages. Another important set of challenges is methodology of literary studies.

Keywords: *Kojiki*, *Genji Monogatari*, honorific expressions, literary studies

Андасова Марал
PhD (Bukkyo University)

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕТОДОЛОГИИ В КЛАССИЧЕСКОЙ ЯПОНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация: В этой статье рассматриваются выражения, уникальные для японского текста, включая почтительные слова и недифференцированные предметы, могут передаваться на других языках. Другим важным комплексом задач является методология литературоведения.

Ключевые слова: Кодзики, Генджи Моногатари, почетные выражения, литературоведение.

Introduction

One of the characteristics of classical Japanese literary texts is the unclarified subjects of sentences. Let's consider this characteristic using some examples of English and Russian translations of sentences in *Kojiki* and *Genji Monogatari*.

I Self-honorific expressions in *Kojiki*

Takemikazuchi is sent from Takamagahara to Ashihara-no-Nakatsukuni and asks Ōkuninushi, the lord of Ashihara-no-Nakatsukuni, if the lord is ready to transfer his land. In Takemikazuchi's statement, a word of Amaterasu (Takaki-no-kami) is included. The original passage in *Kojiki* reads as follows:

是以、此二神、降到出雲国伊那佐之小浜而、拔十掬劍、逆刺立于浪穗、跌坐其劍前、問其大国主神言、1)天照大御神、高木神之命以、問使之。2)汝之宇志波祁流葦原中国者、a.我御子之所知国、b.言依賜。故、汝心奈何。 (神野志隆光 Kōnoshi Takamitsu ed. and annot. *Kojiki: Shinpen Nihon Koten Bungaku Zenshū* 古事記 新編日本古典文学全集, Shogakukan, 2017 [first edition: 1997])

In the sentence “a.我御子之所知国、b.言依賜” included in Takemikazuchi's statement, the term “我御子” (the honorific term for “my child”) denotes a child of Amaterasu, instead of a child of Takemikazuchi. Amaterasu appears in the statement of Takemikazuchi and uses the honorific term “御子” to denote her own child. Moreover, in “b.言依 + 賜,” she adds the honorific auxiliary verb “賜” to the verb “言依” (“entrust”), using a self-honorific expression for her own action. Sentence 2) as a whole means “Ashihara-no-Nakatsukuni, which belongs to you, is entrusted [honorific] (by us) to the rule of my child [honorific].”

Since self-honorific expressions are used by deities to talk about themselves [1], the use of honorific expressions here indicates that Amaterasu, the main

deity of Takamagahara, herself talks. In the transition from sentence 1) “天照大御神、高木神之命以問使之” to sentence 2) “汝之宇志波祁流葦原中国者、a.我御子之所知国、b.言依賜,” the subject shifts from Takemikazuchi to Amaterasu. The transition of subjects and undifferentiated subjects can be recognized as implying divine possession[2]. Here, it can be thought that Amaterasu possesses Takemikazuchi to talk directly to Ōkuninushi through Takemikazuchi’s mouth[3]. Let’s look at how such sentences including self-honorific expressions and unclarified subjects are translated into English and Russian.

Translation example 1: English (Philippi 1968)

[. . .] then, sitting cross-legged atop the point of the sword, they inquired of the deity Opo-kuni-nushi-no-kami, saying: 1) “We have been dispatched by the command of Ama-terasu-opo-mi-kami and Taka-ki-no-kami to inquire: 2) “the Central Land of the Reed Plains, over which you hold sway, is a land entrusted to the rule of my offspring; what is your intention with regard to this?” (Donald L. Philippi, trans. *Kojiki*. University of Tokyo Press, 1968, p. 129–130)

Sentence 1) “We have been dispatched . . .” is Takemikazuchi’s statement, and sentence 2) and subsequent clauses are what Amaterasu and Takaki-no-kami say. The subject in this English translation is Amaterasu just as in the Japanese original sentence, which is not in direct speech, though.

Translation example 2: English (Heldt 2014)

Unsheathing sword ten hand spans long, they stood them upside down on the crest of the waves, sat cross-legged on their points, and questioned the spirit Great Master, saying: 1) “We have been sent at the mighty command of the great and mighty spirit Heaven Shining and the spirit Lofty Tree to ask you this: 2) “The central realm of reed plains you now rule is a land entrusted to our heir. What will you do?” (Gustav Heldt, trans. *The Kojiki. An account of ancient matters*. Columbia University Press, 2014, p. 46)

Sentence 1) “We have been sent . . .” is what Takemikazuchi says, and sentence 2) and the subsequent sentence are what Amaterasu and Takaki-no-kami state. Just as in the Japanese original sentence, the subject is Amaterasu in this English translation too, although the Japanese original is not in direct speech. Both Philippi’s and Heldt’s translations use colons and quotation marks to indicate Amaterasu’s words in Takemikazuchi’s statement. In addition, Heldt’s translation inserts “this” after “ask you” for an explanation purpose. Moreover, both English translations do not translate the self-honorific expressions.

The original Japanese passage suggests not only that Amaterasu is the subject of sentence 2) but also that Amaterasu possesses Takemikazuchi, and the voices of both deities are described. The style of the Japanese original implies that a phenomenon of divine possession occurs here. In the English translations, the statement of Amaterasu is in direct speech, which merely reports other people’s statements as they are. The style of direct speech, therefore, does not work well to describe the phenomenon of

divine possession, which can be understood from the original Japanese text. In this sentence, Takemikazuchi serves as a divine medium to convey Amaterasu's message, and the voices of Amaterasu and Takemikazuchi overlap with each other. Seeking solutions to the question how this style of representing such phenomena can be translated into English or Russian is a challenge I would offer to subsequent attempts to translate *Kojiki*.

II Issue of literary genres and methodology

In the Russian-speaking world, there is a strong tendency to treat literary works as representing the characteristics of each era from the perspective of developmental stages. The ancient period is seen as the time of oral literature and folklore, and the medieval era is viewed as the time when religion exercised great influence, while the modern and contemporary times are treated as the time of modernism. Each literary genre established in Europe is positioned in one of such developmental stages. In this way of thinking, it is believed to be difficult to apply a methodology effective for studying the literature of an era to the literature of another era. Therefore, the effective approach toward traditional literature (folklore and oral literature) is recognized as different from the effective approach toward modern literature[4].

In the 1980s, Kōnoshi Takamitsu advocated the position that *Kojiki* and *Nihon Shoki* 日本書紀 should be argued as separate literary works, and he positioned these two books, which had so far been treated collectively as “*kiki*-mythology,” as works containing different cosmologies[5]. Despite the major impacts that his argument had on the relevant academic circles, Kōnoshi Takamitsu was criticized for his application of literary criticism targeting each work as an approach toward modern literature[6] to the purpose of understanding the ancient books[7]. A factor behind the criticisms against Kōnoshi's argument is probably the recognition that *Kojiki* is a book that reveals the thought and magical world view of ancient people.

This recognition is in common with the way *Kojiki* is treated in the Russian-speaking world. Russian scholars recognize *Kojiki* as a book that shows the tradition of ancient oral literature[8], and they believe that it is inappropriate to use an effective approach toward modern literature to study *Kojiki*, recognized as a work of traditional literature.

Although Mitani Kuniaki applies the concept of polyphony, which Mikhail Bakhtin advocated, Bakhtin himself maintained that only Dostoevsky's works could be called polyphonic novels[9]. Bakhtin viewed <voices> as values, ideas and the internal world view of each individual. He also argued that conflict between plural voices, or values, had occurred only in modern and subsequent literature because authoritarian values alone were powerful in premodern times. For example, in epic literature, most descriptions are written to praise the king, lord or hero, and sentences do not include plural different values that challenge each other. Bakhtin argued that only in the literature of modern society, where multiple social classes conflicted with each other and individuals' internal spiritual worlds were valued, polyphonic novels could exist as an arena for multiple diverse values.

Despite such limitations imposed by Bakhtin on the concept, Mitani Kuniaki applies Bakhtin's argument of <polyphony> to discussion on the <identification>

between the storyteller, characters and the reader[10].

Many methodological approaches have been used as universal concepts regardless of the times, culture and the academic discipline. However, it is probably important to correctly recognize in what historical, philosophical and cultural contexts those methodological approaches originated and how effective they were for having the condition of studies widely understood.

These issues are also faced in the attempts to introduce Japanese literary works to readers abroad. When works of classical Japanese literature are introduced to Russian-speaking readers, already established European literary genres are applied to such classical Japanese works, or already established concepts are used to explain such classical Japanese works. For example, *zuihitsu* 随筆 are treated as “Эссе” in Russian and “essays” in English, *Genji Monogatari* is classified as “роман” in Russian and a “novel” in English, while *waka* 和歌 and *kanshi* 漢詩 are dealt with as “поэзия” in Russian and “poetry” in English[11]. I believe, nevertheless, that, when introducing classical Japanese literature to overseas readers and studying it abroad, we have to place importance on the context unique to Japan or East Asia and the background for each work’s creation.

REFERENCE

1. Miura Sukeyuki 三浦佑之 *Kodai Joji Denshō no Kenkyū* 古代叙事伝承の研究, Bensei Publishing. -Tokyo, 1992.
2. Fujii Sadakazu 藤井貞和 *Konihon-bungaku Haseiron* 古日本文学発生論, Shichosha. -Tokyo, 1978.
3. Andassova Maral アンダソヴァ マラル “Kojiki to ‘Shamanism’—Ashihara-no-Nakatsukuni to Meimei suru koto ni tsuite” 古事記と『シャーマニズム』—葦原中国と命名することについて. *Nihon Bungaku* 日本文学, vol. 64: issue 5. -Tokyo, 2015.
4. In the Russian division of the 16th International Bakhtin Conference (in Shanghai, China, on September 6 to 10, 2017), I gave a presentation titled “Overview of the Bakhtinian Theory of Polyphonic Novels and Ancient Japanese Literature,” where I discussed with scholars from the Russian-speaking world the appropriateness of use of modern literary approaches to study *Kojiki*.
5. Kōnoshi Takamitsu 神野志隆光 *Kojiki no Sekaikan* 古事記の世界観, Yoshikawa
6. M
7. Furuhashi Nobuyoshi 古橋信孝 “Kodai-Bungaku Kenkyū no <Hōhō>: Bungakushi e” 古代文学研究の<方法> : 文学史へ. *Nihon Bungaku* 日本文学,
8. N.I. Konrad. *Japanese Literature: Examples and Commentaries*, Leningrad, 1927. E. M. Pinus, trans. *Kojiki*, Volume 1, Moscow, 1973. L.M. Ermakova,

A.N.Mesheryakov, trans. *Kojiki*, Volumes 2 and 3. - Saint Petersburg, 1994.

9. Mikhail Bakhtin “Проблемы творчества Достоевского” (Japanese translation by Kuwano Takashi 桑野隆 *Dostoevsky no Sōsaku no Mondai* ドストエフスキーの創作の

問

10.

11. See Konrad 1927, the same as (8) above.

i

t

УДК 378: 804.0 (045)

n

i

b

к

и

я

h

a

Акопова Е.С.

Старший преподаватель
кафедры «Мировые языки»
КГУТИ им.Ш.Есенова
Актау, Казахстан
e-mail: yelena.akopova@yu.edu.kz

ТВОРЧЕСКИЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация: В статье рассматривается изучение педагогического творчества и формирование творческих способностей преподавателя и учащихся, нестандартный и креативный подход учителя к изучению иностранного языка, что является главной гарантией высокого уровня его личностного развития и общей успеваемости на уроках.

Ключевые слова: творческий подход, профессиональное развитие, самообразование, творческое мышление, эффективность обучения.

~

e

n

j

i

M

o

Akopova E.S.

Senior lecturer
the Department of «World languages»
of the Yessenov University
Aqtau, Kazakhstan
e-mail: yelena.akopova@yu.edu.kz

CREATIVE APPROACH IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Abstract: The article is concerned the study of pedagogical creativity and the formation of creative abilities of the teacher and students, non-standard and creative approach of teacher to the study of a foreign language, which is the main guarantee of a high level of his personal development and overall performance in the classroom.

i

n

o

G

Keywords: creative approach, professional development, self-education, creative thinking, learning efficiency.

В настоящее время пристального внимания удостоивается изучение педагогического творчества и формирование творческих способностей и ученика и учителя. Творчество и профессия педагога тесно взаимосвязаны. Творчество предполагает творение, и проблема творчества заключается в создании учащимся наиболее подходящих условий для усвоения опыта и созидания. Тенденция по проблеме развития творческих способностей школьников повышается во многих странах мира. Стремительно возрастающая роль иностранного языка непосредственно оказывает существенное влияние на весь учебный процесс.

Пропуская творческую деятельность через себя, человек старается лучше рассмотреть свою личность. Учитель, использующий часто на уроке различные элементы творчества, непосредственно отвлекает учащихся от посторонних дел и притягивает их внимание, создает условия для повышения интереса к предмету и способствует доступному усвоению программного материала, тем самым создает идеальные условия для усвоения языкового материала в ненапряженной, доверительной обстановке.

Педагогическое творчество создает атмосферу доверия, доброжелательности, взаимопонимания между учеником и преподавателем. Известно, что учащиеся положительно относятся к творчески работающему педагогу, так как творческий подход в обучении благоприятно влияет на личность ученика, предоставляет ему прекрасную возможность для всестороннего личностного и профессионального развития [1,с.83].

На данный момент существует множество методик творческого мышления, но полной классификации пока не существует. Изучение иностранных языков является отличным направлением для формирования и развития основ творческого мышления. Язык культуры и язык преподавания означает обучение культуре, процесс неразрывно связанный с творческим мышлением со стороны преподавателя и учащихся. Творческое мышление необходимо преподавателю для создания атмосферы на занятиях по изучению специфического для страны изучаемого языка, для передачи нового языкового материала через культуру, а также для поддержания мотивации учащихся к самообразованию в этой области знаний, как средства обучения языку, чтобы научить жить и думать на этом языке. [2,с.256].

Планируя уроки иностранного языка, необходимо стремиться не только к тому, чтобы ученики узнали и запомнили новые слова, но и создать все условия для развития индивидуальности каждого ребенка.

Для поддержания интереса детей к языку, необходимо определить, что может

увлечь их в процессе обучения. Поэтому важным в работе учителя становится поиск резервов повышения качества и эффективности обучения иностранному языку, использование инновационных методов и приемов работы. Все это способствует решению основной задачи учителя — вызвать у учащихся устойчивый интерес к изучению иностранного языка и добиться умения свободного общения на нем.

В педагогической деятельности доминирует творчество, а работа педагога является довольно трудоемким процессом. Вся деятельность педагога предполагает творческий подход к работе. Основная трудность состоит в том, что научить творчеству нельзя, но творчески работать научить можно. Творческий подход характерен для каждого учителя, если он проявляет выдумку и изобретательность, вовлекает учащихся в организацию и проведение урока, делает учеников своими соавторами в конструировании уроков. В этом случае можно с уверенностью утверждать, что учитель добьется значительных успехов в повышении эффективности урока.

Современное общество нуждается в людях с творческим мышлением, способных принимать нестандартные решения. Однообразные, повторяющиеся действия заметно ведут к ослаблению интереса в обучении языка. Дети лишаются удовольствия от открытия, постепенно теряя способность к творчеству.

Приступая к изучению иностранного языка, школьники испытывают неподдельный интерес к изучению нового предмета. На первых уроках дети начинают с большим интересом изучать язык, они не остаются равнодушными, так как это всегда интересно узнавать что-то новое. Но довольно часто интерес со временем начинает заметно ослабевать, у некоторых учащихся начинаются проблемы с усвоением материала, непонимание некоторых элементов грамматики на должном уровне. Главной задачей учителя является поддержка постоянного и стабильного интереса к иностранному языку.

«Основопологающим в работе каждого учителя является стремление превратить процесс обучения из однообразного воспроизведения материала в творческий поиск. Этого можно достичь, превратив свой урок в нестандартный урок, урок творчества. Педагогическая проблема творчества заключается в создании условий, когда ученик осваивает опыт, открывает и пробует создавать новое» [3,с.142].

С помощью разнообразных технологий, методов, и приемов работы создается творческая ситуация на уроке иностранного языка. Учитывая возрастную особенность обучающихся, можно предложить творческие проекты, ролевые игры, дискуссии на различную тематику, съемку собственных видеофильмов, создание личных портфолио, инсценировку литературных произведений.

Урок представляет собой основную форму реализации целей и задач, и возможность подбора интересного материала. Правильно спланированный и насыщенный урок содержит различные виды работ, включает множество

упражнений, развивающие игры, повторяющиеся через определенный промежуток времени и способствующих эффективному процессу обучения. Уроки не должны повторяться, а быть своеобразными и отличаться от предыдущих уроков. Своеобразие урока заключается в его разнообразии с использованием различных игр, видеофильмов, мультимедиа, песен, соревнований, конкурсов, творческих проектов, дискуссий и т.д.

Творческая работа в языковом классе может привести к подлинному общению и сотрудничеству. Учащиеся используют язык для выполнения творческой задачи, поэтому они используют его как инструмент, в своей первоначальной функции. Творческие задания обогащают работу в классе, делают ее более разнообразной и приятной, используя индивидуальные таланты, идеи и мысли - как учащихся, так и учителя.

Разучивая, воспроизводя, инсценируя реальные жизненные ситуации, читая стихи, изучая пословицы, песни и сказки на иностранном языке, обучающиеся получают представление о культуре страны изучаемого языка, происходит процесс овладения коммуникативного минимума, достаточного для осуществления повседневного иноязычного общения. Учащиеся с огромным интересом и любопытством относятся к стране изучаемого языка, ее истории, культуре, искусству, нравам, обычаям, традициям, укладу повседневной жизни народа. Подобный интерес и любопытство подразумевают развитие кругозора и творческого потенциала ребенка.

Хорошее обучение опирается на множество различных качеств, которые учителя привносят в свои занятия, тем самым отражая знания, навыки и понимание, которые они накопили в результате своего профессионального образования и опыта преподавания.

Учителя иностранного языка располагают огромным количеством разнообразных способов развития творчества учеников, используя известные приемы стимулирования активной мыслительной деятельности для побуждения учащихся к высказыванию на изучаемом языке. Прекрасные возможности для формирования и развития навыков самостоятельной творческой деятельности дает использование игровых ситуаций на уроке, ролевых игр, творческих конкурсов и заданий, в процессе обучения иностранному языку преследующие цель решения возникающих проблем при использовании песен, проектов и презентаций. Игры положительно влияют на формирование познавательных интересов, способствуют осознанному освоению иностранного языка. [4,с.48].

Использование различных игр на уроках иностранного языка дает положительные результаты, повышает интерес ребят к уроку, позволяет сконцентрировать их внимание на главном — овладении речевыми навыками в естественной ситуации общения во время игры. При проведении интересной игры, у учащихся появляется желание изучать, запоминать иностранный язык,

практически овладеть им. Это один из ключей для устранения пассивности учащихся. Для всех, и особенно отстающих учеников, игра является стимулом к овладению языком. Необходимо чередовать игры с другими разнообразными формами и приемами работы, иначе она станет чем-то обыденным и интерес к ней, и, следовательно, к изучению иностранного языка снизится [5,3].

Существуют безграничные возможности сделать урок интересным и развивающим, также как и безграничны фантазия и воображение учеников. На уроках также необходимо использовать цитаты, высказывания, поговорки и пословицы, клише. Стихи, песни, рифмовки вызывают интерес к овладению определенными знаниями и соответственно способствуют формированию навыков в произношении, лексике и грамматике. Разучивая, воспроизводя, инсценируя реальные жизненные ситуации, стихи, пословицы, песни, сказки на иностранном языке, обучающиеся приобщаются к культуре страны изучаемого языка, овладевают коммуникативным минимумом, достаточным для осуществления повседневного иноязычного общения. Стихи с картинками, рифмовки с рисунками и песни предлагают различные и интересные способы сделать английский язык средством личного самовыражения, творчества и развития, служа для уменьшения аффективных барьеров в не угрожающей учебной среде.

Подготовка и проведение внеклассных мероприятий (конкурсов, викторин, праздников, недели иностранного языка, литературных вечеров и инсценировок) способствуют повышению интереса учащихся к изучению иностранного языка, улучшению качества знаний, развитию разговорных навыков, повторению и закреплению ранее изученной лексики, расширению словарного запаса. В процессе театральной инсценировки, праздника или постановки сказки на иностранном языке, ученики общаются и используют лексику и грамматику, усвоенную на уроках [6,с.32].

Чтение формирует интеллект, обостряет чувства, способствует развитию познавательных интересов, а также общей культуры школьников. Проводимая работа над чтением и инсценировкой литературных произведений, соответствующих возрастному уровню учащихся, благотворно влияет на развитие творческого воображения учащихся, расширению словарного запаса, развитию индивидуальных способностей, креативности, повышению их чувственной отзывчивости, развитию фантазии, мышления, обогащению внутреннего культурного и духовного мира ученика.

Многие учащиеся интересуются иностранной поэзией, некоторые занимаются творческими переводами стихотворений, где оценивается не точность перевода, а художественный стиль написания. Такие задания способствуют развитию творческих способностей и расширяют словарный запас школьников.

Песенный жанр также нравится учащимся как на уроке, так и в внеклассной работе. В наше время, когда песни на иностранном языке очень популярны и молодежь любит слушать и петь их, пытаюсь правильно выговаривать слова, интересуется смыслом песни, существует прекрасная возможность использовать это увлечение в изучении иностранного языка, а скучное заучивание новых слов и грамматических конструкций превратить в веселое и увлекательное занятие с песней.

Очень важно на этапе изучения иностранного языка научиться слышать и понимать отдельные слова и фразы в целом наборе непонятных звуков и с самого начала поставить правильное произношение. Песня способна точно и образно отразить различные стороны социальной жизни народа, воздействовать на интеллект, эмоции ребенка и его образно – художественную память, содействовать эстетическому воспитанию детей [7, 45].

Нетрадиционный урок несет в себе неотделимое сочетание образования, развития и воспитания. Но не следует слишком часто их проводить, иначе они станут традиционными и уровень эффективности снизится.

Творческий подход прогрессирующе и естественно относится к развитию личности ученика, значительно развивает воображение, наблюдательность, образное и критическое мышление учащегося. Нестандартный, креативный подход учителя тактично, без нравоучений и наставлений, стимулирует активность учеников, вызывает у них желание самостоятельно и плодотворно работать, что, следовательно, и является главной гарантией высокого уровня его личностного развития и общей успеваемости на уроках.

На уроках иностранного языка у учащихся появляется уникальная возможность развития творчества. Они погружаются в творческий процесс не по желанию учителя, а по необходимости выразить свою мысль, желание, чувство передать свои впечатления или открыть что-то новое.

Следует обязательно помнить, что мастерство учителя, в отличие от таланта и дара, не бывает врожденным – чтобы его достичь, необходимо долго и упорно работать над собой, над своей техникой преподавания, не забывая при этом постоянно совершенствовать свои знания о преподаваемом предмете.

ЛИТЕРАТУРА

1. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы. Москва: Академия, 2002, 206 с.
2. Robert Harris. Introduction to Creative Thinking. — London, Open University Press 2012, 256с.
3. Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. Казань: Ц ИТ, 2012, 608 с.

4. Ариян М.А. Ситуативная роль как фактор повышения эффективности обучения устной речи на иностранном языке. Москва: Просвещение, 1991, 287 с.

5. Мильруд Р.П. «Обучение школьников речевому взаимодействию на уроке иностранного языка» // ИЯШ. 1991 № 6, с.3-8

6. Мантрова Е.В. Театральное творчество и игра при обучении иностранному языку. Самара: Самарский университет, 2013, 32с.

7. Карпиченкова Е.П. Роль стихотворений и песен в изучении английского языка // ИЯШ. 1997 № 5, с. 45-46

ӘОЖ 378.147

**Алашабаева У.Н.,
Жаилаубек Л.,**
ғылым магистрі, аға оқытушы.,
Кәсіптік оқыту мамандығының
2 курс студенті ҚазҰлтҚызПУ
E-mail: Ulzhan.a@mail.ru
Алматы қ., Қазақстан

ПЕДАГОГТАРДЫҢ ЕҢБЕК МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Түйін: Педагогикалық мамандыққа назар білім беру оқшауланған және белгілі бір әлеуметтік функцияны орындай бастаған кезде пайда болды. Білім беру мәселелері тек білім беру сапасы, білім беру құрылымдарының болуы тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар өзіндік қызмет түрі – педагог қызметі тұрғысынан да қарастырыла бастады. Мотивация жүйенің сипаттамасына ие (тұтастық, құрылымдау, құрылыстың иерархиялық), сондықтан педагогтардың еңбек қызметінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын бірыңғай, серпінді дамып келе жатқан үдеріс ретінде қарастырылады.

Тірек сөздер: Кәсіби педагогикалық, мотивация, әлеуметтік-психологиялық, еңбек нарығы.

**U. N. Alashabaeva.,
L.Zhailaubek**
Kazakh State Women's
Pedagogical University
Almaty, Kazakhstan

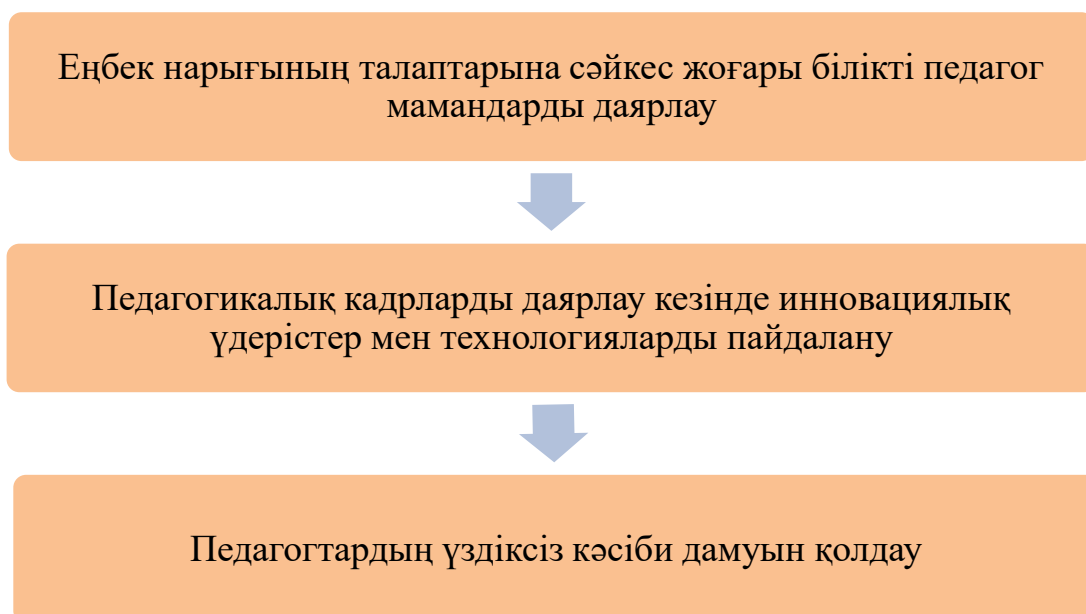
WAYS TO INCREASE THE MOTIVATION OF TEACHERS

Abstract: Attention to the teaching profession appeared when education became isolated and began to fulfill a certain social function. The problems of education began to be considered not only in terms of the quality of education, the availability of educational structures, but also with the allocation of a specific type of activity - teaching. Motivation has the characteristics of the system (integrity, structuring, hierarchical structure), therefore, in this work it will be considered as a single, dynamically developing organism, which is an important component of labor activity.

Keywords: Professional pedagogy, motivation, social and psychological, labor market

Педагогикалық мамандықтың мәні мен мақсатына, оны табысты және сапалы жүзеге асыруға байланысты қазіргі мәселелерге көңіл аударылады. Өз кезегінде, қызметті табысты іске асыру еңбек үрдісін ынталандырумен тығыз байланысты. Жеке тұлғаға әсер ету әдістері жаңғыра бастады. Мотивацияның мақсаты, ең алдымен кәсіби қажеттіліктерін қанағаттандыру жолымен қызметкердің өз еңбектерінде мүдделілігін арттыруды қамтитын жүйе ретінде қаралатын болады. Жүйелік тәсіл тұрғысынан мотивацияны біртұтас жүйе ретінде қарастыруға болады. Объектілерді қарастырудың құрылымдық-функционалдық әдісі тұтас жүйелерде олардың құрылымын бөлуге негізделеді. Құрылым ретінде біз қандай да бір өзгерістерді жүзеге асыру кезінде өзгермейтін нәрсені түсінеміз, ал функцияны біз құрылымның әрбір элементін орындайтын міндеттер ретінде анықтаймыз.

Осы жағдаятты қарастыра отырып, төмендегі мәселелерге мұқият назар аударылады (1-сурет):

Сурет 1 - Педагогикалық кадрларды даярлау мәселелері

Сонымен қатар, педагогикалық кадрларды даярлау мәселелер ғана емес, инновациялық үдерістер мен технологияларды пайдалану да, өзекті мәселе болып табылады. Қазіргі оқытушының еңбек қызметінде кездесетін жеке педагогикалық қиындықтары «қызметтің тиімділігі, сенімділігі, сапасы, қауіпсіздігі және қызмет субъектісінің жеке-психологиялық ерекшеліктері» арасындағы күрделі себеп-салдарлық байланыстардың болуы тұрғысынан қарастырылуы тиіс [1].

Уақыт өткен сайын, өндіріс және адамдарды басқару процесі күрделенеді. Өйткені, 20-30-шы жылдары пайда болған адами қарым-қатынастар мектебі өзінің зерттеулерінің назарын еңбек қатынастары процесінде адамдар арасындағы күрделенген қарым-қатынасты алға қойды. Осы ойды ұстанушылар әлеуметтік және психологиялық ғылымдардың жетістіктеріне үндеді, өйткені еңбек және оның өнімділігі процесінде пайда болатын мәселелер адамның еңбек процесіндегі мінез-құлқымен байланысты деп есептеді. Осылайша, жеке тұлғалардың еңбек тәртібін зерттеуге көңіл бөлінді, бұл еңбекті ынталандырудың әртүрлі әдістерін әзірлеуге және жетілдіруге көмектесті.

Г. Мюнстнерберг, М. П. Фоллетт, Э. Мэйо әлеуметтік-психологиялық қатынастарды зерттеуге өз назарын аударды: еңбек процесінде адамдардың үйлесімділігі, еңбек және капитал үйлесімі, еңбек процесіне тартылған барлық тараптардың мүдделерін есепке алды [2].

Басқару ғылымы үшін ғана емес, әлеуметтану үшін де мотивацияның жалпы моделіне қажеттілік болды. Әлеуметтік қатынастардың тетіктері жалпы адам тұлғасы сияқты күрделі. Жеке тұлғаның ерекшеліктерін түсіну үшін орта жалпыланған адамның қандай да бір жалпы үлгісі қажет. 50-жылдардың ортасына дейін белсенді дамыған адами қарым-қатынас тұжырымдамасының идеялары мен жетістіктері мінез-құлық ғылымдары мектебінің негізіне алынды. Оның ұстанушылары мотивацияның кейбір жалпы моделін құрастыруға тырысты, бұл жеке тұлғаның мотивациясының әртүрлі прагматикалық моделін жасауға мүмкіндік берді, олар болған жағдайларға және қызметтің өзін толтыруға байланысты. Мотивацияның барлық келесі теорияларын мазмұнды және процессуалдық деп бөлуге болады. Алғашқы теориялар оның мазмұндық толығымен мотивация процесін зерттеуге келеді. Бұған жеке тұлғаның қажеттілігін зерттеуге бағытталған теориялар кіреді, олар қандай да бір әрекетті жасаған кезде оның негізгі себептері болып табылады [3].

Мысалы: жеке тұлғаның мотивациясын арттыруда, тәжірибелік сабақ барысында студенттердің қызығушылығын арттырумен қатар олардың білім деңгейінің өсуіне үлкен үлес қосамыз. Мамандықтың ерекшелігіне байланысты, сабақта муляждық әдісті бастамастан бұрын студенттер тұлғаның жас ерекшелігіне, эскиз мен матаның құрылымын таңдап зерделеген кезде, сабақтың мақсатын студенттер жан-жақты ойлануына, сөйлеу мен тіл мәдениетін қалыптастыруға, өз ұшқыр қиялдағы ойларын еркін

жеткізуге, тіл байлықтарын, сөздік қорларын арттыру үшін сол нәтижеге жетеді [4].

Осы жағдаяттарды ескере келе, тәжірибелік сабағымда мотивациялық оқытудың маңызы студенттер үшін пәнге деген қызығушылықтарын одан әрі арттырды. Мотивация - сабақ барысында студенттер арасындағы қарым-қатынастың жақсаруына ықпал етеді. Сабақта технологиялық терминдер басым болғандықтан, өз ойларын еркін жеткізе де алмайтын үндемей отыратын студенттер да өздерін бірте-бірте аша бастайды. Сабақтың тақырыбы бойынша студенттер өз ойларын ашық түрде білдіре алады.

Нақтырақ айтатын болсақ, студенттер өздерінің креативті жаңа бір идея туғызатындығына, оны өз ортасында салып айтуына болатынын түсіне бастады. Жаңадан туындаған өз қиялдағы идеяларын, пікірлерін дәлелдеуге қызығушылықтары артты.

Шешеннің сөзі мерген, шебердің көзі мерген дегендей халық мақаласы, білім де оқығанның кәсіби деңгейінен құралады дегендей, сөз байлықтары аз студенттермен қандай жұмыс жасауға болатынын мотивация беру арқылы ашуға болады.

Осы тәжірибелік сабақ аясында студенттердің қызығушылығы артып, аудиторияда, бір-бірімен атмосфералық қарым-қатынаста болып сұрақтың әр түріне қарай ашық және жабық сұрақтар қойғыза отырып, болашақта студенттер баға жетпес тәжірибе алатынына сенімдіміз. Осындай мотивациялық әдістерін пайдалану өзара әрекеттесудің нәтежесінде өз ойларын, сөздік қорларын дамыту әдістерді жетілдіру, шығармашылық дағдыларын қалыптастыра отыру. Бұл кішкене мысал ретінде мақалаға енгізіп, баяндадық (2-сурет).

Сурет 2 - Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті «5В012000 – Кәсіптік оқыту» мамандығының 2 курс студенттері «Материалдарды өңдеу» пәнінде (2018ж)

Білім сапасы білім тасымалдаушыға, педагогқа ерекше назар аударатын көп өлшемді түсінік болып табылады, ол білім алушыларға әртүрлі

әдістемелердің көмегімен осы білімді береді. Педагогикалық мамандыққа назар білім беру оқшауланған және белгілі бір әлеуметтік функцияны орындай бастаған кезде пайда болды. Ол педагогикалық мамандықтың мәні мен мақсатына, оны табысты және сапалы жүзеге асыруға байланысты, қазіргі мәселелерге бет бұра бастады. Өз кезегінде, кез келген қызметті табысты жүзеге асыру кәсіби мотивация ұғымымен тығыз байланысты. Х. Хекхаузен, адамның мінез-құлқының қозғаушы күштерінің мәселелерін зерттеуші, «түрлі мүмкін әрекеттер арасындағы таңдау процесі, реттеуші процесс, осы себепке ерекше мақсатты жағдайларға қол жеткізуге бағытталған және осы бағытты қолдайтын процесс» деген уәждеме ұғымын білдіреді. Кәсіби дамудың уәждемесі деп жеке тұлғаны еңбек процесінде белгілі бір нәтижелер алуға бағытталатын және кәсіптегі жеке мағынаға қол жеткізуге бағытталған қызметке итермелеудің күрделі процесі түсініледі. Кәсіби қызмет адамның өз әлеуетін іске асырумен айналысатын адам өмірінің саласы болып табылады, ол өз кезегінде, өзінің ең жоғары құзыреттілігі аймағына ұмтылады, ол өзін қызмет процесінде сенімді сезіну үшін, оны неғұрлым тиімді орындайды.

Педагогтар басқа санаттағы адамдардан олардың өз жұмысында кәсіби дамуға маңызды бағытталуымен ерекшеленеді, оларда кәсіби және азаматтық борыш сезімі, болашақ ұрпақ үшін жауапкершілік, идеялық сенім мен әлеуметтік белсенділік басым.

Қарастырылып отырған мәселенің өзектілігі зерттелетін тақырыптың әлеуметтік маңыздылығына негізделеді. Бір жағынан, кәсіби педагогикалық даму үздіксіз үдеріс болып табылады, екінші жағынан, педагогтың кәсіби дамуын жүзеге асыру мәселелері Қазақстанда білім беруді жаңғырту жағдайында, өзінің лауазымдық міндеттерін тиімді орындайтын білікті қызметкерлерге жоғары сұраныс есебінен өзекті болып табылады.

Негізгі мәселе қазіргі заманғы педагогқа қойылатын талаптардың өсуі аясында оның кәсіби құзыреттілігін дамытуға тиісті көңіл бөлінбеуі болып табылады. Педагогтарға жыл сайын мемлекеттік кәсіби стандартқа сәйкес келетін талаптардың үлкен тізбесі ұсынылады, және де мемлекет оқытушылардың кәсіби дамуын ынталандыру үшін қосымша білім беру бағдарламасы бойынша курстар ұйымдастыруда. Біздің елімізде педагогтарға бағытталған білім беру саясаты олардың кәсіби сұраныстарын қанағаттандырады. Осының салдарынан педагогикалық қызмет процесінде мотивациялық әсер ету белгілі бір үдерістер пайда болады. Педагогтардың еңбек уәждемесі мәселелерінің теориялық әзірлену дәрежесі мен олардың кәсіби дамуының уәждемесін дамытуды қамтамасыз ететін тетіктердің жеткіліксіз әзірленуі арасында қарама-қайшылықтарды жою.

Жеке тұлғаның мотивациясын арттыруда, студенттердің тілдік қорын молайтуға, білім деңгейін көрсете алуына, білімін әділ бағалауына оң әсерін тигізетініне сенімім мол. Жаңаша ізденіс, жаңаша көзқарас жалғасын тауып, әлемдік білім беру кеңестігінің кеңеюінің ел ертеңі келешек ұрпақтың білім алудағы жетістікке жету жолында нәтижелі еңбек ететінімізге сенімдіміз.

ӘДЕБИЕТ

1. Dweck, C. (2000) Self-theories: Their role in motivation, personality and development [Өзіндік қабылдау теориясы: ынталандыру, даралау және дамытудағы оның рөлі], Philadelphia: Taylor and Francis.
2. Lave, J., (1988). Cognition in Practice. [Тәжірибе арқылы тану]. Cambridge University Press.
3. Lave, J., & Wenger, E., (1991). Situated Learning: Legitimate peripheral participation. [Жағдаяттық оқыту: Заңды перифериялық қатысу]. New York, Cambridge University Press.
4. Кәсіптік білім беруде ақпаратты-коммуникациялық технологияны пайдалану жолдары: Хабаршы-Вестник Педагогика ғылымдары, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университет, №4 (60). 2018. 204-208бет, ISSN 1728-5496

УДК 372.8

Алшанов Р.,
Докторант
«6D020700 - Переводческое дело»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: ruslan-alshanov@mail.ru

СПЕЦИФИКА МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА: ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ

Аннотация: В статье рассматриваются основные принципы в методике преподавания синхронного перевода. Автор выявляет традиционные теоретико-методические основы в преподавании дисциплины синхронного перевода, которые не потеряли актуальности и на сегодняшний день. Кроме того, автор акцентирует внимание на преимуществах применения доступных передовых цифровых технологий в процессе обучения синхронистов, что существенно повышает возможности преподавателя в применении на своих занятиях качественно новых методов обучения и способствует более продуктивной, ускоренной и всесторонней проработке умений и навыков, столь необходимых будущему переводчику-синхронисту в своей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: синхронный перевод, преподавание синхронного перевода, теоретико-методическая основа, цели обучения, передовые цифровые технологии.

Alshanov R.,
PhD student
“6D020700 – Translation studies”

SPECIFICITY OF SIMULTANEOUS INTERPRETING TEACHING METHODOLOGY: TRADITIONS AND INNOVATIONS

Abstract: The article deals with the basic principles in simultaneous interpreting teaching methodology. The author reveals the traditional theoretical and methodological foundations in teaching of simultaneous interpreting discipline, which have not lost their relevance to this day. In addition, the author focuses on the advantages of using available advanced digital technologies in the process of training simultaneous interpreters, which significantly increases the teacher's ability to apply qualitatively new teaching methods in classes and contributes to a more productive, accelerated and comprehensive development of the skills that the future simultaneous interpreter needs in his professional activity.

Keywords: simultaneous interpreting, teaching simultaneous interpreting, theoretical and methodological basis, learning objectives, advanced digital technologies.

В условиях все возрастающего и развивающегося взаимодействия между различными странами, когда человека постоянно окружают различные межкультурные и межъязыковые коммуникативные ситуации, вопрос подготовки профессиональных переводчиков, обеспечивающих коммуникацию между представителями разных лингвокультур, приобретает особое значение. «Перевод, в первую очередь, рассматривается как вид речевой деятельности в билингвальной среде, в которой переводчик является языковым посредником между двумя коммуникантами, мотивированными в прямой или косвенной форме на общение и обладающими или не обладающими билингвальной сущностью. Следовательно, основной целью процесса обучения переводу является формирование у обучающихся системы коррелирующих компетенций, позволяющих им эффективно участвовать в деятельности по обеспечению профессионально-ориентированной межъязыковой коммуникации в качестве переводчика» [1, с. 4]. На современном этапе развития перевода как особого вида речевой деятельности, его профессиональная прагматика и ориентация на полифункциональную профессиональную деятельность коммуникантов, ставит перед методистами, преподавателями и практиками перевода целый ряд задач. Они заключаются в том, чтобы:

- «– интегрировать новые функционально-деятельностные переводческие реалии в переводоведение;
- разработать на их основе качественно новые теоретические положения и переработать ныне существующие;
- сформировать новую методическую концепцию преподавания перевода;

– на основе качественного взаимодействия теоретических и методических положений, подкрепляемых реальной переводческой практикой, разработать концептуально новую модель учебника перевода;

– вывести обучающегося в функциональную сферу актуальных переводческих компетенций» [там же, с. 2].

Несмотря на прослеживающуюся сегодня тенденцию обновления теоретико-методической основы в преподавании перевода, методика преподавания синхронного перевода в целом почти не претерпела изменений с момента своего появления. Это связано с преобладанием практической направленности процесса синхронного перевода. Обучение синхронному переводу по своей структуре является объективно сложным и комплексным процессом, так как данный вид речевой деятельности находится на стыке разных культур, языковых и ассоциативно-понятийных систем, разворачивается между двумя и более представителями разных лингвокультур, а также носит ситуативный характер.

Традиционно конечная цель обучения профессиональному синхронному переводу основывалась на ряде частных целей. «В соответствии с современными требованиями к теории обучения при анализе целей обучения вначале указываются изменения, которые планируется внести в личность обучаемого, затем указываются конкретные виды деятельности, которые необходимо сформировать» [3, с. 46].

Первая частная цель обуславливается сложностью синхронного перевода как речевой деятельности и его психолингвистическими особенностями. «Овладение синхронным переводом невозможно без существенного развития перцептивных, мнемических, мыслительных и других способностей обучаемых» [4, с. 254]. Психологическая перестройка речевых и переводческих навыков и умений имеет первостепенную важность в процессе подготовки синхронных переводчиков. Кроме того, в рамках этой задачи крайне необходимо работать над систематическим и интенсивным развитием перцептивных качеств, быстроты реакции, памяти, мышления, внимания, устойчивости к интенсивным умственным напряжениям представляет собой непрременную цель обучения синхронному переводу. В распоряжении преподавателя имеется широкий выбор пособий и упражнений, направленных на развитие и проработку каждого из перечисленных когнитивных процессов.

Вторая частная цель обучения связана непосредственно со структурой деятельности синхрониста. Для овладения синхронным переводом обучаемому необходимо овладеть выполнением действий и операций, составляющих синхронный перевод, а главное сформировать способности выполнять их в том темпе и тех комбинациях, которые свойственны синхронному переводу. Речь идет о формировании: а) навыков и умений специфического ориентирования в речи оратора в условиях синхронного перевода; б) навыков и умений поиска и принятия переводческих решений на основе ограниченной информации о содержании и языковой форме переводимой речи в условиях жесткого лимита времени; в) навыков и умений говорения в условиях занятости сознания

ориентированием в речи оратора и поиском переводческих решений; г) навыков синхронизации трех указанных процессов; д) навыков и умений применения переводческих трансформаций и стратегий в условиях синхронного перевода. Главное в реализации второй частной цели – формирование способностей скоростного выполнения действий в синергии. Наряду с заданиями по практическому выполнению перевода на аудиторных занятиях широко применяется весьма эффективное упражнение под названием «теневой повтор», когда обучаемому следует проговаривать речь выступления вслед за оратором с отставанием в несколько секунд, в точности повторяя содержание речи и интонационные характеристики оратора. Кроме того, преподавателю стоит уделять время на изолированную и комбинированную проработку стратегий компрессии и декомпрессии, вероятностного прогнозирования содержания высказывания, стратегий столлинга и линейности.

Третья частная цель может быть продиктована необходимостью обогащения и закрепления активного вокабуляра и фоновых знаний из самых разных сфер человеческой деятельности. В тематическое содержание дисциплины по синхронному переводу входят наиболее актуальные сферы, такие как: экономика, общественно-политические отношения, наука, культура и образование стран родного и изучаемого языка. Также могут вводиться и другие дисциплины, связанным с будущей специализацией в практической работе синхрониста. Сюда же можно отнести дальнейшее совершенствование владения выразительными ресурсами иностранного и родного языков. Эта цель достигается главным образом при прохождении курсов других учебных дисциплин. Однако в связи с тем, что для синхронного переводчика требуется большая надежность знаний и большая готовность к их употреблению, указанная цель попутно решается в процессе преподавания синхронного перевода.

Четвертая частная цель заключается в сообщении теоретических знаний о лингвистических, психолингвистических и психологических особенностях деятельности синхронного переводчика и процесса овладения ею. Теоретические знания в области синхронного перевода призваны, во-первых, активизировать творческую активность обучаемых при овладении синхронным переводом в условиях учебного заведения, сделать учебный процесс более целеустремленным и осмысленным с их стороны. Во-вторых, запас теоретических знаний облегчит переводчикам освоение достижений современной науки и их внедрение в практическую деятельность.

Данная методика остаётся актуальной и на сегодняшний день. Она твёрдо закрепились в качестве традиционного подхода в преподавании синхронного перевода. Комплексы упражнений, направленные на достижение вышеуказанных частных целей в обучении и профессиональной подготовке синхронных переводчиков, успешно применяются в стенах переводческих школ и высших учебных заведений. Но при всей традиционности методов обучения стремительно изменяется техническая составляющая процесса обучения синхронистов. Это связано с широким применением инновационных компьютерных и цифровых технологий при подготовке синхронистов. Если в

середине прошлого века в распоряжении будущих переводчиков были тренировочные материалы, записанные на магнитную ленту и бумагу, то в настоящее время специальное программное обеспечение, интерактивные доски, Интернет и локальная сеть стали основными ресурсами в обучении и самоподготовке переводчиков. Здесь следует отметить, что идеальным условием в подготовке синхронистов всегда оставалась и остаётся полная имитация процесса синхронного перевода, которая предполагает наличие конференц-студией с оборудованием для осуществления синхронного перевода. В таком помещении имеется возможность проводить со студентами тренировочные конференции, сопровождающиеся полноценным синхронным переводом. Кроме того, студенты получают бесценный опыт работы в звукоизоляционной кабинке со специализированным оборудованием, навыки работы с которым желательно довести до автоматизма. Но зачастую не всегда удаётся обеспечить или получить регулярный доступ к кабинетам, также, как и организовывать подобные тренировочные конференции. В связи с этим обстоятельством компьютерные классы при наличии необходимого технического оснащения способны послужить достойной альтернативой в обучении будущих синхронистов. С помощью интерактивной доски с доступом к Интернету можно приобретать и обогащать фоновые знания и объём активного вокабуляра по изучаемой тематике. С помощью программного обеспечения для работы по локальной сети можно проводить мозговые штурмы, дискуссии, дебаты. С помощью компьютеров студенты легко могут работать с различными онлайн словарями и справочниками, воспроизводить видео- и аудиозаписи тех или иных мероприятий, осуществлять предпереводческий и постпереводческий анализ, выполнять запись собственного синхронного перевода и работать над ошибками. Все вышеперечисленные виды учебной деятельности удобно совмещать во время одного занятия.

Таким образом, возрастающая актуальность синхронного перевода накладывает высокие требования к подготовке и компетентности переводчиков. Поэтому преподавателям дисциплины синхронного перевода необходимо не только превосходно владеть методикой преподавания и техникой выполнения синхронного перевода, но и активно применять имеющиеся в своём распоряжении передовые цифровые технологии. Комплексное применение наработанной методики преподавания синхронного перевода и цифровых технологий значительно расширяют потенциал и возможности преподавателя в реализации качественно новых методов обучения и способствует более продуктивной, ускоренной и всесторонней проработке умений и навыков, столь необходимых будущему переводчику в своей профессиональной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1 Штанов А. В. Технология перевода и методика преподавания (компетентностный подход): монография / Моск. гос. ин-т междунар. отношений

(ун-т) МИД России, каф. языков стран Ближнего и Среднего Востока. — М. : МГИМО-Университет, 2011. 250 с.

2 Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний. Изд-во МГУ, 1975.

3 Бородулина М. К. и др. Обучение иностранному языку как специальности. М., 1975.

УДК. 94(560):355.48

Z. Askarova

c.p.s., professor

A. S. Akylbay

master

Kazakh national women's pedagogical University,

Almaty, Kazakhstan.

e-mail: zhanymsha.askarovna54@ mail.ru

FORMATION OF ETHNOPEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS THROUGH ARTISTIC DESIGN

Abstract: One of the main tasks of modern training and education is to involve future specialists in the work of art, develops the identity and artistic wisdom of the people, the wisdom of his views and feelings, brings up the best qualities of the national character. Having mastered the future specialists of arts and crafts, they reveal the wealth of folk culture.

Future specialists have the opportunity to develop an interest in folk art, develop cognitive abilities, improve the culture of independent work, engage in scientific activities, skillfully apply their knowledge and skills.

Keywords: Future specialist, arts and crafts, ethnopedagogical values, student, creative work, folk art.

Ж.Аскарова

п.ғ.к., профессор

А.С.Акылбай,

магистрант

Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті,

Алматы. Қазақстан

e-mail: zhanymsha.askarovna54@ mail.ru

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН КӨРКЕМӨНЕР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін: Болашақ мамандарды оқыту және тәрбиелеу тәжірибесінде халықтық педагогика идеяларын пайдалану проблемасының өзектілігі қазіргі жағдайда халықтың әлеуметтік-тарихи және мәдени құндылықтарына жүгіну қажеттілігімен байланысты. Адамзат ғасырлар бойы ғасырлар бойы сақталған рухани байлықты сақтауға ұмтылды. Қазіргі заманғы оқыту мен тәрбиелеудің негізгі міндеттерінің бірі – болашақ өнер мамандарын шығармашылыққа тарту, ол халықтың өзіндік ерекшелігі мен көркемдік даналығын, оның көзқарастары мен сезімдерінің даналығын бейнелейді, халық сипатындағы ең жақсы қасиеттерге тәрбиелейді.

Тірек сөздер: болашақ маман, сәндік-қолданбалы өнер, этнопедагогикалық құндылықтар, студент, шығармашылық жұмыс, халық өнері.

Елбасы Қазақстан халқына кезекті жолдауында жастардың әлеуметтену процесі патриотизм, халық бірлігі, рухани – мәдени саналуандық, толнранттылық, отбасы құндылықтары жайлы білуге бағыттаған. Бұл көтерілген мәселелердің уақыт талабынан туындап отырғандығы да шындық. Олай болса, сәндік қолөнер негізінде білім алып, білік пен дағды-машыққа қол жеткізуі ғана емес, солардың негізінде дербес, кәсіби ойлауы, кәсіби құзіреттілігі дамыған, білікті, өзгермелі бүгінгі дүниеге лайықты тіршілік ете алатын, мемлекет дамуының негізгі ресурсы ретінде болашақ маманның этнопедагогикалық құндылықтарын дамыту. Өйткені бүгінгі күні біздің елімізге әлеуметтік-кәсіби және адами талаптарға жауап бере алатын, жаңа идеяны туындатушы және құнды ойларды тасымалдаушы жаңа типтегі маман қажет [1].

Еліміздің тарихы мен мәдениетін, әр халқының ежелгі терең, ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүр мен көркемдік құндылықтарының өзіндік орны бар. Әр түрлі дәуірдегі мәдениет туындыларының бірегей үлгілерімен таныс бола отырып, болашақ мамандарға өткен ғасырлар тәжірибесінде сәндік қолөнер негізінде ұлттық дәстүрлерінің одан әрі жетілуіне үлкен мән беріледі. Мұның бәрі болашақ мамандардың жалпы мәдениет деңгейін арттыруға және адамгершілік сана-сезімінің өсуіне ықпал етеді.

Болашақ мамандарды оқыту және тәрбиелеу тәжірибесінде халықтық педагогика идеяларын пайдалану проблемасының өзектілігі қазіргі жағдайда халықтың әлеуметтік-тарихи және мәдени құндылықтарына жүгіну қажеттілігімен байланысты. Адамзат ғасырлар бойы ғасырлар бойы сақталған рухани байлықты сақтауға ұмтылды. Қазіргі заманғы оқыту мен тәрбиелеудің негізгі міндеттерінің бірі – болашақ өнер мамандарын шығармашылыққа тарту, ол халықтың өзіндік ерекшелігі мен көркемдік даналығын, оның көзқарастары мен сезімдерінің даналығын бейнелейді, халық сипатындағы ең жақсы қасиеттерге тәрбиелейді.

Сондықтан болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнер арқылы ұлттық идеалдарын түсініп, басқа да уақыт пен халықтардың құндылықтарын меңгеруге болады. Халық әр кездерде көркем түрде өмірге деген көзқарасын, табиғатқа деген сүйіспеншілігін, сұлулықты түсінуге тырысты. Болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін

көркемөнер арқылы меңгере отырып, олар халық мәдениетінің байлығын ашады. Халық педагогикасының идеяларымен оқушылармен жұмыс жүргізу үшін мұғалім педагогикалық шеберліктің қайнар көздерін және ғасырлар бойы жинақталған тәжірибені дұрыс пайдалануы тиіс [2].

Болашақ мамандардың, демек студенттердің халық өнеріне деген қызығушылығын ескере отырып, мынаны ескеру қажет:

- халық өнерінде ұрпақтың дәстүрлі көркемдік тәжірибесі шоғырланады;
- халық және сәндік өнер туындылары адамның көркемдік талғамы артады;
- шығармашылық бастауларын дамытуға ықпал етеді;
- халық кәсіпшілігімен танысу және зерттеу үшін қолөнер сабақтарында кең мүмкіндіктерге ие болады.

Болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнер арқылы жетілдіруде, қазіргі өмір мәні мұқият және егжей-тегжейлі зерттеуді талап етеді. Атап айтқанда, халық кәсіпшілігі материалдарын қолөнері сабақтарына енгізу, оларды студенттерде халық өнері, ұлттық мәдениет туралы белгілі бір білім жүйесі қалыптасатындай етіп жасау, оған қол жеткізуге халық шығармашылығы үлгілерін сабақтарға қосуға көмектеседі. Ұлттық мәдениет элементтерін мақсатты қолдану арқылы тәрбиелеуді оңтайландыру үшін қолөнері сабақтарында эксперименталдық түрде жүргізілген және сынақтан өткізілген неғұрлым ұтымды әдістемелік тәсілдер пайдаланылады:

а) жалпы адамзаттық рухани-адамгершілік құндылықтардың бейнесі ретінде ұлттық мәдениет жауһарларының мәнін ашу; оның мақсаты-студенттерге ата-бабаларымыз бен замандастарымыздың әрбір шығармасының шығармашылық пен ұлттық мәдениетті әлеуметтік маңызды құндылықтар ретінде жүзеге асырудың жеке үлгісі ретінде терең онтологиялық мағынасын анықтау және көрсету;

б) халық кәсіпшілігі бұйымдарының тақырыптық коллекцияларын жасау, көрсету және талқылау; оның мақсаты – студенттердің санасында қалыптасқан қуатты адамгершілік зарядтары туралы, еліміздің рухани мәдениетін жетілдіру саласындағы шығармашылық ізденістің жоғары энергетикалық әлеуеті мен қажымасандығы туралы түсініктерді айқын бекіту, анықтау және объективтендіру;

в) қолөнер сабақтарына өнертану шеберлерін шақыру; оның мақсаты: студенттерге халық шығармашылығы заттарын дайындау процесін барынша жақындату және сол арқылы оларда тиісті өндірістік үдерістердің күш-жігері туралы нақты түсінік қалыптастыру және шығармашылық қызметке өздігінен қосылу мүмкіндіктеріне оптимистік сенім қалыптастыру;

г) мұражайларға экскурсия жүргізу; оның мақсаты: дүниетанымдық-әдіснамалық құрылымдарды құру, бекіту және нығайту, тарихи ой-өрісін кеңейту, рухани мәдениетті ұғыну; д) студенттерге шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды ұсыну.; оның мақсаты-білім беру-тәрбие процесінде жеке-тұлғалық бастауды жандандыру, ұлттық мәдениет, халық шығармашылығы саласында өзін - өзі растауға мүмкіндік беру;

е) студенттер шығармашылығының көрмелері мен конкурстарын ұйымдастыру; оның мақсаты-білім беру - тәрбие процесіне жарыспалылық элементтерін енгізу, оқу-шығармашылық қызмет құралдарымен студенттердің әлеуметтік мәртебесін арттыру үшін жағдай жасау.

Кез келген халық өзінің қалыптасқан дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын жоғары бағалайды. Олар өскелең ұрпақты тәрбиелеуге және осы қоғамда қабылданған жеке және қоғамдық өмірдің нормаларын бұзудан адамдарды ұстап тұруға ықпал етеді. Халық салт-дәстүрлерін сақтау, сақтау және дамыту адамзат өмірінің кез келген тарихи кезеңі үшін прогрессивті құбылыс және әлеуметтік қажет болып табылады. Әр халықтың салт-дәстүрлері өз ерекшеліктері мен бағыттарына ие екендігі белгілі. Олар тәрбиенің кең салаларын қамтиды: адамгершілік, еңбек, эстетикалық, ақыл-ой, т.б. Ұрпақтардың сабақтастығын жүзеге асыратын ұлттық салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптардың негізгі жолсеріктері отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орны болып табылады.

Студенттер сәндік-қолданбалы өнерді меңгере отырып, халық мәдениетінің байлығын ашады. Халық педагогикасының идеяларымен жұмыс жүргізу үшін оқытушы педагогикалық шеберліктің қайнар көздерін және ғасырлар бойы жинақталған тәжірибені дұрыс пайдалануы тиіс. Еліміздің сәндік-қолданбалы өнері халық ойының бір түрі бола отырып, қазақ халқының көркемдік-эстетикалық және адамгершілік мәнін көрсете отырып, тәрбиелік ықпал етудің үлкен күші бар. Оның педагогикалық әлеуеті студенттерді көркем-эстетикалық тәрбиелеуде үлкен, шығармаларымен танысуы олардың шынайы өнерді ажырата білуін, мәдениеттің шынайы және жалған қадір-қасиетін өз бетінше түсіну қабілетін дамытуға, көркемдік түсініктерді, рухани қажеттіліктерді кеңейту мен дамытуға, көркемдік және эстетикалық талғамның қалыптасуына, шынайы болмыста сұлулықты көруге үйретеді, қиял мен қиялды дамытады.

Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері мысалында мәдени-тарихи бастауларға оралу тұлғаның идеялық-адамгершілік дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, студенттерге қолөнер шеберлері жасаған бұйымдарды жасаудың шығармашылық процесіне қатыстылығы олардың әдемі және пайдалы заттар жасауды үйренгенінен қуаныш пен қанағаттанушылықты сезінуге ғана емес, сонымен қатар өздерін әдемі жаратушы ретінде сезінуге мүмкіндік береді. Шығармашылық студенттерден белсенді, қиял мен ақыл ойды талап ететін, пассивті тыңдаушы және көрермен болып табылмайтын қандай да бір іспен әуестенген кезде ғана дамитынын атап өту керек [3].

Болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнер арқылы жетілдіру процесімен және шығармашылық жұмыстан алынған өнімімен эстетикалық рахаттану табысқа үміт ұялатады, көркем-эстетикалық қызығушылықтың дамуына ықпал етеді. Болашақ мамандар этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнер арқылы дәстүрлерін қолдана отырып, сәндік бұйымдарды дайындауда әр түрлі материалдар мен құралдармен техникалық дағдыларды дамытуға, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға, қол мен көздің іс-қимылдарын үйлестіруге ықпал етеді. Ал, белгілі болғандай, студенттердің

қолөнерге деген қабілеттері мен дарындыларының бастауы – осылайша, оқу-тәрбие процесінде, сәндік-қолданбалы өнерді қолдану, олардың шығармаларымен танысу, қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнер дәстүрлерін қолдана отырып бұйымдар жасау, бірінші кезекте, халықпен рухани байланыс сезіміне негізделген тұлғаның ұлттық сана-сезімінің дамуына ықпал етеді, өз халқы үшін ұлттық қадір-қасиет пен мақтаныш сезімін оятады және дамытады., студенттерді ұлтаралық, жалпыадамзаттық қатынастар саласында адамгершілік сезіміне тәрбиелейді, қоршаған ортадағы шындыққа белсенді, шығармашылық қарым-қатынасқа тәрбиелейді, композициялық тепе-теңдік және түстік үйлесім сезімін, техникалық дағдылар мен еңбек біліктерін, көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Болашақ мамандардың қол жетімді көркем-эстетикалық іс-әрекетін сәндік-қолданбалы өнерінің барлық алуан түрлілігін пайдалану арқылы көркем-эстетикалық тәрбие, өсіп келе жатқан ұрпақтың мәдениеті мен ұлттық өзіндік санасын дамыту міндеттерін табысты шешуге мүмкіндік береді.

Болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнер арқылы көркем, техникалық және басқару элитасы болып табылатын әлеуметтік-мәдени дамуының және әлеуметтік-мәдени технологиялардың рөлі артады. Олар екі бағытта дамиды: студенттерге білім беру және оның бос уақытын өткізу саласында.

Бірінші білім беру саласында бұл технологиялар студенттерді азаматтық білім берудің қоғамдық-мемлекеттік тұжырымдамасы негізінде өздерінің жобалық әлеуметтік бастамаларын жобалауға және ілгерілетуге оқытуға бағытталған. Бұл тұжырымдама қалыптастыру сатысында, оны эксперименттік тексеру мен іске асыру үшін негізгі, орта арнайы және жоғары білім беру мекемелері, сондай-ақ коммерциялық емес қоғамдық ұйымдар негіз болады.

Ал, бос уақытта студенттермен жұмыс істейді және ЖОО-ның тәрбие жұмысы жөніндегі мамандарымен серіктестік негізінде жұмыс істейді. Жоғары оқу орындарында студенттік өзін-өзі басқарудың тиімді ұжымы ретінде студенттік кеңестердің қызметін жаңғырту аясында студенттердің әлеуметтік белсенділігі мен азаматтық жауапкершілігінің нормаларын дамытуға бағытталған тәрбие жұмысының тұжырымдамасы, бағдарламалары, жоспарлары әзірленеді және жүзеге асырылады.

Азаматтық білім беру тұжырымдамасын, сондай-ақ білім, тәрбие, мәдениет басқармасының мамандары мемлекеттік жастар саясаты басымдықтарының өзгеруін ескере отырып, қазіргі заманғы жағдайда әлеуметтік жауапты жастарды тәрбиелеу мен қолдауға бағытталған, өз еңбегінің нәтижелеріне иелік ете алатын, өзінің әл-ауқатына қамқорлық жасай алатын және қажет болған жағдайда әлеуметтік қорғалмаған адамдарға көмек көрсете алатын, сондай-ақ өзінің тұратын жерінің өнері мен мәдениетіне үлес қоса алатын мамандар әзірлейді, бұл әлеуметтік-шығармашылық қызметтің негізін құрайды.

Этнопедагогикалық әлеуметтік-мәдени технологиялар білім беру саласында және студенттердің бос уақытында сәндік қолөнер үйірмелерін өткізу

саласында қоғамдық дамудың қарама-қайшылығын еңсеруге бағытталған, ол қоғамға және қазіргі кезеңде және болашақта тек білікті зияткерлік-басқару ресурстары ғана емес, ғылымның, мәдениеттің және өндірістің дамуын сенуге болатын жоғары адамгершілік адамдар, әлемдік апаттардың мүмкін қайтымсыз салдарларының алдында дәрменсіз болу қаупі жоқ. Студенттерді бос уақытында шығармашылыққа тарту үшін педагогикалық жолдар мен қазіргі заманғы тәсілдерді іздестіру қажеттілігімен негізделген. Олар теориялық-қолданбалы сипатқа ие және орта кәсіптік білім берудің өзекті мәселелерінің бірі-колледж педагогтары студенттерінің көркем мәдениетін қалыптастыруға бағытталған.

Орта кәсіптік білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарына ұлттық-өңірлік компоненттерді енгізу жағдайында арнайы пәндерді, сәндік қолөнер бағытындағы үйірме жұмыстары оқытудың рөлі айтарлықтай артады.

Үйірме жұмыстарының жүйесінде ұлттық қолданбалы өнер декорациялары ерекше орын алады.

Көптеген ғалымдардың айтуынша, көркем мәдениеттің негізі халық өнері болып табылады, оның құрамдас бөлігі - халықтық сәндік-қолданбалы өнер. Мәселенің тарихи және өзекті негіздерін зерттеу барысында халықтық сәндік-қолданбалы өнердің даму механизмі ашылды. Оның тарихи дамуы: отбасылық дәстүрлер; қолданбалы өнер, сәндік- қолөнерін оқытудың арнайы ұйымдастырылған түрлері; кәсіби мекемелерде, орта және жоғары педагогикалық оқу орындарында кәсіби даярлау барысында халық өнеріне оқыту арқылы жүзеге асырылады [4].

этнопедагогикалық мәдениетін көркемөнердің дамуы табиғи-географиялық, мәдени және әлеуметтік-экономикалық факторлардың әсерімен қарастырылған. Осыған байланысты халықтық сәндік қолданбалы өнерді аймақтандыру бар, атап айтқанда әрбір халықтың және қазақстан халқының сәндік - қолданбалы өнерін бөліп көрсетеді.

Атап айтқанда Қорған облысының халық сәндік-қолданбалы өнерінің даму ерекшеліктері мен экспонаттарымен анықталды. Қорған облысында халықтық сәндік-қолданбалы өнердің әртүрлі түрлерінің таралуы және олардың дамуының жоғары деңгейі оларды білім беру процесінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Студенттерінің көркем мәдениетін қалыптастыру құралы ретінде халықтық қолданбалы өнер декорациясының этнопедагогикалық мүмкіндіктерін анықтауға келесі мүмкіндік берді:

- Т
- ұлғаның көркем ой-өрісінің кеңеюі;
-
- тұлғаның көркемдік қажеттіліктерін өзектендіру;
- К
- өркем-сәндік қызметті жандандыру;
- Х
- алық дәстүрлеріне деген қызығушылықты және құрметтеуді дамыту;
-
- аймақта халықтық сәндік қолданбалы өнерді сақтау және дамыту.

Халықтық сәндік-қолданбалы өнер негізінде студенттерінің көркем мәдениетін қалыптастыру процесі жүзеге асырылады.

Болашақ мамандардың этнопедагогикалық мәдениетін көркем өнер арқылы оқу бағдарламасына көркем мәдениетті қалыптастыру құралы ретінде халықтық сәндік-қолданбалы өнердің этнопедагогикалық мүмкіндіктері анықталады. Студенттер оқу үрдісінде және оқудан тыс жұмыста сәндік-қолданбалы іс-әрекетінің жеке және ұжымдық формаларының жүйесін ұйымдастыру мүмкіндіктерін қолданады. Әзірленген шығармашылық жұмыстарына сәйкес арнайы әзірленген педагогикалық сараптама жүргізу және басқа да шығармашылық жұмысты бағалау әдістері негізінде қорытындыланады. Демек шығармашылық жұмыстарды бағалау критерияларын қолданады.

Мұнда біріншіден, шығармашылық жұмыстың тақырыбына, оның қолдану мақсатына, таңдалған сюжетті эскизіне, түстік шешіміне аса көңіл бөлінеді. Екіншіден, шығармашылық жұмыстың материалда орналасуына, орындалу техникасы мен технологиясына және жұмыстың безендірілуі қарастырылады. Осылайша, әзірленген шығармашылық жұмыстарыға халықтық сәндік-қолданбалы өнердің педагогикалық мүмкіндіктерін анықтау және іске асыру, сәндік-қолданбалы өнердің арнайы пәндеріне аймақтық понентті енгізу, оқу үрдісінде және оқудан тыс жұмыста сәндік-қолданбалы қызметтің жеке және ұжымдық формаларының жүйесін пайдалану студенттерінің көркем мәдениеті деңгейін арттыруды қамтамасыз етеді.

ӘДЕБИЕТ

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы.12.04.2017 ж.
2. Александрова Л. М. Этнопедагогическая подготовка студентов на занятиях по дисциплине «Народное декоративно-прикладное искусство» //Образование и воспитание. - 2015.- №2. 71-73 бет.
3. Құрсабаев М.Қ, - Мектептегі оқушылар ұйымының тәрбиелік моделі. Білім беру жүйесіндегі этнопедагогика, 2005/6, 62-64 б.
4. Ысқақ Ә. И. Болашақ сәндік өнер мамандарының кәсіби даярлығын этнокөркемдік білім беру арқылы жетілдіру.13.00.08 - Кәсіптік білім беру теориясы мен әдістемесі. Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясы. Шымкент ,2010.

УДК 378.046.4

Асыл М.Б.,
Преподаватель
Кафедра востоковедения
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан

ВЛИЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЯ НА ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы, связанные с профессиональным развитием педагога. Профессиональное обучение учителей вызывает все больший интерес как один из способов формирования все более сложных навыков, необходимых студентам для достижения успеха в 21-м веке. Чтобы выявить особенности эффективного профессионального развития, есть много работ по методологическим исследованиям, которые продемонстрировали положительную связь между профессиональным развитием учителя, практикой преподавания и результатами учащихся. Автор определяет эффективное профессиональное развитие как структурированное профессиональное обучение, которое приводит к изменениям в практике учителя и улучшению результатов обучения студентов.

Ключевые слова: профессиональное развитие, система повышения квалификации, качество профессиональной деятельности учителя, результаты обучения студентов, компетентность

INFLUENCE OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF A TEACHER ON IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING

Assyl M.,
Teacher
Department of oriental studies
KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
monikaassyl@gmail.com

Abstract: Teacher professional learning is of increasing interest as one way to support the increasingly complex skills students need to succeed in the 21st century. To identify the features of effective professional development, there are many papers on methodologically rigorous studies that have demonstrated a positive link between teacher professional development, teaching practices, and student outcomes. Author define effective professional development as structured professional learning that results in changes to teacher practices and improvements in student learning outcomes.

Keywords: professional development, advanced training system, quality of teacher's professional activity, student learning outcomes, competence

Образовательные системы во всем мире признают, что качество обучения является наиболее важным фактором в ВУЗе, влияющим на студенческие результаты. Роль и важность обучения в течение всей жизни как части квалификации учителя не вызывает сомнений, в частности, с точки зрения личностного и профессионального развития учителей, а также продвижения имиджа учебного заведения и повышение качества обучения. Наша страна все

еще переживает переходный процесс. Каждый день проводятся новые реформы в сфере образования. Большая часть этих усилий направлена на развитие образования в целом; другие более конкретны и направлены, например, на улучшение профессионального развития педагогов.

Во многих странах обучение проходит через большие преобразования. Динамические изменения в области образования побуждают большинство педагогов работать совместно, чтобы эффективно реагировать на изменения и достижения самых высоких стандартов производительности. Усталым учителям с неудовлетворительной оплатой труда пришлось столкнуться с ситуацией, когда им нужно учиться и внедрять международные стандарты обучения и новые учебные программы. Они после предпринятых изменений осознали, что они должны тоже подвергнуться изменениям в практике профессионального развития. Все эти тенденции и требования были важным фактором, который побудил учителей пересмотреть свой профессионализм и принять правильные решения для лучшего профессионального развития, чтобы продвинуть их намеченные цели в деле образования [1,с.2].

В течение последнего десятилетия в Казахстане были предприняты более активные усилия для повышения квалификации преподавателей и их развития. Министерство образования и науки стремится к повышению качества образования в структурном подходе, включая разработку новых стратегий и политики в области образования, реформы учебных программ, публикацию новых учебников и повышение квалификации учителей. В этом контексте особое значение было уделено профессиональному развитию учителей, при полном понимании того, что учителя вносят изменения непосредственно в учебные аудитории делая студентов частью этих изменений.

Профессиональное обучение учителей вызывает растущий интерес как важнейший фактор в формировании все более и более сложных навыков, которые студенты должны усвоить, чтобы добиться успеха в 21 веке. Новые формы обучения необходимы для развития у студентов таких навыков, как глубокое владение сложным контентом, критическое мышление, комплексное решение проблем, эффективное общение и сотрудничество и самообразование. Ведь преобразования казахстанского общества в целом и школы в частности обусловили изменение требований к обучающимся. «Выпускник знающий» перестал соответствовать запросам социума. Возник спрос на «Выпускника умеющего, творческого», имеющего соответствующие ценностные ориентации, выпускника, который может брать на себя ответственность, участвует в совместном принятии решений, умеет извлекать пользу из опыта, критически относится к явлениям природы и общества [2,с.242].

Поэтому основным направлением работы в учебном заведении считаем развитие профессиональной компетентности педагога, который способен умело организовать деятельность обучающихся, передать обучающимся определенную сумму знаний к овладению ими способностями к активному действию. В научной литературе для интерпретации педагогического профессионализма используется достаточно широкий ряд понятий:

- “профессионально важные качества педагога”,
- “педагогические способности”,
- “педагогические умения”,
- “квалификация”,
- “мастерство”,
- “творчество”,
- “умелость”,
- “стиль педагогической деятельности”,
- “педагогические позиции”,
- “педагогическая культура” и др.

Мы считаем, что эффективное профессиональное обучение это структурированное профессиональное обучение, которое приводит к изменениям в практике преподавания учителя и улучшениям результатов обучения студентов. В практике много исследований, которые продемонстрировали положительную связь между профессиональным развитием педагога, методами преподавания и результатами учащихся. На наш взгляд, профессионально компетентным можно назвать учителя, который на достаточно высоком уровне осуществляет педагогическую деятельность, педагогическое общение, достигает стабильно высоких результатов в обучении и воспитании учащихся [1,с.4].

Развитие профессиональной компетентности – это развитие творческой индивидуальности, формирование восприимчивости к педагогическим инновациям, способностей адаптироваться в меняющейся педагогической среде.

Новая система образования требует сегодня нового педагога. Современному педагогу становится необходимым постоянно повышать уровень своих профессиональных компетенций: предметной, методической, коммуникативной, информационной, общекультурной, правовой.

Исходя из современных требований, предъявляемых к педагогу, сейчас определяются нижеследующие основные пути развития его профессиональной компетентности:

- Работа в методических объединениях
- Инновационная деятельность педагога.
- Участие в конкурсах профессионального мастерства, мастер-класса, форумах, фестивалях и т.п.
- Обобщение и распространение собственного педагогического опыта.
- Аттестация педагогов, повышение квалификации
- Развитие профессиональной компетентности через активные формы работы с коллегами [3].

Особую роль в процессе профессионального самосовершенствования педагога *играет его инновационная деятельность*. В связи с этим становление готовности педагога к ней является важнейшим условием его профессионального развития.

Если педагогу, работающему в традиционной системе, достаточно владеть педагогической техникой, т.е. системой обучающих умений, позволяющих ему осуществлять учебно-воспитательную деятельность на профессиональном уровне и добиваться более или менее успешного обучения, то для перехода в инновационный режим определяющей является готовность педагога к инновациям.

Педагоги, как ключевые фигуры реформы образования, должны быть всегда готовы к изменениям. Поэтому общая система профессионального развития педагога, как непрерывного процесса, должна охватывать более широкую область, среди других и базовых исследований, наряду с практикой и стажировкой, системой мониторинга и оценки работы студента, также как и профессиональная подготовка в процессе работы и система повышения квалификации учителей.

Изучив результаты исследований как российских так и зарубежных педагогов-психологов (американские педагоги Дрейфус, Барбара Дэли, Хазард; отечественные педагоги Т.Л.Чепель и др.), автор статьи «Профессионализм учителей и качество знаний учащихся – необходимое условие становления модернизированной школы» Скоробогатова О.О. пришла к выводу что учителя в большинстве своем проходят 5 основных стадий профессионального становления (в таблице стаж работы учителя взят условно) [4].

Таблица 1. Основные стадий профессионального становления

<i>Стадия</i>	<i>Стаж работы</i>	<i>Характеристика</i>
I	<i>Начинающие педагоги</i> 1-2 года	Отличаются поведением, ориентированным на внешние правила, образцы, рекомендации. Это объясняется небольшим опытом; страхом потерпеть неудачу или совершить ошибку.
II	<i>Молодые специалисты</i> 2-5 лет	Испытывают трудности при разграничении важных характеристик учебно-воспитательного процесса от второстепенных; стремятся выделить компоненты, составляющие реальную педагогическую ситуацию, подвергнуть их педагогическому и психологическому анализу.
III	<i>Опытные учителя</i> 5-10 лет	Стадия компетентности”. Способность самостоятельно организовать и спланировать как свою, так и детскую

		деятельность. Характерной особенностью является умение справиться с часто неординарными ситуациями.
IV	<i>Профессионалы</i> 10-20 лет	Период “профессионального мастерства”. Характерно умение целостно, системно видеть педагогическую реальность, вычленять наиболее существенные элементы педагогической практики.
V	<i>Эксперты</i> Свыше 20 лет	Склонны в своей деятельности к интуитивному целостному схватыванию сложной, требующей незамедлительного решения педагогической ситуации, отбрасывая все несущественное и второстепенное. Могут за внешними проявлениями увидеть глубокие, не лежащие на поверхности причины. Способны структурировать социально-психологические мотивы, определяющие тот или иной поведенческий акт подопечного.

Повышение квалификации педагогов в большей степени направлено на практическую составляющую компетенций, а именно на формирование умений и навыков. В рамках деятельностного подхода проводятся мастер-классы, открытые уроки, семинары, на которых педагоги развивают свою практическую деятельность за счет психической активности. В ходе совместной работы педагоги обмениваются опытом, приемами обучения, педагогическими идеями и технологиями.

Несмотря на вышесказанное, профессиональный уровень преподавателя невозможно измерить точным баллом, точной величиной. Любая его оценка является относительной и содержит в себе элементы субъективизма, которые можно свести к минимуму рейтинговой системой оценок. В основном профессионализм преподавателя определяется оценкой его умений и навыков. Понять, насколько педагог владеет педагогическими технологиями, оценить его квалификацию, возможно только наблюдая за его профессиональной деятельностью. Такое наблюдение осуществляется в самой образовательной организации, так называемый «внутренний аудит», и степень выраженности профессиональной деятельности отображает профессиональный стандарт педагога или “Квалификационная карта” учителя. В каждом учебном учреждении существует своя форма “Квалификационной карты” [2,с.245].

Введение профессионального стандарта педагога позволило работникам образования выйти на новый уровень развития. Основные функции стандарта направлены на обеспечение свободы и ответственности педагога за результаты своего труда, мотивирование на постоянное повышение своей квалификации. Главной функцией профессионального стандарта является помощь педагогу в формировании умения достойно отвечать на вызовы нового времени. В профессиональном стандарте учитываются не только уровни квалификации педагогов, но и условия, в которых они осуществляют свою педагогическую деятельность. Кроме этого, профессиональный стандарт педагога меняет процедуру аттестации, результат которой влияет на дальнейшее благополучие педагога, как моральное, так и материальное. Опираясь на профстандарт, можно установить единые требования к содержанию и качеству педагогической деятельности, оценить уровень квалификации педагога при приеме на работу, при его аттестации [5, с.27].

Профессиональный стандарт предусматривает дифференциацию квалификационных уровней, что способствует мотивации к карьерному росту, так как соответствие той или иной категории находится в прямой зависимости от оплаты труда педагога. Оценка квалификации производится с помощью профессионального экзамена. Профессиональный стандарт педагога содержит информацию об основных, наиболее актуальных аспектах педагогической деятельности: это вопросы трудоустройства, должностных обязанностей, аттестации, оценки квалификации и оплаты труда. Стандарт позволит педагогам соответствовать федеральным государственным образовательным стандартам, предоставит условия для успешной реализации педагогических знаний, технологий, приемов и методов обучения. Помимо прочего, профессиональный стандарт предусматривает заключение между педагогом и работодателем эффективного контракта, на основании которого должностные инструкции и оплата труда будут непосредственно связаны с результатами педагогической деятельности. Таким образом, профессиональный стандарт является ориентиром нового направления профессионального и личностного развития, а также инструментом для построения содержания и методов обучения педагогов, что представляется важным условием их качественной профессиональной подготовки [6].

Таким образом, профессиональный стандарт педагога меняет процедуру аттестации, систему профессиональной подготовки и переподготовки педагогических кадров, мотивирует педагогов к развитию профессиональной деятельности, повышает статус педагога и педагогической профессии в целом, а значит, является эффективным инструментом повышения качества профессиональной деятельности педагогов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Darling-Hammond L., Hyer M. E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development// Learning policy institute, May 2017

2. Bautista A. , Ortega-Ruiz R. Teacher Professional Development: International Perspectives and Approaches // Psychology, Society, & Education, 2015. Vol. 7(3), pp. 240-251
3. Приданникова О. Г., Развитие профессиональной компетентности учителя// <http://urok.1sept/623399/>
4. Скоробогатова О.О. «Профессионализм учителей и качество знаний учащихся – необходимое условие становления модернизированной школы» <http://urok.1sept.ru/313415/>
5. Кузьминов Я.И., Матросов В.Л., Шадриков В.Д. Профессиональный стандарт педагогической деятельности // Вестник образования. 2007. Вып. 4.
6. Профессиональный стандарт «Педагог» [Электронный ресурс]. URL: <http://atameken.kz>

УДК 81'255.2

Ашимова З.А.
Преподаватель
КазУМОиМЯ
Алматы, Казахстан
Email: zashimovaa@gmail.com

ЗНАЧЕНИЕ ПЕРЕВОДЧЕСКОГО ТЕЗАУРУСА ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ ОСУЩЕСТВЛЯЮЩЕЙ ПЕРЕВОД ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Аннотация: Одним из главных объектов исследования гуманитарных наук является языковая личность переводчика. Структура этого понятия состоит из трех уровней. Целью данной статьи является изучение значения переводческого тезауруса, так как тезаурус переводчика включает в себя сравнение и сопоставление системы ценностей характерных для текста оригинала и текста перевода.

Ключевые слова: языковая личность, прагматикон, лексикон, тезаурус.

Ашимова З.А.
Оқытушы
Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
Email: zashimovaa@gmail.com

ӘДЕБИ МӘТІНДІ ФУДАРАТЫН ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТҰЛҒАНЫҢ АУДАРМАСЫНЫҢ ТЕЗАУРУСЫ

Аңдатпа: Гуманитарлық ғылымдардың негізгі объектідердің бірі-фндармашы лингвистикалықтың ерекшелігі болып табылады. Бұл тұжырымдаманың құрылымы үш деңгейден тұрады. Бұл мақаланың мақсаты аудармашы тезаурусының мағынасын зерттеу болып табылады, өйткені аудармашы тезаурусы бастапқы мәтін мен аударма мәтініне тән мәндер жүйесін салыстыру мен түпнұсқаны қамтиды.

Тірек сөздер: лингвистикалық тұлға, прагматикон, лексикон, тезаурус.

«Языковая личность» является одним из главных объектов исследования гуманитарных наук. Язык играет огромную роль в становлении языковой личности, ведь человеческое общение определяется как следствие основного свойства языка, свойства формирования субъекта высказывания[1,7-34].

Впервые понятие «языковая личность» была введена В.В.Виноградовым. Это понятие занимает центральное место в антропологической лингвистике, и даже дает название новой научной дисциплине лингвистическая персонология. Предметом лингвистической персонологии является изучение идиолектной личности (языка индивидуума) во всем ее многообразии и полилектной личности (национального языка в пространстве и времени)[2, 112-116]. Человеческое мышление или самого человека нельзя изучать вне языка, также как и язык нельзя изучать вне человека. Поэтому такие понятия как «язык» и «личность» неразделимы. Язык оказывает огромное влияние на психологию личности и на сознание.

Термин «языковая личность» впервые был введен в науку Ю.Н.Карауловым. Структура этого понятия состоит из единства трех уровней: вербально-семантический (лексикон), когнитивный (тезаурус), мотивационно-прагматический (прагматикон) [3, 48-61].

Лексикон или вербально-семантический уровень подразумевает сформированность лексико-грамматических знаний в сравнительно-сопоставительном аспекте, так как переводчик всегда переключается с одного языка на другой. Интерпетация художественного текста требует осознания смысла художественного текста-оригинала, его средств художественной выразительности, сопоставления словесных образов создаваемых в тексте перевода.

Тезаурус переводчика художественной литературы включает в себя способность сравнивать и сопоставлять системы ценностей, концептов, характерных для текста оригинала и текста перевода, иерархий значимых смыслов, эстетических представлений, имеющих в сопоставляемых культурах. В рамках формирования тезауруса языковой личности переводчика художественной литературы вырабатывается и посреднический смысл профессиональной деятельности, определяется роль переводчика в межязыковой межлитературной коммуникации [4, 254].

Мотивационный же уровень учитывает интерпретационную позицию переводчика, способы принятия переводческих решений, стратегии необходимые для оценивания качества перевода, организация переводческого

процесса, отбора художественных произведений культуры оригинала для передачи в инокультурном контексте, освоение жанрово-стилистического богатства в эстетико-культурном сравнительно-сопоставительном аспекте.

Для данной статьи хотелось бы рассмотреть значение переводческого тезауруса языковой личности осуществляющей перевод художественного текста. Для примера возьмем «Слова Назидания» Абая в оригинале и сопоставим с переводом на русский язык выполненный Роланом Сейсенбаевым и Кларой Серикбаевой, а также с переводом на английский язык выполненный Ричардом МакКейном.

Слово первое имеет данный отрывок:

Бұл жасқа келгенше жақсы өткіздік пе, жаман өткіздік пе, әйтеуір бірталай өмірімізді өткіздік: алыстық, жұлыстық, айтыстық, тартыстық - әурешілікті көре-көре келдік. Енді жер ортасы жасқа келдік: қажыдық, жалықтық; қылып жүрген ісіміздің баянсызын, байлаусызын көрдік, бәрі қоршылық екенін білдік. Ал, енді қалған өмірімізді қайтіп, не қылып өткіземіз? Соны таба алмай өзім де қайранмын. Ел бағу? Жоқ, елге бағым жоқ. Бағусыз дертке ұшырайын деген кісі бақпаса, не албыртқан, көңілі басылмаған жастар бағамын демесе, бізді құдай сақтасын!

Хорошо я жил или плохо, а пройдено немало: в борьбе и ссорах, судах и спорах, страданиях и тревогах дошел до преклонных лет, выбившись из сил, пресытившись всем, обнаружил брэнность и бесплодность своих деяний, убедился в униженности своего бытия. Чем теперь заняться, как прожить оставшуюся жизнь? Озадачивает то, что не нахожу ответа на свой вопрос. Править народом? Нет, народ неуправляем. Пусть этот груз взвалит на себя тот, кто пожелает обрести неисцелимый недуг, или пылкий юноша с неостывшим сердцем. А меня сохрани Аллах от непосильного бремени. Whether for good or ill, I have lived my life, travelling a long road fraught with struggles and quarrels, disputes and arguments, suffering and anxiety, and reached these advanced years to find myself at the end of my tether, tired of everything. I have realized the vanity and futility of my labors and the meanness of my existence. What shall I occupy myself with now and how shall I live out the rest of my days? I am puzzled that I can find no answer to this question. Rule the people? No, the people are ungovernable. Let this burden be shouldered by someone who is willing to contract an incurable malady, or else by an ardent youth with a burning heart. But may Allah spare me this load which is beyond my powers!

В тексте используется логические замены, для максимального приближения смысла. Перевод на английский язык выполнен с русского перевода, так как перевод на английский язык соответствует русскому тексту. В исходном тексте Абай использует фразу «бізді құдай сақтасын!», что в переводе означает «хранит нас Бог», но переводчики на русский язык, учитывая культуру и веру казахского народа, используют «А меня сохрани Аллах», на английском языке Ричард МакКейн поддерживает идею традиций и культуры и воспроизводит на английском «But may Allah spare me». Переводчики решили использовать транслитерацию, они протренскрибировали реалию виде

привычного для казахского народа слова «божество». Перевод отрывков Первого слова выполнен адекватно.

Также для второго примера предлагаю взять отрывок из четвертого слова:

Қулық саумақ, көз сүзіп, тіленіп, адам саумақ - өнерсіз иттің ісі. Әуелі құдайға сыйынып, екінші өз қайратыңа сүйеніп, еңбегінді сау, еңбек қылсаң, қара жер де береді, құр тастамайды.

Жить хитростью, обманом, попрошайничеством - удел бездарных проходимцев. Веруй в Бога, надейся на свое умение и силы. На честный и самоотверженный труд даже твердь земная ответит всходами. To live by lies, deceit and begging is the lot of good-for-nothing rogues. Put your faith in the Lord, and trust in your own powers and abilities. Even the hardest earth will yield good crops to honest and selfless toil.

По-моему мнению данный перевод отрывков выполнен корректно, с максимальным приближением к исходному тексту, но имеются расхождения в переводах Слов, например во втором слове перевод слова «құдай» шел в виде перевода «Аллах», соответственно таким, же был перевод на английский язык, в этом же слове рассматривается другой перевод этому слову «Бог», в английском варианте в виде «Lord», так как английский перевод выполненный Ричардом МакКейном основывался на переводе русского языка. Также здесь производится замена, в исходном тексте говорится «иттің ісі», что в дословном переводе означает «собачье дело», но переводчики с казахского языка перевели это как «удел бездарных проходимцев». Таким же образом, было переведено на английский язык. Учитывая подобные расхождения, можно сделать вывод, что не во всех языках имеются эквиваленты и переводчики пытаются найти адекватные замены максимально приближенные к основной мысли, задуманной автором.

Полагаясь на данные примеры, можно сделать вывод, что значение переводческого тезауруса играет одну из самых важных ролей при переводе, а также при восприятии текста читателем, так как тезаурус переводчика включает в себя умение сравнивать системы ценностей текстов оригинала и текста перевода, эстетических представлений имеющихся в сопоставляемых культурах.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ю.С.Спепанов - «Язык и наука в конце 20 века», М.,1995;
- 2 В.П.Нерозняк - Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины. Язык. Поэтика. Перевод, М.,1996;
- 3 Ю.Н.Караулов - «Русский язык и языковая личность», М., 1987;
- 4 П.М.Топер – «Перевод в системе сравнительного литературоведения», М.: Наследие, 2000;
- 5 «Абайдың қара сөздері» , Zharar, 2012-2018, Алматы
- 6 «Слова Назидания», Zharar, 2018, Алматы
- 7 «Book of words» / Eng. trans. by Richard McKane.- Almaty: El Bureau, 1995.- 122 p

G.R. Bakhtiyarova

c.p.s., associate professor of Pedagogics
Kazakhstan, Aktobe, ARPU by K.Zhubanova, aibol04@mail.ru

A.S. Togaibay

master, K.ZHubanovAktobe regional state university
Aktobe, Kazakhstan, e-mail: atogaibay@bk.ru

COMMUNICATION AS A LEADING CURRENCY CURRICULUM

All the measures taken by the Republic of Kazakhstan in the field of science and culture, being a sovereign state, promote the education of young people on the basis of universal and individual national values to a higher level. Another reason for it is the process of global information technology and modern world. All of this will ensure that students receive communication skills at a competitive level, in accordance with the needs of the global market economy, in the conditions of high school. At present, the main objective of higher education is to train mobile specialists, who acquire "competitive" self-employment market, master key skills.

Keywords: personality, student, communication, communicative culture, media culture

Г.Р. Бахтиярова

п.ф.к., доцент
Ақтөбе, Қазақстан, e-mail: aibol04@mail.ru

А.С. Тоғайбай

магистрант, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік
университеті
Ақтөбе, Қазақстан, e-mail: atogaibay@bk.ru

КОММУНИКАЦИЯ – ТІЛ МӘДЕНИЕТІ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Қазақстан Республикасы егеменді ел болғалы ғылым, мәдениет салаларында жасалып жатқан шаралардың барлығы жастарға жалпы адамзаттық және жеке ұлттық игіліктер негізінде тәрбие мен білім беру ісін неғұрлым жоғары деңгейге көтеруге ықпал етуде. Оған тағы бір себеп ақпараттық технологиялар мен қазіргі әлемдік жаһандану процесі. Бұның барлығы жоғары мектеп жағдайында студенттердің коммуникативтік мәдениеттерін қоғам мен әлемдік нарықтық экономиканың қажеттіліктеріне сай, бәсекеге қабілетті деңгейде толық меңгеріп шығуын қамтамасыз етеді. Қазіргі таңда жоғары білім берудің негізгі мақсаты өзін-өзі еңбек нарығында «сата» алатын, бәсекеге қабілетті, кілттік дағдыларды игерген, мобильді мамандарды даярлау.

Тірек сөздер: тұлға, студент, қарым-қатынас, коммуникация, коммуникативтік мәдениет, медиа мәдениет.

*«Адам өміріндегі ең тамаша нәрсе – оның
басқа адамдармен қарым-қатынасы»
(Авраам Линкольн)*

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына түрлі кезеңдері жасалған Жолдауларындағы адами капитал сапасын білім беру жүйесінің рөлін өзгерту арқылы арттыру, яғни, білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру (2017) мен жоғары оқу орнының табыстылығын бағалаудың басты критерийі – оқу бітірген студенттердің жұмыспен қамтылуы, жалақысы жоғары жұмысқа орналасуы (2018) деген ойлары дәл қазіргі уақытта отандық ЖОО үшін маман даярлаудың басты ұстанымдарына айналды [1; 2].

Бүгінде жоғары оқу орнының студенттеріне, яғни, болашақ мамандарға жұмыс берушілердің еңбек нарығын зерттей отырып қойған жаңа өзіндік талаптары бар. Олар: *бірінші дағды:* мәселені кешенді түрде шешу. *Екінші дағды:* басқалармен өзара әрекет ету(коммуникация). *Үшінші дағды:* адамдарды басқарау іскерлігі. *Төртінші дағды:* сыни ойлау. *Бесінші дағды:*эмоционалды ой-өріс. *Алтыншы дағды:* келіссөз (коммуникация). *Жетінші дағды:* шығармашылық (креативтілік). *Сегізінші дағды:* шешім қабылдау және негіздеу. *Тоғызыншы дағды:* когнитивті икемділік. *Оныншы дағды:* ақпаратты басқару [3;4].Осы аталған кез келген мамандық иесі үшін қажетті, әрі маңызды дағдылар жүйесіндегі *коммуникативтік мәдениет* коммуникация жасау дағдысын жетілдірудің негізі деп айтсақ қателеспейміз. Ал жас мамандардың әлеуметтік жүйеде коммуникация жасай алу қабілеті олардың жұмысқа орналасуына тікелей ықпал жасайды.

Осы айтылған тұжырымдар негізінде «коммуникация– кәсібиліктің ажырамас негізгі бөлігі» деп қарастыруға да болады. Олай болса, «коммуникация» дегеніміз не?

Коммуникация саласынның жетекші мамандары Бове Куртланд пен Тилл Джон «Қазіргі бизнес-коммуникация» атты еңбектерінде«коммуникация» терминіне қазіргі ақпараттық технологиялар уақытына сай келесідей анықтама береді: «*Коммуникация* дегеніміз – барлық жағдайда ақпаратты жолдау процесі, бір немесе одан да көп медиа және коммуникация арналары арқылы жіберілген жіберуші мен алушы арасындағы қарым-қатынас түрі. Коммуникацияның болмысында бөлісу ниеті жатыр және оған сол бөлісуден алатын әсер кіреді. Адамдар өзара ақпаратпен, деректерді бөліседі және бұл процесс екі жаққа да – жіберушіге де, алушыға да пайдалы. Мысалы, ақпарат сәтті жолданған кезде жіберуші де, алушы да өзара түсінісіп, мүддесі бір нүктеде тоғысады. Ал сәтсіз талпыныс жасалғанда, алушы жіберушінің бастапқы ниетін түсінбей, өзінше долбарлайды» [5, 546.].

Осы орайда қызметкерлердің мінез-құлқын зерттеушілер, әлемге танымал Роббинс Стивен мен Джадж Тиматидің пікірінше: «Коммуникация ақпарат

алмасуды және түсінуді қамтуы тиіс. Коммуникация жай ақпарат бергеннен де маңызды, берілген ақпараттың мағынасы түсінікті болуы керек. Тек сонда ғана біз ақпарат пен идеяларды жеткізе аламыз. Олай болса, мінсіз коммуникация да кез келген ой-пікірді қабылдаушы оны жолдаған адам ниеттенгендей дәрежеде түсіне алатындай болу керек. Қызық көрінсе де, мінсіз коммуникация іс жүзінде болған емес. Коммуникацияның функциялары мен процестерін кеңінен түсіну ұйымдық мінез-құлықты оң өзгерістерге әкеле алады» деп айтқан болатын [6, 1976.].

Бүгінгі таңда тұлғааралық коммуникативтік мәдениетті көтеру, тек педагогикалық қана емес, әрі әлеуметтік, жалпы қоғамдық мәнге ие мемлекеттік мәселеге де айналып отыр. Оған дәлел ретінде елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Қазақстан халқына жолдауында: «Біз бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болуымыз үшін сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек», - деп айта келіп, оның басты өлшемі: «Өлшем біреу ғана – өтежоғары этика мен кәсібилік», - деп ерекшелеп көрсетуі бүгінгі маман даярлауда олардың кәсіби біліктілігін қалыптастырумен қатар жоғары мәдениеттілігін де естен шығармауымызды міндетімізге жүктеп отыр [7].

Осындай тұжырымдардан біз бүгінгі ЖОО студенттерінің коммуникативтік мәдениетінің жоғары болуының маңыздылығын айқын көреміз. Әлемдік өркениетті елдердің жаңа талабы мен еліміздегі жүргізіліп отырған мемлекеттік саясаттың жаңа бағыттарына байланысты *болашақ маман педагогтардың коммуникативтік, тілдік мәдениетінің* маңызын көруге болады. Атап айтқанда, *біріншіден*, Мәңгілік Ел – патриоттық ақтисінде «Мәңгілік Ел» ұлтық идеясы балалар мен жастардың бойында әлеуметтік жауапкершілікті, Қазақстандық қоғамның игілігі және бірлік сезімі үшін еңбек етуге дайындықты тәрбиелеуге бағытталғандығы туралы көрсетілген. Қоғам игілігі мен бірлік сезімі үшін еңбек етудің бір бағыты адамдардың дұрыс қарым-қатынаста болуы, яғни, коммуникативтік мәдениеттеріне тәуелді деп нақты айтылады [8].

Екіншіден, «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламасындағы білімнің салтанат құру туралы тұжырымдарында, «Тәрбиелік іс-шара»: алға қойылған мақсатқа жету деңгейінің өлшеу критерийлері әдістемелік ұсынымдамаларында қазіргі заманғы жастардың негізгі құзыреттілігі – өмір бойы оқу қабілеті деп көрсетіліп, ол қабілеттің бірнеше бөліктері келесідей жіктелінген:

- «Үздіксіз білім беру моделі», «өмір бойы білім беру»;
- тұлғалық өсу: өздігінен білім алу, ішкі ресурстарды жандандыру, өмірлік стратегия құру;
- жоғары коммуникативтік деңгейді дамыту: әртүрлі мәдениеттер, діндер, кәсіптер және т.б. өкілдеріне құрметпен қарау
- ана тілі мен шетел тілдерін жетік меңгеру;
- ақпараттық технологиялардың дағдыларын: жаңа ақпараттық технологияларды қолдану, құжаттамамен жұмыс істеу, оларды ұйымдастыру

мен жіктеу, модельдеу және есептегіш құралдарды қолдана білу керек. Бұдан біз білім ең негізгі ресурсқа айналған және жоғары бағаланатын байлық екендігін ескеріп қана қоймай, оған жетудің негізгі жолдарының бірі қазіргі тұлға бойындағы коммуникативтік мәдениеттің қалыптасуы екендігін аңғарамыз [9, 336].

Үшіншіден, бүгінгі идеясы әлемдік озық көзқарастар негізінде танылып, кеңінен қолдау тауып отырған жалпы жеке тұлғаның адами қарым-қатынасты үйренуінің маңыздылығы, оның дәл қазіргі қоғамдағы қажеттілігі туралы дүниежүзілік Давос экономикалық форумының президенті Клаус Швабтың «Төртінші индустриялық революция» атты еңбегінің толық бір «Адами қарым-қатынас» деп аталатын бөлімінде көрсетілуін ескергеніміз жөн. Автор Мичиган штаты университетінің ғылыми топтары мен Массачусетс технологиялық институтының зерттеушісі келтірген факторға сүйеніп қазіргі жасөспірімдердің өздерінің арасындағы, отбасымен, туғандарымен, жалпы адамдармен бетпе бет сөйлесудің, сұхбаттасудың амал әрекеттерін білмегендіктен қарым-қатынасқа түспейтіндігін атап көрсетеді де, цифрлық технологиялар бой ұрған тұста әлеуметтік байланыстармен тығыз, жанды қарым-қатынастарды жүзеге асыратын адам болып қалыптасу жастар үшін ең басты қажеттілік деп тұжырымдайды [10, 1076]. Біз де бұл автор пікірімен толық келісеміз және өзіміздің ғылыми зерттеу мақсатымызға жетуде негізге аламыз.

Қазіргі күнгі жоғары мектеп саласындағы басты мәселе де қоғам талабы нарық сұранысына сай, коммуникацияны болашақ педагог мамандардың кәсіби тіл мәдениеті қалыптасуының құралы, ажырамас негізгі бөлігі ретінде қарастырушы көзқарастардың көптеп қолдау табуы. Яғни, тұлғаның жаһандық коммуникация кеңістігінде бәсекеге қабілетті болуы шешуші мәнге ие болып отыр. Бұл іскерлік ең алдымен тұлға арасындағы қарым-қатынас барысындағы сөйлеу мәдениеті арқылы көрініс табады. Демек, жоғары білімнің осы сәттегі негізгі мақсаты өзін-өзі еңбек нарығында «сата» алатын, бәсекеге қабілетті, кілттік дағдыларды игерген, мобильді мамандарды даярлау. Бұл ретте біз студенттердің бойында меңгерілу қажет, маңызды қабілет – *коммуникативтік* деп білеміз. Әрине ол қабілеттің бүгінгі студенттердің негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыратындай деңгейде болуы тікелей коммуникативтік мәдениет қалыптасуы деңгейіне қатысты. Біз арнайы сөз етіп отырған тақырыптың өзегі де осы – *коммуникация*. Қазіргі әлемдегі коммуникация ұғымына берілген анықтамаларға үңілсек, «Тіл және мәдениетаралық коммуникация» кітабында М.В. Ломоносов атындағы ММУ-нің профессоры С.Г.Тер-Минасова өз көзқарасын білдіріп, нақты жүйелі, түрлі қырынан толыққанды түсінік беруге талпынады. Аталған еңбекте коммуникация – (1) қатынас, қарым-қатынас; (2) қарым-қатынас актісі, (3) бір не одан да көп тұлғалардың арасындағы өзара түсіністікке негізделген байланыс; (4) бір тұлғаның екінші бір тұлғаға ақпаратты хабарлауы; (5) қарым-қатынас та немесе ақпаратты беруде пайдаланылатын жүйелер мен үдерістер; (6) бұл сондай-ақ адамдардың бір-бірімен қатынас орнату, бір-бірінің сезімін түсіну тәсілі деген тұжырымдар айтылған [11, 16-17 б].

Осы мақала аясында біз сөз етіп отырған болашақ маман-педагогтың коммуникация мәдениеті, яғни *коммуникативтік мәдениет* өзіндік мәні тұрғысынан белгілі бір тәртіп қағидасын анықтап, құндылықтар жүйесін, идеалдарды, нормаларды айшықтайды және шығармашылық қызметте өзінің дербестігін көрсетуде тұлғааралық қарым-қатынасты ұйымдастыруға, өзара тығыз байланысты орнатуға, қарым-қатынас шеңберін кеңейтіп, дамытуға, келісуге, тәртіпке келтіруге және түзетуге көмек береді. Кез-келген қарым-қатынастың нәтижелігі, оның мақсатқа жетуі, белгілі бір мүдделердің дұрыс қорғалуы, көзқарастардың таласынан ақиқаттың анықталуы, мәселелердің оң шешім табуы барлығы коммуникативтік мәдениетке тәуелді. Біз зерттеу пәнімізге орай негізгі тірек ұғымдарының мәнін түсініп, талдау мақсатында бірнеше сөздіктерді талдап қарастыра келіп, «коммуникативтік мәдениет» түсінігіне берілген анықтамаларды жүйелеп, олардың мәнін түсініп талдауға талпындық. Психология ғылымының сан түрлі салаларына арналған энциклопедиялық сөздікте «коммуникативті қабілеттер» деген ұғым беріліп, оған басқалармен қатынасында көрінетін адамның қабілеттіліктері жатқызылады. Қарым-қатынас адамдарды тыңдау және түсіну, оларға ықпал ету, олармен жақсы байланыстар орнықтыру және іскерлік арақатынастары арқылы көрінеді. Ол тұлғаның басқа адамдармен қатынасында көрініс беретін мінез қасиеттерінің жиынтығы. Ал, *коммуникативтік интеллект* – адамның адамдармен қарым-қатынасында пайда болатын мәселелерді шешуде көрініс беретін ақыл-ой қабілеттерінің жиынтығы. Аталған сөздікте берілген анықтаманы негізге ала отырып, біз *коммуникативтік мәдениет* дегенді коммуникативтік қабілеттердің әлемдік қарым-қатынас өркениеті немесе жеткен жетістіктерін, мораль-қоғамдық нормаларды, адам мінез-құлқын, дүниетанымын, жеке өмірін, тұлғалық ерекшеліктерін ескеріп дұрыс қолданылуын деп тұжырымдаймыз [12, 268 б].

Сонымен қоса, М.В. Ломоносов атындағы ММУ-дің профессоры, психология ғылымының докторы Ю.В. Жуков «Коммуникативтік мәдениет дегеніміз – мәдениет, білім беру алаңында тиімді орнығу үшін, әлеуметтік ортаға тез сіңу үшін, кәсіби іс-әрекетінде өз білімін жетілдіру және өзін дұрыс көрсете алуындағы адамның жүйелік мінездемесі» деген анықтама беріп, коммуникативтік мәдениетті қалыптастырушы үш (3) факторды анықтап көрсетеді. Олар: коммуникативтік этикеттің ережелері, коммуникативтік өзара іс-қимылды келісу ережелері, өзін-өзі басқару ережелері (өзін-өзі таныстыру) [11].

Осылайша біз «*коммуникативтік мәдениет*» ұғымының мәнін түсініп, анықтауға және ғылымда анықталған оның қалыптастырушы факторларының маңызын өз зерттеу пәніміз тұрғысынан талдап, тұжырымдар жасауға талпындық. Енді осы проблеманың бүгінгі ЖОО студенттерінің әлеуметтенуі процесіндегі маңыздылығына қысқаша тоқталсақ. Жалпы қазіргі кезде болашақ маман дайындаудағы бәсекеге қабілеттілікті қажет етіп отырған жаһандық талап ең алдымен маманның кез-келген ортада жоғары мәдениетті қарым-қатынас жасай алуында. Оған негізгі себеп тұлғааралық қарым-қатынаста цифрлық

әлемдік кеңістіктің белсенді рөлінің артып отырғандығы өз әсерін тигізіп отыр. Бүгінде студенттердің көбі өздерінің бос уақыттарын интернетте өткізеді. Бұл әрине кез-келген танымдық ақпараттар көзіне білім алушылардың қол жетімділігін қамтамасыз етсе, екінші бір қырынан алғанда студент жастардың оқу-танымдық белсенділігі мен қабілетінің төмендеуіне де әкелетіндігі аян. Өйткені уақыт шегін ескермей, уақытының басым бөлігін түрлі әлеуметтік желі арқылы медиа жүйеде «жеңіл қарым-қатынас әлемін» құруды қалап отыратын жастар үшін, олардың психологиясы мен әлеуметтенуінде біраз қарама-қайшылықтар тудырып жатқаны жасырын емес. Тәулік бойы желіге қосылып тұратын барлық цифрлық құрылғыларға деген шамадан тыс назарымыз адамдардың бір-бірімен қоғамдағы әлеуметтік қарым-қатынас жасау деңгейін едәуір төмендетті деп қорытындылай аламыз. Және бұл факт біздің тақырыбымыздың өзектілігін тағы бір айқындайды.

Ғалым А.А. Леонтьев пайымдауы бойынша, ғылым үшін адам қоғамы қарым-қатынассыз мәнсіз, өйткені, қарым-қатынас индивидтің тұрақталу тәсілі және олардың даму құралы болып табылады. Тұлға қарым-қатынассыз дами алмайды. Тұлға дамуының негізгі көзінің бірі – *коммуникация* болып табылады. Коммуникация адамның тіршілік етуінің негізгі шарты ғана емес, оның психикасының дұрыс қалыптасып дамуының факторы және тұлғасының қалыптасып, әлеуметтенуінің аса қажетті құралы болып табылады. Өйткені, қарым-қатынас адамдар арасында бірлескен іс-әрекет қажеттілігін туғызып, байланыс орнататын күрделі процесс; екі немесе одан да көп адамдардың арасындағы танымдық немесе эмоционалды ақпарат, тәжірибе, білімдер, біліктер, дағдылар алмасу. Қарым-қатынас тұлғалар мен топтар дамуының және қалыптасуының қажетті шарты болып табылады.

Жалпы тұжырымдай келе айтқанда, адам баласы қоғамның қай даму кезеңінде болмасын өзінің материалдық және рухани қажеттіліктерін өтеу мақсатында саналы еңбек әрекетімен айналысушы. Әр тұлға тек «адам – адам» жүйесіндегі қарым-қатынас арқылы дамып, жетіледі. Қарым-қатынас адамдар арасындағы бірлескен іс-әрекет, ол табиғи қажеттілік. Өйткені осы адам-адам жүйесінде саналы байланыс орнату арқылы адамдардың танымдық хабарлармен, ақпаратпен, тәжірибемен, біліммен, дағдылармен алмасуы және өзара түсінісуі, бірін-бірі қабылдауы жүзеге асады. Ең бастысы адамдар арасындағы қарым-қатынастың негізгі мақсаты – өзара түсіністікке қол жеткізу, адамның ішкі жан дүниесін түсініп, оған өз ойын дұрыс жеткізуге мүмкіндік беру. Көп жағдайда түсініспеушілік, ұрыс-керіс пен дау-жанжал секілді жағымсыз құбылыстарды болдырмауға жол болып табылады. Сондай-ақ барлық адамдармен тең дәрежеде, дөрекілікке, жағымпаздыққа жол бермей, жеке пікірді сыйлау, өтініш деңгейінде қарым-қатынас жасау және тәжірибесін қабылдай білу де қарым-қатынастың мәдениеттілігіне жатады. Себебі тұлға мәдениет – адамның өз қолымен, ақыл-ойымен жасағандары және жасап жатқандарының бәрін түгел қамтиды. Сонымен қатар, мәдениет – тарихи құбылыс. Оның дәрежесі мен сипаты қоғамдық өмірдің жағдайларына байланысты өзгеріп, үнемі жетіліп отырады. Ал оның осындай маңызды құндылықтарын сақтап, жетілдіру

педагогикадағы тұлға қалыптасуы үдерісін басқарып, жүзеге асырудың басты шартының бірі. Өйткені мәдени әрекет иесі, мәдени ортаны жасаушы және оның қажеттіліктері мен құндылықтарын қанағаттандыратын адамдар, яғни, ол – ұйым, ұжым, адамдардың бірлесіп әрекет жасауы.

Тұжырымдай келе айтқанда бүгінгі түрлі медиа технологиялар, ең алдымен, бізге артық күш жұмсамай, көп нәрсені тез, әрі нәтижелі етіп жасауға, өз іс-әрекетімізді басқарып, қайта жасауға, түрлі аудиториямен қарым-қатынас орнатуға мол мүмкіндіктер туғызады. Сонымен қатар, ол адамдардың жеке дамуына да жағдай жасайды. Алайда, оларды қолдану аясының кеңейуімен қатар, орасан зор қауіп әкелетінің де естен шығармауымыз керек. Осындай түрлі қауіптерге төтеп берудің ең бір тиімді амалы, әрі жолы – ең алдымен «адам-адам» жүйесіндегі шынайы адамдардың қарым-қатынас мәдениеті мен заман талабына сай жоғары медиа мәдениеттілік деңгейіндегі қарым-қатынасы болмақ.

ӘДЕБИЕТ

1 Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына 2017 жылғы 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты жолдауы.

2 Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына 2018 жылғы 5 қазанындағы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты жолдауы.

3 «ConsultPM» интернет ресурсы <https://consultpm.com/>

4 Сетевое издание "Вести. Экономика (vestifinance.ru)"

5 Бове Курланд, Тилл Джон. Қазіргі бизнес коммуникация. – Астана: Ұлттық аударма бюросы, –2019 жыл.

6 Роббинс Стивен, Джадж Тимати. Ұйымдық мінез-құлық негіздері. – Астана: Ұлттық аударма бюросы, –2019 жыл. – 429б.

7 «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыт / ҚР тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы / Егемен Қазақстан, 15 желтоқсан, 2012.

8 «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі (Толық мәтіні), «ҚазАқпарат» Халықаралық ақпараттық агенттігі https://www.inform.kz/kz/mangilik-el-patriotyk-aktisi-tolyk-matini_a2897386

9 «Тәрбиелік іс-шара»: алға қойылған мақсатқа жету деңгейінің өлшеу критерийлері (бәсекелік қабілет; прагматизм; ұлттық бірегейлікті сақтау; білімнің салтанат құруы; Қазақстанның революциялық емес эволюциялық дамуы; сананың ашықтығы») әдістемелік ұсынымдамалары – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 143 б.

10 Шваб Клаус. Төртінші индустриялық революция. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 жыл. – 200 б.

11 Тер-Минасова С.Г. Тіл және мәдениетаралық коммуникация. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 жыл -320 б.

12 Психология: Энциклопедиялық сөздік. Бас ред. Б.Ө.Жақып. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2011. – 624 б.

УДК 373.1.02:372.8

Боранбай Райжан
Студент 3 курса
КГУТИ им.Ш.Есенова
Актау, Казахстан
e-mail: Raizhan.00@mail.ru

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ НА ОСНОВЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В КГУТИ ИМ. Ш. ЕСЕНОВА

Аннотация: Современный этап развития общества характеризуется возрастающей ролью информационной сферы, являющейся системообразующим фактором жизни человечества. Информационная сфера – сфера общественной жизни, образуемая совокупностью: субъектов информационного взаимодействия; собственно информации; информационной инфраструктуры и общественных отношений в связи с формированием, передачей, распространением и хранением информации, обменом информацией внутри общества.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, образовательные ресурсы, мультимедийные обучающие программы, цифровые образовательные ресурсы, иноязычное образование, компетенция

Boranbay Raizhan
Student of 3rd course
Of Yessenov University
Aktau, Kazakhstan
e-mail: Raizhan.00@mail.ru

TEACHING A FOREIGN LANGUAGE BASED ON INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN YESSENOV UNIVERSITY

Abstract: The current stage of development of society is characterized by the growing role of the information sphere, which is a system-forming factor in human life. The information sphere is the sphere of public life formed by the totality of: subjects of information interaction; information itself; information infrastructure and public relations in connection with the formation, transmission, dissemination and storage of information, the exchange of information within society.

Keywords: information and communication technologies, educational resources, multimedia training programs, digital educational resources, foreign language education, competence

Важной особенностью современного этапа социально-экономического развития казахстанского общества является формирование особой области производства, характеризующейся не только развитием материальной базы, но и системой специфических технологий, которые принято называть информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ).

Современное общество по праву называют информационным, и этому есть подтверждение. Компьютеры поэтапно внедряются во все сферы нашей жизни. Не стал исключением и процесс образования, в котором с приходом информационно-коммуникационных технологий происходят буквально революционные изменения. А с появлением спутниковой глобальной сети Интернет сделан еще более значительный шаг вперед. Преподаватели иностранного языка уже внедрили новинки технического прогресса в педагогический процесс. Применение информационно-коммуникационных технологий на занятиях иностранного языка уже доказало свою эффективность. Использование информационно-коммуникационных технологий помогает повысить уровень преподавания, обеспечивает наглядность, аудио поддержку, контроль, содержит большой объем информации, является стимулом в обучении.

Инновационный взрыв в сфере информационно-коммуникационных технологий стал ядром и основой современной «новой экономики», ориентированную на индустриально-инновационную модернизацию всей общественно-политической и экономической жизни Казахстана. Благодаря ИКТ изменился способ передачи информации от производителя к потребителю, в целом, информационные процессы в обществе. Каналы передачи информации стали двухсторонними, преимущественно интерактивными, а информация превратилась в важную составляющую часть товаров и услуг. ИКТ сегодня выступают основой процессов глобализации и информатизации общества, способствуют формированию поликультурного мира и клип-культуры оказывают значительное влияние на изменение образа жизни современных людей [1].

Особенность современного этапа развития информационных технологий характеризуется необычайно высокой степенью их интеграции во все сферы человеческой деятельности. К концу XX века ИКТ превратились в базу многих других важных технологий, в том числе в основу развития самих себя.

Понятие информационно-коммуникационная технология (ИКТ) в настоящее время относится к числу наиболее популярных и часто употребляемых. Подобная популярность обуславливается не только растущей значимостью, но и бурным, чрезвычайно динамичным развитием информационных технологий.

В целом, современные ИКТ в образовании можно охарактеризовать:

• В
о-первых, широтой охвата ими различных «неинформационных» предметных областей;

• В
о-вторых, массовостью овладения ИКТ специалистами этих областей, в результате чего ИКТ перестают быть уделом определенного круга научной и инженерной элиты и становятся доступным инструментом для решения прикладных задач;

• В
-третьих, стимулирующим развитие ИКТ выявлением принципиально новых информационных потребностей и реализацией соответствующих функций;

• В
-четвертых, значительным эффектом от применения ИКТ, обуславливающим возможности осуществления качественных изменений в процессах совершенствования технологий и техники. Принципиально важно, что без использования ИКТ эти изменения не могут быть достигнуты;

• В
-пятых, усиливающейся тенденцией к интеграции разнородных ИКТ, проявляющейся в стремлении к унификации аппаратных и программных средств, а также созданию единых информационных сред.

Переход к информационному обществу означает радикальные изменения в образовательной системе, поскольку система образования «не только детерминирована внешними обстоятельствами политического, социально-экономического и социокультурного происхождения, но и сама детерминирует эти обстоятельства». И поскольку общество и образование являются одной системой, то смена формы общества диктует новые требования к системе образования.

Именно информатизация является тем инструментом, позволяющим построить инновационную образовательную систему, отвечающую запросам современного информационного общества.

Государственная политика в сфере информатизации общества и образования ориентирована на создание национальной информационной инфраструктуры, построение открытых инфокоммуникационных систем; обеспечение широкого доступа граждан к информационным и образовательным ресурсам глобальной и локальных сетей и т.д. и она осуществляется на основе нормативно-правового обеспечения информатизации образования Республики Казахстан.

В Концепции развития иноязычного образования Республики Казахстан цель высшего иноязычного образования определена как формирование специалистов, владеющих иностранным языком в соответствии с европейской системой уровней владения иностранным языком. Достижения данной цели возможно через решение таких задач, как:

• ф
ормирование специалиста, владеющего базовым английским языком в

соответствии с требованиями «Общеввропейских компетенций», а также иностранным языком для академических целей и для специальных целей;

В

недрение системы планирования учебного процесса по иностранным языкам, принятой странами Европейского Совета;

Ф

ормирование нового содержания обучения, соотнесенного с международным и национальным стандартами.

Как отмечает д.ф.н., профессор С.С. Кунанбаева в «Концепции иноязычного образования Республики Казахстан», одним из основных направлений совершенствования подготовки педагогических кадров по иностранному языку является «овладение современными методами и технологиями, в том числе информационными и компьютерными, иноязычного обучения»[2].

При определении составляющих ИКТ компетенции мы опираемся на стандарты профессиональной информационно-коммуникационной компетенции (ИКТ компетенции) преподавателей, разработанные Международным обществом информатизации образования для определения требований к формированию базовой информационно-коммуникационной компетенции преподавателей [3]. Они предназначены для всех преподавателей и включают шесть компонентов:

- 1) общие представления в области информационных технологий;
- 2) планирование учебного процесса с использованием информационных технологий и применения его на практике;
- 3) интеграция информационных технологий в программы конкретных дисциплин;
- 4) использование информационных технологий для оценки результатов обучения;
- 5) использование информационных технологий для повышения уровня профессиональной компетенции;
- 6) понимание социальных, этических, правовых и общественных ценностей использования информационных технологий.

Таким образом, одной из тенденций информатизации иноязычного образования является усиление направленности нормативно-правовой базы на компьютеризацию вузов и обеспечение студентов информационно-образовательными ресурсами.

Информатизация высших учебных заведений характеризуется интенсивным ростом цифровых образовательных ресурсов в форме электронных учебников (ЭУ), мультимедийных обучающих программ (МОП) и электронных дидактических пособий (ЭДП), позволяющих расширить объем самостоятельной работы студентов и предполагающих индивидуализацию и дифференциацию обучения с учетом потенциала каждого отдельного студента. Следующей основной тенденцией, отражающей процесс информатизации иноязычного образования, является создание высокомошной материально-

технической базы, способной реализовать весь дидактический потенциал информационно-коммуникационных технологий.

Под влиянием информатизации образования происходит развитие понятия традиционной педагогики «учебная среда». В настоящее время наиболее употребительными становятся понятия «единое информационное образовательное пространство», «информационно-коммуникационная среда» (И.В. Роберт [4]), «киберпространство» (В.Г. Кинелев) [5], «информационная образовательная среда», «информационно-коммуникационная предметная среда».

В исследовании В.В. Угольникова [6] сформулированы важнейшие характеристики развитой информационно-образовательной среды:

1. Системность - среда должна представлять собой завершенный, системно согласованный комплекс программно-методических средств для всего цикла дисциплин, необходимых для построения востребованных потребителем образовательных программ;

2. Принципиально новое дидактическое качество программно-методического обеспечения, которое возникает при максимальном использовании визуализации учебного материала средствами мультимедиа, организации интерактивного взаимодействия с обучаемым за счет логических средств компьютерных программ и возможностей телекоммуникации;

3. Широкая многофункциональность, позволяющая использовать разработанные дидактические средства в разных формах получения образования (дневной, заочной, дистанционной) и при различных конфигурациях технических средств, как развитых, так и самых минимальных;

4. Высокая адаптивность обучаемых к разнообразию требований и преподавателей к содержанию обучения - опора на массив уже изданных и доступных для обучаемых разнообразных учебников и учебных пособий, созданных в различных вузах, обеспечение возможностей для преподавателей и обучаемых активно изменять элементы среды с учетом своих специфических требований.

Как было отмечено выше, основой развития информационного общества являются информационно-коммуникационные технологии. В области образования, ИКТ имеют стратегическую важность, поскольку они:

• В
носят свой вклад в обеспечение качества преподавания и обучения в качестве инновационных и экспериментальных инструментов для обновления образования;

• П
привносят в образовательный процесс большую гибкость, отвечающую общественным потребностям;

•
являются инструментарием, способным содействовать повышению эффективности образовательных услуг.

Возникшая посредством современных информационно-коммуникационных технологий особая форма иноязычного образования, становится новым технологическим и социокультурным современным образовательным процессом.

При всем постоянно увеличивающимся потоком работ в данном направлении, поиск новых методических систем подготовки и переподготовки учителей в условиях работы с использованием ИКТ, продолжает оставаться актуальным. Это связано с постоянным развитием программного обеспечения компьютеров, появлением новых программных средств, которые могут использоваться в процессе обучения.

Дидактические и методические исследования проблемы применения средств ИКТ в обучении сосредоточены в основном вокруг анализа задач применения информационной технологии в обучении, обосновании возможностей ИКТ в повышении эффективности образовательного процесса, определения дидактических требований к средствам ИКТ.

Таким образом, информатизация образования в Республике Казахстан проходит как комплекс реформ, направленный на построение единой образовательной информационной среды, отвечающей требованиям XI века - включению в мировое образовательной сообщество. Важным фактором ускорения этих процессов стали меры государственной политики в области информатизации образования, сформулированные в государственных целевых программах. Интеграция новейших информационных технологий в учебный процесс предоставляет широкие возможности для вступления студентов в живую коммуникацию с носителем языка в реальном времени, активного вовлечения студентов в языковую среду и преодоление языкового барьера, творческой активности студентов, совершенствования коммуникативной и межкультурной компетентностей, мотивации студентов к изучению иностранного языка и культуры.

Информационно-коммуникационные технологии, несомненно, способствуют повышению у студентов мотивации к изучению английского языка и формированию индивидуальных, творческих, познавательных способностей. Именно информационные технологии способны сделать учебный процесс для студента лично значимым, в котором он сможет полностью раскрыть свой творческий потенциал, проявить свои исследовательские способности, фантазию, креативность, активность, самостоятельность.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Тоффлер Э. На пороге будущего. Американская модель: с будущим в конфликте. М.: Прогресс, 1984, с. 3.
- 2 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. Алматы, 2005, с. 262
- 3 Панюкова С.В. Информационные и коммуникационные технологии в лично ориентированном обучении. М.: Про-пресс, 1998, с.226

- 4 Роберт И.В. Информатизация образования (педагогико-эргономический аспект). М.: РАО, 2002.
- 5 Кинелев В. Г. Образование в меняющемся мире. Рождественские чтения. 6-е изд. М., 1998, № 3 С. 15-23.
- 6 Угольников О.В. Дистанционное обучение на основе междисциплинарного подхода // Проблемы совершенствования высшего заочного образования: тезисы межвузовской научно-технической конференции. М.: РЗИТЛП, 1999, С. 53-54.

УДК 377.1

Жансугурова К.Т.
п.ғ.к., қауым.профессор
Абылай хан атындағы ҚХҚЖӨТУ
Алматы, Қазақстан
kulaisha61@mail.ru

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ КӘСІБИ - ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС – ӘРЕКЕТІНДЕГІ ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Түйін: Қазіргі қоғамда тұлғаның дамып қалыптасуында рухани – өнегелі тәрбиенің жетіспеушілігі айқындалуда. Өзін-өзі тану дегеніміз-ол өзін тану, өзінің ішкі дүниесін тану, сол арқылы өзін-өзі тәрбиелеу, өзінің көзқарасын қалыптастыру, өзін-өзі сезіну және өзін-өзі бағалау. Өзін-өзі тану негізінен педагогтар дайындайтын мамандықтарға қажетті ілім болып табылады. Себебі, оқытушы және оқушы арасындағы байланыс кезеңінде мұғалім баланың ішкі дүниесін көріп және оның ішкі қуатын сезініп, сол арқылы табиғи түрде оны дамыта білуі қажет.

Тірек сөздер: шығармашық, қабілет, нышан, қабілеттілік, өзін-өзі тану, өзіндік таным

Zhansugurova K.T.
k.p.n., KazkhAblai khan U of IR and WL
Almaty, Kazakhstan
kulaisha61@mail.ru

ACTUAL PROBLEMS OF FUTURE PROFESSIONALS IN PROFESSIONAL AND CREATIVE ACTIVITIES

Abstract: The future professional should be creative not only in their professional activities, but also in everyday life of the activity. Without repeating constantly to innovate, to be constantly searching for new ways to achieve the goal. Creative activity - is the basis of the driving force of science, economy and education system as a whole. Creative activity in terms of psychology at each person manifests itself in different

ways. So you need to professionally and effectively to help future spetsialitam, penetrating into the heart of every human being in search of creative ways.

Keywords: creativity, ability, character, ability, self-knowledge, self cognition

Шығармашылық кез-келген маман иесіне тән болуы тиіс. Әр адам өз жұмысына шығармашылық тұрғыда қарағанда, атап өтсек өз жұмысында күнделікті іс-әрекетті қайталамай сол әрекетіне үнемі жаңалық енгізіп, әрбір ісін жаңадан туындатып отырғанда ғана ол адамның іс әрекеті жүйелі мағаналы мақсатына жете алады. Ал, шығармашылықтың белсенділігі ғылымның, экономиканың, білім беру жүйесінің негізгі қозғағыш күші. Шығармашылық әрекет психологтардың пайымдауынша әр түрлі қалыпта әр адамның бойынан табылады. Сол себептен қоғамның әрбір мүшесінің жүрегіне жол салып, шығармашылық әрекетпен ізденуі қажет.

Қазіргі қоғамда тұлғаның дамып қалыптасуында рухани – өнегелі тәрбиенің жетіспеушілігі айқындалуда. Өзін-өзі тану дегеніміз-ол өзін тану, өзінің ішкі дүниесін тану, сол арқылы өзін-өзі тәрбиелеу,өзінің көзқарасын қалыптастыру, өзін-өзі сезіну және өзін-өзі бағалау. Өзін-өзі тану негізінен педагогтар дайындайтын мамандықтарға қажетті ілім болып табылады. Себебі, оқытушы және оқушы арасындағы байланыс кезеңінде мұғалім баланың ішкі дүниесін көріп және оның ішкі қуатын сезініп, сол арқылы табиғи түрде оны дамыта білуі қажет. Жан дүниесінің жалпы ағынымен таныс болу, әр адамның өз жан құбылыстарымен танысып, зерттеуге пайдасы бар. Өйткені, жан жүйесінің мақсаты: жалпы адамның жан құбылыстарын, олардың қатынасын, себебін тексеру. Бірақ, жалпы адамдарда тиісті жанның қасиеттерінен басқа, әр адамға тән, өзгеше сипаттар да бар. Адам өзін және өзгелерді ұғыну үшін ғылымнан басшылық керек. Ондай жол басшы болуға жарайтын ғылым “Өзіндік таным” адамның жан жүйесінің ішкі дүниесіне жол ашатын, ішкі толқыныстар мен сезімдерді жеке адамдар өзгешелігін зерттейтін ғылым. Бұл жас, жеке адамда болатын алуан-алуан мінез қасиеттерін түгел тексеріп, ішкі күш, қуат пен жан заңдарын түгел ашты деуге болмайды. Бірақ жас та болса әр адамның өзгеше сипаттары мен сан қилы қырларын тексеріп, жеке адамды дамыту болып табылады.

Өзімізді бақылау, сынау үшін қандай іс – әрекеттер жасауымыз керек. Өзімізді ірі сыншының, ірі сыналатын заттың орнына қоя білуге үйрететін бұл ғылымның саласына өзінді өзің тани отырып сол арқылы өз бойындағы шығармашылық белсенділікті арттыруға икемдейтін модельдер қалыптастыру артық етпейді. Ал, өзіндік танымның шығармашылық белсенділігін ХХ ғасырдың ұлы ойшылдары шығармашылық белсенділік бұл «өзіндік танымның жетем деп көздеген жұлдызды мақсаты», яғни өзіндік таным арқылы шығармашылық белсенділікті қалыптастыру керек. Себебі, шығармашылықта дамыту үшін адамда топтың бөлшегі емес, оны жеке тұлға ретінде бөліп алып қалыптастыру қажет. Өзінің көзқарасы жоқ топтың немесе қоғамның меңзеуімен жүретін, солардың идеасын қайталаумен жүретін адамның бойында шығармашылық белсенділігі болмайды

[1]. Шығармашылық дегеніміз - жеке “меннің” бостандығы, еркіндігі. Өзіндік таным шығармашылығы дамыған адам, кез –келген құбылысты ерекше көреді. Олар өзгелерге естілмейтін дыбысты жанымен сезініп, ішкі дүниесі жүрегі арқылы қабылдап, өзгеден ерекше естиді. Көрініс, құбылыс, дыбыс, ой іс -әрекет қарама- қайшылықтарынан үндестік, гармония, тұтастық өзара байланысын тауып, оны өз алдына бөлек ешнәрсеге ұқсамайтын қайталауы жоқ, шығарма ретінде дамытады.

Отбасы тәрбиесінің мазмұны демократиялық қоғамның басты мақсатымен анықталады, яғни, жан-жақты және үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеу. Отбасы денелік және психикалық жағынан сау, адамгершілік, интеллектуалдық, дамыған, болашақ еңбектік, қоғамдық және отбасылық өмірге даяр тұлғаны қалыптастыруға міндетті. Отбасы тәрбиесінің мазмұнының құрамдас компоненттері: денелік (салауатты өмір салты, күн тәртібін дұрыс ұйымдастыру, спортпен айналысу, организмді шынықтыру), адамгершілік (мәңгі адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу - сүйіспеншілік, адалдық, борыш, әділеттілік т.б.), интеллектуалдық (оқушылардың біліммен сусындауына, оқуға деген сұранысты тәрбиелеуге ата-аналардың қатысуы), эстетикалық (балалардың талантын және дарындылығын, өмірдегі әсемдік туралы білімдерін дамыту), еңбек /болашақ еңбекқор адамның негізін қалыптастырады тәрбиесі. Олар экономикалық, экологиялық, саяси, білім берумен толықтырылады.

Отбасында балаларды тәрбиелеудің әдістері - бұл ата-аналардың балалардың санасына және мінез-құлығына мақсатты бағытталған педагогикалық әсердің тәсілдері, олардың өздерінің ерекшеліктері бар: нақты қылықтарға негізделген және тұлғаға үйлестірілген, сәйкестендірілген балаға жекелік әсер; әдістерді таңдау ата-аналардың педагогикалық мәдениетіне байланысты (тәрбиелеу мақсатын түсінуі, ата-аналар рөліне, отбасындағы қатынастар стиліне т.б.).

Отбасы тәрбиесінің әдістері: сендіру (түсіндіру, ақыл-кеңес, иландыру); жеке өнеге; мадақтау (мақтау, сыйлық, балалар үшін қызықты перспектива); жазалау (достықтан бас тарту, рақаттылыққа рұқсат бермеу, денелік жазалау). Кейбір отбасыларында педагогтың кеңесі бойынша тәрбиелеушілік ситуациялар қолданылады.

Отбасында тәрбиелік міндеттерді шешуде әртүрлі құралдар баршылық: сөз, ата-ана беделі, оқу, табиғат, үй тұрмысы, ұлттық салт-дәстүр, қоғамдық пікір, отбасының рухани және моральдық ахуалы, күн тәртібі, әдебиет, спорт, мейрамдар, символ, атрибуттар, т.б.

Қазіргі қоғамда барған сайын отбасы дағдарысы көріне түсуде және одан шығудың жолы әлі де бұлыңғыр. Дағдарыстың бір көрінісі - отбасы өзінің басты функциясы, яғни бала тәрбиелеуді нашар жүзеге асыруда. Дағдарыстың себептері: елдегі экономикалық жағдайдың нашарлауы, қоғамдық өмірде

мәдениетінің төмендігі, отбасында әйелге көп жүктеменің түсуі, ажырасудың жоғары пайызы, ұрпақ арасындағы тартыстың асқынуы, отбасы мен мектептің байланысының нашарлауы т.б. Отбасының тәрбиелік әсерін арттырудың жолдары: отбасындағы қатынасты гуманизациялау, мектеп, діни ұйымдардың және отбасының бірлескен қызметі, гуманитарлық фондылармен, қоғамдармен жұмысын үйлестіру т.б. Тәрбие көзделген әрекет-қылық (поведение) типін қалыптастыруы міндетті. Тұлға тәрбиелілігі түсінік, ұғымнан көрінбейді, ол адамның нақты іс-әрекетімен бағаланады. Бұл тұрғыдан іс-әрекет ұйымдастыру мен мінез-құлық қалыптастыру тәрбие процесінің өзегі ретінде қарастырылады. Аталған топтағы әдістердің бәрі тәрбиеленушілердің практикалық іс-әрекетіне негізделген. Мұндай іс-әрекетті басқару үшін педагог оны құрамды бөліктерге-нақты іс-әрекеттер мен мінез-құлықтарға жіктейді. Қажетті тұлға сапаларын қалыптастырудың жалпыланған әдісі – жаттықтыру. Балада қалыптасатын қылық, әрекеттің қай-қайсысы да жаттығып, дағдыланудан мүмкін емес. Тәрбиеленушіні мақсатты бағытталған белсенді әрекетке ынталандырмай, жоспарланған мінез бітісін де орнықтыруға болмайды. Жаттықтыру мәні – талап етілген әрекеттерді көп мәрте қайталаумен автоматты орындалу дәрежесіне жеткізу. Жаттығулар нәтижесі – тұлғаның бекіген сапалары: әдеттер мен дағдылар. Жаттықтыру істерінің тиімділігін келесі шарттар анықтайды: жаттығулар жүйесі; олардың мазмұны; түсініктілігі мен жеңілдігі; көлемі; қайталау жиілігі; бақылау мен түзету; тәрбиеленушілердің тұлғалық сапалары; жаттығулардың орындалу мерзімі мен орны; жеке-дара, топтық, ұжымдық жаттығулар формасы; жаттығу сеп-түрткілері мен оған деген ынта себептері. Жаттығулар жиілігі, көлемі және жетіскен нәтижелер арасында тікелей тәуелділік бар: жаттығу неғұрлым көп орындалса, олар жәрдемімен қалыптасушы сапалар дамуы да соғұрлым жоғары келеді. Бұл тәуелділік тұлғалық ерекшеліктерімен реттеліп отырады [2].

Бірдей тең деңгейлі сапаны қалыптастыру үшін әр оқушының орындайтын жаттығуларының саны әрқилы: бір бала көзделген сапаға аз санды жаттығудан жететін болса, екінші біреуінде ондаған, жүздеген жаттығу әрекеті қажет. Сапа неғұрлым күрделі келсе, оған байланысты әдеттерді қалыптастырып, тұрақтандыру үшін соғұрлым көп жаттығу орындап, көп мәрте қайталау керек. Жаттығулар жүйесін жоспарлауда тәрбиеші, ең алдымен, өз тәрбиеленушілеріне қандай дағдылар мен әдеттерді қалыптастыруы қажет болатынын ойластырып алғаны жөн. Жаттығулардың көзделген іс-әрекетке сәйкес болуы (адекватность) – әдісінен баланың өмірлік қажетті, мәнді және пайдалы дағдылары мен әдеттері қалыптасады. Сондықтан жаттығулар қалай болса, солай ойдан шығарылмай, өмірден алынуы тиіс. Бірінші кезекте жалпы адамзаттық ізгілі сапалар тұрғызушы жаттығулар пайдаланылады. Тұрақты дағдылар мен әдеттер қалыптастыру үшін жаттығуларды мүмкін болғанша ерте жастан қолданған дұрыс. Жас организм қай әсерді де тез қабылдайды. Әдеттенген адам өз сезімін басқара біледі, құмарлықтарына тоқтау береді, өз ниеттерін басқалар мүдделерімен салыстырып, бағалай алады. ұстамдылық, өзіндік бақылау, ұқыптылық, тәртіптілік, қатынас мәдениеті – бұларды бәрі де тұрақтанған

әдеттер негізінде туындайтын ізгілік адам сапалары. Жаттықтыру әдістерінің тиімділігіне себепші маңызды шарттардың бірі- біртұтас жаттығулар жүйесінің біртіндеп күрделеніп баруы. Кіші сынып оқушыларында мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда, келесідей шамалап түзілген ілгерілі жаттығулар жоспарын ұсынуға болады. Гуманистік тәрбиеде де қатаң әдістер қолданылады. Бірақ әңгіме оны қалай пайдалануда. Осындай шешімді әдеттердің бірі – талап. Тәрбие барысындағы талап тәрбиеленуші әрекетінің ынталылығын көтеруге не оны тежеуге қажет талаптар тікелей не жанамалы болып келеді. Тікелей талап – анық, дәл, нақты. Жанамалы талапта әрекетке келтіретін талаптың (кеңес, өтініш, сенім, қолдау, құлақ-қағыс және т.б.) өзі емес, ал сол талаптан туындайтын психологиялық жағдаяттар: толғаныс, күйзеліс, мүдде, ұмтылыс. Жанама талаптар арасында аса көп қолданылатындары: кеңес-талап. Бала санасына ықпал жасаумен педагог қойған талаптың қажеттігін, пайдасын түсіндіреді. Мұндайда кеңестің [3] қабылдануы не қабылданбауы педагог беделіне, оның оқушымен қатынасына тәуелді. Ойын талап. Әрқандай талаптарды қою үшін тәжірибелі мұғалім баланың ойынға құштарлығын пайдаланады. Бала ойынды қызығушылықпен орындай жүріп, өзі байқамай талаптарды да қабылдайды. Бұл талап әдісінің өте ізгілікті және тиімді формасы, бірақ оны қолдануда аса жоғары педагогикалық шеберлік қажет.

Сенім талап. Мұндай әдіс, әдетте, сыйластық жайлаған ортада іске асады.

Өтініш талап. Педагог пен тәрбиеленуші арасында достық, жолдастық қарым-қатынас болған жағдайда өз тиімділігін береді. Үйретіп көндіру – көзделген сапаны жылдам әрі жоғары деңгейде қалыптастыру үшін қолданылады. Кейде бала мұндай талапты ауырсынады, өжеттікпен қарсы шығады. Солай болса да, көндіру баланың өзі үшін қажет. Гуманистік педагогика адам құқына қарсы қатаң әдістерді қолданудан аулақ, дегенмен орынды жерінде бұл әдісті жұмсарта, басқа әдістермен, әсіресе ойынмен бірлестіре пайдаланғанды жөн санайды. Үйретіп көндіру және оны ойынмен бірлестіру бала табиғатына сай келеді. Үйретіп көндіру тәрбие процесінің барша кезеңдерінде де тиімді, бірақ бала дамуының алғашқы сатысында әбден қажет. Бұл әдістің айдалану шарттары: тәрбие шарттарын екі тараптың да анық, дұрыс түсінуі. Егер тәрбиеші алдына қойған көндіру мақсатының мәнін, пайдасын жете пайымдамаса, онда әдіс баланы түгелдей бағындырумен орындалады. Баланың өзі нені қажетсінетінін түбегейлі түсінген жағдайда ғана әдіс өз нәтижесін береді. Қандай да талапқа көндіруде, айтар ойыңызды сөзбен анық, түсінімді өрнектеңіз, ерекше пікіріңізді «олай бол да, солай бол» деп қайырмаңыз. Әрбір уақыт аралығына қонымды, оқушы мүмкіндігіне сай әрекет жоспарлаңыз. Асығыстық мақсатты жақындатпайды, керісінше, алыстатады. Алғашында дәл орындауға, кейін тез орындауға үйретіңіз. Қалай орындалуын, одан болар нәтижені көрсете біліңіз. Егер тұлға сапаларын біртіндеп, кезегімен тәрбиелейтін болсаңыз – уақыт жеткізе алмаймыз. Барша сапаларды параллель де қалыптастырып болмайды. Сондықтан, қай сапалар өзара табиғи байланысты болатынын анықтап, оларды бірқатар тәрбиеленіз, екіншіде қай сапа қандай қасиетке негіз боларын біліп алып, оларды бірінен соң екіншісін

қалыптастырыңыз. Көндіру тілектестік пен мүдделілікке негізделген, бірақ бірқалыпты қатаң, үздіксіз бақылау бар жерде нәтижесін береді. Бақылау оқушының өзіндік бақылауына ұласуы қажет. Көндірудің педагогикалық тиімді нәтижесі ойынмен бірге келеді. Бала белгілі қағидаларды ойын барысында еш зорлықсыз-ақ, өз қалауымен орындайды. Көндіру үшін баланы ойынға тартудың себептері: 1) қажетті іс-әрекет мақсаты оқушылар үшін тартымсыз болса; 2) мақсатқа жету жолы іс логикасына орай баланы жалықтыратын, қолайсыз болса. Тапсырыстар беру – балаларды ұнамды қылық-әрекеттерге жетелеудің тиімді жолы. Тапсырыстың орындалуын ежелеп, түсіндіріп жатудың қажеті жоқ. Тәрбиелік жағдайлар – арнайы жасалған шарттарға орай тәрбиеленуші іс-әрекеті мен мінез-қылығын қалыптастыру әдісі. Тәрбиелік жағдайлар (ситуация) тиімділігін көтерудің екі жолын еске ұстаған жөн: - жағдай жалған, жасанды болмай, нақты өмірде кездесетін қарама-қарсылықтары мен күрделіліктерден құралуы тиіс. Тәрбиеші әдейі жағдай туындатушы шарттарды түзеді, ал ситуациялар табиғи қалпында өтуі тиіс. Мектеп өмірі мұндай ситуацияларға бай: «Оқушы– мұғалім», «Оқушы – жол тәртібінің сақшысы», «Оқушы – ертеңгі серуен басшысы» және т.б. тосын жағдайлар. Мұғалім ескертпесін күткен тәрбиеленуші оған алдын ала дайындалады, ал әрекет тосын болса, көп жағдайда бала мұғалім айтқанына көнеді. Оқушының тосын қылығына мұғалім кеңпейілділік, қайырымдылық танытуы لازم. Бірақ бұл жағдайдағы басты шарт: бала мұғалім әрекетін дұрыс түсініп, оны әлсіздік, сенімсіздік демей, жоғары адамгершілік тұрғысынан қабылдауы тиіс. Қай жағдайда да мұғалімнің ситуация дамуына тікелей араласпағаны жөн. Аталған әдіс басқа тәрбие әдістерінің баршасымен тығыз байланысты.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Кулюткин Ю.Н. Психологическая природа деятельности педагога //Творческая направленность деятельности педагога. /под. ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С. Суховской. – Л., 2000. С.7-10.
- 2 Исаев И.Ф. Ситникова М.И. Творческая самореализация учителя: культурологический подход. -М., 2002. - 91 с.
- 3 Караев А.М. Жастарға адамгершілік тәлімі. - Алматы, 2010. - 78 б.

УДК 94 (560):355.48

Жусупбеков А.А

преп., м.н

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Алматы, Казахстан.

Баграмова С.Н

ст.преп., м.п.н

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Алматы, Казахстан.

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРЫ НА ЛИДЕРСКИЕ НАВЫКИ

Аннотация. Целью данной статьи является определение культуры и ее влияния на лидерство, которые выявляются с помощью культурных измерений Хофстеда. Кроме того, он фокусируется на том, как национальная культура может быть определена на основе культурных измерений *Проекта по повышению эффективности глобального лидерства и организационного поведения* и, в свою очередь, как казахстанская культура может быть идентифицирована в рамках этих культурных измерений.

Ключевые слова : лидерские качества, культура, проект по повышению эффективности глобального лидерства и организационного поведения (GLOBE Project)

Zhussupbekov A.A

Lecturer

Master of Sciences

Kazakh Ablai khan University of International
Relations and World Languages.

Bagramova S.N

senior teacher

master in pedagogy

Kazakh Ablai khan University of International
Relations and World Languages.

THE INFLUENCE OF CULTURE ON LEADERSHIP SKILLS

Abstract: The purpose of this article is to define culture and its influence on leadership which are identified with the help of the cultural dimensions of Hofstede. Moreover, it focuses on how national culture can be defined based on cultural dimensions of the GLOBE (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness) project and, in turn, how Kazakhstani culture can be identified within these cultural dimensions.

Keywords: leadership skills, culture, GLOBE project

There are several descriptions of culture across the world and some scholars attempted to identify what culture is and what culture contains. For example, Sergiovanni gives a definition of culture as a group of people with common goals, values, norms and beliefs [1] whereas Hofstede describes culture as a program in people's minds that they obtain through their entire lives [2]. Therefore, Hofstede tries to explain that people's minds develop from their childhood to adulthood when they gain experience from family, educational settings and work experience. In turn this shows the culture of a particular group of people. From these definitions it can be concluded that people may inherit cultural norms, values and beliefs which have a continuation at this time. However, DePree argues that culture is a difficult subject which cannot be easily explained because all characteristics of culture may not be

assigned to every individual [3]. In turn judgments based on one person may show a false assumption about national culture [2]. Moan and Hetland share the same view with DePree by stating that national culture is a phenomenon which is difficult to describe [4]. It is true that defining national culture based on one representative of a particular nation is difficult since one person may not represent all cultural aspects of nation.

In contrast Shaw claims that cultural attitudes of different nations were clearly compared in Hofstede's study [5]. In the mid twentieth century Dutch scholar Hofstede found why one nation's culture is different from others with the help of cultural dimensions (1980). Participants of this research were managers and non-managers from seventy-nine countries. However, Kazakhstan was not involved in this study because Kazakhstan was not an independent state when the research was conducted. At first he used four cultural dimensions, *Power Distance Index*, *Individualism*, *Masculinity*, and *Uncertainty Avoidance Index*, to identify cultural differences and later on *Long Term Orientation* was added when he conducted research in the Asian countries (Shi and Wang 2010) [6]. Consequently, it becomes more important to add one more dimension in order to describe the country at the multilateral level.

Consequently, this provoked an interest in investigating culture in depth with the aim of understanding how people behave within the one culture. House and his colleagues expanded Hofstede's dimensions from five to nine at the end of twentieth century [7]. This gave a new chance to understand the culture from different angles. *Humane Orientation*, *Performance Orientation*, *Future Orientation* and *Assertiveness* were added to the cultural dimensions which are mentioned earlier by the researchers of GLOBE (Global Leadership and Organisational Behaviour Effectiveness) project [6]. Additionally, they substituted Hofstede's dimension Individualism with Collectivism and split it into two as Institutional Collectivism and In-group Collectivism, although these dimensions were aimed to identify the same aspect of culture.

These dimensions are: (1) *Uncertainty Avoidance*, the degree of avoidance of ambiguous situations in the organisation based on established norms and values of a nation; (2) *Power Distance*, a dimension where individuals agree and expect the degree of equal distribution of power in the organisation; (3) *Institutional Collectivism*, the extent of rewarding and encouraging the collective distribution of joint action and resources within organisational and societal practices; (4) *In-group Collectivism*, the degree of expressing pride, loyalty and cohesiveness of the individuals within their groups, communities and families; (5) *Performance Orientation*, encouraging and rewarding individuals for the improvements of their performance within organisations and groups; (6) *Humane Orientation*, the degree of rewarding individuals in the organisation for being kind, generous, caring and fair to other members of organisation; (7) *Assertiveness*, the degree of individuals' assertiveness and aggressiveness to other people; (8) *Gender Equilibrium*, the degree of minimizing gender inequality in an organisation or institution; (9) *Future Orientation*, people's belief about current actions that they can influence the future situation.

In the GLOBE project the Republic of Kazakhstan was involved as an independent country. According to the results of the study Kazakhstan was allocated to the Eastern Europe Cluster with Greece, Hungary, Albania, Slovenia, Poland, Russia and Georgia. Kazakhstan is characterized as a country whose population strongly relies on hierarchy and support, encouraging strong bonds between members of families and groups. Thereby showing strong family and group relationships among people and the country's citizens are not assertive and aggressive to other members of their family or groups (House et al., 2004). As Bakasci, Sandor, Andras and Viktor, 2002, this might be a strong influence from Turk-Muslim tribes where kinship was widely supported [8] because Kazakhs belong to the Turkic nations and share the same beliefs. Mukazhanova supports the GLOBE project's findings by maintaining that Kazakhs widely support a hierarchy where older people or people who hold higher positions usually lead the family or organisations [9]. Consequently, in this way Kazakhs show their respect to and avoid confronting with adults and leaders. This might be inherited from previous generations through upbringing and cultural norms.

As being a part of culture, family affects a person's attitudes and perceptions about leadership. This affects how a leader performs within organisation. In turn Shaw (2005) maintains that leaders are people who are shaped by their culture. The influence of a leader on an organisation can be a reflection of the culture because any organisation is a small part of the wider culture [10]. A leader who is shaped by national culture brings aspects of that culture to where he or she leads therefore the leader affects the organisation by his or her cultural patterns. Consequently, leadership practice can be different in organisations because the leaders behave in ways based upon established cultural norms and values [11]. Some cultural norms or values may not coincide with other nations cultures. This arouses the interest of scholars to investigate how Western-based leadership theories can be applied in different cultural contexts. Moan and Hetland maintain few cross-cultural studies have researched how different cultures perceive leadership and there is no sufficient amount of research which has investigated how leadership practice was framed in the Kazakhstani cultural context [4].

REFERENCE

[1] Sergiovanni, T.J. (2000) 'The Lifeworld of Leadership: Creating Culture, Community, and Personal Meaning in Our Schools', *The Jossey-Bass Education Series*, CA, San Francisco: Jossey-Bass Inc.

[2] Hofstede, G. (1980) *Culture's consequences: international differences in work related values*. London, UK: Sage publications.

[3] DePree, M. (1990) What is leadership? *Planning Review*, 18(4), pp.14-41.

[4] Moan, K. and Hetland, H. (2012) 'Are leadership preferences universally endorsed or culturally contingent?' *Scandinavian Journal of Organizational Psychology*, 4(2), pp. 5-22.

[5] Shaw (2005) 'The cultural context of educational leadership', in Coleman, M. and Earley, P. *Leadership and management in education: Cultures, Change and Context*. Oxford University Press.

[6] Shi, X. and Wang, J. (2011) 'Interpreting Hofstede model and globe model: which way to go for cross-cultural research?' *International journal of business and management*, 6(5), pp. 93-99.

[7] House, R.J., Hanges, P.J., Javidan, M., Dorfman, P.W. and Gupta, V. (2004) *Culture, Leadership and Organisations: The GLOBE Study of 62 Societies*. CA: Sage Publications, Inc., Thousand Oaks.

[8] Bakacsi, G., Sandor, T., Andras, K. and Viktor, I. (2002) Eastern European cluster: tradition and transition. *Journal of World Business*, 37(1), pp.69-80.

[9] Mukazhanova, K. (2012) *A Cross-Cultural Comparison of Leadership Choices: Commonalities and Differences among Female Leaders in the United States, Kazakhstan and Sweden*. Masters thesis. University of Oregon. Available at: https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/bitstream/handle/1794/12398/Mukazhanova_oregon_0171N_10388.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Accessed: 05 May 2015).

[10] Lees, S. (2003) *Global acquisitions: Strategic integration and human factor*. USA, New York:

[11] Lam, Y. J. (2002) 'Defining the effects of transformational leadership on organizational learning: a cross-cultural comparison', *School Leadership and Management*, 22(4), pp. 439-452.

УДК 330.1:339.13

Исмаилова Н.Р., к.э.н., доцент

e-mail: ismailova_nargiz@mail.ru

Кыргызский Национальный Университет имени Жусупа Баласагына

Факультет управления и бизнеса

Кафедра «Маркетинг, коммерция и логистика»

Кыргызстан, г. Бишкек

Азимов Жасур Махмудович, к.э.н., доцент

e-mail: jasur0778@mail.ru

Кыргызско-Узбекский Университет

Финансово-экономический факультет

Кафедра «Финансы и налоги»

Кыргызстан, г. Ош

ИНВЕСТИЦИИ В СФЕРУ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ВАЖНЕЙШАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИНВЕСТИЦИЙ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

Аннотация: В современном мире каждая страна в процессе формирования и накопления человеческого капитала придает образованию важное значение. Уровень образования определяет потенциальные возможности государства в качестве важнейшей составляющей национального богатства. Более того, эффективное использование накопленного научно-образовательного потенциала

является одним из главных условий экономической и социальной стабильности общества. В предлагаемой статье рассматриваются инвестиции в сферу высшего образования как одна из важнейших составляющих инвестиций в человеческий капитал. Проанализированы роль инвестиций в развитии человеческого капитала и предложены пути эффективного использования инвестиций в развитие общества в целом.

Ключевые слова: Инвестиции, маркетинг, человеческий капитал, перспективы, высшее образование, потенциальные возможности, национальное богатство.

Ismailova N.R.,

Ph.D., Associate Professor

e-mail: ismailova_nargiz@mail.ru

Kyrgyz National University named after Zhusup Balasagyn

Faculty of Management and Business

Department "Marketing, Commerce and Logistics"

Kyrgyzstan, Bishkek

Azimov Zhasur Makhmudovich,

Ph.D., Associate Professor

e-mail: jasur0778@mail.ru

Kyrgyz-Uzbek University Faculty of Finance and Economics

INVESTMENT IN HIGHER EDUCATION AS AN IMPORTANT COMPONENT OF HUMAN CAPITAL INVESTMENT

Abstract: In the modern world, any state in the formation and accumulation of human capital attaches great importance to education. Its level determines the potential of the state as an essential component of national wealth. Moreover, the effective use of the accumulated scientific and educational potential is one of the main conditions for the economic and social stability of society. This article discusses investments in higher education as the most important component of investment in human capital. The role of investments in the development of human capital is analyzed and ways to effectively use investments in the development of society as a whole are proposed.

Keywords: Investments, marketing, human capital, prospects, higher education, potential, national wealth.

В настоящее время сфера образования Кыргызской Республики находится на этапе модернизации. А основной целью этого этапа является создание механизма устойчивого развития и обеспечение качественной подготовки специалистов согласно соответствия международным стандартам. В этом случае в развитых странах принцип приоритетного инвестирования в сферу образования является вектором развития как страны в целом, так и бизнеса в отдельности. В Центральной Азии на практике это реализуется сравнительно

медленно. Формирование экономических условий для эффективного развития сферы высшего образования замедляется в связи с нехваткой и недостатком бюджетного финансирования, а также низким уровнем привлечения внебюджетных источников инвестиций. Эти моменты не дают возможности в полной мере обеспечить требуемое качество подготовки специалистов, а механизмы для привлечения дополнительных инвестиций продолжают находиться на стадии формирования.

Исследования в области использования инвестиций в сферу образования в Кыргызстане показали, что современная ситуация характеризуется отсутствием обоснованной оценки эффективности инвестиций, которая позволила бы определить степень их преобразования в результаты подготовки специалистов высокого уровня, востребованных на рынке труда. Эти исследования поставили ряд проблем, требующих комплексного решения.

Динамичное развитие сферы высшего образования усилило необходимость поиска современных методов и технологий оценки функционирования вузов, способствующих эффективному применению имеющегося потенциала и его увеличению, в пределах своих возможностей, за счет привлечения дополнительных источников инвестиций. [5, с.124]

Социально-экономическая значимость высшего образования в формировании и накоплении человеческого капитала, конкуренция со стороны коммерческих образовательных структур, разнородность существующих показателей, отсутствие объективной системы оценки эффективности инвестиций и внедрения ее в практику управления подготовкой специалистов является актуальной проблемой, требующей решения.

Богатый научный и практический опыт в разработке методов оценки эффективности инвестиций в сферу образования говорит о том, что в данной области уже достигнуты определенные результаты. Сегодня, существующие методы не учитывают реальную деятельность вуза с позиций особенностей развития региона. Большинство из них не позволяют определить механизм распределения инвестиций по приоритетным направлениям деятельности вуза и объективно оценить эффективность их использования.

Одной из важнейших особенностей, которые характеризуют управление образованием за последние годы, является постепенное утверждение трактовки образования как определенных инвестиций в человеческий капитал.

Понятие человеческого капитала было введено в экономику именно в связи со стремлением осмыслить роль образования на рынке труда. Мера воплощенной в человеке способности приносить доход стала выражаться в понятии человеческого капитала по аналогии с физическим капиталом. Ценность любого капитала (физического или человеческого) зависит от того дохода, который способен приносить данный капитал в будущем. Инвестиции и в физический, и в человеческий капитал необходимы для того, чтобы увеличить будущий доход. Экономический анализ инвестиций строится на сравнении осуществленных капиталовложений и того дохода, который они приносят в будущем.

Одна из важных показателей, которые характеризуют управление образованием в последние годы, состоит в постепенном утверждении трактовки образования как инвестиций в человеческий капитал.

Чтобы проанализировать поведение субъектов на рынке образовательных услуг, необходимо: [5, с.143-144]

- о-первых, определить структуру факторов, которые влияют на принятие решений людьми по поводу целесообразности получения образования, а, следовательно, и относительно объема инвестиций в человеческий капитал; В
- о-вторых, рассмотреть факторы, которые определяют поведение государства на рынке образования; В
- -третьих, оценить особенности формирования предпочтений относительно образовательных услуг с учетом региона России; В
- -четвертых, определить критерий структурирования образования, который тесно коррелирует с возрастом; В
- -пятых, исследовать поведение других субъектов экономики на рынке образования, которые также являются потенциальными участниками данного рынка и предъявляют спрос на образовательные услуги. В

Под человеческим капиталом экономисты понимают способности человека его умения, знания, навыки. Накопление человеческого капитала происходит как в дошкольном возрасте, так и в школе, техникуме, университете, на курсах переобучения или повышения квалификации. Методы исследования спроса на любом уровне образования или профессиональной подготовки являются одними и теми же. [3, с.126]

Все вложения в образование производятся с надеждой на их высокую окупаемость в будущем. Поэтому при принятии решения об инвестициях в образование сравниваются выгоды и издержки. Оценка основывается на ожиданиях всех субъектов экономики. Строго говоря, ожидаемые выгоды являются основным фактором при принятии решения. Также, можно утверждать, что норма отдачи от образования для общества коренным образом имеет отличия от нормы отдачи для индивидуума, так как издержки и выгоды от образования в обоих этих случаях рассчитываются по-разному.

Чтобы оценить ожидаемые выгоды от инвестиций в человеческий капитал с точки зрения индивидуумов, необходимо выявить те факторы, которые влияют на стремление людей предъявлять спрос на образование. Их можно условно подразделить на краткосрочные и долгосрочные. [4, с.505-506]

Долгосрочные факторы (приоритеты): [4, с.505]

- 1) высокий уровень заработной платы в течение последующей жизни;

2) большое удовлетворение от избранной работы в течение жизни (моральные выгоды);

3) достижение более высокого социального статуса. Предполагается, что в современном обществе можно подняться из низов на самый верх, и для этого нужны только усилия. Существуют так называемые "лифты" социальной мобильности, одним из которых является образование;

4) широкий доступ к более перспективной, интересной работе;

5) представления родителей о будущем детей, что является определяющим фактором в выборе жизненной стратегии вследствие традиционной системы семейного воспитания в России;

б) уровень образования и социальный статус родителей, которые влияют на ориентацию своих детей (преемственность поколений, продолжение профессии родителей). Для родителей высшее образование ребенка выступает как доказательство жизнеспособности семьи, состоятельности ее материальных и социальных ресурсов;

7) выбор профессии, сделанный друзьями или знакомыми;

8) престиж того или иного вида и уровня образования.

Краткосрочные факторы (приоритеты на настоящий момент): [4, с.506]

1) высокая оценка нерыночных видов деятельности и интересов, которые связаны с получением образования (процесса обучения, общения с друзьями, школьной или студенческой жизни);

2) стремление юношей поступить в любой вуз для того, чтобы отсрочить службу в армии;

3) стремление девушек поступить в вуз, вызванное желанием удачно выйти замуж.

При прочих равных условиях вероятность поступления в техникум или вуз людей, ориентированных на текущий момент меньше, чем у людей, ориентированных на будущее.

Далее мы можем рассмотреть выгоды, которые получает общество от инвестиций в образование. Они намного выше индивидуальных. Общая выгода общества рассчитывается без подоходного налога на заработную плату, так как общество в целом выигрывает от услуг, предоставляемых за счет налогов. Если рассматривать образование как определенный "сигнал" для рынка труда, то социальная отдача от образования заключается в том, что оно помогает "сортировать" работников в соответствии с их производительностью. Богатство общества в целом рассматривается как совокупность человеческого и материального капитала. Высокие инвестиции в образование повышают производительность. [1, с.355]

Выгоды от инвестиций в образование получают и фирмы. Институты образования обеспечивают работодателей механизмом отбора. Многие работодатели при приеме претендентов на работу ориентируются на их дипломы. Возможно, уровень и качество образования являются инструментом

менее дорогостоящим, чем любой другой, которым фирмы могли бы воспользоваться.

Выгоды, получаемые высшими учебными заведениями. В целях поддержания и повышения своего статуса высшее учебное заведение, в процессе профориентационной работы, стремится привлечь наиболее талантливых и целеустремленных выпускников школ, колледжей, техникумов. Для их выявления создается система сложных вступительных испытаний. Данная стратегия позволяет поднять уровень подготовки выпускников, что является важным фактором, повышающим престиж данного вуза.

Любое инвестиционное решение предполагает выбор между потреблением, которое приносит немедленное удовлетворение потребностей, и инвестициями, создающими дополнительные возможности для производства товаров и услуг в будущем. Выбор между потреблением и инвестициями основывается на экономическом анализе, который проводится в широком социально-политическом контексте и принципиально неотделим от этого контекста. Это же справедливо и в отношении выбора между различными альтернативными инвестициями в условиях ограниченных ресурсов.

Для выбора между осуществлением инвестиций в физический капитал или в человеческий капитал стали актуальными вопросы о том, какой вклад вносит образование в экономический рост, как сравнить этот вклад образования с вкладом физического капитала.

Хотя понимание того, что инвестиции в человеческий капитал способствуют экономическому росту, фактически возникло еще во времена Адама Смита, и классические экономисты уделяли определенное внимание необходимости затрат на развитие умений и навыков человека, тем не менее только в 1960-х годах Т.Шульц и Е.Дэнисон показали, что образование непосредственно вносит вклад в рост национального дохода посредством улучшения умений и навыков рабочей силы. [4, с.504]

Автор Т. Шульц разработал метод измерения вклада образования в экономический рост, основанный на исследовании нормы отдачи инвестиций в человеческий капитал, которую сравнил с нормой отдачи инвестиций в физический капитал. Этот метод анализа привел к тому же выводу, а именно, что существенная доля прироста выпуска продукции, как в развитых, так и в развивающихся странах объясняется инвестициями в образование. [4, с.505]

Аналогичные методы применил Р.Мэррис для исследования данных по 66 развивающимся странам и пришел к заключению, что образование не только оказывает сильное воздействие на экономический рост, но и что если общие инвестиции не поддерживаются инвестициями в образование, то они оказывают меньшее воздействие на темпы экономического роста. Этот важный вывод, что инвестиции в образование дополняют инвестиции в физический капитал и усиливают их воздействие на экономический рост, был подтвержден и в ряде других исследований. [4, с. 506]

Таким образом, различные исследования тех аспектов, которые подтверждают воздействие образования на экономический рост, и которые

проводятся за последние 20 лет, дают все основания предполагать, что попытки измерить вклад образования в экономический рост, скорее всего, недооценили этот вклад, так как в них не учитывался сложный характер воздействия образования на экономический рост, а рассматривалось только прямое непосредственное влияние.

Процесс создания в нашей стране национальной системы контроля качества образования на базе государственных образовательных стандартов говорит о том, что проблема качества образования рассматривается как важная задача повышения эффективности инвестиций в образование.

При измерении результата инвестиций в образование проблема состоит в определении таких количественных показателей, которые бы адекватно отражали качество полученного в результате инвестиций образования.

Для рассмотрения измерителей качества образования можно предложить различные количественные показатели. Например, баллы, которые набрали люди, прошедшие обучение, отвечая на вопросы специально разработанных тестов, иногда рассматриваются как показатели качества знаний, умений, навыков, ценностных установок и ориентаций, приобретенные обучаемыми. Но с одной стороны, проводить широкие и детальные тестирования очень дорого, а поверхностные тесты или, наоборот, глубокое тестирование небольших выборок учащихся использовать бессмысленно, т.к. их итоги могут оказаться очень ненадежной мерой качества образования.

Поэтому при оценке результата образования часто пытаются использовать такие показатели, получение которых может быть уместным без особенных на то затрат, но которые одновременно являются достаточно надежными.

Чаще всего для измерения качества образования используются данные об успеваемости обучаемых, т.е. те оценки, которые они получают на экзаменах. На основе применения этих показателей иногда удавалось провести интересные оценки эффективности образования. Путем межстрановых сопоставлений успеваемости учеников были обоснованы некоторые выводы о влиянии разных факторов на повышение качества образования.

Однако экзаменационные оценки, очевидно, представляют собой не вполне адекватную меру качества образования. Их использование для анализа эффективности затрат инвестиций в образование сопровождается усилиями по совершенствованию методик проведения экзаменов. В некоторых странах в последние десятилетия системы проведения экзаменов на различных образовательных уровнях подверглись значительному реформированию.

Однако принципиальные трудности применения методов анализа эффективности затрат к инвестициям в образование связаны не только с тем, что качество образования трудно измерить. Проблема также заключается еще и в том, чтобы выявить характер причинно-следственной связи между затратами на образование и его качеством. То есть вопрос заключается в том, насколько повышение или понижение затрат на учебные заведения ведет к повышению или понижению качества образования. [3, с.126]

Многие исследования затрат-результатов инвестиций в образование установили, например, слабую связь между затратами на одного обучаемого в учебных заведениях и успеваемостью.

Результат образования является функцией множества самых разнообразных факторов, которые можно разбить на две основные группы: во-первых, факторы, характеризующие учебное заведение, во-вторых, социально-экономические факторы. В первой группе переменных находятся такие факторы, как соотношение числа преподавателей и числа студентов, квалификация преподавателей, обеспечение вуза учебными материалами и оборудованием и т.д. Вторая группа факторов объединяет самые различные социально-экономические параметры образовательного процесса, такие как способности обучающихся, уровень образования семьи и другие.

В результате некоторых исследований, установлено, что относительное воздействие внутришкольных и социально-экономических факторов на результат образования зависит от уровня развития страны. Обосновывался вывод о том, что чем менее развито общество, тем большее влияние на результат образования оказывают параметры, характеризующие школу, а социально-экономические переменные значительно определяют результат образования только в высокоразвитых странах.

Таким образом, учитывая все вышеизложенное, мы можем считать, что социальные выгоды от развития образования оценить сложно. Считается, что более образованные члены общества являются более осведомленными избирателями, более законопослушными гражданами и приносят значительную выгоду, так как идеи высококвалифицированных специалистов по совершенствованию технологий становятся достоянием общества, что даёт возможность каждому воспользоваться ими. С этим утверждением связана так называемая “утечки мозгов”, с которой сталкиваются слаборазвитые страны. Экономическое положение страны, которую покидают квалифицированные специалисты, может ухудшиться. [5, с.88-89]

Именно вложения в человеческий капитал, рост ценности человеческого труда становятся важнейшими факторами преобразования экономики, так как человеческий капитал может рассматриваться как запас, который может накапливаться и быть источником более высокого дохода общества в будущем. Образование не только позволяет овладеть старыми, уже накопленными знаниями, но и способствует приобретению новых знаний, а также создаёт условия для развития более совершенных технологий. Таким образом, развитие образования идет вперед и создает предпосылки для будущего прогресса.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Зуев, А., Мясникова, Л. Интеллектуальный капитал [Текст] / А. Зуев, Л. Мясникова // Труд, капитал, энергия. - 2004. - N 2(14). 355С

- 2 Корчагин Ю.ЧК дремлет. Инвестиции в человеческий капитал нужно увеличивать в разы. //Российская Бизнес-газета. №785 (3). С.25-28
- 3 Коулман, Дж. Капитал социальный и человеческий [Текст] / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. - 2001. - № 3. - С. 126.
- 4 Полежаева, Г. Т. Маркетинг образовательных услуг при подготовке менеджеров / Г. Т. Полежаева, Ю. И. Григорьева // Перспективные материалы, технологии, конструкции: сб. науч. тр. / КГЛЦМиЗ. - Вып. 5. - Красноярск, 1999. - С. 504-507. - 0,15 п. л.
- 5 Полежаева Галина Тихоновна. Оценка эффективности инвестиций в сферу высшего образования : Диссертация канд. экон. наук : 08.00.05 Красноярск, 2005 168 с.
- 6 Полежаева, Г. Т. Эффективность социальных инвестиций и пути их решения / Г. Т. Полежаева, Ю. И. Григорьева // Перспективные материалы, технологии, конструкции, экономика: сб. науч. тр. / КГАЦМиЗ. - Вып. 8. -Красноярск, 2002. - С. 184-186. - 0,15 п. л.

УДК 948

Карабалаева Ж.М.

«Докторант 6Д011900 - Иностранный язык:

два иностранных языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: k.jazira@gmail.com

РИСКОЛОГИЧЕСКАЯ, ЦИФРОВАЯ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ СУБКОМПЕТЕНЦИИ, КАК ВАЖНЕЙШИЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ИННОВАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧИТЕЛЕЙ ИЯ.

Аннотация: в статье рассматривается актуальность компетентностного подхода в обучении будущих учителей ИЯ, а также важность формирования рискологической, цифровой и предпринимательской субкомпетенций, входящих в состав инновационной компетенций. Проанализированы различия данных субкомпетенций, дано определение инновационной компетенции, как «способности и готовности генерировать идеи и внедрять новшества». Сделан акцент на конкретных характеристиках данных субкомпетенций для дальнейшего создания критериев их оценивания.

Ключевые слова: рискологическая субкомпетенция, цифровая субкомпетенция, предпринимательская субкомпетенция, инновационная компетенция, компетентностный подход.

Karabalayeva Zh.,

PhD student
«6Д011900-Two Foreign Languages»
Abylaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: k.jazira@gmail.com

Abstract: the article considers the relevance of the competency-based approach to teaching future FL teachers. As well as the importance of forming risk-related, digital and entrepreneurial sub-competencies which are parts of innovative competencies. The differences of these sub-competencies are analyzed, and the definition of innovative competence as “the ability and willingness to generate ideas and introduce innovations” is given. Emphasis is placed on the specific characteristics of the sub-competencies to further generate criteria for their assessment.

Keywords: risk-related sub-competence, digital sub-competence, entrepreneurial sub-competence, innovation competence, competency-based education.

Современный учитель должен обладать набором компетенций, которые позволили бы ему быть эффективным в условиях реальности XXI века. В современном обществе акцент делается не на аккумуляцию знаний, а на развитие универсальных и практико-ориентированных компетенций, следовательно, требования к учителям значительно меняются. Теперь учитель должен создавать и внедрять инновации. Инновационный учитель не просто знает методы обучения и свой предмет, но и способен создавать и реализовывать свой собственный контент на виртуальных платформах. Хотя фундаментальные знания важны для осуществления педагогической деятельности, компетенции становятся важнейшим ориентиром в модернизации содержания образования будущих учителей. Компетенции включают в себя важные личностные характеристики и качества. Многие работодатели считают, что именно компетенции или так называемые *soft-skills* делают сотрудников высококвалифицированными, конкурентоспособными специалистами на рынке труда. В свете новых запросов к выпускным компетенциям учащихся, требования к учителям ИЯ тоже меняются в сторону высоких стандартов и качественно новых компетенций.

Эти требования обусловлены социальным заказом, а также условиями высоко конкурентного рынка труда. Во-первых, учителя должны быть готовы к постоянно меняющимся условиям и постоянно растущим образовательным стандартам. Во-вторых, учителя должны уметь сотрудничать друг с другом и создавать коллаборативную среду. Но самое главное, учителя должны быть в курсе последних тенденций в области обучающих технологий и новшеств в области технического прогресса. Именно инновативность и креативность учителей главное условия обеспечения качества образования. «Инновация — это новшество или нововведение, которое является конечным, ранее нигде не применим, продуктом творческой деятельности человека» [1]. Инновационная

компетенция учителя предполагает способность и готовность генерировать идеи и внедрять новшества. Давайте более подробно рассмотрим три основных компонента инновационной компетенции: рискологическую, предпринимательскую и цифровую субкомпетенции.

Рискологическая субкомпетенция - одна из важнейших составляющих инновационной компетенции, так как внедрение новшеств требует значительного мужества, принятия на себя ответственности и преодоление страха перед новым. Согласно опросу 468-ми будущих преподавателей в российских ВУЗах было выявлено, что 66% респондентов заинтересованы в педагогической деятельности. Те же, кто ответил отрицательно, посчитали что «недостаточно компетентны в данном вопросе». Среди факторов, препятствующих инновациям, было перечислено: неспособность самостоятельно принять решение ввиду ответственности за результаты педагогической деятельности; осознание трудности в освоении новшеств, физическое состояние, желание оставаться в «зоне комфорта» [2, с 61-62]. Итак, инновационный учитель готов идти на риски в апробации и внедрении инноваций. Таким образом рискологическая субкомпетенция включает в себя следующие умения и личностные характеристики:

- готовность принять ответственность за свои решения в осуществлении собственного педагогического замысла;
- способность принимать решения в условиях высокой неопределенности;
- желание брать на себя риск отклонения от авторского замысла, преодоления страха за последствия самостоятельно принятых решений;
- готовность преодолевать трудности в освоении технических новшеств;
- брать на себя риск делать ошибки, признавать их, и учиться на своих ошибках;
- преодоление страхов и желания оставаться в «зоне комфорта».

Тесно связана с рискологической субкомпетенцией и предпринимательская субкомпетенция. В 2006 году была издана рекомендация Парламента ЕС под названием «Европейская рамка ключевых компетенций в целях обучения в течение всей жизни», в которой предпринимательская компетенция (а именно «дух инициативы и предприимчивости») была названа одной восьми значимых компетенций [3, с 24-25]. Важно отметить, что предпринимательская субкомпетенция не всегда предполагает коммерческую деятельность. Учитель может развивать в себе предпринимательские качества без непосредственного вовлечения в предпринимательскую деятельность. Предприимчивость предполагает управленческое видение и вовлеченность в дело. Каждый учитель по своей функции лидер и модератор процесса обучения, а значит предпринимательская субкомпетенция особенно важна для реализации педагогических замыслов. Предпринимательская субкомпетенция включает в себя описание следующих качеств:

- проактивность в решении проблем (вместо реагирования, предвосхищение проблем),

- принятие на себя инициативы и готовность действовать первым;
- готовность работать как самостоятельно, так и в коллективе,
- готовность посмотреть на процесс с точки зрения руководителя и управленца с целью улучшить процесс и добиться лучших результатов;
- мотивированность к добросовестному выполнению своей работы,
- решительность и последовательность в своих действиях и в достижении своих целей;
- умение справляться со стрессом и трудностями, встречающимися на пути;
- знание и желание правильно расставлять приоритеты, организовать свое время и находить оптимальные решения задач.

Наиважнейшая компетенция в эпоху цифровых технологий – это цифровая субкомпетенция. Благодаря цифровым технологиям у учителей появляется все больше и больше инструментов для оптимизации и повышения эффективности процесса обучения. С другой стороны, те же информационные технологии вызывают трудности, связанные с освоением новых инструментов, а также постоянный мониторинг новых программ, приложений, не говоря уже о проблемах, связанных с интернет безопасностью и фильтрации информации. В связи с этим, информационная компетенция постоянно расширяется и дополняется. А требование к учителю возрастают не просто как к пользователю цифрового контента, но как создателю цифрового контента в роли архитектора в создании курсов.

Деятельность ЕС в области развития цифровых навыков населения опирается на Европейскую модель цифровых компетенций для образования (EU Digital Competence Framework for Educators). В рамках Плана Евросоюза по развитию цифрового образования (DEAR) предпринимаются усилия по формированию нового видения цифровых компетенций, которые сосредоточены в трех ключевых направлениях: 1) совершенствование применения цифровых технологий в преподавании и обучении; 2) развитие навыков, необходимых для цифровой трансформации; 3) опора на анализ и прогнозирование на основе данных в образовании [4; с 12].

Итак, описание цифровой компетенции учителя нижеследующее:

- способность искать, фильтровать и оценивать цифровой контент;
- способность осуществлять обмен данными посредством цифровых технологий;
- осведомленность об этикете в сети, действуя в соответствии с правилами и этикетом;
- способность самостоятельно создавать цифровой контент, внедрять его и адаптировать в соответствии с требованиями и рекомендациями;
- знание инструментов защиты данных и основ кибербезопасности;
- осведомленность об основных технических средствах и готовность решать основные технические проблемы;

- способность рефлексировать и выявлять собственные пробелы в цифровой компетентности.

Итак, внедрение инноваций учителями ИЯ становится возможным при условии развития определенных компетенции. Инновационная компетенция включает в себя рискологический, предпринимательский и цифровой компонент. Развитие всех этих субкомпетенций поможет учителям увидеть возможности (предпринимательское видение), решиться на риск внедрения новшеств (рискологический компонент) даже если это кажется трудным, а также это постоянное использование цифровых технологий в ежедневной практике (цифровой компонент). Несмотря на то, что описание и критерии этих компетенций достаточно прозрачны, развитие и оценка компетенций остается одним из трудно разрешимых вопросов. Так как компетентностное образование предполагает демонстрацию данных компетенций на практике, например, в контексте проектной деятельности, кейс-стади или ролевой игры. А также оценка компетенций предполагает несколько разных перспектив. Так, например, оценка компетенции может включать в себя самооценку, взаимооценку и оценку учителя, преподавателя, эксперта. Оценивание компетенции может осуществляться в виде рефлексии во время и по завершении проекта. Также в форме портфолио или выставки. Очень важны разные перспективы оценки во имя избежания субъективности, а также для поощрения студентов к участию в оценке и рефлексии. Хотя оценка компетенции сложный и трудоемкий процесс, это важнейший компонент развития будущей компетентности учителей, оценки качества освоения учебного материала и качества обучения в целом. Формирование компетенции является важнейшим ориентиром в образовании будущих учителей, так как компетентностное образование ориентировано на развитие не только профессиональных, но и личностных качеств.

ЛИТЕРАТУРА

1. Словарь экономических терминов http://economic-definition.com/Technology/Innovaciya_Innoatsiya_eto.html
2. Нургаяновна Н.А. Рискологическая подготовка будущих учителей как значимая проблема в профессиональной педагогике//Управление образованием: теория и практика, 2016 №3 (23), с 61-62.
3. Терещенко С. В., Загорская М. К., Бобрицкая Ю. М. Предпринимательские компетенции: европейский подход к обучению студентов // Проблемы современной науки и образования № 5 (87), 2017. с 24-25.
4. Обучение цифровым навыкам: глобальные вызовы и передовые практики. Аналитический отчет к III Международной конференции «Больше чем обучение: как развивать цифровые навыки», Корпоративный университет Сбербанка. — М.: АНО ДПО «Корпоративный университет Сбербанка», 2018 — 122 с.: ил., табл.

Кузнецова Т.Д.
к.п.н., профессор
Кафедра послевузовского образования
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: Kuznetsova.almaty@yandex.ru

РЕФЛЕКСИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И СРЕДСТВА ЕЁ РАЗВИТИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы, связанные с развитием рефлексии в профессиональной деятельности учителя иностранного языка, а также средств и способов их развития. Обсуждаются результаты анкетирования.

Ключевые слова: педагогическая рефлексия, виды рефлексии, рефлексивная компетенция, магистранты, докторанты, анкетирование.

Kuznetsova T.D.
c.p.s. professor
Department of Post-graduate Education
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: Kuznetsova.almaty@yandex.ru

REFLECTION IN PEDAGOGICAL ACTIVITY AND MEANS OF ITS DEVELOPMENT

Abstract: The article deals with some issues connected with reflection in the professional activity of a FL teacher and means of its development. Results of questionnaire are discussed.

Key words: pedagogical reflection, types of reflection, reflective competence, MD students, PhD students, questionnaire.

В настоящее время в Республике Казахстан предпринимаются значительные изменения по модернизации профессионального иноязычного образования с ориентацией по качеству в контексте компетентного подхода.

Зимняя И.А., говоря о роли и месте компетентного подходе среди других подходов в организации образовательного процесса, отмечает, что имеющиеся в науке другие подходы (аксиологический, личностно-деятельностный, личностно-центрированный, контекстный) могут дополнять и совершенствовать друг-друга. Компетентный подход как определяющий результативно-целевую направленность образования, является системным

междисциплинарным, включая личностные и деятельностные аспекты, прагматическую и гуманитарную направленность.

В рамках компетентного подхода широко используется рефлексия и рефлексивные технологии.

Понятие «педагогическая рефлексия» давно вошло в обиход педагогов и в настоящее время понимается как осознание своей деятельности, переживание своих удач и неудач, поиск и преодоление трудностей, определение возможностей своих студентов, выстраивание отношений между студентами и коллегами и т.д. Т.е. это рефлексия по отношению к собственной деятельности и деятельности студентов, по отношению к предмету к образовательной программе, по отношению к окружению, к коллегам и взаимодействию с ними. Этот вопрос достаточно широко обсуждается в научной литературе [1], и это даёт основания говорить о рефлексии, как о не просто умении или какой-то отдельной ментальной операции, а как об особом виде деятельности и компетенции, необходимой в профессиональном становлении Учителя ИЯ. С помощью рефлексии определяется, насколько целенаправленной, последовательной и эффективной была деятельность и студентов, и преподавателя для достижения запланированного результата.

Рефлексия и рефлексивные технологии (методы), направленные на преобразования собственной мыслительной и практической деятельности через психологические механизмы, обязательно предполагают исследовательский процесс, развитие самосознания и креативности, развитие внутренней мотивации.

Как часто мы ставим студентов в позицию «active, interaction and reflective students, risk taking and daring greatly» в процессе общения, регулируемом нормами и традициями общения определенной группы людей [2]?

Среди наиболее часто используемых методов и способов развития рефлексии и рефлексивной компетенции (в том числе и для специалистов в области иноязычного образования) выделяются: «наблюдение и анализ собственных наблюдений», анкетирование, Портфолио, решение прагмо-профессиональных задач, case-studies, а также Action Research study. Примером прагмо-профессиональных задач для магистрантов по курсу «Моделирование общения в контексте межкультурной коммуникации» могут служить:

Pragma-professional tasks

1.

According to the authors of the article “Learning through reflection” (Authors L.-Costa and Bena Kallick), reflection involves linking a current experience to previous learning (a process called “scaffolding” – Vygotsky L.S.), drawing cognitive and emotional information from several sources: visual auditory, kinesthetic and tactile... reflection involves constructing meaning from experiences. What strategies can teachers use to guide students through a period of reflection in their learning? – Discussions? Interviews? Questioning? Logs and journals? –Express your opinion. Supply your examples.

2.

You were present at the lesson devoted to the formation of dialogical discourse: the students were given a dialogue – pattern for listening and reading after which they were asked to make up their own dialogues. But the students didn't cope with the task and there was no discourse. Explain the reasons. In what way would you model the formation of dialogic discourse? Supply arguments.

Информационные и цифровые технологии ЦОР, активно проникающие во все сферы современного общества, начали использоваться и в КазУМОиМЯ [3] и высоко оцениваются нашими студентами и магистрантами, которые и видят перспективу развития ЦОР в иноязычном образовании. Однако, как показывает анкетирование PhD студентов (филологов, переводчиков и педагогов), сравнивая эффективность организации учебного процесса А) с использованием активных методов и ЦОР и В) с использованием традиционных методов, они отдают предпочтение традиционным методам почти по всем критериям (см.таблицу 1):

Таблица 1

№	Критерии эффективности организации учебного процесса	Активные методы с использованием ЦОР	Традиционные методы
1	Получает ли студент новые знания	3,7	3,6
2	Учится ли студент решать определенную проблему	3,1	3,9
3	Развивается ли критическое мышление	2,6	3,3
4	Возникает ли интерес к теме/курсу	4	4
5	Насколько полные знания можно получить по определенной теме	2,6	3,5
6	Соотношение объема материала и времени на его изучение	3,1	3,1
	Итого	19,1	22,00

Анализируя результаты анкетирования, мы пришли к выводу:

1)

о зависимости «консервативных взглядов» докторантов от их возрастных особенностей и их психологической неготовности к работе с ЦОР. Это поколение выросло на традиционных методах.

2)

о необходимости достаточно четких методических разработок по учебным материалам с ЦОР для сетевой готовности PhD студентов.

Рассматривая современные тенденции развития информационных и цифровых технологий (ЦОР) в иноязычном образовании, интересно было бы посмотреть со ссылками на уже имеющиеся исследования [4], какие когнитивные механизмы включаются в поэтапную (уровневую) обработку информации в ПКТ (поликодовых текстах), ПМТ (полимодальных тестах) и ММТ (мультимодальных текстах), поскольку эти различия могут иметь последствия для построения ментальной репрезентации содержания информации и «соответственно», методики организации работы. Известно, что термин «поликодовый текст» введён для обозначения сложных вербально-изобразительных текстов», а «полимодальный текст» по участию в восприятии нескольких перцептивных модальностей, термин «мультимодальный текст» – по возможности читателя активно участвовать в структурировании воспринимаемого текста [4]. Схематически мне представляется возможным отобразить это следующим образом:

Таблица 2

ПКТ (поликодовый текст)	ПМТ (полимодальный тест)	ММТ (мультимодальный текст)
Вербальный и изобразительный текст одновременно; взаимодействие и порождение особенных текстовых единиц, влияющих на психологические механизмы / процессы обработки	Несколько перцептивных модальностей; вербальная +зрительная +слуховая	Восприятие и структурирование

Формирование способности осмысливать процесс своей образовательной деятельности важно для всех категорий учащихся, в том числе для магистрантов и PhD студентов педагогических специальностей. Эта способность к осознанию своей педагогической деятельности необходима для успешного выстраивания своих взаимоотношений со студентами, планирования, подбора оптимальных методов и приемов обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Марико В.В., Михайлова Е.Е. Рефлексия в педагогической деятельности: этапы становления и средства развития. // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2013, №6 (1) – С. 35-40.
2. Стернин И.А. Коммуникативное поведение в структуре национальной культуры. // Этнокультурная специфика языкового сознания. М., 1996.
3. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сері Л.Т., Тахмазов Р.Р. – Цифровые технологии в иноязычном образовании. Дистанционное обучение. Алматы. 2019. – 270 с.
4. Сонин А.Г. Моделирование механизмов понимания поликодовых текстов. АДК. 10.02.2019. М., 2006.

УДК 81-11

Курманбаева Д.Т.

докторант

«6B021000-Иностранная филология»

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

e-mail: dametken1971@mail u.

СООТНОШЕНИЕ КАРТИНЫ МИРА И ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА

Резюме: В данной же статье рассматривается сущность понятий картины мира и языковой картины мира, основные характеристики. В статье представлены различия картины мира и языковой картины мира. Соотношение языковой картины мира и картины мира можно представить как соотношение частного к целому, занимая при этом значительное пространство в картине мира. Показана роль лексики в формировании английской языковой картины мира.

Ключевые слова: языковая картина мира, картина мира, концептуальная картина мира, концепт, национальный.

Kurmanbayeva D.T.

PhD student

"6B021000-Foreign Philology"

KazUIR&WL named after Ablaihan

e-mail: dametken1971@mail u.

THE RELATIONSHIP OF THE PICTURE OF THE WORLD AND THE LANGUAGE PICTURE OF THE WORLD

Abstract: The article considers the essence of the notions of a picture of the world and a linguistic picture of the world, the sources of their formation, function. The article presents the differences of the world picture and linguistic picture of the world. The ratio of the linguistic picture of the world and the picture of the world can

be represented as the ratio of the private to the whole, while occupying a significant space in the picture of the world. The role of lexics in the formation of the English language picture of the world is shown.

Keywords: linguistic picture of the world, picture of the world, conceptual picture of the world, concept, national.

В настоящее время в эпоху изменений подходов в системе образования Казахстана переориентация научных исследований, образовательного процесса на междисциплинарный подход способствует интегративности знаний, расширению их горизонтов. Современный педагог-ученый не может ограничиться только теоретическими положениями своей науки, при исследовании для достижения более точных результатов ему придется использовать знания и других наук. Достижения одной науки несомненно связаны с другой. Актуальность представленной статьи, по нашему мнению, связана с тем, что многие исследования языковой картины мира вызывают большой интерес не только у лингвистов, данный феномен привлекает неизменное внимание исследователей из других наук, не теряя своей актуальности на протяжении десятилетий. Представленная тема также является актуальной в рамках когнитивно-лингвокультурологической методологии иноязычного образования в связи с тем, что данная методология основывается на теоретических положениях когнитивной лингвистики, и поэтому преподаватель должен владеть основными понятиями данной науки, в том числе понятиями картины мира и языковой картины мира.

Языковая картина мира является одной из основных категорий понятий многих современных гуманитарных наук: лингвистики, культурологии, философии, когнитивной лингвистики, и др. На сегодняшний день понятие языковой картины мира не обладает точной терминологической определенностью, что объясняется сложностью и комплексностью феномена, с одной стороны, и его различным пониманием в разных областях знания, с другой стороны.

В лингвистической науке проблему языковой картины мира рассматривали Ю.Н. Караулов, Г.А. Брутян, С.А. Васильев, Г.В. Колшанский, Ю.С. Степанов, В.Н. Телия, Е.С. Яковлева, Н.Д. Арутюнова, Ю.Д. Апресян, А. Вежбицка, В.В. Морковкина, Н.Ф. Алефиренко и др. В отечественной лингвистической науке исследования языковой картины мира связаны с именами ученых Ф.Е. Карлинского, З.К. Ахметжановой, З.Сабитовой, А.Б. Тумановой и др.

В начале рассмотрим понятие «картина мира» (КМ). Данное понятие пришло в когнитивную лингвистику из философии и физики и стало основополагающим для исследования соотношений между человеком и миром, языком и мышлением.

В философии термин КМ связывают с именем Л. Витгенштейна, который, термин «картина мира» ввел как термин философии и логики для обозначения

системы образов, взаимосвязанно отражающих всю совокупность достигнутых наукой результатов познания мира.

Картина мира выражает «специфику человека и его бытия, взаимоотношения его с миром, важнейшие условия его существования в мире». [1, с. 11].

В картине мира отражены главные компоненты человеческого сознания - познавательный, нравственный, эстетический, которым соответствуют сферы: наука, мораль и право, искусство. Практика создает картину мира и влияет на нее, регулирует поведение человека.

Интерес к языковой картине мира проявлялся еще в работах В. Гумбольдта, который впервые выдвигает мысль о языке как особом мировидении и зеркале мышления, которое, с одной стороны, отражает мировосприятие говорящих, а с другой стороны, определяет их мировоззрение: «Мир, в котором мы живем, есть именно тот мир, в который нас помещает язык, на котором мы говорим». До сих пор не утратили своего значения ряд положений учения В. Гумбольдта о взаимодействии языка и нации:

1) язык, несмотря на постоянное воздействие, сохраняет свою индивидуальность, которая присуща и его характеру; язык реагирует на воздействие и допускает свободное исполь-

зование только в рамках своего характера;

2) обратное действие языка тем определеннее, что через него всё созданное народами в прошлом воздействует на индивида; индивидуальность же человека аналогична индивидуальности языка благодаря тому, что источник воздействия на них один и тот же, но первая едва ли может противостоять последней;

3) отдельные особенности придают иногда языкам новый характер, но такая способность к изменению опять же принадлежит исконному характеру языка;

4) мы застаем каждый язык конкретной нации уже перешедшим в определенное состояние, с определенными словами, формами и словоизменением и поэтому уже оказавшим на эту нацию воздействие, которое объяснялось не простой реакцией на более раннее воздействие со стороны этого народа, но самим характером языка. В языке мы всегда находим сплав исконно языкового характера с тем, что воспринято языком от характера нации. [2, 15-16]

Между картиной мира как отражением реального мира и языковой картиной мира как фиксацией этого отражения существуют сложные отношения. Границы между ними кажутся зыбкими, неопределенными [3, с. 271].

Попытаемся выявить различия между картиной мира и языковой картиной мира.

В картине мира идет отражение в сознании человеком мира, его представления, информация о среде и человеке; информация же о среде и человеке, переработанная и зафиксированная в языке относится к понятию «языковая картина мира».

Картина мира может быть широкой, общечеловеческой, поскольку включает в себе логику человеческого мышления. В этом смысле картины мира у всех людей одинаковы, имеют общие характеристики, так как человеческое мышление осуществляется по единым законам. Однако у представителей разных эпох, разных социальных, возрастных групп, разных областей научного знания и профессий картины мира могут быть различными. В картине мира взаимодействует общечеловеческое, национальное, социальное и личностное.

Языковая картина мира, сопрягаясь с картиной мира и налагаясь на нее, полностью ее не покрывает. «Языковая картина мира способна отобразить лишь часть «образа мира» [4, с. 46]. Проистекает это из противоречия между бесконечностью мира и конечным числом дискретных единиц языка [4, с. 43]. Е.С. Кубрякова высказывает мнение о встроенности языковой картины мира в концептуальную как части в целое: «Языковая картина мира ... рассматривается как важная составная часть общей концептуальной модели мира в голове человека, т.е. совокупности представлений и знаний человека о мире, интегрированной в некое целое и помогающей человеку в его дальнейшей ориентации при восприятии и познании мира» [4, с. 169)].

Языковая картина мира является ментально-лингвальным образованием, элементами которого являются концепты. Е.С. Кубрякова выделяет три зоны «влияния языка на формирующиеся концепты и понятия», т.е. зоны, в которых проявлено несоответствие концептуального языковому, изображая их в виде соприкасающихся, встроенных друг в друга кругов разной величины, разного диаметра. В первой зоне отражается непосредственное влияние языка на формирующиеся концепты и понятия; во второй - опосредованное обобщениями и абстракциями, сформированными на основе свойств языковых знаков и их функционирования на основе значений, извлекаемых из языковых форм и затем абстрагированных, третья зона не имеет вербального выражения [4, с. 145-146].

В. А. Маслова полагает, что «концептуальная картина мира гораздо богаче, чем языковая картина мира» [5, с. 50]. Концептуальная картина мира может быть представлена, по мнению В.А. Масловой, с помощью пространственных (верх - низ, правый - левый, восток - запад, далекий - близкий), временных (день - ночь, зима - лето), количественных, этических и других параметров.

Наиболее наглядно характер языковой картины мира представлен в лексике, ведь именно благодаря ей возможно отражение действительности,. Связь картины мира и слова обусловлена непосредственной обращенностью лексической системы к жизни общества, социальной направленностью, что определяет и другие ее специфические черты: открытость, проницаемость, множественность составляющих элементов.

Так, Кольцова Е.А. считает, что слова и фразы года способны нарисовать лингвистический портрет эпохи и позволяют взглянуть на языковую жизнь социума, ограниченную четкими календарными рамками, и составить представление о том, какова была атмосфера определенного времени. По ним можно с относительной долей вероятности реконструировать изменения языковой картины мира, происходящие в массовом сознании нации за

прошедший год или несколько лет. Одно слово или фраза способны выразить всю суть времени, подобно фотографии, так как многие новые или вновь вошедшие в активное употребление слова связываются с тем или иным знаковым событием в жизни языкового коллектива. Она дает следующие примеры новых явлений в британской языковой картине мира: *squeezedmiddle*, *showrooming*, *sharingeconomy*, *Eurogeddon*, *hacktivism*, *phonehacking*, и др. Она считает, что пополнение словаря новыми единицами происходит под влиянием различных значимых культурных, спортивных или политических событий, вызвавших общественный резонанс, под воздействием тех или иных социально-экономических изменений, научно-технических достижений и т.д. [6]

Учитывая ведущую роль лексики в формировании языковой картины мира, не следует забывать и о различных текстах, являющихся «воплотителями» языковой картины мира: поэтические, научные, философские, публицистические, пословицы и поговорки, так как языковая картина мира репрезентируется как на уровне единицы языка, так и на уровне разного рода текстов, трактуемых расширительно.

Языковая картина мира имеет национальную специфику. Так, Козлова Л.Я. приводит основные коммуникативно-релевантные черты английского менталитета и национального характера, которые способствуют формированию «английской» языковой картины мира:

1. Умеренность, сдержанность
2. Консерватизм в общественной жизни
3. Законопослушность
4. «Честная игра»
5. Вежливость
6. Толерантность
7. Уважение к собственности
8. Индивидуализм, невмешательство в чужие дела, соблюдение
9. Дистанцирование.
10. Чувство английского превосходства.
11. Прагматизм и рационализм. [7]

Подводя итог вышесказанному, мы считаем, что соотношение языковой картины мира и картины мира можно представить как соотношение частного к целому, занимая при этом значительное пространство в картине мира, поскольку знание, внушаемое человеку родным языком, намного превосходит по объему и качественному разнообразию знание, полученное из всех других источников, вместе взятых.

Языковая картина мира репрезентируется как на уровне единицы языка, так и на уровне разного рода текстов, трактуемых расширительно. Языковая картина мира, с одной стороны, имеет национальную специфику, с другой стороны, имеет универсальный характер.

ЛИТЕРАТУРА

1 Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / отв. ред Б.А. Серебренников. М.: Наука, 1988. С. 8-69.

2 Коннова Е.В. Введение в когнитивную лингвистику : учебное пособие. Изд. 2-е, перераб. — Калининград : Изд-во БФУ им. И. Канта, 2012. — 313 с.

3 Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. М.: Наука, 1976.

356 с.

4 Кубрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / отв. ред Б.А. Серебренников. М.: Наука, 1988. С. 141-172

5 Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие / Мн.: ТетраСистемс, 2004. 256 с.

6 Кольцова Е.А. Языковая картина мира современного британского социума: доминирующие общественные тенденции (на материале слов года издательства Оксфордского Университета)

URL:КиберЛенинка: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-yazykovoy-kartiny-mira-anglichan> (Дата обращения 10.10.2019)

7 Козлова Л.Я. Формирование языковой картины мира англичан.

URL: http://scjornal.ru/articles/issn_1997-2911_2017_11-3_31.pdf (Дата обращения 10.10.2019)

УДК 378.147

Лысенко Н.К.,

Докторант «6D011900-Иностранный язык:

два иностранных языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: lissenkon2010@yandex.kz

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НА БАЗЕ ТЕКСТОВО-ИНТЕРПРЕТАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация: Методологическая наука и ее методология до современного состояния прошли путь от представления знаний о языке к овладению текстами, речью, речевой деятельностью. В рамках коммуникативно-ориентированного подхода, компетентностного подхода и когнитивно-лингвокультурологической методологии объектом изучения иностранных языков является овладение иностранным языком как средством межкультурного общения, формирующим субъект межкультурного общения. На современном этапе развития методологической науки вносятся изменения в технологию обучения иностранному языку, в систему методов и средств обучения.

Ключевые слова: иноязычное образование, будущие учителя иностранного языка, этапы формирования лингвокультурологической компетенции, аутентичный текст, текстово-интерпретационные технологии.

Lyssenko N.K.,
PhD student «6D011900-Foreign language:
two foreign languages»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: lissenkon2010@yandex.kz

STAGES OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS ON THE BASIS OF TEXT- INTERPRETATION TECHNOLOGIES

Abstract: Methodological science and its methodology to its present state have gone from presentation of knowledge about language to the mastery of texts, speech, speech activity. Within the framework of communicative-oriented approach, competence-based approach and cognitive-linguocultural methodology the object of foreign language education is mastering a foreign language as a means of intercultural communication, forming the subject of intercultural communication. At the present stage of development of methodological science, changes are being made in the technology of foreign language teaching, in the system of methods and means of training.

Keywords: foreign language education, future teachers of foreign language, stages of linguocultural competence formation, authentic text, text-interpretation technologies.

В настоящее время одной из наиболее важных областей развития образования является использование компетентностного подхода, в частности, в развитии компетенций, связанных с практическим применением навыков общения, культурных, социальных и информационных навыков. Считается, что стратегической целью обучения иностранным языкам является вовлечение человека в иностранную культуру и его участие в диалоге культур. Таким образом, формирование лингвокультурологической компетенции у студентов является ключевой задачей образовательного процесса современного иноязычного образования.

Иностранный язык не только знакомит с культурой изучаемого языка, но, для сравнения, подчеркивает особенности родной национальной культуры, показывает общечеловеческие ценности, другими словами, способствует формированию личности в контексте «диалога культур». Такой аспект изучения иностранного языка, как тексто-интерпретационные технологии в работе с художественным текстом обеспечивает большой потенциал в рамках межкультурного образования и культуры, а также широкое поле для работы по развитию лингвокультурологической компетенции студентов.

Текст в устной и письменной форме является основным учебным материалом в процессе обучения иностранным языкам. Анализируется

различная внелингвистическая и лингвистическая информация, усваивается словарный запас, выясняются основные грамматические явления и выявляются характерные особенности системы изучаемого языка, развиваются речевые навыки при работе с текстом. Кроме того, работа с художественным текстом стимулирует познавательные процессы, развивает эмоциональную чувствительность и художественный вкус. Поэтому одной из наиболее эффективных технологий работы с художественным текстом как средством формирования лингвокультурологической компетенции является ее интерпретация. Интерпретация художественного текста на иностранном языке рассматривается А.Н. Утехина как особый способ понимания ее художественно-эстетической системы, выявления ее культурно-значимой информации, позволяющей проникнуть в глубокие семантические слои базовых понятий культурной истории и сформировать систему отношений к проявлениям иностранной культуры [1, с. 81].

Сегодня методический словарь современного учителя наполняется все новыми и новыми понятиями, среди которых особую группу представляет терминология, связанная с текстом: технология работы со словарями. Г.Ю. Ключева (2009), концепция анализа технологии Н.Л. Миштина (2010), технология лингвокультурологической характеристики текста О.Н. Левушкина (2014), проектно-текстовые технологии Е.Н. Вольф (2009), гипертекстовая технология О.В. Константинова (2001) технология концептуального анализа, лингвокультурные характеристики текста, дизайн-текстовые технологии, текстоцентрический принцип преподавания / построения уроков, текстовая активность студентов (Н.С. Болотнова, Т.М. Дридзе и др.); текстовая компетентность (Н.С. Болотнова), семантические стратегии чтения (Яковенко И.А.) и другие. Они возникли в ответ на изменения в мире и в области обучения иностранным языкам. Большинство из них не новы, но они по-прежнему представляют собой принципиально иной способ чтения и понимания текстов, а также фокусируются на скорости чтения.

Под термином тексто-интерпретационные технологии мы понимаем наиболее эффективные методы и приемы работы с текстами различных жанров, стилей и тематики, которые формируют способность полностью анализировать, понимать, интерпретировать и оценивать готовые тексты, а также создавать свои собственные. Проанализировав литературу по этой теме, мы обнаружили, что тексто-интерпретационные технологии могут предполагать: стилистический анализ текста, лингвокультурологический анализ текста, обобщение, аннотацию, контентный анализ, нарративный анализ, работу с концепциями и технологиями для развития критического мышления посредством чтения и письма, продуктивной технологии чтения.

С появлением новых теорий, в частности, с появлением когнитивно-лингвокультурологической методологии, проблема формирования лингвокультурологической компетенции на основе технологий интерпретации текста не рассматривалась, вопрос использования технологий интерпретации текста не был определен и изучен

Мы понимаем формирование лингвокультурологической компетентности будущих учителей иностранных языков на основе текстовых технологий как специально организованное понимание текста на иностранном языке с целью выявления в нем языковой и культурно значимой информации, позволяющей понять глубокие смысловые слои из базовых культурных концепций и формирования системы отношения к проявлениям другой культуры, что позволит оптимизировать традиционную существующую систему работы с текстом, тем самым повысив в целом эффективность образовательного процесса.

Интерпретация содержания текста зависит от культурных традиций народа. Люди разных культур имеют разные ожидания. Читая текст на иностранных языках, читатель должен использовать свои собственные ожидания, быть готовым изменить их, освоить новые. Мы исходим из того, что существующие нормы интерпретации текста существуют в отдельных лингвокультурах. В связи с этим мы согласны с В.З. Демьянков, который справедливо указывает: «Культура понимания - это культура интерпретации, стремление к идеалу интерпретации. Этот идеал, как и в культуре в целом, предопределен, во-первых, преемственностью национальных, этнических, социальных и др. Канонов интерпретации, передачей этих канонов из поколения в поколение; и, во-вторых, нормирование: аналогично правилам хорошего тона, культуре речи; это воспитание общества в духе идеалов адекватной интерпретации» [2, с. 319].

Одним из наиболее эффективных способов формирования лингвокультурологической компетенции является работа на аутентичных материалах. Тексты, заимствованные из коммуникативной практики носителей языка и изначально не предназначенные для образовательных целей, считаются аутентичными. Аутентичные тексты характеризуются, прежде всего, естественностью лексического содержания и грамматических форм, а также ситуативной адекватностью языковых средств. Они иллюстрируют функционирование языка в естественном социальном контексте и отражают национальные особенности, традиции построения и функционирования текстов.

Интерпретация текста - это сложное взаимодействие между текстом и читателем, которое определяется предшествующими знаниями, опытом, позицией и языковым сообществом читателя, которое культурно и социально расположено. Это требует постоянной практики, развития и совершенствования.

Обучение анализу и интерпретации текста должно быть максимально приближено к условиям реальной жизни, в которых могут быть необходимы навыки поискового чтения (сканирования), ознакомительного чтения (скимминга) и чтения с полным пониманием содержания (интенсивное чтение) ученики. Сканирование ориентировано на быстрое нахождение по тексту определенных фактов, характеристик, инструкций, цифровых индикаторов. Он направлен на поиск в тексте конкретной информации. Такое чтение предполагает наличие способности ориентироваться в логико-семантической структуре текста и выбирать из него необходимую информацию. Скимминг, в свою очередь, представляет собой обучающее чтение, при котором вся речь, без

установки на получение определенной информации, становится предметом внимания читателя. При скимминге основная коммуникативная задача заключается в том, чтобы в результате быстрого чтения всего текста извлечь основную информацию, содержащуюся в нем. Также требуется умение различать основную и второстепенную информацию. Интенсивное чтение обеспечивает наиболее точное понимание всей информации, содержащейся в тексте, и ее критическое суждение. Это вдумчивое и медленное чтение, предполагающее целенаправленный анализ содержания чтения с поддержкой языковых и логических связей текста. Его задачей также является формирование у студентов способности самостоятельно преодолевать трудности в понимании иностранного языка.

Каждый текст должен быть педагогически подготовлен таким образом, чтобы учащиеся подходили к целям чтения, переходя от предварительного чтения к чтению. Эта последовательность тщательно перемещает учащегося от задач понимания к задачам производства. Кроме того, эти задачи должны опираться друг на друга с точки зрения увеличения когнитивных трудностей.

Согласно этапам развития компетенций [3, с.135], мы считаем, что лингвокультурологическая компетенция включает в себя следующие типы навыков, необходимых для анализа и интерпретации текста:

1) Когнитивно-концептуальный этап развития лингвокультурной компетенции, целью которого является развитие компонента знания лингвокультурной компетенции, служащего основой для последующих коммуникативных действий. Этот тип включает в себя следующие навыки:

- выявление и сравнение различий и сходств в отечественной и зарубежной лингвокультурах;
- обнаружение и учет культурологических лакун;
- поиск, выявление и анализ национальных лексических единиц, отмеченных национальными знаками;
- анализ и понимание скрытого значения, отраженного в пословицах и фразеологических единицах;
- определение причинно-следственных связей в описании культурных явлений и фактов, отраженных в языке;

2) Информационно-аккумулятивный этап предполагает следующие навыки:

- накопление лингвокультурной информации, содержащейся в текстах;
- обсуждение, комментирование и оценка явлений и фактов культуры, выраженных в текстах;
- учет и анализ культурного фона, представленного в художественных текстах.
- выявление и анализ ценностных установок, моделей и стереотипов поведения, норм и обычаев, характерных для лингвокультурной парадигмы и коммуникационной стратегии родной культуры и культуры изучаемой языковой страны;
- ожидание дальнейших событий;

3) Прагматически-репрезентативный этап развития лингвокультурологической компетенции включает в себя следующие навыки:

- построение коммуникативной ситуации на основе словарного запаса, содержащего культурный оттенок;
- проведение диалогов и дискуссий с целью обсуждения новой лингвокультурологической информации и стереотипов речевого поведения;
- использование единиц с национально-культурным компонентом значения в различных коммуникативных ситуациях.

4) Контекстно-коммуникативный этап развития лингвокультурологической компетенции включает в себя следующие навыки:

- реализация свободного общения о содержании будущей профессиональной деятельности, рефлексии, творчества (дискуссии, интервью, беседы, целостные дискурсы аргументации и полемического характера).

В зависимости от этапа, выбираются подходящие формы и методы обучения, которые соответствуют целям и задачам урока. Типы упражнений с текстом основаны на критериях формирования лингвокультурной компетенции учащихся, т. Е. Лингвистических, контекстуальных, речевых, конкретных подготовительных упражнений для работы с текстом и его интерпретации.

В содержании обучения тексто-интерпретационным технологиям для работы с литературным текстом мы выделили когнитивно-мотивационные, когнитивно-рецептивные, когнитивно-репродуктивные, когнитивно-творческие навыки, комплексное развитие которых приводит к формированию лингвокультурологической компетенции будущего учителя иностранных языков.

Таким образом, в результате нашего исследования роли технологий интерпретации текста в формировании лингвокультурологической компетенции будущих учителей иностранных языков мы пришли к выводу, что студент воспринимает лингвокультурологическую информацию аутентичного текста на иностранном языке в процессе овладения тексто-интерпретативными технологиями, он интерпретирует и создает собственные разумные суждения, что способствует развитию мышления учащихся, позволяет оптимизировать существующую традицию системы работы с текстом на иностранном языке, формируя тем самым лингвокультурологическую компетенцию и повышая эффективность обучения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Утехина А.Н., Брим Н.Е., Голубкова О.Н. и др. (2012). Профессионально –ориентированные технологии в иноязычном образовании. Москва. Флинта, 2012.

2. Демьянков В.З. Лингвистическая интерпретация текста: универсальные и национальные (идиоэтнические) стратегии.// Язык и культура, 2001.

3. Кулибаева Д.Н. Опыт формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком (английский язык, международный

бакалавриат). – Утверждено: РУМО по иностранным языкам и методическим Советом КазУМОиМЯ им.Абылай хана, 2002.

УДК 94(560):355.48

Норузова Г.Б.,
Доктор PhD
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: noruzova.g@ablaikhan.kz

СОВРЕМЕННЫЕ ЦИФРОВЫЕ МЕДИА ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В данной статье выявлена и обоснована необходимость и спользования цифровых медиа технологий в педагогической деятельности. Рассмотрены особенности современных цифровых медиа технологий и целесообразность их применения в педагогической деятельности с целью повышения эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: медиатизация образования, цифровые медиа, медиа технологии.

Noruzova G.B.,
Dr. PhD
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: noruzova.g@ablaikhan.kz

MODERN DIGITAL MEDIA TECHNOLOGIES AND THEIR APPLICATION IN PEDAGOGICAL ACTIVITY

Abstract: This article reveals and substantiates the need for the use of digital media technologies in pedagogical activities. The features of modern digital media technologies and the appropriateness of their use for pedagogical purposes to increase the efficiency of the educational process are considered.

Keywords: mediatization of education, digital media, media technologies.

В эпоху информатизации и цифровизации образовательной деятельности наблюдается процесс совершенствования педагогической деятельности, а именно происходит переход от традиционных форм обучения к современным средствам и методам организации учебного процесса, стремительно развиваются и внедряются новые формы обучения, так или иначе связанные с информационными и цифровыми медиа технологиями. Сегодня очевиден тот

факт, что деятельность педагога активно перестраивается под новые модели коммуникации со своей целевой аудиторией (учениками), предоставляя им информацию удобным для них способом. Создание качественно новой образовательной среды посредством внедрения в учебную деятельность информационных и цифровых медиа технологий способствует развитию и модернизации системы образования. Информационные и цифровые медиа средства на всех этапах познавательной деятельности выступают как своеобразные инструменты, так и объекты познания.

Влияние медиатизации на образовательный процесс приобретает не только особую популярность и все большую значимость, но и возрастает с каждым днем. Медиатизация образования способствует повышению эффективности организации процесса обучения, основанной на использовании новых педагогических технологий, опосредованных медийными средствами. Это, в свою очередь, ставит новые задачи перед образовательной системой, требует от педагога не только знания современных информационных, цифровых и медиа устройств и умения с ними работать, новых моделей создания и потребления информации, но и определенного уровня критического мышления (способности интерпретировать медиа сообщения, понимать различные медиатексты, способности ориентироваться в личном информационном поле и в медиа пространстве), навыков творческой работы, связанной с поиском, обработкой и презентацией информационного материала различного содержания. Роль учителя заключается в способности обеспечить «управление информационными потоками, выстроить убедительную и соблазнительную знаниевую среду в образовательном пространстве, в том числе используя коммуникационные, симулятивные презентационные и другие возможности» информационных медиа технологий. Приоритетность проективных и управленческих функций превращает педагога в менеджера, занятого конструированием и организацией учебно-познавательной среды [1, с.88]. Следовательно, сегодня современный учитель - это высокопрофессиональный педагог, обладающий высоким уровнем цифровой и медиа грамотностью, медиакультурой, необходимым для достижения педагогических целей, а также умеющий критически анализировать, отбирать и создавать собственный медиапродукт различной модальности в соответствии с учебной целью, и способный воспитать и подготовить специалиста с высоким уровнем профессионализма, адаптированного к жизни в современном обществе.

Современные цифровые медиа технологии наряду с информационными коммуникативными средствами сбора, хранения, обработки, передачи и представления информации также проникли во все сферы жизнедеятельности человека. Однако наиболее интересной видится перспектива применения цифровых медиа технологий в педагогической деятельности, выступающих в качестве дополнительных действенных средств повышения эффективности и качества учебного процесса.

По справедливому замечанию Е.М. Николаевой «использование цифровых технологий кардинальным образом меняет образовательное пространство и

существенно трансформирует традиционные модели организации образовательного процесса». Новые способы размещения учебного материала, дающие возможность самостоятельно его конструировать, редактировать, публиковать, распространять, комментировать (при этом зачастую работая в интерактивном режиме), формируют новомедийную среду учебного контента [2, с. 163].

В результате глобальных трансформаций и развития цифровых средств массовой информации меняется статус аудитории [3, с. 9]. Известный американский писатель М. Пренски в своей работе «Digital Natives, Digital Immigrants» выделил среди пользователей новых (цифровых) технологий две группы: цифровое поколение (digital natives) и цифровые иммигранты (digital immigrants). Согласно этой модели, преподаватели и студенты – это люди разных эпох, говорящие на разных языках [4]. В 2009 г. М. Пренски опубликовал новую статью «H. Sapiens Digital: From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom», в которой он обращает внимание на то, что чем дольше мы живем в цифровой эпохе, тем менее актуальным становится разделение на цифровых аборигенов и цифровых иммигрантов [5]. Безусловно, в цифровую эпоху меняется не только формат межличностного взаимодействия между представителями, обладающими разной культурной, возрастной и профессиональной принадлежностью, но и методы и способы представления и обработки учебной информации становятся неотделимыми от цифровых средств медиа коммуникации. Таким образом, постепенно стирается разрыв между людьми, родившимися в цифровую эпоху и родившимися до ее начала.

В этой связи актуализируется проблема развития навыков медиаграмотности, которые позволяют преподавателям и студентам с уверенностью и высокой эффективностью использовать дигитальные среды для проведения академических занятий, организации самостоятельной работы и исследовательских проектов [2, с.164].

Прежде, чем раскрыть особенности цифровых медиа технологий, остановимся на определении понятия «цифровые медиа». Под «цифровыми медиа» понимается любой медиа-контент, сгенерированный при помощи цифровых средств (цифровые тексты, цифровая звукозапись, цифровое видео). В свою очередь, проводником к созданию и тиражированию цифрового медиа-контента всегда выступает техническое устройство (смартфон, компьютер и прочее) [6, с. 2]. Понятие «цифровые медиа» по своему определению очень близко к понятию «новые медиа», однако первое предполагает совокупность онлайн-технологий, которые используются для создания цифрового информационного наполнения средств массовой информации. Данное понятие включает в себя не только цифровые средства массовой информации, но и любые цифровые носители информации (тексты, изображения, видео, музыкальные произведения, компьютерные программы, элементы интерфейсов и др.), а также медиапродукты, которые требуют непосредственного физического участия аудитории [3, с. 6]. Равным образом, цифровые устройства вводят новое понятие времени, в котором несколько занятий наслаиваются друг на друга, тем самым

рутинизируя и ускоряя жизненный темп [6, с. 5]. Значительный скачок в развитии медийно-информационных технологий породил «невиданное прежде качество жизни человека и общества (медиажизнь, media life), которая характеризуется всеобщей доступностью медиаресурсов и свободой их использования для производства отдельных текстов [7, с. 38].

По мнению А.А. Градюшко, технологии, которые разрушают монополию преподавателя на передачу знания, делают доступными новые формы образования. Речь идет о внедрении в образовательный процесс новых мульти медийных форматов [8, с. 63]. Одним из примеров цифровых медиа, основанных на коммуникативных возможностях, является виртуальные социальные сети, выступающие механизмами обработки информации. Это связано с тем обстоятельством, что онлайн-социальные сети обладают всеми характеристиками, присущими цифровым медиа: интерактивностью, интеграцией и взаимозависимостью по принципу ризомы, мультимедийностью, гипертекстуальностью, дигитализацией и наличием цифрового носителя [6, с. 2]. Виртуальные социальные медиа могут выступать эффективным инструментом для различных видов социального влияния позитивной направленности. Этим инструментом активно пользуются социально-культурные институты в целях обучения, пропаганды социально одобряемого поведения, трансляции и закрепления общекультурных ценностей и т.д. [6, с. 6]. Е.М. Николаева указывает на стремительное расширение образовательного пространства за счет социальных медиа, облачных технологий, вебинаров и т.п. [2, с. 163]. Аналогичное утверждение мы находим в исследованиях Г. А. Герасимова, который отмечает, что, несмотря на скептическое отношение некоторых методистов к возможности использования социальных медиа как педагогических средств обучения, в педагогической деятельности можно использовать возможности социальных сетей для решения самых различных задач: в социальных сетях можно эффективно организовать коллективную работу распределенной учебной группы, долгосрочную проектную деятельность, международные обмены, в том числе научно-образовательные, мобильное непрерывное образование и самообразование, сетевую работу людей [9, с. 123].

С точки зрения Л. П. Шерстеркиной и Борченко И.Д. «основными характеристиками социальных медиа являются доступные интерактивные коммуникации; непосредственное участие пользователей в генерации и ретрансляции медийного контента; высокая степень вовлечённости пользователей в процесс интерактивной коммуникации; максимальная скорость обратной связи между пользователями; персонализация пользователя» [10, с. 110].

Следует отметить, что медиа технологии представляют собой одно из средств деятельности, способов коммуникации. В.П. Котенко и А.П. Константинова считают, что медиа технологии представляют собой гетерогенную систему, включающую подсистемы различных видов деятельности, взаимосвязанных в своей исторической преемственности, которые

позволяют сочетать статическую и динамическую аудио-, видео-, текстовую и алгоритмическую информацию в нужных пропорциях и последовательностях для решения конкретных задач [11, с. 16]. Кластер медиа-образовательных технологий выделяют как часть информационных технологий, либо как более широкое понятие, включающее анализ медиатекстов.

К. Манхейм в работе «Диагноз нашего времени» отмечает, что медиа технологии включают в свою структуру социальные и гуманитарные технологии, рассматриваемые как совокупность методов, оказывающих влияние на поведение человека в тотальном и демократическом обществах, как средство социального контроля и эффективный инструмент формирования общественного мнения, как универсальный механизм производства и тиражирования идей [12].

Медиа технологии прежде всего, междисциплинарный феномен, так как данный феномен можно классифицировать по различным критериям. В соответствии с ним медиа технологии можно подразделить на: политические, экономические, образовательные, социально-культурные, технологии управления, естественно-научные и др. Так, медиа технологии в образовании являются эффективным инструментом для развития новых форм и методов обучения. Благодаря многократному ускорению процесса разработки и внедрения инноваций в образовательные программы осуществляется переход к образованию, основанному преимущественно на дистанционных сетевых технологиях [11, с. 20]. К примеру, технология «блокчейн» активно начинает применяться в зарубежных вузах при подготовке выпускных квалификационных работ. Это позволяет преподавателям, работодателям в открытой информационной среде отслеживать продвижение студента в выполнении выпускной квалификационной работы, оценить его перспективные возможности для привлечения на работу в компании. Блокчейн в образовании представляет собой открытую саморазвивающуюся систему, где в качестве параметра порядка выступает определенная цель (обеспечение качественной подготовки специалиста, выполнение проекта, развитие личности и т.д.), для выполнения которой реализуется диалогическое активное взаимодействие всех участников образовательного процесса с использованием облачного информационного пространства, позволяющее обеспечить достижение поставленной цели [13].

Таким образом, в числе глобальных тенденций, оказывающих влияние на современное образование, можно назвать использование цифровых медиа технологий в преподавательской деятельности. Цифровые медиа технологии неотъемлемая часть образовательного процесса, оказывающая влияние на формирование новой системы взаимоотношений и взаимосвязей, в результате которых создается совершенно новый формат учебной деятельности. Очевидно лишь то, что цифровые медиа технологии могут значительно расширить диапазон средств достижения результатов обучения и повысить эффективность процесса обучения в образовательной сфере.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Каменев С.В. Образование в цифровом мире: возможности и перспективы // Вестн. Том. гос. ун-та. - 2017. - №425, - С. 85-90.
- 2 Николаева Е. М. Организация образовательного процесса в условиях новомедийного пространства // Изв. Саратов. ун-та Нов. сер. Сер. Философия. Психология. Педагогика. - 2017. - №2. - С. 164-166.
- 3 Олешко В. Ф., Малик О. В. Влияние цифровых средств массовой информации на формирование глобальной системы социальных коммуникаций // Журналистика и массовые коммуникации. - 2017 г. – С. 5-12.
- 4 Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. URL: [http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-Digital Natives, Digital Immigrants - Part1.pdf](http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf) (дата обращения: 26.10.2019).
- 5 Prensky M. H. Sapiens Digital : From Digital Immigrants and Digital Natives to Digital Wisdom. URL: [http:// www.wisdompage. com/Prensky01. html](http://www.wisdompage.com/Prensky01.html) (дата обращения: 26.10.2019).
- 6 Лисенкова А.А., Мельникова А.Ю. Цифровые медиа как зеркало современной культуры // Научное обозрение. - 2018. - №1. - С. 1-8.
- 7 Корконосенко, С. Г. Журналистское образование: потребность в педагогической концептуализации [Текст] / С. Г. Корконосенко // Международный журнал экспериментального образования. - 2013.- № 1. - С. 38-41.
- 8 Градюшко А.А. Современные технологии обучения студентов в области интернет-журналистики // Знак: проблемное поле медиаобразования. - 2017. - №1 (23). - С. 63-69.
- 9 Герасимов Г. А. Цифровые технологии для совершенствования образовательного процесса и воспитательной работы в дополнительном образовании [Текст] // Инновационные педагогические технологии: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2015 г.). — Казань: Бук, 2015. — С. 122-124.
- 10 Шестёркина Л.П., Борченко И.Д. Основные характеристики новых социальных медиа // Учёные записки ЗабГУ. Серия: Филология, история, востоковедение. - 2014. - №2. - С 107-111.
- 11 Котенко В.П., Константинова А.П.. Методологические основы анализа медиатехнологий // Библиосфера. - 2009. - №2. - С. 14-21.
- 12 Манхейм К. Диагноз нашего времени: пер. с нем. и англ. М., 1994. № С. 419.
- 13 Шаронин Ю.В. Цифровые технологии в высшем и профессиональном образовании: от лично ориентированной smart-дидактики к блокчейну в целевой подготовке специалистов // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – № 1.; URL: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=28507> (дата обращения: 23.10.2019).

Д.С. Розиева
PhD докторы, қауымдастырылған профессор,
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық Қатынастар және
Әлем Тілдері Университеті,
Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы
rsdifuza@mail.ru

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДІ БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТТЕРІНІҢ ДАМУЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Түйін: Аталмыш мақалада автор қазақ және ағылшын тілді балалар әдебиеттерінің дамуындағы жаңашылдық мәселелерін қарастырады. Зерттеу жұмыстарына сәйкес, автор заманауи балалар поэзиясының өзекті мәселелері атап көрсетіп, оның бүгінгі күнгі ахуалға ықпалы зор екенін атап көрсетеді.

Тірек сөздер: балалар әдебиеті, балалар поэзиясы, заманауи қазақ және ағылшын тілді балалар поэзиясы, балалар лирикасы.

Roziyeva D.S.,
Doctor PhD, associate professor
Ablaikhan KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: rsdifuza@mail.ru

THE ORETICAL BASIS OF RESEARCH OF "MEMORIES WARS"

Abstract: This article examines the research of modern Kazakh and English-language children's literature, as well as the stages of development. The article also explores the development of Kazakh and English-language children's literature and their researchers with major works.

Based on the works of scientists, the author also considers the role and novelty of Kazakh and English-language children's literature and does an extensive study to study this topic. The article can be a useful resource for young scholars in philology and, in particular, foreign literature and literary criticism.

Keywords: children's literature, children's poetry, modern Kazakh and English-language children's poetry, children's lyrics

Розиева Д.С.
Доктор PhD., ассоциированный профессор
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: rsdifuza@mail.ru

Қазақ елі өз егемендігін алғаннан кейін қоғамның ең өзекті мәселелеріне көңіл бөле бастады, соның ішінде филология саласының жаңа бағыттары, салыстырмалы тіл білімі мен салыстырмалы әдебиеттану қарқынды дамуда.

Ғылыми зерттеуіміздің басында айтып өткеніміздей балалар әдебиеті қазақ, ұйғыр филология ғылымында зерттеу нысаны ретінде жеке-жеке алып қарастырылғанымен, олар салыстырмалы аспектіде әлі қарастырылған жоқ, ал ағылшын әдебиеті, оның ішінде балалар поэзиясын салыстырмалы тұрғыдан зерттеген ғылыми зерттеу-еңбек мүлде жоқ десе де болғандай.

Қазақ балалар әдебиетін зерттеген ғалымдар Ш.Ахметов, Б.Ыбырайым, Г.Б.Нугыбаева, А. Әлтай, Ж.Рустемова, Г.Қ.Қажыбаева, Б.Қапасова, Ш.Жанаева, Л.Қоныс, А.Мамбетовалар өз зерттеулерінде балалар әдебиеті мәселелерін әр қырынан қарастырып, балалар әдебиетінің зерттелуін жаңа сатыға көтерді.

Салыстыра тану тек бір халық аспектісінде ғана емес, басқа халықтың тілі мен әдебиетімен салыстыра қарастыру – бүгінгі күн талаптарының бірі. Бүгінгі таңда балалар әдебиетін зерттеу жолға қойылып, жақсы жетістіктерге қол жеткізіп келеді. Дәлел ретінде әдебиет тарихын зерттеуші ғалымдардың ғылыми еңбектерін, кандидаттық, докторлық жұмыстарын балалар әдебиетіне арнағандығын айтуға болады.

Балалар әдебиеті туындыларының басылым деңгейіне тоқталсақ, қазақ балалар әдебиеті Кеңес Үкіметі ыдырап, тәуелсіздігімізді алып, бір сарынға түскенге дейінгі аралықта артқа шегінді, оқушыларға арналған жаңа шығармалар жазылғанымен, ол «Қожаның» деңгейіне жетпей тұр деген сөз. Ендеше осы ретте балалар әдебиетіне тың идеялар қажеттігі байқалады. Қазіргі заманғы балалар әдебиетіндегі зерттеулер, газет басылымдарындағы мақалаларды зерттей келе төмендегідей тұжырымға келдік:

- бүгінгі қоғам талаптарына сай қазақ, ұйғыр балалар әдебиетіне тың идея, тақырып және жаңа бағыт қажет;

- жаңаша танымға ие поэзияның тың көркемдік нақыштары, тәрбиелік-тағылымдық ықпалы мен жанрлық ерекшеліктері туындыларда көрініс табуы керек;

- бүгінгі қазақ балалар лирикасының бастауында фольклор тұрғанын ескере келе, ұлттық дамудың ауыз әдебиетімізге сабақтастығы мен оның бүгінгі жаңаша болмысы, бейнелік әлеміндегі сын-сипаттарына сәйкес туындылар қажет;

- бүгінгі балалар поэзиясындағы тақырыптар, идеялар мен өткен дәуірлердегі тақырыптар мен идеялар, кейіпкерлер арасындағы айырмашылықтарды ескере отырып, заманауи тақырып, кейіпкерлер табиғатын бейнелейтін туындылар жазылуы керек;

- жаңа дәуірге тән көркемдік шындық пен өмірлік болмыстың бала таным-тәрбиесін қалыптастыруда атқаратын рөлі көрсетілетін шығармалар керек;

Еліміздің тәуелсіздік алуы қоғамның әр саласына, руханиятымызға өзіндік жаңашыл әсерін тигізді. Балалар әдебиеті де осы ықпалға ұшырады. Сондықтан да, бүгінгі қазақ балалар поэзиясы ұлттық болмыс пен ұлттық мінезге, осы екеуін басты негізге ала отырып, баланы осындай оң мақсаттарға тәрбиелеуге қызмет етеді. Ақындар шығармаларындағы кейіпкерлер кеңестік кезеңдегідей идеалдандырылған, тек жақсы қырымен үлгі өнеге болатын жақсы кейіпкер мен әрдайым үлкендер ақылын алмай, сабақтан қалып, ұқыпсыз әрі тазалықты

сүймейтін жағымсыз кейіпкер ретінде емес шындыққа жанасымды, реал образдарға ұласты.

Мысалы бүгінгі қазақ балалар ақыны Ә.Ысқақтың «Кино көргіш Шонай» деп аталатын өлеңінде қазіргі заманғы кейіпкердің тағы бір қырынан сыналуы көрініс тапқан.

Ван Дам, Шварценегер дегендерді

Жатқа біледі.

Оларды білмегендерді

«Өмірден қалған» деп күледі.

Ал өзі,

Қобыландыны, Кебекті, Абылайды,

Кім екенін білмейді, танымайды» [1].

Ақын ашып көрсеткендей, бүгінгі заман балалары кітап, біліммен дос болудың орнына көбірек теледидар, интернет т.б. бұқаралық ақпараттар құралдарымен жақын екендігі және сол экраннан көрген, тоқығанын күнделікті өмірде қолданары анық, алайда олардың дұрыс және бұрыс жағы да бар екенін есекермейді. Ақын өз заманының шындығын, бүгінгі заман кейіпкерін боямасыз берген.

Қаламгерлеріміз балаларды күлкімен тәрбиелеуді – тәрбиенің ең үлкен құралы ретінде баса назарда ұстайды. Ол әдіс қазақ балалар әдебиетінің бастауында тұрған М.Әлімбаев, Қ. Мырзалиев, Ж. Смақов т.б бастауын алып, бүгінде ұрпақтары тарапынан кең таралуда. Ақыл айту өскелең уақыттағы бала психологиясына кері әсер етері заңды. Балаға өз кемшілігін түсіндіргеннен гөрі жеңіл де, жылы юмормен әшкерелеудің берер нәтижесі басым. Сондықтан да ақындарымыз күлкіге баланы тәрбиелеудің жанды құралы ретінде мән береді. Бұларды мазақтама жанрына тән деп танымыз.

Ал, Қ.Баянбаевтың «Байлаулы бала» дейтін өлеңіндегі сатиралық нақыш басқаша.

«Күнде көрем Қуатты,

Телевизор алдынан.

Кәрі мысық сияқты.

От басында қалғыған» [2].

Ақынның осы шумағы әрбір отбасында кездесетін жайтты еске салады, балалар теледидар, ұялы телефон, интернет т.б. ақпарат пен технология амалдарына әуестеніп, тәрбие мен мінезі және адамгершілік сынды жай адами қасиеттері тарапынан өзгеріске ұшырауда.

Балалар поэзиясы фольклордан бастау алады десек, жоғарыдағы жырдан өзінің түп-тамырынан хабары жоқ, тіпті мүлдем хабарсыз кейіпкермен ұшырасып қалғандаймыз. Өзінің тарихын білмейтін, өз қаһармандарын танымайтын, өз құндылығын көрмейтін ұрпақтың пайда болғанын авторлар осы бейнелерді жасау арқылы көрсетіп, ескерту жасайды. Шығарманың сюжеті жеңіл, тілі мейлінше қарапайым. Жалпы, мінезіне көз жүгіртсек, бүгінде дүниежүзінде негізгі екі ұстаным қалыптасқан, олар қоғамның әр саласына әсер етеді, негізгі бағыт-бағдарларын анықтауға септігін тигізеді.

1. Мәдени жаһандануы
2. Мәдениеттер жаһандануы

Екі ұстаным арасында айырмашылық көп емес сынды, алайда екеуін жеке алып, қарастырып, жетік меңгеріп, тереңірек қарастырғанда, мұнда алуан ерекшеліктердің бар екеніне көзіміз жетеді.

Мәдени жаһандану деп дүниедегі бар мәдениеттер, ұлт пен ұлыстар, көрші елдер мен мемлекеттер арасында өзара мәдени қарым-қатынаста болып, бірінен бірі әсер, ықпал алу, алайда тепе-теңдікті, өзінің ұлттық болмысын сақтау болса керек.

Мәдениеттер жаһандану ұстанымында белгілі ұлт мәдениеті басқаларға классикалық үлгі көрсетіп, бағыт көрсетіп, өзінің ерекшеліктері мен негізгі үрдістерін басқа мәдениеттерге көрсету, яғни үстемдік пен бағыныштылыққа алып келетін үрдіс.

Осы орайда қазақ, ұйғыр әдебиетші-сыншылары балалар әдебиетіне батыста кең таралған мистикалық, фантастикалық, шытырман оқиғалы туындылардың қажет екендігін көрсетіп, оның бәрі батыстандыру үрдісінің әсеріне ұшырау екендігімен түсіндіреді. Айтып өтетін жайт мәдени жаһандану ниеттестік (лояльный) болып, онда әр ұлт өз болмысын сақтаумен бірге өзге мәдениет өкілдерімен байланыста болып, өзара ықпал, әсер етумен бірге, бір-бірінен алатын, беретін дүниелері бар екендігінде.

Ал Мәдениеттер жаһанданудың жағымсыз жағы үстем екендігі онда бір ғана ұлтты, мәдениетті ұлықтап, үлге етіп, басқа мәдениеттердің соған еліктеуі, қажетсіз, ұлттық болмысына сай келмесе де ол мәдениеттің ықпалына ұшырауы.

Келесі бір ерекшелік, ұлттық сипаттағы кейіпкер бірыңғай жақсы мінезден құралмайды. Ұлттық кейіпкердің жағымдысы да, жағымсызы да болады. Қ.Әбілдақызының «Әкеге қарап...» дейтін өлеңінен бүгінгі күн сипатын танимыз, ұлттық характердің кері болмысын көреміз.

«- Әке, сіз қайда тудыңыз?

- Атаңдар тұрған ауылда.

- Қалада неге тұрдыңыз?

- Не бар дейсің ауылда?

- Әке, мен де өскенде.

Шет елде тұрамын.

Туған жерде не бар деп,

Әке жолын қуамын!» [3].

Дәл осы өлең бүгінгі қоғамның көкейкесті мәселесін алға тартады, ұлттық болмысы, келіп шығуы, ата тегінен бас тартқан одан ұлттық болмысынанда бас тартары анық, дәл осындай тәрбие алған бала ел болашағына немқұрайлық пен қарап оны дамыту, көркейту орнына қара басының қамын ойлап шет ел асып, өз білімі мен білігін өзге ел қызметіне қолданары анық. Негізінен айрыла бастаған, ұлттық бастауын есінен шығарып алған тұлғадан өз түп-тамырын танымас адамдар туарына көз жеткізе бастағандаймыз. Баласының сөзі арқылы әкенің шектеулі түсінігін танимыз. Бір ғана жағдаятта әкенің әрекеті ғана емес, өз тегін бағалауды естен шығарып бара жатқан тұтас бір ұрпақты әшкерелеген.

Ақын Е.Елубаевтың «Сұхбатта» деп аталатын өлеңінде ақын мектеп жасындағы барлық бала айтатын, армандайтын «Кім болам?» тақырыбына арнаған, күні кеше шахтер, малшы, бағбан, құрылысшы болам деп қоғамның әр саласының дамуына септігін тигізетін мамандықты емес бүгінгі ұрпақ тек «іскер», «банк қызметкері» т.б. ақша мен жеңіл табыс, физикалық ауыртпалығы жоқ қызметтерді таңдауы – олардың өмір ауыртпашылықтары мен қиыншылықтарына төтеп бере алмайтын ұрпақ екенін байқатады. Өзінің адал еңбегінің арқасында, дұрыс жолмен жүріп ақша табу, тер төгу керектігі бәрімізге аян. Алайда бүгінгі ұрпақтың біршамасы осы жолдан тайып, еңбек етпей бірден байлыққа жетуді армандап жүргенін ашық, шынайы баяндайды.

«Сонда кім қазбақ көмірді,
Кім қорытпақ темірді,
Кім бақпақшы қойларды,
Кім салмақшы жолдарды,
Кім шығармақ күліңді,
Кім жыртады жеріңді,
Кім қорғамақ еліңді»? [4].

Қазақ балалар поэзиясының бүгінгі күнгі өзіндік сипатының бірі имандылық пен әдептілікке шақыратын ислами-діни көркем туындылардың заманауи балалар поэзиясына енуі.

«Тәуелсіздік кезеңінде дамып, жетіліп келе жатқан бүгінгі қазақ балалар лирикасының бір сипаты – діни сарындағы жырлармен толығыуы – бұл кезеңдегі әдебиетіміздің өзгеше бір даму сатысын көрсетеді және мұны жаңалық негізінде қарастырамыз. Ұлттық салт-дәстүрлеріміз ислам қағидаларымен үндеседі. Діни сипатты жырлар лиризмге, терең сезімге құрылғандықтан биік пафосты да, асқақ рухты жыраулар поэзиясымен көп үйлесімділік сақтамайды. Сондықтан да, өткен ғасырдың бас шеніне дейін өмір сүрген қазақ ақындары шығармашылығынан діни сипатты жырларды көп ұшыратпаймыз»[5, 47 б.]. Зерттеуші ғалым Л.Қоныс өз жұмысында ашып көрсеткендей бүгінгі күні қазақ ақындары арасында тәрбие, адамгершілік, инабаттылық пен жақсылыққа үндейтін балалар өлеңдерін арналған кейбір ақында шығармаларында діни сарын қалыптасуда.

Қазақ балалар әдебиетінде бүгінгі діни сарынды жырлар зерттелмегенімен, қазақ әдебиетіндегі діни шығармалар біршама зерттеу нысанына айналды. Қ.Төрәлінің қазақ даласына исламдық әдебиеттің таралуы туралы зерттеулерінде, Д.Қамзабектің қазақ әдебиетіндегі ағартушылық кезең туралы еңбектерінде, Қ.Әлқожаевтың Абай танымы мен ислам дінін салыстыруы турасындағы зерттеулерінде кеңінен көрініс тапты [5, 108 б.]

Бүгінгі қазақ балалар туындыларындағы ислами көріністер – исламның эстетикалық дамуы әдебиетімізге сіңіре бастағанын байқаймыз, діни тұрғыдан жазылған өлеңдер ағылшын балалар әдебиетінің Орта Ғасырларында етек жайса, ұйғыр балалар әдебиетінде жеке авторлардың кейбір өлеңдерінде орын алып, философиялық танымдық тарапынан қолданыс тапқан, алайда екі әдебиет де тек діни бағытта өлең жазатын ақындар жоқ.

Бүгінгі қазақ балалар поэзиясының көрнекті өкілдері Өтепберген Ақыпбекұлы мен Ермек Өтетілеуовтың соңғы жылдарда жарық көрген шығармаларының көбі ислам дінінің шеңберінде жазылды. Балаға тән қызықты тілімен, көркем суретімен шарифат заңдарын жеткізуге тырысқан екі автордың бұл дүниелері қазақ балалар әдебиетіндегі үлкен жаңалық. Әдетте, ислами өлеңдер дегенде, біз бұл жырлардың барлығының қайнар көзі Құран болып табылғанмен де, жақсылық пен имандылыққа үндегенімен де, қазақ әдебиетінде ұшырасып отыратын діни қисса-дастандар оқиғасы араб фольклорынан алынған, ислам діні мен өзге діндердің арасындағы тартыс пен жанжал, мұсылмандардың дін жолында жасаған жорықтары мен пайғамбарлар оқиғасын арқау етіп, жырланатын шығармалар.

Балалар поэзиясында діни сипатты жырлардың қажеттілігі, баланың танымы мен түсінігін ізгі мақсаттарға аударып, осы желімен тәрбиелеуге ұмтылуында.

Ақын мұсылман баласының бес парызын санамақтың үлгісіне икемдеп, сәтті үлгі таба білген:

«Біріншісі – Алланы
Бар деп, кәміл сенуі.
Жүрекпен құп алғаны,
Күдікті ойды жеңуі.
Екіншісі – тоқуы,
Көңілге дін дінгегін:
Бес уақыт оқуы,
Намазды үзбей, күнбе-күн.
Үшіншісі – кәмелет.
Жастан санға кіруі:
Әр жыл сайын бір мезет
Пітір-зекет беруі.
Төртіншісі – бойында,
Қуат барда, боп риза,
Рамазан айында
Бір ай тұту ораза.
Бесіншісі – күдірет.
Ғұмырында бір рет.
Қажылыққа баруы» [5].

Санамақ – фольклордың озық үлгісі болып үш халық балалар әдебиетінде де қолданыс тауып жүр. Ақын өлеңдері жас ерекшелігіне қарай бастауыш сынып оқушыларына дін қағидаларымен там-тұмдап таныстыра беру, баланың көкейіне көркем сөзбен өрнектеп орнату секілді қағиданы басты назарға алған. Дініміз – ислам дегенмен де, мұны мінберлерде айтып, әр ауылдан мешіт салғанымызбен де, ертеңгі азаматты қалыптастыруда аса зор маңызы бар балалар әдебиетінде діни тақырыпта бірде-бір дүниенің болмағаны рас-ты.

Ұйғыр балалар ақындарынан Н.Ахметов, П.Махсатова, С.Искандеров, А.Масимов заманауи ұйғыр балалар әдебиеті өкілдеріне жатады, алайда олардың

шығармашылығы алдыңғы буын ақындарымыздың бағытымен жүріп, тек дәстүрлі жалғастырушылар десек болады. Жаңа тақырып, жанр, жаңашылдық жарату жағынан ұйғыр әдебиеті әлі өз бағытын, даму үлгісін көрсете алмай жүргені шындық.

Халық ауыз әдебиетінің туындыларына сүйене отырып, жаңа жанрларды жандандырып жүрген жалғыз ақын А.Хезим. Шығармашылық жолын сатирадан бастаған ақын сөз ойындарына негіздей отырып жаңа дауыс, жаңа сарында туындыларды өмірге әкелуде. Отыз жылдан бері ақынның шығармашылығы Шынжаң ұйғыр оқырмандары арасында да танымалдыққа ие, соңғы екі жылдың ішінде өзінде «Шынжаң жас өспірімдер» басылымы тарапынан бес томнан тұратын шығармалары баспадан шықты.

XX ғасырдың белгілі жазушылары А.А.Милн өз туындыларында балаға тән күнәсіздік, пәктік және ойынқұмарлық сипатталса, Теодор Сьюз Гейзел өз кітаптарын үлгі ұстар иконалармен безендірілген (өзі суреттерін салған) өте ұтымды қолданылған өлшем, ұйқас және жаңа сөздерді құрастырушы дарынды ақын ретінде өз орнын қалыптастырды [6].

John Ciardi *The Reason for the Pelican* (1959) *The Man Who Sang the Sillies* (1962) оның ақындық ерекшелігі бала үшін қолайлы, өте жеңіл сөздерді қолдануы болса керек, яғни бірінші деңгейдегі сөздік қоры бар оқырмандарға арналған шығарма.

Eva Merriam балаларға арналған бірнеше өлеңдер жинақтарының авторы «*There Is No Rhyme for Silver*» (1964), «*You be Good & I'll be Night: Jump-on-the Bed Poems*» (1988) «*It Doesn't Always Have to Rhyme*» (1964) ақынның ерекшелігі – поэтикалық формалар, стилистикалық және тілдік амалдарды өз туындыларында жиі қолдануы [7]. Мысалы: «*Weather*» тақпағында ономотопея, ассонанс пен аллитерация сынды тілдік амалдар және жаңылтпаш пен эн әуенінде жазылған шығармалар

Dot a dot dot dot a dot dot
Spotting the windowpane.
Spack a spack speck flick a flack fleck
Freckling the windowpane.
A spatter a scatter a wet cat a clatter
A splatter a rumble outside.
Umbrella umbrella umbrella umbrella
Bumbershoot barrel of rain.
Slosh a galosh slosh a galosh
Slither and slather a glide [8].

Келесі ақындар тобы «urchin poetry» деп аталып, онда өмір шынайы бейнеленеді. Осы топқа Shel Silverstein «*Where the Sidewalks Ends*» [9] атты кітабымен заманауи ағылшын, американдық балалар әдебиетінің классигіне айналып үлгерді, ал Roald Dahl «*Revolting Rhymes*», «*Dirty Beasts*» сынды кітаптарында пародия жанрына жақын болып, жануарлар образы арқылы балалардың мінезін, сыртқы бейнесін, жүрісін береді [10].

АҚШ тарихындағы алғашқы лауреат Jack Prelutsky «My Dog May Be a Genius» туындысы жануарлар, жанұя, табиғат, оқу барысындағы сүйсінушілікке арналады және сонымен бірге авторға тән қасиеттердің бірі күнделікті тұрмыстық-тіршілік тақырыбына көп өлеңдерін арнады [11].

Қазіргі кездегі ағылшын балалар әдебиетінде, яғни американдық ақындар шығармаларында көптілділік және көпмәдениеттілік сарыны кеңінен дамуда, ол жерде авторлар ағылшын тілі мен бірге өздерінің келіп шығуына байланысты ұлттың тілінде қатар ағылшынша және өз тілінде бір кезекте туындыларды дүниеге әкелуде. Айта кететін жайт осы топтамадағы өлеңдерде жеке және саяси құндылықтар тұтас алынып қаратырылады. Мысалы: Francisco X. Alarcon «Laughing Tomatoes and Other Spring Poems» кітабы екі тілде де қатар беріліп жазылған.

Кесте 24- Ағылшын тілді автор Франциско Аларкон туындысының екі тілде берілуі

Chile	El chile
sometimes a bite is all it takes for a supernova to explode	a veces basta una mordida para que explote una supernova [12]

Janet S. Wong's «A suitcase o seaweed and other poems» (1996) кітабында американдық көпұлтты жанұя жайлы баяндалады. Ж.Вонгтің келіп шығуына байланысты, мамасының корейлық, ал әкесінің қытайлық болуы, туып-өскен жері АҚШ болуына байланысты «Korean Poems», «Chinese Poems» және «American Poems» болып үш тармаққа бөлінеді [13]. Тағы бір жинағы «The Rainbow Hand: Poems about Mothers and Children» [14] дүниедегі ең қажет, қоғамға маңызды тақырыптардың бірі – ана мен бала арасындағы байланысты суреттеген. Жан-жақты, терең мағынада, алайда жеңіл сарын мен түсінікті тілмен жеткізуде ақын шеберлігін танытқан.

Осы жерде қазақ, ұйғыр балалар әдебиеті батыстық үлгіге бас салып, соған еліктеп, сол жақтың авторлары тарапынан жазылған туындылар тынамылдығы себебінен еліктесе, батыстың өзі мәдениетаралық байланыстар, шығу тегіне оралу, екі немесе үш тілді қатар алып шығармаларды дүниеге әкелуде олай болса, неге біз қазақ ұйғыр, қазақ түрік т.б. тілдерді бірге алып жаңа бағытты жандандырмасқа.

Қазақ, ұйғыр ағылшын балалар әдебиетінде әлі шешімін таппаған мәселелер, жаңа тақырып, жаңа жанр бойынша жұмыс жасау қажеттілігі туындап тұр, яғни ғылыми фантастика, шытырман оқиғалы жанр т.б. дүниеге келуі хақ. Мысалы, логогриф, метаграмма, шарада, қарама-қарсы мәндегі сөздер, омоним сөздер, адасқақ әріптер – ақын ізденістерінің нәтижесі екендігі айқын. Бұл жанрлар бала танымын, ой-өрісін, логикасын дамытуға айрықша үлес қосады [15, 9 б.].

Балаларды отаншылдыққа, халықшылдыққа және еңбекқорлыққа үйрету, адамгершілік пен эстетикалық тәрбие беру мақсатында әдебиетті қолданамыз.

«Баланы кішкентайынан» деген халық нақылын жақсы түсінген ақын-жазушылар қоғамға пайдасын тигізетін, жан жақты дамыған, тұлғаны өз шығармалары арқылы тәрбиелеу керек. Х.Н. Садықов жазғандай әдеби шығарма жазу барысында жазушының, ақынның жалпы халықтық тілді пайдалана отырып, оны мағыналық, стильдік және интонациялық әсерлілік тұрғысынан ұдайы байытуға ұмтылатынын айта келіп, қаламгер тарапынан жалпыхалықтық тілді байытудың түрлі жолдары бар екенін атай көрсетеді [16].

Шынымен ақ қоғамдың кішкентай өкілдері балалар біздің болашағымыз, олардың дұрыс жолмен жүруі, отаншылдық, халықшылдық, адамгершілігінің болуы осы шығармалардан алынған тәжірибе, тәрбиеге байланысты емес пе?!

Қорыта айтсақ, қазақ әдебиетінің ұйғыр балалар әдебиетімен, ағылшын балалар әдебиетімен жүйелі, ретті байланыстары бар. Ол байланыстардың ең өнімді формасы – әдеби аударма формасында көрініс тапқан. Қазақ және ұйғыр балалар әдебиетінде жасалған аудармалар көбіне парапар болып шыққан. Екі халықтың жағрапиялық жағынан етене жағын орналасқандығынан да, тілдік тегіне қатысты туысқандығының себебінен де аудармалар өте жақсы деңгейде жасалған. Тек ағылшын және қазақ балалар әдебиетіндегі байланыстарда мәселе тудыратын жайт – ағылшын тілінен қазақ тіліне балалар әдебиетінің тікелей аударылмауы. Сол себептен де аудармаларда түпнұсқадан ауытқушылықтар кездесіп отырады.

ӘДЕБИЕТ

1. Ысқақ Ә. Күн ұлымын. – Тараз: Сенім, 2002. – 112 б.
2. Баянбаев Қ. Бір қоржын жаз. – Алматы: Жалын, 1991. – 240 б.
3. Әбілдақызы Қ. Ай сайын өсіп келемін. – Алматы: АБДИ Компани, 2004. – 99 б.
4. Қоныс Л.Б. Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ балалар лирикасы (1991-2005): филол. ғыл. канд. ... дис. – Алматы, 2010. – 136 б.
5. Елубаев Е. Келешек. – Алматы: Балалар әдебиеті, 2005. – 201 б.

m

7.

It Always Have to Rhyme. - New York: Athenium, 1964. – P. 83.

– P. 72.

R

It's On It. Falling Up. – United States: Harper Collins Publishers, 2011. – 208 p.

Carrie Hintz, Eric. L. Tribunella. Reading Children's Literature. A Critical introduction

N
K

15.

Жәкім Ә. М.Әлімбаевтың балалар әлемі. – Алматы: Арыс, 2008. – 223 б.

16.

H
Y
P
E
R
T
E
X
T
I
N
K
W

UDC 94(560):355.48

Raykova Zh.,

Associate Professor Dr.

Marekova E.,

Associate Professor Dr.

Plovdiv University “Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

e-mail: janeraikova@gmail.com

el.marekova@gmail.com

OPPORTUNITIES FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN THE BULGARIAN SCHOOL

Abstract: This report describes the forms, conditions and requirements for the qualification development and professional improvement of the teachers in the Bulgarian educational system. Special attention is paid to the continuing form of teacher training and their career development opportunities.

Keywords: professional, qualification and career development of teachers.

Райкова Ж.

Доцент д-р

Марекова Е.

Доцент д-р

Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“, Пловдив, България

e-mail: janeraikova@gmail.com

el.marekova@gmail.com

ВОЗМОЖНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГОВ В БОЛГАРСКОЙ ШКОЛЕ

Аннотация: В статье рассматриваются формы, условия и требования для повышения квалификации и профессионального развития учителей в болгарской системе образования. Особое внимание уделяется непрерывной подготовке учителей и возможностям их карьерного роста.

Ключевые слова: профессиональный, квалификационный и карьерный рост преподавателей.

The need to ensure high quality of pre-school and school education and training is one of the leading priorities of the European Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ("Education and Training 2020") [1]. The document emphasizes the need to provide quality pedagogical education and continuing professional development for teachers, as well as to make the teaching profession more attractive. Most countries in Europe, including Bulgaria, apply a mixed model of teacher training. Teacher training takes three forms - basic, introductory and ongoing (continuing).

The positive development of education and its updating are closely linked to the professional development of teachers. Various measures have been taken in the Bulgarian education system and, for four years, reform aimed at optimizing the education system has been on the focus of the Bulgarian government. Basic documents aiming an establishing a strategy for the professional and career development of teachers and acquiring teaching certification have been designed and accepted (for example - National Strategy for the Development of Teaching Staff 2014-2020, ORDINANCE No. 15 of July 22, 2019 on the Status and Professional Development of Teachers, directors and other pedagogical specialists [2, 3].

All these documents aim to increase the authority and social status of pedagogical specialists, to build a system of continuing qualification, for professional improvement and career development. The last government document of July 2019, known as Ordinance No. 15, describes the conditions and procedure for upgrading the qualification of pedagogical specialists and for obtaining a professional qualification degree and executes the system for obtaining credits and career development. This document identifies organizations that can provide continuing education for pedagogical professionals. That is only universities and some scientific organizations. The activity of these organizations is monitored by the Ministry of Education, which sets priorities for the continuing qualification every year. Regional education departments and municipal administrations may also participate in the control.

The qualification of already graduated pedagogical specialists can be *introductory* and *continuing*. Introductory qualification is related to the preparation of teachers for adaptation in the educational environment, for methodological and organizational support. It applies to young teachers who are entering their first employment or who have interrupted their teaching experience for more than 2 years, or when new syllabus and curricula are being implemented.

Continuing qualification is related to professional and personal improvement and career development. This qualification is achieved through the following ways:

- *specialized training* in the curriculum for the respective subject, in the professional profile of pedagogical specialists in order to develop skills, acquire key competences, become familiar with pedagogical innovations; S
- *participation* in investigations and pedagogical research and creative activity. P

Continuing qualification of the teachers is carried out by higher education institutions, scientific organizations or organizations approved by the Ministry of

Education. The acquisition of higher professional qualifications and new additional qualifications is possible at universities only.

What are the organizational forms for continuing qualification of teachers in Bulgaria? These are:

- qualification courses, seminars, trainings, special schools, workshops, lectures, webinars; Q

- specializations related to the methodological, pedagogical, psychological and scientific training of pedagogical specialists; S

- master classes, forums, open practices, methodological support, and results of pedagogical research, sharing of innovative and good practices. M

In Bulgaria pedagogical specialists are obliged to improve their professional qualification. This can be done in different training forms and each teacher must attend at least 48 academic hours for each assessment period (4 years). Credits are awarded for participation in advanced training - one for 16 academic hours. One credit can also be obtained by participating with a report at a national or international conference or through a scientific publication. Teachers receive certificates of additional training or specializations in which they participate.

In Bulgaria, there is a 5-step qualification system for teachers, with grading from 5 to 1 (the lowest is 5th grade). The training of pedagogical specialists for the acquisition of a professional qualification degree is provided by the higher education institutions, by the relevant departments.

The conditions for acquiring a lowest professional qualification degree are related to the requirement for a teacher to have 2 years of teaching experience. The acquisition of each subsequent degree requires an interval of one year. The fifth qualification is obtained after passing the oral examination, the fourth - after successfully passing the written examination. The 3th degree is awarded after a one-year specialization with a minimum of 200 academic hours. The second degree is related to training of 32 academic hours and defense of written thesis with research character. The highest - first educational qualification degree, requires a certificate of attended of 48 academic hours and a defense of a writing thesis related to an innovation in the pedagogical practice or management of education. Here the condition teachers to have no less than two publications on problems related to the topic of the written thesis in a specialized editions is very important.

The training in the courses for the acquisition of professional qualification degree is carried out according to curricula in the methodology of the subject, didactics, psychology, special pedagogy and management of education.

Teachers are required to have a *professional portfolio*. Its content involves presentation of achievement and professional development of the teacher. It includes materials that prove the professional performances of pedagogical specialists with the students, materials demonstrating the achievements of the teachers and their participation in various professional forums.

The professional portfolio supports the self-assessment and evaluation of teachers in appraisal.

The career development of pedagogical specialists is carried out on the basis of a professional qualification degree, pedagogical experience, received qualifying credits, as well as the results of the appraisal (Fig. 1).

Figure 1. Factors for career development of the teachers

The career development stages are “senior teacher” and “head teacher”. The post of 'Senior Teacher' requires at least 10 years of teaching experience and 4th degree of professional qualification. The post of 'Head Teacher' is the highest stage and it also requires an extremely high grade of appraisal.

The appraisal is a process of assessing the conformity of the activity of teachers and pedagogical specialists with the requirements for fulfilling the post and with the strategy for personal and school development of the children. Pedagogical specialists and teachers are appraised every four years, according to a schedule, by appraised committees. The score goes to points, there is a formula and a scale. Upon receiving the lowest grade from the appraisal, the teacher may be dismissed.

We believe that the system of professional improvement and qualifcational development of the teachers in Bulgaria is up-to-date, meets the European requirements and is of sufficiently good quality. Its discussion is the subject of numerous meetings with policy makers from the Ministry of Education, higher education institutions and teachers' professional unions, which is the basis for its continuous improvement.

REFERENCE

- 1 Education and Training - European Policy Cooperation (ET 2020, framework); https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en
- 2 National Teacher Development Strategy 2014-2020; <https://www.mon.bg/en/143>
- 3 Ordinance No. 15 of July 22, 2019 on the status and professional development of teachers, principals and other pedagogical specialists; <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=140012>

Рысалды Қ.Т.
д.ф.н., профессор
ЖООКББ кафедрасы
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: ryssaldy@yandex.ru

СЕМАНТИКАЛЫҚ КАТЕГОРИЯЛАРДЫҢ ЛИНГВОСИНЕРИЯЛЫҚ СИПАТЫ

Түйін: Дәстүрлі грамматикадағы шырай категориясын тіл ғалымдары сол заман парадигмасында саралап келді. Функционалды грамматика теориясы отандық ғылымда кең өріс алған жағдайда қазақ тілінің өзіндік ұлттық табиғатының қырлары жаңадан ашылып жатты. Қазақ тілінің функционалды грамматикасының екі томдығы тіл теориясының жаңа көкжиегіне көтерді. Көппарадигмалы тіл зерттеуінің жаңа бағыты болып лингвосинергетика өз өрісін бастады. Мақала аталған категорияның осы бағытта соны қырларын айқындауға арналды.

Тірек сөздер: когнитивизм, функционализм, лингвосинергетика, грамматикалық категориялар, бифуркация, флуктуация, морфологиялық категория

Rysaldy K.T.
d.f.s. professor
Department of Post-graduate Education
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

SEMANTICAL CATEGORIES LINGVOSINERICAL CHARACTERISTICS

Abstract: The category of traditional grammar has been categorized by linguist scientists in the paradigm of that time. When the theory of functional grammar was widely spread in domestic science, the aspects of the original national nature of the Kazakh language were re-opened. The two-volume functional grammar of the Kazakh language raised the horizons of language theory. A new direction in multinational language research has been the lingvosinergeta. The article was devoted to the definition of the given category in this direction.

Keywords: cognitiveism, functionalism, grammar categories of lingvosynergetics, bifurcation. fluctuations, morphological categories,

Тіл білімі қазіргі заманда өзекті болып танылған когнитивизм, функционализм, лингвосинергетика бағыттарының көп парадигмалды кезеңдерінен өтіп келеді.

Функционалды парадигмада тілдің негізгі қызметтерін бір бірімен тығыз ұштастыра отырып, адам санасындағы әлемнің тілдік суретін саналық пайымдау, танымдық деңгейінде қалптас-тыратын, тілдің танымдық әлеуетін айқындайтын когнитивтік парадигмасына ұластырды. Тілдің коммуникативтік, когнитивтік қыз-метін толыққанды атқару әлеуетін жаңа деңгейде зерделеуге көтеретін функционалды-семантикалық парадигмада тілдің негізгі категорияларын, атап айтқанда, шақ категориясы, себеп-салдар категория-сы, белгілік-белгісіздік категориясы, сын дәрежесі категориясы, т.б. барлық дерлік деңгейлері бірліктерінің біртекті семантикалық негізде бір өрістік ауқымда зерттеліп, сол тілдегі дүниенің тілдік суретінің ұлттық негізі қалыптастырылды..

Қазақ тілінің дәстүрлі грамматикалық категорияларының функционалды семантикалық сипаттарын зерттегенде, олардың жаңа қыры ашылып, қазақ грамматикасы теориялық жағынан жаңа заманауи деңгейге көтерілді.

Грамматикалық категориялар тек бір ғана морфологиялық, синтаксистік деңгеймен шектелмей, фонетикалық, лексикалық деңгейлер мен текст деңгейінде тұтас тілдік тұлға, тілдік жүйе ретінде пайымдалды. Ал соңғы кезеңде тіл табиғатының тылсым тұстарының алдыңғы кезеңдерде санадан тыс қалған соны қырларын айқындайтын жаңа парадигма - лингвосинергетика парадигмасын алға шығарып отыр [1, 2].

Жаңа парадигманың негізгі ұстанымдарына меңзейтін пайымдар алдыңғы кезеңдердегі қазақ тіл біліміндегі зерттеулерде имплицитті түрде бой көрсете бастады.

Осы бағытта профессор С.С. Құнанбаеваның докторлық диссертация ауқымында зерттеген, ежелден белгілі, дәстүрлі шақ категориясының осыған дейін қазақ грамматикасында ашылмай жүрген маңызды бір функциясының көркем әдебиеттегі табиғатын зерттеп, дәстүрлі қазақ грамматикада көрініс таппай жүрген қырын негіздеді. Ол шақ категориясының екінші маңызды функциясы - шақтық қатынастар еді. [3]

Жалпы шақ категориясы универсаалды морфологиялық категория. Шақ категориясының атын А.Байтұрсынов тілдегі негізін аса бір сұңғылалықпен оның табиғатын дәл басып, тереңінен танып, дәл атаған. [4]

Бұл категория орыс тілінде «время», неміс тілінде «Zeit» деп аталады, соңғы атау «уақыт» ұғымына сай келеді. Ал морфологиялық категория ретінде бұл феномен физикалық уақыттан басқаша ұғымды білдіреді. Тілдегі осы шақ, келер шақ, өткен шақ категориялары тілдік субкатегориялар, олар тіл қолданысындағы іс-әрекеттерінің сөйлеп тұрған шаққа қатынасын білдіреді. Сондықтан да ұлы данышпан осы шақ - іс-әрекеттің сқйлеп тұрған шақпен бірдей болғанын, өткен шақ деп іс-әрекеттің сөйлеп тұрған шақтан бұрын болғанын білдіретіндігінен «өткен шақ» деп атаған. Ал орыс, неміс тілдерінде «время» дегенде осы мағынаны категории времени деп атаған. Олар жеке, дербес сөйлемде, сабақтас құрмалас сөйлемнің басыңқы сөйлемінде әректің

темпоралдық – осы, өткен не келер шақ мағынасын білдірген, ал бұл морфологиялық категорияның тіл қолданысында екінші қызметі бар. Ол құрмалас сөйлемдерде, әсіресе сабақтас құрмаластың бағыныңқы сөйлемінде айқын көрінеді. Бағаныңқы сөйлемдегі етістіктің шақтық формасы осы, өткен не келер шақты білдірмейді. Ол бағыныңқы сөйлемдегі іс-әрекеттің басыңқыдағы іс-әрекеттен бұрын, кейін не бірдей өтетінін білдіреді, оны шақтық қатынас деп атайды. Морфологиялық шақ категориясының бұл екінші функциясы. Профессор С.С.Құнанбаеваның ғылыми дәйектеген теориясы осы категорияның негізгі екі қызметін мүлдем жаңа негізде айқындаған. Дәстүрлі грамматикадағы шақ категориясының парадигмасы осы шақ, өткен шақ, келер шақ тұлғаларымен айқындалады да, сонымен шектеледі де, бағыныңқы сөйлемдердегі шақ формаларын да солай анықтайды. Шындығында бағыныңқы сөйлемдердегі формалар тіл синегиясының ықпалында бифуркация мен флукуация негізінде шақтық қатынастарды, атап айтқанда, аталып отырған шақ формасы басыңқыдағы іс-әрекетпен бір шақта (одновременно), немесе бұрын (предшествование), не кейін болғанын (следование) анықтайды. Бұл қазақ тілі грамматикасындағы жаңа айқындалған, дәйектелген тұжырым. Бұл теориялық тұжырым неміс тілінде ертеректен мақұлданған қағида.

Ал осы тілдік категорияның нағыз өзіндік болмысын қалай айқындауға болатын еді. Менің пайымымша, бұл жерде тіл синегриясының айқын көрінісі бар. Бір тілдік форма тіл қолданысында, яғни коммуникацияда, синергия заңдылығымен екіге бөлінген - раздвоение – бифуркацияға ұшырайды да коммуникация ауқымында ситуациялық тербеліске-колевание – флукуацияға түседі де аттракторлық қалыпқа - жаңа тұлғаға айналады.

Шырай категориясы. Сынның дәрежесі ұғымдық семантикалық категория ретінде тілдің барлық деңгейлері бірліктерінің өзара жүйелік тығыз қарым-қатынасы тұлғаланып, жалпы тілдік категорияға айналады. Ол тілдің лексика-морфологиялық деңгейінде сын есім, зат есім, етістік, үстеу категорияларының семантикалық тұлғасынан көрініс табады. Одан ерекше бұл категорияның жалпы абстракциялық айқындылығын сын есім мен үстеудің морфологиялық шырай категориясы көрсетеді. Шырай категориясы сын дәрежесінің кең ауқымын белгілі бір шектеу көлемінде көрсете алады. Бұл категория сын есімнің тек семантикалық мағынасы градациялауға ыңғайлы және де морфологиялық шырай категориясының парадигмалық формаларын қабылдай алатын тобына ғана тән болады. Шырай категориясы барлық тілдерге ортақ универсалды категория. Тіл жүйесіндегі өз алдына ерекше категориялардың бірі – шырай категориясы.

Сынның дәрежесі ұғымдық семантикалық категория ретінде тілдің барлық деңгейлері бірліктерінің өзара жүйелік тығыз қарым-қатынасы тұлғаланып, жалпы тілдік категорияға айналады. Ол тілдің лексика-морфологиялық деңгейінде сын есім, зат есім, етістік, үстеу категорияларының семантикалық тұлғасынан көрініс табады. Одан ерекше бұл категорияның жалпы абстракциялық айқындылығын сын есім мен үстеудің морфологиялық шырай категориясы көрсетеді. Шырай категориясы сын дәрежесінің кең ауқымын белгілі бір шектеу көлемінде көрсете алады. Бұл категория сын есімнің тек

семантикалық мағынасы градациялауға ыңғайлы және де морфологиялық шырай категориясының парадигмалық формаларын қабылдай алатын тобына ғана тән болады.

Қазақ тілі грамматикаларында да шырай категориясының парадигмасының құрамы жөнінде бірізділік байқалмайды. Шырай категориясының тұлғалық қалпын, оның негізгі сипатына сай парадигмалық құрамын қалыптастыру қазіргі тіл білімі теориясында дамытылып келе жатқан функционалды грамматика тұрғысында негіздеу өзекті болып отыр.

Сын дәрежесінің салғастыру немесе салғастырусыз жағдайында айқындалуын басты ұстаным десек, шырай тұлғаларының төмендегідей парадигмасын қалыптастыру осы категорияның табиғатына сай келеді деп тұжырымдаймыз. Шырай категориясының қазақ тіліндегі бір субпарадигмасы: Шырай категориясының парадигмасы ретінде теңдік шырай, салыстырмалы шырай, асырмалы шырай қарастырылады, оларға ортақ инвариантты грамматикалық мағына сынның салғастырмалы дәрежесі. Асырмалы шырайды салыстырмалы парадигмасына жатқызуға асырмалы атауының мәніндегі салғастырудың өзі негіз болып отыр; бірыңғай сынның негізінде салғастырылып отырған заттардың бірінің сын белгісінің дәрежесі басқасынан артық, асып тұрғандығын білдіреді, мысалы: Жидебайдағы қыстаудың ең үлкен бөлмесі осы. /М.Әуезов/.

Шырай категориясының қазақ тіліндегі бірінші субпарадигмасы:

Жай шырай – кіші, үлкен

Бәсеңдік шырай – кішілеу, қызғылт, қартаң

Күшейтпелі шырай - өте, аса, тым күшті

Шырай категориясының екінші субпарадигмасы:

Теңдік шырай – (сендей) күшті

Салыстырмалы шырай – (сенен) күштірек

Асырмалы шырай – (олардың іштеріндегі) ең күштісі.

Бұл ұстаным қазақ тілі мен неміс тілдеріне функционалды-семантикалық тұрғыдан бірдей, ортақ болып келеді. Ал ол формалардың жасалу жолдары әртүрлі. Неміс тілінде осы парадигмаға сәйкес келетін жоғарыда айтылған экватив, релятивтік компаратив, суперлатив формалары жатады.

Позитив – ein alt-er Mann

Абсолюттік компаратив – ein älter-er Mann

Элятив – mein best-er Freund

Экватив – schon wie

Релятивтік компаратив – schöner als

Суперлатив – die schönste

Екі тілдегі шырай категориясының парадигмалық тұлғасы туралы бірізді пікір әлі қалыптаспаған. 2002 жылы шыққан Қазақ грамматикасында шырайдың категориялық тұлғасын салыстырмалы шырай және күшейтпелі шырай деп екі тағанды парадигманы сипаттаған [5]. Неміс тілі грамматикасында шырай категориясы үш тағанды: позитив, компаратив, суперлатив парадигмасында сипатталады. Менің диссертациялық зерттеуімнің нәтижесінде дәйектелген

жоғарыдағы тұлғасы қабылданған, неміс грамматистері де құптайды, атап айтқанда неміс тілі грамматикасының авторы, белгілі германист, Гамбург университетінің профессоры Петер Айзенберг өз грамматикасында осы мәселені көтергенін айтып, дұрыс дйектелгенін мақұлдады [6].

Бұл категорияның парадигмалдық тұлғасының ішкі екі субпарадигмаға жіктелуінің негізінде де тіл синергиясының табиғаты жатыр. Екі субпарадигманың бірінші түрлерін жеке алып қарасақ: жай шырай-теңдік шырай, неміс тілінде – позитив-экватив «күшті-сендей күшті» сын есімінің екі түрлі коммуникациялық жағдаятта флукутацияға түсіп бифуркациялық жағдайға ұшырайды да, екі түрлі тілдік сипат аладаы. Бірінші жағдаятта «күшті» тіл нормасындағы мағансы да, екінші жағдаятта бұл сынның салыстырмалы ғана деңгейін айқындайды. Екеі екі түрлі деңгейді көрсетеді.

Негізінде тіл табиғатын зерттегенде, тіл қолданысындағы оның функционалды қырларын айқындалып келеді, алайда оның тіл синергиясы екенін атап ашық айтып келмегеніміз анық. Лингвосинерия теориясын отандық тіл білімінде кеңінен дамыту қазіргі тіл білімінде көкейкесті мәселе екені анық.

ӘДЕБИЕТ

1.Жаңабаев З. Жаңабаев З.Ж. Синергетическое будущее лингвистики // Высшая школа Казахстана, 2000. № 6. С. 135-142..Р.

2.Б.Р. Оспанова, С.Ш. Кажикенова, Н.А. Касенова (Карагандинский государственный технический университет, Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова, г. Караганда, Казахстан) Применение энтропии в лингвосинергетике.

3.Кунанбева С. С. Темпоральные отношения в казахском художественном тексте: Автореф. на соиск. уч. степ. докт. филол. наук по спец. 10.02.06 — Тюркские языки / 4Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. –Алматы: Ана тілі, 1992. – 448 б.

4.Рысалды Қ.Т. Белгі дәрежесі – функционалды-коммуникативтік категория. Қазақ тілінің функционалды грамматикасы. Алматы 2001. -137-205 б.

5.Қазақ грамматикасы. Алматы – 2002. 783 б.

6.Grundriss der deutschen Grammatik 2 Auflage. Stuttgart- 1989

УДК 378.1

Узакбаева С.А.,
д.п.н., проф.,
Алматы, Казахстан

**ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К
ТВОРЧЕСКОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические условия успешного и эффективного функционирования модели процесса формирования готовности студентов к творческой воспитательной деятельности: а) участие студентов в коллективной диалого-творческой деятельности; б) участие студентов в модельно-проектировочной деятельности с последующей апробацией на педагогической практике; в) включение студентов в выполнение различных видов самостоятельной работы при рефлексии и оценке собственной деятельности.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность, творческая воспитательная деятельность, профессиональная деятельность, модель, моделирование, педагогические условия, рефлексия.

Uzakbayeva S.A,
d.p.s., prof.,
Almaty, Kazakhstan

FORMATION OF READINESS OF FUTURE SPECIALISTS FOR CREATIVE EDUCATIONAL ACTIVITIES

Abstract. This article discusses the pedagogical conditions of successful and effective functioning of the model of the formation of readiness of students to creative educational activities: a) The participation of students in the collective dial-creative activity; b) The participation of students in model-planning activity, followed by validation on teaching practice; c) the inclusion of students in the performance of different types of independent work with the reflection and evaluation of their own activities.

Keywords: creativity, creative activity, creative educational activities, professional activities, model, modeling, pedagogical conditions, reflection.

В процессе профессионально-педагогической подготовки каждый студент должен погружаться в творческую деятельность, непосредственно моделирующую его будущую профессию, где важным является развитие педагогической креативности студента, интегрирующей общую структуру формируемой готовности. Выступая субъективным фактором самореализации и творческого самосовершенствования личности в учебной и профессиональной деятельности, креативность способствует актуализации потенциальных творческих сил через процесс субъективного освоения студентом объективного профессионального опыта, ведущей к целостному и деятельностному проявлению профессиональной готовности студента творчески осуществлять воспитательную деятельность. Соответственно, требуется создание таких организационных и психолого-педагогических условий, которые бы реализовывали идеи данного подхода через позитивное усиление творческого

характера учебно-воспитательной деятельности в вузе и совместного взаимодействия преподавателей и студентов, где студенты ориентируются на решении ряда профессионально-педагогических творческих задач.

Исходя из специфики содержания компонентов формируемой готовности необходимо создание особых педагогических условий, которые, во-первых, способствовали бы формированию конкретных компонентов готовности, оказывая непосредственное влияние на развитие и проявление знаний, умений, и профессионально-значимых качеств, составляющих содержание каждого компонента; во-вторых, способствовали бы целостному формированию и развитию такого целостного качества, как готовность личности студента к творческой воспитательной деятельности в интегративном единстве всех компонентов данной готовности. В ходе работы необходимо учитывать оба эти положения.

Так, для формирования и развития мотивационно-ценностного и ориентационно-целевого компонентов необходимо создание такого условия, как: участие студентов в коллективной диалого-творческой деятельности. Данное условие также не менее должно способствовать формированию всех компонентов готовности в их единстве. Для формирования и развития содержательно-гностического и операционно-деятельностного компонентов необходимо создание следующего условия: включение студентов в модельно-проектировочную деятельность с последующей апробацией на педагогической практике. Формированию рефлексивно-оценочного компонента будет способствовать следующее условие – включение студентов в выполнение различных видов самостоятельной работы при рефлексии и оценке собственной деятельности, условие, которое в свою очередь также формирует содержание всех других компонентов готовности.

Таким образом, для формирования готовности будущих учителей к творческой воспитательной и эффективного функционирования созданной нами модели в ходе исследования мы выделили следующие педагогические условия:

- участие студентов в коллективной диалого-творческой деятельности;
- участие студентов в модельно-проектировочной деятельности с последующей апробацией на педагогической практике;
- включение студентов в выполнение различных видов самостоятельной работы, при рефлексии и оценке собственной деятельности.

Рассмотрение творческой воспитательной деятельности связано с появлением нового, оригинального, что выражается не только в совершенствовании форм, методов воспитания и в поиске нестандартных вариантов решения учебно-воспитательных задач, но и в организации диалого-творческого взаимодействия с детьми, в нахождении способов позитивного развития личности воспитанников. Такое понимание данного аспекта творческой воспитательной деятельности нашло свое отражение при создании следующего, педагогического условия – участие студентов в коллективной диалого-творческой деятельности.

При этом условии студенты приобретают опыт совместной творческой деятельности, вырабатывают свою осознанную педагогическую позицию, выраженную в ценностно-гуманном отношении к личности человека (к себе, к ученику, к педагогу). Осуществляется самореализация личности каждого студента в воспитательной деятельности, процесс и результаты этой деятельности становятся личностно-значимыми; творчески проявляются знания, умения и способности к профессиональному целеполаганию, организации и рефлексии воспитательной деятельности.

Основу данного условия составляет методика коллективной творческой деятельности. Источником развития теории и методики коллективной творческой деятельности послужило творческое наследие А.С. Макаренко, воплощение которого отразилось в реальной педагогической практике воспитательных учреждений. Но особый потенциал этого наследия содержит методика коллективных творческих дел, разработанная И.П. Ивановым и его последователями.

Выступая в качестве главного системообразующего компонента коммунарской методики, коллективная творческая деятельность продолжает свое развитие в практике учебно-воспитательной работы средней и высшей школы, но уже относительно тех условий в которых она реализуется. В этой связи, одни авторы коллективную творческую деятельность рассматривают как совокупность задач, методов, технологий, обеспечивающих создание развивающей гуманистической самоуправляющейся общности детей и взрослых (О.С. Газман), другие определяют коллективную творческую деятельность как воспитательную технологию, приобщающую школьников к самоуправленческой деятельности (В.А. Караковский). Данное понимание основывается на наличии важных компонентов этой деятельности: коллективное планирование, коллективное действие, коллективный анализ. В целом коллективная творческая деятельность может рассматриваться как совместная деятельность воспитателей и воспитанников, направленная на поиск лучших путей, способов и средств решения жизненно важных практических задач.

По словам И.П. Иванова в процессе коллективной творческой деятельности складывается определенная система отношений творческого содружества, где в атмосфере сотрудничества и диалога происходит согласование интересов личности и коллектива [1]. Мы поддерживаем точку зрения автора, ибо такая система отношений является оптимальной, так как позволяет наилучшим образом раскрыть педагогические способности каждого студента, испытать себя в решении сложных воспитательных задач, развить творческие и организаторские качества личности будущего учителя.

Для построения содержания коллективного диалога-творческого взаимодействия, совершаемого субъектами образовательного процесса в рамках деятельности, мы исходили из положений диалоговой концепции культуры М.М. Бахтина – В.С. Библера, где обоснована идея всеобщности диалога как основы человеческого сознания. Диалогические отношения – почти универсальное явление, пронизывающее всю человеческую речь и все отношения и проявления

человеческой жизни, вообще все, что имеет смысл и значение. Где начинается сознание, там начинается и диалог [2]. В контексте содержания нами предлагаемого условия диалог имеет следующую направленность: творческий диалог личности с другими (студенты, преподаватели, учащиеся) как носителями и проводниками профессиональных ценностей, знаний, умений; творческий диалог с самим собой, где диалог не самоцель, а средство для самопознания, рефлексии, осознанного самоопределения в сфере будущей профессиональной деятельности личности студента.

В нашем понятии основу коллективной диалого-творческой деятельности должно составлять диалогичность, деятельностно-творческий характер совместного взаимодействия (студентов, преподавателей), направленность на раскрытие творческого потенциала личности всех субъектов деятельности и на развитие индивидуального педагогического стиля будущего педагога, его профессиональной жизненной деятельности.

Таким образом, под коллективной диалого-творческой деятельностью в рамках профессионально-педагогической подготовки студентов, нами понимается совместная самоорганизующаяся деятельность студентов и преподавателей, направленная на поиск оптимальных путей, методов и средств организации жизнедеятельности детей, в основе которой лежит развивающийся гуманистический, диалогический и деятельностно-творческий характер взаимодействия всех субъектов.

Организация коллективной диалого-творческой деятельности требует учета таких принципов, как:

- принцип творческой активности; П
- принцип уважения к личности человека, признание его самоценности; П
- принцип диалога и сотрудничества; П
- принцип открытости или принцип открытого воспитания; П
- принцип личной и профессиональной ответственности. П

В процессе профессионально-педагогической подготовки, в рамках которой происходит формирование готовности студентов к творческой воспитательной деятельности, будущий учитель учится решать ряд выделенных нами задач: установочно-мотивационные, целеориентационные, поисково-познавательные, конструктивно-деятельностные, аналитико-рефлексивные. Рассматривая содержательную структуру организации коллективной диалого-творческой деятельности, предполагающую наличие шести стадий реализации: предварительной работы, планирования, подготовки, проведения, подведения итогов, последствия, можно отметить, что последовательное прохождение каждым студентом всех стадий направляет его на решение вышеперечисленных задач.

Привнесение методики коллективной творческой деятельности в систему профессионально-педагогической подготовки будущих учителей в университете предполагает существенные изменения подходов к ее организации. Во-первых, в основе ее лежит коллективный диалого-творческий характер совместного взаимодействия преподавателя и студентов, где их отношения выстраиваются как субъект-объект-субъектные. Объектом здесь выступает будущая профессиональная деятельность студентов, а также сам процесс творческого взаимодействия, возникающего в процессе присвоения и создания модели профессиональной деятельности, то есть творческой воспитательной деятельности. Во-вторых, использование наряду с другими формами профессиональной подготовки, такой формы как коллективная диалого-творческая деятельность изначально предполагает непосредственное «погружение» студентов в сферу их будущей профессиональной деятельности, где целью является не просто освоение методики коллективных творческих дел, а приобретение личного и профессионального опыта выстраивания гуманистически ориентированной воспитательной деятельности, осуществления профессионального целеполагания, организации, рефлексии и оценки воспитательной деятельности. В-третьих, включение студентов в коллективную диалого-творческую деятельность направленно на формирование готовности творчески осуществлять воспитательную деятельность, а именно формировать мотивационно-ценностное отношение студента к профессиональной деятельности, как деятельности направленной на преобразование личности ребенка и личности самореализации в профессии, повышение нравственной культуры личности и ее профессионального мастерства. Коллективная деятельность выступает как диалог между индивидуальностями, сохраняя право на творческое самовыражение и саморазвитие. В-четвертых, реализуется данное условие в различных формах организации обучения студентов на учебных занятиях, во внеаудиторной деятельности, в подготовке и проведении традиционных воспитательных мероприятий на факультете, а также в ходе организации непрерывной педагогической практики студентов. В ходе экспериментальной работы нами использовались такие формы и методы: коллективный поиск идей – методика мозгового штурма, групповое проектирование, игровые ситуации, сюжетно-ролевые и деловые игры, тематические праздники, смотры – конкурсы и т.д.

Условие – участие студентов в модельно-проектировочной деятельности с последующей апробацией на педагогической практике.

Профессиональная деятельность будущего педагога – воспитателя предполагает включение его в творческий процесс моделирования воспитательной системы школы, где ему необходимо творчески проявлять знания, умения и качества как в индивидуальном освоении и совершенствовании моделей профессиональной деятельности, так и в совместном, коллективном построении таких моделей.

Термин «модель» в современной науке употребляется в самых различных смыслах. В самом общем смысле моделью называется специально созданная

форма объекта для воспроизведения некоторых характеристик подлинного объекта, подлежащего познанию. Слово «модель» происходит из латинского «modus», что означает «мера». В словаре русского языка моделирование рассматривается как исследование физических явлений и процессов на моделях, чтобы по результатам опытов судить о процессах, протекающих в естественных условиях.

Моделирование позволяет увидеть новые возможности совершенствования, как самой воспитательной деятельности, так и включенного в нее человека. Моделирование связано с выдвижением новых педагогических идей и их воплощение в конкретной системе учебно-воспитательной работы. Моделирование рассматривается в науке как универсальный способ познания конкретных процессов и явлений. В педагогике высшей школы метод моделирования активно применялся многими учеными (Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько, В.В. Краевский, И.Я. Лернер и др.)

В учебном процессе моделирование чаще всего используется как способ обучения, при котором студенты учатся находить оптимальное решение моделируемой педагогической ситуации или создается определенная модель воспитательного мероприятия с дальнейшей его апробацией на практических занятиях самими студентами с целью отработки конкретных профессиональных умений и навыков. Разработанные модели часто реализуются на практике, но в тоже время использование данного метода не всегда выходит за рамки знаково-символического описания модели без их реализации на практике и последующего анализа. Поэтому в исследовании мы рассматриваем модельно-проектировочную деятельность, где модель – это результат проектирования.

В настоящее время значимость «погружения» студентов в процесс педагогического моделирования объясняется его актуальностью в теории и практике создания воспитательных систем (В.А. Караковский, Е.П. Степанов и др.), а также с точки зрения учебного потенциала этого метода для развития креативности студентов, формирования исследовательской позиции.

Участие студентов в процессе модельно-проектировочной деятельности во-первых, ориентирует их на чтение научной педагогической и психологической литературы, анализ собственной учебной и профессиональной деятельности, что связано с переосмыслением личного и профессионального опыта, переструктурированием знаний, поиска новой информации, требующей целостного ее осмысления. Во-вторых, у студентов появляется необходимость вырабатывать собственную программу самообразования, актуализировать свой творческий потенциал, то есть проявлять творческие умения и профессионально-значимые качества. Ибо уровень качества будущей профессиональной деятельности студента зависит от того, насколько он будет готов к ее преобразованию – творческому осуществлению.

Моделирование носит творческий характер, так как оно используется чаще именно тогда, когда нужно создавать чего-то заново, конструировать в реальной действительности.

В ходе эксперимента студенты включались в процесс моделирования как отдельных воспитательных ситуаций и мероприятий, так и общих проектов и программ с целью их апробации в реальной педагогической практике. В этом случае моделирование выступает как личностно-значимый процесс для студента, позволяющий обрести субъектность позиции. Процесс организации моделирования сочетает применение индивидуальной и коллективной форм работы.

В ходе экспериментальной работы процесс педагогического моделирования был сопряжен с процессами построения и реального воплощения моделей на педагогической практике. Процесс моделирования является важным элементом учебной и профессиональной деятельности студентов. Данное условие реализовалось студентами в процессе педагогической практики, где объектом моделирования были проекты творческих работ учащихся, программы авторских студии, программы тематических мероприятий.

Организация авторской студии предполагает погружение студентов в процесс педагогического моделирования, который условно включает следующие этапы:

1 этап – целевой: определяются проблемы и актуализируются потребности студентов, анализируется общая ситуация пространства «приложения своих сил». Обозначается объект моделирования и рассматривается его педагогическое значение.

2 этап – поисково-проектный: формулируется цель и задачи моделируемой деятельности, осуществляется поиск необходимых знаний. Составляется программа деятельности, пути ее реализации, фиксируются механизмы ее функционирования, предполагаемые результаты.

3 этап – мобилизационно-имитирующий: намечаются пути повышения самообразования. Отрабатывается схема деятельности, ключевые действия, проигрываются предполагаемые ситуации, также отрабатываются конкретные умения и навыки, необходимые для воплощения задуманной программы деятельности.

4 этап – практико-деятельностный: осуществляется реализация модели в практической работе с детьми, анализируется процесс и промежуточные результаты. Осуществляется ситуативная коррекция модели и самокоррекция собственной деятельности.

5 этап – аналитико-корректирующий: вносятся основные коррективы на основе анализа результатов апробации модели. Уточняется или изменяется модель. Производится оценка и самооценка, самокоррекция личностной сферы и деятельности. Намечаются пути дальнейшего использования модели.

Включение студентов в совместную деятельность с преподавателем, осуществление педагогического моделирования в плоскости создания воспитательных программ, проектов и т.п. с последующим их воплощением предполагает решение студентами выделенных нами профессионально-педагогических задач, что обеспечивает формирование всех компонентов готовности студентов к творческой воспитательной деятельности.

Так, моделирование конкретной программы воспитательной деятельности требует от каждого студента решения конкретных задач (установочно-мотивационных, целеориентационных, поисково-познавательных, конструктивно-деятельностных, аналитико-рефлексивных), которые реализуются через:

- формирование позитивной установки, направленности на создание и воплощение моделей воспитательной деятельности;
- постановку цели и задач деятельности, нахождение индивидуального смысла воспитательной деятельности;
- поиск и творческое осмысление знаний, необходимых для построения соответствующей программы деятельности, ее реального воплощения;
- овладение приемами и способами, позволяющими реализовать поставленные цели и задачи деятельности;
- рефлекссию и оценку результатов и процесса моделирования, рефлекссию собственных возможностей.

Творческое решение задач в процессе педагогического моделирования конкретной программы воспитательной деятельности способствует, на наш взгляд, формированию знаний, умений и качеств, составляющих готовность студента к творческому осуществлению воспитательной деятельности.

Условие – включение студентов в выполнение различных видов самостоятельной работы при рефлексии и оценке собственной деятельности.

Разработкой проблемы самостоятельной работы в высшей школе занимались многие ученые (О.А. Абдулина, Б.В. Бондаревский, Н.В. Кузьмина П.И. Пидкасистый, М.Н. Скаткин и др.). Анализ психолого-педагогической литературы позволяет нам также определиться с понятием «самостоятельная работа». Более оптимальное по своему содержанию определение дается П.И. Пидкасистым. По его словам под самостоятельной работой студентов следует понимать такой вид учебной деятельности, который соответствует конкретной дидактической цели и задаче; формирует умения и навыки, повышает степень самостоятельности; вырабатывает психолого-педагогическую установку на познавательную деятельность и активность студентов; обеспечивает активное продвижение студентов от низших к высшим уровням мыслительной деятельности; осуществляется самим студентом без помощи преподавателя, но под его руководством [3].

Нами выделяются следующие причины, объясняющие необходимость включения студентов в выполнение различных видов самостоятельных работ:

- выбрав профессию учителя, студент берет на себя ответственность за цели которые он ставит и реализует, за результаты своей деятельности, соответственно это требует как осознания, так и укрепления своей ответственности;
- на пути к профессиональному мастерству, проявлению личного педагогического творчества, требуется от студента постоянное самообразование и самовоспитание как в процессе обучения в вузе, так и в будущей самостоятельной профессионально-педагогической деятельности;

- в своей будущей профессиональной деятельности студенту необходимо будет уметь организовывать самостоятельную учебно-познавательную деятельность детей, развивать их личную самостоятельность.

Анализ проблемы организации самостоятельной работы студентов в вузе позволяет рассматривать ее различные виды в их интегративном единстве, построенном с учетом следующих особенностей:

- сочетание репродуктивных и творческих элементов в выполнении самостоятельной работы;

- вариативность построения видов самостоятельных работ на основе интеграции учебно-познавательной, научно-исследовательской и производственной деятельности;

- сочетание индивидуальных, групповых, коллективных форм организации обучения;

- учет уровня профессиональной направленности, интересов и возможностей студентов, дифференциация заданий (обязательные и альтернативные, общие и вариативные).

Важной особенностью выполнения самостоятельной работы студентами является организация рефлексии и оценки процесса и результатов собственной деятельности.

Основными условиями эффективности самостоятельной работы по педагогическим дисциплинам являются:

- постановка учебных целей перед студентами, стимулирование положительного отношения и интереса к самостоятельной работе;

- сочетание глубокого усвоения теоретических знаний и практического овладения способами и приемами самостоятельной работы;

- взаимосвязь содержания и методов организации самостоятельной работы в процессе учебных занятий, педагогической практики и внеаудиторной работы;

- систематичность и последовательное усложнение содержания, видов и методов организации самостоятельной работы [4].

Организация самостоятельной работы студентов осуществляется в процессе лекционных, семинарских, лабораторно-практических занятий, внеаудиторной деятельности, а также непосредственно в ходе педагогической практики в школе.

Нами предлагается следующая система организации самостоятельной работы студентов, которая может выстраиваться в единой последовательной логике:

- создание положительной установки у студентов на выполнение самостоятельной работы;

- постановка целей работы, конкретизация задач, способов ее реализации;

- организация самостоятельной работы:

•

работа над понятийным аппаратом педагогической науки;

•

изучение и анализ основных подходов, теорий, идей, реализуемых и разрабатываемых в теории и практике воспитания;

• своеение форм и методов, педагогических воспитательных технологий организации воспитательной работы;

• овершенствование форм и методов, педагогических технологий организации воспитательной работы;

• творческое построение и поиск новых форм и методов осуществления воспитательной деятельности, их теоретическое обоснование.

- рефлексия и оценка процесса и результатов самостоятельной деятельности.

В процессе выполнения самостоятельной работы студентом, производится контроль со стороны преподавателя и самоконтроль.

Самостоятельная работа призвана активизировать творческое мышление, стимулировать познавательную активность, то есть способствовать проявлению и развитию педагогической креативности личности будущего педагога.

Повышению творческого характера самостоятельной работы способствуют:

- инициация стремления к достижению сверхзадач, выходящих за рамки требований к локально ограниченному заданию;

- включение студентов в выполнение заданий, требующих от них сотрудничества, творческого взаимодействия, творческого диалога;

- оригинальность и новизна способов и приемов выполнения работы;

- включение студентов в процесс выполнения заданий, изначально предполагающих нестандартные решения;

- свобода выбора в определении критериев и способов оценки собственной деятельности.

Таким образом, включение студентов в выполнение различных видов самостоятельной работы при рефлексии и оценке собственной деятельности способствует развитию самостоятельности студентов в учебной и профессиональной деятельности, активизации их творческого мышления, формированию способности к осуществлению педагогической рефлексии, стремлению к осознанному применению на практике знаний и умений в творческой воспитательной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Иванов И.П., Дмитриенко Т.В. Развитие идей А.С. Макаренко в методике коллективной организаторской деятельности //Реформа школы и развитие педагогического творчества учителей. – 1988. - №3. – С. 84-88.
- 2 Библер В.С. Мышление как творчество. - М., 1975.

- 3 Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. – М., 1980. – 240 с.
- 4 Абдуллина А.О. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М., 1990. – 141 с.
- 5 Ұзақбаева С. Қазақ халық педагогикасы: оқу құралы. – Алматы: Глобус баспасы, 2013. – 468 б.

УДК 378

Сулейманова А.Т.
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: aigul-shu@mail.ru
Абикенова Д.Д.
КазНТУ им. К.Сатпаева
Алматы, Казахстан

ЭССЕНИҢ АНЫҚТАМАСЫ ЖӘНЕ ЖАЗУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа: Бұл мақала эссені публицистикалық жанр ретінде қоғамдық және әдеби өмірде кең тараған құбылыс сипатында қарастырады. Автор эссе жанрын батыл болжамдар мен өткір ұсыныстар, ойдан шығарған керемет басты айналдыратын ұшқыр қиялдар, көкейге қонымды, таным көкжиегімізді кеңейтуге әсер етерлік байламдар ретінде суреттейді. Сондай-ақ мақала эссені оқу мақсатында қалай жазу жолдарын көрсетеді.

Тірек сөздер: эссе, жанр, эссе жазу жолдары.

Suleymanova A.T.
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aigul-shu@mail.ru
Abikenova D.D.
Satpaev KAZNTU
Almaty, Kazakhstan

ESSAY DESCRIPTION AND THE PROCEDURE OF ITS WRITING

Abstract: This article describes essay as a phenomenon of social and literary life. The author also considers essay as an artistic work that makes the reader to think widely. Furthermore, author focuses on procedures of writing essay that will serve as guide for educational purposes.

Key words: essay, genre, writing procedure.

Шетелдік және кейбір отандық университеттер мен бизнес мектептерге түсу барысында эссе жазуды талап етеді. Қоғамдық ұйымдар эссе жазу бойынша әр түрлі конкурстар өткізеді. Сондай - ақ, мұғалімдердің әр түрлі шығармашылық байқауларында да эссе жазу тапсырылады. Ойынды қағаз бетіне жазбаша түсіру шағармашылықты қажет етеді. Мұнда әрбір сөз айқын түсінікпен сәйкес келіп, идея дәл бейнеленуі керек. Автордың өзіне тән ерекшеліктері мен стилінің болуы өте маңызды. Эссе тілдік байлықтың талғаммен қолданылуы және адам өмірінде болып жатқан өзгерістерге қызығушылықпен қараудың қорытындысы.

Яғни, эссе философиялық, әдеби, тарихи библиографиялық проза жанры. Француз тілінен аударғанда «эссе» тәжірибе, әрекет деген мағынаны білдіреді. Көптеген сөздіктер мен инцеклопедияларда эссе жанрының маңызды белгісі – оның тақырыбы бар, трактатқа қарағанда көлемі шағын жанр деп айтылады. Бұл жанр сұлулық, субстанция, өмір шындығын көркем суреттей келе, ой қорытындысын «Мен» деген аяқталмайтын ой елегімен тұжырымдайды. «Меннің» астарында бүкіл әлем, өмір тіршілігі суреттелінеді. «Мен» үш жанрдың тұтасқан бірлігінен тұрады: өмірбаян, күнделік, күнәдан тазару. Өмірбаяндағы «мен» өткен өмір белегін суреттесе, күнделіктегі «мен» осы шақтағы өмірді суреттейді, ал күнәдан тазару болашақ адам өмірінің көрінісі. Осы үш жанрдағы қасиеттердің барлығын да эссенің бойынан табуға болады.

Классикалық эссе - бұл еркін тақырыпта жазылған қысқа көлемді шығарма. Эссенің мақсаты - әр түрлі тезистер, дәлелдер келтіре отырып берілген тақырыпты ашу. Сонымен қатар, ол жерде нақты дәлелдер беріліп, мысалдар келтіріледі. Эссеге тақырыптың шектеусіздігі, автордың өз тәжірибесіне негізделген жеке позицияның еркін мазмұндалуы тән. Мұнда стиль маңызды роль атқарады. Әр түрлі эссе байқауларында (оқуға түсер алдындағы сынақтарда немесе өзіндік шығармашылық байқауларында) мысалы, 500 сөздің көлемінде эссе жазу тапсырылады.

Мінсіз эссе жазудың дайын ережесі жоқ және болмайды да, бірақ эссе жазу дағдыларын жүзеге асыруға көмектесетін ережелер мен нұсқаулар бар. Ең алдымен өзіңнің жобалайтын, жазатын, ой толғайтын, талқылайтын нәрсен туралы анық білуің керек. Сонымен қатар, эссе жазуға итермелеген не нәрсе, эссені кім оқитынын түсіну өте маңызды. Оқырманның назарын өзіне аудартатын, мүмкін болса қарсы жауап реакциясын тудыратындай өз ойыңды, сезіміңді, көңіл- күйіңді жеткізу үшін мәнерлі, мазмұнды сөздерді дұрыс таңдай білу керек. Эссе жазатын адам үшін ең маңызды қасиет – тілді еркін меңгеру, басқалардың сезіміне әсер ететіндей дәл, анық бейнелі етіп сабақтастыра жаза білу.

Эссені жазу жолдары:

1) Эссе жазуды бастамас бұрын, берілген тапсырманы мұқият оқып шыққан жөн. Тапсырманы толық түсінбестен, оны жауапсыз қалдыру немесе басқа тақырыпқа ауытқып кету ең жиі кездесетін қателіктердің қатарына жатады. Эсседе берілген сұраққа нақты жауап қайтару керек. Тақырыпты жетік түсінбегендер үшін ол «өмірлік демалыс» деп көрінгенімен, шын мәнінде жай

ғана «есте қалған демалыс» жайлы сұраққа жауап беру керек екендігін атап өткен жөн.

2) Жазардың алдында шығарманың жоспарын құрып алыңыз. Ол үшін мектептегі қабылдау комиссиясы өкілдерінің сізден нені қалап тұрғандығын және өз оқу орнында қандай студенттердің болуын көргісі келетіндіктерін біліп алғаныңыз жөн. Тәжірибеніз бен мінез - құлқыңыздың мықты жақтарын қалай көрсетудің жолдарын ойлап алыңыз.

3) Эссенің мазмұны жүйелі және дәлелді болуы тиіс. Ең керемет эссенің өзі егерде еш мысалсыз, тұжырымсыз болса, қызықсыз саналады. Эссені қызықты әрі бірегей ететін -жеке бөліктер. Олардың әрқайсысы өздігінше айрықшаланып тұруы қажет. Жалпылай сөз тіркестерінен құралған мәтінді оқу кім – кімді болмасын зеріктірері анық. «Мен алға қойған мақсаттарыма қайтсемде жетемін» деген тіркесстердің орнына, қандай мақсаттарды жоспарлап отырғаныңыз бен жеткен биіктеріңіз жайында әңгімелеп беріңіз.

4) Таңдалған тақырып түрінің өзге эсселермен салыстырғанда бірден көзге ілігуі үшін, ол барынша ерекше болуы тиіс. Яғни, эссеңізді оқитын адам - сізге дейін 20 және сізден кейін тағы 50 шығарманы тексеретін тығыз жұмысты тексеретін коммитет мүшесі. Әрине, мұндай жағдайда тек айқын шығармалардың ғана есте қалары анық. Осыған сәйкес, Қабылдау комиссиясының өкілдері: «Шығарманы жаныңызбен жазыңыз, ол қызықты да өзге жұмыстарға ұқсамауы керек...», - деп кеңес береді.

5) Эсседе плагиаттың болмауын қадағалаған жөн. Есіңізде болсын, эссе – сіздің жеке шығармашылығыңыз. Сондықтан өзіңізге өте жақын, өміріңізге тікелей қатысты тақырыпты таңдаңыз. Негізінен осындай тақырыпты ашу оңайға түседі.

6) Келесі бір қатаң түрде сақтайтын талаптардың бірі – эссенің қысқа әрі нұсқа түрде болуы. Эссенің көлемі нұсқауда жетік көрсетілген. Берілген шеңберден 15-20 пайыздан артық аспағаныңыз жөн. Себебі, батыста айқындылықты бағалайды: бір азат жол – бір тезис. Бір сөйлем - бір ой. Қысқаша жаза отырып, сөйлемдеріңіздің тіпті қарапайым сөйлемдерге айналуынан сақ болыңыз.

7) Бойыңыздағы қасиеттерді нақты әрекеттеріңізден байқауға болатындай етіп жазуға тырысыңыз. «Эссені оқитын адам, оның не жайында жазылғандығын толық түсінбес»деп студенттердің көпшілігі жиі қателесуі мүмкін.

№1 Қателік. Тақырыпты толықтай ашпау. Үміткерлердің көпшілігі ойлаған нәрсесін толықтай жазудың орнына керісінше жақсы жақтан көріну мақсатында өздерін жарнамалайды.

№2 Қателік. Сөз бен сөйлемді дұрыс қолданбау. Қысқа фразалар өті тиімді. Ұзын және қысқа сөйлемдердің алмасып келуі жақсы эссенің негізін құрайды. Аса қиын әрі энциклопедиялық терминдерді жиі қолданбасаңыз да болады. Егер сіз ол тіркестерді өте оңайлықпен қажетті жағдайда қолдана білсеңіз ғана жазуыңызға болады.

№3 Қателік. «Мен» сөзін жиі қолдану. Егер сөйлеміңіздің әрқайсысы «мен» сөзінен басталса, онда оның біршама дөрекі әрі құлаққа жағымсыз естілері

анық. Ол үшін сөйлемнің мағынасын сол қалпында сақтай отырып, қажетті сөздерді таңдай білу керек.

Эссе жазуға кіріспес бұрын ең алдымен мына сұрақтарға жауап табу керек: «Мен не үшін және кім үшін жазып отырмын?», «Мен қандай идеяларды айтқым келеді?», «Мен бұл эсседен не түйдім?»

Эссе жазудың негізгі мақсаттарына мыналарды жатқызуға болады:

- елгілі – бір мәселе бойынша өз пірікін айту және дәлелдеу; Б
- ұрақ бойынша өзінің түсінігін, ойын айту; С
- қырманды ақпараттандыру; О
- әселені талқылау және шындықты табуға тырысу; М
- өңіл – күйінді білдіру және оқырман көңілін аудару, эмоция туғызу; К
- с- әрекетке түрткі болу І

Мақсат нәтижеге жетудің құралдарын анықтайды. Автор нәтиже шығатындай жағдайға дейінгі көлемде жазуы тиіс. Адам өзінің алдына қойған мақсатын білсе және өзінің жазба еңбектерін осы тұрғыдан қарастырса, мәтін түсінікті және айқын болады.

Болашақ оқырмандардан құралған топтардың жалпы ерекшеліктерін, сонымен қатар олардың құндылығы мен эссенің тақырыбына деген өз көзқарастарын анықтауға тырысу керек.

Сіздің ойларыңыз, сезіміңіз, көзқарастарыңыз және ұсыныстарыңыз аналогия, ассоциация, болжау, пікір, пайымдау, дәлел және т.б. түрінде берілуі мүмкін. Кейбір идеялар ерекше дәлелдемелерді қажет етпейді, ал кейбіреулері дәлел және фактілерсіз болады. Сондай – ақ, тақырыпты зерттеу барысында автор өзінің хабарлауына енгізгісі келетін жаңа идеялар мен жаңа ойлар туындауы мүмкін. Эссе мазмұнын құрайтын автор позициясының негізінде автордың жеке әсері, толғанысы жатуы мүмкін бола тұра, эссе авторына қосымша ақпараттар артық етпейді. Эссенің тақырыбы қажетті материалды қайдан іздеуге көмектеседі. Бұл кітапхана, интернет ресурстары, сөздіктер, анықтамалар, қайта оқып шығуды қажет ететін бұрын оқылған кітаптар болуы мүмкін. Сонымен қатар жанындағы адамдардан алынған ақпараттар да қажет. Сұрақ және эксперимент те болуы мүмкін.

Шынайы ақпараттарды жинақтау көп уақыт алады: фактілерді тексеру керек, өнімді идеялармен істеп жатқаныңызға көз жеткізуіңіз керек, бар материалдарды рет- ретімен қойып, қайта саралап, қарап шығу керек. Кейбір мәліметтерді алып тастап, басқаларын кеңейтуге тура келеді, қандай жағдайда да не жинай алғаныңды жүйелеп жазу керек.

Тезистер жұмыста ұсынылатын ақпараттарды жүйелеуге, идеялардың арасындағы сәйкестіктер мен сабақтастықты анықтауға көмектеседі. Ең

жақсысы эссе жазуда көздеген мақсатқа жетуге көмектесетін маңызды ақпараттың өзін таңдаудан бастаған дұрыс. Содан соң онда басқа да маңыздырақ ақпараттар алынады.

Жүйелі ақпарат, идеяларды нақтылайтын фактілер болып, автор оларды қандай реттілікпен ұсынатынын білсе, сонымен қатар өзінің хабарламасымен қандай нәтижеге жеткісі келетінін көре білсе – тезистердегі ойды мағыналы баяндауға айналдыру қажет.

Көп жағдайда ауызша және жазбаша хабарламалар үш негізгі композициялық бөлімнен тұрады: кіріспе, негізгі, қорытынды бөлім. Оқырманды қызықтыру үшін кіріспе бөлім жанды, нақты, күшті және мінсіз болуы керек. Онда оқырманға үндеу, афоризм, тұжырым, сұрақ, жеңіл ескертпе т.б. болуы мүмкін. Кіріспе мен негізгі бөлім арасындағы қатынас сақталуы керек. Егер де эссенің жалпы көлемі 500 сөз болса, кіріпеге 50 сөз алу ұсынылады. Негізгі бөлім тақырыптың бірізді баяндалуы болып табылады, жазылған мәселе бойынша ұсыныстар мен көзқарастарды бейнелі түрде жеткізеді, жазбаша хабарландырудың мақсаты мен бағытына сілтейтін ой желісін құрайды, дәлелдемелер мен нақты мысалдар арқылы нақтылайды. Мұнда әр түрлі айқындау құралдары қолданылады. Қорытынды бөлімде әдеттегідей қорытынды жасалады, жазылған мәселе мәні мен мазмұнын күшейтеді, автордың ойымен сәйкес келетін көңіл – күй мен сезімді анықтайды. Эссенің қорытынды бөлімі негізгі бөлімнің көлемімен бірдей болуы керек [1].

Сіз өзіңіздің эссеңіздің қандай нәтиже көрсететінін білгіңіз келе ме? Мұны тексерудің бірнеше жолдары бар: мәтінді дауыстап оқу, өз жазғанына оқырманның көзқарасымен қарауға тырысу, ең соңында басқа адамдардың пікірін білу. Сонымен, қорыта айтсақ, «әлем қаншалықты алдына белгілі-бір мақсат қойған әлеуетті лидерлерді қажет етсе де, жай ғана қарапайым адам болуы керектігін де ұмытпаған жөн» [2].

ӘДЕБИЕТ

1 Эссені қалай жазу керек? 1-шығарылым. Толығырақ: <https://massaget.kz/blogs/18793/> Дата обращения: 27.10.2019.

2 Еркеғалиева Ж. А. «Өрлеу»БАҰО» АҚ филиалы «БҚО ПҚБАИ» тұлғаны тәрбиелеу және әлеуметтендіру кафедрасының аға оқытушысы <http://zkoipk.kz/ru/ss1/906-conf.html> Дата обращения: 27.10.2019.

УДК 378.147.407

Уракова Б.
Yessenov University
(студентка 4 курса)
науч. рук.: Н.К. Стамғалиева,
к.п.н., профессор
urakovabibi@mail.ru

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ОПЫТ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ - УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ (из опыта педагогической практики)

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы условий современной школы, важной проблемой которой является развития творческих способностей учащихся. В связи с этим повышается роль школы в воспитании активных, инициативных, творчески мыслящих людей. Развитие творческих возможностей учащихся важно на всех этапах школьного обучения, но особое значение имеет формирование творческого мышления в младшем школьном возрасте.

Ключевые слова: внутренняя и внешняя деятельность, исследовательское поведение, исследовательские умения

Urakona B.
Yessenov University
(4-th year student)
scientific adviser
PhD, professor
Stamgaliyeva N.K.
urakovabibi@mail.ru

RESEARCH EXPERIENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN - CONDITION OF CREATIVE THINKING DEVELOPMENT (from the experience of teaching practice)

Annotation: The article deals with the conditions of modern school, an important problem of which is the development of creative abilities of students. In this regard, the role of the school in the education of active, initiative, creative people is increasing. The development of creative abilities of students is important at all stages of school education, but of particular importance is the formation of creative thinking in primary school age.

Key words: internal and external activities, research behavior, research skills

С точки зрения психологии, «опыт - это основанное на практике чувственно - эмпирического познания действительности, единство знаний, умений и навыков» [1]. В словаре С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой опыт определяется как «отражение в сознании людей законов объективного мира и общественной практики, полученное в результате их активного практического познания» [5, с. 456]. Авторы считают, что «опыт - это накопленный в течение жизни «багаж» знаний... воспроизведение какого-нибудь явления экспериментальным путем, создание чего-нибудь нового в определенных условиях с целью исследования, испытания. Опыт в своем определении отражает две грани: «процесс» и «результат» [Там же].

В педагогике «исследование подразумевает под собой процесс и результат научной деятельности, направленной на получение общественно значимых новых знаний о закономерностях, структуре, механизмах обучения и воспитания, теории и истории педагогики, методики организации учебно-воспитательной работы, её содержания, принципах, методах и организационных формах» [6, с.45].

Можно предположить, что понятия «опыт» и «исследование» тождественны по своему значению. Это обусловлено тем, что ни один опыт и ни одно исследование не может быть реализовано без деятельности. Так, например, психолог А.Г. Маклаков рассматривает деятельность, как «динамическую систему взаимодействия субъекта с миром» [3, с.122]. Он утверждает, что в процессе этого взаимодействия происходит возникновение психического образа и его воплощений в объекте, а также реализация субъектом своих отношений с окружающей реальностью. Однако в психологии существуют и другие определения понятия «деятельность». Многие авторы (П.Я. Гальперин, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн и др.) рассматривают её как специфическую, регулируемую сознанием активность, которая порождается мотивами, направлена на познание и преобразование внешнего мира и самого человека. Иначе говоря, деятельность - это процесс, направленный на реализацию цели и результата.

Вообще, по своей сущности деятельность - это очень широкое понятие. Она может быть, как внешняя (выполнение с помощью двигательного аппарата направленных действий), так и внутренняя (в плане сознания: перцептивная - формирование целостного образа мира, мнемическая - фиксация, хранение и воспроизведение информации, имажитивная - процесс воображения в творчестве, мыслительная – обеспечивает решение задач). В данном случае нас интересует специфический вид деятельности, сочетающий в себе и мнемический, и имажитивный и мыслительный компоненты, способствующие (в своей совокупности) проявлению исследовательской активности человека и накоплению им исследовательского опыта.

Любой поисковый процесс, предусматривает реализацию исследовательского поведения (ИП), направленного на поиски и приобретение новой информации. «ИП - одна из фундаментальных форм взаимодействия живых существ с реальным миром, направленное на его познание; сущностная характеристика деятельности человека. Играет незаменимую роль в овладении новыми и сложными областями в развитии познавательных процессов всех уровней, в учении, в приобретении социального опыта и развитии личности. В свою очередь, само ИП функционирует и развивается под мощным влиянием социальных и личностных факторов» [1, с.213]. В основе ИП лежит важнейшая потребность в новой информации, новых впечатлениях, знаниях, результатах деятельности. Исследовательская мотивация может быть сильнее других потребностей, включая витальные. ИП проявляется в наблюдении, экспериментировании, путешествии, вопросно-ответных формах деятельности и других видах активности. Их совокупный эффект чрезвычайно широк. Благодаря

этому ИП выступает как целостная многоуровневая система с большим разнообразием компонентов, причем это разнообразие стремится к постоянному расширению.

Среди факторов, вызывающих ИП, выделяются следующие: новизна объекта, ситуации; сложность (для развертывания ИП необходим оптимальный уровень сложности; слишком простые и слишком сложные объекты способствуют угасанию познавательной активности); неопределенность; когнитивный конфликт (несоответствие или противоречие частей информации).

Что же касается младших школьников, то не стоит забывать о присущих им психологических особенностях, проявляемых во время осуществления исследовательской деятельности. В центре социальной ситуации развития детей младшего школьного возраста (где имеет место определенное сочетание внутренних и внешних условий развития) находится учебная деятельность, выступающая в качестве ведущей. Ребенок, у которого с этого возраста формируется умение работать с понятиями, легче и естественней будет выполнять сложные умственные операции в дальнейшем. Умения осуществлять исследовательский поиск и работать с понятиями значимы в жизни младшего школьника, поскольку в глобально ориентированной школе сегодня развиваются идеи о формировании нового мышления ученика.

Как отмечает А.И. Савенков: «Для, существующего в массовой школе, репродуктивного обучения характерно рассмотрение проблемы развития исследовательских умений и навыков учащихся как задачи, которая развивает интерес к тому или иному учебному курсу. В условиях исследовательского обучения задача развития у детей младшего школьного возраста исследовательских умений и навыков на основе сложных и комплексных общеучебных умений рассматривается не как частный способ познания, а как основной путь формирования особого стиля жизни, такого стиля жизни, при котором поисковая активность будет занимать ведущее место» [7, с.69].

В.С. Морозова и И.А. Кость считают, что «Главная цель формирования учебно-исследовательских умений младшего школьника - формирование готовности самостоятельно осваивать новые знания на основе естественного стремления его к самостоятельному изучению окружающего мира» [4, с.268].

В начальной школе умения и навыки исследовательского поиска, а тем более умения, представленные сложными комплексными общеучебными умениями, развивающиеся с опережением, представляют собой самостоятельную ценность для младшего школьника. Они являются фундаментом развития поведения, основанного на доминировании проявлений поисковой активности в различных жизненных ситуациях. Кроме того, исследовательские умения, формирующиеся на основе сложных и комплексных общеучебных умений, важны как наиболее соответствующие современному динамичному миру и способу адаптации к формирующемуся принципиально новому обучению. В процессе обучения ребенок встает на путь исследователя, что само по себе требует творческого мышления.

Для формирования у младшего школьника основ культуры учебно-исследовательской деятельности можно использовать достаточно широкий спектр методик. Наряду с необходимостью развития исследовательских умений, у младших школьников выделяют и умения организации учебно-исследовательской деятельности: умение планировать и прогнозировать собственные результаты, умение получать знания путем элементарного самостоятельного исследования и открытия, умение самостоятельно получать знания из различных источников.

По мнению Т.А. Дроновой «Творческое мышление - это мышление, которое присуще всем разумным представителям человеческого сообщества с приоритетом непродуктивного или продуктивного мышления» [2, с.148.].

В современных трактовках творческого процесса большое внимание уделяется не столько принципу деятельности, сколько принципу взаимодействия, поскольку деятельностный подход основан на соответствии цели и результата, а творчество, наоборот, возникает в условиях рассогласования цели и результата. В этой связи в педагогической практике творчество понимается как развивающее взаимодействие, механизм движения которого имеет определенные фазы функционирования:

1. Фаза произвольного, логического поиска. На этой стадии актуализируются знания, необходимые для решения творческой задачи, решение которой не может быть получено непосредственно путем логического вывода из имеющихся посылок. Исследователь осознанно отбирает факты, способствующие эффективному решению, осуществляет обобщение и перенос ранее полученных знаний в новые условия; выдвигает гипотезы, применяет приемы анализа и синтеза исходных данных. На этой стадии преобладает осознанное представление о результате деятельности и способах его целенаправленного достижения.

2. Фаза интуитивного решения. Для этой фазы характерен неосознанный поиск способа решения проблем, в основе которого лежит принцип двойственности результата действия человека, то есть наличие прямого (осознаваемого) и побочного (неосознаваемого) продуктов действия. Уровень осознанности поведения на стадии интуитивного решения снижен, и найденное решение выглядит как неожиданное и самопроизвольное.

3. Фаза вербализации интуитивного решения. Здесь осуществляется объяснение способа решения и его вербальное оформление. Основой осознания результата и способа решения проблемы является включение человека в процесс взаимодействия (коммуникации) с любым другим человеком, которому и описывается процесс решения задачи.

4. Фаза формализации вербализованного решения. На этой стадии формулируется задача логического оформления способа решения новой задачи. Процесс формализации решения происходит на сознательном уровне.

Эти фазы рассматриваются Т.А. Дроновой [2, с.119-122] как структурные уровни организации психологического механизма поведения, сменяющие друг друга в ходе его осуществления. Решение творческих задач осуществляется

посредством разнообразных сочетаний уровней организации психологического механизма творчества. Общим психологическим критерием творчества является смена доминирующих уровней организации психологического механизма творчества, то есть тех уровней, которые вовлекаются в процесс решения творческой задачи (постановка проблемы, выбор средств решения и др.). Установлено, что творческая активность возникает в условиях решения творческих задач, и любой человек (в том числе и младший школьник) на какое-то время может почувствовать себя творцом. Следовательно, исследовательский опыт младших школьников может выступать условием развития творческого мышления.

ЛИТЕРАТУРА

1. Большой психологический словарь / Под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – 3-е изд., доп. и перераб. - СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. - 672с.
2. Дронова, Т.А. Формирование интегрально-креативного стиля мышления будущих педагогов в образовательной среде вуза: Монография / Т.А. Дронова. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2007, 368с.
3. Маклаков А. Г. Общая психология. СПб.: Питер, 2001, 592с.
4. Морозова В.С., Кость И.А. Проблема организации внеурочной учебно-исследовательской деятельности младших школьников//Актуальные проблемы образования в условиях его модернизации: Материалы Международной научно-практической конференции, 15-16 марта 2007 г., Москва, МПГУ: в 2-х ч.-Ч.2. Москва: МАНПО, 2007, 498 с., С.268-271
- 5 Ожегов С. И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка, 4-е изд., дополненное. Москва: Азбуковник, 1999, 994с.
- 6.Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич Мн.: «Соврем. Слово», 2005, 780с.
7. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: Учеб. пособие. М.: Ось – 89, 2006.

UDC 378:81'243

Usserbayeva M.M.
MA, senior teacher,
Abylai Khan KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail:madina_userbay@mail.ru

**EFFECTIVE STRATEGIES FOR PREPARING INTERESTING FL
LESSON**

Abstract: The aim of this article is to share both some practical ideas about making the lesson more exciting within English language teaching/learning contexts. First, the author suggests some recommendations, which can make the FL lesson more productive and interesting. Among these strategies, the author lists different methods and approaches concerning not only the content the lesson, but the classroom management ideas as well. Then the article introduces some extra activities as an example for the incorporation into the lesson plan.

Key words: warm up activities, English language teaching/learning, games, personalization, communication

Усербаева М.М.

м.п.н., ст. преподаватель

КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail:madina_userbay@mail.ru

ЭФФЕКТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ ИНТЕРЕСНОГО УРОКА ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Цель этой статьи - поделиться некоторыми практическими идеями о том, как сделать урок более увлекательным в контексте преподавания/изучения английского языка. Во-первых, автор предлагает несколько рекомендаций, которые могут сделать урок иностранного языка более продуктивным и интересным. Среди этих стратегий автор перечисляет различные методы и подходы, касающиеся не только содержания урока, но и идей управления классом. Затем в статье даются несколько примеров интересных заданий для включения в план урока.

Ключевые слова: разминка, преподавание/изучение английского языка, игры, персонализация, общение

All teachers used to think about how to make a lesson useful: how to plan it so that everything is in time? How to clearly explain a new topic? How to work it out effectively? But no less attention should be paid to making the lesson interesting. No matter how much useful material we prepare, the student will learn it much faster and better if he is involved.

Here are some strategies you can use to make any lesson and any topic interesting[1].

1)

arm up

A spectacular start is the key to success. Teacher should start the lesson in an unusual, interesting way. This is the moment when non-standard methods can be used "to the fullest." For example, instead of a boring survey of homework, conduct a blitz tournament, mini-testing, arrange a contest, a competition. If the topic is new, then start the lesson with some intriguing messages, interesting facts on the topic. Usually the

W

beginning sets the tone for the whole lesson. Therefore, if teacher wants to engage the student right away, it is preferably to start with an interesting workout, such as a game. Here is a set of several warm up activities, which can be used at the lesson:

The Question Game

This is a great warm up for getting students to practice asking questions. Students sit in a circle or around a table. One student starts by saying the name of another student and asking that student a question. The student that was asked the question does not respond to the question. Instead, she says the name of another student and asks that person a question. Students continue asking each other questions. A student is out of the game if she cannot generate a question within five seconds. The game continues until only one student is left.

More difficult version: Students are restricted to asking only certain types of questions (“Have you ever questions,” second conditional questions, indirect questions, etc.).

Describe the Word to a Partner

The teacher writes vocabulary words on small pieces of paper. Students work in pairs. The pieces of paper are placed face down in front of the students. Student A starts by picking up a piece of paper and describing the word to Student B. Student B has to guess the word. Once the correct word is guessed, the students switch roles. The winners are the two students with the most correct guesses after 10 minutes.

More difficult version: Students have to guess abstract nouns, phrasal verbs, adjectives, and adverbs (words like “clever,” “determination,” “come up with,” etc).

Describe the Picture to a Partner

Student A gets a picture. Student B takes out a blank sheet of paper and something to write with. Student A describes the picture to Student B, and Student B has to draw the picture. Student A cannot use gestures to describe the picture. Student B is allowed to ask questions about the picture. After five minutes, the class votes on whose drawing is the best and most resembles the picture.

More difficult version: For advanced students, difficult-to-describe images can be used [2].

2)

S

ongs

Music is great for learning a language. The words laid down to the rhythm are faster remembered. In addition, the song usually uses the same grammatical time. Learn from the student what musical styles and bands he likes. Singing phrases from his favorite songs, he will quietly learn new vocabulary and learn the necessary grammatical forms. Here is a list of several well-known songs, which can be used during the lesson:

“I Heard it Through the Grapevine” by Marvin Gaye

This catchy tune not only uses the past English tense in its various forms, but it also has quite a few examples of idioms and figurative expressions in English, making it a totally fun option to learn English with songs.

The title of the song is an idiom (*heard it through the grapevine*) which means that someone learned a piece of information in an informal way, like through rumors or gossip. Other examples include the following:

• *ake me blue* — Make me sad M

• *t took me by surprise* — It surprised me I

• *o lose my mind* — To become angry, upset or crazy T

“The Lazy Song” by Bruno Mars

Learners of English will probably recognize this song as being Bruno Mars’s worldwide hit from a few years ago. It focuses on someone who doesn’t want to do any work or leave the house that day. In fact, it seems that Bruno doesn’t even want to leave his bed!

Despite being undeniably catchy, this song is good for English learners because it

uses the English future tense: “*I’m gonna kick my feet up and stare at the fan.*”

Further, it is a great song to learn vocabulary for activities that people do when they are at home. Both those things aside, this English song uses a lot of popular slang, and though that might be hard for beginners, I’ve broken it down a bit for you here:

• *hilling* — Relaxing C

• *nuggie* — A kind of like a sweater-blanket combination S

• *ougie* — A type of dance that was popular in the early 2010s D

• *y old man* — A slang term for someone’s father M

• *eing in your birthday suit* — To be naked B

• *et everything hang loose* — Be relaxed, not uptight or worried L

“Our House” by Madness

Not only is this song good for learning idioms and other English expressions such as *a date to keep* (to make an appointment or meeting on time) and *Sunday best* (someone’s fanciest, nicest clothes), but it is good for building vocabulary that a learner would use to describe the activities at a house.

The chorus is also iconic, and it is probably one of the shortest and catchiest in English music history [3].

3) stories S

Present the student with a new grammar or vocabulary in the form of a story. For example, if you are studying the topic “Past Continuous / Past Simple”, you can start:

“Yesterday, while I was going to work by the underground, a man came into the carriage and sat down opposite me. He had a monkey in his lap. The monkey was wearing jeans and a yellow jacket” (by the way, this is a true story). Such a presentation of the topic will be much more interesting for the student than: “Right, today we are going to study the difference between Past Continuous and Past Simple”.

4)

P

ersonalization

Any topic can be made interesting by connecting the student’s personal experience, opinion or preferences to it. For example, if you are studying the topic Present Perfect, ask the student about his travel experience or work experience (e.g. Which cities have you visited? Where have you worked?). The same can be done with any lexical theme. Teacher should be sure to plan a lesson based on the individual characteristics of the students. Any task should be planned in such a way as to take into account different complexity options. So everybody is involved not only activists, but also lagging students, who often just yawn in the classroom. Teacher should find a deal for everyone.

5) Communication

Teacher needs to include the Speaking element in any assignment, because for most students this is the most interesting aspect of language learning. Even if there is a need to perform an exercise such as fill in the gaps, it is necessary to discuss with the student the photograph that comes with the exercise or the most interesting proposal in it. Any task can always be “diluted” through communication.

6) Change the tasks

Teacher should never turn a lesson into a lecture. Even for students with a good concentration of attention, it will be difficult for 20 minutes to listen to a monologue in a foreign language. In addition, modern students are used to quickly changing one type of activity to another and to an interactive form of learning. Therefore, in order to be interesting, it is necessary to alternate the type and duration of tasks. It is much preferably to prepare assignments that involve communication and active participation of the student. Written exercises are best left for homework.

7) Creative homework

Homework should also be “useful”, but this does not prevent it from being interesting. Teacher can give the student creative homework that he wants to complete. For example, if students are studying Past Simple, it is possible to prepare a summary of an episode of their favorite series. If they are studying the topic “Food”, ask them to create a menu for their own restaurant. Creative and interesting homework can be made up for any grammatical or lexical topic [4].

8) Flexible lesson plan

A plan is a necessary part of the lesson, and its structure is the key to a good learning outcome. At the same time, the lesson is much more interesting if the teacher knows how to adapt the plan to his course. Sometimes there comes a time when it is necessary to move away from the plan, for example, if a student asked a really interesting question about grammar or the text, which affected him and needs to be discussed.

9) Update

It is necessary to talk about how to make the lesson interesting for the teacher. The lesson can be interesting for the student only if it is interesting for the teacher. With the help of new assignments, strategies and methods, the same topic can be taught differently each time. Here is some activities, which can improve the level of the lesson and make it more exciting:

10) Students' involvement

Teacher needs to involve students to explain a new topic. An independent search for information strengthens knowledge more than listening to a ready-made explanation. This can be done at the preliminary stage, giving the task to find some information on a future new topic. Or in the process of the lesson, turning to the life experience of the students themselves.

11) Concentration catcher

Teacher needs to keep in stock some unusual, even shocking questions, comments, puzzles. If he/she notices that during the lesson the students begin to get bored and distracted - it's time to change the subject, pause. An unexpected question will always help to increase attention.

12) Incorporate Mystery into Your Lessons

Learning may be the most fun for the students when they don't know what to expect. Teacher needs to incorporate a sense of surprise and mystery into the lessons. When he is about to unveil a new lesson, teacher needs to give students a new clue each day up until the last day before the start of the lesson. This is a fun way to make the lesson mysterious, and he may find that his students are actually looking forward to finding out what they'll be learning about next[5].

13) Let Them Move

It is preferably to give students tasks that will get them moving. Teacher can divide them in teams and allow many students to sit in a group. They will be free to stand up when they speak, or move around the classroom to see what the other teams are doing. There is a lot of scientific evidence indicating that the brain learns better, when we are physically active [6].

The classical opinion in the majority of school says: if the child is silent and listens, then everything is in order. But after all, the productivity of the lesson is determined not by deathly silence, but by the development of educational results.

What is the use of complete silence in the classroom if no one remembers anything by the end of the lesson? Discipline is much more complicated than just obedience. Among the Spartans, it included not only the unquestioning fulfillment of orders. Even discipline in the army is not only silent submission.

First of all, it must be manageable. The noise and din in a lesson is not always bad. Moreover, even running around the class can be useful. It depends on the answer to the question "why?": Why do you want to achieve certain results? Why are you building your work like this? In preparing for the lesson, each teacher should ask himself a lot of such questions.

REFERENCE

1. Шабо К. 10 способов сделать любой урок интересным. Mode of access URL: <https://skyteach.ru/2017/06/13/interesting-lesson/>- (accessed: 21.10.2019).
2. TEFL Warm Ups and Activities for Adults .Mode of access URL:<https://www.businessenglishresources.com/learn-english-for-business/teachers-section/warm-ups-english-class-dont-waste-time/>-(accessed: 21.10.2019.)
3. Michael Cristiano 10 Cool Pop Songs That Make Learning English Incredibly Easy].Mode of access URL:<https://www.fluentu.com/blog/english/easy-english-songs/>-(accessed: 21.10.2019.)
4. Богатырев М.12 способов сделать школьный урок интересным.Mode of access URL:https://mel.fm/uchitelyam/8361294-good_lesson/- (accessed: 21.10.2019.)
5. Janelle Cox10 Ways to Keep Your Class Interesting/ Teaching Strategies to Make Your Class More Fun .Mode of access URL: <https://www.thoughtco.com/ways-to-keep-your-class-interesting-4061719-> (accessed: 21.10.2019.)
6. Brandon Stanley7 Tips on How to Make Lessons More Engaging and Fun. Mode of access URL:<https://www.emergingedtech.com/2018/01/7-tips-on-how-to-make-lessons-more-engaging-and-fun/>- (accessed: 21.10.2019.)

ӘОЖ 378.016:5

A.K. Amantayeva

Doctoral, e-mail: araika2190@mail.ru

Zh.B. Childibayev

d.p.s., professor, e-mail: zhumadil_47@mail.ru

Kazakhstan at Abai KazNPU , Almaty, Kazakhstan

USE OF INNOVATIVE TEACHING METHODS IN EDUCATION NATURAL SCIENCES

Abstract: This article presents effective forms of educational work on the introduction of innovative processes in the educational process in the teaching of natural Sciences and the formation of key professional competencies of future professionals, the ways of using various active teaching methods. Specialists of the Disciplinary Authority in the countries of the region have the right to choose the specialties in the field of medicine, agricultural, biotechnology, engineering, technological, cosmic technologies, natural resources and natural resources.

Key words: Innovative Methods, creative learning, Innovative learning, professional competence, automation, computerization, experimental, multimedia instruments.

Амантаева А.К.

докторант, e-mail: araika2190@mail.ru

Чилдибаев Ж.Б.

п.ғ.д., профессор

e-mail: zhumadil_47@mail.ru

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМЫН ОҚИТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРДІ ПАЙДАЛАНУ

Түйін: Бұл мақалада білім беру процесіне жаратылыстану ғылымын оқытуда инновациялық үдерістерді енгізу және болашақ мамандардың негізгі кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру бойынша оқу жұмысының тиімді нысандары, оқытудың әртүрлі белсенді әдістерін қолдану жолдары берілген. Жаратылыстану пәндері еліміздің өндірісті ғаламдық проблемалар медицина, ауылшаруашылығы, биотехнология, инженерлік құрылымдар, техника, космостық техника, Жер қойнауындағы шикі заттар және жердегі табиғи ресурстармен таныстыратын, өндіретін сала және де осы салалар бойынша мамандық таңдауға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: Инновациялық әдістер, креативті оқыту, инновациялық білім беру, кәсіби құзыреттілік қалыптастыру, автоматтандыру, компьютерлеу, эксперимент, мультимедиялық құралдар, өркендету бағдарламасы.

Қазақстан Республикасы ғылымдарында жаратылыстану ғылымы іргелі пәндердің бірі. Жаратылыстану пәндері қоршаған дүниеге көзқарасты интеграциялау дүниенің қазіргі заманғы келбеті мен бұрынғы астрономиялық бейнесін және ғылыми түрде тану табиғаттағы, қоғамдағы жүріп жатқан процестерді талдау үшін әмбебап эволюционизм мен синергетика принциптері туралы ой-пікір қалыптастыру. Осы мәселелерді ұғынуда, талдауда табиғаттың микродүниеден макро және мегадүниеге дейінгі даму жолдарына, кеңістік пен уақыт мөлшеріне, материяның қарапайым түрінен күрделісіне, өзіндік ұйымдастырылуының нәтижесінде жоғары реттілікке дейінгі даму процесіне көңіл бөледі[1].

Ақпараттық-түсіндірмелік оқытудан инновациялық-пәрменді оқытуға көшу оқу процесінде еркін іздеу қызметін қамтамасыз ететін жаңа компьютерлік және түрлі ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтарды, бейнематериалдарды қолданумен байланысты, сондай-ақ дамыту мен жеке бағдарды көздейді. Осыған орай, бүгінгі таңда студенттерді оқытудың түрлі инновациялық әдістерін атап өтуге болады, атап айтқанда, бұл проблемалы және ойын технологиялары, ұжымдық және топтық қызмет технологиялары, белсенді оқытудың имитациялық әдістері, нақты жағдайларды талдау әдістері, жобалар әдісі, ынтымақтастықта оқыту, креативті оқыту, инновациялық білім беру жобалау қызметі, лекция-баспасөз конференциясы, дәріс-әңгіме, дәріс-визуализация, дәріс-диспут және т. б.

Инновациялық білім берудің жобалық қызметі студенттердің танымдық қызығушылықтары мен шығармашылық қабілеттерін жеке дамытуға

бағытталған оқу үдерісін ұйымдастырудың тиімді нысаны болып табылады. Бұл әдіс әр түрлі шығармашылық жұмыстардың (есептер, шолулар, рефераттар, кәсіби бағытталған тақырыптарға баяндамалар) технологиясын меңгеруді көздейді.

Педагогикалық инновацияның мәні мен мақсаты болашақ маманның тұлғасын дамыту мүддесінде оқытудың жаңа әдістерін, технологияларын, мультимедиялық құралдарын тартуды жүзеге асыру болып табылады [2].

Жаратылыстану пәндерін оқытудың инновациялық міндеттері:

- аратылыстану ғылымын ізгілендіру гуманитаризациялау, философияландыру; Ж
- ілім беру жүйесін интеграциялау және даралау; Б
- абақты технологияландыру; С
- абақты экологияландыру; С
- абақты интеграциялау, пән аралық байланыс құру; С

Жоғарғы оқу орнындағы жаратылыстану пәні оқытушыларының міндеті - студенттердің дүниеге табиғи көзқарасын қалыптастыруға бағыттау, заттар мен құбылыстар, үрдістердің мәнін, осы заманғы ғылыми теориялар, заңдар мен заңдылықтар тұрғысынан түсіндіру, автоматтандыру компьютерлеу, ақпараттандыру мен есептеу техникасы құралдарының базасын жасаудағы, адам еңбегінің сипатын өзгертудегі және оның өнімділігін арттырудағы рөлін ашып көрсету.

Білім беру процесіне инновациялық үдерістерді енгізу және болашақ мамандардың негізгі кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру бойынша оқу жұмысының тиімді нысандары оқытудың түрлі белсенді нысандары мен әдістерін қолдану болып табылады: жобаларды құру, көпшілік алдында сөз сөйлеуді дайындау, кәсіби маңызды мәселелерді талқылау, ынтымақтастықта оқыту, проблемалық жағдайларды жасау, Кәсіби бағытталған бейнефильмдер мен презентацияларды дайындау және т. б.

Қазақстан Ғылым академиясы мен Білім және Ғылым министрлігі бірлесе отырып еліміздің ғылымын мына бағытта өркендету бағдарламасын қолға алды. Олар:

- иотехнология; Б
- анотехнология; Н
- томдық технология; А
- арышты зерттеу; Ғ

- К
ен байлығы

- М
ұнай-газ химиясы

Сонымен жаратылыстану пәндерін оқыту дегеніміз – жастарға, студенттерге қоршған орта табиғаты туралы, оның құрам бөліктері ондағы құбылыстарды және табиғат адам қоғам арасындағы байланыстарды үйрету болып табылады.

Креативті оқыту әр білім алушының ғаламтор желісінің ресурстарына еркін қол жеткізуін болжайды және келесі қағидаларға негізделеді:

- К
реативті оқытудың негізі білім алушы құратын болжамды білім беру нәтижесі болып табылады;

- б
ілім алушының сыртқы білім беру оның ішкі қажеттіліктеріне сәйкестігі;

- б
ілім беру кеңістігіндегі білім алушының жеке білім траекториясы;

- т
елекоммуникация арқылы жүзеге асырылатын сабақтардың интерактивтілігі;

- б
ілім алушы жасаған білім өнімдеріне қатысты ашық байланыс [3].

Білім беруде педагогикалық құбылыстарға диалектикалық-материалистік тұрғыдан талдау жасау жүйенің барлық құрамы арасындағы байланысты (генетикалық, себеп-салдарлық, функционалдық тұрақтылық және мерзімдік, мәнділік, қажеттілік, кездейсоқтық) мейлінше көлемді ашып көрсетуге мүмкіндік береді [4].

Жаратылыстану пәндерін оқытудың қазіргі заманғы міндеттері:

- Т
ірі табиғат туралы білімді және оны үйренудегі жалпы әдіснамасын игеру;

- А
дамзаттың жалпы мәдениетінің компоненті табиғат пен әлем келбеті туралы түсінік беру;

- Т
ірі ағзалар мен органикалық қосылыстардың байланысу заңдылықтары және ғылыми жаратылыстану сауаттылықты қалыптастыру;

- Қ
азіргі заманғы жаратылыстану ғылымдарының даму тенденциясы мен жетістіктерін насихаттау.

Жаратылыстану пәндерін зерттеуде екі әдіс қолданылады:

- Э
ксперимент жүргізу (бақылау, эксперимент, тәжірбие жасау);

- Т
еориялық зерттеулерді модельдеу, идеалдау, форматизациялау;

Зерттеу үш деңгейде жүргізіледі:

- Э
эмпирикалық сипаттау;

- С
сандық эмпирикалық сипаттау;

- Т
теориялау.

Жаратылыстану пәндері экспериментті пән, соған орай бұл пәнді өткенде теориялық дәріспен бірге практикалық сабақ және экспериментті зерттеу жұмысын өткізсе студенттерге толық білім алу мүмкіндігі бар[5].

Биология пәні бойынша жүргізілетін эксперимент түрлері көп, атап айтсақ мынадай түрлері бар: бақылау, педагогикалық эксперимент, болжау, тест жүргізу, педагогикалық жетістіктерге сапалы және сандық талдау жасау. Эксперимент биология ғылымы концепциясының барлық бөлімдерінде болады. Атап айтсақ: мақсаты, міндеті, ұстанымы, әдісі, құрал жабдықтарына, формасына, мазмұнына, құрылымына қоюға болады[6].

Эксперимент – ғылыми зерттеу жұмысының инновациялық жаңалық ендіретін түрі. Бұл биология пәні бойынша білім беру жұмыстарының жаңа үлгісін жоспарлау болып табылады да инновациялық үлгіні іске қосу арқылы нәтижесін біледі. Эксперименттік ғылыми зерттеу жұмысы арнайы жасалынған жоспар бойынша жүргізіледі. Жоспардың мазмұны төмендегіше болады:

1. З
зерттеп отырған тақырыпты (нысанды) тақырыбы, мақсаты, міндеті айқындалып, соңғы нәтижесі жоспарланады және оны жүргізетін құрал жабдықтар орны «эксперименттік алаң» анықталынады;

2. З
зерттеуге қажетті ақпараттар жиналады;

3. А
алдын- ала алынуы мүмкін болжам (гипотеза) жасалынады;

4. Э
эксперименттік зерттеудің теориялық аспектілері, зерттеу әдісі, техникасы, технологиясы белгіленеді;

5. Э
эксперимент жүргізілетін мерзімнің ұзақтығы, жүргізушілер анықталады;

6. Ғ
ғылыми зерттеу жұмысының нәтижелері алынып, салыстырылады;

7. А
алынған нәтиже талданылады, қорытындыланады;

8. А
алынған нәтижені және экспериментті практикаға ендіреді;

Ғылыми зерттеу жұмысы нысаны ретінде кез-келген пайдасы болатын биология ғылымы үшін немесе ауыл-шаруашылығы, халық шаруашылығы, және де өндірісті тездетуге қажетті үрдістерді алуға болады.

Ғылыми зерттеу жұмысының тиімді нәтижесін биология ғылымының барлық саласында пайдаланудың пайдасы зор.

Жаратылыстану пәндері бойынша мамандық таңдау еліміздің ертеңгі техникалық инженериясына қосылған зор үлес.

Бүгінгі Қазақстандағы өндіріс-техно биогеоценоздың күрделендірілген әлеуметтік, экологиялық, экономикалық жүйе. Бұл жүйеге жер бетіндегі ғаламдық және табиғи құбылыстар айналымы әсер етеді.

Жаратылыстану пәндерін оқытуды әлемдік деңгейде жақсарту үшін халықаралық TIMSS және PISA зерттеу орталықтары 2007- жылдан бері орта мектеп оқушыларын оқытуды тығыз байланыста жүргізіп келеді. Оның әсері біздің ЖОО-на да тиесілі мәселесі бар. Яғни биология пәнін оқытуда осы бағытқа бет бұрғанының артықтығы жоқ.

TIMSS, PISA бағыты - тек жаратылыстану пәндері бойынша бағдарламалар мазмұнын жаңарту, ғылым негіздерін игеру парадигмасынан күзіреттілікті игеру парадигмасына көшуден - оқушылардың жаратылыстану пәндерін толық игеру тенденциясы айқындалады. Соған орай жаратылыстану ғылымын оқып үйренудің өзіндік жиынтығы бар. Оның саны (объекті) көзге көрінбейтін кішкене микробөлшектермен бірге әлемдік макробөлшектерді және ондағы үлкенді кішілі құбылыстарды зерттейді. Соған орай оның нысандарының деңгейіде түрлі болады:

- еориялық ; Т

- ипаттамалық; С

- андық мөлшерін анықтау; С

Жаратылыстану пәнін оқыту барысында негізгі үш мәселені ұмытпау керек. Олар:

- ысанның биологиялық негізі (индивид) Н

- ысанның әлеуметтік негізі (тұлға) Н

- ысанның адами құзыреті(жеке даралық қабілет) Н

Жаратылыстану пәндерін оқытудың сапасын арттыратын факторларға талдау жасағанда былай болады:

- лдымен білім жүйесіндегі мемлекеттік саясат, елдің әлеуметтік экономикалық жағдайы; А

- ілім жүйесі бағдарламалары, оқулық, көмекші әдістемелік құралдар сапасы; Б

- ілім сапасын жақсартатын әдістер, үрдістер, технологиялар; Б

- Б
ілім мекемелеріндегі материалдық-технологиялық базасы;

- М
ұғалімдердің сапалық құралы білім траекториясы;

- О
қыту үрдісіне қолданылатын қазіргі заманауи мультимедиалық техникалар т.б.

Білім беру парадигмасының жаңаша мақсаты бойынша – жаңа заман ұстазы - нарықтық экономикаға бейімделген, үздіксіз білімі мен мәдениетін жетілдіретін әлемдік білім кеңістігіне шыға алатын, сыни тұрғыдан еркін ойлай алатын даму, тәрбиелеу, оқыту үрдісін қамтамасыз ете алатын тұлға.

Қазіргі жаңа заманғы ұстаз жаңаша парадигма бойынша былай болу керек:

- Ж
ай сабақ өтуден – бағытты интерактивті белсенді білім алуды өз бетімен ұйымдастыра алатын;

- Е
нжар қарым-қатынастан – белсенді сыни тұрғыдан ойлай алатын, қарым-қатынас жасауға көше алатын;

- Е
нжар тыңдаушыдан – өз ойын ашық айта алатын, топпен жұмыс істей алатын әрі инновациялық жаңа үрдіске шығармашылықпен қарайтын, жағымды өзгерістерге бейімделе алатын болуы керек.

Жаратылыстану пәндерін оқыту үрдісін жақсартудың бір жолы оқулыққа да байланысты. Осы тұрғыдан алғанда жаратылыстану пәндері оқулығының мазмұнына талдау жасалынғанда мына мәселелер анықталды:

- О
қулықтың және қосымша оқу құралдарының 40% жаңа білім алуға бағытталған.

- А
л білімді өмірге пайдалануға 35% арналса,

- 2
5% материалдар әлі де толықтыруды, талдауды, саралауды қажет етеді. Соған орай оқулықты, оқу құралдарын әлі де жетілдіру қажет екендігі туралы ой туады [7].

Қорытындылай келе, жаратылыстану ғылымын оқытуда инновациялық зерттеу әдістерді пайдалану оқытудың инновациялық әдістерінің негізінде кәсіби қызметті түсінуде шығармашылық, инновациялық тәсілдерді қалыптастыруға, ойлау дербестігін дамытуға, белгілі бір жағдайда оңтайлы шешім қабылдай білуге көмектесетін белсенді әдістер жататынын атап өтуге болады. Тәжірибе көрсеткендей, кәсіби бағдарлы оқытуда инновациялық әдістерді қолдану жоғары білікті мамандарды даярлау үшін қажетті шарт болып табылады. Белсенді оқытудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану студенттердің оқу-танымдық қызметіне қызығушылығын оятады.

Шығармашылық оқыту атмосферасын құруға және бір мезгілде оқу, тәрбиелік, дамытушы міндеттердің тұтас кешенін шешуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңы
2. Базилевич С.В., Брылова Т.Б., Глухих В.Р., Левкин Г.Г. Использование инновационных и интерактивных методов обучения при проведении лекционных и семинарских занятий // Наука Красноярья. — 2012. — № 4. — С. 103—113.
3. Симоненко Н.Н. Управление образовательными услугами с применением инновационных методов обучения // Вестник Тихоокеанского государственного университета. — 2012. — № 2. — С. 201—206.
4. Дүйсембінова Р.Қ. «Кәсіби педагогика»/ оқулық, А.2012
5. Кузьмина Н.В. «Методы системного педагогического исследования». Л.Пед. 1980.
6. Юсуфбекова Н.Р. «Педагогическая инноватика». Инф.сбор. Выпуск 6, М.1992.
7. Әбиева Ж. «Педагогика», А. 2004.

СЕКЦИЯ №7. «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ
СЕКЦИЯ №7. МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В КОНТЕКСТЕ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ
ЖАҢҒЫРУ»

УДК 37.035.41

Алимбекова К.,
«6М011900-Шет тілі: екі шет тілі»
мамандығы бойынша магистрант,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан

ҮШТІЛДІ ТҰЛҒА - ҚОҒАМ СҰРАНЫСЫНЫҢ КӨРІНІСІ

Түйін: Мақалада еліміздегі үштілділік саясаты және ондағы ағылшын тілінің орны жайлы сөз болады. Сонымен қатар, қоғам сұранысынан туындаған үштілділік саясатының негізгі бағыттарына талдау жасалып, оны жүзеге асыру

жұмыстары жөнінде мәліметтер беріледі. Мақалада үштілді тұлға қалыптастырудың теориялық негіздері қарастырылады.

Тірек сөздер: үштілділік, тілдік бағдарлама, ана тілі, шетел тілі.

Alimbekova K.,

Master student

«6M011900- Foreign Language: two foreign languages»

AblaikhanKazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: a.kuralay@mail.ru

TRILINGUAL PERSONALITY-A REFLECTION OF SOCIETY'S NEEDS

Abstract: The article deals with the trilingual education policy and the place of English language in it. Moreover, we will analyze the main directions of the trilingual policy, which arouse from the social demand and give the information on its execution. It also discusses theoretical bases of formation of trilingual personality.

Keywords: trilingualism, trilingual policy, language program, English language, foreign language.

XXI ғасырдың басынан отандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне оңтайлы интеграциялану жолында батыл қадамдар жасай бастады. Қазақстан халқы да әлемдік деңгейдегі мәдени-әлеуметтік-ақпараттық коммуникация тілі – ағылшын тілін меңгеруі тиіс.

Еліміз әлемдік деңгейде жүріп жатқан мәдени-экономикалық интеграцияға қосылуы мемлекет алдында белгілі бір міндеттер туындады. Үкімет деңгейінде тілдік саясат жүргізу ісі түбегейлік реформаланды. Арнайы мамандар жұмылдырылып, бірнеше институт қатысуымен көптілді тұлға қалыптастыруға қатысты заңнамалық, құжаттық, білім беру, тәрбие мекемелеріне арнап оқу құралдарын дайындалды. «Тілдік саясат – мемлекеттік тілдер үйлесімділігін сақтау, олардың орны мен әлеуметтік функциясын нақтылау, мемлекеттік және басқа тілдердің құрылымын, стильдік ерекшеліктерін және даму заңдылықтарын анықтау мақсатында қолданылатын шаралар кешені» деп анықталған. [1]

1997 жылы 11 шілдеде қабылданған ҚР «Тілдер туралы» заңының 11-бабы «Тіл – білім беру саласында» деп аталады. Сонда «ҚР-да қазақ тілі – мемлекеттік тіл, ал ұлт топтары жинақы тұратын жерлерде олардың тілдерінде жұмыс істейтін мектепке дейінгі балалар мекемелерін құру қамтамасыз етілсін.

ҚР орта, арнаулы орта және жоғары білім мемлекеттік тілде, орыс тілінде, ал қажетіне қарай және мүмкіндік болған жағдайда басқа да тілдерде алуды қамтамасыз етеді. Мемлекеттік те, мемлекеттік емес те оқу орындарында мемлекеттік тіл және орыс тілі оқу пәні болып табылады және білім туралы құжатқа енгізілген пәндер қатарына кіреді» делінген.

Ғылыми мәселе ретінде «үштілді тұлға қалыптастыру – пәнаралық зерттеу нысаны». Бұл мәселені лингвистика, филология, саясаттану, әлеуметтану, мәдениеттану, психология, педагогика ғылымы тұрғысынан зерттеу қажет. Бұл

мақалада «үштілді тұлға қалыптастыру» педагогикалық мәселе ретінде жүйеленіп, белгілі бір деңгейде зерттелмек. Тілдік тұлға қалыптастырудың педагогикалық-психологиялық негіздеріне тоқталайық.

Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде үш тілді білім беру моделін енгізудің маңыздылығы:

- бүгінгі қазақстандық қоғамда көптілді, көп мәдениетті тұлғаға деген сұраныстың артуы;
- мектеп бітірушілерді жалпы қазақстандық және әлемдік білім және ақпарат кеңістігіне кіріктірудегі мәселелерді шешу қажеттілігі;
- болашақ ұрпақты қазақстандық патриотизмге, ұлтаралық қатынас мәдениетіне тәрбиелеудің өзекті мәселеге айналуы;
- аз ұлт өкілдерінің этникалық ерекшеліктерін сақтаумен бірге олардың жалпы қазақстандық экономикалық, әлеуметтік-мәдени үрдістерге толыққанды қосылуына жағдай жасау;
- мектеп бітірушілерінің коммуникативтік және ақпараттық біліктілігінің жеткілікті деңгейіне қол жеткізу.

Қазіргі таңда елімізде білім беру мазмұнын жаңарту мәселесіне ерекше мән беріліп, оқытудың ерекше тәсілдерімен жаңаша оқыту технологиясын енгізіп, оқушылардың білім сапасын көтеру басты міндеттердің бірі болып отыр, яғни білім беру жүйесі алдындағы басты міндет – қазіргі қоғамға жан-жақты білімді, жоғары мәдениетті, өзгермелі жағдайда өз іс-әрекеттерін шығармашылықпен ұйымдастыра алатын тұлғалар дайындау, заман талабына сай күзиретті тұлға қалыптастыру. ҚР тұңғыш президенті Н. Ә. Назарбаев «Қоғамның нарықтық қарым-қатынасқа көшу кезінде саяси-экономикалық және рухани дағдарыстарды жеңіп шыға алатын, ізгіленген ХХІ ғасырды құрушы, іскер, өмірге икемделген, жан-жақты, мәдениетті жеке тұлғаны қалыптастыру – біздің басты мақсатымыз» – деп тұжырым жасады. 2019 жылдан 10-11-сыныптардағы жаратылыстану ғылымының жекелеген пәндерін оқытуды ағылшын тіліне көшіру басталатын болады», - деді Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқына арналған Жолдауында.

Нәтижесінде, Мемлекет басшысының пайымынша, біздің барлық түлектеріміз елімізде және жаһандық әлемде өмір сүріп, жұмыс істеуі үшін қажетті деңгейде үш тілді меңгеретін болады.

«Сонда ғана нағыз азаматтық қоғам құрылады. Кез келген этникалық топтың өкілі кез келген жұмысты таңдай алады, тіпті Президент болып сайлануға да мүмкіндігі болады. Қазақстандықтар біртұтас ұлтқа айналады», - деді Нұрсұлтан Назарбаев. [2].

Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласы барша қоғамымызға зор сілкініс әкелді. ҚР тұңғыш президенті ХХІ ғасырдағы жаңа ұлттың, жаңа қазақтың феноменін анықтап берді. Әрі осы жаңа дәуірдегі ұлттың рухани жаңғыру жолының бағдарларын ұсынды. Елбасы мақаласында ХХІ ғасырдағы ұлттық сананы жаңғыртудың маңызды алты бағытын ұсынды. Олар – бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, Қазақстанның эволюциялық дамуы, сананың ашықтығына шақырған ойлар рухани жаңғырудың негізі болып

табылады. Демек, болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шетел тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан» [3] «Үш тілде білім беру» [4], «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықты заман талаптарына даярлаудың қамы екенін атап көрсетті. «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңдеп іске асыруды қолға алуды ұсынамын. Қазақстан бүкіл әлемде халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар: қазақ тілі - мемлекеттік тіл, орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман даярлау. Бүгінгі технология және жаһандану заманында көптілді меңгеру жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіндік беретін қажеттілік. Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстанда қазақ, орыс, ағылшын тілді қолдану, енгізу туралы ойды алғаш рет 2006 жылы Қазақстан халқының Ассамблеясында жариялады. 2007 жылы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Жолдауында «Тілдердің үш тұғырлығы» - «Триединство языков» мәдени жобасын қолға алуды ұсынған болатын. Бұдан кейін 2008 жылғы ақпандағы Қазақстан халқына Жолдауында: «Үкімет «Тілдердің үш тұғырлығы» мәдени жобасын іске асыруды жеделдетуі тиіс. Бүкіл қоғамымызды топтастырып отырған мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін оқыту сапасын арттыру қажеттігіне ерекше назар аударғым келеді» - деді [2].

Елбасы «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Біз ағылшын тілін игеруде серпіліс жасауымыз керек» деген. Демек, ағылшын тілін білмей, заман талабына лайықты, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға толық қол жеткізе алмаймыз. Аталмыш мәселе Қазақстан үшін ғана емес, бүкіл әлемнің алдында тұрған көкейтесті мәселелердің бірі, себебі, жаһандандыру және киберкеңестікке шыққан заман тілдерді білуді талап етеді. «Үш тілде білім беру» саясаты қазіргі таңда балабақшадан бастап, мектеп, арнаулы орта, жоғары оқу орындарында жүзеге асырылып жатыр. Балабақша, мектептен бастап, ағылшын тілін меңгеріп жатқан жеткіншектерге бұл үдеріс аса қиындық тудырмайтыны да анық. Елбасы Қазақстан халықтары Ассамблеясының 12 сессиясында сөйлеген сөзінде: «Қазақстандықтардың жас ұрпағы кем дегенде үш тілді білулері тиіс: қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгерулері қажет» деп, Еуропадағы мектеп түлектері мен студенттерінің өзара бірнеше тілде еркін сөйлесулері қалыпты үдеріске айналғандығын баяндады. Сондықтан, кем дегенде үш тілді меңгеру – бүгінгі дәуір талабына айналып отырған қажеттіліктердің бірі болып саналады. Сонымен бірге, Назарбаев Н.Ә. «Үш тілді меңгеру, білу – бұл жаһандық әлемге жолдама деген сөз. Бұл адамның өмірдегі табыстылық, жетістік принципі. Бүгінгі

күрделі әлемде біздің балаларымыз өздерін «судағы балықтай» сезінуі керек, біз соған жағдай жасап жатырмыз...» дей отырып, 2017 жылға қарай мемлекеттік тілді білетін қазақстандықтар санын 80 % дейін жеткізу, ал 2020 жылға қарай ағылшын тілін білетін тұрғындар саны кемінде 20 % құрауы тиістігін атап көрсеткен болатын.

Қазіргі уақытта, ағылшын тілін игерудің талабы жоғары болғандықтан, ағылшын тілін тереңдетіп үйренуге арналған арнайы мектептер, гимназиялар, колледждер көптеп ашылуда. «Тіліміздің үштұғыры» мәдени жобасын жүзеге асыру аясында академик С.С.Құнанбаева шет тілін оқытудың инновациялық теориялық-методологиялық негіздерін енгізді [5]. Қазіргі кезде шет тілін оқыту мынадай *төрт мақсат* көздейді: коммуникативтік мақсат, білімдік, тәрбиелік және жетілдіру мақсаты. Осы аталған мақсаттардың ішінде коммуникативті мақсат жетекші рөл атқарады. Ағылшын тілін бастауыш сыныптан бастап оқытудың мақсаты - оқушылардың ағылшын тілінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін меңгеруі болып табылады. Ағылшын тілін бастауыш сыныптан бастап оқыту оқушылардың коммуникативті даму біліктілігін арттырады, оқушылардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді, бірден көп тілдерде сөйлеп үйренулеріне жол ашады. Ал әлемдік тіл ретінде бейресми түрде орныққан ағылшын тілін меңгеру ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түседі. Қазір ағылшын тілін білу – уақыт талабы.

Профессор Әбдіғали С.Ә. пікірінше, «әрбір шетел тілінің сабағы мәдениеттер тоғысуы, мәдениетаралық қарым-қатынас тәжірибесі, себебі әрбір шетел сөзі шетел өмірін және мәдениетін көрсетеді, әрбір сөз сол ұлттың өмірі жөніндегі түсінігін білдіреді» [6]. Шетел тілін меңгеру оқушылардың гуманитарлық білім деңгейін жоғарылатады, жеке тұлғаның қалыптасуына және оның әрдайым өзгеріп отыратын әлемнің шарттарына әлеуметтік бейімделуіне ықпалын тигізеді. И.А.Зимняя өз жұмысында шетел тілінің ерекшеліктерін қарастыра отырып, оны басқа оқу пәндерімен салыстырады [7]. Шетел тілі оқушылардың лингвистикалық ой-өрісін кеңейтеді, қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді, оқушылардың жалпы сөйлеуінің дамуына көмектеседі. Бұл жерде оқушылардың филологиялық білімінің негіздерін қалыптастыратын барлық тілдік оқу пәндерінің өзара байланысы көрініс алады.

Қазақстандық білім беруді жаңартуда шетел тілдерін, нақты алғанда ағылшын тілін, үйрету басым бағыт болып табылады, бұл тіл бағыттағы емес мамандықтар үшін заманауи оқыту технологияларын пайдалана отырып, шетел тілін оқыту негіздерін қайта қарастыру қажеттілігін тудырады. Осы кезеңде шетел тіліне үйретудің басты мақсаты – сөйлеу әрекетінің төрт түріне (сөйлеу, аудирование (тыңдап түсіну), оқу және жазу) байланысты тілдік құзыреттілік қана емес, үйренушілердің еркін қарым-қатынас құру дағдыларын, тілдік материалды тәжірибе үстінде пайдалана білуін, танымдық жақтарды (елтану және мәдени реалиялармен, тіл этикетін білу және т.с.с.) кеңейту болып табылады.

Тіл – мәдени-әлеуметтік феномен, оны ұлттан, мәдениеттен бөліп қарау

мүмкін емес. «Кез келген халықтың мінез-құлқын танып білу үшін, ең алдымен, оның тілін меңгеру қажет» деген Пифагор. Тіл – мәдениет кілті, тіл арқылы сол ұлттың рухын сезініп, мәдени құндылығын тереңірек түсінуге болады.

Қазақстан үшін үштұғырлы тіл – елдік бәсекеге қабілеттілікке ұмтылудың бірінші баспалдағы. Өйткені, бірнеше тілде еркін сөйлей де, жаза да білетін қазақстандықтар өз елінде де, шетелдерде де бәсекеге қабілетті тұлғаға айналады. Үштілді тұлға қалыптастыру - қоғамның саяси перспективасы, саяси конъюнктура үшін қажет уақытша тапсырма емес. Елбасымыздың шешімімен азаматтарымыз заман талаптарына сай білімді, техника тілін жақсы түсінетін, жан-жақты сауатты, бәсекеге қабілетті, көптілді интеллектуал болуы үшін нақты қадамдар жасалып жатыр.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Наурызбай Ж.Ж. Этнокультурное образование, - Алматы, 1997, 152б
- 2 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері. 2018 жылғы 10 қаңтар. -
- 3 Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының ХХІ сессиясында сөйлеген сөзі. <http://www.akorda.kz/kz/>
- 4 «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. - Ақиқат. 2013 жыл, №1.
- 5 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методологии и теории А., 2005 – Б.262
- 6 Әбдіғали С.Ә. «Қазіргі таңдағы Қазақстанда шетел тілін оқытудың негізгі міндеті – тілді шынайы және толыққанды қарым-қатынас құралы ретінде үйрету»// «Әдістеменің кейбір өзекті мәселелері».Әдістеме. Методика. №1,
- 7 Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования //Высшее образование сегодня.2003. № 5. 34-42

ӘОЖ 342(560)

Амангожаева Е.Б.,
магистр юридических наук,
КазУМОиМЯ им. Абылайхана.
Амангожаева А.Б.,
м.э.н., старший преподаватель университета «Туран»

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ МЕНІҢ МАҚСАТЫМ

Түйін: Мақалада жоғары тарихи маңызы бар қазақ қоғамы мен Қазақстанның рухани жаңғыру, әлеуметтік-саяси және мәдени-ағартушылық жобалары ретінде бірқатар бағдарламалар қарастырылған.

Кілт сөздер: болашақ, Қазақстан көшбасшысы, Жолдау, Рухани жаңғырту, саяси реформа, экономикалық жаңғыру, бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, үш тіл.

Amangozhaeva E.B.,

Master of Laws

KazUMOIMYA them. Abylaykhan.

Amangozhaeva A.B.,

Master of Economic Sciences, Senior Lecturer at Turan University

A LOOK INTO THE FUTURE: MY PURPOSE IS MODERNIZATION

Abstract: The article considers a number of programs as spiritual modernization, socio-political and cultural-educational projects of the Kazakh society and Kazakhstan which have high historical significance. Also the President's modernization models are analyzed. Both of these revival processes have specific goals, priorities and ways to address them as well as their political and economic upheavals and their exact steps.

Key Words: Future, Leader of Kazakhstan, Address, Spiritual Modernization, Political Reform, Economic Modernization, Competitiveness, Pragmatism, Three Languages.

Елбасымыз халқына тынбай жан-жақты арнау жолдауда. Осындай кезекті жолдаудың бөлімін әр қазақ халқы өзіне мақсат етсе, болашақты жарқын деп білсе арналған жолдаулардың мақсатына жеткені. Бұл жаңғыру маңызды екі процесті қамтымақ: саяси реформа мен экономикалық жаңғыру.

Жолдауда «Біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу.

Аталған екі жаңғыру процесінің де нақты мақсат-міндеттері, басымдықтары мен оған жеткізетін жолдары бар. Мен көздеген жұмыстарымыздың бәрі дер уақытында және барынша тиімді жүзеге асарына сенімдімін. Бірақ, ойлағанымыз орындалу үшін мұның өзі жеткіліксіз.

Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады»[1] деген нақты қадамдармен бастау алған.

Рухани жаңғыру әрине бүгін басталған жұмыс емес. Бұған дейін елімізде «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандарды, кейін «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы арқылы әлем архивтеріндегі тарихымызға қатысты құжаттарды жүйелі зерттелді.

Мақаланың тарихи мәні аталған бағдарламалардың қазақ қоғамын және қазақстандықты рухани жаңғырту арқылы жалғасын табуда. Сондықтан мақала қоғамдық-саяси және мәдени-ағартушылық жобалар ретінде бірқатар шаралардан тұрады. Бұл шаралар еліміздің дамуына биік деңгейге көтерілуіне әсер ететіні сөзсіз.

Ұлт көшбасшысының ұлттық сананы қозғауы тегін емес, ұлттық сананың қалыптасуына және оның дамуына екі тұрғыда қарауға болады. Сезімдік, түйсіктік және саналы теориялық. Алғашқысы елін, халқын, ұлтын сыйлайтын, сүйетін сезімнен туса, кейінгісі елдің, халықтың, ұлттың өткенімен болашағын тексеріп, халық тағдырына, ұлт мәселелеріне мемлекеттік, елдік, ұлттық бағыттағы теориялардан туатын саналы ойдан туады. Ал ұлттық сананы жасаушы, қолдаушы, қорғаушы әрқашан ұлттық интеллигенция, зиялы қауым. Сондықтан ұлттық сананы халыққа жолдау еткені өте орынды.

Ұлттық сананы сөз еткенде ұлы Абайды еске алмау, оның ұлы сөздерін ескермеу мүмкін емес. Осы тұрғыда халқының өткеніне қиналған, қазіргісіне күмәнданған, алайда келешегінен үміттеніп, «шиыршық атып толғанған» Абай: «Осы мен өзім - қазақпын. Қазақты жақсы көрем бе, жек көрем бе? Егер жақсы көрсем, қылықтарын қостасам керек еді... Ондайым жоқ. Егер жек көрсем, сөйлеспес ем, мәжілістес, сырлас, кеңестес болмасам керек еді, тобына бармай, «не қылды, не болды?» демей жата беру керек еді... бұлардың бәрі де жоқ... Мен өзім тірі болсам да анық тірі емеспін... Сыртым сау болса да ішім өліп қалыпты. Ашулансам, ызалана алмаймын. Күлсем, қуана алмаймын...» деп, халқының қамын ойлап қиналады, қапаланады, халқының мінін, кемістігін көрсетіп, бетіне баса сынады. «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым, Ұстарасыз аузыңа түсті мұртың. Жақсы менен жаманды айырмадың. Бірі қан, бірі май боп енді екі ұртың» деп бір жағынан қатты қиналса, екінші жағынан «Дүниеде еш нәрседе баян жоқ екені рас, жамандық та қайдан баяндап қалады дейсің? Қары қалың қатты қыстың артынан көгі қалың, көлі мол жақсы жаз келмеуші ме еді?» деп, үміттенеді.

Ұлттық сананың ең негізгі белгісі - әр ұлттың өзін-өзі танып білуі, өзін өзге ұлттардан айыра білуі, ұлттық мақсаттар мен мүдделерді іске асыру үшін күресу, ұлттық мақсаттар мен мүдделерді бүкіл адамзаттың мақсаттары мен мүдделеріне ұштастыра білу. Өз ұлтының жетімсіздер, мешеулеу жағымен күресе отырып, ілгері дамыған ұлттардың жақсы, жағымды жақтарынан үйрену, гуманистік санаға жету. Қазақ ұлтының келешегін ойлаған Абай өзінің өмірлік мақсатын халықтың болашағымен байланыстырып, ұштастырып: «Мақсатым - тіл ұстартып, өнер шашпақ. Наданның көзін қойып, көңін ашпақ. Үлгі алсын деймін ойлы жас жігіттер, Думан-сауық ойда жоқ әуел баста-ақ», - дейді. Абайдың қалдырған қара сөздерін тек елбасы ғана емес бүкіл қазақ пір тұтпақ.

Халқының қамын ойлаған Абай: «Мазлымға жан ашып, ішің күйсін, қарекет қыл, пайдасы көпке тисін. Көптің қамын әуелден тәңірі ойлаған, Мен сүйгенді сүйді деп иең сүйсін», - деген сөздерін басшылыққа ала отырып, елбасы сананы байлық сана, кедейлік санаға бөлмейді, өйткені, бай мен кедейдің саналысы да, санасызы да, адамгершілігі бары да, жоғы да бар екенін жақсы біледі. Байды да, кедейді де еңбек етуге шақырады. Осының байыбын түсінген елбасымыз төмендегідей жолдау жасады.

Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталды. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арылмасақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеруі үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемдену арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек.

XX ғасырдағы батыстық жаңғырту үлгісінің бүгінгі заманның болмысына сай келмеуінің сыры неде? Меніңше, басты кемшілігі – олардың өздеріне ғана тән қалыбы мен тәжірибесін басқа халықтар мен өркениеттердің ерекшеліктерін ескермей, бәріне жаппай еріксіз тануында. Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады.

Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай[1, б.1].

Осыған сәйкес ұлттық болмыс пен бірегейлікті сақтай отырып, ұлттық, рухани кодты сақтау алға қойған мақсат болып есептеледі.

Сондай-ақ, тәуелсіздіктің нығаюы, дамыған елге айналуымыз үшін қазақстандықтар алға батыл қадам басып, жоғары технологияларды меңгеруі, озық стратегиялармен жарақтануы, халықаралық коммерциялық концептуалды жобаларды ілгерілетуі маңызды. Бұл – Қазақстан көшбасшысы айтқан «бәсекеге қабілеттіліктің» бір шарты.

Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін.

Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында.

Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы[1, б.1].

Тәуелсіздік ала отырып, біздер «күрес кеңістігіне» аяқ бастық. Бодандықтағы ел бәріне мойынсынуы, көндігуі, ассимиляцияға ұшырап, жойылып кетуі мүмкін. Тәуелсіз елге ешқашан ертеңге енжарлық танытуға, саяси және экономикалық өмірге селқос қарауға болмайды. Оның үстіне мемлекеттілікке төнген жаһандық сын-қатерлер саны артқан сайын «күрес

кеңістігі» де кеңеюде. Тәуелсіз мемлекеттер үш басты аждаһадай анталаған экстремизммен, сепаратизммен, терроризммен күресуге мәжбүр. Жас мемлекеттер тәуелсіз ел ретінде өмір сүруі үшін күресуге мәжбүр. Бұл күрестен мемлекет ешқайда қаша алмайды. Қашса, тек тарихтың қойнауына, тұңғыығына ғана жол тартады. Сондықтан Мемлекет басшысы жат идеологияларға ұлттық құндылықтарымыз бен отаншылдығымыз арқылы төтеп беретінімізді атап көрсетті. Оған біз қосыламыз.

Прагматизм (*pragma* - іс-әрекет) - қазіргі заманғы философиядағы субъективті-идеалистік бағыт. Ол нақты тәжірибе мен тілге негізделген, өзгеріп отыратын көптеген ақиқаттарды қарастырып, онда ақиқат практикалық нәтижелерінің құндылығына қарай анықталады. Прагматизм себепке қарағанда мақсатқа айырықша мән беруімен ерекшеленеді. Адам мақсат үшін өмір сүретін нәрсені дәріптейді. Адамның мақсаты адамның шындығын сомдайтын негізгі тетік. Ендеше мақсатты тану адамды танумен бірдей маңызға ие.

Елбасы мақаласының «Прагматизм» атты бөліміне назар аудартқым келеді. Жолдауда елбасы «Бүгінде радикалды идеологиялар ғасыры келмесе кетті. Енді айқын, түсінікті және болашаққа жіті көз тіккен бағдарлар керек. Адамның да, тұтас ұлттың да нақты мақсатқа жетуін көздейтін осындай бағдарлар ғана дамудың көгіне темірқазық бола алады. Ең бастысы, олар елдің мүмкіндіктері мен шама-шарқын мұқият ескеруге тиіс. Яғни, реализм мен прагматизм ғана таяу онжылдықтардың ұраны болуға жарайды»[1, б.1].

Батыста, ірі державаларда болып жатқан сайлау науқандары тіпті дамыған елдерде де жұртшылықтың бос демагогия мен популизмге қарсы иммунитетінің жоқтығын, өтірік – қаңбақ, шын – салмақ екенін түсіне бермейтінін паш етті. Әлемде шын жүйріктердің емес, «тіл жүйріктердің» заманы туған ба дерсіз. Бұл халықаралық қоғамдастық кезігіп отырған кезекті «сын-қатер» болса керек. «Ұлт немесе жеке адам нақты бір межеге бет түзеп, соған мақсатты түрде ұмтылмаса, ертең іске аспақ түгілі, елді құрдымға бастайтын популистік идеологиялар пайда болады» деген Н.Назарбаев алдағы онжылдықтардың ұранына «реализм мен прагматизмді» ұсынады.

«Жалғандық жарға жығады» дейді қазақ даналығы. Біз – бабалар батасы дарыған, ата аманатын аялаған елміз. Сондықтан Елбасы Тәуелсіздік жылдары қоғамды бос демагогия дертінен арылтуға күш салды. Оның орнына елді өркендетер түбегейлі жаңаруларға жұмылдырды. Білім биігіне, ғибратты ғылымға, өнімді еңбекке бағдарлады. Бұл – қалыпты өмірді қауіпті өмірге айналдырмаудың және нақты жаңғырудың қамы. Біз ұлтымыз бойындағы тек жақсы қасиеттерді дамытсақ, озық білім мен үздік жаңалықтарды дарытсақ, жымыып күліп, жылмаң сөйлеп, жыландай жылжыған жат идеологияларға лайықты тойтарыс берсек, жерұйықтай мемлекетке айналамыз.

Сонымен қатар елбасы жолдауында Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дауына тоқталған. Былтыр жылы 1917 жылғы қазан төңкерісіне 100 толды. Одан бері қанша замандарды бастан кешірген қазақ елі өмір сүруін жалғастырып келеді. Мәдениетіміз бен тілімізге де құрық жасалды, демографиямызға жасалған соққы өз алдына, ұлттық дамудың атам заманнан

жалғасып келе жатқан қазаққа ғана тән жолы біржола күйретіліп, қоғамдық құрылымның бізге жат үлгісі еріксіз таңылды, еліміздің экологиялық апат аймағына айналуы бізді қажытқан жоқ. Тарихтағы қалған ақтаңдақтар мемлекетті күшейтпесе, күйреткен жоқ. Ол ақылды да кемеңгер көшбасшының еңбегі. Оның дәлелі индустрияландыру, әлеуметтік және өндірістік инфрақұрылымдардың құрылуы, жаңа интеллигенцияның қалыптасуы. Осылай заман талабының өзгеруі елдегі жаңғырулар деп есептеймін.

Қазіргі біздің қоғамда өзекті мәселенің бірі «Өзге тілдің бәрін біл, өз тіліңді құрметте!» деген бір ауыз мақалмен жеткізуге болады. Ия, расымен қазақ елінің өзегін тырнаған мәселе болып тұр. Біреу қарсы, енді біреуі қазақ болашағына жарқын әрі сенімді қарайды. Осы ретте бізде тілге қатысты «революцияның» өзі жүріп жатыр деген пікір айтар едім.

Жоғарыда айтқан барлық дүбірлі мәселенің тез әрі сапалы дамуына немесе жүзеге асуына дәл осы үш тілге ену көп көмегін тигізер еді дегенде пікірім бар. Елбасының жолдауындағы «Сананың ашықтығы» бөлімін жанашарлық сөздер деп қабылдадым. «Бұл – бәзбіреулердің әншейін қалауы емес, жаһандық әлемге еркін кірігіп, жұмыс істеудің басты шарты» - дейді көшбасшы.

«Бұл – өзгелердің тәжірибесін алып, ең озық жетістіктерін бойға сіңіру мүмкіндігі. Азиядағы екі ұлы держава – Жапония мен Қытайдың бүгінгі келбеті – осы мүмкіндіктерді тиімді пайдаланудың нағыз үлгісі. «Өзімдікі ғана таңсық, өзгенікі – қаңсық» деп кері тартпай, ашық болу, басқалардың ең озық жетістіктерін қабылдай білу, бұл – табыстың кілті, әрі ашық зерденің басты көрсеткіштерінің бірі.

Егер қазақстандықтар жер жүзіне үйден шықпай, терезеден телміріп отырып баға беретін болса, әлемде, құрлықта, тіпті іргедегі елдерде қандай дауыл соғып жатқанын көре алмайды.

Көкжиектің арғы жағында не болып жатқанын да біле алмайды. Тіпті, бірқатар ұстанымдарымызды түбегейлі қайта қарауға мәжбүрлейтін сыртқы ықпалдардың байыбына барып, түсіне де алмай қалады»[1, б.2].

Бұдан артық не дәлел және түсініктеме қажет. Жастарымыздың жарқын болашағын мемлекеттік тілмен қатар әлем мойындаған ағылшынды еркін меңгеріп, қолданады деп елестетемін. «Көз қорқақ, қол батыр» - деген қазағым, жастарды ақылды тәрбиелеу мен уйрету бағытын дұрыс таңдасақ болғаны.

Әрі қарай елбасымыздың ұсынған бірнеше жобалары өз алдына толыққанды мақаланы талап етеді. Өзірше өз тарапымынан жолдаудың астарлап болашаққа бағдар: рухани жаңғыруды мақсат еттім.

Бір ауыз сөзбен қорытындыласам, Қазақстанның түбегейлі жаңғыруына, жаңа идеялармен болашағын баянды етуіне, өмір сүру үшін өзгеруге білімді жастар дайын және белсене атсалысады деп сенемін.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Н.Назарбаев Қазақстан Республикасының Президенті «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Егемен Қазақстан газеті, №70 (29051) 12 Сәуір 2017
- 2 Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы. 2014.

УДК 37.1

Айтпаева А.К.

c.p.s., associate professor of KazNPU named after Abay
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: alma-arujan@mail.ru

Бекбаева М.Т.

master of education, senior lecturer, KazNPU named after Abay
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: bekkbaeva/m@inbox.ru

INNOVATIVE APPROACHES TO TRAINING UNDER CONDITIONS OF MODERNIZATION OF THE EDUCATION SYSTEM OF THE RK

Abstract: The article discusses issues related to modern approaches of Kazakhstani education, the requirements for retraining teachers on new approaches to learning, the features of organizing various types of classes in preschool organizations based on updated educational technologies, the use of various teaching aids.

Keywords: Updated content of education, information technology, pedagogical innovation.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ РК

Айтпаева А.К.

к.п.н., доцент КазНПУ имени Абая
Алматы, Казахстан,
e-mail: alma-arujan@mail.ru

Бекбаева М.Т.

магистр педагогических наук, ст.преподаватель КазНПУ имени Абая
Алматы, Казахстан,
e-mail: bekkbaeva/m@inbox.ru

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы, связанные с современными подходами Казахстанского образования, требования к переподготовке педагогов по новым подходам в обучении, особенности

организации различных видов занятий в дошкольных организациях на основе обновленных образовательных технологий, использование различных средств обучения.

Ключевые слова: Обновленное содержание образования, информационные технологии, педагогическая инноватика.

С наступлением эпохи глобализации системы образования большинства развитых стран мира находятся в состоянии непрерывной модернизации и реформирования. По темпу внедрения инноваций в области образования Казахстан находится в числе передовых. Этот процесс идет непрерывно и ускоряется с каждым годом – в стране поставлены амбициозные цели по улучшению качества образования. Главной целью образовательных реформ в Казахстане является адаптация системы образования к новой социально-экономической среде. Президентом Казахстана была также поставлена задача о вхождении республики в число пятидесяти наиболее конкурентоспособных стран мира. Совершенствование системы образования играет важную роль в достижении этой цели

Система образования в Казахстане с 2016 года претерпевает изменения. Это неизбежный процесс, обусловленный динамикой развития науки и техники, информационного пространства. Человек должен быть мобильным и результативным, иметь возможность быстро менять профориентацию, быть готовым к освоению меняющихся технологий. Все это существенно изменило требования к дошкольному и школьному обучению и профессиональной подготовке в вузах. Эффективность индивидуума определяет не количество полученных им знаний, а разнообразие умений и навыков, которыми он овладел, и возможностями их применения

Обновленное содержание образования РК – это программа образования, которая в будущем будет удовлетворять запросам будущих поколений. Обновленное образование – гарант будущего. Обновленное образование важно по многим критериям: ребенок в центре образования стоит как личность, которая умеет думать, исследовать, проводить опыты, умеет использовать функциональную грамотность, творчество в работе, работает индивидуально и в группе.

По всему Казахстану проводится переподготовка педагогов к деятельности в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса.

Согласно послания Президента РК перед национальным образованием стоит высокая задача, нынешнее образование должно быть высококачественным, конкурентоспособным, таким, чтобы выпускники школ Казахстана смогли продолжить образование за рубежом.

Переход на новое содержание дошкольного и среднего образования требует от педагога не только знания учебной программы и умения владеть интерактивными методиками преподавания, но, прежде всего, изменения

общественного мнения о самом преподавании. На сегодняшний день образование Республики перестраивается кардинально, внедряются активные методы обучения, они будут способствовать тому, чтобы дети могли самостоятельно исследовать, познавать и добывать информацию, это делается для того, чтобы школьники Казахстана отвечали новому велению времени. Благодаря социальному и личностному развитию школьники научатся определять, пересматривать, анализировать и оценивать ценности современного общества и личностно-ориентированные ценности, поймут, что они влияют на мышление и действия учащихся.

Акцент в Казахском образовании будет ставиться не на освоение определённого содержания учебного плана, а на способность осмысливать и использовать его для достижения личных целей и для эффективного участия в жизни общества.

Переподготовка педагогов по новым подходам в обучении доказала что, современный мир развивается стремительными «шагами» и требует компетентности, гибкости от учителя, способности воспринимать и принимать инновации, готовности к переменам и самообучаемости. Обновленная программа мотивирует и в дальнейшем позволит, нам, учителям начальных классов быстро адаптироваться и реализоваться в новых условиях. В 21 веке педагогам нового поколения необходимо создать благоприятные условия для гармоничного становления и развития личности учащегося, обладающей основами навыков: «функциональное и творческое применение учебных знаний, критическое мышление, использование информационно-коммуникационных технологий, применение различных способов коммуникации, в том числе языковых навыков, умение работать в группе, паре и индивидуально».

Сегодня педагог перестал быть для ученика «единственным источником информации». Вовлечь каждого ученика в процесс обучения, суметь выслушать его, сделать его своим помощником или ассистентом, посмотреть глазами самого ребёнка на беспокоящую его проблему – вот задача для современного учителя. Новое время потребовало от учителя освоить современные активные технологии и активно их применить на своих уроках. Современный ребенок прекрасно владеет информационными технологиями, легко разбирается в технике. Поэтому нам всем нужны новые средства и подходы для обучения и развития умения размышлять, понимать, анализировать, т.е. для формирования практических навыков у учеников. Наша задача направить их знания и умения в нужном направлении, подсказать, как добыть те или иные знания, заинтересовать, добиться, чтобы их глаза зажглись интересом к познанию. Курсы помогли нам, учителям, усовершенствовать своё педагогическое мастерство в контексте обновления образовательной программы для начальных классов и внедрения системы критериального оценивания. Поэтому учащиеся должны учиться тому, как адаптировать свои знания к любой ситуации и иметь возможность решать любые сложные задачи, с которыми им возможно, придётся столкнуться в будущем. Педагогическая инноватика стала частью общей теории инноватики. Удачное определение этой научной дисциплины дано Хуснутдинова Ю. З, она

трактует ее как: «учение о создании педагогических новшеств, их оценке и освоении педагогическим сообществом и, наконец, использовании и применении на практике» [4;с. 12].

Таким образом, современный процесс образования предполагает создавать педагогические новшества, с целью удовлетворения запросов общества.

Перед казахстанской системой образования современный этап развития общества ставит целый ряд принципиально новых проблем, обусловленных политическими, социально-экономическими, мировоззренческими и другими факторами, среди которых следует выделить необходимость повышения качества и доступности образования.

Появление новых информационных технологий, связанных с развитием компьютерных средств и сетей телекоммуникаций, дало возможность создать качественно новую информационно-образовательную среду как основу для развития и совершенствования системы образования. Задачей технологии как науки является выявление совокупности закономерностей с целью определения и использования на практике наиболее эффективных, последовательных образовательных действий, требующих меньших затрат времени, материальных и интеллектуальных ресурсов для достижения какого-либо результата [4].

Таким образом, в данной работе будут рассмотрены уровни новшеств в образовании, типы инновационных подходов к обучению, а также типы педагогических нововведений.

Педагогическая инноватика изучает процессы развития практики образования за счет введения в нее каких-то компонентов, которых в ней раньше не было, или замены уже существующих на более совершенные.

Рассмотрим понятийный аппарат и теоретические основания инновационных процессов в образовании.

«Инновация и нововведение - тождественные понятия. Понятие «нововведение» (инновация) определяется и как новшество, и как процесс введения этого новшества в практику.

Нововведение (инновация) - внедренное (освоенное) новшество. Если новшество - это потенциально возможное изменение, то нововведение (инновация) - это реализованное изменение, ставшее из возможного - действительным.

Новшество трактуется как изменение, во-первых, кем-то целенаправленно осуществляемое и, во-вторых, прогрессивное, направленное на повышение эффективности образования» [3, с. 11].

К уровням новшества в образовании относят:

1. Усовершенствование.
2. Рационализация.
3. Модернизация.
4. Эвристическое решение.
5. Педагогическое изобретение.
6. Педагогическое открытие.
7. Инновация.

«Усовершенствование - изменение одного или более элементов образовательного процесса; приспособление известной методики к новым условиям учебной деятельности (новые способы создания групп).

Рационализация - установление нового правила использования известных педагогических средств, для решения традиционных задач (иной способ составления расписания).

Модернизация - изменение нескольких элементов действующей образовательной системы (вместо 11 лет обучения предполагается 12).

Эвристическое решение - отыскание способа решения известных педагогических проблем; создание и использование неизвестных ранее педагогических форм, методов, средств, для решения актуальных педагогических задач (методика опорных конспектов В. Ф. Шаталова).

Педагогическое изобретение - новое средство, технология или новое сочетание педагогических средств, для осуществления образования (система погружения М. П. Щетинина).

Педагогическое открытие - постановка и решение новой педагогической задачи, приводящей к принципиальному обновлению образовательной системы в целом или существенному улучшению ее составляющего элемента (ТРИЗ-педагогика, компетентностный подход, дистанционное обучение).

Инновация - целенаправленное изменение в функционировании образовательной системы на основе нововведений» [1].

Деятельность, направленная на осуществления инноваций и инновационных процессов, получила название инновационной деятельности, а изучая инновационную деятельность важно отметить педагогический инновационный подход к обучению.

Инновационный подход к обучению или воспитанию означает введение и использование педагогических инноваций. Далее мы рассмотрим основные типы инновационных подходов в образовательной системе.

Согласно исследованиям М. В. Кларина: «инновационные подходы к обучению делятся на два основных типа, которые соответствуют репродуктивной и проблемной ориентации образовательного процесса.

1. Инновации-модернизации, модернизирующие учебный процесс, направленные на достижение гарантированных результатов в рамках его традиционной репродуктивной ориентации. Лежащий в их основе технологический подход к обучению направлен, прежде всего, на сообщение учащимся знаний и формирование способов действий по образцу, ориентирован на высокоэффективное репродуктивное обучение.

2. Инновации-трансформации, преобразующие традиционный учебный процесс, направленные на обеспечение его исследовательского характера, организацию поисковой учебно-познавательной деятельности. Соответствующий поисковый подход к обучению направлен, прежде всего, на формирование у учащихся опыта самостоятельного поиска новых знаний, их применения в новых условиях, формирование опыта творческой деятельности в сочетании с выработкой ценностных ориентации.

Репродуктивная и проблемная ориентации образовательного процесса воплощаются в двух основных инновационных подходах к преобразованию обучения в современной педагогике, технологическом и поисковом.

Технологический подход модернизирует традиционное обучение на основе преобладающей репродуктивной деятельности учащихся, определяет разработку моделей обучения как организации достижения учащимися четко фиксированных эталонов усвоения. В рамках этого подхода учебный процесс ориентирован на традиционные дидактические задачи репродуктивного обучения, строится как «технологический», конвейерный процесс с четко фиксированными, детально описанными ожидаемыми результатами.

Поисковый подход преобразует традиционное обучение на основе продуктивной деятельности учащихся, определяет разработку моделей обучения как иницилируемого учащимися освоения нового опыта. В рамках этого подхода к обучению целью является развитие у учащихся возможностей самостоятельно осваивать новый опыт; ориентиром деятельности педагога и учащихся является порождение новых знаний, способов действий, личностных смыслов.

Определяющей тенденцией дидактических поисков в русле технологического подхода к обучению является то, что они развиваются на основе установки на гарантированное достижение диагностично-заданных целей, как критериально фиксированных учебных результатов, характеризуются тотальной ориентацией обучения на заданный конечный результат, что в свою очередь ведет к сужению педагогических возможностей обучения» [2, с.7 - 8].

Силой образовательных инновационных процессов являются сами педагоги. Но они являются не только «осваивателями» новшеств, но и создателями, регуляторами, модификаторами инновации.

Обратимся к трудам А. В. Хуторского, доктора педагогических наук, современного исследователя и реализатора инновационных концепций и технологий. В своей статье «Педагогическая инноватика - рычаг образования» он рассматривает типы педагогических нововведений: «педагогические нововведения подразделяются на следующие типы и подтипы:

1. «По отношению к структурным элементам образовательных систем: нововведения в целеполагании, в задачах, в содержании образования, в формах, методах, технологиях и средствах обучения, в системе диагностики, контроле и оценке результатов.

2. По отношению к личностному становлению субъектов образования: в области развития определенных способностей учеников и педагогов, в сфере развития их знаний, умений, навыков, способов деятельности, компетентностей и др.

3. По области педагогического применения: в учебном процессе, в учебном курсе, в образовательной области, на уровне системы обучения, на уровне системы образования, в управлении образованием.

4. По типам взаимодействия участников педагогического процесса: в коллективном обучении, в групповом обучении, в тьюторстве, в репетиторстве, в семейном обучении и т. д.

5. По функциональным возможностям: нововведения-условия (обеспечивают обновление образовательной среды, социокультурных условий и т.п.), нововведения-продукты (педагогические средства, проекты, технологии и т.п.), управленческие нововведения (новые решения в структуре образовательных систем и управленческих процедурах, обеспечивающих их функционирование).

6. По способам осуществления: плановые, систематические, периодические, стихийные, спонтанные, случайные.

7. По масштабности распространения: в деятельности одного педагога, методического объединения педагогов, в школе, в группе школ, в регионе, на федеральном уровне, на международном уровне и т. п.

8. По социально-педагогической значимости: в образовательных учреждениях определенного типа, для конкретных профессионально-типологических групп педагогов.

9. По объему новаторских мероприятий: локальные, массовые, глобальные и т. п.

10. По степени предполагаемых преобразований: корректирующие, модифицирующие, модернизирующие, радикальные, революционные.

В предложенной типологии одна и та же инновация может одновременно обладать несколькими характеристиками и занимать свое место в различных блоках. Например, такая инновация как образовательная рефлексия учащихся может выступать нововведением по отношению к системе диагностики обучения, развитию способов деятельности учащихся, в учебном процессе, в коллективном обучении, нововведением-условием, периодическим, в старшей профильной школе, локальным, радикальным нововведением» [5].

В данной работе мы рассмотрели основные понятия и теоретические основания инновационных процессов в образовании. Мы узнали, что новшество - это средство (новый метод, методика, технология, программа), а инновация - процесс освоения этого средства. В идеале грамотно отобранное новшество должно гарантировать успех нововведения в максимально возможной степени.

Инновации в обучении - это новые методики преподавания, новые способы организации содержания образования, методы оценивания образовательного результата. Так, педагогические новшества, какими бы привлекательными и проработанными они не были, для внедрения требуют новых форм, методик, педагогических технологий от современного педагога. Кроме этого требуется понимание того, как эти новшества внедрять, осваивать и сопровождать.

Рассмотрев типы и подтипы педагогических нововведений можно отметить, что одна и та же инновация может одновременно обладать несколькими характеристиками и занимать свое место в различных блоках.

Таким образом, деятельность, которая обеспечивает превращение идей в нововведение, а также формирует систему управления этим процессом и есть инновационная деятельность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Концепция 12-летнего среднего образования Республики Казахстан, разработанная в соответствии с Законом Республики Казахстан «Об образовании», Министерство образования и науки Республики Казахстан, Астана 2010 год

2. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). - Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. - 176 с.

3. Поляков С. Д. Педагогическая инноватика : от идеи до практики. М. : Центр «Педагогический поиск», 2007. - 176 с.

4. Хуснутдинова Ю. 3. «Инновации в системе образования». [Scienceforum.ru](http://www.scienceforum.ru) // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2016/pdf/21936.pdf>

5. Хуторской А. В. «Педагогическая инноватика - рычаг образования». Интернет-журнал «Эйдос» // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2005/0910-19.htm>

УДК 30.428

Бегаристанова А.
Yessenov University
(студентка 4 курса)
науч. рук.: Н.К. Стамгалиева,
к.п.н., профессор
Актау, Казахстан
beg.aitow.98@mail.ru

ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ КАЗАХСТАНА

Аннотация: Полиязычное образование является одним из приоритетных направлений развития системы образования в Республике Казахстан. В данной статье рассматривается проблема становления и развития полиязычного образования, отмечается перспективность данного направления на пути реализации государственного проекта «Триединства языков».

Ключевые слова: мультилингвальный, триединство языков, поликультурность, полисубъектность, этнодемография

Begaristanova A.
(4-th year student)
Yessenov University
scientific adviser
PhD, professor
Stamgaliyeva N.K.

MULTILINGUAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN

Annotation: Multilingual education is one of the priority directions of development of the education system in the Republic of Kazakhstan. In this article the problem of formation and development of multilingual education is considered, the perspective of this direction on the way of realization of the state project “Trinity of languages” is noted.

Key words: multilingual, trinity of languages, multiculturalism, polysubjectivity, ethnodemography

В Казахстане проживают представители более 130 национальностей. Из этого следует то, что мы являемся гражданами мультилингвальной страны. В законе «Об образовании» РК (статья 11) в качестве первоочередной задачи выделяется «создание необходимых условий для получения образования, направленных на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей» [1].

В своём выступлении на съезде молодежного крыла «Жас Отан» первый Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев важнейшей задачей молодежной политики определил воспитание самодостаточной и конкурентоспособной личности - «Казахстанца будущего». «Каждый ... обязательно станет конкурентоспособным, если будет усердно учиться, набираться новых знаний, при этом учиться и заниматься саморазвитием непрерывно всю жизнь... Казахстанец будущего - это высококлассный специалист, владеет казахским, русским и английским языками, он социально активен, мобилен, не боится перемен» [2].

В Послании народу в 2007 году «Новый Казахстан в новом мире» Н.А. Назарбаев отметил, что в целях обеспечения конкурентоспособности страны и ее граждан предложена поэтапная реализация культурного проекта «Триединство языков», согласно которому необходимо развитие трех языков: казахского как государственного языка, русского как языка межнационального общения и английского как языка успешной интеграции в глобальную экономику [3].

Как подчеркивает Н.А. Назарбаев: «...Казахстан уникален и силен своей многонациональностью. На его земле сформировалось уникальное поликультурное пространство... Поликультурность Казахстана – это прогрессивный фактор развития общества. Евразийские корни народов Казахстана позволяют соединить восточные, азиатские, западные, европейские потоки и создать уникальный казахстанский вариант развития поликультурности» [4].

В современном мире существует совокупность условий, через которые индивид получает возможность для оптимального жизненного продвижения. Полиязычность индивида - это одно из главных условий, необходимых для

успешного вхождения индивида в конкурентную среду. Из этого следует, что для оптимального жизненного продвижения нужно знать не менее трех языков. В пользу этого, во-первых, можно сказать, что около 70 % населения земли полиязычны, и эта цифра достигает максимума там, где в одной стране проживают представители разных национальностей. Во-вторых, день за днем увеличивается скорость процесса глобализации, технологизации и модернизации. Чем больше вы знаете языков, тем лучше вы приспособлены к активизации усиления ритма жизни.

Полиязычие - явление, необходимость которого обусловлена развитием полисубъектности современного общества. Поэтому важен именно социологический подход, предполагающий диагностику состояния объекта, интерпретацию механизмов его функционирования, выявление тенденций развития и формирование научно обоснованных рекомендаций для практического решения проблем оптимизации состояния объекта [5]. Общеизвестно, что «в жизни не бывает раз и навсегда решенных проблем. И прежде всего, это относится к национальной». Общество на каждом этапе своего развития встает перед необходимостью решения новых задач. Качественное преобразование различных сторон жизни общества резко усиливает значение человеческого фактора, что неизбежно влечет за собой повышение роли языка. Процесс обновления, происходящий в стране, меняет требования к использованию языков [6].

Полиязычие предполагает учет таких важнейших факторов, как действенность и эффективность языкового планирования, социально-экономические условия жизни, отсутствие или наличие смешанных браков и их удельный вес, этнодемографические и культурно-образовательные процессы, профессиональные, гендерные, возрастные и иные особенности, среда проживания, внутренняя и внешняя миграция и др. Все эти факторы находятся в тесной взаимосвязи и определяют языковой выбор и предпочтения. Полиязычие Казахстана – вполне очевидный и реальный факт нашего времени. [7].

Образование всегда было сферой, где решаются насущные проблемы любого государства и в определяющей мере обозначаются перспективы процветания. Сохранение лучших казахстанских образовательных традиций, обеспечение студента европейскими стандартами обучения, развитие языковой компетентности студента (то есть владение тремя языками: казахским, русским, английским) – актуальные задачи образования Республики Казахстан. В 2007 году был принят проект - «Триединство языков». Этот проект можно считать приоритетным направлением образовательной политики нашей страны. Но есть сторонники и противники этого проекта. По мнению противников, английский и русский языки доминируют над казахским языком. Они считают, что нужно прекратить обучение трехязычию с ранних лет. На наш взгляд, если мы сделаем акцент на русский и английский языки, то можем ослабить роль государственного – казахского языка. Мы должны поддерживать на одном уровне все три языка, а в определенных ситуациях отдавать предпочтение казахскому языку. Замечается и такая ситуация: год за годом количество

студентов русского отделения уменьшается, в казахских средних школах качество преподавания русскому языку становится хуже. В сельских школах ощущается острая нехватка учителей русского языка.

Уровень знания казахского и русского языков неодинаков. Так в Южноказахстанской, Жамбылской и Кызылординской областях сфера употребления казахского языка гораздо шире, чем в других областях, в которых широко распространен русский язык. В связи с этим необходимо установить баланс между казахским и русским языками, а затем мы можем приступить к интенсивному изучению английского языка.

Чтобы создать уникальный казахстанский вариант развития поликультурности, студент высшего учебного заведения, должен, употребляя несколько языков, формироваться как поликультурная личность. И о полиязычном образовании можно говорить тогда, когда, кроме изучения иностранных языков, учебные дисциплины, например, анатомия, биохимия, биофизика, кардиология и т.п. преподаются на внедряемом языке.

Международный стандарт уровня владения несколькими иностранными языками требует от нас формулирования концепции полиязычного образования, предполагая образование новой полиязычной личности при определенной системе обучения. Студенты нуждаются в специальных технологиях обучения. Необходимо обеспечить одинаковое качество преподавания, кроме того, главным вопросом является идентичность содержания учебных дисциплин при преподавании на нескольких языках [8].

Для того, чтобы бакалавр в будущем успешно вступил в международное сотрудничество в профессиональной сфере, он должен владеть языками на уровне мировых стандартов. Об этом говорится в Государственной программе развития образования в Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы. В Государственном общеобязательном стандарте образования задачей обучения английскому языку будущих бакалавров, обучающихся в лингвистических университетах, определена подготовка к иноязычным контактам в деловой и профессиональной области. К сожалению, результат ежегодного мониторинга обучения общему и специальному иностранному языку позволяет сделать вывод, что динамика иноязычной компетентности выпускников не замечается.

Проанализировав обстоятельства, мы полагаем, что основными проблемами невысокого уровня иноязычной компетентности студентов является:

1. Нехватка преподавателей, профессионально владеющих методикой преподавания английским языком.
2. Низкий уровень обучения английскому языку в средних школах.
3. Низкая обеспеченность учебниками казахских отделений в университетах.

Отечественный профессиональный иностранный язык требует внедрения эффективного информационно-методического обеспечения с учетом мультязычной образовательной среды медицинского вуза Республики Казахстан. Основной целью учебного процесса в высших учебных заведениях является – формирование и развитие профессиональной иноязычной

компетенции учащихся. В наше время полное профессиональное образование мы можем получить тогда, когда овладеем тремя языками, так как студент становится зависимым от возможности получения качественной информации. Основным источником информации является литература на английском языке. В 2011 году на английском языке было издано 550 тыс., на русском языке - 97 тыс., на казахском языке - 2300 книг. Следуя этой информации, коэффициент таков: 1 (книга на казахском) = 200 (книг на английском). Научные труды в сфере медицины: на английском языке - 14000, на казахском языке - 147 книг. Обучение английскому языку (профессиональному) проводится в основном по российским изданиям, а отечественные книги не имеют широкого распространения [9]. Например, студенты Карагандинского государственного медицинского университета изучают английский язык по российскому изданию «Гэотар-Медиа». В типографии КГМУ за последние пять лет изданы следующие учебно – методические пособия:

- «Қазақ халқының мәдениеті және салт-дәстүрлер туралы мәтіндер жинағы» (Автор - Кенжебекова Р.С.)
- «Ағылшын тілі бойынша жаттығулар жинағы» (Авторы - Сарыбаева А.О., Кенжебекова Р.С.)
- «Қазақстан, Германия мәдениеті» (Авторы - Елубаева К.И., Ускенбаева С.Т.)

Программа полиязычного обучения предусматривает использование новой модели образования, способствующей формированию конкурентоспособного в условиях глобализации поколения, владеющего языковой культурой. Владение студента казахским, русским и английским языками дает ключ к мировым рынкам, науке и новым технологиям, является основой будущего демократического мира. Сейчас делаются первые шаги к внедрению новой модели образования в вузах: реформируются стандарты образования, открыты отделения, где преподавание ведется на трех языках. Следует отметить, что программа полиязычного образования, внедряемая в Казахстане, является уникальной и подразумевает, в отличие от западных аналогов, параллельное и одновременное обучение на трех языках. Целью данной программы является реализация полиязычного образования, направленного на подготовку высококвалифицированных, конкурентоспособных специалистов, обладающих языковой компетенцией на основе параллельного овладения казахским, русским и английским языками, мобильных в международном образовательном пространстве и на рынке труда, способных к межкультурной коммуникации. Реализация полиязычного образования требует расширения образовательного пространства, обмена опытом, увеличения лингвистического капитала казахстанцев и формирования поликультурной личности, эффективно функционирующей в условиях глобализации и плюралистического демократического общества [10].

В целях дальнейшего улучшения работы в сфере полиязычия в высших учебных заведениях, на наш взгляд, необходимо выделить дополнительные часы по профессиональному английскому для студентов, организовывать языковые

стажировки и обучение преподавателей, открыть лабораторные классы по изучению языка, активизировать работу научных центров по внедрению полиязычия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» // Казахстанская правда - 2007. – 15 августа
2. Назарбаев Н.А. Общенациональная ежедневная газета «Казахстанская правда» от 15.05.2008 г., №101-102 стр. 2-3
3. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 28 февраля 2007 год.
4. Назарбаев Н.А. Стратегия трансформации общества и возрождения европейской цивилизации. – М., 2000. - С.16-18.
5. Исмагилова Л.Р. Полилингвизм как компонент экономической культуры. дис. ... канд. соц. наук. Казан. гос. фин-экон. институт, Казань, 2005
6. Хасанов Б. Х. Национальные языки, двуязычие и многоязычие: поиски и перспективы. - Алма-ата: Казахстан, 1989. – 136 с.
7. Сулейменова Э. Д. Макросоциоллингвистика. – Алматы: Қазақ университеті.2011. - 404 стр
8. Кондубаева М.Р. Научно-исторические основы формирования культуры речи двуязычного учителя-словесника: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. - Алматы, 1995. - 339 с.
9. Сағадиев Е. Үш тілді үйрену – үлгі етер үрдіс. // Егемен Қазақстан. - 2014. - 1 қаңтар
10. Полиязычие в системе образования Казахстана, http://bibl.tarmpi.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=140&Itemid=99&lang=ru

УДК 94(560):355.48

Қызайбай Г.А., магистр,
Ділдабек Ұ.Қ., магистр
«6В023-Тілдер және әдебиет (Аударма ісі)
Абылай хан атындағы ҚХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
email: gulzat.555@mail.ru, scarlet95@mail.ru
+7 708 755 2801, +77084785480

**«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША БІЛІМ
БЕРУ ЖҮЙЕСІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ**

Түйін: «Рухани Жағыры» бағдарламасы 2017 жылғы 12 сәуірде Мемлекет басшысының бұйрығымен жарияланған. «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту» мақаласының ережелері негізінде жасалды. Онда жаңа тарихи кезеңдегі ұлттың басты мақсаты айқындалған: рухани және мәдени құндылықтарды сақтау және арттыру, әлемнің дамыған 30 елінің қатарына кіру. Бағдарламада осы мақсаттарға жетуге бағытталған бірнеше жоба қарастырылған.

Тірек сөздер: интеграция, зерттеу, бағдарлама, интеллектуалды білім беру.

Kyzaibay G., MA,

Dildabek U., MA,

«6B023-Languages and Literature (Translation Studies)»

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: gulzat.555@mail.ru , scarlet95@mail.ru

+7 7087552801,+77084785480

MODERNIZATION OF EDUCATIONAL SYSTEM ACCORDING TO «RUKHANI ZHANGIRU» PROGRAM

Abstract: The program «Rukhani Zhagyru» was developed on the basis of the provisions of the Head of State's article “A Look into the Future: Modernization of Public Consciousness”, which was published on April 12, 2017. It outlines the main goal of the nation for a new historical period: to preserve and enhance spiritual and cultural values, to enter 30 developed countries of the world. The program provides for several projects aimed at achieving these goals.

Keywords: integration, research, program, intellectual education.

Еліміздің ұлттық білім беру жүйесінде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келеді. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, туған өлке туралы түсініктер оқу- тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс-шараларда Отансүйгіштік сезімді дамытуға, ұлттық салт- дәстүрді сақтау, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда.

Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет.

Тәуелсіздік жылдарында қыруар жұмыс жасалды. Біз он мыңдаған жасты әлемнің маң-дайалды университеттерінде оқытып, дайын-дадық. Бұл жұмыс өткен ғасырдың тоқсаныншы жыл-дарының басында қолға алынған «Болашақ» бағдар-ламасынан басталды. Елімізде өте жоғары деңгей-дегі бірқатар университеттер ашылды, зият-керлік мектептер жүйесі қалыптасты. Басқа да көптеген іс тындырылды.

Дегенмен, білімнің салтанаты жалпыға ор-тақ болуға тиіс. Оның айқын да, бұлтартпас себеп-тері бар. Технологиялық революцияның беталы-сына қарасақ, таяу онжылдық уақыт-та қазір-гі кәсіптердің жартысы жойылып кетеді. Экономиканың кәсіптік сипаты бұрын-соңды ешбір дәуірде мұншама жедел өзгермеген.

Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағ-дайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгер-туге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді.

Осыны бек түсінгендіктен, біз білімге бөлі-нетін бюджет шығыстарының үлесі жөнінен әлем-дегі ең алдыңғы қатарлы елдердің санаты-на қосылып отырмыз. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жас-тары-мыз басымдық беретін межелердің қатар-ында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді.

«Рухани жаңғыру» - еліміздегі білім берудің бүтіндей жүйесінің, оның ішінде жоғары мектеп үшін айрықша «мүмкіндіктер кеңістігіне» айналуға.

Тағы бір басқадай мысал, ол түрлі ғылыми салаларды қамтыған зерттеулердің интеграциялануы. Көп жылдардан бері университетіміздің студенттері археологиялық қазба жұмыстарына қатысуда. Ағымдағы жылы олардың қатарына басқа мамандықтардың да өкілдері қосылды. Университетіміздің экологиялық зерттеулер зертханасы «Шығыс Қазақстанның киелі орындарының атласы және электронды картасы» жобасы аясында жүргізілген далалық жұмыстардың нәтижесінде алынған археологиялық артефактілерге арнайы зертханалық зерттеу жұмыстарын жүргізуді бастады. Кешенді зерттеулердің нәтижесіне болашақ IT-мамандарының тікелей қатысының болуы көңілге үлкен сенім ұялатады. Мұндағы нәтиже - студенттердің нақты істі өз қолдарымен атқарып, оны сезінулерінде жатыр. Аса маңызды міндеттердің бірі - білім алушылардың әлеуметтік құзіретін қалыптастыру. 2017 жылы университетке қабылданатын студенттер үшін бакалавриаттың кәсіби тәжірибесі бағдарламасына 15 сағат көлемінде қосымша білім беру үшін «Әлеуметтік кредит» курсы енгізілді. Жоғары білім беру мамандықтарының қосымша оқыту түрлері типтік оқу жоспарындағы таңдау компоненті есебінен бөлініп отырған қаржы, жоғары оқу орнының күндіз оқитын бөлім студенттері үшін 60 000 сағат жалпы пайда әкелмек. Қазіргі таңда елімізде әлемдік 100 үздік оқулықты қазақ тіліне аудару жұмыстары басталып та кетті. Отандық университеттердің тұлғаны дамытуға қажетті әлемдік үздік оқулықтарды қазақ тіліне аудару бастамасын өздеріне алуға толық мүмкіндіктері бар. Бүгіндері біздің университет аталған бағыт бойынша 5 кітапты аудару жұмыстарына кірісті.

Осы мәселелерді іске асыру үшін ең бірінші қажеттілік - жастарды Елбасының еңбектерімен кең ауқымды танысуға мүмкіндіктер туғызу. Бұл үшін біздің университет «Планшетті білім беру» жобасын әзірледі. Мұны жүзеге асырудың кілті ретінде планшеттерге Елбасының кітаптарының және бағдарлама аясындағы басқа да материалдардың электронды нұсқаларын енгізу

қарастырылған. «Планшетті білім беру» жас мөлшерлері мен білім деңгейлері әр түрлі жастар арасында бағытты және қолжетімді насихат жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл жерде күн көрісі және қорғалуы төмен әлеуметтік топтардан шыққан жастардың, балалар мен жасөспірімдердің көшбасшыларына айрықша мән беріледі. Жұмыстың нәтижелілігі тұрғындармен жүйелі түрде қарым-қатынас орнатумен тікелей байланысты.

Бүгінгі таңдағы ең маңызды мәселеге көңіл аударуымыз керек. Рухани жаңғыру бағдарламасы, шын мәнінде қоғамдық сананы өзгерту бағытындағы гуманитарлық ғылымдағы инновациялық серпіліс. Алайда кез-келген ашылулардың ғылымилығы оның методологиялық дайындығымен анықталады. Сондықтан да бүгінгі таңдағы жоғары мектептің, гуманитарлық ғылымдардың алдындағы маңызды міндет - «Рухани жаңғыру» бағдарламасының методологиясын негіздеу болып табылады. Методологияның өзін, күрделі теориялық және тәжірибелік міндеттерді жүзеге асыру мен қолданудағы дүниетанымдық қағидаларының жиынтығы деп, кең мағынада түсінуіміз керек. «Рухани жаңғыру» бағдарламасының методологиялық негізінде Елбасының еңбектері тұруы тиіс. Ол үшін түрлі салалардағы ғылыми ойлардың кең ауқымдағы интеграциясы қажет. Бүгінгі әлемдік бәсекелестік заманында бізге сергектік пен серпіліс керек. Тұңғыш Президентіміздің тың идеялары жана нәтижелі көкжиектерге бастайтын серпіліс. Ал жоғары оқу орындары қоғамдағы қоғамдық сананы жаңғыртудың қозғаушы күші болуы тиіс. Басты мақсат - түсіндіруден әрекетке көшу болмақ.

Егер осыған дейін білім саласында басты мақсат оқушыға нақты білім, ғылым негіздерін оқыту болса, қазір елжандылыққа, адамгершілігі рухани жағынан қалыптасқан, құзыретті жеке тұлға, рухы биік патриот етіп тәрбиелеу басты мәселе екенін естен шығармауымыз қажет. Өйткені еліміздің болашағы қандай болатыны балаларымыздың бойына қандай тәрбиені сіңіретінімізге тікелей байланысты. Менің түсінігім бойынша патриотизм көрінісі өзінің кіндік қанын тамған жерге, өскен ауылына, қалаң мен аймағына халқының мәдениеті мен салт-дәстүрлеріне деген сүйіспеншіліктен басталады. Барлық уақытта бүкіл адамзаттың өмірінде білім әр адамның өмірінің ажырамас бөлігі болды. Және, қазіргі білім берудің маңызды ерекшелігі оның басты құралы, жас ұрпаққа сабақ беретін адамзат қоғамының бөлігі, мұғалім болып табылады. Бірақ біз өзімізге және балаларымызға білім беріп, білетін мұғалімдерді ұмытпауымыз керек, сондықтан қазіргі заманғы нарық жағдайында толыққанды маман болу керек. Осы орайда Қостанай облысының мектеп педагогтарына арасында 2018 жылғы 28 ақпанында «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы білім алушылардың заманауи құзыреттілігін қалыптастыру» тақырыбындағы облыстық ғылыми-практикалық конференциясы өткізілді.

Конференцияға облыстың барлық аймақтарынан 120 адам қатысты. Конференцияның пленарлық бөлімінде «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ мектепке дейінгі және жалпы білім беру әдістемелік кабинет басшысы, педагогика ғылымдарының магистрі Набатникова Татьяна Ивановна, Қостанай ауданы әкімдігінің білім беру бөлімінің басшысы Салмагамбетова

Маржан Дүйсембаевна, Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты, доцент, тарих ғылымдарының кандидаты, оқу-әдістемелік басқармасының басшысы Наурызбаева Эльмира Кенжеғалиқызы өз баяндамаларын жасады. Негізгі мақсаты-облыстық білім беру ұйымдарында «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру тәжірибесін көрсету және тәжірибе алмасу болатын. Конференция төңірегінде Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы ХХІ ғасырдағы ұлттық сана туралы айқын түсінік беріледі. Қоғамның рухани жаңғыруы, әр адам санасының жаңғыруына қатысты бәсекелестік қабілет, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, ревалюциялық емес эволюциялық жолмен даму, сананың ашықтығы бағыттары туралы айтылады. Қандай халық болмасын өзінің ұлттық болмысын мен халықтық тәлім-тәрбие қазанында қайнап, жетілуі тиіс, яғни ұлттық кодты сақтай білуі тиіс дегенді білдіреді. Тарихымыз тереңнен тамыр алатын, бабаларымыздан қалған рухани-бай мұраларымызды ұрпақтар бойына сіңіру азаматтық борышымыз. Қорыта айтқанда Елбасымыздың рухани жаңғыру бағдарламасында жастарымызды отан сүйгіштікке тәрбиелеу мақсатында жас ұрпақты ойлы да іскер, жігерлі де батыл, өзіне-өзі сенімді, интеллектуалды деңгейі биік, жан-жақты азамат ретінде қалыптастыруда жалпы ұстаздар қауымының қызметі өлшеусіз. Еліміздің жеткен жетістіктері аясында жас ұрпақты Отанын сүйуге, ол үшін аянбай қызмет етуге тәрбиелеу – біздің басты міндетіміз. Елбасшысының болашаққа бағдар «Рухани жаңғыру» бағдарламасын қолдап, халқымыздың жарқын болашағының кепілі-іліміздің ұл-қыздарын тәрбиелеп, отанымыздың бақыты үшін еңбек ете берейік.

Қорытынды. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр...

ӘДЕБИЕТ

- 1 Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.
- 2 Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы. – Алматы, «Әдебиет әлемі», 2013. -500 бет.
- 3 «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.
- 4 Қазақстан ғылымы: талдамалық шолу. Наука Казахстана: аналитический обзор. Астана, 2013. – 192 бет

Исмаилова Ф.Е.,
ф.ғ.д., профессор,
Шалшыкбаева Г.О.
п.ғ.магистрі
Абылай хан атындағы
Қазақ Халықаралық Қатынастар
және Әлем Тілдері
Университеті
Алматы, Қазақстан

ШЕТТІЛДІК ӘДЕБИ БІЛІМ БЕРУДІҢ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» АЯСЫНДАҒЫ ЖАҢАША БЕТБҰРЫСЫ

Түйін: Мақалада қазіргі мәдениетаралық кеңістіктегі көркем аударма мәселесінің өзектілігі қарастырылып отыр. Көркем аударма ұлттық әдебиеттердің өзара ықпалы мен өзара баю құралы, сонымен қатар ол әлемдегі әртүрлі ұлт жазушыларын, рухани құндылықтарды тарату мен насихаттау жолы болып табылады. Көркем аударма барысында лингвистикалық және мәдениеттанымдық ерекшеліктерді ескеру және жеткізу көркем аударманы мәдениетаралық қатысым құралы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: шеттілдік білім беру, көркем аударма, мәдениетаралық кеңістік, әлем әдебиеті, рухани құндылықтар, мәдениетаралық қатысым.

Ismailova F.E,
Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Shalshykbaeva G.O
Master of Pedagogical Sciences
Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and
World Languages
Almaty, Kazakhstan

FOREIGN LITERARY TEACHING IN THE FRAMEWORKS OF "SPIRITUAL RENEVAL"

Abstract: The article presents the relevance of literary translation in the modern intercultural space. Literary translation is a conductor and mediator of mutual influence and mutual enrichment of national literatures, it plays a special role in the promotion and popularization of spiritual values of national writers of the world.

Taking into account the linguistic and cultural features of literary texts allows us to consider literary translation as a meaning of intercultural communication.

Keywords: foreign language education, literary translation, intercultural space, world literature, spiritual values, intercultural communication.

Әлемдік әдебиеттің үздік туындылары жинақтамалы сипатта, олар бүкіл әлем жазушыларының ойын жинақтаған туындылар. Мұндай туындылар автордың ойын, дүниетанымын және әлемді қабылдауын көрсетеді. Көркем әдебиет ең қажетті, әрі кең таралған өнер қазынасы. Әдебиет көркем сөз өнері болғандықтан, өнер туындыларының ішіндегі ең ізгілікке шақыратын, әрі ізгілікке баулитын өнер болып табылады. Сөз өнерінің шеберлері жеке тұлғаны ізгілікке шақыра отырып, оқырманды рухани байытады. Сонымен қатар өз туындыларында олар жалпы адамзатқа ортақ мәселелерді көтереді. Көркем шығарма кейіпкері арқылы адам жан дүниесін, ойын, көңіл-күйін, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін бейнелейді. Көркем шығармада адамзатқа тән мәселелер көтерілсе, оқырман осы шығармадан өзіне қажет сұрақтардың шешімін таба алады. Мұндай шығармалар өте құнды шығармалар, осындай құнды шығармаларды жоғары эстетикалық талғамы бар оқырманға оқуға мүмкіндік беретін әрине көркем аударма болып табылады.

Көркем аударма ұлттық әдебиеттердің өзара ықпалы мен өзара баю құралы болып табылады. Әртүрлі ұлт жазушыларының көрнекті туындылары түрлі әлем тілдеріне аударылды, Шекспир, Драйзер, Бальзак, Гете, Абай, Әуезов және де басқа әдеби сөз шеберлерінің шығармалары әлемдік әдебиеттің қазынасынан орын алды және де олар халықаралық кеңістікте көп ұлтты оқырмандар аудиториясын рухани байытуда, оқырмандары мен ғалымдарды шығармашылықпен қамтуда. Тәуелсіз және еркін еліміз Қазақстанның халықаралық аренадағы күннен-күнге артып отырған беделі, әлемдік қауымдастықпен қарым-қатынастардың артуы, қазақ халқының тарихы, мәдениеті, жетістіктеріне деген әлемдегі қызығушылықтың артуы мақала тақырыбының өзектілігінің нақты айғағы. Көркем аударма, сөзсіз, ұлттың рухани құндылықтарын тарату мен насихаттауда үлкен рөл атқарады. Көркем аударма кәсіби іс-әрекет түрлерінің ішіндегі ең күрделісі болып табылады. Аудармашы шет тілдерін өте жақсы меңгерумен қатар шығармашыл тұлға болуы қажет. Бұрынғы өткен жазушылар бірнеше шет тілдерін меңгеруді өздеріне талап ретінде қойған, олар осылайша әлемде аты белгілі болған, жазушының есімін асқақтатқан көркем әдебиет шедеврлерін түпнұсқада оқи алған. Сапалы түрде жасалған аударма аудармашыдан жоғары деңгейдегі шеттілдік білімді қажет етеді, бұл білім өз кезегінде кәсіби маңызды құзыреттіліктер қалыптасуына мүмкіндік береді.

Академик Құнанбаева С.С. былайша атап өтті: «Шеттілдік білім берудің алдыңғы қатарлы қазіргі тұжырымдамасы ретінде мәдениетаралық-қатысымдық теория тіл мен мәдениетті қатар оқытуға бағытталған, тіл ұлттық қауымдастықтың әлеуметтік – мәдени ерекшеліктерін жеткізуші транслятор

ретінде қарастырылады және де ол ашық әлем жағдайында өзара түсінушілік пен өзара ықпалдастықтың жолы болып табылады».[1]

Толыққанды көркем аударма шығарманы басқа тілдік мәдениет аясында қайта құру, түпнұсқадағы ел реалияларын сақтау, бірақ оларды басқа ұлт өкілдеріне түсінікті түрде жеткізе алу, шығарма мазмұнын, басты идеясын және автор стилін сақтай отыра аудару болып табылады. Көптеген зерттеулерде аударма жұмысының нормативтік жағы аударманың тарихи-әдеби қызметіне және аударма әдістемесінің нақты элементтеріне байланысты болып келеді. Аударманы мұндай тарихи-әдеби тұрғыдан қарастыру әдебиетаралық байланыстар мен қатынастар мәселесіне, яғни аударманы әдебиетаралық қатысым көрінісі ретінде қарастыруға қатысты болып отыр. Яғни, бұл жағдайда аударма ісі жеке дара қарастырыла алмайды, автономды аумақ бола алмайды, ең алдымен аударма ісі ұлттық әдебиет дамуының белгілі бір кезеңін қамтиды, сонымен қатар кең ауқымдағы әдебиетаралық қатынастарды да қамтиды. Аударманы нормативтілік жағынан объективті түрде талдау жалпыға ортақ міндетке бағынады, ол аударманың әдебиет тарихындағы функционалдық маңызы, яғни кең мағынадағы, мәдениетаралық мәнмәтіндегі маңызы болып табылады. Бұл үшін негізгі әдістемелік мәселелер теория жүзінде шешілуі қажет.

Қазіргі кезде аударма ұғымы ақпараттық іс-әрекеттің ерекше түрі және әлемдік мәдени және интеллектуалдық кеңістікті игеру жолы болып табылады. Аударма көркем әдеби мәтіндермен жұмыс істеу өнері ретінде қарастырылады, өйткені мұнда практикалық міндеттермен қатар ақпараттық-ағартушылық міндеттер және де өте жоғары тарихи-мәдени, филологиялық міндеттер шешіледі. Аударма мәселесі ұлттық әдеби шығармалар туындап жатқан кезде өзекті бола береді. Көркем аударма - бұл мәдениеттер қатысымы, мәдениеттің жеке бір феномені, сонымен қатар ол мәдени өзгешелікті түсіну жолы. Аударма түпнұсқаны басқа мәдениет жағдайында интерпретация жасау болып табылады. Көркем әдеби аударма мәтіндері үшін ең маңыздысы мәдениеттанымдық қызмет. Көркем аударма мәтіннің мәдени жағын дұрыс жеткізе алса, оқырман басқа мәдениет жайлы дұрыс ақпарат алады. Кез-келген этникалық қауымдастықта тіл жүйесі мәдени ерекшеліктерді анықтауға, тануға, білуге мүмкіндік береді, яғни тіл белгілі бір мәдениет жайлы басқа мәдениетке ақпарат береді. Мәдениет мәдени қатысымға негізделген ықпалдастық бағытында дамиды, яғни тіл өзара ықпалдастық құралы қызметін атқарады. Тілде қолданылатын белгілі бір категориялар мен ұғымдар бір тілде болуы мүмкін де, ал екінші тілде болмауы мүмкін және де салыстыруға келмеуі мүмкін. Басқа мәдениеттің көркем әдеби мәтінін түсінуде аударма лингвистикалық және мәдениеттанымдық жақтарынан эквивалентті болған кезде ғана мәдениетаралық қатысым нәтижелілігі іске асады. Аударманы дұрыс іске асыру, ең алдымен мәдениеттанымдық тұрғысынан дұрыс жасау әртүрлі қатысымдық қателіктерді жібермеуге мүмкіндік береді, бұл қателіктер көптеген жағдайларда мәдени ерекшеліктерді білмегендіктен орын алады және де қатысым барысында түсініспеушілікке алып келеді. Мәдениетаралық қатысым тұрғысынан алғанда көркем әдеби

аударманың мақсаттары мынадай: көркем әдеби шығарманы бір мәдени ортадан басқа бір мәдени ортаға жеткізу, түпнұсқаның мәдени ерекшеліктерін мүмкіндігінше жоғалтпауға тырысу, шығарманың мәдениетаралық құндылығын барынша сақтау.

Аударма ұлттық тіл жағдайының көрінісі, тілдің даму деңгейінің көрінісі болып табылады, қоғамдағы әдеби қызығушылықты көрсетеді және де ұлттың рухани, интеллектуалдық бейнесін анықтауға мүмкіндік береді. Сондықтан да болар, соңғы кезде аударма мәдениеттанымдық құбылыс ретінде қарастырылуда, өйткені аударма тілдер шекарасын ғана асып өтпейді, сонымен қатар мәдениеттер шекарасынан өтеді, ал бұл үрдіс кезіндегі мәтін басқа тілдік жүйеге ғана өтіп қоймай, басқа мәдениет жүйесіне де енеді. Аудармада мәдениеттанымдық ерекшеліктерді ескеру дегеніміз тілдік кедергілермен қатар мәдениет кедергілерінен өту болып табылады, яғни көркем әдеби аударма мәдениетаралық қатысым құралы екені сөзсіз. Аудармашы, екі мәдениет ерекшеліктерін қарастыра отырып оларды өзі жақсы білуі, түсінуі тиіс, осылайша бір мәдениеттің ақпаратын екінші мәдениетке барабар жеткізе алуы тиіс. Кәсіби аударманың бөлінбес бір бөлігі қатысымдық барабарлық, яғни мәтіннің басқа бір мәтінді функционалдық, мазмұндық және құрылымдық жақтарынан толықтай ауыстыра алуы.

Қорыта кетсек, көркем әдеби аударма мәдениеттанымдық қиылыс, мұнда тіл мен ойлау мәселелері, тіл мен мәдениет мәселелері, ұлт және жеке тұлға мәселелері ұғымдық, мәдени, тұжырымдық, тілдік әлем бейнесінде тоғысады, барлығы жинақтала мәдениеттанымдық қатысымды қамтамасыз етеді, яғни әртүрлі ұлттық мәдениеттер өкілдері болып табылатын қатысым әрекетінің қатысушылары арасында өзара түсіністік іске асады.

ӘДЕБИЕТ

1.Құнанбаева С.С.Современное иноязычное образование: методология и теории. – Алматы: Эдельвейс, 2005 – С.6

2.Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика. – Москва: Феникс, 2006 – 320 с.

3.Оболенская Ю.Л. Художественный перевод и межкультурная коммуникация. – Москва :Высшая школа, 2006 – 240 с.

ӘОЖ 323.1

Қарабаева З.М.,

т.ғ.к, доцент

Маулен А.Б.,

магистр

Абылайхан атындағы ҚХҚжӘТУ

Karabaeva_zapixan@mail.ru

Aiganym.maulen1995@gmail.com

РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚ: БІЛІМ ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛІЛЕТТІ ЖАСТАР

Түйін:Мақалада авторлар білім мен ғылымды инновациялау және модернизациялау бағытын айта отырып, жастарға рухани адамгершілік құндылықтарын дәріптеуде білім мен тәрбие беру мәселелерін баяндайды.

Тірексөздер:Білім, тәрбие ,модернизация, инновация, рухани, құндылық, грант, бәсеке, стандарт, кәсіби, технология.

Қарбаева Z.M.,
Т.К., Associate Professor
Maulen A.B.,
master
Abylaykhan atyndaғы ҚНҚzhӘТУ
Karabaeva_zapixan@mail.ru
Aiganym.maulen1995@gmail.com

SPIRITUAL VALUES: EDUCATION AND COMPETITIVENESS OF YOUTH

Abstract:In this article, the authors elaborate on innovation and modernization of education and science,also bring up the issue of nurturing the humanistic values, educational and upbringing problems.

Keywords:Education, upbringing, modernization, innovation, spirituality, value, grant, competition, standard, professional, technology.

Білім мен ғылымды инновациялау мен модернизациялау экономикалық дамудың басты бағытына айналған мына ғасырда жастарға дұрыс бағдар беру үлкен міндет. «Жасында не ексең –соны орасың» демекші, еліміздің ертеңі қандай болатыны ол өсіп келе жатқан жастар қолында оның болашағы қандай болатыны берілетін тәрбие мен білімде. Білім беру арқылы жастарға рухани адамгершілік құндылықтарын егу арқылы, ең алдымен адам етіп өсіріп, азамат деген атқа лайық болуына ықпал ету.

Мемлекетіміз биылғы жылды елімізде 2019 жыл Жастар жылы болып жариялады. Мұндағы мақсат – жастарға жан-жақты қолдау көрсетіп, қоғам өміріндегі белсенділігін арттыру. Қазақстанның ертеңі қандай болатыны ол өсіп келе жатқан жастар қолында оның болашағы қандай болатыны көп жағдайда қамқорлыққа байланысты. Қамқорлықты жүзеге асыру: Қоғам,ата-ана, оқу орындары.

Мемлекетіміз жастарға бүгінде басым көңіл бөлуде,өйткені жастар заманға сай, өмір сүріп, жұмыс істеу керек.

Бірінші мүмкіндік, жас мамандарды ауылға тарту мақсатындағы «Дипломмен ауылға», экономикалық және жұмыспен қамту

бағытындағы «Бизнестің жол картасы», «Жұмыспен қамту-2020», білім беру саласындағы қосымша гранттар және шетелде білім алуға мүмкіндік беретін «Болашақ» Халықаралық стипендиясы, «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы, «Серпін» бағдарламасы «Жас отбасы», «7-20-25» бағдарламасы аясында баспана болудың мүмкіндіктері, Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту бағытындағы бағдарламалардың барлығы еліміздің түкпір-түкпірінде жүзеге асырылып жатыр.

Екінші бір мүмкіндік, жастар ұйымдарының жұмыстары. Алдымен бұл қатарға Елбасымыз төрағасы болып табылатын «Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанатын айтуға болады. 2013 жылы құрылған «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, «Қазақстан жастары» қоғамдық ұйымы, ел бойынша мындаған студенттің басын біріктіретін «Қазақстан студенттері альянсы» РСҚ, «Жасыл ел» еңбек жасақ ұйымы, «Жастар» маслихаты қоғамдық қорлары бар.

Үшінші бір мүмкіндік, бүгінгі күні жастар саясатын жүзеге асырудың мемлекеттік ұстанымын айқындайтын маңызды құжаттар: «Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясаты туралы» ҚР Заңы және «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы ҚР Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы қаулысы Елбасының бастамасымен қабылданған.

Төртінші бір мүмкіндік, білім беруде Елбасының Бес әлеуметтік бастамасы аясында 20 мың қосымша грант бөлініп, студенттер үшін жатақханалар ұсынылды. Сонымен қатар, «Жас маман» бағдарламасы аясында 20 университет пен 180 колледжді заманауи жабдықтармен жабдықтау, 210 мың білікті мамандар даярлау, ЖОО мен колледж студенттерін бизнес негіздеріне оқыту қарастырылған. Сондай-ақ волонтер студенттердің шәкіртақысын 30%-ға көтеру көзделген. Биыл жас ғалымдар үшін білім саласында да ғылым гранттары, кәсіпкерлік саласында да жастар өкілдері үшін гранттар бөлінген.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында: «Болашақтың табысты экономикасы білім беруіне, халықтың дағдылары мен қабілетіне инвестициялайтындар болмақ. Білім беруді әлеуметтік қажеттіліктерге жұмсалатын шығындар ретінде ғана емес, экономикалық инвестициялар ретінде түсіну қажет. Білімге негізделген экономика және қоғам, өмір бойы оқыту – бәсекеге қабілеттілік пен жаңа технологияларды қолдану проблемаларын шешудің, әлеуметтік бірлікті, тең мүмкіндіктер мен өмір сапасын жақсарту тәсілдері болуы тиіс» деп, қоғам мен мемлекеттің алдына үлкен жауапкершілік жүктеп отыр.

Білім қазіргі кезде білім жай ғана қажеттілік емес ол ХХІ ғасырда бәсекеге төтеп берудің ең маңызды жолы деп айтуға да болады. «Табысты болудың ең басты факторы ол білім екенін әр адам терең түсінуі керек». Жастарымыз әрдайым басымдылықты білімнен көрсетіп, бірінші орында тұруы шарт. Себебі құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен жоғары қоятын ұлт қана табысқа жетеді. Білім - табысты болудың ең басты факторы. Қазір әлемде

экономика, өнеркәсіп, технология өте тұрақсыз, өйткені ол қарқынды жылдамдықпен алға жылжуда. Ал оларды бірден игеріп кететін жастар Қазақстанда да болуы шарт. Менің ойымша бәсекеге қабілеттілік дегеніміз осы. Алдағы уақытта ұлттың табысты болуы оның табиғи қазыналарымен емес, адамдарының білімділігі және бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, ХХІ ғасырға лайықты қасиеттер мен стандарттарға сай болуы керек. Соның ішінде компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, рухани және мәдени тәрбиелілік ол әр адамның алға қадам басуына, алғылардың бірі болуына жетелейтін факторлар. Осыған байланысты, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» секілді бағдарламалар барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы» екенін көрсетеді. Білім беру саласында көптеген модернизациялар жүргізіліп жатыр. Орта білім берудің 12 жылдық моделі, кәсіптік және техникалық білім берудің мазмұнының жаңартылуы, электронды оқыту, зияткерлік мектептер арқылы жоғары оқу орындарына дарынды шәкірттер дайындау, жоғары оқу орындарына қойылатын жаңа талаптар, магистрлар мен PhD докторларды дайындау арқылы университеттік білімді жаңа деңгейге көтеру бірқатар инновациялық жобаларға бастама болып, инновациялық оқыту әдісі кеңінен қолданыла бастады. Міне, осыншама істеліп жатқан шаралар жастарды бәсекелістікке даярлау. Бәсекеге қабілеттілік білім мен ғылымда, саясат, экономика, технологияда, яғни барлық салада болуы міндет. Бәсеке болған жерде жастар өзінің ең сапалы қызметін ұсынып, өз шығармашылығы арқылы бүкіл дүние жүзіне танылған көптеген таланттар қатарына қосылады. Жастардың бүкіл әлемдік білім беру кеңістігіне ұмтылыстары, қоғам дамуындағы қалыптасып отырған жаңа жағдайларға, тыңнан туындаған мәселелерге, өзгеріп жатқан өмірге бейімделу қажеттілігінен туындап отыр. Сол жолдың бірі қазіргі жағдайында білім берудің болашағы қоғамның даму үдерісімен, білімнің ғылыми интеграцияға ұмтылуымен, қоғамда жинақталып және үнемі өсіп отыратын, ақпарат көлемінің әр түрлі тегімен анықталады. Интеграция мен жаһандану қатар жүріп келе жатқан заманда жоғары оқу орындарындағы білім берудің сапасын жақсарту мақсатында күнделікті сабақтарын ізденпаздықпен өткізетін оқытушының жұмысы нәтижелі болмақ. Қазір жаһандану дәуірінде интеграциялық процестердің қарқынды даму үстінде. Сондықтан ұлттық білім саласы әлемдік білім кеңістігіне кірігусіз дербес дами алмайтынын бүгінгі қоғам дәлелдеп отыр. Жаңа ғасырдың шынайы кілті саналатын сол жаһандану білім саласына мықтап енді, соның негізінде әлемдік экономиканың интеграциялануы, жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болып, кең қанат жайды. Білім беру саласын модернизациялауда ұлттық инновацияландыру адам іс-әрекетінің жаңа ғылыми және кәсіби бағыттарын айқындауды көздей отырып, кадрлар дайындаудың мамандандырылған жүйесін іске асыруды талап етеді.

Жаңа білім парадигмасы білімді жаңаша ұйымдастыруды — оның педагогикалық-психологиялық негіздерін, тереңірек қайта қарауды қажет етеді.

Алдымызда бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнын қамтамасыз ету міндеті тұр. Осы талаптарға сай үстіміздегі жылы университетте студенттерге «Мәдениеттану», «Әлеуметтану», «Психология» пәндерін интеграциялау ұсынылып, оқытып жатыр. Оқытушылар оқыту процесін интеграциялау мақсатында біз тиісті пәндер бойынша өткізілетін әрбір дәріс пен семинар сабақтарын әлеуметтік-гуманитарлық және психология ғылымдарында қолданылатын ортақ тұжырымдамалармен ұштастыруда.

Қазіргі ғылым мен өндіріс бір мезгілде мамандану мен интеграциялану бағытында дамиды. Студенттің алған білім, білік, дағдысына байланысты мамандарға қажетсіну артады. Мұндай мамандарды даярлауда жүйелі ойлауды, объектіні көпжақты байланыстар мен қатынастардың бірлігінде көре білу іскерлігін дамыту бірінші дәрежелі мәнге ие болады. Интеграцияланған таным нәтижелерінің, жалпы ғылыми идеялардың, әдістемелік принциптердің, жүйелік талдау әдісінің мәнділігінің қазіргі қоғамда артқандығы сондай — студенттерге ғылыми интеграция өнімдерін үйрету жоғары оқу орындарының негізгі міндеттерінің біріне айналды. Осы тұрғыдан алғанда білім беру жүйесінде пәнаралық интеграцияны жүзеге асыру көкейтесті проблема болып табылады. Өйткені ол оқу үрдісінің барлық құрылымдық элементтерін — білім берудің мазмұнын, формаларын, технологиясын бір тұтастыққа біріктіре отырып, оның тиімділігінің артуына ықпал етеді. Пәнаралық интеграция білімнің игерілуін, іскерліктер мен дағдылардың белгілі бір жүйеде қалыптасуын қамтамасыз етеді, ойлау іс-әрекетінің белсенді болуына, студенттердің теориялық білімінің оқу-өндірістік іс-әрекеттерімен ұштасуына ықпал етеді. Пәнаралық интеграцияның жүзеге асуы білікті мамандардың кәсіби даярлығын кеңейтуді және олардың өзара байланысты кәсіптердің тобына даярлауға мүмкіндік береді. Елбасымыздың таяу жылдардағы еліміздің бәсекеге қабілетті мемлекет қатарында болуы үшін алға қойған ең маңызды нық қадамдарына тоқтала кетсек.

Мысалы, Латын әліпбиіне көшу. Латын әліпбиіне көшу – Мәңгілік Елдің рухани жаңғыруының басы. Елбасымыз өзінің 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің позициясын нығайту үшін көп жұмыс атқарып келеді. Қазақ тілін кеңінен қолдану жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды жалғастыру керек. Біз 2025 жылдан бастап әліпбиімізді латын қарпіне, латын әліпбиіне көшіруге кірісуіміз керек. Бұл – ұлт болып шешуге тиіс принципті мәселе. Бір кезде тарих бедерінде біз мұндай қадамды жасағанбыз. Балаларымыздың болашағы үшін осындай шешім қабылдауға тиіспіз және бұл әлеммен бірлесе түсуімізге, балаларымыздың ағылшын тілі мен интернет тілін жетік игеруіне, ең бастысы – қазақ тілін жаңғыртуға жағдай туғызады» – деп латын әліпбиіне көшудің қажеттілігін атап өтті.

Латыншаға көшудің терең логикасы бар. Бұл қазіргі заманғы технологиялық ортаның, коммуникацияның, сондай-ақ, ХХІ ғасырдағы ғылыми

және білім беру процесінің ерекшеліктеріне байланысты. Мектеп қабырғасында балалар ағылшын тілін оқып, латын әріптерін онсыз да үйреніп жатыр. Сондықтан, жас буын үшін ешқандай қиындық, кедергілер болмақ емес. Және де латын тіліне көшудің пайдасы туралы айта кететін болсақ біз осы әрекет арқылы тіліміздегі дыбыстық жүйелерді нақ анықтап, қазақ тілінің жазылуы мен дыбысталу кезінде сөздер қолданысындағы артық кірме сөздерден арыламыз, әлемнің 12 мемлекеті ғана кириллица жазуын, ал дүниежүзі халықтарының 80%-ы латын әліпбиін қолданады екен. Осының бәрін ескеретін болсақ латын әліпбиіне көшу арқылы біз басқа тілдерді үйренуге мүмкіндігіміз артады. Әрбір жаңа тіл – жаңа әлем. Оның үстіне, қазіргі заманда латын тілі – жаңа технология тілі, ғаламтор тілі. Біз латын әліпбиіне көше отырып, өркениетті елдердің қатарына қосылып, Сондықтан латын әліпбиіне көшу біз үшін, болашақ үшін әлдеқайда маңыздырақ.

Үштілділік. Бұл жастардың әлемдік деңгейде ақпарат алмасу мен білім алуына үлкен мүмкіндіктер тудырады. Шетелдік әріптестерімен тәжірибе алмасып, білімін жетілдіруде ағылшын тілін меңгерген студент көп қиындықтарға кез болмайтыны анық.

Қазіргі заманғы әлемде шетел тілін білу, шын мәнінде, ақпарат пен инновациялардың ағыны орасан зор үлкен жаһандық дүниеге жол ашады. Шетел тілін меңгеру әлемнің үздік жоо-ларында білім алу мүмкіндігін бере қоймай сонымен қатар ғаламшардың озық елдерінде практикалық тәжірибе алу мүмкіндігін туғызады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халықтары Ассамблеясының XXIII сессиясында сөйлеген сөзінде «ағылшын тілін кеңінен білмейінше ұлттың шынайы бәсекеге қабілеттілігі туралы айту қиын болады. Мен бұл жерде еліміздің барлық азаматтары туралы айтып тұрмын. Тіпті төрт мың жылдық ұлттық тарихы мен мәдениеті бар бір жарым миллиардтық қытайдың өзі ағылшын тілін белсенді түрде меңгеруде. Жапония, Үндістан, Сингапур, Малайзия сияқты елдердің табысқа жетудегі маңызды факторларының бірі халықтың жаппай ағылшын тілін білуінде деп айтып кеткен болатын.

Әлемде кез-келген мемлекеттің экономикалық даму жетістігі сол елдің білім беру жүйесі мен адамдарының білім дәрежесіне, кәсіби біліктілігіне халықтың рухани, адамгершілік, имандылық көзқарасы, жастар арасындағы білім мен тәрбиеге тікелей байланысты. Соның ішінде жастардың рухани құндылық туралы білімдерінің, түсініктерінің төменгі дәрежеде екенін аңғартады. Сол үшін ХХІ ғасырда Қазақстан өз бәсекелестігін жоғалтпас үшін білім берудің озық формасын қалыптастыру керек. Қазіргі кезеңде Қазақстан білім беру жүйесінде біршама өзгерістер бар, бірақ жеткіліксіз, оны өз менталитетімізге және әлемдегі нарық қатынастарына сай білім берумен жаңығыртсақ, жаңа көзқарас тұрғысынан оның сапасы да жаңаша болады. Елімізде қазір колледж бен жоғарғы оқу орындарында білімі дамыған елдердегідей Дуальды оқыту әдістерімен жұмыс жасауда, бұл әдіс әлемнің көптеген ірі дамыған мемлекеттерінде мысалы, Германия, Австрия, Дания,

Нидерланды, Швеция, Англия, Оңтүстік Корея сияқты дамыған елдерінде жоғары нәтиже беріп жүргізіліп келеді. Бұл әдіс білім алушыны жан-жақты дайындау және еңбек нарығындағы жұмыссыздық мәселесін шешу, жас білім алушыға жаңа технологияны меңгерете отырып, еңбек нарығында сұранысқа ие бола алатындай жұмыс күшін қалыптастыру. Сонымен бірге еңбек нарығына қажетті жас мамандарды даярлауға тек білім мекемелерінің ғана емес, сонымен қатар жұмыс беруші мекемелердің де жауапкершілігін арттыруға жол ашу. Жоғарыдағы ойды баяндай келе, мен білім беруде өз ұсыныстарымды жеткізгім келеді. Білімді жастар ол ұлт болашағы, сондықтан мемлекет, қоғам, жұртшылық жас ұрпақтың балабақшадан бастап жоғарғы оқу орындарына дейін мейлінше сапалы білім алуына жағдай жасауы тиіс деп есептеймін. Бүгінгі таңда мемлекетімізде интеллектуалды, сауатты, еліміздің мәртебесін көтеретін ұлт қалыптастыруда оқытушының алатын орны ерекше маңызды. Сондықтан өз ісіне жауапкершілікпен қарайтын жас мамандарды және кадр дайындауға басымдылық қою қажет. Халқымыз «Дәрігер балаға жақындар алдында қолын жылыту керек, ал мұғалім жүрегін» деп бекер айтпаған. Осы маңызды үрдіс дұрыс бағытта жүру нәтижесінде болашақта өз қызметкерлері арасынан сауатты, білімді

жас мамандарды көргісі келетін кәсіпорындар оларға сапалы білім алуға көмек қолын соза бастайды. Дәл қазір біз әлемдегі ең үздік үлгілерді ескере отырып, мейлінше орта, жоғары деңгейде білім сапасын артыру керекпіз. Мемлекет пен ұлт үнемі қарқынды дамып отыратын тірі ағза секілді. Ол өмір сүруін тоқтатпауы үшін заман талабына сай саналы түрде бәсекелестік қасиетке қабілетті болуы керек. Әбу Насыр әл-Фарабиден бір әмірші өз елінің болашағы туралы сұрағанда: «Сен алдымен жастарыңды көрсет, сонда мемлекетіңнің болашағын барлау қиынға соқпайды», – деген екен. Қай кезеңде де елдің ертеңі, мемлекеттің тірегі – жастар. Тәуелсіздіктің тұғырлы, мемлекет мәртебесінің биік болуы да – болашаққа бет бұрған жалынды жастардың қолында. Қорыта келе, қазіргі жоғарғы және жоғарғы оқу орнынан кейінгі оқытушы алдындағы басты міндет – сапалы білім мен саналы тәрбие беру тұлғаның заман талабына мен ағымына сай қалыптасуына ықпал ету.

ӘДЕБИЕТ

1. Н. Назарбаев. «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. – Егеменді Қазақстан газеті, 17 қаңтар, 2014 жыл.

2. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы. Білім-Образование. -2004.- №1.

3. Қазақстан Республикасының “Білім туралы” Заңы. Егеменді Қазақстан. 7 тамыз 2007.

4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында. -Алматы, 2016.

5. Талғатбек Әминов. Қазіргі білім берудегі кейбір интеграциялық процестер туралы. Qazaqstan Tarihy.-Астана 2014.

6. Алтынбек Құмырзақұлы. Елбасы және Жастар жылы. Qazaqstan Tarihy.-Астана 2019.

УДК 316:32 (574)

Касымова Л.Н.,
к.с.н., ассоциированный профессор
Казахской Головной Архитектурно-Строительной Академии,
г. Алматы, Республика Казахстан
e-mail: leila67@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ СОЦИОГУМАНИТАРНЫХ НАУК В КОНТЕКСТЕ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»

Аннотация: В процессе модернизации сознания немалую роль должны играть социогуманитарные науки. Каждая из социогуманитарных наук должна глубоко реформироваться в связи с изменением общества. Рассмотрение социогуманитарных наук через призму шести инструментов модернизации сознания даст возможность эффективнее использовать их потенциал.

Ключевые слова: социогуманитарные науки, модернизация сознания, идентичность, культура, эффективность, междисциплинарный подход.

Kassymova L.N.,
Associate professor Kazakh Head Academy of Architecture and Civil Engineering,
PhD of sociological sciences,
Almaty, Republic of Kazakhstan,
e-mail: leila67@mail.ru

PROBLEMS OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES IN THE CONTEXT OF “RUHANI ZHAGYRU”

Abstract: In the process of modernization of consciousness, a significant role should be played by the social sciences. Each of the socio-humanitarian sciences should be deeply reformed in connection with a change in society. Consideration of the social sciences through the prism of six tools for the modernization of consciousness will make it possible to more effectively use their potential

Keywords: social sciences, modernization of consciousness, identity, culture, efficiency, interdisciplinary approach

Поставленные в Программе «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» задачи нашли свое дальнейшее развитие в Послании

Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года, а также во выступлении Президента Республики Казахстан К.Токаева на 74-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН в сентябре текущего года, где были четко определены современный этап развития Казахстана как новый этап в реформировании страны, тезисы о невозможности экономических реформ без модернизации общественно-политической жизни, о необходимости завершения глубоких политических преобразований, без которых Казахстан не достигнет успеха в социально-экономических преобразованиях[1].

В решении этих задач огромная роль принадлежит социогуманитарным наукам, потому как модернизация сознания является сердцевиной политической и экономической модернизации, а она - предмет социогуманитарных наук. Поэтому сами эти науки нуждаются в системном глубоком реформировании.

Прошедшее в начале сентября текущего года первое заседание Национального Совета общественного доверия, который был создан для содействия конструктивному диалогу между правительством и обществом, показало исключительную эффективность данной площадки в целом для развития общества, и в том числе, для социогуманитарных наук. Остановлюсь на выступлении члена Совета общественного доверия, известного кинорежиссера, писателя, общественного деятеля Ермека Турсынова, который предложил создать отдельное Министерство культуры как системообразующее министерство всех министерств. Он считает, что в стране времена, когда первоначально утверждали о том, что сначала экономика, а затем культура, а в последующем политика, а затем культура, породили множество негативных последствий. Например, сейчас распространено мнение о том, что успешным является образованный, умный, богатый, безнравственный, состоятельный плебей. В результате власть может оказаться в руках ограниченных людей. Образование без культуры само по себе опасно. Только культура может разбудить совесть в союзе с просвещением и образованием[2]. Поэтому только культура может изменить положение дел.

Данный вывод применим для системы социокультурных наук, где культуре до сих пор отводилось место на

периферии. Следовательно, в связи с требованием современной эпохи наука о культуре должна быть системообразующим среди социогуманитарных наук. Это означает пересмотр методологии самих этих наук с позиции культуры как системообразующей основы.

Такой подход влечет за собой необходимость фундаментального пересмотра методологии самой науки о культуре, сложившейся к настоящему времени преподаваемый в вузах. Не секрет, что предмет культурологии в вузах преподается как факультатив, а не как обязательный предмет. Культурология выполняет в основном просветительскую, информационную функцию и не несет функциональную нагрузку. Поэтому она мало затрагивает чувства студентов, «не перепахивают» их, не оставляют глубокий след в их сознании и потому выпускник с высшим образованием по существу выходит не тронутым культурой по-настоящему.

Это связано и с тем, что культура рассматривается, зачастую, без привлечения материалов других социогуманитарных наук органически вплетенным в культуру. Если и привлекаются, то они носят фрагментарный характер, как иллюстративный материал.

К примеру, возьмем социологию. Во – первых, в Казахстане, к сожалению, практически не развита социология культуры, являющейся одним из главных направлений мировой социологии как науки. Следовательно, социологическая наука не имеет возможности научного социологического анализа, рассматриваемых проблем с позиции культуры. Более развита это направление в России. Во – вторых, в учебниках и монографических исследованиях казахстанских авторов по социологии культурологический аспект, можно сказать, упущен.

В самих социогуманитарных науках в настоящее время идет процесс глубокого переосмысления имеющегося научного знания, так как оно было в свое время тотально подчинено господствующей тогда идеологии и активно обосновывало их действия и политику. В этом процессе переосмысления каждая из социогуманитарных наук находятся на разных этапах. Если историческая и филологические науки продвинулись достаточно вперед, так как само общество и его потребности, запросы требует ответа, без которой оно не может свое дальнейшее развитие, то социологическая наука далека в целом от запросов общественной жизни и зачастую продолжает выполнять роль обслуживающей власти функцию, а не представляет объективный анализ картины реальной жизни. Поэтому вполне справедлива оценка ученых, занимающейся прикладными социологическими исследованиями утверждающими, что «социология как наука и как теория у нас не развивается... глубокого теоретического понимания социологии в Казахстане нет».[3]

В этой связи перед представителями социологической науки республики стоит настоятельная задача теоретического осмысления казахского и казахстанского общества в контексте собственной предметной области. Это обязует выработать соответствующий категориальный аппарат применительно к реалиям общества.

К сожалению, к настоящему моменту такой целенаправленной задачи перед социологической наукой не ставились по различным основаниям. Кроме того, наследие советской системы социологии выразилось и в том, что монопольное положение в развитии социологии принадлежало исследованиям социальной структуры и социальных процессов, в теоретической основе которых лежал социально-классовый подход.

Все это приводило к тому, что социологические исследования могли абсолютно проигнорировать реальный исторический материал, в том числе, написанные на казахском языке литературу, и сделать по сложившимся заранее схемам выводы. Это выразилось и в том, что, например, в исследованиях не привлекались материалы целого исторического уникального периода истории республики как движение Алаш, которое в советское время был объявлено как националистическое и буржуазное. Поэтому такие работы абсолютно не несли

никакого нового знания и не имели спроса у читателей. Следовательно, стоит настоятельная задача исследования этого периода истории с помощью социологического среза, который, естественно, даст возможность посмотреть на него под другим углом, сделать более объемные, всесторонние выводы.

В Послании Президента отмечено, что «...фактически отечественная система подготовки специалистов оторвана от реального рынка труда»[4].

В этой связи, думается, необходимо посмотреть на состояние социогуманитарных наук с позиции шести инструментариев модернизации сознания: конкурентоспособность, прагматизм, национальная идентичность, культ знания, эволюционное, а не революционное развитие, открытость сознания. Следует отметить, что эти инструменты внутренне между собой связаны и составляют определенную систему. Поэтому изменение в каждой из них затрагивает другие.

Мы остановимся на проблемах, связанных с национальной идентичностью.

Проблема идентичности требует рассмотрения социогуманитарных наук в комплексе составляющих ее предметов: истории, философии, культурологии, психологии, социологии, права, экономики, политологии, филологии.

Первая проблема, на наш взгляд, состоит в том, что она исследуется и обсуждается зачастую узко в рамках своих собственных областей наук. С одной стороны, так и должно быть. Например, философия призвана дать определение идентичности, а остальные науки пользуются данным определением, разрабатывая данный феномен в рамках своего предмета. Однако, при таком рассмотрении обнаруживаются множество проблем, не укладывающихся в рамки такого подхода. Такое определение пополняется конкретно историческим содержанием рассматриваемого предмета. Поэтому междисциплинарный подход позволяет преодолеть такую ограниченность.

В произведениях Абая дается казахская национальная идентичность с резко критической оценкой. Он отмечает высокомерие, бахвальство казахов по отношению к другим национальностям, с которыми они имеют дело. На деле же пишет он, они остались невеждами и далеко отстали от тех, на кого смотрели с бахвальством свысока. Однако же, сам Абай себя относит к другим казахам, у которых идентичность рассматривается через призму человека, а не через родителей. Он пишет, что сын своего отца враг человека, а сын человека твоя родня[5, 123]. К сожалению, приходится констатировать, что определение идентичности по родам, жузам, по регионам имеет место быть и в настоящее время, представляя определенную проблему для сплочения нации.

Одним из ключевых компонентов национальной идентичности является язык. Посредством языка формируется не только сознание, разум, мышление, но своеобразие чувственного мира, через звуки, звучание. Поэтому потеря родного языка равносильно потере естественной национальной идентичности. Раскрытие функционального содержательного значения роли языка в формировании национальной идентичности может быть полноценно выполнено только в контексте в целом, как единой целостной социогуманитарной науки.

Поэтому изучение иностранных языков с первого класса, и даже, с детского сада является, на наш взгляд, пренебрежением глубинной человеческой сущности во имя каких-то сиюминутных утилитарных целей. В разряд этой же категории можно отнести и ведение социогуманитарных дисциплин на английском языке. В ряде вузов республики введено изучение социогуманитарных предметов на английском языке. По мнению многих студентов, в итоге они не освоили сам предмет, многие темы вообще не поняли, а лишь освоили некоторые термины. Абсурдная ситуация - формирование мировоззрения студенческой молодежи (главная задача социогуманитарных наук) идет на английском языке в Казахстане. Это своего рода дополнительная языковая практика, не имеющего к получаемой специальности прямого непосредственного отношения.

Проблема идентичности может быть изучена на основании исследования материалов, фактов реальной истории со своеобразием политических, социальных, психологических, экономических, культурологических, экологических аспектов, раскрывающих ее разные грани в единстве.

Таким образом, с одной стороны, рассмотрение социогуманитарных наук в разрезе шести инструментариев модернизации сознания позволяет посмотреть под другим углом эти науки и эффективнее использовать их научный потенциал, а с другой – с их помощью решить проблемы модернизации сознания.

ЛИТЕРАТУРА

1. Выступление К.Токаева на 74-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН// http://www.akorda.kz/ru/speeches/external_political_affairs/ext_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-respubliki-kazahstan-kasym-zhomarta-tokaeva-na-obshchih-debatah-74-i-sessii-generalnoi-assamblei
2. Выступление Е.Турсунова на заседании Национального совета общественного доверия от 6 сентября 2019// <https://24.kz/ru/news/top-news/item/339376-zasedanie-natsionalnogo-soveta-obshchestvennogo-doveriya-ton-zadan-format-opredeljon>
3. Почему в Казахстане слабо развита социология? <https://vlast.kz/obsshestvo/34907-pocemu-v-kazahstane-tak-slabo-razvita-sociologia.html>
4. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана//http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana, 02 сентября 2019 г.
5. [Абай \(Ибраһим\) Құнанбайұлы. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Алматы: Жазушы. Т.2 -2005,](#)

Кожбаева Г.К.

Докторант

6D020700 – Переводческое дело

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: gkozhbaeva@mail.ru

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМ В ОБРАЗОВАНИИ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются актуальность мультикультурализма как идеологического комплекса и его базовые принципы в образовании в условиях глобального общества многообразия.

Ключевые слова: «мультикультурализм», «общество многообразия», «образование», «межкультурная коммуникация».

Kozhbayeva G.,

PhD student

6D020700 – Translation Studies

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: gkozhbaeva@mail.ru

MULTICULTURALISM IN EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION OF KAZAKHSTAN'S IDENTITY

Abstract: The article deals with multiculturalism as philosophy and its dimensions in education in the frame of global cultural diversity.

Keywords: «multiculturalism», «society of diversity», «education», «intercultural communication».

Сегодня в западной институциональной среде большинство социально-политических, культурных, экономических дискуссий, так или иначе, затрагивают такое междисциплинарное явление как мультикультурализм. Академический дискурс также активно внедряет элементы этого идейного комплекса на всех этапах трансляции научного знания. Сегодня европейское и североамериканское школьное и высшее образование немислимо без обращения к мультикультурализму как основополагающей организационной политике учебного и воспитательного процесса.

Причинами возникновения и широкой актуальности мультикультурализма являются демографические изменения, вызванные глобальной миграцией, и социальная диверсификация, связанная с тенденцией либерализации общества.

Итоговое многообразие требует комплекса действий, предвосхищающих возникновение конфликтов на почве этнических, религиозных, культурных, социальных различий и направленных на сохранение гармоничного баланса элементов. Естественно, что образовательные институты в первую очередь берут на себя ответственность за реализацию принципов мультикультурализма для формирования современного открытого, гибкого и эффективного субъекта межкультурной коммуникации глобального общества многообразия.

Вопрос внутренней межкультурной коммуникации актуален для Казахстана не в меньшей мере, чем для Германии, Великобритании или США. Благодаря географическому расположению (Восток-Запад) Казахстан всегда был ареной экономического и политического взаимодействия и культурного обмена. Соответственно, многовековой плюрализм людей и идей сформировал национальный код казахского народа, содержащий в себе такие элементы как толерантность, уважение и открытость сознания. События XX века в полной мере отразили все плюсы и минусы нашего менталитета и повлияли на современное состояние казахстанского общества. Несмотря на трудности переходного периода, казахстанцам удалось сохранить адекватный баланс уникальной комбинации культурных элементов и сформировать неповторимую мозаику национальной идентичности народа Казахстана.

Современное гуманистическое осмысление и социальная целесообразность требуют внимания не только к соблюдению равенства людей, но и равенства культур. В отличие от политики «плавильного котла», мультикультурализм предполагает сохранение своей этнической и культурной идентичности в рамках одной нации. Радикальные идеологии, направленные на повсеместную ассимиляцию и стирание культурных, этнических, языковых, религиозных границ приводили к катастрофам. Осознанная самоидентификация, взаимоуважение, гибкость, открытость – принципы мультикультурализма, которые нашли отражение в программной статье «Взгляд в будущее - модернизация общественного сознания» Н. Назарбаева. Ключевые особенности нациестроительства в Казахстане, очерченные Елбасы в «программе культурного и конфессионального согласия как части подготовки нации (всех казахстанцев) к жизни в XXI веке» - это признание и принятие существования множества, формирующего неделимое единство. [1].

Кроме дальнейшего развития внутригосударственной гармонии элементов, модернизация сознания предполагает настройку на глобальную волну абсолютно нового формата общества, аналогов которому в прошлом не было. Глобализация и стирание границ любого типа (географических, языковых, личных, идеологических, экономических и др.), интенсивная межкультурная коммуникация, стремительное увеличение миграции, появление новых субкультур являются причиной того, что монокультурное общество исчезает, и на его место приходит глобальное культурное многообразие. В данном контексте, несмотря на заявления некоторых политиков и социологов, актуальность мультикультурализма как «теории, практики и политики неконфликтного существования в одном жизненном пространстве множества

разнородных культурных групп» [2, с.15] не подлежит сомнению, и принятие его принципов становится неизбежным фактором включения в этнокультурную плюрализацию XXI века.

В программной статье Н.Назарбаева говорится о том, что модернизация требует «через адаптацию к меняющимся условиям взять лучшее из того, что несет в себе новая эпоха» [1]. Действительно, сегодня Казахстан, ассимилируясь в общемировой трансформации политического и социально-культурного пространства, рационально аккомодирует принципы мультикультурализма, позволяющие балансировать между двумя общественными тенденциями. С одной стороны, это стремление людей к сохранению своей исконной культуры, традиций и образа жизни - в Казахстане повсеместно поощряется сохранение культурного кода народов, право на свою религию и картину мира. С другой же стороны в обществе существует потребность в интеграции и обновлении ценностей, глобализация должна быть уравновешена однородностью общества, которое принимает «новую кровь» и находит ей место - здесь интересам гомогенизации отвечает казахстанская модель направленного формирования единой нации с многоуровневой идентичностью.

Итого, если в политической и культурной жизни государства мы наблюдаем, активное использование ключевых положений мультикультурализма, то в образовательной среде мультикультурализм и его дериваты все еще воспринимаются как заимствования из общественно-политической лексики и практически не включены в академический дискурс. Задачей институтов образования в деле модернизации общественного сознания является формирование личности, осознающей важность сохранения своей культуры и собственного национального кода при уважительном взаимодействии с другими не «чужими», элементами внутри как своей системы так и на глобальной арене. Принципы мультикультурализма играют особенно важную роль в сфере высшего образования, где всевозрастающие объемы международного сотрудничества и интернационализация обучения, преподавания и исследований требуют наличия межкультурной компетентности как одного из базовых условий эффективного современного специалиста.

Хотя формально развитие межкультурной компетенции перекликается с положениями «образовательного» мультикультурализма, последний, фактически, нацелен на более широкую аудиторию. В контексте высшего и средне-специального образования межкультурная компетенция традиционно считается прерогативой специалистов в области иностранных языков и международных отношений. В то время как образовательные программы «внутренних» специальностей, типа промышленное и гражданское строительство, стоматология, дошкольное образование и так далее, не уделяют направленного внимания на развитие межкультурной коммуникации. Возможность сформировать иноязычную культурную идентичность есть один из ожидаемых результатов обучения переводчика или внешнеполитического обозревателя, то есть в центре образовательный аспект и специфические знания о конкретной стране, культуре и языке. Принципы мультикультурализма не

привязаны к иноязычному образованию, они нацелены на осознанную культурную самоидентификацию и функциональное совершенствование универсальных навыков, таких как толерантность, открытость сознания и культурная чувствительность даже при недостаточных информативных знаниях о другом языке и культуре – доминирует воспитательный аспект.

Еще одной характерной чертой мультикультурализма в образовании является его социальный характер. Мультикультурализм функционирует не только в межнациональном, межэтническом поле, но и охватывает коммуникацию в рамках одного общества. Внедрение принципов мультикультурализма в учебных заведениях способствует «консолидации общества, объединяя интеллигенцию, молодежь, представителей всех слоев населения» вокруг идей, провозглашенных Елбасы в программе модернизации, опять таки через воспитание готовности осознавать и принимать различия уже в рамках одного общества.

В течение нескольких десятилетий мультикультурализм является неотъемлемым идейным фактором реформирования структуры и принципов обучения и воспитания в западном образовании. Идея мультикультурного образования в создание равных возможностей для всех учащихся независимо от их этнической, религиозной и социальной принадлежности путем изменения школьного или университетского пространства, чтобы оно отражало разнообразие культурных и социальных групп в рамках национальной системы образования. За термином «мультикультурное образование» лежит широкий концепт, имеющий несколько важных принципов. Джеймс Бэнкс, американский педагог-исследователь и пионер в области мультикультурного образования, выделяет пять принципов или фокусов внимания данного направления. Это контентная интеграция, процесс конструирования знаний, устранение предубеждений, педагогика равноправия, развитие школьной культуры и социальной структуры. Хотя данные аспекты тесно взаимосвязаны и местами перекликаются, каждый из них требует отдельно направленных действий со стороны педагогического и административного персонала.

Вкратце рассмотрим вышеперечисленные аспекты мультикультурализма в образовании как их представил Д. Бэнкс в *Handbook of Research on Multicultural Education* [3, с.48-57]. Принцип контентной интеграции связан с объемом содержательных примеров из различных культурных и социальных групп, которые учителя используют для иллюстрации ключевых концепции и вопросов в своих предметных областях. Адекватная репрезентация определенной культурной ячейки в широком контексте положительно влияет как на ее представителей, так и на других участников действия. Для первых репрезентация подобных им способствует осознанию своей значимости и видимости в обществе. Для вторых это возможность увидеть мир с другой перспективы. Процесс конструирования знаний описывает, как педагоги помогают учащимся понять, исследовать и определить, каким образом предрассудки, стереотипы и различные системы ценностных ориентиров внутри дисциплины влияют на то, как в ней строятся знания. Принцип устранения предубеждений описывает

организационный подход к проведению занятий, который поможет учащимся развить позитивное отношение к различным этническим и культурным группам. Исследования показывают, что дети приходят в школу с множеством негативных представлений и штампов о различных этнических и культурных группах. Однако при определенных условиях организации обучения, можно помочь учащимся выработать более позитивные межгрупповые отношения. К таким условиям, например, относится последовательное и регулярное использование на уроках учебных материалов включающих в себя положительные образы национальных меньшинств или многонациональный контент в целом. Педагогика равноправия – это еще одна сторона мультикультурализма в образовании, когда учитель так моделирует учебную деятельность, чтобы способствовать успеваемости учащихся из различных культурных и социальных групп при этом используются совместные учебные мероприятия, а не соревновательные стратегии. Совместная деятельность также помогает учащимся развивать более позитивные межкультурные установки, преодолевая стереотипы и предубеждения. Естественно, что для достижения положительного результата совместной деятельности, учащиеся из разных групп должны чувствовать, что они имеют равный статус в межгрупповых взаимодействиях и работать на достижение совместной цели; учителя и администраторы должны ценить и поддерживать межкультурные взаимодействия. Развитие культуры и социальной структуры учебного заведения – это реформирование общей среды школы, включая отношение, убеждения и действия учителей и администрации, трансформация учебных планов, методики и стратегии педагогов для создания равноправных условий для всех этнических, социальных и гендерных групп.

Несомненно, что сознательное внимание к этим принципам принесет пользу отечественной системе образования, которая в условиях современного Казахстана естественно сталкивается с социо-культурным и этническим разнообразием. Важно помнить, что культурные конфликты возможны и внутри одной национальной группы. Типичной ситуацией является региональное разделение населения ведущее к внутринациональной дифференциации и отрицательной стереотипизации. Кроме того, необходимо учитывать, что проблема адекватного восприятия культурных, языковых и религиозных особенностей актуальна не только для представителей тех или иных меньшинств, но и групп представляющих большинство. Наиболее частый пример дискриминации связан с языковым вопросом, когда группа людей вынуждена использовать неродной язык являющийся рабочим для одного или двух участников коммуникации и которые предвзято относятся к изучению другой культуры и языка. К сожалению, на фоне социальных достижений, существует и масса случаев дискриминации по половому признаку. Элементарные ограничения в возможности обучения на военных кафедрах вузов или в выборе направления на уроках технологии в школах. Глава государства Касым-Жомарт Токаев в своем Послании народу Казахстана отмечает, что «растет разрыв в качестве среднего образования между городскими и сельскими школами», значит, растет и культурно-социальное разделение населения [4].

Таким образом То есть кроме решения «внешнеполитических» задач на глобальной межкультурной сцене, в Казахстане существуют и не менее значимые внутренние проблемы. Примирение различных полюсов сознания, национальное единство и взаимоуважение его культурных и социальных элементов условия дальнейшего устойчивого развития Казахстана. Внедрение принципов мультикультурализма, начиная с дошкольного образования и далее, поможет целенаправленно формировать современного гражданина. Несмотря на кажущуюся чрезмерной акцентизацию различий в обществе, принципы мультикультурализма содействуют глубокому осознанию общего национального наследия и традиций государства. Педагоги должны помочь учащимся понять, что хотя они живут в обществе многообразия, все граждане государства разделяют множество культурных традиций, ценностей и общеполитических ориентиров, которые выступают связующим материалом нации. Мультикультурное образование актуализирует идею «*e pluribus unum*», то есть идею создания общества, которое признает и уважает культуры всех своих разнообразных граждан объединенных едиными демократическими ценностями и отвечающего вызовам современности и сигналам будущего.

ЛИТЕРАТУРА

1. Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее - модернизация общественного сознания, 2017. Режим доступа URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvenno-go-soznaniya - (дата обращения: 22.10.2019).
2. Кирабаев Н.С. Культурная идентичность, плюрализм и глобализация в современном философском дискурсе //Культурная идентичность и глобализация Доклады и выступления 5-й международной философский симпозиум «Диалог цивилизаций Восток-Запад» - М. 2002 - с.15–20
3. Banks J.A. Multicultural Education: Historical Development, Dimensions, and Practice. In J. A. Banks & C. A. M. Banks (Eds.). Handbook of Research on Multicultural Education - New York: Macmillan - pp. 3-24.
4. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана, 2 сентября 2019. Режим доступа URL: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana (дата обращения: 8.10.2019).

УДК 94(560):355.48

Маулетова А.М.
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ,
Шығыс филологиясы каф., 3 курс
«5В021000-Шетел филологиясы» мамандығы
Алматы, Қазақстан

e-mail: aynurkamauletova@gmail.com
Ғылыми жетекшісі: Сакенова А.М.
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ,
Шығыс филологиясы каф., мұғалім
Алматы, Қазақстан
e-mail: a.m.sakenova@mail.ru

ЗИЯТКЕРЛІК ҰЛТ ОҢТҮСТІК КОРЕЯНЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ (ҚАЗАҚСТАНМЕН САЛЫСТЫРҒАНДА)

Түйін: XX ғасырдың екінші жартысында Корея Республикасында саяси және әлеуметтік-экономикалық салалардағы өзгерістер әсер еткен заманауи білім беру жүйесін қалыптастыру процесі жүріп жатты. 90-жылдардағы білім беру реформасы білім беру кеңістігін демократияландыруға бағытталған өткен ғасырда Оңтүстік Корея тарихындағы ең үлкені болды. Бұл мақалада осы реформаның негізі мен маңызы талқыланады. Оны жүзеге асырудың әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларына ерекше назар аударылады.

Тірек сөздер: Корея Республикасы; Оңтүстік Корея тарихы; білім беру жүйесі; білім беру реформасы; білім беруді демократияландыру.

Mauletova A.M.
AblaikhanKazUIRandWL,
Department of Oriental Philology, 3grade
«5B021000-Foreign philology» major
e-mail: aynurkamauletova@gmail.com

Supervisor: Sakenova A.M.
AblaikhanKazUIRandWL,
Department of Oriental Philology, teacher
Almaty, Kazakhstan
e-mail: a.m.sakenova@mail.ru

INTELLECTUAL NATION EXPERIENCE OF SOUTH KOREA (IN COMPARISON WITH KAZAKHSTAN)

Abstract: During the second half of the 20th century, the Republic of Korea was undergoing the process of forming a modern education system, which was largely influenced by changes in the political and socio-economic spheres. Education Reform in the 90s of the last century, aimed at the democratization of educational space, has become one of the largest in the history of South Korea. This article discusses the background and significance of this reform. Particular attention is paid to the socio-economic and political conditions of its implementation.

Keywords: The Republic of Korea; South Korean history; education system; educational reform; democratization of education.

Қоғамның қалыптасуындағы маңызды әлеуметтік-білім беру факторы ретінде білімнің маңызы қазіргі әлемде барған сайын артып келеді. Кез келген мемлекеттің білім беру саясаты білім беру саласындағы ұлттық мүдделермен қатар мектептің әлемдік дамуындағы жалпы үрдістерді ескеруі керек.

Соңғы үш онжылдықта адамзат әлемге «экономикалық ғажайып» көрсеткен кейбір дамушы елдерді байқай алды. Біз 60-70 жылдары оқшауланған мемлекеттер туралы айтып отырмыз. XX ғасыр «Жаңа индустриалды дамыған елдер» деп аталды. Бұл термин ғылыми айналымға Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) енгізді және олардың арасында Корея Республикасы орын алды.

Қазіргі педагогиканың негізгі мәселелерінің бірі - мектептегі білім беруді реформалау, ол қоғамның саяси және экономикалық даму деңгейіне және белгілі бір ұлттың менталитетіне сәйкес келуі керек. Педагогикалық ізденістердің және осы бағытта сәйкес проблеманы сәтті шешуге тырысудың жарқын мысалы - әлемдегі болып жатқан күрделі білім беру процестерін ескеру және түсіну орынды болып көрінетін Корея Республикасының жалпы білім беретін мектебі.

Корея Республикасы экономикалық дамудың маңызды жетістіктеріне назар аударады. Корея Республикасы салыстырмалы түрде қысқа тарихи кезеңде жоғары дамыған, компьютерленген, постиндустриалды мемлекетке қалай айналды деген сұраққа жауап бере отырып, корейлер, басқа дәлелдермен қатар, білімнің жоғары деңгейіне жүгінеді. Шынында да, бұл ел бүгінде білім кеңінен таралған және жоғары стандарттарға сай келетін «білім беру қоғамы» деңгейіне жетіп отыр.

Оңтүстік Корея мемлекетінің жедел экономикалық дамуы білім беру саласының әлеуметтік-экономикалық және саяси жаңарудың маңызды құралы ретіндегі өмірлік маңыздылығын көрсетеді. Корея Республикасы жыл сайын білімнің дамуына бюджеттің шығыс бөлігінің кем дегенде 16,9% -ын бөледі, ал Батыс мемлекеттері бұл қажеттіліктерге 4,5% -дан аспайды [1, с. 101].

Корея Республикасында мектеп білімін реформалау проблемалары айрықша маңызға ие болды. Жалпы білім беретін мектеп - бұл белсенді реформалар кезеңіндегі бүкіл білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Мектеп тұлғаны қалыптастырудың негізгі құралы ретінде әрекет етеді және көбінесе кейінгі кәсіби таңдауды анықтайды.

Корея Республикасындағы мектептің реформасын мемлекет, педагогикалық қоғамдастық, халықаралық және ұлттық мамандандырылған ұйымдар жүзеге асырады: ЮНЕСКО, Кореяның білім беруді дамыту институты (KEDI), Кореяның оқу бағдарламасы мен бағалау институты (KICE), корей Мінез-құлық туралы ғылымдар институты (мінез-құлық ғылымындағы корейлік зерттеу институты (KIRBS)), қалалық және провинциялық ғылыми орталықтар (Метрополитен және провинциялық білім беру институттары).

Корея Республикасында мектеп жұмысын ұйымдастыруды зерттеу қазіргі әлемдегі мектеп білімін модернизациялаудың жалпы тенденцияларын байқауға белгілі мүмкіндіктер береді. Корея Республикасының мектебіне деген қызығушылық сонымен бірге осы елдегі жалпы білім беру жүйесін реформалау

мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып табылады.

Корея Республикасы әлеуметтік-экономикалық прогрестің маңызды факторы ретінде білімнің рөлі ерекше байқалатын мемлекеттерге жатады. Корей мектебінің оқушылардың тұрақты жоғары деңгейіне қол жеткізудегі маңызды жетістіктері, білім саласындағы реформалар қозғалысының бай тәжірибесі қазақстандық педагогикаға қызығушылық тудырады.

Екінші дүниежүзілік соғыстың аяғында және Кореяның Жапония империясынан тәуелсіздігін орнатқанда, корей білімінің тарихи дамуы белгілі бір дәрежеде шектелді: бір жағынан, XV-XVI ғасырларда қалыптасқан және XX ғасырдың басына дейін қалыптасқан элиталық Конфуцийдік білім беру жүйесі корей қоғамының таптық бөлінуін көрсететін. , екінші жағынан, жапон әкімшілігі құрған отарлық білім беру жүйесі (1910-1945 жж.). Сондықтан қазіргі заманғы ұлттық білім беру жүйесін құру Корея Республикасы үшін маңызды міндетке айналды. 1945 жылы Жапониядан босағаннан кейін Корея КСРО мен АҚШ арасындағы ықпал ету салаларына бөлінді, бұл Оңтүстік Кореяның, оның ішінде білім беру саласының одан әрі дамуын анықтады. Білім беру жүйесі Корея түбегінде бейбіт, демократиялық және анти-коммунистік мемлекет құру туралы американдық идеяның маңызды бөлігі болды [2, с. 35]. 1949 жылы желтоқсанда Білім туралы Негізгі Заң шығарылды, соған сәйкес жаңа американдық үлгіге сәйкес қалыптасқан жаңа білім беру жүйесі құрылды («6-3-3-4»: бастауыш мектеп 6 жыл, орта мектеп 3 жыл немесе аяқталмаған орта білім, 3) орта мектеп немесе толық орта білім және 4 жылдық жоғары білім). Сонымен қатар, заңда білім беру саласындағы тең мүмкіндіктер идеясы көрініс тапты, 6 жылдық білім беру міндетті, жалпыға бірдей және ақысыз деп жарияланды [3, с. 29]. 50-ші жылдары, 1950-1953 жылдардағы Корей соғысы аяқталғаннан кейін мемлекеттің қаржылық ресурстары айтарлықтай шектеулі болды. Бұл уақыт білім берудегі жеке сектордың, әсіресе жекеменшік орта мектептердің дамуымен сипатталды. Сонымен бірге, мемлекет оларды нашар басқарды: 1955 жылға дейін мемлекеттік білім беру стандарты болған жоқ және мектеп білімінің мазмұнын жүйелеу әрекеттері болған жоқ, бұл білім беру қызметтерінің сапасымен және оларға кіру мүмкіндігімен ерекшеленетін кедей және элиталық мектептердің пайда болуына әкелді [2, с. 113].

50-60 жылдары. Оңтүстік Кореяда пайда болған білім беру жүйесі жалпыға бірдей бастауыш білімнің қол жетімділігіне қарамастан, орта және жоғары білім сирек болған кезде айқын дағдарысты бастан өткерді. 50-60 жылдары бастауыш мектептен ортаға, ал орта мектептен орта мектепке ауысу. Оған түсу емтиханы қосылды, оны әр мектеп бөлек өткізді, бұл білім алуға қол жетімділікке әсер етті. Егер 1945-1965 жылдар аралығында бастауыш мектептердегі оқушылар саны болса 1,4 миллионнан 5 миллионға дейін өсті, 1965 жылы орта мектеп оқушыларының саны 800 мыңнан, ал жоғары сынып оқушылары - 450 мыңнан аспады. 1956-1957 жылдары бастауыш мектеп түлектерінің тек 44,8% -ы орта мектептерге түсті, ал кейінгі түлектердің 64,6% -ы білім берудің келесі сатысында білімін жалғастырды [4, с. 4-13]. Әскери басқару кезеңінде (1960-1980 жж.) Оңтүстік Корея жеңіл, содан кейін ауыр өнеркәсіпке баса назар аудара

отырып, экспортқа бағытталған экономиканы құруға бағытталған болатын. Модернизация технологиялық тұрғыдан дамыған өндірісті ұйымдастыру және импортталған технологияларды пайдалану арқылы жүзеге асырылды [5], сондықтан мемлекет үшін маңызды міндет - техникалық сауатты, білікті жұмыс күшін дайындайтын стандартталған білім беру жүйесін қалыптастыру және қол жетімді жалпы білім беретін мектеп құру болды. Бұл кезде үкімет орта мектепке түсу емтиханын (1968), одан кейін үлкенді (1974) жоюға бағытталған реформаны стандартталған, біртұтас және мемлекет тарапынан қатаң бақылауға алынған. Осы реформамен үкімет жалпыға бірдей қол жетімді 9 жылдық мектепті қалыптастыру процесін аяқтаған жекеменшік мектептерді мемлекеттік жүйеге енгізді [6]. Осылайша, білім беру саласының дамуы экономиканы жұмыс күшімен қамтамасыз ету мақсатына бағынды және мемлекет бақылауында болды. 90-шы жылдардың басында. Оңтүстік Корея қоғам дамуының индустриалды кезеңінен постиндустриалды кезеңге өтуімен сипатталды. Бұл процесс «саяси құрылымдағы үлкен өзгерістер, мемлекеттік жүйені демократияландыру процестеріне көшу ... экономиканы құрылымдық қайта құру және модернизациялау; технологиялық жаңғырту және ақпараттық қоғам құру; саяси және экономикалық модернизация негізінде қоғамның әлеуметтік құрылымының өзгеруі, қызмет көрсету қоғамының пайда болуы» [7, б. 5].

1980 жылдардың аяғында. бірнеше ондаған жылдардағы биліктегі диктаторлық режимдер демократиялық жолмен сайланған президентпен алмастырылды. Қоғамдық-саяси саланы ырықтандыруға бағытталған өзгерістердің маңызды бөлігі білім беру жүйесін демократияландыру болды [8, с. 131]. Экономикалық қайта құру процесін ақпараттық және ғылыми-техникалық қолдауға қойылатын күрделі талаптар, мысалы мамандардың кәсіби шеберлігі мен біліктілігін арттыру, ғылыми-техникалық инфрақұрылым құру және дамыған елдердің жетістіктерін көшіріп алудан гөрі өз технологияларын жасай алатын мамандарды даярлау сияқты кадрлар адам ресурстарын дамытуға үлкен инвестицияларды қажет етті. және білім беру жүйесіндегі өзгерістер [7, с. 151-154]. 1994 жылы ақпанда Қазақстан Республикасының Президенті Ким Ён-Сэм (1993 ж. - 1998 ж. ақпан) білім беру жүйесін реформалау жөніндегі алғашқы комиссия құрылды. Оның құрамына профессорлар, журналистер, қоғам қайраткерлері кірді, сонымен қатар оны Білім министрлігінің мамандары мен қызметкерлері толықтырды. 1996 жылдың ақпан айында жұмысының соңына дейін Комиссия мүшелері бірнеше рет мұғалімдермен, ата-аналармен және лауазымды тұлғалармен кездесулер, семинарлар, қоғамдық тыңдаулар өткізді [9, с. 23]. Реформаның басты мақсаты «өмір бойы білім берудің ашық жүйесін құру» болып табылады, ол кез-келген уақытта, кез-келген жерде барлық адамдарға бірдей білім алуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ олар Кореяның әлемдік ақпараттық және білім беру ортасына енгісі келетіндігін атап өтті.

Реформаның маңызды нәтижесі 1999 жылы Білім туралы негізгі заңның қабылдануы болды, оған жеке бөлім ретінде заңдар енгізілді [10], жоғары білім туралы заң [11] және үздіксіз білім туралы заң [12].

90-жылдардың ортасында Оңтүстік Кореяда жүргізілген білім реформасы. Айтар саяси және әлеуметтік-экономикалық өзгерістерден кейін ол демократиялық қоғам мен нарықтық экономика дамуының жаңа жағдайларында білім беру жүйесін модернизациялау мақсатына қол жеткізді. Білім беруді дамыту векторы өзгерді - өндірушіге (мемлекетке) бағытталған жабық жүйеден ашық, тұтынушыға бағытталған.

Осылайша, тек Оңтүстік Кореядан ғана емес, сонымен бірге басқа дамыған елдерден де алуға болатын ең құнды тәжірибе дәстүрлі білім беру тұжырымдамасын қайта құру болып табылады. Ең қарқынды дамып келе жатқан елдерде білім бүгінгі таңда қоғамдағы негізгі өндіруші күш, қымбат сала емес, таза өндіріс болып табылады. Яғни, білім бәсекеге қабілетті, маңызды қаржылық ресурстарды тартуы керек. Бастапқы мектептен бастап, білім беру экономиканы және тұтастай мемлекетті дамытуға бағытталған болуы керек. Білу үшін ғана емес, сонымен қатар алған білімдерін тәжірибеде тәжірибеде сәтті қолдану және қоғамға пайдалы қатысу үшін зерттеу қажет.

Білім беруді жүйелі түрде жаңғырту процесінің өзі ескі тәртіптің маңызды элементтерін жөнуді, жаңа идеяларды игеруді және, әрине, басқарудың басқа тетіктері мен әдістерін қалыптастыруды қамтиды. Қазақстандағы қолданыстағы білім беру жүйесін қайта құруда жаңашылдыққа ұмтылумен қатар, дамудың соңғы кезеңіндегі үздік дәстүрлер мен жетістіктер сақталған кезде сараланған тәсіл қажет.

Бүгінгі таңда қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы, соның ішінде жас ұрпақты тәрбиелеу мен оқыту мәселелерін шешу әлемдік тәжірибеге жүгінбей мүмкін емес. Мектепті жаңа заманның талабына сай реформалап, жетілдіре отырып, барлық елдер қателіктерді қайталамай және жағымды нәтижелерді ескере отырып, оларды қолдану үшін басқа елдердің оң және теріс сабақтарын зерттеп жатыр. Қазақ мектебінің алдында тұрған міндеттердің бірі - 12 жылдық орта білім беруге көшу. Бірқатар аймақтарда тәжірибе ретінде жаңа оқу кезеңі енгізілді. Алайда, елде орта білім беруді ұзартуға «қарсы» және «қарсы» пікірталастар жалғасуда.

Осылайша, Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін жаңартудың негізгі тенденцияларын, олардың біздің еліміздегі білім берудің дамуымен ортақтығын талдау айқын болады: 12 жылдық білім беруге көшу, білім беруді саралау, элективті және интегративті пәндерді енгізу және т.б. - осының бәрі әлемді қабылдауды көрсетеді. оның тұтастығы мен байланысы. Жалпы, зерттеу барысында алынған нәтижелер педагогика ғылымының білім беру жүйесін реформалаудың шетелдік тәжірибесі туралы түсініктерін толықтырады және келесі ғылыми зерттеулерге негіз бола алады.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Новиков А. М. Как работать над диссертацией? М.: «Эгвес», 1999. -101 с.
- 2 Seth M. J. Education Fever: Society, Politics, and the Pursuit of Schooling in South Korea. Honolulu: University of Hawaii Press and Center for Korean

- Studies, 2002. 305 p.
- 3 Лим Э. Х. Тенденции развития общеобразовательной школы Республики Корея: 1945-2005 гг.: дисс. ... к. пед. н. М, 2006. 169 с.
 - 4 Chong T. Twenty years of Korean Education through Statistics // Korean Journal. 1968. August Is. P. 4-13
 - 5 Шиловцев С. Особенности модернизации Южной Кореи // Проблемы Дальнего Востока. 1989. № 4. С. 76-96.
 - 6 Шестопал С. А. Государственная политика Республики Корея в области школьного образования в середине 1940-х – 1970-е гг. // Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. 2017. № 1. С. 16-21.
 - 7 Суслина С. С. Республика Корея на постиндустриальной стадии развития (конец 80-х – начало 90-х годов). М.: Восточная литература, 1997. 224 с.
 - 8 Гусев А. Н., Кашфуллина К. Р., Насонов К. А. Реформы высшего образования в Китае и в Республике Корея: использование зарубежного опыта в модернизации системы // Вестник международных организаций. 2014. Т. 9. № 1. С. 124-149.
 - 9 Park S. I. Managing Education Reform: Lessons from the Korean Experience: 1995-97. Seoul: Korea Development Institute, 2000. 75 p.
 - 10 초·중등교육법 (Закон о начальной и средней школе) [Электронный ресурс] // Сайт информационного центра Министерства государственного законодательства. URL: [h](#)
 - 11 고등교육법 (Закон о старшей школе) [Электронный ресурс] // Сайт информационного центра Министерства государственного [t](#)
 - 12 사회교육법 / 평생교육법 (Закон о непрерывном образовании) [Электронный ресурс] // Сайт информационного центра Министерства [w](#)

УДК. 371

N.B. Rakhmetova
 c.p.s., acting professor
D.A.Murzahmetova master
 Kazakh national women's pedagogical University,
 Almaty, Kazakhstan.
 e-mail: nurziya-r@mail.ru, ayiphan.d@mail.ru

IMPROVEMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS ON THE BASIS OF SPIRITUAL VALUES

Abstract: To teach students to respect national values, the value of spiritual and cultural heritage through creative work.

When performing creative work, students have the opportunity to improve national cultural values, take an interest in cognitive activity, develop cognitive abilities, improve the culture of independent work, engage in scientific activities and effectively apply their knowledge and abilities.

Key words: National values, student, creative work, crafts, ornament, culture.

СТУДЕНТТЕРДІҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ

Н.Б.Рахметова п.ғ.к., қауым.профессор

Д.А.Мырзахметова магистрант

Қазақ Ұлттық Қыздар педагогикалық университеті

Алматы, Қазақстан

e-mail:nurziya-r@mail.ru, ayiphan.d@mail.ru

Түйін: Студенттерге шығармашылық жұмыстар арқылы ұлттық құндылықтарды, рухани мәдени мұраның құндылығын құрметтеуге үйрету

Студенттерінің шығармашылық мәдениетін ұлттық құндылықтар негізінде жетілдіру, олардың кәсіби шеберлігін шыңдауда ерекше орын алады. Сондықтан кәсіби білім беру ұйымдары студенттердің ойлау қабілетін, адамгершілігінің және күш-жігерінің қалыптасуына, үздіксіз білім алуына және өз бетінше дайындалуына ықпал жасай отырып, жеке қасиеттерінің кең көлемде ашылуына ықпал жасауды қажет етеді.

Тірек сөздер: ұлттық құндылықтар, студент, шығармашылық жұмыс, қолөнер, ою-өрнек, мәдениет, кәсіптік оқыту.

Н.Ә.Назарбаевтің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында болашақ ұрпақты туған жерін, елін қадірлеуге, ұлттық құндылықтарымызды бағалауға үлкен мән берген. Ұлттық код – ең алдымен тіліміз, салт – дәстүрімізді, ұлттық мәдениетімізді, демек ұлттық сана, еліміздің тарихын, ұлттық тәрбие, имандылық, тектілік деген қасиеттер туралы білуге бағыттаған. Рухани құндылықтар – болашақ ұрпаққа мұра [1].

Осы орайда, студенттерді білімге, өнерге, ғылымға бағыттау арқылы ұлттық құндылықтарымыз, оның ішінде өнердегі шығармашылық мәдениетімізді жүзеге асыру болып табылады. Рухани құндылықтар негізінде студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптастыруда олардың кәсіби шеберлігін шыңдау ерекше орын алады. Сондықтан кәсіби білім беру ұйымдары студенттердің ойлау қабілетін, адамгершілігінің және күш-жігерінің қалыптасуына, үздіксіз білім алуына және өз бетінше шығармашылық жұмыстар дайындалуына ықпал жасай отырып, жеке қасиеттерінің кең көлемде ашылуына ықпал жасауды қажет етеді.

Рухани құндылықтарымызды әлемдік-деңгейге адамзат өркениетіне ұлттық тарихымызбен, рухани - мәдени мұралар сабақтастығын сақтай отырып, жас ұрпақты ұлттық игіліктер мен адамзаттық құндылықтар негізінде қабілетті тұлға тәрбиелеуге мүмкіндігі зор. Сонымен қатар, ұлттық құндылықтарымызды әлемдік - деңгейге шығару үшін: ана тілімен дінін, тарихын, салт-дәстүрін, ырымдарын жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерін қалыптастыру бағытында ғана басты мақсатқа жетеміз. Еліміздің ұлттық құндылықтарын біліп өскен ұрпақ білімді, ақылды, ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі.

Рухани құндылықтар - бұл басты тұрмыс қағидасы. Соның бірі қолөнердегі шығармашылық мәдениетінің қалыптасуы. Ұлы даланы мекендеген халықтардың дүниетанымы мен құндылықтарын ұлттық қолөнер арқылы да қалыптастырды. Өзіндік жазуы мен мифологиясы бар Қазақстанның ежелгі тұрғындарының ерекше озық мәдениеті болған. Олардың мұрасының жарқын көрінісі, көркем болмысы мен рухани байлығының айшықты белгісі – «аң стилі өнері».

Осы тұрғыда еліміздің тарихын алатын болсақ, табылған жәдігерлер, соның ішінде «Алтын адам» да ұлттық құндылығымыздың бір айғағы. «Бұл жауынгер талай тылсым құпияның бетін ашты. Біздің бабаларымыз әлі күнге дейін өзінің асқан көркемдігімен тамсандыратын аса жоғары деңгейдегі көркем дүниелер жасаған. Жауынгердің алтынмен апталған киімдері ежелгі шеберлердің алтын өңдеу техникасын жақсы меңгергенін аңғартса, оның бас киіміндегі аң стилінде, демек жануар өрнегінің қолданылуы да ұлттық құндылығымызды әйгілейтін бай мифологияны паш етеді. Осы тарихи деректерді қолдана отырып, жануарлар бейнесін қолөнерімізде пайдалану, оны ерекше элемент етіп бейнелеу адам мен табиғаттың өзара байланысының символына баланып, көшпенділердің рухани бағдарын айқындап отырған. Жалпы өнертанушылар мен қолөнершілер аң стилінде жыртықштардың, негізінен мысық тұқымдас аңдардың суретін көбірек қолданған. Аң стилі бабаларымыздың айрықша жоғары өндірістік тәжірибесі болғанын білдіреді. Олар оюлап кескіндеуді, металмен жұмыс істеудің техникасын, соның ішінде, мыс пен қоладан балқымалар жасаудың және құймалар құюдың, жайма алтын дайындаудың күрделі әдістерін жақсы меңгерген. Жалпы, «аң стилі» феномені әлемдік өнердегі биік белестердің бірі болып саналады.

Алтын адам-қазақ халқының баға жетпес ерекше туындысы, рухани жәдігері. Біздің түп-тамырымызға жаңаша көзқараспен қарауға жол ашып, әлемдік ғылым үшін сенсация саналған жаңалық – 1969 жылы Қазақстанның Есік қорғанынан табылған, өнертанушы ғалымдар арасында «қазақстандық Тутанхамон» деген атқа ие болған. «Бұл жауынгер талай тылсым құпияның бетін ашты. Біздің бабаларымыз әлі күнге дейін өзінің асқан көркемдігімен тамсандыратын аса жоғары деңгейдегі көркем дүниелер жасаған. Жауынгердің алтынмен апталған киімдері ежелгі шеберлердің алтын өңдеу техникасын жақсы меңгергенін аңғартады. Сонымен бірге, бұл жаңалық Дала өркениетінің зор қуаты мен эстетикасын әйгілейтін бай мифологияны паш етті. Дала халқы өз

көсемдерін осылайша ұлықтап, оның мәртебесін күн секілді құдірет деңгейіне көтеріп асқақтатқан. Қорымдағы сән-салтанатты жасау-жабдықтар ежелгі бабаларымыздың зияткерлік дәстүрлерінен де мол хабар береді. Жауынгердің жанынан табылған күміс кеселердің бірінде ойып жазылған таңбалар бар. Бұл – Орталық Азия аумағынан бұрын-соңды табылған жазу атаулының ішіндегі ең көнесі.

Сондықтанда, студенттерге қазақ ұлттық мәдениетінің ең байырғы, аса құнды салаларының бірі - қолөнері, оның ішінде ою өрнегін танытар болсақ құба-құп болар еді. Ою өрнекте рәсемдікпен, сәнділіктің белгісі ғана емес, сонымен бірге халықтың арман-ойының, тілек мүддесінің нышаны, осы тұрғыдан алып қарағанда ою өрнектің мазмұндылық ерекшеліктері саналуан. Бүгінгі ұрпақ яғни студент өзінің ұлттық сезімдерін, өнерін жоғалтпауы қажет. Өйткені өнер адамға жақсы әсер ететін және оны тәрбиелейтін нәзік дүние. Оның құндылығы орасан зор. Сонау жазу-сызу шыға қоймаған ерте заманда адам өз ойын тасқа, сүйекке, ағашқа ойып, қашап түсіріп отырған. Қазіргі қолөнер саласындағы «сүйек ою өнері», «ағаш ою өнері» деген сөздер сол ертезаманда қалыптасқан ұғымдар. Қолөнердің сала-саласында кең қолданылып келген, өнердің өте көне әрі күрделі түрі- ою-өрнекөнері. Қазақтың қолтума сәндік өнерінің барлық түрлерінеде оюлар мен өрнектер алғашқы элементретінде қолданылады. Ою мен өрнек қолөнер бұйымдарының тұтынушылық және эстетикалық мәнін аша түседі [2].

Сондай-ақ көптеген туындылар адамның қиялынан пайда болғанын ескерсек, дұрыс ойлай білу, қиялдай білу, арманға жету мәселесі мектеп қабырғасынан бастап жоғарарғы оқу орнындарында бімім алып жатқан болашақ мамандардың да оқығандықтары орынды.

Еліміздің әлеуметтік жағдайларының жылдан - жылға дамып отырғаны еліміздің ұлттық құндылықтары жайында білім беруде әлемдік экономикалық өсуі, Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 30 елдің қатарына кіру стратегиясы, қазақ халқының моральдық және рухани құндылықтарын, ұлтжандылығын қалыптастыруға игі әсер ететіні сөзсіз. Осыдан, қолөнер арқылы студенттерге ұлттық құндылықтарымызды ұрпақтарымыздың бойына сіңіре білу — уақыт талабы екенін айдан анық.

Рухани құндылықтар негізінде студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптастыру – жаңа эстетикалық құндылықтарды құру болып табылады

Шығармашылық мәдениет әлеміне аяқ баса отырып, ондағы тұрмыстағы қолданысқа қажетті заттарды талдау, жинақтау, тәжірибеден өткізу, оларды өзгертудің тәсілдерін қолданып көру сияқты шығармашылық белсенділіктерді жүзеге асырады. Студенттердің шығармашылық мәдениеті – өнердегі шығармашылық жұмыстардың мәні мен өзіндік мағанасы бар, жоғары сападағы жаңа техника мен технологияда орындалған, қайталанбайтын сұранысқа қажетті жұмыс түрі. Студенттердің шығармашылық жұмыстары – сананың жасампаздығын және іс-әрекетінің биік белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Студенттердің шығармашылық мәдениеті, оның кәсіби іскерлігі, шеберлігі, жаңалық ашуы жолында шығармашылық ойлауына қатысты анықталады.

Шығармашылықты қандайда бір қолөнер, зергерлік, киім тігу, мүсіндік өнер, тоқыма өнері, ағаштан ыдыстар, ат әбзелдері, музыкалық аспаптар жасау, ою-өрнекпен бұйымдар жасауда студенттердің санасында бейнеленуі және оның қайта өзінің идеясы бойынша өңделіп жарыққа шығуы болып табылады. Соның негізінде алған білімінің ауқымы кеңейе түсіп, демек білім алып жатқан қоршаған ортасын игереді.

Рухани құндылықтар арқылы студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптастыру арқылы тұлғаның кәсіби дайындығын анықтаған басты мәселе болады. Осыған байланысты студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптастыру мәселесін анықтауда, олардың өнерге деген икемділігін негіздеу керек болады.

Шығармашылық мәдениет сонымен қатар интуицияның орын алып, қиялдың қанат қағуы, сезімнің жоғарылауы мен үздіксіз ізденіспен сипатталады. Шығармашылық жолда ол жеңістің қуанышын, түңілудің кермек дәмін сезу, тоқтаусыз толғаныс пен жалындау, интеллектуалдық, эмоционалдық дарындылықтың қуанышына бөлену сияқты сезімдерді басынан кешеді.

Рухани құндылықтар арқылы шығармашылық мәдениетті жетілдіру – жеке тұлғаның өз еңбегіне қайта бір ойша оралуы, оны орындаудағы дербестігі, жағымды мотивацияның қалыптасуы сияқты өз өмірін өзгертуге бағытталған әлеуметтік іс-әрекеті.

Шығармашылықта студенттің төмендегідей психологиялық сапалары дамиды: жалпы білімнің тереңдігі, сараланған арнайы білімдер, дамыған ақыл-ой қабілеттері мен оның икемділігі, өнертапқыштыққа және еңбектегі жаңалыққа қуану, мәселені терең түсіне және оны шешудің ең тиімді жолын тандай білу, эмоциядағы қалыптылық, шыдамдылық, танымдық, реттеушілік, рефлексиялық, белсенді өзара қарым-қатынас, бастаған істі аяғына дейін жеткізе алу, тәуекелге бел буа білу, саналылық, белсенді өмірлік позиция. Тұлғаның шығармашылық мәдениетінің дамуы белгілі бір әлеуметтік ортада, соның әсері арқылы дамиды және сол ортада оның өзін қаншалықты ұйымдастыра алатындығына байланысты [3].

Рухани құндылықтар негізінде қолөнер түрлері қазақ халқының тұрмысына қажетті зергерлік, киім тігу, мүсіндік өнер, тоқыма өнері, ағаштан ыдыстар, ат әбзелдері, музыкалық аспаптар жасау, ою-өрнекпен бұйымдар жасау, жиһаздар, аяқ киім тігу технологиясы, әшекей заттар, т.б. бұйымдар жасау технологиясы бүгінде айтарлықтай дамыған. Алайда, бұл бұйымдардың халық санасы мен тіршілігінің негізінде жасалуы, ұлттық элементтердің бейнесін көрсету басты мақсаты болуы қажет. Сол кезде ғана біз халықтың бастан кешірген тарихы мен сан ғасырлық мәдениетін сақтап, келешек ұрпаққа насихаттайды.

Демек, студенттерге қазақ ұлттық мәдениетінің ең байырғы, аса құнды салаларының бірі - қолөнері, оның ішінде ою өрнегін танытар болсақ құба-құп болар еді. Ою өрнекте рәсемдікпен, сәнділіктің белгісі ғана емес, сонымен бірге халықтың арман-ойының, тілек мүддесінің нышаны, осы тұрғыдан алып қарағанда ою өрнектің мазмұндылық ерекшеліктері саналуан. Бүгінгі ұрпақ яғни студент өзінің ұлттық сезімдерін, өнерін жоғалтпауы қажет. Өйткені өнер адамға жақсы әсер ететін және оны тәрбиелейтін нәзік дүние. Оның құндылығы орасан зор. Сонау жазу-сызу шыға қоймаған ерте заманда адам өз ойын тасқа, сүйекке, ағашқа ойып, қашап түсіріп отырған. Қазіргі қолөнер саласындағы «сүйек ою өнері», «ағаш ою өнері» деген сөздер сол ертезаманда қалыптасқан ұғымдар. Қолөнердің сала-саласында кең қолданылып келген, өнердің өте көне әрі күрделі түрі- ою-өрнекөнері. Қазақтың сәндік өнерінің барлық түрлерінде оюлар мен өрнектер алғашқы элементретінде қолданылады. Ою мен өрнек қолөнер бұйымдарының тұтынушылық және эстетикалық мәнін аша түседі. Ою-өрнек тарихына ой жіберсек, көп мағлұмат аламыз, даму кезеңдерін байқаймыз, уақыт өткен сайын жетіле бергенін көреміз. Сонымен, ою-өрнек дегеніміз геометриялық және бейнелеу элементтерінің жүйелі ырғақ пен қайталанып, үйлесімді құрылуы.

Осы орайда студенттерге қолөнер заттарының әр қайсысындағы оюлау мен өрнектеуге, әшекейлеуге зер сала білу керек. Бір кезде тасқа, ағашқа, сүйекке түсірілген ою-таңбалар келе-келе киізге, алаша, кілем тағы басқа заттарға салынатын болған. Ол белгі таңбалар арқылы халық белгілі бір ұғым түсініктерді аңғартып отырған. Бұдан ою-өрнек белгі таңбалары өмір қажетінен туғанын байқауға болады. Мысалы, қазақ халқының ерте кезден бергі әдет-ғұрыпын, салт-дәстүрі бойынша, бөтен жерге, алыс ауылға тұрмысқа ұзатылған қыз баласының белгілі бір уақыттан кейін өзінің төркін жағына сәлемдеме жіберуі тиіс болған. Сәлемдемеде жас келіншек өзінің тұрмысқа шыққаннан кейінгі тұрмыс жағдайын ою-өрнекпен бейнелеп жіберуі шарт болған. Міне осындай салт-дәстүр мен ырымдары арқылы студенттерге қазақтың ұлттық ою-өрнектерінің қолдануының бір сырын осыдан байқауға болады [3].

Өйткені ата-бабамыздың салып кеткен сара жолында ұлттық құндылықтардың қайнар көзі, әдет-ғұрыптарының өзіндік орны бар. Әрбір ою-өрнек қазақтың тұрмыс-тіршілігінен бастау алады. Атап айтқанда ою-өрнектердің тұрмыстық заттардан басқа киім – кешекке, сулет өнеріне, қару – жараққа т.б. қолдану мен орналастыруының өзіндік мағанасы бар. Мұнда киім – кешекке өсімдік және геометриялық тектес өрнектер қолданылады. Жануар тектес өрнектің, демек төрт түлік әшекей бұйымдар, құрал-жабдықтар мен үй жасауларында үлесі бар.

Студенттерінің шығармашылық мәдениетін ұлттық құндылықтар негізінде жетілдіру, олардың кәсіби шеберлігін шыңдауда ерекше орын алады. Сондықтан кәсіби білім беру ұйымдары студенттердің ойлау қабілетін, адамгершілігінің және күш-жігерінің қалыптасуына, үздіксіз білім алуына және өз бетінше дайындалуына ықпал жасай отырып, жеке қасиеттерінің кең көлемде ашылуына ықпал жасауды қажет етеді.

Сонымен қатар студенттердің ұлттық мәдениетін қалыптастыруда халықтың ұлттық құндылықтарын түсінуі арқылы оларды қолдана алуымен анықталатын, кәсіби мәнді, тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуын құрайтын адамгершілік тұрғыдағы мәдени басқарушы іс-әрекеті болып саналады.

Бұл бағытта ерекше орын алатын студенттердің ұлттық мәдениетін қалыптастыруға игі әсерін тигізетін оқу орнында ұйымдастырылатын әртүрлі бағыттағы шараларды атап көрсетуге болады. Солардың ішінен ұлтымыздың мәдениетін, өнерін, салт-дәстүрлерін, өнер туындыларын насихаттайтын шаралар ерекше орын алады. Оларды атап көрсететін болсақ «Шебер қолдар», «Қыз сыны», «Өнер қырандары»- атты студенттер шығармашылығы арқылы өтетін салт-дәстүрлерімізді насихаттайтын шараларды атап көрсетуге болады.

Осы аталған шаралар студенттердің ұлттық мәдениетке, салт-дәстүрімізге деген қызығушылығын оятады, этнопедагогика элементтерінің дұрыс ықпалы бар екенін сезінеді, ұлттық салт-дәстүрлерді, халықтық педагогика элементтерін болмысымен қабылдай алады және жалпы ұлттық мәдени дүниетаным тұрғысында көрсете білуге ұмтылысы қалыптасады.

Кәсіптік оқыту мамандығы студенттері оқу-тәрбие процесінде дәстүрлі, демек ұлттық бағыттағы шығармашылық жұмыстар жасау барысында, олардың адамгершілік сезімі, ұлттық санасы, рухани мәдениеттілігі, мінез-құлқы, өмірлік ұстанымдарының дұрыс бағытталуына, өзі өмір сүріп отырған ортада ықпалды әрекет жасауға мүмкіндік туғызады.

Рухани құндылықтар негізінде ұлттық бағыттағы шығармашылық жұмыстар жасау жаңартылған педагогикалық жүйе, жетілдірілген оқу-тәрбие процессін дамытуға, жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған оқу-тәрбие үрдісінің жетілдірілген формасы болып табылады. Жаңа педагогикалық жүйе білім алушылардың үздіксіз білім алуына, өзін дамытуға үнемі көңіл бөлуіне бағытталған жүйе болып табылады. Ғылым мен техниканың дамыған заманда ескі жүйеде жұмыс жасау студенттердің тұлғалық дамуына, заманауи техникалық құралдармен жұмыс жасауына кері әсерін тигізеді. Рухани құндылықтар негізінде студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптасуына кәсіби білімнің игі әсерін тигізетіндігі сөзсіз.

Сондай-ақ студенттердің кәсіби білімін шыңдауда ерекше орын алатын өз бетінше шығармашылық жұмыс жасай алатын озық формалар мен әдістерді меңгерту барысында жалпы мәдени ұлттық құндылықтарды жетілдіруге ерекше назар аудару қажет. Оның басты себебі студенттер тұлғалық көрсеткіші, мәдениеттілігі, әдептілігі алуан түрлі болып келуі мүмкін.

Сондықтан студенттер арасында мәдениеттілік туралы әңгіме қозғағанда олар өз пікірлерін мәдениетті түрде жеткізуге, сыпайы сөздерді қолдана отырып өзінің көзқарасын, өзінің іс-әрекетін бағалай білуге, өз ойын жинақтап, айтылатын ойының мақсатын анықтап алуға, сөйлесіп отырған адамының сөзін бөлмей, оның өз ойын толық жеткізуге дағдыландыру, үлкен міндеттің брі болып табылады [4].

Сондықтан оңтайлы жолы етіп студенттерге қолөнерімізді насихаттап, болашақта өз мамандығы арқылы қазақтың ұлттық құндылықтарын дамытуға

үлес қосатын тұлғалар етіп тәрбиелеу. Ата-бабаларымыз салып кеткен және мұра қылып кеткен құнды дүниелерімізді сақтай отырып, әлемге өнеріміз бен кәсібімізбен танылу мүмкіндігі туып отырғанын ұмытпауымыз керек.

Қорыта келе, рухани құндылықтар негізінде студенттердің шығармашылық мәдениетін қалыптастыру, жоғары мәдениетті толыққанды шығармашыл тұлғаны дайындау болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы.12.04.2017 ж.
- 2 ТұрғынбаеваБ.А. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту.: теория және тәжірибе // Алматы. 2005, 174-бет
- 3 Мухамедин М.М. Балалар шығармашылығын тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық негіздері/М. М. Мухамедин // Бастауыш мектеп, 2015. т.№2-3.-С.6-9;
- 4 Кадирбаева Р. І Болашақ мұғалімдерді оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға кәсіби даярлаудың ғылыми-педагогикалық негіздері: педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация авторефераты / Р. І. Кадирбаева. - Алматы : [б. ж.], 2010. - 36 б.;

УДК 37.011.31

Stamgalieva N.,
PhD, associate professor
Yessenov University, Aktau, Kazakhstan
naza_stam@mail.ru

MODERN CONDITION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract: In the given article is considered the issues of modern condition and development of education in the Republic of Kazakhstan. It was held the great preparing work about entering to the Bologna process by all the organizations of higher education.

High schools have to form the whole system of universal knowledge, habits and skills, also self-activities and personal responsibilities of students that is key competencies, determining modern quality of education. To carry out all these tasks are intended not only model structural, institutional, organizational-economic changes, but at first to make a new content of education. To make it in accordance with requirements of time and with the task of developing the country. That is why today in

realization of competence approach needs the support on international experience, by the necessary adaptation to traditions and demands of Kazakhstan.

Competence approach orients on such systems of providing with quality of preparing specialists of higher education, which can be answered to the modern world labour market.

Keywords: the Bologna Process, competence, competence approach, higher education system.

Стамгалиева Н.К.,
к.п.н., профессор
КГУТИ имени Ш. Есенова
Актау, Казахстан
naza_stam@mail.ru

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы современного состояния и развития образования в Республике Казахстан. Была проведена большая подготовительная работа по вхождению в Болонский процесс всех организаций высшего образования.

Вузы должны формировать целую систему универсальных знаний, привычек и навыков, а также самостоятельную деятельность и личную ответственность студентов, что является ключевыми компетенциями, определяющими современное качество образования. Для выполнения всех этих задач предполагается не только моделировать структурные, институциональные, организационно-экономические изменения, но и в первую очередь вносить новое содержание образования.

Ключевые слова: Болонский процесс, компетенции, высшая образовательная система, компетентный подход

March 11, 2010 the Committee of Ministers of Education of the Bologna Process (46 countries) decided on Kazakhstan's joining the Bologna process. The aim of Kazakhstan's participation in the Bologna process - expanding access to European education, further enhancing its quality, as well as increasing the mobility of students and faculty through the adoption of comparable levels of higher education, the use of a credit system, the issue of graduates of universities of Kazakhstan European Diploma Supplement.

Kazakhstan is the first country in Central Asia, a full member of the European educational space. It is certainly important in the international positioning of the national higher education.

At present, Kazakhstan is becoming the new educational system oriented to entry into the world educational space. This process is accompanied by significant changes in educational theory and practice of the educational process. There is a change of

educational paradigm assumed different approaches, a right, other relationships, other behavior, other pedagogical mentality.

The Message of the 1-st President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev “Building the Future Together” education and training in the XXI century identified as the main priorities of state policy, which says in particular “Qualitative education should be the basis for industrialization and innovative development of Kazakhstan.”

Worldwide a new stage in the development of higher education is associated with the increasing role of university education. Today, universities have perceived not only as centers for training, but also as centers of innovational ideas that can carry out a scientific discovery moving the development of economic, social and policy in general. The head of state on this issue states: “We are obliged to provide a new level of development of university education and science. Today, based on the new “Nazarbayev University” forms an innovative model institution of higher education, oriented toward the market demands. It is intended to become a model for all high schools in Kazakhstan” (Nazarbayev, 2011).

The State Programme of Education Development for 2011-2020 in the Republic of Kazakhstan determined a new goal of education - orientation on achieving concrete results, that the basis of education must be practically oriented training, bringing together most educational institutions with potential employers, combining educational and professional standards that regulated the training requirements demanded in the labor market of competent personnel. This interpretation of the aims of education, stimulated the key concepts in psychology and pedagogy as “competence,” “competency,” “competence approach”, etc.

Higher education plays an important role in professional training of competent and competitive specialists for all branches of the national economy in the integration of science and industry.

At present it is possible to state with confidence that Kazakhstan has entered a period of successful experience in implementing the Bologna process and its adaptation to modern realities.

It was done the following:

- worked out a system of events on realization of principles of the Bologna process in Kazakhstan
- developing a program of academic mobility of students and teachers
- introduced a credit technology of training,
- described Kazakhstan model of credit transfer system for ESTC,
- worked out a mechanism of formation of modular educational programs on the basis of competence-based approach taking into account the ECTS, describe their structure, it is given Methodical recommendations on construction of the module, worked out a scheme for the formation of competence modules.

From September 1, 2011 Kazakhstan’s higher education institutions have begun to create modular education programs and implement them in the learning process.

Of course, all this will result in a change in teaching methods, procedures and assessment criteria, and generally change the entire paradigm of higher education.

Activity on working out of educational programs due to the need to upgrade existing educational programs to bring them into conformity with the requirements of market economy and the labor market, the formation of European Higher Education Area. Bringing educational programs Kazakhstan universities in accordance with the educational programs of the European institutions is an effective tool for updating of existing training programs and obtains their international accreditation. Development of educational programs in accordance with the Dublin descriptors is of great importance for use in the organization of double diploma education, getting joint degrees, and for the modernization of Kazakhstan's higher education system as a whole, because they reflect all the necessary parameters of obtaining of qualifications.

First of all, are interested in developing educational programs to the Dublin descriptors for the implementation of the Kazakhstan high schools.

Higher school institutions of the Republic of Kazakhstan are training specialists with higher education in accordance with:

- the state educational standards in the field of higher education, developed on the basis of this standard;
- classifier of professions of higher and postgraduate education of the Republic of Kazakhstan;
- working curriculum, academic calendar;
- individual training plans of students;
- training programs on disciplines.

Educational programs are developed specialties of higher education institution itself, in accordance with the Dublin descriptors agreed by the European Qualifications Framework.

Dublin Descriptors representing descriptions the level and volume of knowledge, skills and competencies acquired by students on completion of the educational program at each level (stage) of higher and postgraduate education based on learning outcomes formed by competencies, as well as total number of credit (credit) units ECTS.

Structure of formation is formed of various types of educational activities determining content of education, and reflects their relationship and accounting.

The educational program includes bachelor:

- Theoretical training, which includes the study of cycles of general, basic and majors;
- Additional types of training - different types of professional practices, physical education, military training, etc.;
- Interim and final certification.

Herewith bachelor educational programs are projected on the basis of a modular system of study subjects.

General competence of higher education is formed on the basis of requirements to general education, social and ethical competencies, economic, organizational and managerial competencies, special competencies.

Requirement for general education:

- to have a basic knowledge in natural sciences (social, humanitarian, economic) disciplines that contribute to the formation of a highly educated person with broad outlook and culture of thinking;

- to have the skills handling of modern technology, be able to use information technology in the field of professional activity;

- to be able to acquire new knowledge to their daily professional activities and continuing education in magistracy.

Requirements to social and ethical competencies:

- to know the social and ethical values, based on public opinion, traditions, customs, social norms and focus on them in their professional activities;

- to observe the standards of business ethics, have ethical and legal standards behavior

- to know the traditions and culture of peoples of Kazakhstan;

- to be tolerant to the traditions and culture of other nations;

- to know the basics of the legal system and legislation of Kazakhstan;

- to know the trends of social development;

- to be able to adequately orient themselves in various social situations;

- to be able to work in a team correctly defend their point of view, to offer new solutions;

- to be able to find compromises, to relate their opinion with the opinion of the community;

- to seek professional and personal growth.

Requirements to economic, organizational and managerial competencies:

- to have the basics of economic knowledge, a scientific understanding of management, marketing, finance, etc.;

- to know and understand the goals and methods of state regulation of economy, the role of the public sector in the economy.

Availability requirements change social, economic, professional roles, geographic and social mobility in terms of increasing the dynamism of change and uncertainty:

- to be able to navigate in today's information flows and adapt to rapidly changing phenomena and processes in the global economy;

- to be flexible and mobile in different conditions and situations related to professional activities;

- to be able to economic decision-making and institutional arrangements in the face of uncertainty and risk.

Special competencies are developed for each specialty, higher education subject to the requirements of employers and social demands of society.

Stating the five proposed classifications of key competencies, we concluded that the most successful is the classification proposed by the State standard for education. In it, in accordance with a specified purpose, expected outcomes of education are defined in the following key competencies:

1. Value-oriented competence - the ability of students to perceive the surrounding world, the ability to find its role in the creative life of the community based on the highest ethical values, citizenship and patriotism. This competence provides the ability to make decisions in various situations. The most important thing - to be a patriot of his homeland of Kazakhstan, to show civil activity, to understand the political system, to be able to assess the ongoing social events.

2. Cultural studies Competence - possession of knowledge and experience on the achievements of human culture and national characteristics, enables it to ethno-cultural events and traditions in society, cultural foundations of personal and family and social life. Understand the role of science in human and social development. Possession of effective ways to organize cultural and leisure activities that will appreciate and understand the culture of its people and cultural diversity of the world, be committed to spiritual harmony and tolerance.

3. Training and cognitive competence - complex competence, providing their own training process and cognitive research students. Ability effectively to plan, organize their educational activities, own ways of analysis and reflection of their activities for the development of knowledge based on the requirements of the relevant functional literacy, which will allow to understand the scientific worldview, have the skills of search and research activities.

4. Communicative competence - provides knowledge of the native and other languages, ensuring ownership of means of interaction and communication with people in different social groups, the performance of different social roles in society, the ability to use a variety of communication facilities, to deal with specific life situations, communication skills in the Kazakh language as a state language and of interethnic communication, in foreign languages.

5. The information technology competence involves the ability to navigate, to search for and analyze, make a selection, convert, store, interpret and implement the transfer of information and knowledge with real technical facilities and information technology.

6. Social and labor competence means possession of knowledge and experience of active civil society activities in the field of social, family, employment, economic and political relations. The ability to analyze specific social and social situation, make decisions and act in accordance with personal and social benefits in various situations.

7. The competence of personal self-development - master the methods in their own interests and capabilities, providing physical, spiritual and intellectual self-development, emotional self-regulation and self-support. The formation of psychological literacy, domestic environmental culture of their own health care and possession of the basics of life safety, the ability to match its capabilities with a real prospect and the organization of activities with dignity, to be responsible for their actions and their lives.

Thus, competence approach in education is an attempt to make in accordance with, on the other hand, necessity of individuals to integrate itself in activities of society on the other, necessity of society to use the potential on each individual for providing itself with economic, cultural and political self-development.

REFERENCE

1. Nazarbayev, N. (2011) Address of the President of the Republic of Kazakhstan, January 28, 2011. http://www.akorda.kz/en/speeches/addresses_of_the_president_of_kazakhstan/r
2. Jumagulov B. Objectives for the implementation of President N. Nazarbayev Message to the people of Kazakhstan and the State Program of Education for 2011-2020// Higher education in Kazakhstan. - 2011. - № 1 (10). - P. 35.
3. Electronic Library // www.lib.au-ru.net.

СЕКЦИЯ №8. КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ БАРЫСЫНДА
ЖОО МЕН БИЗНЕС-ҚАУЫМДАСТЫҚТАР АРАСЫНДАҒЫ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕСТІК МӘСЕЛЕЛЕРІН ҚАРАСТЫРУ
СЕКЦИЯ №8. СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО ВУЗОВ И БИЗНЕС
СООБЩЕСТВА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ

UDC 35:378:338.147=111

Goltvenko O.,
Graduate student,
Donetsk State University of Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: a.v.goltvenko@gmail.com

THE INFLUENCING FACTORS ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN STRATEGIES OF CORPORATE GOVERNANCE

Abstract. This paper presents the influencing factors on partnership between universities and other stakeholders in case of international port. According to the analyze, a structured framework with influencing categories of economic, social, environmental and innovation indicators would be recommended for port city. Partnership with universities and realizing their values have help to overcome problems and maintaining of sustainability.

Keywords: university, corporate governance, sustainable development, coastal areas, port cities, factors, environment, social and economic development, stakeholder, tourism.

Голтвенко А.,
Аспирант,
Донецкий государственный
университет управления,
Мариуполь, Украина
e-mail: a.v.goltvenko@gmail.com

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ СТРАТЕГИЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В статье представлены факторы, влияющие на партнерство между университетами и другими заинтересованными сторонами на примере международных портов. В результате анализа, для портового города систематизированы факторы влияния с экономическими, социальными, экологическими и инновационными показателями. Партнерство с университетами и реализация их ценностей поможет преодолеть проблемы и обеспечить устойчивость развития.

Ключевые слова: университет, корпоративное управление, устойчивое развитие, приморские территории, портовые города, факторы, окружающая среда, социально-экономическое развитие, заинтересованные стороны, туризм

The sustainability include the corporations impact on economic and social issues and nowadays, the concept of sustainability coexists with social responsibility, organizations integrate those principles into their strategies voluntarily, creating values and fostering behavior that exceeds the laws and regulations of the host country [1]. The threat of national imbalance in Ukrainian territories goes from coastal areas and ports as one of the main budget donor. Sustainability of international port corporate governance has several goals among others and benefits influencing on: good health and well-being, quality education, gender equality, decent work and economy growth, industry innovation and infrastructure, reduced inequalities, sustainable cities and communities, responsible consumptions and production, partnership for the goals. Taking into account these global goals and determination of influencing factors can improve the image of corporates and also increase their value. Consequently, corporate governance has emerged as a topic connected to the establishment of agreements and the implementation of improvements in four dimensions: environment, social sphere economics and innovations.

The 1987 Brundtland Report defined sustainable development as «development which meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs». At the heart of this concept is the belief that over the long term, social, economic and environmental objectives should be complementary and interdependent in the development process. In 1992, the Rio Summit established sustainable development as the guiding vision for development in both industrialized and developing countries, and for international development co-operation (OECD, 2001).

In the global economic situation, which is going to be marked by inflation, increased prices of raw materials, and labor that weakens the financial system and fosters political instability (Liu & Zhuang, 2013), sustainability has demonstrated its potential to foster the balanced development of three dimensions: economic, social and environmental. Unfortunately, only the first dimension is receiving increased attention in the business world [1-6].

According to the theory of quality improvement the sustainability has to be based on food quality improvements [7], competitiveness [8], and responsibility and trust [9] which can be called as benefits. These results explain the recent boom in sustainability literature in the academic world, which has not resolved confusion in this area due to poor conceptualization of the sustainability concept [10]. This concept is multifaceted and diverse, which increases the difficulty of understanding it [11]. In certain cases, an incongruity appears when business leaders use sustainability only as a means to improve their corporate image and increase sales [12].

The environmental was meant as factor of sustainability (such as energy conservation, the reversal of climate change and the protection of biodiversity).

Modern researches have shown that collaboration is the most significant issue because the responsibility for a competitive strategy, the high level of global attention to the quality, ecological problems and cost-benefit analysis in business relationships was assumed by the manager of the supply chain through the supervision and coordination of suppliers and distributors [13].

The analyze of the theories shows that term «stakeholder» means «any group or individual who can affect or be affected by the achievement of the objectives of the organizations» [14]. As far as we know, the objectives of the organizations have not contradict to goals of public sector. Regarding the public sector, Gnan, Hinna, Monteduro, & Scarozza (2013) [15] note that local public services have indicated the need to reconsider the role of local government. New public management is necessary to facilitate the implementation of public policies through engagement with stakeholders.

The introduction of the control function from the management system, as well as the awareness of the need to manage factors of production, in particular, human capital, have improved the quality of corporate governance. An empirical study of 37 public service institutions suggests that the tools of the «new public administration» – quality standards (ISO [International Organization for Standardization] 9000) and sustainability (ISO 14000), contribute to organizational behavior and improve decision-making processes.

Nowadays ensuring the economic development, improving the national competitiveness and life quality of the country citizens should be based on the scientific and technological progress achievements. That's why, the framework of innovative development, the use of the intellectual component, reduction of energy and resource consumption of production, introduction of innovative potential of economic growth of the country, development and structural renewal of enterprises which has to increase the competitiveness of the economy at all levels of management are determined as the main priority direction of the national innovation policy [16]. Consequently, sustainable development depends on environmental, economical, socio and innovation factors and we can call it a system in this article.

The analysis of the impact intensity of the certain factors demonstrates their decisive impact on economic growth of all stakeholders, as well as the need to improve on their basis the existing model of economic development, with the aim of creating opportunities to achieve within the specific of the area and all country as well, and to

improve well-being population. To prove the validity of this thesis we should consider an example of coastal areas and ports as stakeholders – donors of economic growth and corporate governance development.

Table 1

Mutual influence of economic and innovation factors of corporate governance

№	Economic growth factors	Intensity of influence on innovative development of corporate governance
1.	Production increasing within the framework of a separate stakeholders	Indirect
2.	Development of productive forces	Strong
3.	Increasing in technical level, quality and environmental friendliness of products	Strong
4.	Increasing in the working capital	Indirect
5.	Investment increasing	Indirect
6.	Accelerating scientific and technological progress	Dynamic
7.	Production upgrading	Strong
8.	Economic use of natural resources within the territorial boundaries	Indirect
9.	Improvement of financial sustainability indicators of economic entities	Strong
10.	Activation and development of directions of foreign economic activity	Dynamic
11.	Improving the efficiency of economic activity	Strong
12.	Adaptability of the economic structure in accordance with the requirements of sustainable development	Dynamic
13.	Increasing consumption of innovative products	Strong
14.	Resource saving and economical production	Strong
15.	<i>Improvement of the socio-cultural sphere</i>	<i>Strong</i>
16.	<i>Intensification of strategic partnership between universities and the business community in the formation of professional competencies</i>	<i>Strong</i>

These stakeholders are decision-makers in port city come from very diverse backgrounds, ranging from leaders of public administration, port owners to universities and NGO and other involved and interested citizens. It means that decision-making is a complex process, with multiple interests confronted and hopefully resolved. The port generally offers a value proposition to its region since it confers economic and social benefits, but is also prone to environmental constraints and bring innovations (Table 2).

Table 2

Summary of stakeholder identification
(Jasmine Siu Lee Lam & Wei Yim Yap, 2019)

Nature of Stakeholder	Key Stakeholders in Port Cities	Decision-Makers: Yes (Y) or No (N)
Internal	Port employees, minority shareholders Owners of ports e.g., government/port operator; port regulator	N
	Port managers, board members	Y
	Owners of ports e.g., government/port operator; port regulator	Y
Public Sector	Port authority; port state control	
	National governments; ministries-in-concern e.g.,	Y
	Transport Ministry, Finance Ministry, Environment Ministry, legislators, urban development authorities Labor unions	
Market Players/ Corporate bodies	Stakeholder organizations: inland and sea transport operators, logistics company, shipping and transport companies, Stevedoring companies	Y
Community; Interest Groups	Local inhabitants living in close proximity to ports; Consumers and tax-payers; Universities, non-profit organizations (NGOs) e.g., environmental groups; Media, press	N

A stakeholder management approach should rightfully balance the economic, social, environment and innovation aspects (Table 3).

Table 3

Key challenges and opportunities faced by the port cities in Ukraine

Factor	Situation	Key Challenges and Opportunities	
		Challenges	Opportunities
Economic	Trade growth	Competition with other port cities	To be a key port city in Ukraine
	Increasing of national subvention	participation in the infrastructure development program	
Innovation	Cargo handling and labor productivity	More difficult to enhance productivity when development is mature	Using smart technology to increase productivity
Social	Coastal land occupation	Competition in land use	Integrate hinterland logistics
	Safety level	Strive to increase volume and productivity	Using smart technology to increase safety level
		Occupational health and safety	Community development and engagement programs, impact assessments
Environmental	Air pollution	Carbon management	GHG emissions
		Increase in ship traffic and cargo operations	Deploying cleaner fuel
	Water pollution	Increase in ship traffic	New managerial accounting instruments

Governance	Risk management	Annual and sustainability reporting and disclosures; Business conduct, integrity and ethics	Compliance with laws and regulations
------------	-----------------	---	--------------------------------------

This year the city of Mariupol (Ukraine) has just become the newest member of the AIVP network – The Worldwide Network of Port Cities, which improve relations between port and city through dialogue and mutual cooperation.

It is the first Ukrainian city which join the network, adding yet another country to the list of members (50 members in 2019).

Mariupol is the city has a unique experience of taking challenges and use opportunities to manage the situation in the recent conflict in the Donbass region.

Many international organizations have help with developing projects in the pipeline, including plans for a promenade, cable car, and beach with facilities. It is keen to restore its status as a tourist destination. However, that ambition must be balanced with the port and industrial installations, some of which are very imposing: the railway that runs along the beach, the steelworks with their polluting emissions, or the slag heaps that have not yet been properly processed (AIVP, 2019).

All stakeholders actualize the transition from an industrial city to a post-industrial one, meaning that it wishes to retain its industrial facilities (while making them greener), while diversifying its economic activities.

The port director has undertaken a vast operation to convert the port’s activities, in order to safeguard the 3,500 jobs that directly depend on it. Some 90% of the goods that pass through the port are destined for export, and the docks formerly used exclusively for steel products are now being transformed to handle exports of wheat, as well as sunflower-based products (oil, seeds and must). In addition, a major training plan has been organized to help workers switch to new trades. As a result, the port continues to operate all year round. It also now imports wind turbines, another new activity (AIVP, 2019).

This case shows the complex view of stakeholders on global level on influencing factors on sustainable development in strategies of corporate governance.

All modern ports have to form the Port Corporate Governance Committee. It has to formalize its responsibility not only for corporate governance but also for other risky factors affecting the environment and pertaining to social responsibility and economical backwash. The majority of the committee has to comprise to Independent Non-Executive Directors. The Port Corporate Governance Committee has to arrange the collaboration with Universities for researching and implementation best international practice.

REFERENCE

- 1 , Siu Lee Lam, Wei, Yim Yap (2019) A Stakeholder Perspective of Port City Sustainable Development/ Sustainability 2019. 11. 447 p URL: <https://www.mdpi.com/2071>Álvarez, L. V., & Vargas-Hernández, J. G. (2012). La sostenibilidad como modelo de desarrollo responsable y competitivo. Ingeniería de Recursos

- Naturales y del Ambiente, 11, 97-107. URL: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=231125817009>
- 2 The DAC Guidelines Strategies for Sustainable Development: Guidance for Development Co-operation (OECD, 2001.) / URL : <https://www.oecd.org/dac/environment-development/2669958.pdf>
 - 3 Sustainable development goals URL : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>
 - 4 Liu, Z., & Zhuang, W. (2013). Governance of global supply chains vulnerability by business-based interorganizational information platform. *J Syst Sci Syst Eng*, 22(1), 1-20. URL: <http://dx.doi.org/10.1007/s11518-013-5211-z>
 - 5 Chardine-Baumann, E., & Botta-Genoulaz, V. (2014). A framework for sustainable performance assessment of supply chain management practices. *Computers & Industrial Engineering*, 76, 138-147. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cie.2014.07.029>
 - 6 Miguel, Angel Jaimes-Valdez; Carlo, Armando Jacobo-Hernandez (2016) Sustainability and Corporate Governance: Theoretical Development and Perspectives. - *Journal of Management and Sustainability*; Vol. 6, No. 3; 2016. URL : <https://pdfs.semanticscholar.org/b50e/0404fb82a91c000a83591ec20804ff84b27e.pdf>
 - 7 Bekele, A., Bosona, T., Nordmark, I., Gebresenbet, G., & Ljungberg, D. (2012). Assessing the Sustainability of Food Retail Business: The Case of Konsum Värmland, Sweden. *Journal of Service Science and Management*, 5, 373-385. URL: <http://dx.doi.org/10.4236/jssm.2012.54044>
 - 8 Aigner, D. J., & Lloret, A. (2013). Sustainability and competitiveness in Mexico. *Management Research Review*, 36(12), 1252-1271. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/MRR-06-2013-0138>
 - 9 Haywood, L., Trotter, D., Faccar K., & Brent, A. C. (2013). The diversity of the practice of corporate sustainability. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 9(2/3), 111-125. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/WJEMSD-01-2013-0013>
 - 10 Gibbs, D., & O'Neill, K. (2015). Building a green economy? Sustainability transitions in the UK building sector. *Geo forum*, 59, 133-141. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.12.004>
 - 11 Renukappa, S., Egbu, C. Akintoye, A., & Goulding, J. (2012). A critical reflection on sustainability within the UK industrial sectors. *Construction Innovation*, 12(3), 317-334. URL: <http://dx.doi.org/10.1108/14714171211244578>
 - 12 Boukherroub, T., Ruiz, A., Guinet, A., & Fondrevelle, J. (2015). An integrated approach for sustainable supply chain planning. *Computers & Operations Research*, 54(0), 180-194. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cor.2014.09.002>
 - 13 Vurro, C., Russo, A., & Perrini, F. (2009). Shaping Sustainable Value Chains: Network Determinants of Supply Chain Governance Models. *Journal of*

- Business Ethics, 90, 607-621. URL: <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-010-0595-x>
- 14 Freeman, 1984; cited by Spitzeck, 2009, p. 496
- 15 Gnan, L., Hinna, A., Monteduro, F., & Scarozza, D. (2013). Corporate governance and management practices: stakeholder involvement, quality and sustainability tools adoption. J Manag Gov, 17, 907-937. URL: <http://dx.doi.org/10.1007/s10997-011-9201-6>
- 16 Oleksandr, Goltvenko (2017) The conceptual basis of the innovative development of the social-ecological-economic systems. Manager. Scientific Journal of DSUM; Vol. 1(74), 2017. 133 p.
- 17 Jasmine-[1050/11/2/447/pdf-vor](http://dx.doi.org/10.1050/11/2/447/pdf-vor)
- 18 Growing the AIVP network: Mariupol, a Ukrainian port city's strategy URL: <http://www.aivp.org/en/2019/07/24/growing-the-aivp-network-mariupol-a-ukrainian-port-citys-strategy/>

UDC 378.016:336=111

Marova S.,
Doctor of Science in Public Administration,
professor, Rector, Donetsk State University of Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: marsvefel@gmail.com

Noga I.,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of
Finance, Accounting and Taxation,
Donetsk State University of Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: irina.noga770@gmail.com

INCREASING STUDENT'S FINANCIAL LITERACY THROUGH THE PARTNERSHIP OF THE UNIVERSITY-BUSINESS-GOVERNMENT

Abstract: The article demonstrates the need to improve students` financial literacy. Possible ways to increase the level of financial literacy through the partnership of university, business and government.

Keywords: financial literacy, quality of higher education, institution of higher education, professional training of students, professional competencies, self-improvement, stakeholders, partnership.

Марова С.,
ректор, доктор наук по государственному управлению,
профессор, Донецкий государственный университет управления
Мариуполь, Украина
e-mail: marsvefel@gmail.com

Нога И.,
доцент кафедры финансов, учета и налогообложения,
кандидат экономических наук
Донецкий государственный университет управления,
Мариуполь, Украина
e-mail: irina.noga770@gmail.com

ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ ПАРТНЕРСТВО УВО-БИЗНЕСА-ГОСУДАРСТВА

Аннотация: В статье доказывается необходимость повышения финансовой грамотности студентов. Указаны возможные пути повышения уровня финансовой грамотности через партнерство УВО, бизнеса и государства.

Ключевые слова: финансовая грамотность, качество высшего образования, университет, профессиональная подготовка студентов, профессиональные компетентности, самосовершенствование, стейкхолдеры, партнерство.

The variety of educational programs and disciplines offered by Ukrainian higher education institutions requires the student, as a future professional in the relevant field, a clear understanding of the basics of the future profession, the factors affecting the demand and competitiveness of the graduate university, the need to acquire knowledge, skills and professional competencies.

It is quality education that forms the basis for successful socialization of the individual, his or her economic well-being, is the key to the gradual development of a society united by common values and culture, and as a result becomes the basis for the formation of effective human capital.

Increasing financial literacy is an integral part of modern education, a key to its quality. The relevance of this aspect of higher education is dictated by the trends of time. This requires the student to form a basic knowledge of the major financial categories, concepts, phenomena and processes, the ability to find and analyze financial information, to compare proposals for investing in financial assets from different financial institutions, the ability to carefully read contracts for the purchase of financial services and the information contained in them. The student must acquire these skills not only at the theoretical stage of vocational training at the HLS, but also during the practical training. In this case, an important element of education and professional self-improvement is compliance with the requirements of external stakeholders (state, business, society, students' parents).

The purpose of the article is to outline possible ways to increase the level of financial literacy through the partnership of university, business and government.

The modern world defines the quality of human resources and the level of their professional competence as a factor that determines the socio-economic potential of sustainable development of the country. Therefore, in order to organize quality education and its relevance to the demands of the labor market, universities should

promote the development of social partnership with key stakeholders. A key participant in this process is the employer, who participates in the formation of educational programs and supports the development of all modern types of education: formal, non-formal, informal, dual. The result of such a partnership is a specialist who not only cleverly manages the acquired knowledge, but also becomes active, motivated, able to make informed decisions and act quickly, as well as ready for continuous self-improvement that meets the European principles of education throughout life.

The solution of the problem of qualitative training of specialists in the higher education system is a strategic task of our country, in which special attention is deserved by the relevance of educational programs, the formation of professional competencies, as well as the coordination and cooperation of university with stakeholders (Figure 1).

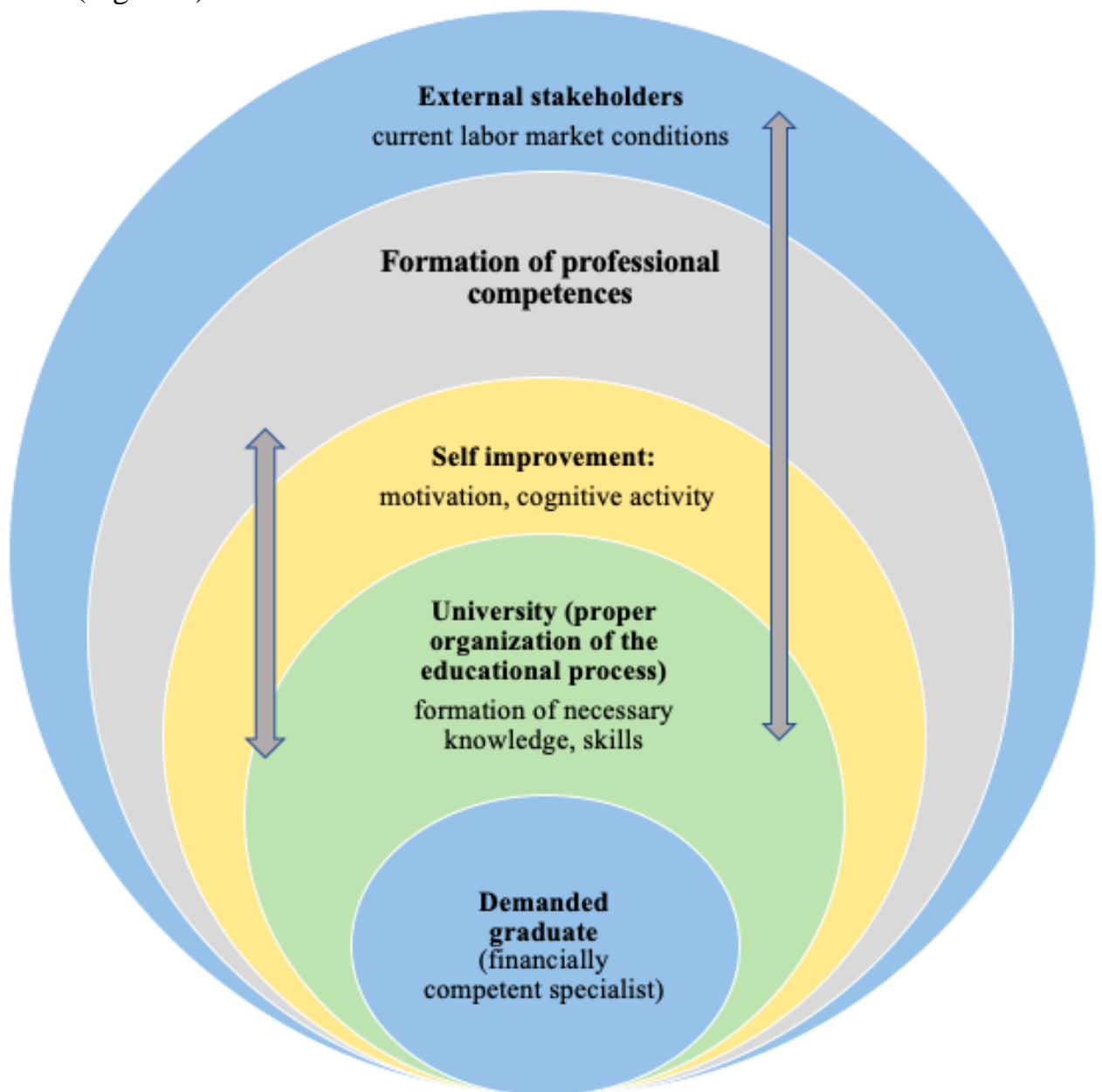

Figure 1 – System of organization of training of specialists through social partnership

The key competences for the promotion of inclusive and sustainable development, social unity and the further development of democratic culture, as defined in the Framework Program of the European Parliament and of the Council of the European Union on 17 January 2018, are:

- literacy;
- language competence;
- mathematical competence and competence in the sciences, technologies and engineering;
- digital competence;
- personal, social and educational competence;
- civic competence;
- entrepreneurial competence;
- competence in cultural awareness and expression [1].

Adequate levels of financial literacy are the basis for the formation of some competencies (eg entrepreneurial competence). The analysis shows that financial literacy education requires higher education, not only for students of economics, but also in other specialties, such as law, sociology, management, public administration and administration, etc., since it is the use of financial information, the use of financial knowledge are necessary elements of many directions of human activity. Financially competent people are more protected from financial risks and unforeseen situations. They are more responsible for managing the personal finances and finances of the enterprise in which they work, able to increase well-being by allocating available cash resources and planning future expenses.

Financial literacy contributes to the transformation of savings into investment and is an effective tool to strengthen the country's financial sovereignty and stabilize its financial security.

Studies conducted in 2018 under the USAID Financial Sector Transformation Project prove that the level of financial literacy of the Ukrainian population is very low (Figure 2).

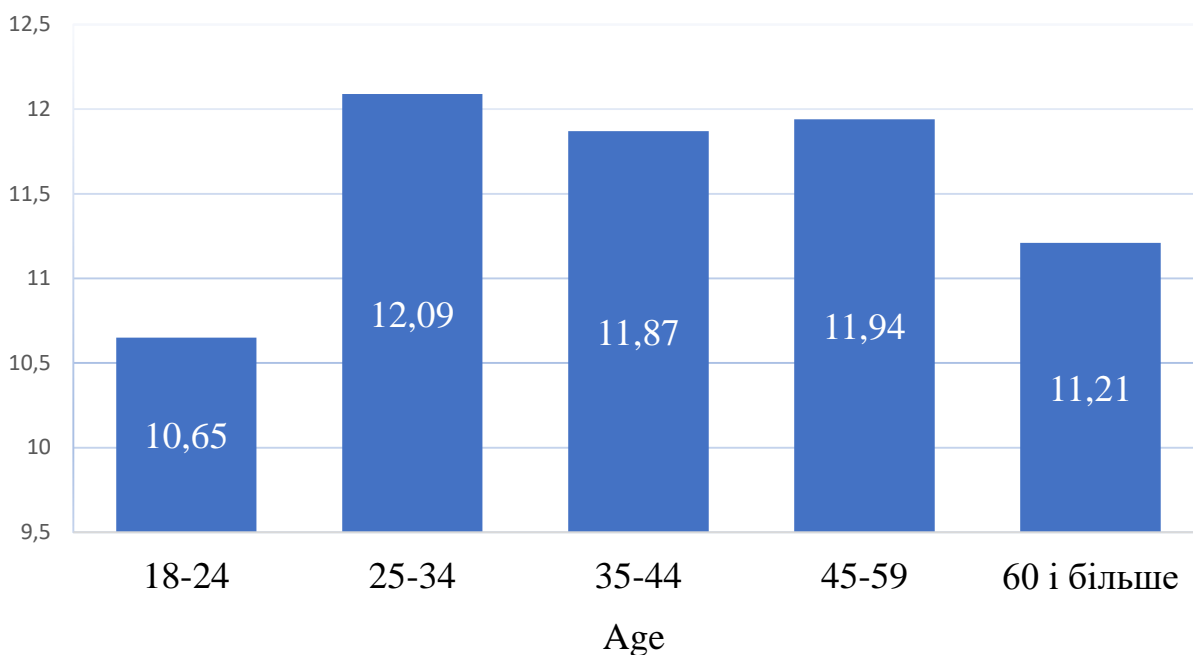

Figure 2 – Age differences in financial literacy (max score - 21)

Data Fig. 2 indicate that the lowest level of financial literacy was recorded in the 18-24 age group. Therefore, it is essential to teach young people the socially responsible use of finance, as basic financial literacy is a vital skill. That is, students at university are a target group that needs to improve their knowledge, skills and orientation skills in the world of financial performance. It should be noted that this age category is open to innovation, capable of acquiring new knowledge that will help to confidently use the information received and, on that basis, to use financial instruments confidently.

Financial literacy is not a new category in the global youth learning experience. The number of countries implementing financial literacy programs is increasing every year. Yes, there are more than 180 such programs in Europe [3]. Successful national programs have been developed and implemented in the USA, UK, Germany, Austria. Financial literacy programs for different segments of the population of Bulgaria, Slovenia and Poland are being actively implemented. Approximately half of the countries members of the Organization for Economic Co-operation and Development have a national financial education development policy and offer public-private partnership education. According to studies of financial literacy programs [4] in 28 EU countries, the greatest variation in financial literacy programs is in the UK, Germany and Austria. A variety of projects are offered in the Netherlands, France, Poland, international programs in Bulgaria, Latvia, Luxembourg, Slovenia, Romania. The main target groups in all countries are children and young people, which confirms the importance of introducing financial literacy courses and promoting them in the HLL educational process.

Based on the experience of Donetsk State University of Management, we can assert that the following educational disciplines and financial skills, which are formed

during their study (Table 1), contribute to the achievement of the stated goal - increase of financial literacy of young people.

Table 1 – Developing financial literacy practical skills while studying at the university

Educational degree, year of study	Kind of practice	Academic discipline	Acquire skills
Bachelor, 2 course	Economical	Finances	Responsible attitude to money; structure of the financial system; financial security and fraud, financial pyramids
Bachelor, 3 course	Economical	Investment	Making the right investment decisions; principles of savings; sources of passive income
Bachelor, 4 course	Production	Financial market	Working with legislative materials; identifying the characteristics of financial services in the financial market; financial risk management; types of insurance
Master, 1 course	Production and undergraduate	Personal finance management	Drawing up a financial plan; accounting and careful planning of their financial resources; competent distribution of financial flows
Master, 1 course		Financial services market	Conducting financial calculations; comparative analysis of financial services; identifying the advantages and disadvantages of individual types of financial instruments; use of innovative financial products

As evidenced by the data table. 1 in the second year of the Bachelor's Degree and in the Master's Degree, the financial skills index, which is an indicator of a student's financial literacy, is increasing. Such measures are a confirmation of the partnership of the university, business and the government to increase the financial literacy of young people. In addition, it can be argued that not only the teaching staff at university, but also representatives of state institutions (National Bank and Ministry of Finance of Ukraine, the Pension Fund, State Fiscal Service, state-owned enterprises, etc.), business structures, institutions and organizations of market infrastructure (insurance companies, investment funds, auditing and consulting companies) that communicate with students in the form of lectures, trainings, case studies, round tables. These measures contribute to the process of self-improvement, motivate the development of professional knowledge.

Our experience suggests that direct and interactive communication with practitioners allows us to understand the value bases, priorities and guidelines of future professional activity, one of the aspects of which is financial education.

REFERENCE

1. Financial literacy and financial well-being of Ukrainians: what is the state and what to do? Mode of access URL: <https://events.bank.gov.ua/nbuexpress/src/files/Фінансова%20грамотність.pdf>. - (accessed: 19.10.2019).
2. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Mode of access URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>. - (accessed: 17.10.2019).
3. Danes, S., Haberman, H. Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy and Behavior: A Gendered View // Financial Counseling and Planning, 2007. – P.19
4. Organisation for Economic Co-operation and Development, Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies, 2012. – 98 p.

УДК 338.36

Муха Марк Александрович

Студент 3 курса специальности «Экономика»
Алматинского филиала Санкт-Петербургского
гуманитарного университета профсоюзов
Алматы, Казахстан
markfly1412@gmail.com

научный руководитель: к.э.н., доцент **Кишибекова Г.К.**

ПРИЧИНЫ И ФАКТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ СТРАН СНГ

Аннотация: В статье освещается вопрос необходимости экономической интеграции государств – бывших в составе Советского Союза. Так как очень важно иметь в регионе экономически сильных и политически стабильных союзников. Создание Содружества Независимых Государств положило начало крепким, стабильным и взаимовыгодным отношениям и позволило расширить экономические и политические связи между странами.

Ключевые слова: экономическая интеграция, содружество независимых государств, глобализация, управление

Mukha Mark

3rd year student of the specialty "Economics"
Almaty branch of St. Petersburg
Humanitarian University of Trade Unions
Almaty, Kazakhstan

REASONS AND FACTORS OF ECONOMIC INTEGRATION OF THE COUNTRIES OF THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES

Abstract: The article highlights the need for economic integration of the states that were part of the Soviet Union. Since it is very important to have economically strong and politically stable allies in the region. The creation of the Commonwealth of Independent States laid the foundation for strong, stable and mutually beneficial relations and allowed us to expand economic and political ties between the countries.

Keywords: economic integration, the community of independent states, globalization, management

Все больше экономика различных государств находится в тесном взаимодействии. В такой ситуации очень важно иметь экономически сильных и политически стабильных союзников. Создание Содружества Независимых Государств положило начало крепким, стабильным и взаимовыгодным отношениям и позволило расширить экономические и политические связи между странами.

Командно-административный метод управления долгое время хорошо работал на базе одного государства, но со временем, неспособность центральной власти эффективно решать стоящие перед страной проблемы привел к распаду СССР. А если разбить страну на отдельные регионы, то выявляются локальные проблемы. После развала Союза все государства, ранее входившие в его состав, оказались в условиях политической и экономической дестабилизации. Это было связано с тем, что программы развития были предусмотрены для всей страны в целом, но никак не для отдельно взятых республик. Поэтому с развалом империи были разорваны политические, экономические и социально-культурные связи.

Осознавая всю важность сохранения межгосударственных отношений, было предложено создать Содружество Независимых Государств. 8 декабря 1991 года в Вискулях главами РСФСР, Белоруссии и Украины было подписано Беловежское соглашение. Позднее в нее вступили и остальные 8 государств. На данный момент в состав государств содружества входят: Азербайджан, Армения, Белоруссия, Казахстан, Киргизия, Молдавия, Россия, Таджикистан, Узбекистан, Украина, Туркмения.

Подписание данного соглашения было обусловлено следующими факторами:

- исторической общностью народов и государств – членов Содружества;
- намерением стран-участниц развиваться в едином экономическом, культурном и политическом пространстве;
- совместным стремлением к построению демократического правового общества.

Однако лишь подписание договора по созданию Содружества автоматически не смогло сгладить проблемы, так как на начальных этапах внутри отдельных ячеек системы шел разлад и система не могла работать полноценно.

Новые государства не имели ресурсов для полноценного развития. Это было связано с тем, что время командно-административный метод предусматривал развитие государств в определенной промышленной специализации и не имеющими на вооружении полную технологическую цепочку производства товаров. Таким образом, экономика государств не была подготовлена к такого рода изменениям. Огромные заводы с гигантским потенциалом простаивали. Производство выпускало массу невостребованных товаров, величина брака делала производство и вовсе убыточным. В странах наблюдался дефицит товаров.

Падение производства, ухудшение условий жизни, рост политической нестабильности, слабо подготовленная экономика была не единственной проблемой. Помимо этого, важной задачей для руководящих органов являлось удержание полученного суверенитета. Все это лишь усиливало центробежные тенденции.

Таким образом, основными барьерами к экономической интеграции были существенные разрывы в уровне развития экономики стран-участниц и различия в организации и управлении экономикой.

К концу 90-х годов кризис внутри Содружества усиливается. Причиной этому являлись невыполнение обещаний, отказ от сотрудничества друг с другом в некоторых направлениях и организациях. Для решения этих проблем важно было наметить новые вектора направления и новые цели. В этот момент поступают предложения об объединении исполнительных органов СНГ и реализации плана по экономическому сотрудничеству. Для этого предполагалось создать зоны свободной торговли. То есть, вопрос интегрирования является первоочередной задачей.

Интегрирование представляет из себя создание определенной системы на заданной территории. Фундаментом или ячейками этого звена являются государства. В ходе этого процесса ячейки изменяют свою направленность, состав и функции для формирования и функционирования «общей зоны». Эта зона и является интеграционным объединением. Создание такой зоны и являлось целью содружества. Проявлялось оно прежде всего в создании военного объединения. На базе СНГ был создан антитеррористический центр СНГ, Организация Договора о коллективной безопасности и Совет министров обороны СНГ. Помимо этого, СНГ оказывает влияние на здравоохранение, социальный уровень, транспорт, связь, развитие международного спорта. Имеет вес на мировой политической арене, занимается решением экологических проблем, и оказывает воздействие на экономику стран.

В 2010 году был создан таможенный союз, который можно классифицировать как один из субъектов общего рынка. Он значительно упрощает товарооборот и регулирует миграционную политику. 1 января 2018

года был принят новый кодекс таможенного союза ЕАЭС. Кодекс призван автоматизировать, ускорить и упростить ряд таможенных процессов. В таможенный союз входят 5 стран, среди которых Казахстан, Россия, Белоруссия, Армения и Киргизия.

В 2011 году был подписан договор о создании зоны свободной торговли (ЗСТ). Зона предусматривала собой торговлю без импортных тарифов и без количественных ограничений. Это становится знаковым событием не только из-за создания благоприятных условий для развития экономики. Главным отличительным показателем являлся отказ от двухсторонней договоренности, в пользу многостороннего соглашения. Соглашение действует на территории России, Белоруссии, Молдавии и Армении.

Наиболее важным этапом в отношении государств СНГ стало создание единого экономического пространства. Создано оно было 1 января 2012 года. Фактически, единое экономическое пространство представляет из себя общий рынок. Основной задачей является обеспечение свободного движения капиталов, товаров, услуг и рабочей силы. А также совместная координация экономической политики стран-участниц. Это совершенно открытое формирование, основанное на нормах и принципах Всемирной торговой организации. На базе этого было заключено 17 базовых соглашений. Соглашения регулируют антимонопольную политику, устанавливают правила поддержки сельского хозяйства и промышленности, устанавливают тарифную систему в отношении транспорта, определяют движение товарооборота, капиталов и инвестиций. На ряду с этим, соглашения направлены на регулирование финансовых рынков, перемещение мигрантов, и, самое важное, на согласование макроэкономической политики. Создание таких объединение влечет за собой сильный экономический рост по ряду показателей.

Несмотря на все противоречия в начале пути, страны СНГ смогли найти точки соприкосновения и выстроить дружественные, доверительные и стабильные отношения. Они смогли заложить крепкий фундамент для дальнейшего совместного развития. Сейчас можно сказать с уверенностью, что СНГ – это полноценное интеграционное объединение. Оно имеет влияние на мировой арене и является сильным стимулирующим механизмом для его участников.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан Об информатизации. 24 ноября 2015 года № 418-V ЗРК (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.04.2019 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33885902#pos=3;-245
2. Закон Республики Казахстан Об инновационной деятельности. 3 июля 2002 года N 333-II ЗРК // <http://referatdb.ru/pravo/67301/index.html>
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 октября 2014 года № 1159. Об утверждении Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400001159>

4. Мустяца А. Г. Механизм формирования и реализации инновационных стратегий промышленных предприятий: мировой опыт и российская практика : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.14 / А. Г. Мустяца ; Дипломат. Акад. Мин-ва иностр. дел Рос. Федерации. – М., 2009. – 24 с.

УДК 338.36

Насаленко Анна, Крестьянский Максим
Студенты 2 курса специальности «Экономика»
Алматинского филиала Санкт-Петербургского
гуманитарного университета профсоюзов
Алматы, Казахстан
aniusik_1@mail.ru
научный руководитель: к.п.н., доцент **Ахметова О.С.**

ЦИФРОВИЗАЦИЯ ПЛАНИРОВАНИЯ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация: В статье освещается вопрос перехода процессов планирования и прогнозирования на цифровую основу, что способствуют повышению ответственности и дисциплины персонала, а также являются процессом обоснования целей и приоритетов, определения средств и путей их достижения. На данном этапе развития цифровизация жизненно необходима, ведь цифровая эпоха уже сейчас показывает, что изменения со временем затронут все предприятия.

Ключевые слова: цифровизация, прогнозирование, планирование, предприятие, управленческая деятельность, персонал

Nasalenko Anna, Krestyansky Maxim
2rd year student of the specialty "Economics"
Almaty branch of St. Petersburg
Humanitarian University of Trade Unions
Almaty, Kazakhstan
aniusik_1@mail.ru
supervisor: PhD., associate professor **Akhmetova O.S.**

DIGITALIZATION OF PLANNING AND FORECASTING AT THE ENTERPRISE

Abstract: The article highlights the issue of transition of planning and forecasting processes on a digital basis, which contribute to increasing the responsibility and discipline of personnel, and are also a process of substantiating goals and priorities, determining means and ways to achieve them. At this stage of development, digitalization is vital because the digital age is already showing that changes will affect all enterprises over time.

Keywords: digitalization, forecasting, planning, enterprise, management, personnel

Одним из важнейших процессов в управленческой деятельности является планирование и прогнозирование на предприятии. В современном обществе мало кто задумывается о сущности, принципах и роли данных систем, без которых не обойдется ни одна организация.

Актуальность данной темы обуславливается тем, что на данный момент времени ни одна сфера общественной жизни не справится без прогнозирования и планирования как средств познания и попытки взглянуть на будущее. Прогнозирование, как предсказывание результатов развития, и планирование в качестве системы мер, необходимых для преодоления отклонения прогнозируемых итогов от установленных мер, играют особую роль в современном менеджменте. В особенности для обеспечения устойчивого экономического роста предприятий. В связи с этим, решающим фактором данного роста является повышение эффективности использования методов прогнозирования и планирования путем установления реализаций и целей долгосрочных проектов по развитию данных предприятий.

Процессы планирования и прогнозирования способствуют повышению ответственности и дисциплины персонала, а также являются процессом обоснования целей и приоритетов, определения средств и путей их достижения. На практике это реализуется путем разработки планов, отличительной чертой которых является конкретность и определенность показателей. Основной частью планирования является составление прогнозов, которые показывают возможные направления развития хозяйственной структуры в тесном взаимодействии с окружающей средой.

Цифровизация успешно используется по всему миру. На данном этапе развития цифровизация жизненно необходима, ведь цифровая эпоха уже сейчас показывает, что изменения со временем затронут все предприятия.

Цифровизация является подходом к использованию цифровых ресурсов для преобразования работы предприятия, что подразумевает собой усовершенствование и улучшение рабочей среды сотрудников. Цифровизация значительно повышает производительность.

В настоящее время актуален вопрос о необходимости в масштабе системы планов и прогнозов внедрения, развития и функционирования цифровых ресурсов. Роль внедрения инноваций на данном этапе должна сыграть решающую роль, но данный процесс не может осуществляться вслепую.

Для выявления проблем в рассматриваемой теме, а также их решения, следует проанализировать, как цифровизация может повлиять на развитие процесса планирования и прогнозирования на предприятии.

Для предприятия очень важно точно определить и проанализировать возможные результаты будущего развития. На данный момент этот процесс происходит медленным темпом, ведь нынешние способы осуществления

планирования и прогнозирования замедляют процесс выдачи результатов за определенный период времени.

При цифровизации же ключевым фактором является скорость. Поскольку предприятиям нужно быстрее действовать, вариант цифровизации повысит уровень скорости и получения результатов планирования и прогнозирования.

Также проблемой процесса планирования и прогнозирования при нынешних методах использования является точность. Предприятие не всегда способно с высокой точностью рассчитать показатели и даже допускаются погрешности, что усложняет процесс деятельности и создает высокие риски. Цифровизация может способствовать сокращению рисков и упущений для предприятий и повышению точности полученных показателей плана и прогноза. Данный фактор значительно повлияет на деятельность предприятия и поспособствует облегчению этого процесса. Кроме того, это поможет сократить необходимость затрат на информационно-технологическое оборудование и необходимые кадры.

Решение данных проблем состоит в том, что нужно пробовать произвести прорывы цифровых ресурсов на предприятии, которые вывели бы процессы планирования и прогнозирования на новую качественную ступень и определили бы конкретные пути их дальнейшего развития.

Чтобы приблизиться к указанным параметрам, необходимо провести цифровую трансформацию, что подразумевает собой кардинальное повышение производительности и ценности предприятий путем использования современных технологий.

Следует отметить, что надо правильно обучать персонал для использования данных технологий, потому что будут стремительно меняться технологии и менеджмент и, непосредственно, процессы и методы планирования и прогнозирования.

Это все возможно, когда есть четкий план, который, в свою очередь, будет базироваться на определенных прогнозах. В современных условиях фундаментом планирования и прогнозирования на предприятии должен стать процесс, который невозможен без цифровизации, ведь только так предприятие сможет оставаться «на плаву» при столь бурно развивающихся технологиях времени.

Соответственно, насколько хорошо и точно будут функционировать процессы планирования и прогнозирования, настолько крепче и устойчивей будет функционировать предприятие. Именно поэтому цифровизация этих составляющих позволит улучшению функционирования деятельности предприятия.

В целях получения выгоды от цифровизации планирования и прогнозирования на предприятии и сведения рисков к минимуму, следует придерживаться комплексного подхода, предусматривающего диалог с участием многих заинтересованных сторон.

Следует продолжить обсуждение необходимости принятия мер по цифровизации для решения проблем, связанных с планированием и

прогнозированием. Необходимо предпринимать более согласованные усилия по оказанию помощи предприятиям в укреплении их готовности использовать любую возможность, возникающую в результате цифровизации.

Таблица 1 – Эффект от цифровизации планирования и прогнозирования на предприятии.

	До цифровизации	После цифровизации
Улучшение качества планирования и прогнозирования	82%	96%
Повышение производительности и эффективности процесса	77%	93%
Сокращение трудозатрат	51%	63%
Появление инноваций на предприятии, освоение новых инструментов	23%	43%
Улучшение принимаемых решений	68%	83%
Отсутствие какого-либо эффекта	29%	3%

Из таблицы 1 видно, что цифровизация является более выгодным фактором для предприятия и находит свое отражение в улучшении таких показателей, как повышение эффективности, производительности, служит сокращению трудозатрат, обновлению необходимого оборудования для улучшения качества процесса планирования и прогнозирования.

Исходя из этого, можно утверждать, что цифровизация планирования и прогнозирования на предприятии на данном этапе должна сыграть решающую роль.

Цифровизация направлена на развитие и постоянное поддержание высокого уровня способностей плана и прогноза, на создание благоприятной деятельности предприятия. В процессе цифровизации планирования и прогнозирования первоочередное внимание должно уделяться развитию и активизации деятельности на предприятии при осуществлении данных методов.

Стремительное распространение цифровых технологий разрушит устаревшие модели планирования и прогнозирования, создав возможности их улучшения и устойчивого развития.

Цифровизация планирования и прогнозирования на предприятии позволит достичь кардинальных изменений и развиваться намного быстрее, чем раньше.

По мере того, как все большее число людей все активнее и шире стали пользоваться новыми устройствами и технологиями, варианты использования цифровых ресурсов стали рассматриваться, как более выгодные вариации к становлению развития.

ЛИТЕРАТУРА

1. Балдин К.В. Инновационный менеджмент. – Академия, 2007 [2, с.5]

2. Кадиев И.Н., Мардас А.Н. Инновационный менеджмент. – ГИОРД, 2007 [1, с.37]
3. Веснин В.Р. Основы менеджмента. – М.: Проспект, 2017 [3, с.323]
4. Леонтьев С.К. Технологическое прогнозирование и планирование. – М.: Моск.университет, 2014 [с.216]
5. Балашов А.П. Основы менеджмента: Учебное пособие. – М.: ИНФА-М, 2012 [с.180]
6. Антоненко В.А. Инновационный менеджмент – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрайт, 2019 [2, с.153]
7. Егоршин А.П. Основы менеджмента. – Н.Новг.: НИМБ, 2012 [с.166]

UDC 378.091.12

Olena Tanchyk

PhD in economics, Head of the Department of Foreign Languages,
Donetsk State University of Management,
Mariupol, Ukraine
email: tanchyk.olena@gmail.com

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF AN ENGLISH LANGUAGE TEACHER AT A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN UKRAINE

Abstract: The article studies the ways to enhance the professional competence of English language teachers, in particular, self-educational activities using various modern opportunities.

Key words: professional development, professional self-education, teaching English.

Елена Танчик

к.э.н., заведующая кафедрой иностранных языков,
Донецкий государственный университет управления,
Мариуполь, Украина
e-mail: tanchyk.olena@gmail.com

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВУЗах УКРАИНЫ

Аннотация: В статье рассматриваются пути совершенствования профессиональной компетенции учителей английского языка, в частности самообразовательной деятельности с использованием различных современных возможностей.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональное самовоспитание, преподавание английского языка.

Professional self-education is aimed at providing opportunities for vocational and personal teacher's potential realization. The striving for self-improvement and self-education are important factors for any educator's professional growth, which provide for the expansion of his/her creative skills, cognitive interests and the formation of constructive personality.

The following components are essential for an English teacher professional growth:

1. Mastering advanced pedagogical experience, scientific work. As a result of researching the works of the best educators and their analysis, the teacher deeply understands the postulates of the educational process, learns pedagogically approaches to perceive student actions, and finds the causes of conflicts and ways of their solution.

2. Systematic study of philosophical and psychological-pedagogical literature, state legislation on education, upbringing and education; meetings with innovators; participation in methodological associations, seminars, conferences, pedagogical readings, etc.

3. Getting acquainted with the pedagogical press, radio, television, the Internet websites, online platforms e.g. MOOCs. They are quick to respond to any changes that occur in the pedagogical education system, educational process, and language itself, familiarize novice teachers with world best practices, scientific and pedagogical innovations, materials of various meetings, conferences, as well as foreign periodic psycho-pedagogical publications.

4. Raising awareness on the national education system at large which embodies the educational wisdom of the Ukrainian people, its best scholars, the educational value of Ukrainian folk customs, traditions, holidays, rituals.

Since Dignity Revolution in 2014, there has been a significant increase in the need for a better command of English as a result of which one can interact, share experiences and learn from the world practices. This process has affected managers, teachers and society at large, culminating in the proclamation of 2016 as the Year of the English Language by President Petro Poroshenko's decree. Much work is being done to develop and support initiatives and programs aimed at improving both the current level of English language proficiency in Ukraine and the professional development of English language teachers, especially at the university level (for instance, the British Council conducts researches, US Embassy supports different initiatives and projects for the sake of long-term, positive and lasting impact on the English language teaching process in Ukraine's education system).

The author cannot but mention one of the major project, "English for Universities" that is one of the flagships that brings positive, new and sustainable changes in the teaching and learning English language at higher educational institutions, as well as in English knowledge among University staff in order to be able to fully participate in international exchange and collaboration programs whereas students can complete their studies with more employment skills and international practices understanding.

In the process of professional self-education, the teacher has to have independence to personal expression. Professor's activities cannot be regulated or

bounded. Only with the assertion of professional freedom it is possible to effectively organize the process of teacher's professional growth, which is a peculiar search for one's way, to acquire one's own "voice", one's own "handwriting". The educator, who has the freedom of expression, can manage own development, direct forces to search for new ways of teaching and educating students.

Leading universities in Ukraine are extremely interested in raising English to be more attractive to prospective students and to foster more international connections and partnerships. Therefore, the British Council is a partner of the Ministry of Education and Science in this direction to ensure continuous professional development for English teachers. A number of priorities have been identified in the higher education sector, each of which requires particular emphasis on English teaching process [1, p.23]:

i) Assisting the Government in updating higher education approaches with the insights to European future applying the UK professionals' expertise and capacity building in these sectors.

ii) Support in the preparation of "next generation" leaders who will hold influential positions in the higher education system in 10-15 years.

iii) Assistance in meeting the aspirations of young people, their educational and professional needs through closer educational links with the UK and English language.

(iv) Higher education reform, assistance in the formation of a university sector capable of building effective international partnerships on the basis of quality assurance, autonomy and leadership.

v) Achievements in transformational changes in the level of English proficiency at leading Ukrainian universities, both among teaching staff and students, through work with 20 universities over the first three years.

This development has increased the demand for English language skills in all education sectors, since graduates need a higher level of English to work or study abroad, and professors need more English training to conduct and publish research studies; teachers of all levels need advanced English skills to teach students at all educational levels.

In order to ensure a high quality of English language teaching, it is necessary for a teacher to know his or her strengths and weaknesses, to constantly form the inner core of personal growth, which is a prerequisite for their professionalism. The scheme below depicts the main directions of professional and pedagogical self-improvement of an educator in order to assure high-quality educational process (Fig. 1).

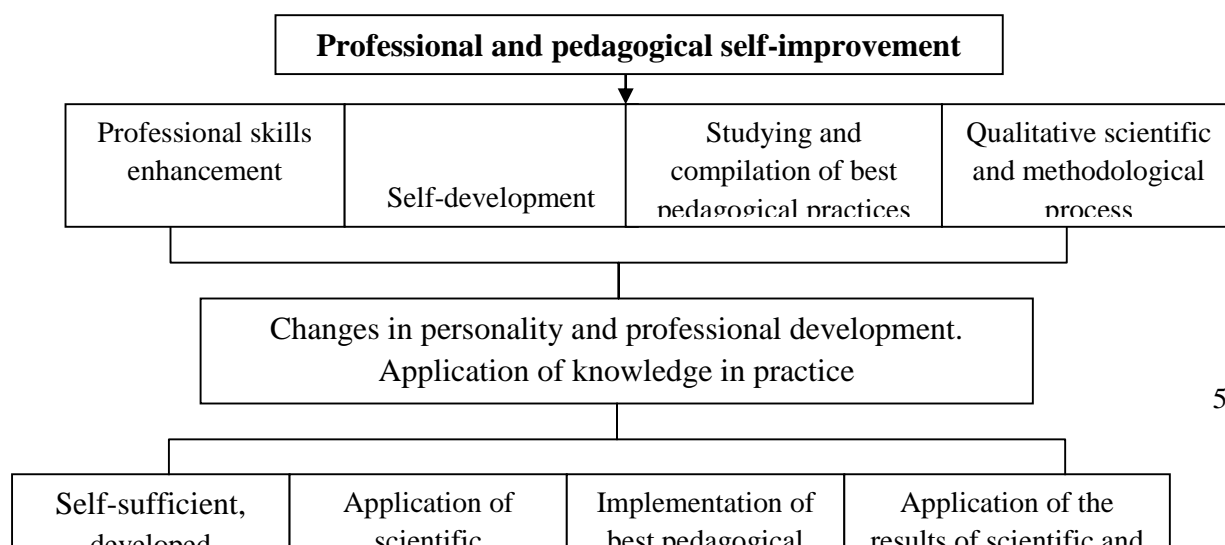

Fig. 1 – Principal directions of professional and pedagogical self-improvement of an educator

Compiled by the author

Formation of a teacher as a professional and a subject of productive activity is a process of approaching the ideals of culture, the pinnacles of professionalism, creative self-realization. Scientists emphasize the uneven stages and steps for professional formation of the individual, marking it as an individual trajectory of professional growth, professional career.

English language teachers usually lack the practical training and the capacity and resources to receive this training. In some universities, professors do not realize the need for further practical training. The absence of practical training is particularly noticeable in the following areas:

- modern methodology: many English teachers have poor understanding or misunderstanding of the variety of approaches and techniques used in similar teaching contexts around the world;
- mixed-level teaching: many teachers complain that they usually cannot cope well with a mixed-level group consisting of first-year undergraduate students;
- English for Special Purposes (ESP) courses / Academic Purpose and Learning Skills: modern approaches to teaching ESP courses, Academic Purpose and Learning Skills are not widely known and practiced in Ukraine;
- materials development: when working with texts it is necessary to focus on the analysis of discourse and genre as the basis of work with text, introducing up-to-date information and logical presentation of material;
- assessment: an understanding of how students' progress and academic achievement are assessed, how the standards of the Common European Guidelines for Language Education work, and how language proficiency testing-system works.

Recommendations in this direction can lie in the following shape: the professional training of teachers ought to be based on practical issues of teaching English in the professional field at the university.

A significant problem, as the author views it, is that an English language teacher, having a certain level of required competencies, including speech competence, unfortunately usually limits his/her communication to the university curriculum, narrowing the range to basic phrases and language patterns. It is well-known, vocabulary requires active use and constant extension; otherwise it becomes passive to the level of the individual lexical units recognition in the text or phonetically, and eventually disappears from memory. The professional activity of educators implies constant interpersonal contacts with people, so the use of pedagogical novelty based

on innovations is also updated. These are interactive technologies (collaboration technologies) that are widely used in educational institutions and have been studied by foreign (S. Kashlev, V. Trainev, etc.) and domestic scientists (L. Ampilogova, L. Artemova, O. Komar, I. Kulish and others). Therefore, it is understandable that the process of teaching a foreign language for years with only one textbook will not contribute to the enrichment of speech competence, the improvement of communicative competence, which is of paramount importance for foreign language teachers. Communication and collaboration in an online platform (for instance, EdEra, Prometheus, Coursera, TESOL online courses, IATEFL online webinars etc.) helps participants to significantly expand the range of communication topics from personal to professional, as this ICT tool not only encourages them to perform the tasks they offer, but also participation in forums, discussions, open chats which brings live practice.

Self-education contributes to the formation of individual style of pedagogical activity, helps in understanding the pedagogical experience and own independent work, is a means of self-knowledge and self-improvement, through pedagogical development.

One of the modern methods of professional self-improvement is the method of "portfolio" - a description of the work with the analysis of its effectiveness, the most successful methodological developments, examples of creative work of students and many others. It may also contain documents that record professional development (diplomas, certificates, letters of recognition, references, etc.), scientific, creative work, own articles, articles by prominent scientists that highlight the features of the portfolio owner's performance, psychological research, summaries of lessons, educational activities. The "portfolio" method helps the teacher not only to systematize the pedagogical experience, the accumulated knowledge, but also to give an objective assessment of personal professional level. Portfolio materials can be organized by areas of pedagogical activity, interests, chosen scientific problem, years of work, etc. The basis of the portfolio is to reflect the career path, views and plans of an educator.

In order to bring real image closer to the ideal, one needs to be able to manage personal development. First of all, it means the ability to take responsibility for one's life and professional activity, develop such a professional educational strategy that would take into account individual characteristics, opportunities, requests, satisfy the need for education, advanced training in the chosen field, intellectual, physical, spiritual development. This all involves mastering the skills of self-organization and self-regulation. Self-organization shows psychological readiness for pedagogical activity, in self-regulation - conscious management of one's behaviour, psychological, energy potential, control over emotions, preservation of the ability to think critically and solve complex problems.

Therefore, the main ways of professional development are vocational training, career development and teacher's education. Professional development leads to a fundamentally new way of performance - constructive self-realization in the profession, which allows revealing individual and professional opportunities. The

shortest formula for a teacher's professional activity is constant work, creativity, knowledge harmony, feelings and behaviour.

Thus, the professional development of teachers from the current standpoint is regarded as a continuous process, which must be carried out on the basis of known, modified or newly created, developed forms and methods of organization of professional development. It is a constant process of choosing and combining different forms, methods, technologies that are most optimal in a particular situation, in a particular place, etc. Therefore, in the organization of training and professional development of pedagogical workers on the available technologies, forms and methods of education, which are introduced in the education system, English language teacher ought to choose those that most contribute to the formation of professional competence (attitudes, values, knowledge, skills, qualities required) for effective professional activity). In modern conditions of information rapid spread, new teaching approaches evolving, and quick depreciation of the previously acquired education only with the continuity of education can the English language teacher be considered as a competent professional in the field.

REFERENCE

1. Internationalization of Ukrainian Universities in the context of the English Language: Project "English for Universities" / Rod Bolitho and Richard West. K.: "Stal Publishing House, 2017. 154 p.

2. Fedorchenko Y. About the Institute of Independent Educational Expert [Electronic resource] // Education.ua - 2017. - 24 Jul. - Access mode: <https://osvita.ua/vnz/reform/56619/>

3. Romanenko M. Development of postgraduate pedagogical education in the context of managing the personal potential of the industry / Professional development and management of human resources in the postgraduate system of pedagogical education in the context of transformation of education of Ukraine: Materials all-Ukrainian Scientific Pract. conf., (Kyiv, October 28, 2016). K.: UMO NAPS of Ukraine, 2016. p. 30-33.

4. National Strategy for the Education Development in Ukraine for 2012-2021 [Electronic resource] Access mode: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>

СЕКЦИЯ №9. ЖОО ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ: БАЙЛАНЫС МОДЕЛЬДЕРІ
СЕКЦИЯ №9. УНИВЕРСИТЕТ И ГОСУДАРСТВО:МОДЕЛИ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

УДК 336.6

Алибек С.
Магистрант

«6M050600-Экономика»

Сайлаубеков Н.Т.

Д.э.н., профессор

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: salta.96_123@mail.ru

ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА ОЦЕНКИ ЛИКВИДНОСТИ БАНКОВ ВТОРОГО УРОВНЯ

Аннотация: В статье рассматриваются концептуальные основы исследования методы ликвидности зарубежной практике. Измерение ликвидности основе финансовых коэффициентов и определения потребности в ликвидных средствах с учетом анализа оборотов по активам и пассивам баланса банка в соответствующих периодах.

Ключевые слова: ликвидность баланса, платежеспособность, взаимосвязь активов и обязательств

Alibek.S

Master's degree

«6M050600-Economics»

Sailaubekov N.T.

Doctor of Economics, professor

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: Salta.96_123@mail.ru

FOREIGN PRACTICE OF ASSESSMENT OF LIQUIDITY OF SECOND-Tier BANKS

Abstract: The article discusses the conceptual foundations of the study of liquidity methods in foreign practice. Measuring liquidity based on financial ratios and determining the need for liquid funds taking into account the analysis of the turnover of assets and liabilities of the bank balance sheet in the relevant periods.

Keywords: liquidity balance, solvency, the relationship of assets and liabilities

В современной российской практике используются два метода оценки ликвидности: посредством коэффициентов и на основе потока денежной наличности. В зарубежной практике ликвидность измеряют на основе финансовых коэффициентов и определения потребности в ликвидных средствах с учетом анализа оборотов по активам и пассивам баланса банка в соответствующих периодах.

Ликвидность банка - это его способность своевременно и без потерь выполнять свои обязательства перед вкладчиками, кредиторами и другими клиентами. Обязательства банка складываются из реальных и условных.

Реальные обязательства отражены в балансе банка в виде депозитов до востребования, срочных депозитов, привлеченных межбанковских ресурсов, средств кредиторов. Условные обязательства выражены забалансовыми пассивными (гарантии и поручительства, выданные банком, и др.) и активными операциями (неиспользованные кредитные линии и выставленные аккредитивы).

Для выполнения обязательств банк использует следующие ликвидные активы:

- денежную наличность, выраженную в остатках денег в кассе и на корреспондентских счетах;

- активы, которые можно быстро превратить в наличность;

- межбанковские кредиты, которые при необходимости можно получить с межбанковского рынка или от Банка России;

- другие привлеченные средства, например выпуск депозитных сертификатов и банковских векселей.

Различают ликвидность накопленную банком (денежная наличность, высоколиквидные ценные бумаги), и покупную (вновь приобретенную) (привлеченные межбанковские кредиты, выпуск банковских векселей, депозитных и сберегательных сертификатов). Соблюдение этих признаков ликвидности банка (своевременное и без потерь выполнение обязательств) обусловлено внутренними и внешними факторами, определяющими качество деятельности банка и состояние внешней среды.

К числу внутренних факторов относятся: качество активов банка, качество привлеченных средств, сопряженность активов и пассивов по срокам, грамотный менеджмент, имидж банка.

Качество активов банка отражает три свойства: ликвидность, рисковость и доходность.

Ликвидность активов - способность активов без потерь трансформироваться в денежную наличность посредством их реализации или погашения обязательств должником (заемщиком), при этом степень возможных потерь обуславливается рисковостью активов. По степени ликвидности активы банка подразделяются на несколько групп. Первую группу составляют первоклассные ликвидные активы:

- денежные средства банка, находящиеся в его кассе и на корреспондентских счетах;

- государственные ценные бумаги, находящиеся в портфеле банка.

Более высокая доля указанной группы ликвидных активов (первичного и вторичного резервов) необходима банкам, у которых значительны и нестабильны депозиты или ожидается увеличение спроса на ссуды.

Во вторую группу входят: краткосрочные ссуды юридическим и физическим лицам; межбанковские кредиты, факторинговые операции;

корпоративные ценные бумаги, предназначенные для продажи. Они имеют более продолжительный период превращения в денежную наличность.

Третья группа активов охватывает долгосрочные вложения и инвестиции банка, в том числе долгосрочные ссуды, лизинговые операции, инвестиционные ценные бумаги.

Четвертая группа активов - неликвидные активы в виде просроченных ссуд, некоторые виды ценных бумаг, здания и сооружения.

Чем менее ликвидны активы, тем выше их риск, т.е. потенциальная возможность потерь при превращении активов в денежные средства.

Доходность активов - это их способность приносить банку доход. По этому критерию активы подразделяются на приносящие доход (ссуды, вложения в ценные бумаги и др.) и не приносящие дохода (денежные средства на корреспондентском счете в ЦБ РФ, здания и сооружения и др.)

Ликвидность банка определяется также качеством привлеченных средств, т.е. ликвидностью обязательств, стабильностью депозитов и умеренной зависимостью от внешних заимствований.

Ликвидность обязательств характеризует быстроту их погашения и степень возобновляемости для банка при поддержании общего объема привлеченных средств на определенном уровне, отражает их срочную структуру.

Серьезное влияние на ликвидность банка оказывает сопряженность активов и пассивов по суммам и срокам. Выполнение банком обязательств перед клиентом предполагает согласование сроков, на которые инвестируются денежные средства, с теми, на которые предоставили их вкладчики. Игнорирование этого правила банком, работающим преимущественно на привлеченных ресурсах, приводит к невозможности своевременного выполнения им обязательств перед кредиторами.

Соотношение активов и пассивов банка, а также его условных обязательств за период (на конкретную дату) определяет состояние ликвидной позиции банка. При оценке влияния состояния ликвидной позиции банка на его ликвидность важно иметь в виду не столько наличие несоответствий в объеме активов и пассивов по срокам, сколько уровень этого несоответствия по отношению к общим обязательствам, а также динамику таких несоответствий.

К внутренним факторам ликвидности банка относится менеджмент, т.е. система управления деятельностью банка в целом и ликвидностью в частности. Качество управления банком определяется: содержанием банковской политики; рациональной организационной структурой, позволяющей решать стратегические и текущие задачи; механизмом управления активами и пассивами банка; четкостью процедур, в том числе касающихся принятия ответственных решений.

В современной российской практике используются два метода оценки ликвидности: посредством коэффициентов и на основе потока денежной наличности. Основу метода коэффициентов составляют оценочные показатели ликвидности, установленные Банком России. В настоящее время таких показателей три:

Н2 - норматив мгновенной ликвидности банка. Регулирует риск потери банком ликвидности в течение одного операционного дня. Предельное значение $\geq 15\%$;

Н3 - норматив текущей ликвидности банка. Регулирует риск потери банком ликвидности в течение ближайших к дате расчета норматива 30 календарных дней. Предельное значение $\geq 50\%$;

Н4 — норматив долгосрочной ликвидности банка. Регулирует риск потери банком ликвидности в результате размещения средств в долгосрочные активы. Предельное значение $\leq 120\%$

Наряду с государственным регулированием ликвидности банков посредством установления экономических нормативов в России развивается оценка ликвидности на основе рассчитываемой ликвидной позиции: общей и в разрезе разных валют. При данном методе ликвидность понимается как поток (при методе коэффициентов - как запас).

Ликвидная позиция банка отражает соотношение его денежных требований и обязательств за определенный период. Если за период (к определенной дате) требования к клиентам (активы) превысят обязательства банка, будет иметь место излишек ликвидности, если обязательства, означающие отток денежных средств, превышают требования (поступления) - недостаток ликвидности.

Состояние ликвидности оценивается на текущую дату и все последующие, т.е. на перспективу. Для определения ликвидной позиции составляется реструктурированный баланс, в котором активы и пассивы классифицируются по срокам погашения и востребования.

В зарубежной практике ликвидность измеряют на основе:

- 1) финансовых коэффициентов, исчисляемых по балансам и отражающих ликвидность баланса;
- 2) определения потребности в ликвидных средствах с учетом анализа оборотов по активам и пассивам баланса банка в соответствующих периодах.

Метод коэффициентов предполагает установление количественных соотношений между статьями баланса. В одних странах эти соотношения предписывают власти, в других (как в США) вводят сами банки.

Накопленный банками опыт обусловил наиболее частое применение определенных показателей.

При определении соотношения ликвидных активов и депозитов используют два показателя:

- 1) [Первичные резервы (Касса + Корреспондентский счет в центральном банке)] / Депозиты;
- 2) [Первичные + Вторичные резервы (государственные ценные бумаги)] / Депозиты.

Через эти показатели устанавливается непосредственная связь между ликвидными активами и обязательствами в виде депозитов, подлежащих выполнению. Уровень первого показателя для обеспечения ликвидности банка принят в размере не менее 5-10%; уровень второго - не менее 15-25%. Второй

показатель используется и в Японии (как обязательный для выполнения всеми банками), где его уровень не должен быть менее 30%.

В США для оценки ликвидности используются показатели соотношения суммы выданных кредитов и депозитов (чем больше он превышает 1, тем ликвидность банка ниже) и доли кредитов в общей сумме активов как отражение диверсифицированности активов (этот показатель принято считать оптимальным при уровне 65-70%).

Для оценки ликвидности применяется также показатель, отражающий способность актива быстро обмениваться на наличность. Он исчисляется как отношение ликвидных активов к общей сумме активов. В ликвидные активы включают лишь остатки средств в кассе, денежные средства в пути, на валютных счетах, остатки по счетам НОСТРО в центральном банке и в других банках. Чем выше данный показатель, тем выше ликвидность и ниже доходность. Цель менеджмента в области управления ликвидностью - оптимальное соотношение ликвидности и доходности.

Особое внимание уделяется анализу структуры привлеченных ресурсов, стабильности депозитной базы. С точки зрения стабильности депозиты подразделяются на основные (устойчивые) и «летучие». Основные (устойчивые) депозиты - депозиты, которые закрепились за банком и не покидают его. Чем их больше, тем выше ликвидность банка.

Основные депозиты могут быть среди вкладов до востребования, срочных и сберегательных счетов и вкладов. Устойчивая часть депозитов выше среди вкладов до востребования. По срочным и сберегательным вкладам устанавливается более высокий процент, чем по вкладам до востребования. Плата по срочным и сберегательным депозитам различна в разных банках, они больше подвержены движению, что и определило их название - «летучие».

Показатель, характеризующий стабильность депозитов, рассчитывается как отношение суммы основных депозитов к общей их сумме. Банк считается ликвидным, если доля основных депозитов в общей сумме депозитов составляет не менее 75%.

Еще один показатель, отражающий стабильность депозитной базы - отношение срочных и сберегательных депозитов к общей сумме депозитов. Срочные и сберегательные депозиты относятся к ресурсам банка, они более чувствительны к изменению процентной ставки. Повышение их доли увеличивает объем «летучих» депозитов и снижает ликвидность банка.

Качество ресурсной базы банка оценивается также показателем, свидетельствующим о доступности коммерческого банка для внешних источников (межбанковского кредита) ($K_{ви}$):

$$K_{ви} = Сб / Спс,$$

где $Сб$ - ссуды, полученные у других банков, включая центральный банк;
 $Спс$ - сумма привлеченных средств.

Возможность при необходимости по умеренной плате быстро привлечь ресурсы с межбанковского рынка и от центрального банка и устранить временный недостаток ликвидных средств рассматривается как признак высокой ликвидности банка, а большая доля внешних заимствований свидетельствует о низкой ликвидности банка. Поэтому дополнительно анализируются:

1. Частота заимствований;
2. Условия заимствования (с залогом или без залога);
3. Причины привлечения средств;
4. Проценты по займам.

Во многих странах показатели ликвидности коммерческих банков рассчитываются на основе соотношения активных и пассивных статей баланса, сгруппированных по срокам. Во Франции такой срок - три месяца при значении показателя не ниже 60%, в Англии - один месяц (коэффициент ликвидности не менее 12,5%).

В Германии коммерческие банки ежемесячно отчитываются перед Немецким федеральным банком о состоянии ликвидности баланса. Требуемый уровень коэффициентов в пределах 100% предполагает возможность частичного покрытия более долгосрочных вложений менее краткосрочными ресурсами.

Наряду с методом коэффициентов в Японии, США и многих европейских странах получила развитие оценка ликвидности банков на основе потока денежной наличности. Большое значение за рубежом придается ограничению кредитных рисков для обеспечения ликвидности банков.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Абель,Э., Бернанке Б. Макроэкономика.- СПб.: Питер. - 2010. - 768 с.
- 2.Абрамова М.А., Александрова Л.С. Экономическая теория.- М.: Юриспруденция. - 2001.
- 3.Агапова Т.А., Серегина С.Ф. Макроэкономика. - М.: Дело и сервис. - 2009. - 416 с.
- 4.Алексейчук Н.Е., Ковнир В.Н. Экономическая теория. - М.: Юрайт. - 2012.
- 5.Анисимов А.А., Артемьев Н.В., Тихонова О.Б. Макроэкономика. - М.: Юнити-Дана. - 2010. - 600 с.

УДК 948

Данаева К.Б.
Магистр, оқытушы
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: kymbat0704@mail.ru

КӨРКЕМ МӘТІНДІ АУДАРУДАҒА КОГНИТИВТІ ЖӘНЕ КОММУНИКАТИВТІ ТӘСІЛДЕМЕЛЕР

Түйін: Осы мақаланың мақсаты көркем мәтінді аударма зерттеулеріндегі когнитивті және коммуникативті бағыттағы кейбір іргелі мәселелерді когнитивті және коммуникативті ғылым шеңберінде дамыған теориялар арқылы қарастырып, сипаттау болып табылады. Мақалада көркем мәтінді аудару үдерісін сипаттаудың әр-түрлі тәсілдемелері қарастырылады: лингвистикалық тәсілдеме, текстуалды тәсілдеме, когнитивті тәсілдеме, коммуникативті және әлеуметтік-мәдени тәсілдеме, философиялық және герменевтикалық тәсілдеме.

Тірек сөздер: аударма зерттеулеріндегі когнитивті бағыт, когнитивтік лингвистика, когнитивті-дискурсивті анализ, лингвистикалық тәсілдеме, текстуалды тәсілдеме, когнитивті тәсілдеме, коммуникативті және әлеуметтік-мәдени тәсілдеме, философиялық және герменевтикалық тәсілдеме.

Danayeva K.,
Master, teacher
Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kymbat0704@mail.ru

COGNITIVE AND COMMUNICATIVE APPROACHES TO LITERARY TEXT TRANSLATION

Abstract: The purpose of this article is to study and describe some fundamental problems of cognitive and communicative orientation in the study of literary text through the theory developed in the framework of cognitive and communicative science. The article discusses various approaches to the description of the process of translation of literary text: linguistic approach, textual approach, cognitive approach, communicative and socio-cultural approach, philosophical and hermeneutic approach.

Keywords: cognitive direction in translation studies, cognitive linguistics, cognitive-discursive analysis, linguistic approach, textual approach, cognitive approach, communicative and socio-cultural approach, philosophical and hermeneutic approach.

Көркем мәтіндерді талдауға лингвокогнитивті көзқарас аясында көркем мәтінмен жұмыс оны қабылдау мен түсіну ерекшеліктерін ашатын когнитивті және коммуникативті іс-әрекет ретінде қарастырылады. Бұл тәсілдеме көркем мәтіннің қазіргі заманғы аудармадағы міндеттері мен мақсаттарына жауап береді.

Мәдениеттің әдіснамалық когнитивті теориясы «мәдениеттің мағыналық концепциясына» сүйенеді, яғни мәдениетке генерациялайтын, ығыстыратын,

тарататын, «мінез-құлықты реттеушілер» ретінде шығатын мағыналарды иеленеді» [1,345-б].

Сонымен қатар, Д.А.Леонтьевтің ізінше, когнитивті мәдениеттану өкілдері негізгі мағыналық мәдени процестерге мәдениетке жеке мәндерді енгізуді, мәдениеттің мағынасын сақтауды, сондай-ақ мәдени мәндерді меңгеруді жатқызады.

Бұл әдіс адам танымының және оның мәдениетпен өзара іс-қимылының мәселелерін зерттейтін, яғни адам қабылдайтын, өңдейтін, сақтайтын, мінез-құлықта және ойлауда қолданатын гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдары қатарын біріктіретін когнитивті парадигма контекстінде анықталады. Мысалы, нейробиологиялық зерттеулер саласында адам миының құрылымы мен жұмыс істеуінің әлеуметтік-мәдени контекстен тәуелділігін зерттеу жүргізіледі, әрі мәдени контекст оларға жай ғана әсер етпей, когнитивті процестерді ұйымдастырады деп болжанады [2,533-б].

Жалпы, заманауи когнитивті зерттеулер үшін негізгі мәселелердің бірі когнитивті процестерді ұйымдастыруға мәдени контексттің ықпал ету мәселесі болып табылады.

Мәтіннің когнитивті тәсілдемесі, әйгілі лингвисттердің, Т.А. ван Дейк, Ю.Н.Караулов, Е.С.Кубрякова, Т.М.Николаева сынды ғалымдардың жұмыстарынан табуға болады. Осы бағыттың негізгі мәні - тілді әлем туралы білім берудің негізгі құралы ретінде түсіну болып табылады.

Л.Г.Бабенконың пікірінше, «когнитивті парадигмада көркем мәтін жазушының әлемнің жеке-авторлық бейнесі түрінде көрініс тапқан шындық туралы білімін көрсететін күрделі белгі ретінде ұғынылады»[3,213-б].

Мәтінді зерделеудегі когнитивті тәсілдеме мәтіннің негізгі компоненті ретінде оның келесі құрылымдарымен қатар мәтіндерді оқуға бағытталған: автор, оқырман, ол туралы білімі мәтінде берілетін шындықты өзі және автор өзінің шығармашылық ой-өрісін іске асыруға мүмкіндік беретін тілдік құралдарды таңдап алатын тілдік жүйе. Когнитивті парадигма аясындағы көркем мәтін жазушының шығармаларында әлемнің жеке-авторлық суреті түрінде көрініс тапқан шындық туралы білімін білдіретін күрделі белгі ретінде ұғынылады [4,331-б]

Когнитивтік тәсілдеме шеңберінде мәтіннің семантикалық кеңістігі көп компонентті менталды білім беру ретінде қарастырылады, оның қалыптасуына біріншіден, автордың интенциясымен негізделген тілдік белгілердің құрылымдалған жинағы бар ауызша әдеби шығарма, екіншіден, оны қабылдау барысында оқырманның мәтінді түсінуі жатады. А. И. Новиков атап өткендей, мәтіннің семантикасы осы мәтінді құрайтын тілдік құралдар жиынтығының тікелей ықпалымен зиятта қозғалатын ақпарат, сондай-ақ оны түсіну үшін тартылатын ақпарат түрінде бар түсінудің тікелей нәтижесіне сәйкес келетін ой білімі болып табылады [5,72-б].

Мәтінде берілетін ақпаратты қабылдау және түсіну концептуалды жүйелерге ұйымдастырылған концепттердің, санаттардың, ережелер мен

стратегиялардың ортақтығына негізделеді, олар Т.А. ванн Дейктің айтуы бойынша «фреймдер» деп аталады [6,135-б].

Біздің әлем туралы білімдеріміз санада фреймдер түрінде ұйымдастырылған, олар өз бетінше бөлінетін «кесектер» емес, белгілі бір тұжырымдамамен біріктірілген менталдық мәндер болып табылады. Фрейм жағдайдың үлгілері негізінде бір жағдайды қайта бастан өткізу барысында жеткілікті күрделі жағдай немесе оқиға туралы көрініске сәйкес келетін сананың белгілі бір құрылымы ретінде қалыптасады деп болжанады [7, 131-б].

Мәдениетаралық байланыстардың бір түрі көркем аударма болып табылады. Түпнұсқада және аудармада жасалған көркем-мағыналық ақпараттың объективті арақатынасымен аударманың делдалдық функциясы анықталады.

Тіл - адамдардың өзара қарым-қатынасының маңызды құралдарының бірі. Адамдардың қарым-қатынасы екі тәсілмен жүзеге асырылады: ауызша және жазбаша. Егер екі немесе бірнеше адам бір тілді меңгерген болса, онда қарым-қатынас қиындықсыз болады, бірақ адамдар әр түрлі тілдерді меңгерген кезде, ой алмасу оңай болмайды. Мұндай жағдайда адамдар аудармаға, яғни қоғамдық қажеттіліктен туындаған жазбаша немесе ауызша мәтіннен басқа тілдегі эквивалентті мәтін арқылы ақпарат беру процесі мен нәтижесіне жүгінеді. Аударма, демек, адамдар өз ойларын әр тілде білдіргенде, тілдің коммуникативтік қызметін орындауды қамтамасыз ететін маңызды құрал болып табылады.

Аудармаға коммуникативтік тәсілдеме аудармашыны түпнұсқаның алғашқы оқырманы ретінде сипаттайтын параметрлерді ескеруге мүмкіндік береді, содан кейін аударма тілі жүйесінен «өзінің» оқырманы үшін аударманың екінші мәтінінің автор-қабылдаушы ретінде әрекет етеді.

Коммуникативтік тәсілдеме негізінде Ю.Найда негізгі ұғымдардың коммуникация теориясынан алынғанын, дереккөз, хабар, рецептор, кері байланыс, кодтау және декодтау процестері ретінде көреді. Біз атап өткендей, коммуникативтік тәсілдеме қазіргі лингвистиканың маңызды қағидаттарының бірі болып табылады, демек аударма лингвистикасының ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл тәсілдемені сипаттай отырып, Ю.Найда, Лабовтың, Хамза мен Гумнерцтің әлеуметтік-лингвистикалық жұмыстарының маңыздылығы, тілдің негізгі функцияларын бөлудің маңыздылығында деп, Р. Якобсон және Дж. Граймс сияқты белгілі лингвистердің жұмыстары туралы айтады.

Когнитивті-коммуникативтік тәсілдеме ақпаратты өңдеу нәтижесінде пайда болатын когнитивті білім болып табылатын және кез келген білімнің негізін ақпараттық алмасу құратындығына байланысты аударманы оқытуда когнитивті-коммуникативтік технологияларды қолдану орынды болып табылатындығына негізделеді. Осы тәсілдеменің негізгі қағидаттары:

- саналылық принцип;
- кәсіби бағыттылық;
- сөйлеу қызметінің негізгі түрлерінің өзара әрекеттесуі;
- коммуникативтілік;
- стилистикалық дифференциация;

- кешкенділік;
- ана тілін есепке алу;
- топтық өзара қарым-қатынас;
- имплициттілік және эксплициттілік.

Көркем аударманы оқыту кезінде олардың негізінде жатқан әдістер мен принциптердің маңызы да аз емес. Когнитивті карталау әдісі [8,237-б] аударманың түпнұсқа мәтінін сөйлеудің байланысқан ағыны ретінде икемді және белсенді қабылдау дағдысын дамытуды көздейді. Когнитивті карталау әдісі студенттерге әлемді қабылдау жүйесін қалыптастыра отырып, кәсіби және өмірлік тәжірибенің әртүрлі деңгейлері мен нысандарын біріктіруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс коммуникация актісі мен таным актісін қамтитын аударма процесіне оқыту үшін неғұрлым күрделі координаттар жүйесін құруға бағытталған. Бұл әдіс ұсынылған когнитивтік карталарды нақтылау арқылы әлемнің концептуалдық бейнесін дамытуға ықпал етеді.

Бұл зерттеуде коммуникативтік-когнитивтік қағидат жағдаяттық және жаңашылдық принципімен тығыз байланыста қарастырылады, демек, мәтіннің авторы мен оқырманының қарым-қатынасын, аударманы оқыту процесін жүзеге асыру арқылы білдіреді. Бұл қағида аударма дағдылары мен іскерліктерін меңгеру үшін маңызды болып табылады. Мәтіннің когнитивті-коммуникативті принципі когнитивті-дискурсивті анализ негізінде синергетикалық теория тұрғысынан көркем аударма процесін, оның нақты жұмыс істеуіне барынша жақын, басқа когнитивті үдерістермен (ойлау, есте сақтау, эмоциялар, шындықты қабылдау, қиял) өзара байланыста аударманың коммуникативтік аспектілерін ескере отырып, оқуды білдіреді) [9,240-б].

Когнитивті дискурсивті талдау негізінде оның барлық компоненттерінің болуымен сипатталатын көркем мәтінді аудару үшін жақсы жағдай жасау қажет. Мәтіннің когнитивті талдауын жүргізу (концептосфераны, негізгі және шеткі концептілерді, әлемнің өзге тілді тілдік бейнесін осы концептосфераларды вербализациялау құралдарын анықтау, мәтінде ұсынылған вербализация құралдарымен салыстыру), қажетті елтанушылық білім алу, мәтінді дискурсивті талдауды жүзеге асыру (әрекет ететін тұлғаларды анықтау, коммуникативтік жағдайларда қарым-қатынасты талдау, мәдени контексте мәтінді түсіндіру) қажет.

Аударма процесіне бағытталған заманауи когнитивті тәсілдеме сапалы соңғы өнімді алудың әртүрлі механизмдері мен алгоритмдерін жақсы түсінуге көмектеседі. Аударма теориясындағы негізгі мәселе – аудармашының іскерлік тұлға ретінде қалай және қандай негізде қалыптасады және өзінің кәсіби қызметі барысында өнім жасайды. XX ғасырдың 90-шы жылдары Д.Жиль (Gile, 1995) бірінші когнитивті аударма моделін ұсынды, оның басты назарында қолда бар және жұмсалатын ресурстары арасындағы алшақтық болды, яғни олардың аударманың әрбір кезеңінде дұрыс бөлінбеуі. Бұл модель Effort model атауын алды және әр түрлі когнитивті механизмдер іске қосылған, әр түрлі операциялар түрлері арқылы белсендірілген сананың түрлі деңгейлері байқалатын әр түрлі қызмет түрлері ретінде ауызша және жазбаша аударманы нақты шектеп көрсетті.

Кейінірек Грегори Шрив аудармашының коммуникативтік құзыреттіліктері тізіміне когнитивті өлшем (cognitive dimension) қосуды ұсынды, ол аудармашыға басқа тіл кодын пайдалана отырып, басқа мәдениетте формальды және функционалдық референцияларды қайта шығаруға мүмкіндік беретін білім құрылымының жиынтығы ретінде түсіндірді (Shrive, 1997). Нақты аударма тапсырмасын орындау үшін бірқатар қажетті когнитивті ресурстарды – аудармашылық құзыреттіліктің релевантты құрамдас бөліктерін іске қосу қажет. Когнитивті транслятология тұрғысынан, аударма құзыреті - бұл аудармашының ұзақ мерзімді жадында сақталған, реттелген және сақталған әртүрлі когнитивті домендердің білімі. Аударма теориясында когнитивтік тәсілдеме когнитивтік элементтердің аса маңыздылығын мойындауға және аударма технологиясын түсінуге, аудармашы арқылы жіберушіден қабылдаушыға ақпарат беру алгоритміне негізделген. Когнитивті элементтер мен процестер аудару кезінде мультипликацияға ұшырайды, өйткені сөйлеуші мен бақылаушы арасында қосымша когнитивті элемент – аудармашы пайда болады. Жалпы когнитивті процесс деп біз «адамның мінез-құлқының сыртқы ынталандыруының әсеріне шартты түрде рефлекторлық жауап емес, олардың арасындағы оқиғалар мен байланыстар туралы ішкі ой, менталдық түсініктерді қалыптастыру жатыр» [9,134-б].

Аудармашыға түпнұсқа мәтіннің авторының когнитивті схемасын талдап, модельдеуге және оны аударма мәтінде қайта шығаруға тура келеді, сол арқылы мәдениетаралық коммуникацияның барлық үш қатысушысының когнитивті деңгейлерін өзара іс-қимылға тарта отырып және когнитивті диссонанстың әр түрлі көріністерін жеңеді. XX ғасырдың басынан бастап шет тілін үйрену кейбір елдерде грамматикалық-аударма әдісін қолданумен байланысты болды. Бұл әдіс кейінірек қазіргі тілдерге ережелерді үйренуге көңіл бөлуге, содан кейін көркем аударма жасауда қолданылған. [10,79-б].

Кейінірек грамматикалық-аударма әдісі XX ғасырдың 60-70-жылдарында коммуникативтік тәсілдеменің пайда болуына байланысты өз танымалдығын жоғалтты. Бұл әдіс студенттердің жаңа тілді меңгерудің табиғи қабілетіне негізделіп, күнделікті өмірді аудиториялық жағдайда елестетуге әрекет жасады. Нәтижесінде, бұл жаңа тәсіл аударма әдісінің оның классикалық формасындағы әсерін шектеді. XX ғасырдың екінші жартысында ғалымдардың жаңа буыны аударманың жүйелі талдауын орнатумен жұмыс істеді. А. Уртадо Ерманстың артынша, аударманың сипаттамалық және жүйелі болашағы 60-шы жылдары пайда болғанын, 70-ші - 80-ші жылдары дамығанын және 90-шы жылдары біріктірілгенін, кеңейтілгенін және қайта түйілгенін айтады. Қазіргі уақытта аударма теориясының соңғы үш онжылдығында көптеген түрлі тәсілдемелер туындады. Альбир Уртадо [11,131-б] аударма теориясына қатысты 5 негізгі амалды бөліп қарастырады:

1. Негізгі өкілдері Кэтфорд болып табылатын лингвистикалық тәсілдеме;
2. Текстуалды тәсілдеме (Райс, Нойберт);
3. Когнитивті тәсілдеме (Бэлл, Гутт);
4. Коммуникативті және әлеуметтік-мәдени тәсілдеме(Ерманс);

5. Философиялық және герменевтикалық тәсілдеме (Робинсон).

Коммуникативтік және элеуметтік-мәдени тәсілдеме сипаттама зерттеулеріне жатады, оның негізгі өкілдері Мэри Снелл-Херби, Тео Ерманс, Джеймс Холмс, Хосе Ламберт және Сьюзен Басснет болып табылады. Бұл тәсілдеме төрт кіші санатқа немесе аспектке бөлінеді: элеуметтік-мәдени аспектілерге бағытталған кіші санаттар; коммуникативтік аспектілерге бағытталған; элеуметтік-мәдени және коммуникативтік тәсілдемені ұстанатын ғалымдар өз талдауын жүргізу үшін мәдени элементтерге немесе контекстуалды аспектілерге назар аударады. Олар екі топқа бөлінуі мүмкін: жұмыста коммуникативтік көзқарасты қолданатындар, өз назарын қосымша мәтіндік аспектілерге шоғырландыратындар; және аударма процесіне элеуметтік-мәдени көзқарас жағынан қасатыратындар. Ал коммуникативтік аспектілерге келер болсақ, аудармада баламалылық идеясын талап ететін және аудармашы міндетті түрде мақсатты тілдің мәдениетімен таныс болуы керек деп мәлімдейтін Хаус сияқты ғалымдар [12,179-б] коммуникативтік көзқараспен баламалылық мәселесін қарастырады. Жаңа бір негізделген Найданың концепциясының баламалылығы [13, 160-б], неміс функционализмімен скопос теориясы дайындалды, және туындаған идеясы skoros теориясы деп аталды, грекше «мақсат» дегенді білдіреді. Мандэй сипаттағандай, алғаш рет Ханс Вермеермен 1978 ж. ұсынылды. Вермеердің айтуынша, теория аудармашыға мақсатты мәтінді құрметтей отырып, кейбір принциптерге сәйкес саналы және дәйекті түрде аудару керек деген фактіні атап көрсетеді. Скопос теориясы бойынша аудармашы қандай да бір мақсат бар екенін білуі тиіс және кез келген осы мақсат тек көптеген мүмкіндіктердің бірі болып табылады.

Скопос-бұл мәтіннің мақсатына міндетті түрде сәйкес келе бермейтін кез келген аударманың мақсаты. Скопас теориясы аударма мақсаттарына және аударма әдістері мен мінсіз нәтижені қамтамасыз ететін қажетті стратегиялар сияқты барабар элементтерде шоғырланады. Кристиан Норт бойынша, «скопос теория нақты тілдер мен мәдениеттерге қатысты теорияларды қамтуға қабілетті аударманың жалпы теориясының негізі ретінде әзірленді». Функционалдық теориялар аударманы зерттеу саласындағы елеулі өзгерістерді анықтау бойынша бірінші болды. Осындай өзгерістердің бірі бастапқы мәтіннен мақсатты мәтінге ауысу, сондай-ақ мәдени және басқа да тілдік факторларды назарға алу болды. Теорияның басты өкілдері - Катарина Райс, Ханс, Вермеер, Мэри Снелл-Херби, Кристиан Норд. Олар аудармашының аудиторияның қажеттіліктері мен мәтін сипатына сәйкес аударудың қолайлы әдісін таңдауға тиіс екенін атап көрсетеді. Хаусқа сәйкес, аудармашының жұмысы мәтінді оқудан және жаңа мәтінді жазудан тұрады, яғни: «аудармашының міндеті декодтау («оқу»), сондай-ақ оны кодтау («жазу»). «Аударма процесінің осы түрінің маңызды бөлігі элеуметтік-мәдени нормаларды салыстыру болып табылады».

Бұл мәтіннің сөзбе-сөз аударылуы мүмкін емес екендігін дәлелдейді; Ескерілуі қажет басқа факторлар бар. Райсс және Вермеер аударманың баламалылығы мен барабарлығы арасындағы айырмашылық туралы айтады. Олар біз баламалылық туралы айта алмаймыз деп санайды, бірақ оның орнына

аудармада мақсатқа жету үшін таңбаларды тиісті таңдаудан тұратын барабарлықты пайдаланады. Олар бастапқы мәтін функциясын және мақсатты мәтінде оны өзгерту мүмкіндігін көрсетеді. Сондықтан, аударма өз функциясына ие болған кезде, мысалы, бастапқы мәтіннің және мақсатты мәтіннің мақсаты сәйкес келмеген кезде, біз баламалылық туралы емес баламалылық туралы айта аламыз. Норд Катерина Райс нақты өмірде эквиваленттілік мүмкін емес жағдайлардың бар екендігін білгенін айтады [13,142-б].

Ол «барабарлықты» жақтайды, бірақ «баламалықты» емес, және скопос теориясында баламалылық «мақсатқа барабарлықты» білдіреді [13,160-б].

Сондықтан, скопос теориясын жақтайтындар үшін аударма актісі «мәдениеттерді салыстыруды білдіреді» [13,150-б].

Скопос теориясы барлық салада қолданылатын ортақ теорияға айналуы керек. Бұл теория әр түрлі мәтінді аудару үшін қолданылуы мүмкін, лингвистикалық қана емес, сонымен қатар мәдени аспектілер де назарға алынады.

ӘДЕБИЕТ

1. Хан С. Нортоф Г. Вогеляй К. Векслер Б.Е. Китаяма С. Варнум М. *Культурное разнообразие, нейронаука и когнитивный подход* // Психология. 2013. – С. 335-359
2. Бабенко Л. Г., Васильев И. Е., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста. — Екатеринбург, 2000. – с. 533
3. Новиков А. И. Семантика текста и её формализация. – М.: Наука, 1983. – с. 213
4. Дейк ванн Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – с. 311
5. Яровенко Е.А. Когнитивное направление в функционально-семантическом описании текста // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. X междунар. науч.-практ. конф. Часть I. – Новосибирск: СибАК, 2012. – с.72
6. Власенко С.В. Когнитивное картирование как новый метод обучения переводу // Обучение иностранному языку как коммуникативному взаимодействию (неязыковые вузы): сб. науч. тр. – М.: Изд-во МГЛУ, 1999. – С. 110–117
7. Усачева А.Н. Перевод: от лингвистической теории к когнитивной модели // Вестник ВолГУ. Серия 2. Языкознание. 2011. №1 (13). – С. 131-137
8. *Мандей Дж.* Введение в переводоведение. – Нью Йорк, 2008.– с. 237
9. Уртадо А. Введение в переводоведение. – Madrid, 2001. с. – 240
10. Хаус Ю. Межъязыковая и межкультурная коммуникации: курс и познание в переводе и изучении второго языка, Тюбинген, 1986. – с. 185

11. Найда Е. *Принципы перевода на примере перевода Библии*. Нью Йорк, 1959. – с. 235
12. Вермеер Х. Теория скопос в переводоведении, Лондон, 2000. – с. 320
13. Норд. *Перевод как целенаправленная деятельность: Функционалистический подход*, Манчестер, Санкт-Джером 1997. – с. 160

УДК 327

Джусубалиева Д.М.
доктор педагогических наук,
профессор КазУМОиМя им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail – dinaddm@mail.ru

МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Аннотация: В современном мире происходят необратимые процессы связанные с глобализацией и цифровизацией экономики государств. Цифровые технологии активно внедряются во все сферы человеческого общества и в первую очередь в образование. Система образования, ответственная за подготовку кадров в эпоху информационного общества должна модернизироваться. В данной статье рассмотрены основные направления и пути модернизации образования. Роль цифровых технологий в подготовке современных кадров, его преимущества и перспективы.

Ключевые слова: глобализация, цифровые технологии, электронное обучение, дистанционное обучение, цифровые образовательные ресурсы.

Жүсіпәлиева Д.М.
педагогика ғылымдарының докторы,
Алматы, Қазақстан
e-mail – dinaddm@mail.ru
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-нің
профессоры

ҚОҒАМНЫҢ ЦИФРЛАНУ ЖАҒДАЙЫНДА БІЛІМ ЖҮЙЕСІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ

Түйіндеме: Қазіргі заманауи әлемде мемлекеттің экономикасының жаһандану және цифрлануымен байланысты мәні жоғалатын үдерістер орын алуда. Цифрлы технологиялар адамзат қоғамының барлық салаларында, ең әуелі білім беруде белсенді енгізілуде. Ақпараттық қоғам дәуірінде мамандарды даярлауға жауапты білім жүйесі жаңартуды қажет етеді. Аталмыш мақала білімді жаңартудың бағыттары мен жолдарын қарастырады. Сондай ақ, мамандарды

даярлауда цифрлы технологияның рөлі, артықшылықтары және болашағы қарастырылады.

Түйінсөздер: жаһандану, цифрлы технологиялар, электронды оқыту, қашықтықтан оқыту, цифрлы білім беру қорлары.

Dzhussubaliyeva D.M.

doctor of pedagogical sciences,
professor at Kazakh Ablai khan UIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dinaddm@mail.ru

MODERNIZATION OF THE EDUCATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF SOCIETY

Annotation: In modern world, irreversible processes occur related to the globalization and digitalization of the state economy. Digital technologies are actively first introduced in education and in all spheres of human society. The education system in the era of information society should be modernized as it is responsible for training. This article discusses the main directions and ways of modernizing education. As well as, discusses the role of digital technology in training modern personnel, its advantages and prospects.

Key words: globalization, digital technologies, e-learning, distance learning, digital educational resources

В своей программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» первый президент страны, Ел басы Н. А. Назарбаев, подчеркнул, что одним из направлений модернизации нашей страны является конкурентоспособность нации и культ знаний [1].

В современном обществе начался процесс формирования постиндустриальной, а затем и новой экономики – экономики знаний, инноваций, глобальных информационных систем, экономики интеллектуального труда, науки, новейших технологий. Основу данной новой экономики составляет интеллектуальный потенциал, являющийся главной доминантой социально-экономического развития современного общества.

Казахстан вступил в новый исторический период, началась третья модернизация страны. Был дан старт двум важнейшим процессам обновления – политической реформе и модернизации экономики, главной целью которых стало – войти в тридцатку развитых государств мира.

Оба этих модернизационных процесса имеют четкие цели и задачи, приоритеты, методы их достижения. Никому не секрет, что современный мир стремительно развивается с помощью информационных и цифровых технологий, которые модернизируют все процессы деятельности человека. При этом нельзя забывать, что живя в глобальном сообществе, мы интегрируемся не только в современное мировое образовательное пространство, но и культурное

пространство в том числе. И здесь самой главной задачей является сохранение своей культуры, собственного национального кода и как сказал первый президент РК Н.А. Назарбаев «без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле»[2].

Сегодня стратегия развития современного Казахстана направлена на цифровизацию экономики страны. Основным стратегическим документом стала Государственная программа «Цифровой Казахстан», утвержденная Постановлением Правительства РК от 12 декабря 2017 года № 827.

Целью Государственной программы "Цифровой Казахстан" является повышение качества жизни населения и конкурентоспособности экономики Казахстана. Безусловно, что это касается и всей системы образования, которая ответственна за подготовку кадров, обеспечивающих цифровизацию экономики страны и владеющих цифровыми технологиями, в соответствии с требованиями рынка труда.

В современном информационном обществе одной из важнейших качеств личности, адекватной Цифровой экономике, является то, насколько эта личность владеет цифровыми технологиями, может использовать их в своей повседневной и профессиональной деятельности. Сегодня никого не удивит тем, что современные дети спокойно адаптируются к цифровой среде еще даже до достижения школьного возраста. Дети 21 века уже родились в информационном обществе. Для них понятия интернет, смартфон, соцсети является привычным. Даже маленьким детям дошкольного возраста удобнее смотреть мультфильмы и играть в игры с экрана смартфона или планшета. Поэтому начиная уже со школьной скамьи для обеспечения высокого уровня цифровой грамотности необходимо модернизировать процесс обучения, т.е. изменить формы, методы, технологии обучения, внедрить новые подходы к системе общего и высшего образования.

Нельзя забывать, что модернизацию общественного сознания необходимо начинать с раннего возраста, когда у детей формируется свое мировоззрение на окружающие их вещи, и очень важно правильно сформировать у них отношение к культуре, обычаям и традициям своего народа и вместе с тем, получить образование соответствующее мировым тенденциям. Живя в эпоху цифровизации и информатизации общества, необходимо учесть, что современные дети, «дети Z» свободно владеют гаджетами, легко объединяются в интернет сообщества для общения и обмена мнениями. В своей работе «Эпоха «Гринфельда» в образовании» Денис Конанчук и Андрей Волков считают, что современный мир стоит на пороге новой волны инноваций, которая может серьезно изменить сложившийся «образовательный ландшафт». [3]

При этом нельзя не учитывать и тот факт, что в XXI веке происходят существенные изменения связанные с активным внедрением цифровых технологий во все сферы общества. Эпоха интернетизации, начавшаяся с 1993 года, коренным образом изменила мир. Сегодня в современных школах и вузах обучается новое поколение детей и студентов, которые не мыслят себя без сети

интернет. Справедлив вопрос, необходимо ли менять теории и методики обучения? Каковы новые системы обучения?

Живя в эпоху информационного общества, нельзя забывать, что поток информации настолько велик, что те знания, которые мы получили еще год назад, уже сегодня могут стать устаревшими. Поэтому современная система образования должна быстро реагировать на вызовы общества и быть способна не только вооружать знаниями обучающегося, но и формировать потребность в непрерывном самостоятельном овладении ими. Необходимо привить ученикам навыки самообразования, самостоятельного и творческого подхода к знаниям в течение всей активной жизни человека. Другими словами, образование должно стать таким социальным институтом, который был бы способен предоставлять человеку разнообразные наборы образовательных услуг, реализуя основной тезис Юнеско «Образование в течение всей жизни».

Для того чтобы выжить в современном глобальном мире необходимо изменяться. За годы независимости в Казахстане многое сделано в сфере образования для повышения его качества, конкурентоспособности и эффективной интеграции в международное научно-образовательное пространство. Поэтому в контексте третьей модернизации необходимо обеспечить качественно новый уровень подготовки казахстанских специалистов, «адаптированных к глобальной конкуренции в сфере знания». Адаптация к новым условиям предусматривает процесс постоянного изменения, в рамках которого наиболее важным является вопрос адекватных механизмов и проектов, посредством которых будут осуществляться изменения. Это в первую очередь касается цифровизации образования.

Цифровые технологии прочно вошли в жизнь современного общества. Сегодня компьютеры, смартфоны, бытовая электроника, стали неотъемлемым условием жизни любого человека и без подобных гаджетов трудно представить современную действительность. Цифровые технологии – за последние десятилетия полностью поменяли образ жизни каждого жителя планеты. Исследователи утверждают, что внедрение технологических новинок с каждым годом будет проходить все более быстрыми темпами. Так, если на повсеместное распространение электричества в XX столетии ушло 30 лет, то на планшетные компьютеры, которые вошли в обиход, потребовалось всего 3-4 года. В своей статье «Цифровые технологии изменяющие мир» Коптелов А.К. пишет, что «новые цифровые технологии, которые активно развиваются в мировом масштабе скоро перевернут наше представление о возможностях IT» [4].

Благодаря цифровым технологиям и ИКТ изменился способ передачи информации от производителя (педагога) к потребителю (студенту). Каналы передачи информации стали двухсторонними, преимущественно интерактивными, а информация превратилась в важную составляющую часть товаров и услуг. Цифровые технологии и ИКТ сегодня выступают основой процессов глобализации и информатизации общества, способствуют формированию поликультурного мира, оказывают значительное влияние на изменение образа жизни современных людей.

Особенность современного этапа развития информационных и цифровых технологий характеризуется необычайно высокой степенью их интеграции во все сферы человеческой деятельности. В 21 веке цифровые технологии и ИКТ превратились в базу многих других важных технологий, в том числе в основу развития самих себя. Самообразование людей стало неотъемлемой частью образования, давая возможность развития таких форм обучения как электронное, дистанционное, открытое, виртуальное.

Цифровые технологии в образовательном процессе, дали возможность пользоваться информационными образовательными ресурсами, осваивать учебные задания не только в стенах учебного заведения, но и самостоятельно на дому.

Цифровые технологии позволяют обучающимся быстро адаптироваться к информационным потокам, оценивать информацию, принимать решения в нестандартных ситуациях, и таким образом приобретать навыки XXI века.

Сегодня цифровая среда открывает широкие возможности для образования, обеспечивает условия для опережающего развития, изучения не только достижений прошлого, но и технологий, которые смогут пригодиться в будущем, закладывает основы для осознанного выбора профессии и

получения знаний и навыков, необходимых для жизни и работы в современных реалиях общества.

Цифровые технологии не только повышают интерес к процессу обучения, мотивируя обучающихся к процессу познания, но и успешно способствуют закреплению знаний за счет самообразования и использование интерактивных заданий по пройденным темам.

Таким образом, цифровые технологии, как отмечают многие ученые, это уже не только инструмент, но и новая среда существования человека. Цифровая образовательная среда дает принципиально новые возможности:

➤ перейти от обучения в классной комнате или аудитории к обучению в любом месте и в любое время; П

➤ проектировать индивидуальный образовательный маршрут и этим самым удовлетворять образовательные потребности личности обучающегося; П

➤ превратить обучающихся не только в активных потребителей электронных ресурсов, но и в создателей новых ресурсов и др. П

Одним из основных трендов современного образования являются сетевые активности, использование социальных сетей в качестве образовательных ресурсов и проведение удаленных мастер-классов, тренингов. Характерными особенностями цифрового образования с использованием сетевых технологий являются гибкость, мобильность, технологичность, диалогичность и интерактивность, ориентация на восприятие медиапотоков.

Вот только некоторые процессы в обучении, которые значительно упрощаются с использованием цифровых технологий:

- олучение необходимой информации и повышение уровня знаний; П
- истематизация информации, благодаря справочникам и электронным С библиотекам;
- тработка различных навыков и умений, проведение удаленных лабораторных О экспериментов;
- изуализация информации, ее демонстрация (например, на презентациях); В
- бмен информацией между несколькими пользователями, находящимися на О большом расстоянии друг от друга.

Благодаря цифровым технологиям вы можете получить необходимую информацию, сделать расчеты по сложным формулам, обсудить с преподавателем или сокурсниками какую-то проблему и все это можно сделать, не выходя из дома. При этом сам процесс получения знаний и обучения будет намного более эффективным.

Когда сегодня говорят об информационных и цифровых технологиях в образовании, не редко подразумевают **мультимедийные технологии**, помогающие более глубоко исследовать многие вопросы, при этом сокращают время на изучение материала. *Мультимедиа представляет собой текстовую, видео, звуковую и фото-информацию, представленную в одном цифровом носителе, а также предполагающую возможность интерактивно взаимодействовать с ней.* Другими словами, мультимедиа позволяет одновременно работать с изображением, текстом и звуком, а также с видео файлами и при этом вам, как правило, отводится активная роль. Например, в обучающем курсе вы можете менять темп обучения или самостоятельно проверять, насколько вы хорошо освоили материал. Такой индивидуальный подход не только более успешно раскрывает способности учащегося, но и предполагает развития творческого начала.

В образовательном процессе мультимедиа используется и для проведения мультимедийных презентаций, и для создания обучающих курсов, и в дистанционном обучении.

В КазУМОиМЯ им. Аблай хана модернизация образовательного процесса и его автоматизация начала развиваться еще в 1998 году через разработку электронных образовательных ресурсов.

Созданные в течение последних лет преподавателями и сотрудниками КазУМОиМЯ электронные информационные ресурсы, мультимедийные образовательные разработки, интернет ресурсы достаточно активно стали использоваться преподавателями университета в процессе обучения, активизировалась работа по созданию цифровых образовательных ресурсов.

Электронные образовательные ресурсы (ЭОР) являются основой современных методов организации образовательного процесса, играют

ключевую роль в моделировании основных этапов учебного процесса, как в случае электронного обучения, так и при организации самостоятельной работы обучающихся в рамках системы традиционного образования.

Основной особенностью электронных образовательных ресурсов, используемых в информационно-образовательной среде университета, является единство технологических и дидактических требований, предъявляемых к ним.

Каждый электронный ресурс в образовательном процессе играет свою определенную роль. Часть из них посвящена последовательному изложению материала, некоторые ресурсы служат для оценки знаний учащихся, другие моделируют практические занятия и т.д.

Моделирование процесса обучения в электронных образовательных средах является, по сути дела, моделированием взаимодействия преподавателя и студента.

Система электронного обучения дает возможность создавать открытые образовательные ресурсы с учебными материалами, которые могут свободно распространяться в сети. Для этого необходимо использовать Интернет и одну из систем управления обучением (LMS). Свой выбор КазУМОиМЯ остановил на системе MOODLE. Система MOODLE отвечает всем требованиям организации электронного обучения иностранным языкам.

По мнению профессора С.С. Кунанбаевой интеграционные и информационные процессы, происходящие в современном мире, обуславливают социальный заказ общества к системе высшего профессионального образования на подготовку выпускника, обладающего готовностью к профессиональному обучению и переобучению в течение всей жизни, к овладению новыми профессиями, способности к очному и дистанционному межкультурному и профессиональному взаимодействию с коллегами из разных стран, а значит – способностью к межкультурной коммуникации и саморазвитию в иноязычной информационно-образовательной среде [5,6].

Сегодня в университете большинство педагогов активно используют в учебном процессе цифровой контент - электронные и мультимедиа- учебники, цифровые образовательные ресурсы (ЦОРы), компьютерные обучающие и тестирующие программы, способствующий развитию цифровой компетентности будущего специалиста [7, с.25].

Таким образом, применение цифровых технологий в образовании, и в том числе в иноязычном образовании, является не только требованием времени, но и является одним из направлений модернизации, способствует повышению качества иноязычного образования, поскольку дают возможность визуально, с использованием анимации преподнести изучаемый материал, который включает в себя различные видеоматериалы лингвострановедческого характера, тексты для аудирования, создание проектов (в том числе видео), мультимедийных презентаций, использование электронных словарей, энциклопедий, справочников и т.п. Цифровые технологии способствует формированию личности 21 века, обладающей не только профессиональными, но и цифровыми

компетенциями, что очень важно не только для системы образования, но и в целом для всего общества.

Литература

1. Н.А. Назарбаев «Семь граней Великой степи» № (21 ноября 2018 года), <https://www.zakon.kz/4946814-sem-graney-velikoy-stepi-n-nazarbaev-21.html>
2. Н.А. Назарбаева "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
3. Эпоха «Гринфильда в образовании». Авторы Денис Конанчук, Андрей Волков. Режим доступа: https://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research/education_10_10_13.pdf/
4. Коптелов А.К. Цифровые технологии изменяющие мир. Режим доступа: http://koptelov.info/publikatsii/digital_technology/
5. Кунанбаева С.С. Стратегические ориентиры высшего иноязычного образования. - Алматы: ТОО РПИК «Дәуір», 2016. – 200с.
6. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. – Алматы, 2014. – 208с.
7. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К. Цифровая компетентность современного педагога и информационная культура: новые системы обучения - Вестник академии педагогических наук Казахстана № 4, 2017г. С. 25-34.

УДК 698

Капенова А.З.

к.э.н., доцент, директор международной бизнес-школы

КазУЭФМТ

Нур-Султан, Казахстан

asem-kap@mail.ru

Asemgul Kapenova

Director of the International

Business School, Astana, Kazakhstan

О РЕАЛИЗАЦИИ ЭРАЗМУС В КАЗУЭФМТ

Аннотация: В статье рассмотрен опыт реализации международных проектов программы Эразмус+, основные результаты и новые возможности

КазУЭФМТ для интеграции в международное образовательное пространство, способствующее повышению качества образовательных программ и трансферу новых образовательных технологий.

Ключевые слова: проект, основные результаты, интернационализация, образовательные программы и технологии, академическая мобильность, эксперты, партнеры, межкультурный обмен.

Интернационализация высшего образования создает новые возможности, способствует повышению доступности и качества высшего образования и внедрению инновационных рабочих процессов в системах высшего образования. Опираясь на достижения международного сотрудничества, интернационализация, в свою очередь, способствует его укреплению. Стратегия интернационализации КазУЭФМТ разработана в соответствии со стратегией академической мобильности в Республике Казахстан на 2012-2020 годы, а также документами Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). Интернационализация высшего образования на национальном, отраслевом и институциональном уровнях - это процесс, в котором цели, функции и организация предоставления образовательных услуг приобретают международное измерение. Интернационализация образования включает в себя следующие формы международного сотрудничества: 1. Индивидуальная мобильность: мобильность студентов или преподавателей в образовательных целях; 2. Мобильность образовательных программ и институциональная мобильность; установление новых международных стандартов образовательных программ; 3. Интеграция международного аспекта и образовательных стандартов в учебные планы; 4. Институциональное партнерство: создание стратегических образовательных альянсов.

Существует четыре стратегии интернационализации высшего образования, которые характеризуют политику стран ОЭСР в этой области:

1. Подход взаимопонимания;
2. Опытный миграционный подход;
3. доходный подход;
4. Подход к созданию потенциала.

Подход взаимопонимания основан на долгосрочных политических, культурных и академических целях развития страны. Реализация такой стратегии осуществляется посредством поддержки студенческой и академической мобильности, предоставления стипендий и реализации программ академического обмена, а также программ, направленных на создание институционального партнерства в сфере высшего образования. Центральный принцип этого подхода - международное сотрудничество, а не конкуренция. Опытный миграционный подход. Подход квалифицированной миграции направлен на привлечение отобранных иностранных специалистов и талантливых студентов для работы в принимающей стране в качестве средства обеспечения экономического развития и повышения конкурентоспособности страны в экономике знаний. Основным инструментом этого подхода является система академических стипендий, дополненная активной программой по продвижению системы высшего образования страны за рубежом в сочетании с принятием соответствующего визового и иммиграционного законодательства.

Реализация таких программ осуществляется через специальные агентства или сеть агентств и организаций. Формирующий доход подход. Подход формирования дохода основан на согласованном подходе и на стратегиях привлечения квалифицированной рабочей силы; однако образовательные услуги предлагаются на полностью платной основе, а государственные субсидии не предоставляются. Иностранные студенты обеспечивают дополнительный доход образовательным учреждениям, поощряя университеты реализовывать предпринимательскую стратегию на международном рынке образования. Правительства, в свою очередь, предоставляют значительную автономию университетам, обеспечивают высокую репутацию их системы высшего образования, а также высокую степень защиты иностранных студентов. Подход к созданию потенциала. Подход к созданию потенциала поощряет высшее образование за рубежом или в высших учебных заведениях - поставщиках иностранных образовательных услуг. Важными инструментами для этого подхода являются: 1) программы поддержки иностранной мобильности государственных служащих, преподавателей, ученых и студентов; 2) обеспечение иностранных университетов, программ и преподавателей благоприятными условиями для коммерческой образовательной деятельности в стране и содействие установлению партнерских отношений с местными поставщиками образовательных услуг для обеспечения передачи знаний между иностранными и местными учебными заведениями. [ОЭСР (2004). Интернационализация и торговля в высшем образовании: возможности и проблемы // <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33730019>.] Интернационализация высшего образования создает новые возможности, способствует повышению доступности и качества высшего образования и внедрению инновационных рабочих процессов в системах высшего образования. Опираясь на достижения международного сотрудничества, интернационализация, в свою очередь, способствует его укреплению. Понятие интернационализации в сфере высшего образования в международной практике традиционно включает два аспекта: «внутренняя» интернационализация (дома) и «внешняя» интернационализация (образование за рубежом, трансграничное образование). Несомненными преимуществами интернационализации являются появление международных стандартов качества и более высокий уровень инноваций в высшем образовании, повышение доступности высшего образования, универсализация знаний, расширение и укрепление международного сотрудничества и стимулирование академической и студенческой мобильности. Одним из важных компонентов интернационализации является академическая мобильность студентов и преподавателей. КазУЭФМТ предпринимает практические шаги по внедрению академической мобильности как одного из эффективных параметров Болонского процесса. Академическая мобильность студентов (студентов и аспирантов), преподавателей, исследователей и административного персонала высших учебных заведений является одним из основных элементов, которые создают возможности для личностного роста, поддерживают международное

сотрудничество между людьми и высшими учебными заведениями, повышают качество высшего образования. образование и научные исследования. Основными формами академической мобильности являются: - совместные программы; - сетевые консорциумы университетов; - программы академического обмена между университетами-партнерами; - программы обмена международных фондов (программы Erasmus +, DAAD и др.); - академические или исследовательские стажировки; - стажировки в отрасли; - координация и участие в летних программах вузов. Международная деятельность в КазУЭФМТ осуществляется в рамках заключенных соглашений с зарубежными университетами и организациями (57), в том числе 30 с партнерами из стран дальнего зарубежья и 28 с партнерами из стран ближнего зарубежья. В рамках этих соглашений ежегодно проводятся встречи, круглые столы, конференции, гостевые лекции иностранных преподавателей и другие мероприятия. Университет участвует в реализации 5 проектов программы Erasmus +.

1.«Проект WELCOME «Открываясь навстречу новым международным университетским сообществам». Длительность проекта: 2016 – 2019 годы. Бюджет проекта – 87 755,5 евро. Координатор проекта - Политехнический университет Каталонии (Испания).

Цель проекта- расширение международного аспекта деятельности высших учебных заведений Казахстана и Китая путём разработки и внедрения стратегических и маркетинговых методологий для облегчения и увеличения количества приезжающих иностранных студентов, профессоров и исследователей.

Результаты проекта:

1. Создан портал казахстанских и китайских университетов об интернационализации;
2. Подготовлены обученные эксперты по интернационализации;
3. Разработана и принята к реализации стратегический и маркетинговый план по интернационализации;
4. Создан сервисориентированный «WELCOME» центр международных отношений;
5. Подготовлен отчет об уровне интернационализации университетов и маркетинговой деятельности.

Исполнители проекта: Политехнический университет Каталонии (Испания) – координатор проекта, Университет Ровира и Вирхилий (Испания), Лиссабонский университет (Португалия), Университет Перпиньян – ВиаДомитья (Франция), Королевский технологический университет (Швеция), Таллинский технический университет (Эстония), Карагандинский государственный медицинский университет (Казахстан), Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Казахстан), Университет Нархоз (Казахстан), Казахский университет экономики, финансов и международной торговли (Казахстан), Бэйханский университет (Китай), Университет Тунцзи (Китай)

В рамках проекта был создан сайт проекта <http://welcomeproject.net/>. На данном сайте имеется общая информация о проекте (цели, задачи, рабочие пакеты, партнёры проекта, контактные данные координаторов), новости, раздаточный материал в PDF формате, отчёты. Для повышения узнаваемости проекта проведена следующая работа: информация о ходе реализации проекта имеется на сайте университета www.kuef.kz, в фойе университета, отделе международного сотрудничества, выставлен роллап, вывешены плакаты, розданы закладки и флаеры, календари, в СМИ печатаются статьи по результатам поездок, семинаров.

Для обеспечения устойчивости проекта консорциумом разработана стратегия, которая включает аспекты финансовой состоятельности, непрерывности деятельности, мультипликативности. В настоящее время изучаются возможности дальнейшего финансирования деятельности после окончания проекта со стороны внешних стейкхолдеров, заинтересованных в развитии интернационализации и академической мобильности; руководства вузов для планирования бюджетных средств, а также государственными структурами.

Реализация данного проекта совместно с ведущими университетами Европы, Китая и Казахстана нашему университету, позволит выйти на новый уровень международных отношений в рамках образовательного пространства, позволит провести модернизацию и распространение новых образовательных программ, методов обучения и учебных материалов, совершенствовать вопросы управления, укрепления связей Вузами и производством, содействовать межкультурному и межличностному обмену.

2. Проект “EDUQAS” «Внедрение Системы Обеспечения Качества Образования посредством сотрудничества Университет-Бизнес-Государство в вузах». Длительность проекта – 2017-2020 гг. Бюджет проекта – 67 732 евро. Координатор проекта - Университет Крайовы, Крайова, Румыния

Цель проекта - совершенствование систем обеспечения качества образования путем разработки эффективных внутренних стандартов качества. Внутренняя система контроля качества будет основываться на анализе потребностей и возможностей в вузах Казахстана и Украины, практике и передовом опыте из лучших проектов обеспечения качества в рамках Болонского процесса.

Ожидаемые результаты проекта:

- Создание подразделения обеспечения качества, разработанный набор стандартов, руководство по внутреннему контролю качества в высшем образовании;
- Улучшение качества деятельности (исследования, образование, управление) на основе изучения процедур и процессов университетов ЕС;
- Повышение качества культуры среди студентов, преподавателей, управления и администрации Университета;

- Развитая партнерская сеть университет-бизнес-государство посредством сотрудничества агентств обеспечения качества, профессоров, исследователей, студентов университетов ЕС;
- Усовершенствованные внутренние университетские информационные системы оценки качества и инфраструктуры корпоративного обеспечения качества;
- Пилотная внутренняя политика, руководящие принципы и процедуры контроля качества будут служить основой для национальных стандартов качества, обеспечение качества проводимых организациями стран партнеров

Основные задачи проекта:

1. Содействовать созданию качественной культуры на разных уровнях посредством мотивации, доверия, ответственности студентов, институционального лидерства, отдельных сотрудников;
2. Разработать предложения по разработке программ для бакалавриата и магистратуры с привлечением всех заинтересованных сторон;
3. Разработать технологии оценки качества программ бакалавриата и магистратуры; разработанная программа должна отвечать целям, включая результаты обучения;
4. Проводить обучение для специалиста и преподавателя Обеспечения Качества;
5. Улучшить партнерскую сеть университета-бизнес-государство посредством сотрудничества с университетами ЕС;
6. Совершенствование внутренних информационных систем университета оценки качества;
7. Развивать корпоративную инфраструктуру Обеспечения Качества на основе ИКТ, онлайн, мобильных технологий.

Исполнители проекта: Университет Крайовы, Крайова, Румыния - координатор проекта, Королевский технологический университет (Швеция), Льежский университет (Бельгия), Пловдивский университет (Болгария), Латвийский университет (Латвия), Университет Лотарингии (Франция), Харьковский национальный университет экономики имени Симона Кузнеца (Украина), Национальный университет «Львовская политехника» (Украина), Донецкий государственный университет управления (Украина), Национальная металлургическая академия Украины, Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана, (Казахстан), Казахский университет экономики, финансов и международной торговли, (Казахстан), Институт высшего образования, Национальная академия педагогических наук Украины, (Украина), Национальное агентство по обеспечению качества высшего образования, (Украина), Министерство Образования и Науки Украины, (Украина), Министерство Образования и Науки Республики Казахстан, (Казахстан), Высший совет по оценке исследований и обучения (Франция).

Успешная реализация данного проекта позволит усовершенствовать систему обеспечения качества образования путем разработки эффективных внутренних стандартов качества для вузов Казахстана и Украины, основываясь на практике и передовом опыте лучших проектов обеспечения качества Европейских партнеров в рамках Болонского процесса.

3. Проект Международной кредитной мобильности Erasmus+ с университетом Вайядолид (Испания). В проекте участвует 33 страны. Длительность проекта – 01.06.2017 – 31.07.2019- 31.07.2021

Ожидаемый результат: в рамках соглашения с университетом, студенты могут получить стипендию в рамках академической мобильности на 1 семестр. Межинституциональное соглашение было подписано с университетом партнером и содержит информацию об университетах, количество выделенных мест, необходимые языковые навыки и т.д.

Период мобильности – 5 месяцев

Ежемесячная стипендия для студентов бакалавриата и магистратуры – 800 евро, кроме того Университет Вальядолид покрывает расходы на перелет в Испанию, медицинское страхование, регистрационный взнос, визовые сборы, а также курсы испанского языка для всех иностранных студентов

В рамках данной программы были отобраны 4 студента.

4. Проект Международной кредитной мобильности Erasmus+ с университетом Гранады (Испания). В проекте участвует 20 стран.

Длительность проекта: 2018-2020 гг.

В рамках программы предусмотрена академическая мобильность студентов из КазУЭФМТ в университет Гранады с покрытием расходов и выплатой стипендии в течение 1 семестра (5 месяцев). Также мобильность преподавателей из университета Гранады в КазУЭФМТ для проведения лекционных и семинарских занятий.

5. Проект Международной кредитной мобильности Erasmus+ с университетом ХАМК(Финляндия).

В консорциум входят финские университеты НАМК, JAMK , LAMK, а также КазУЭФМТ и ЕНУ им.Л.Н.Гумилева. В рамках данной программы студенты специальности «Социальная работа» прошли обучение ХАМК на весенний семестр 2018-2019 уч.года сроком на 3 месяца. В рамках программы мобильности преподавателей 2 преподавателя посетили этот ВУЗ В период весеннего семестра 2018-2019 уч.года., и осеннего семестра 2019-2020г.

Таким образом, реализация проектов программы Эразмус+ создает новые возможности КазУЭФМТ для интеграции в международное образовательное пространство, способствует повышению качества образовательных программ, внедрению инновационных рабочих процессов, укреплению международного сотрудничества, повышению уровня интернационализации, получить доступ к современным образовательным технологиям.

ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегия академической мобильности в Республике Казахстан на 2012-2020 годы // МОН РК, 2012 г.
2. План реализации мероприятий по стратегии академической мобильности в Казахстане // http://enic-kazakhstan.kz/images/doc/akadem_mobilnost/plan-realiz-acad-mob2020.pdf
3. Г.С. Оралова. Интернационализация высшего образования в Казахстане: реализация на современном этапе // «Высшая школа Казахстана» №2, 2013 г.
4. Красильникова Н.В. Интернационализация высшего образования в Европе: опыт Болонского университета // <https://cyberleninka.ru/ст/н/интернационализациявысшего-образования-в-европе-опыт-болонского-университета>
5. Сагинова О.В. Интернационализация высшего образования как фактор конкурентоспособности (на примере Российской экономической академии им. Плеханова) // Вестник Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. G.V. Плеханова, 2004 ОЭСР (2004).
6. Интернационализация и торговля в высшем образовании: возможности и проблемы // <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33730019.pdf>

УДК 378

Кемалдан Э.Г., Ешмаханова А.Б.
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: eldana.altan@mail.ru

МОДЕРНИЗАЦИЯ ПРОЦЕДУРЫ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ УЧЕБНЫМ МАТЕРИАЛОМ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация: В этой статье мы попытались прояснить текущую ситуацию в обучении иностранным языкам с точки зрения обеспечения университетов учебными пособиями, а также аутентичными материалами. Написание учебников нового уровня предполагает специфические знания, а также интеграцию преподавательского состава всех казахстанских вузов. В целом идеи, представленные в статье, очень важны для рассмотрения.

Ключевые слова: учебное пособие, обучение иностранным языкам, модернизация, интеграция, сотрудничество

Kemaldan E.G., Yeshmakhanova A.B.
AblaikhanKazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: eldana.altan@mail.ru

MODERNIZATION OF PROCEDURES OF PROVIDING HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS BY LEARNING MANUALS

Abstract: In this article, we tried to clarify the current situation in foreign language education in terms of backing the universities with learning manuals as well as with authentic material. Writing of textbooks of new level involves specific knowledge as well as integration of teaching staff of all Kazakhstani universities. In general, the ideas presented in the article are very important for consideration.

Key words: manual, foreign language education, modernization, integration, cooperation

Положение системы образования в Казахстане является уникальным и в то же время весьма переменчивым, в связи с тем, что в стране происходят глубокие, продолжающиеся и ускоряющиеся перемены в процессе перехода от национальной, промышленной и рыночной системы экономики к цифровой и информационной. Большинство наших социальных институтов, включая правительство, здравоохранение и образование претерпевают различные изменения в процессе последовательной смены экономики. Таким образом, нашу систему образования необходимо переосмыслить и модернизировать.

Преобразование системы образования может быть достигнуто двумя способами: корректировкой или реформированием существующих институтов, путем замены или переосмысления новыми вариациями, созданными для нашей эпохи. Корректировка более распространена в некоммерческом секторе, например, в таких регулируемых отраслях как высшее образование. Именно это произошло в системе разработки учебников для школ и высших учебных заведений. Однако издание этих учебников сталкивается с рядом проблем: низкое качество экспертизы учебников, усложнение содержания, большое количество опечаток и ошибок, разно уровневый подход к системе обучения, отсутствие интегрированной учебной программы.

Изменения в системе образования продиктованы в первую очередь потребностями времени, предполагающее высокую конкурентоспособность на рынке труда. Соответственно требования к кандидатам повышаются, что влечет за собой кардинальные изменения в подходе к образованию. Стоит отметить, что сферой, требующей особого внимания, является обучение иностранным языкам. В данное время иноязычное образование все еще находится в процессе обновления, благодаря когнитивной лингвокультурологической методологии иноязычного образования разработанной как основа данной системы. Что в свою очередь дает больше шансов новому поколению выпускников успешно обустроится не только на отечественном рынке труда, но и на мировом.

Одной из важнейших составляющей модели конкурентоспособной личности, является владение иностранным языком, что позволяет специалисту-профессионалу успешно ориентироваться в потоках информации, устанавливать деловые и межкультурные контакты, отношения. Новые политические и

социально-экономические изменения в Казахстане в последние десятилетия, ее стремление активно и плодотворно сотрудничать с западными странами существенно повлияли на расширение функции иностранного языка как предмета и привели к переосмыслению цели, задач и содержания обучения иностранным языкам. Новая политическая обстановка, расширение международного сотрудничества и международных контактов требуют сегодня владения не только иностранным языком, уровень которого, оставляет желать лучшего, но и иноязычной культурой. В этой связи особенно актуальной становится потребность общества, а также самих студентов в овладении иностранным языком как важнейшим средством осуществления деловой и межкультурной коммуникации.

Интенсивно развивающиеся в последнее десятилетие интеграционные процессы, рост профессиональных и академических обменов, углубление международного сотрудничества стимулировали поступательное развитие иноязычного образования. В этих условиях иностранный язык приобретает статус действенного инструмента формирования интеллектуального потенциала общества, который становится на современном историческом этапе одним из главных ресурсов развития нового государства [1, с.12].

Количество поставщиков высшего образования в Казахстане увеличивается год за годом, включая колледжи, университеты. Вместе с тем растет и разрозненность подходов к иноязычному образованию, что свою очередь приводит к разделению ВУЗов на «сильных» и «слабых». Хотя подготовка преподавателей и специалистов находится почти на одном уровне [2, с.45]. Тем не менее, согласно результатам промежуточного контроля иностранного языка, уровень подготовки студентов некоторых вузов не соответствует необходимым требованиям.

Если углубиться в корень данного вопроса, то, скорее всего, проблема заключается в отсутствии единого стандарта и методического направления в разработке учебных пособий. Наличие единого стандарта решило бы ряд постоянно возникающих проблем, таких как расхождение в контенте изучаемого материала, низкий уровень иноязычной грамотности и т.д.

На примере системы образования ведущих стран, в которых не наблюдается присутствие единого методического направления обязательного для всех вузов, можно разглядеть и недостатки предлагаемого нами решения проблемы. Вместо этого мы предлагаем сформировать список литературы, обязательный для всех вузов по разным специальностям. Несмотря на то, что перспектива кооперации профессорско-преподавательского состава различных вузов в разработке вышеупомянутого списка на данный момент времени кажется слабо осуществимой, современные тенденции модели образования, так или иначе подводят нас к ее возникновению [3, с.81].

На протяжении последних десятилетий современная система образования подвергается постоянной критике. Например, с одной стороны, обучение студентов в различных форматах, таких как очное, заочное и дистанционное позволяют получение более индивидуального и предпочтительного стиля

образования каждого учащегося. Однако в свою очередь, мы можем увидеть разные критерии оценивания студентов в вузах. Оценка подготовки студентов, предлагаемая каждым вузом в отдельности, приводит к тому, что мы не можем составить реальную картину нынешнего состояния иноязычного образования.

Еще одним недостатком современного издания учебных пособий является их малое количество. К сожалению, некоторые учебные заведения не уделяют достаточное внимание приобретению и использованию новых аутентичных книг для иноязычного образования, в виду их высокой стоимости. Но благодаря переходу от традиционных бумажных пособий на электронные варианты, данная проблема легко решается.

Министр образования Асхат Аймагамбетов заявил, что переход на трехязычную систему обучения в Казахстане будет постепенным – по мере готовности школ, педагогов и детей. Так и мы считаем, что любой переход предполагает выделение определенного времени и средств, вместе с тем нельзя отрицать потребность в проведении экспертизы.

Таким образом, мы пришли к следующим выводам:

1. На данный момент высшие учебные заведения еще не готовы к корреляции, но существуют положительные перспективы к ее продвижению.

2. Необходимо установить общую систему критерии оценивания студентов очных, заочных и дистанционных форма обучения.

3. системность в научном познании и исследовании конкретной научной области.

4. наличие совокупности методологических принципов, отражающих конкретную методологию этой науки.

Итак, в связи переменами в процессе перехода к цифровой и информационной системе экономики изменению подвергается каждый социальный институт, но учитывая что, все области, такие как правительство, здравоохранение и культура имеют в основе своей образовательный компонент. В первую очередь необходимо уделить достаточное и основательное внимание укреплению позиций иноязычного образования в отечественной системе.

ЛИТЕРАТУРА

1 «Концепция развития иноязычного образования РК». Алматы: Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана, 2006 г.

2 Рахманов И.В. Некоторые теоретические вопросы методики обучения иностранным языкам в средней школе. В кн.: Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия./ Сост. Леонтьев А.А. М.: Русский язык. - 1991. – 133 с.

3 Кунанбаева С.С. «Теория и практика современного иноязычного образования», Алматы. - 2010. – 201с.

Каришалова А.

магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана
специальность «6М050600 – Экономика»

Научный руководитель:

д.э.н, профессор Сайлаубеков Н.Т.

Алматы, Казахстан

e-mail: karishalovaa@mail.ru

РОЛЬ ГОРНОДОБЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Аннотация: В статье представлены результаты научных исследований и оценки перспективных и ограниченных видов деятельности горнодобывающей промышленности Казахстана на мировом рынке в современных условиях. Показано, что горнодобывающая отрасль является одним из показателей экономического развития страны.

Горнодобывающий комплекс Казахстана является важнейшим базовым элементом национальной экономики. Горнодобывающая промышленность признана одним из приоритетов, определяющих экономический потенциал страны в целом, ее экспортные возможности. На территории Казахстана сосредоточены огромные минеральные богатства мирового значения. Республика занимает первое место в мире; вторая - по запасам хромовых, фосфорных и урановых руд; третий - по запасам меди, серебра, свинца и цинка; четвертый - по запасам молибдена; шестой - по запасам золота; восьмое - по запасам железной руды. Как известно, Казахстан занимается добычей нефти и газа.

Ключевые слова: горнодобывающая промышленность, черная металлургия, металлопродукция, нефть и газ, показатель экономического развития страны, конкурентоспособность национальной экономики, интеграция, структура производства железной руды.

Karishalova A.B.

Undergraduate of Economic of Ablai Khan KazUIRandWL,
Supervisor: Ph.D., Professor Sailaubekov N.T.

Almaty, Kazakhstan

e-mail: karishalovaa@mail.ru

THE ROLE OF THE MINING INDUSTRY IN PROVIDING COMPETITIVENESS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract: The article presents the results of scientific research and evaluation of promising and limited activities of the mining industry of Kazakhstan on the world market in modern conditions. It is shown that the mining industry is one of the indicators of the country's economic development.

The mining complex of Kazakhstan is the most important basic element of the national economy. The mining industry has recognized as one of the priorities that determine the economic potential of the country as a whole, its export opportunities. On the territory of Kazakhstan, huge mineral wealth of world significance is concentrated. The republic ranks first in the world; the second - in terms of reserves of chromium, phosphorus and uranium ores; the third - on stocks of copper, silver, lead and zinc; the fourth - in terms of molybdenum reserves; sixth - in terms of gold reserves; eighth - in terms of iron ore reserves. As you know, Kazakhstan is engaged in oil and gas production.

Keywords: mining, ferrous metallurgy, metal products, oil and gas, indicator of the country's economic development, competitiveness of the national economy, integration, structure of iron ore production.

In Kazakhstan, large reserves are available in expanding the mineral resource base of non-ferrous metallurgy. In the bowels of the republic are concentrated large explored reserves of almost all non-ferrous and rare metals. Each sub-branch of non-ferrous metallurgy has significant reserve deposits.

Today, the non-ferrous metallurgy of Kazakhstan consists of 8 sub-sectors: 40 underground and 30 open mines, 21 enrichment plants, 11 metallurgical plants. Multinational companies established in the industry and integrated industrial associations have positively established themselves in the global market and are making a significant contribution to the country's economy.

The main branches of non-ferrous metallurgy in Kazakhstan are lead, copper, aluminum and titanium-magnesium. Each of these industries is important.

Kazakh mining enterprises seek to maximize the efficiency of the processes of extraction, processing and concentration of iron ore. It is imperative to make this process operational and fully automated. Implementation of the plan is possible only in the case of a systematic innovative updating of production.

The mining industry helps Kazakhstan to be competitive on the world stage. This was announced at the 25th World Mining Congress by First Deputy Prime Minister Askar Mamin

"Today, the mining and manufacturing industries make a major contribution to the economy of Kazakhstan. More than 800 enterprises and 185 thousand workers work here. The rapid expansion of the mining and manufacturing industries helps the development of our country. We remain competitive on the world stage. Innovations allow us to adapt to modern realities." [1]

One of the acquired features of the industry has become deep integration into the global economic space. Over the past two decades, the foreign economic activity of the

Kazakhstan mining industry has expanded significantly. Kazakhstan has enormous potential, taking first place in the world in terms of explored deposits of iron ore. But at the same time, mining companies in the steel industry have never participated in such an acute struggle for leadership in global competition. The technical and technological backwardness of industry, the systemic problems of environmental pollution and low energy efficiency have never been perceived so acutely.

The mining industry is one of the traditional indicators of the country's economic development. An assessment of iron ore production volumes, an analysis of the main domestic and foreign sales markets, and a forecast for the development of mining and other metallurgical enterprises provide a detailed picture of the economic situation in which the state is located. The production functions of the mining enterprises of ferrous metallurgy among others form the GDP of the Republic of Kazakhstan.

The mining industry has always reacted very sharply to economic crises. The crisis of financial markets gives rise to a crisis in industry and construction. As a result, demand for steel products is sharply reduced. Accordingly, the demand for iron ore is falling. Mining enterprises are forced to intensify anti-crisis programs. There is a need to regulate the volume of iron ore production by partially shutting down equipment or by significantly reducing productivity. On the contrary, the country's economic recovery from the crisis and stabilization in industry are always accompanied by an increase in demand for the products of ferrous metallurgy enterprises. Accordingly, the demand for iron ore is growing. Therefore, many Kazakhstani and foreign economists turned to the analysis of the situation in the steel industry as an indicator of the country's crisis.

Among Kazakhstani analysts on this subject, we note the work of Aigerim Medetbekova, Nikolay Arsyutin, Anuarbek Sultangazin. [2].

Currently, the processes of globalization and the deepening of the integration of countries that extract iron ore into the system of world economic relations are growing. The role of the World Trade Organization as a regulator of trade relations between producers and consumers of products on the international market, including iron ore, is growing.

Kazakhstan is one of the world's largest producers of iron ore. In terms of iron ore reserves, Kazakhstan ranks eighth in the world. Its share in world reserves is 6%. Of the 8.7 billion tons of proven iron ore reserves, 73.3% are easily mined. More than 70% of the country's iron ore is exported.

Australia remains the leading producer of iron ore (nearly 30% of world production in recent years). Brazil is also actively mining iron ore (18%). India accounts for a little over 6%. China's production accounts for 18-19% of global iron ore production. Its volumes were constantly growing: from 310 million tons in 2010 to 377 million tons in 2013. However, a decline in production is forecasted: in 2016 it will amount to only 266 million tons. It is expected that ore production will decrease by 29% in 2016 compared to 2013. The role of other countries in iron ore production is insignificant [3]. Iron ore production was characterized by the following dynamics: in 1990, 23.8 million tons, in 1999 - 9.6 million tons, in 2012 - 23.0 million tons. At the same time, during 1990-2012, steel production decreased from 6.8 million tons to 3.8

million tons per year, and pig iron production fell from 5.2 million tons to 2.7 million tons per year.

The leading places in the mining industry are occupied by such companies as Kazchrome, Kazatomprom, Kazakhmys, Kazzinc, Kazakhaltyn, Aselor Mittal Temirtau and others.

Throughout the world, the practice of creating vertically integrated structures based on property rights has been greatly developed in the mining industry. Such large companies (holdings, groups, etc.) often combine enterprises for the extraction and enrichment of iron ore and coal, steel smelting, the production of rolled products and high value added products, enterprises for the production of heat and electric energy, transport structures, and the commercial and financial sectors.

The analysis shows that ore mining and production of the main types of metal products are concentrated in several large multinational companies. The five largest iron ore suppliers account for nearly half of global production. Thus, the iron and steel industry is characterized by a high level of concentration. And apparently, this concentration will only increase.

The general global trend is that the main deposits of rich and affordable iron ore continue to decline. This situation strengthens the position of the largest iron ore producing companies, which own the right to develop the richest iron ore deposits around the world.

At the moment, the mining industry is characterized by a decrease in growth rates due to a sharp deterioration in the mining and geological and mining conditions of field development with the transition of mining operations to deep horizons of more than 500 m, and, as a result, the inefficient use of mineral resources by classical (traditional) technologies. Mining concentration; increase in rock pressure, decrease in metal content in ore, backlog of prepared reserves and backfill operations; low level of improvement of mining technology, the formation of huge voids in the bowels leads to increased accidents and industrial injuries, large-scale spontaneous collapse of rocks with access to the day surface and a decrease in the quality of ventilation of mines and mines.

Modern technology for the development of mineral deposits is mainly based on the drilling and blasting method of breaking ore. The main task in the field of blasting in the future is reduced to the development, development and implementation of new explosives with the determination of their optimal parameters and means of destruction, which would provide the necessary conditions for the effective implementation of continuous production in the extraction of strong ores, as well as a constant increase in the scope of the blasting method breakdowns.

To solve the problems of increasing the completeness of the use of subsurface resources and involving substandard ores in operation, promising areas are special methods — a method of underground leaching of metals from ores and downhole hydraulic mining. In order to expand the resource base, extend the life of existing mines and mines; as well as the development of production technology, it becomes possible to engage in the exploitation of poor in the content of metal sections of deposits, which leads to the need to develop an effective technology for redevelopment. The safety of

mining is an integral strictly mandatory state condition and the requirement of technology and mechanization. From the point of view of safety and labor protection of production, it should be noted that the processes of mining are associated with the release into the atmosphere of mines and mines of various hazards (gas, dust), which cause occupational diseases of miners and environmental pollution. To prevent them, it is necessary to conduct ongoing research (monitoring) in the field of mine aerology to develop rational systems for regulating and controlling the ventilation processes of underground mines and mines.

The most important problems in the mining industry at the present stage are:

- restoration of retired capacities, identification of hidden minerals, geological and economic evaluation of mineral resources, improvement of the regulatory framework, development of new methods and technologies for modeling mineral deposits;
- improvement of traditional open and underground mining for the development of natural and man-made sources of mineral raw materials with their integrated use;
- development, justification and expansion of the scope of promising and unconventional mining technologies; a method for re-mining deposits, downhole hydraulic mining, underground well leaching and geotechnology;
- development of new compositions of industrial explosives from non-explosive components using conversion materials, development of non-explosive methods for breaking strong ores;
- substantiation and study of the geomechanical state of rocks, the creation of monitoring systems for controlling the movement of rocks in the development of solid minerals;
- development and creation of effective technologies and transport equipment for working out the deep horizons of quarries;
- development and creation of new easily manageable mini-energy-intensive technical means, methods for reuse of air and methods for managing mine aerology in underground and open-cast mining;
- improvement and creation of economical types of bookmarks and technologies for its preparation;
- creation of a transport system for in-line technology;
- Creation of priority mining technology: “The 21st Century Intelligent Mine”.

To solve the problems of ensuring the international competitiveness of the Kazakhstan mining industry, it is necessary to have a development strategy for the industry, inextricably linked with the main areas of economic efficiency. The mining industry is now in greatest need of specific anti-crisis programs aimed at improving the economic efficiency of production. In these conditions, the state is faced with the task of creating the institutional conditions for the development of mining enterprises through tax and tariff benefits, subventions and a number of other preferences.

REFERENCE

1. <https://www.kazpravda.kz/news/ekonomika/mi-ostaemsya-konkurentosposobnimi-na-mirovoi-arene--mamin-o-gornodobivaushchei-promishlennosti>
2. <https://kursiv.kz/news/otraslevye-temy/2019-10/chto-proiskhodit-na-rynke-ferrosplovov-v-kazakhstane>
3. https://ru.wikipedia.org/wiki/Экономика_Казахстана

УДК 332.1

Мынжанова Г.Т.

Докторант

Управление бизнесом

Международный университет Кыргызстана,

Бишкек, Кыргызстан

e-mail: gulzhakan1970@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ВУЗЕ

Аннотация: В статье рассматриваются особенности человеческих ресурсов в целом и методы управления человеческими ресурсами в университете.

Автор изучает более подробно классификацию метода управления человеческими ресурсами по характеру воздействия, включающие административные, экономические, социально-психологические методы управления.

Среди методов управления человеческими ресурсами особо подчеркивается роль социально-психологического климата в коллективе, который оказывает влияние не только на каждого работника, но на весь коллектив.

В практике управления человеческими ресурсами используются все три метода: административные, экономические и социально-психологические методы, взаимодополняя друг друга, для того чтобы достичь цели развития вуза.

Ключевые слова: вуз, управление человеческими ресурсами, административные, экономические, социально-психологические методы управления

Mynzhanova G. T.

PhD student

Business management

International University of Kyrgyzstan,

Bishkek, Kyrgyzstan

e-mail: gulzhakan1970@mail.ru

THE PECULIARITIES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN HIGH SCHOOL

Abstract: The article is concerned with the features of human resources in general and methods of human resources management in high school.

The author studies in more detail the classification of the method of human resources management by the nature of the impact, including administrative, economic, socio-psychological methods of management.

Among the methods of human resources management, the role of the socio-psychological climate in the working place is emphasized, which affects not only each employee, but the entire team.

In practice, human resources management uses all three methods: administrative, economic and socio-psychological methods, complementing each other, in order to achieve the goal of development of the University.

Keywords: high school, human resources management, administrative, economic, socio-psychological management methods.

Организации осуществляют деятельность по управлению человеческими ресурсами наряду с материальными и природными ресурсами в процессе производства товаров и услуг. Следует отметить, что человеческие ресурсы любой организации имеют свои особенности по сравнению с другими факторами производства и, как следствие, особое внимание уделяется методам, применяемым в процессе управления.

Рассмотрим следующие особенности человеческих ресурсов, которые состоит в том, что:

Во-первых, люди обладают интеллектом, они реагируют на внешние факторы воздействия (управление) — эмоционально и осмысленно, поэтому процесс взаимодействия между организацией и сотрудником является двусторонним.

Во-вторых, у людей есть способность к постоянному совершенствованию и развитию. На протяжении всей жизни в условиях современного научно-технического прогресса быстро устаревают профессиональные знания и навыки, и поэтому способность сотрудников к устойчивому совершенствованию и развитию является профессиональной необходимой.

В-третьих, специалисты отмечают, что средний стаж человека в производстве насчитывается в течение 30-50 лет, соответственно отношения человека и организации могут носить долговременный характер, как это практикуется в японских компаниях - система пожизненного найма. Но это не означает, что человек должен работать в одном месте всю жизнь, хотя «приверженность» сотрудников приветствуются руководителями организации. Сегодня ни работодатели, ни работники не рассматривают свой союз как «супружество до гроба», т.е. с окончания учебного заведения до пенсии, скорее они относятся к этому как временному взаимовыгодному партнерству [1]

В-четвертых, люди осуществляют свою трудовую деятельность осознанно, ставят цели и задачи, ожидая от организации предоставления возможностей, чтобы реализовать свои цели, установки. Организация взамен получает доход в денежном выражении. Человек несет ответственность за свой выбор, принимая жизненно важные решения.

Отмечая особенности человеческого фактора в развитии отрасли Трофимов И.В. систематизирует следующие особенности человеческих ресурсов как самостоятельность, автономия, субъективность, избирательность, уникальность, эмоциональность, обучаемость, социальность по сравнению с другими типами ресурсов как материальные, финансовые, информационные и др. По мнению Трофимова И.В. человек в организации не является объектом управленческого воздействия, человек в организации - субъект управленческого взаимодействия[2].

В управленческой науке методы управления человеческими ресурсами характеризуются как способы осуществления управленческих воздействии на персонал для достижения целей управления организации [3].

Тароян В.М. определяет методы управления человеческими ресурсами как: «совокупность инструментов, активизирующих работу персонала (работников), предпринимателей (собственников), а также резерва человеческих ресурсов для достижения поставленных целей». В исследовательской работе Тароян В.М. акцентирует свое внимание на применение инновационных методов управления человеческими ресурсами, которые включает пять методов, такие как: методы организации, методы планирования, методы мотивации, методы контроля и методы сбора и анализа информации[4]. Далее автор считает, что организационные методы являются основой административных, экономических, психологических методов. Данная классификация методов управления человеческими ресурсами основана на критериях функции управления.

Автор Стояновская И. В. предлагает использовать метод коучинга в организации как метод управления человеческими ресурсами, так как коучинг по мнению Стояновской И. В. Как новая технология управления позволяет развивать и повышать потенциал личности[5]

В теории менеджмента классификация методов управления человеческими ресурсами осуществляется по различным признакам(критериям) как:

1. По масштабам применения: общие, распространяющие на всю деятельность компании
2. По роли на различных этапах жизнедеятельности организации: методы вывода из кризиса, развивающие, стабилизирующие и др.
3. По степени опосредованности воздействия - прямые и косвенные
4. По уровню обобщения управленческих знаний: методы теории и практики управления
5. По управленческим функциям: методы прогнозирования, планирования, организации, координации, мотивации, контроля и др.

6. По конкретным объектам управления и характеру поставленной производственной задачи: методы управления рисками, проектами, качеством, персоналом, бизнес-процессами и др
7. По характеру воздействия: административные, экономические и социально-психологические методы управления. [6]

В нашем исследовании рассмотрим более подробно классификацию метода УЧР по характеру воздействия, включающие административные, экономические, социально-психологические методы управления. По нашему мнению, в рамках классификации критерия по характеру воздействия следует добавить критерий по содержанию факторов воздействия и рассматривать их как единый критерий классификации.

Административные методы управления человеческими ресурсами рассматриваются как совокупность способов и средств прямого воздействия на деятельность персонала, основанных на власти и дисциплине внутри организации. Использование данного метода в производственных отношениях проявляется в форме документов, такие как приказ, распоряжение вышестоящего органа, которые обязаны исполнять работники. Характерная особенность административных методов состоит в том, что они оказывают прямое воздействие на персонал и основаны на общегосударственной, ведомственной и внутренней нормативно-распорядительной и регулирующей документации.

В системе высшего образования широко используются административные методы управления человеческими ресурсами. Руководители вузов исполняют государственные законы и административные решения и ведомственные решения Министерства образования и науки страны, а также используют административные методы для управления человеческими ресурсами вуза.

Таким образом, нормативно-правовые документы, которые служат основанием для принятия административных решений в области управления человеческими ресурсами вуза на основе критерия по характеру и содержанию воздействия можно разделить на две группы:

- 1) общегосударственные документы и ведомственные документы
- 2) внутренние документы вуза

К общегосударственным и ведомственным документам, которыми руководствуются вузы относятся:

- 1) Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года
- 2) Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года
- 3) Трудовой Кодексом Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года
- 4) Налоговый Кодексом от 10 декабря 2008 года. №99-IV. «О налогах и других обязательных платежах в бюджет»
- 5) Приказ Премьер Министра Республики Казахстан «Об утверждении Типовых правил деятельности организации образования, реализующих образовательные программы высшего образования от 17 мая 2013 года № 499»

- б) Типовые правила приема на обучение в организации образования, реализующие образовательные программы высшего и послевузовского образования (Приказ Министра образования и науки РК от 14.06.2019 №269 «О внесении изменений в приказ Министра образования и науки РК от 31.10.2018 №600» [7] и другие

К внутренним документам используемые для управления человеческими ресурсами на уровне вуза относятся следующие внутренние нормативные документы: Устав вуза, Положение о вузе, Политика вуза в области качества, Положение о подразделении вуза, Система менеджмента качества, штатное расписание, коллективные договоры, должностные инструкции для ППС и других сотрудников вуза, правила внутреннего распорядка дня, календарный план организации учебного процесса, Стратегия развития вуза и другие нормативные документации.

Руководство компании с помощью организационно-распорядительных методов оказывает прямое воздействие на персонал и может принимать своевременные решения по усовершенствованию системы управления организации в зависимости от конъюнктуры рынка и других факторов как внешней и внутренней среды.

Для рационального и удобного применения административных методов на уровне вуза считается наиболее эффективным разделение на следующие подгруппы: 1) организационно-стабилизирующие, 2) распорядительные; 3) дисциплинарные.

В рамках организационно-стабилизирующего метода воздействие на профессорско-преподавательский состав осуществляется посредством таких документов как устав учреждения, положение о предприятии, положение о подразделении предприятия, штатное расписание, коллективный договор, должностные инструкции, правила распорядка дня, календарный план организации учебного процесса. Эти документы утверждаются высшим руководством организации и после их утверждения менеджеры по персоналу и линейные менеджеры знакомят весь профессорско-преподавательский состав.

Распорядительный метод в вузе осуществляется посредством издания приказов, распоряжений, указов, постановлений с целью обеспечения организационных, технических, трудовых и экономических процессов в период становления, оживления, роста и снижения объема выпускаемой продукции. В зависимости от жизненного цикла предлагаемой образовательной услуги распорядительные меры могут быть направлены на непосредственное регулирование учебного процесса (объем кредита, форма обучения, язык обучения, количество слушателей образовательных услуг и другие), восстановление ранее предусмотренных решений или реорганизацию существующего структурного подразделения и другие путем издания приказов, где указываются конкретные исполнители и сроки исполнения как один из основных инструментов распорядительного метода.

В целях поддержания дисциплины и порядка организация использует следующие меры воздействия как меры материальной ответственности

(возмещение ущерба в полном или частичном объеме путем удержания заработной платы, исключение работника из списка по премированию, наложение штрафных санкций, коллективная материальная ответственность), меры административно-дисциплинарной ответственности (поощрение, предупреждение, замечание, выговор, повышение/понижение в должности, ротация, увольнение, штрафы за нарушение трудовой дисциплины, штрафы за невыполнение приказов, распоряжений) и контроль и проверка исполнения производственного задания. В свою очередь эти меры могут способствовать повышению результативности деятельности отдельного сотрудника или организации в целом, хотя специалисты едины во мнении, что в рыночных условиях значение административных методов в управлении людьми будет снижаться, а экономических, рыночных наоборот расти [1, с. 5].

Перейдем к рассмотрению экономических методов управления человеческими ресурсами, которые представляют собой совокупность мер и способов воздействия на персонал с помощью таких инструментов как: заработная плата, надбавки, премии, субсидирование социального пакета, расходы на обучение и развитие работника, участие в распределении прибыли и другие способы, реализуемые с целью повышения производительности и результативности труда ППС. Данный метод способствует эффективному управлению производственными процессами, так как основан на материальном стимулировании профессорско-преподавательского состава, способствуя повышению их заинтересованности, ответственности, инициативности, более активному вовлечению в деятельность вуза. Широкое использование экономических методов формирует обратные связи более эффективным путем, по сравнению с административными методами, обеспечивая своевременное принятие решений, снижение контрольных функций в научно-исследовательской и учебно-методической деятельности вуза.

Каждая организация использует собственную систему вознаграждения работников.

Благоприятная атмосфера созданная в трудовом коллективе оказывает положительное влияние на такие экономические показатели как производительность труда, рентабельность вуза, качество услуги, в целом направлены на достижение цели организации.

Многие руководители ВУЗов справедливо считают, что формирование в стенах вуза здорового микроклимата не менее важна, чем эффективная организационная структура, высокий уровень заработной платы и годовые бонусы [8] и поэтому возрастает роль и значение социально-психологических методов управления человеческими ресурсами на практике.

Социально-психологические методы управления человеческими ресурсами - способы осуществления управленческих воздействий на профессорско-преподавательский состав с целью повышения социальной активности, которые используют такие инструменты как формирование лидерских качеств, наставничество молодых преподавателей, корпоративная культура, традиции, социальное партнерство, этика организации, деловые

коммуникации, неформальные отношения и другие основываясь на использовании закономерностей социологии и психологии для решения организационных задач. Социально-психологические методы управления представляет собой совокупность специфических способов воздействия на личностные отношения и связи, возникающие в трудовых коллективах, а также на социальные процессы, протекающие в них [9]

Как показывают результаты социологического исследования, успех руководителя компаний зависит только на 15% от его профессиональных знаний, на 85% -от умения работать с людьми, что также еще раз подтверждает важность взаимоотношений в управлении персоналом[10].

Социально-психологический климат оказывает влияние не только на каждого работника, но на весь коллектив. Если в коллективе создана положительная, здоровая атмосфера для работы, то это способствует стремлению трудиться с желанием, с высокой самоотдачей и это в свою очередь приводит к росту экономических показателей, таких как производительность труда, рентабельность вуза, финансовая устойчивость и другие.

В целом, успешный синтез управленческих методов (административных, экономических и социально-психологических) позволит вузам удачно осуществлять управленческий процесс человеческих ресурсов для достижения цели развития вуза.

ЛИТЕРАТУРА

1. Шекшня С.В. Управление персоналом современной организации, М.2002 стр.55
2. Трофимов И.В. Повышение эффективности управления человеческими ресурсами отрасли строительной индустрии, М.2014 стр 17-19
3. <https://helpiks.org/3-28767.html>
4. Тароян В.М., Развитие управление человеческими ресурсами в инновационных организациях, диссертация, Санкт-Петербург, 2018 стр. 50
5. Стояновская И. В., Управление мотивацией персонала на различных этапах развития организации, диссертация, Москва, 2014 стр 35 дата обращения 02.09.2019 электронный режим доступа <https://www.econ.msu.ru/ext/lib/Article/x42/x9f/17055/file/%D0%B4%>
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
7. <https://www.zakon.kz/4974884-tipovye-pravila-priema-na-obuchenie-v.html>
8. Социально-психологические методы управления человеческими ресурсами, дата обращения 12.04.2018, <https://hrhelpline.ru/metody-upravleniya-personalom/>
9. Кабушкин Н.И., Основы менеджмента, учебное пособие, Изд: Новое знание, 2009 стр 104

10. Тарасова К.А., Тельпук Е.А. Социологические и психологические аспекты успешности предприятия, стр 3 эл. Режим доступа <https://docviewer.yandex.ru/view/434386574/?page=1&> дата обращения 20.05. 2019

UDC 351:347.77(477)(043.3)

Nersesov V.,
Senior Lecturer, Department of Management
of Foreign Economic and Innovative Activities,
Donetsk State University of Management,
Mariupol, Ukraine
e-mail: v.nersesov@inbox.dsum.edu.ua

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL MECHANISM OF STATE MANAGEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UNIVERSITIES

Abstract: The article is devoted to the scientific substantiation of ways to improve state mechanisms for managing intellectual property of universities by transforming the organizational mechanism of its work.

Keywords: intellectual property of university, public administration, innovative business, commercialization, influence assessment.

Нерсесов В.,
старший преподаватель кафедры менеджмента
внешнеэкономической и инновационной деятельности,
Донецкий государственный университет управления,
Мариуполь, Украина
e-mail: v.nersesov@inbox.dsum.edu.ua

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННОГО МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТЬЮ В УНИВЕРСИТЕТАХ

Аннотация: Статья посвящена научному обоснованию путей совершенствования государственных механизмов управления интеллектуальной собственностью университетов с помощью трансформации организационного механизма ее работы.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность университета, государственное управление, инновационный бизнес, коммерциализация, оценка влияния.

In order to effectively improve the existing system of intellectual property management in Ukraine, it is necessary to create an organizational structure of intellectual property management, complies with the principles of the innovative economy of Ukraine.

It is proposed to create a specialized agency responsible for intellectual property management in higher education institutions. But it is necessary to proceed gradually, in the meantime, by forming a pool of specialists in universities able to deal with the problems of intellectual property management, which is currently absent.

Such an agency can be established in the form of a public institution and perform functions: organization of registration and maintenance of a unified register of scientific and technical results (STA) in universities; Forecasting, planning, control over the commercialization projects of the results of STA universities.

During the transition phase, it is proposed to accumulate the necessary experience to a specialized agency within the framework of: a specialized unit of the Ministry of Trade and Agriculture Economy Development of Ukraine; A specialized interdepartmental structure - the Interdepartmental Commission on Intellectual Property Issues of Ukraine in the Field of Science and Technology to be created.

Along with the body responsible for the implementation of policy in the field of state intellectual property, there is a need for a State structure capable of effectively performing the functions of the State-wide management of intellectual property of Ukraine - the Agency for the Management of Intellectual Property of Ukraine. Objects of interests of this structure (not all many objects of the IP of Ukraine, but only part) - are classified as strategic and unique (figure 1).

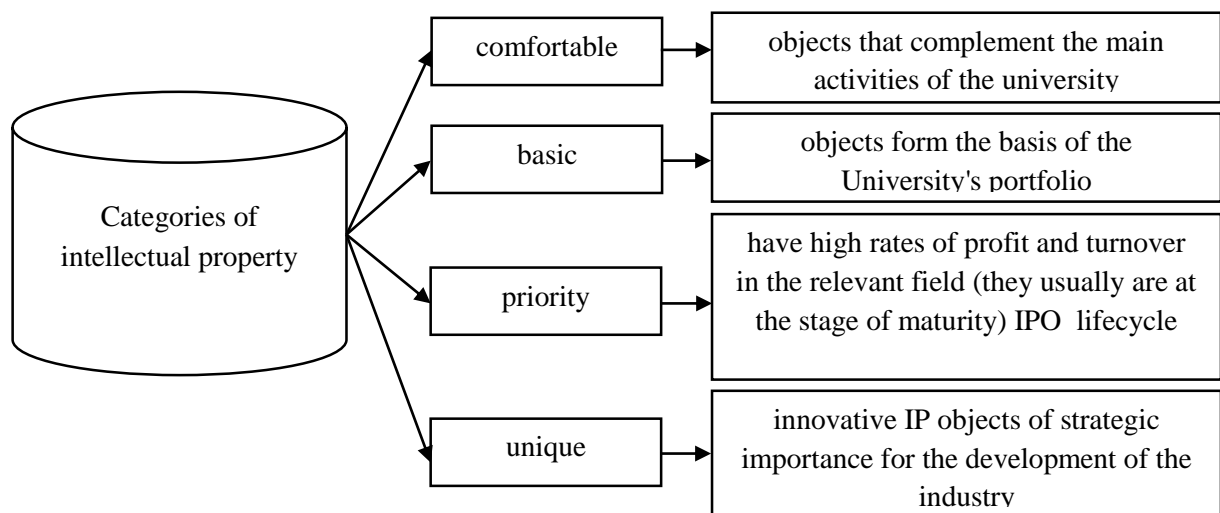

Figure 1 - Categories of intellectual property of state-owned universities

This implies the development of a methodology for the allocation of university IP facilities into categories of importance: objects at the national, departmental, level of individual scientific organizations and enterprises. This approach will allow a significant amount of work to be transferred to ministries, departments and individual large scientific organizations and enterprises. In the future, the role of lower levels in managing the commercialization of Ukraine 's IP will increase.

However, the reorganization of the system of State bodies is only part of the task of reforming the organizational structure of the existing system of formation and implementation of policies in the field of intellectual property. It is necessary to move to another policy model, which can be called public-corporate.

In 2015, the presidential program "Strategy for Sustainable Development" Ukraine - 2020 "[1] put forward a provision on the scientific community as a truly equal scientific policy, with an independent social partner represented by the state, but this thesis was not adequately reflected in further scientific and technological policy and legislation. But the question of the role of corporate associations of citizens representing the economic interests of their members should be raised more broadly, extending it to various communities, including communities of authors of intellectual property objects, innovative entrepreneurs, etc.

The public-corporate model of IP market management of universities has not yet been studied. It can be considered as a form of partnership between the state representing the interests of the Ukrainian scientific community as a whole and the bodies representing the economic interests of local communities.

According to the experience of regulating relations in the social and labor sphere, it is advisable to create an appropriate State-management structure that allows to coordinate the interests of the State and the scientific community of creators of intellectual property objects - authors and universities in the person of the Working Group on Regulation of Relations in the Field of Intellectual Property of Higher Educational Institutions (Figure 2). The mentioned state bodies and representatives of corporate associations of authors and universities - creators of intellectual property objects should be represented in it. As in the case of social and labour relations, the activities of such a commission must be regulated by the relevant law.

The creation of all-Ukrainian associations of organizations and authors of IP facilities of universities will provide, in our opinion, prerequisites for radical change of the existing system of formation and implementation of state policy in this field, its transformation into a public-public system.

To achieve this goal, the working group must solve the following tasks: stimulate the investment of finances and focus creative human resources in the field of research and development, contribute to scientific and technological progress.

Based on this, it would be advisable to attribute to the functions of the working group: the creation of the necessary conditions for strengthening and ensuring the intellectual potential of universities, as well as the search for ways of its qualitative development.

Rights of the working group: such groups should also be created to combine research on intellectual property problems, including state intellectual property. Partnership of government agencies with such organizations can significantly improve the quality of decisions made in the field of intellectual property policy of higher educational institutions.

Foreign experience has shown that in the early stages of the formation of a system for commercializing the results of scientific and technical documentation, effective national technology parks are able to attract a small number of qualified patent

experts. It is advisable to create such an industrial park as a state participant in the commercialization of civilian technologies created with the involvement of the state budget [2].

It is also necessary to create an appropriate innovative economic infrastructure for the commercialization of IP objects, which includes organizations and individual professionals providing services in the field of patenting, protecting the interests of patent holders, licensing, intellectual property valuation, intangible assets management of organizations and enterprises, specialized marketing and consulting, etc. Service tasks include:

development of specialization in the service sector;

the formation of professional corporate organizations capable of expressing the interests of their members, providing the necessary control over the level of activity of members, etc.

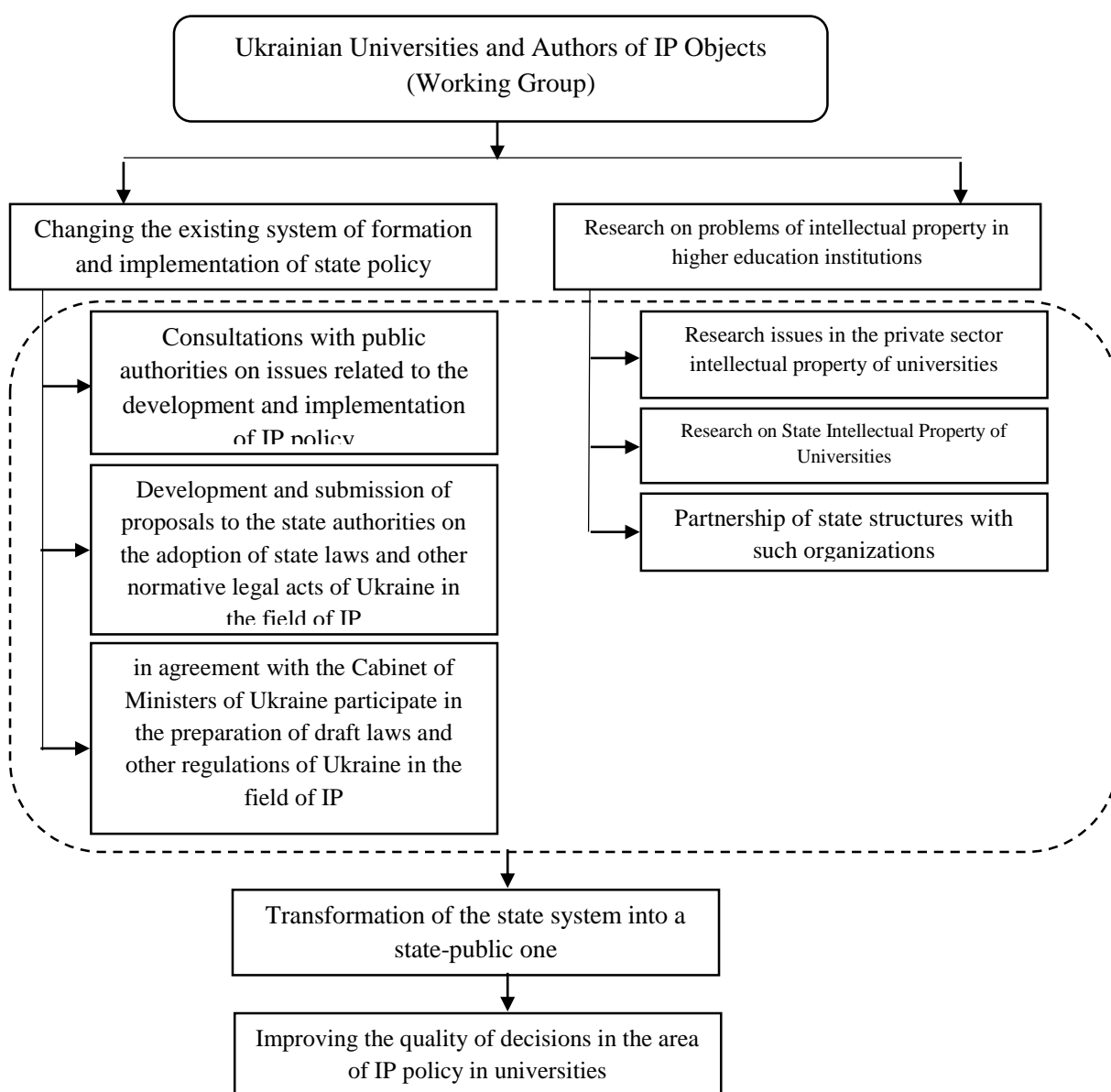

Figure 2 - An updated structure of public administration of university IP, harmonizes the interests of the state and society of the creators of intellectual institutions of higher education

Recently, the state-administrative approach has been applied to the qualification and quality control of the profession of patent attorneys by the state office (Ukrpatent), which should be supplemented by the use of a professional-corporate mechanism.

Market conditions require significant efforts aimed at improving the mechanism for commercializing the results of scientific and technical documentation of universities, including the acquisition and commercial use of acquired rights. At the same time, it is necessary to move towards taking into account the diversity of situations in the field of distribution of rights and carry out the development and experimental verification of a number of alternative models of distribution of rights. But the main thing is that in Western practice, not quite adequate legal instruments are applied to complex cases of agreements on the distribution of rights.

The traditional approach, when the issue of rights to IP objects of universities is being solved simultaneously with the conclusion of an agreement on financing R&D (research and development work), is inefficient, since there is still no information about the real characteristics of IP objects that will be received. But simply postponing the decision and concluding an additional agreement at the time of creation and evaluation of the IP object is difficult, because there is no condition for freedom of expression of will of the parties (it is impossible to refuse the agreement, as well as foresee all the circumstances). The parties find themselves in a deadlock, the decision is usually made in the interests of a stronger participant - the state customer.

An interesting in terms of practical use in university conditions is the cooperative approach to the development of new technology by the state budget organizations, vested with significant rights, created in these intellectual property organizations. The language, in fact, is about working on specific agreements on joint research and development. And here it is impossible to confine ourselves to a simple transfer of Western experience (in this case, the experience of the United States, where such transactions are widespread). Experiments with different models should be carried out and the most effective ones should be selected based on the results of the experimental verification, realizing the principle of a family of models adapted to various situations (German experience). Attention should also be paid to the development, taking into account Western experience, of approaches to resolving conflicts of interest in the field of commercialization [3].

Depending on the category of importance of IP objects and the readiness of scientific organizations and departments to carry out this work, the commercial realization of rights to the results of scientific and technical documentation should be carried out at three levels - national, departmental, level of organizations and enterprises. To manage the implementation of civilian intellectual property rights at the state level, there must be an appropriate authorized executive body, which is currently absent. Ukrpatent, (in terms of managing and privatizing state unitary enterprises (SUE) with a significant share of intangible assets in property), the Ministry of

Economic Development and Trade of Ukraine (in terms of regulating issues related to intangible assets in composition State Unitary Enterprise), Ukrpatent (in terms of protection of rights to intellectual property acquired by the state).

The development of a methodology for the distribution of IP objects of universities into categories according to the degree of importance is proposed: objects of the national, departmental level, the level of individual scientific organizations and enterprises. Such an approach will allow transferring a significant amount of work to the level of ministries, departments and individual large scientific organizations and enterprises. In the future, the influence of lower levels in public administration of the commercialization of IP of universities will increase.

REFERENCE

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (accessed: 12.04.2018).

2. Андрощук Г. О. Захист комерційної таємниці в США: економічний вплив і практика правозастосування. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 1. С. 76-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Трив_2016_1_10.

3. Julie E. Cohen. Copyright in a Global Information Economy (Aspen Law & Business, 3d ed. 2010 & Supp). 2013, 4th ed. forthcoming 2015.

UDC 94(560):355.48

Tuyakayeva D.Sh.

Ablai khan

KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan

THE SCIENTIFIC STUDY OF HUMAN LANGUAGE. THE THEORY OF GRAMMAR – THE MENTAL REPRESENTATION OF LINGUISTIC KNOWLEDGE

Abstract: The article is dedicated to the overview study of human language as a psychological property of humans. Tries to explain differences between the kinds of grammars. Special attention is given to the prescriptive VS descriptive grammars. A short historical survey on the development of the modern English grammar.

Keywords: to eliminate error, a surface, structure, a deep structure, mental lexicon, I-language, E-Language.

НАУЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ЯЗЫКА. ТЕОРИЯ ГРАММЫ - МЕНТАЛЬНОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ

Аннотация: Статья посвящена изучению лингво-психологическим аспектам языка, в данном случае современного английского языка. Автор придерживается постулату А.Н. Хомского, высказанного им в 1957, так же делается краткий исторический экскурс развитию современного английского языка. Анализируются различные типы грамматических современного английского языка. Особое внимание уделяется «Prescriptive» VS Descriptive грамматикам.

Ключевые слова: исправить ошибки, глубинная структура, ментальный лексикон, научные усилия, I-language, E-language (нет аналога этим терминам в современном русском языке)

Human Language, that unique characteristic of our species, has been of interest throughout history. The scientific study of human language is called linguistics. A linguist, then is not someone who speaks many languages (also many linguists do): such individuals are polyglots. A linguist is a scientist who investigates human language in all its facets, its structure (grammar) its use, its history, its place in society. The form and structure of a language is the concern of the Theoretical Grammar. Thus the theory of Grammar is the mental representation of linguistic knowledge – is what this course of the Theoretical Grammar of English is what. The interest in Grammar appears to have arisen when human species evolved in the history of time. Different historical periods reveal different emphases and different goals.

The Greeks and the Romans wrote Grammars and discussed the structures of words and sentences.

This interest in Grammar never flogged and continued through the medieval period and the renaissance to the present day in an unbroken thread.

The major efforts of the linguists of the nineteenth century were devoted to historical and comparative studies.

Before we go any further we need to clarify the terms “Grammar” and rule of Grammar. These terms are used by linguists in at least four distinct senses. First, in generative linguistics “grammar” can refer to the implicit, totally unarticulated knowledge of rules and principles of the language that people have in their heads. This tacit knowledge enables them to distinguish between well-formed and ill-formed words and utterance in their language. For example, many English speakers may not be able to explain in an articulate manner why it is correct to say “a grain” but incorrect to say “an oat”. Nevertheless, their knowledge of English grammatical structure enables them to determine that the former is correct and the latter is not.

Second, traditional approaches “Grammar” only includes morphology and syntax. American linguists employ the term “Grammar” in a much wider sense. It covers not only morphology and syntax, but also semantics, the lexicon and phonology. Hence there are rules of grammar in every linguistic module.

Third, grammar and rules of grammar may refer to a book containing a statement of the grammar rules written by linguists the rules simply describe regular patterns observed in the linguistic data.

Lastly, some grammars are books containing prescriptive statements. Such Grammars contain слово 1а конец that describe certain kinds of usage.

Ferdinand de Saussure (1857-1913) a Swiss linguist in this tradition, turned his attention instead to the structural principles of language rather than to the ways in which languages change and develop, and in so doing, became a major influence on twentieth century linguistics.

American linguist Edward Sapir (1884-1939) was interested in the languages of the Americans, in language and culture, and language in society. Leonard Bloomfield (1887-1949) became well-known as a major descriptive linguist who emerged as the most influential linguist in this period. Bloomfield in his later years was a follower of behaviorism in Europe. Roman Jakobson (1896-1982) was the founder of the Prague school of linguistics came to America in 1941 and contributed substantially to new developments in the field.

In 1957 with the publication of “Syntactic Structures”, Noam Chomsky ushered in the era of generative grammar, a theory which has been referred to as creating a scientific revolution. This theory of Grammar has developed in depth and breadth. It seeks to construct a scientific theory of Grammar that is explicit and explanatory.

R. Lowth in his “Short Introduction to English Grammar” stated “The Principal design of any Grammar of any Language is to teach us to express ourselves with propriety... and to enable us to judge of every phrase and form of construction, whether it be right or not” the plain way of doing this, - to lay down rules and to illustrate them by examples.” This statement is characteristic of the new methods of approach. The authors of prescriptive grammars believed that their task was not only to prescribe, to provide rules for distinguishing what is right form, what is wrong, but also to prescribe expressions which they considered to be wrong.

e.g.

who did you buy a picture? (a) +

who did you buy Mary’s picture of (b) –

We know that the question (b) is ungrammatical while (a) is grammatical.

R. Lowth subjected to criticism many expressions long current in English use such as had better, had rather, condemned double negatives, double comparatives such as “better” and “worsen”, whom-whose so on. Grammarians of the time under his influence following “the doctrine of correctness” asked their students to point out errors and nonsense structures in the kings speeches (e.g. Gobbet’s Grammar) and in the works of outstanding writers.

Henry Sweet (1845-1912) was for the purity of Grammar and phonetics. He was the prototype for Y.B. Shawis Henry Higgins. H. Sweet had a lasting influence not only on the descriptive study of English Grammar but also on the study of the sound systems of the English language.

But speaking on the Prescriptive Grammars in the Modern Period we cannot help mentioning the following Great names and their followers: not only did the text of the Grammars remain practical by unchanged, but the attitude of the grammarians of the

prescriptive school towards the English language and their duties as guardians of correct usage changed very little. This attitude has been summarized by R.C. Pooley as follows: “English as it is currently used, is full of errors. The grammarians know these errors and are determined to correct them. The purpose of the teaching of Grammar is to eliminate error”. Among the grammars which of great interest is S.C. Nesfield’s Grammar. His “English Grammar Past and Present” made impact on English Grammars of the 20th century. It was being published until 1964.

The founders of the classical scientific English Grammar made intensive scientific research only in morphology but they also made a substantial contribution into syntax. Among the Grammarians who specialized in syntax are L.Y. Kimball, C.T. Onions, E. Kruisinga, H. Poutsma, P. Koberts, R.W. Zandvoort and Ch. Fires.

The name of Oho Jespersen is a household word to all advanced students of English. The students all over the world who pursuit English Grammar consult again and again the volumes “Modern English Grammar”, “Growth and Structure of English”, “Essentials of English Grammar” and the acme of Jespersen’s scientific efforts – “Philosophy of Grammar” and they find there just the information they wanted.

(Jens Otto Jespersen was born on 16 July 1860 in the town of Randers, Denmark). His mother was the daughter of the clergyman who had been Hans Andersen’s first teacher of Latin.

a bird’s -eye view of the field.

Descriptive Grammar provides analyses of the grammars of languages from both historical and synchronic aspects. Grammars of individual languages written by linguists, which mirror the mental grammars, are called Descriptive Grammars. The descriptive Grammars which are often used as the basis for teaching or learning a second language are called Pedagogic Grammars. The date 1980 marks the appearance of what is very probably the first grammar of English as a foreign language, written J.B. Gentleman. Another early laborer in the same vineyard was George Mason, who produced a “Grammatic Anglaise” in 1922. Structural and transformational Grammars begin treating the problems of the structure of English with criticism of traditional grammars. The adherents are Ch. Fries, H. Whitehall.

American Grammarians: K.L Pike, E. Nida, Z.S. Harris.

Transformational Generative Grammar. It was first offered in Chomsky’s “Syntactic Structures (1957). According to this theory sentences have a surface structure and a deep structure. Transformational Grammar is organized in three basic parts. The first part – its syntactic component, the second is the semantic component, the third is phonological component provides a phonetic interpretation of the surface structure. Perhaps a more important claim for transformational rules is that they can disambiguate structures that a purely surface grammar cannot. Thus two identical structures as:

They need helping

They like helping

Can be shown to be derived, by different rules, from two different underlying abstract bases. (which might very roughly mean “they need + for someone to help them

and ‘they like + when they help other people’). Thus Transformational Grammar is theory of grammar in which transformational rules form an essential part. T.G.G.G. or T.G.G. for short.”

The two sisters of the English Grammar are Morphology and Syntax. Although students of language have always been aware of the importance of words, “Morphology”, the study of the internal structure of words did not emerge as a distinct sub-branch of English Grammar until the nineteenth century. Early in the nineteenth century morphology played a great role in the study of word structure. The first scientists (linguists) who turned (played) the attention to Morphology were Frenz Bopp sir William Jones and Jacobs Grimm. Franz Bopp’s evidence was based on a comparison of the grammatical endings of words in these (Germanic) languages. As the time went on, the focus gradually shifted to morphology. between 1940-1960 the study of morphology occupied centre stage. Many major grammarians investigated issues in the theory of word-structure.

Nida’s coursebook entitled “Morphology” was of paramount interest. It introduced generations of linguists to the descriptive analysis of word. Nida viewed morphology and its purpose was the study of morphemes and their arrangements in forming words.

The morphology – phonology interaction us regards the interaction of morphology with phonology, the selection of the form that manifests a given morpheme may be influenced by the sounds that realize neighboring morphemes. E.g. the indefinite article in English. It has two manifestations. It is “a” before a word that begins with a consonant and “an” before a word with a vowel (a pear, but an orange). We cannot describe the phonological shape of the indefinite article without referring to the sound at the beginning of the word that follows it.

The morphology – semantics interface. Turning to semantics, the connection between morphology and the lexicon on the one hand with meaning on the other hand is obvious since a major role the lexicon or dictionary is to list meanings of words. This is because normally the relationship between a word and its meaning is arbitrary. There is no reason why a word has the particular meaning that has.

E.g. you just have to memorize the fact that the word “faillie” refers to a kind of headdress worn in the seventeenth century. There is no way that you could discover this fact from the sounds or the structure of the word.

The interaction of morphology with the lexicon is less immediately obvious. The lexicon must also store some kinds of information relevant to the application of morphological and syntactic rules. Syntax needs to have access to morphosyntactic properties (the properties that are partly morphological and partly syntactic) .e.g. whether a nouns is countable like is (spades) or uncountable like equipment. This affects its behavior in phrases and sentences. We may say ‘this spade’ and ‘these spades’ but we an only say this equipment (not these equipments). So every speaker of language has a dictionary of lexicon in their head, with all the words which they know, words like ‘cat, witch, love, hate, vocabulary’.

It has been estimated that the average person knows from 45.000 to 60.000 words, these must be stored in the mental lexicon.

The study of morphology, therefore, cannot be self-contained. True, there are some issues that are the internal concerns of morphology, but many problems involve the interaction between Grammar in general and Morphology in particular with other modules of linguistics. There is a widespread belief that in our time a new grammar has replaced Traditional Grammar. This is not entirely untrue, but it is often unhelpfully exaggerated. Attempts to make a systematic description of the English language have never achieved finality.

Methodological foundation. Language is a creation of the human mind, and is the mental capacity that most clearly makes us ‘human’; it is the one that distinguishes us from other creatures. The goal of linguistic theory is to understand the nature of this mental capacity. There are two fundamental empirical concerns: what knowledge of theoretical Grammar consists of, and how the mind is structured so that we are able to acquire knowledge of Grammar. These concerns typify the methodological foundations. The methodology that has proven most productive in the development of the theory of grammar has been to examine closely selected sentences and phrases that native speakers of the target language judge to be possible, impossible or marginal.

The overriding concern is not with what a speaker or group of speakers say, but with the character of what is in the human mind that accounts for our ability to acquire, speak, and understand language as the set of words, phrases and sentences that a speaker or group of speakers can produce, while “grammar” is the internal linguistic knowledge. Then “language” in this sense is E-language while grammar is I-language.

Two more terms that draw a very similar distinction are “competence” and performance. Competence is the linguistic knowledge that a native speaker has, idealized away from actual situations of use, that is I-language. Performance is what a native speaker does which in essence produces E-language.

These distinctions are summarized in the following table. (1)

What is the mind	What people say
Grammar	Language
I-language	E-language
Competence	Performance

This approach to linguistic theory proceeds with the presumption that what people say reflects what they know, but that relationship between the two is somewhat inexact. In the mind of the speaker is his or her knowledge of language, which is used by the speaker to produce and understand the language. What people actually say does not reflect simply competence, but competence as it is revealed and distorted through performance. E.g. people make should not be concluded as part of “knowledge of language”.

Competence of the native speaker. It is generally accepted that the goal of a linguistic description is to provide an account of the linguistic knowledge possessed by the native speaker of a language. Such a description involves an idealization, in that we (falsely) treat all native speakers as exactly the same, and we assume that there is

some stable and well-defined store of knowledge of language in the mind of native speakers.

The methodological assumption is that by ignoring differences between individuals and in their knowledge we may nevertheless discover something substantive and correct about the language.

One strategy for idealization is to ignore certain facts that do not naturally fit. Another, more refined, approach is to decompose phenomena into components. The classical components are “syntax” (phrase and sentence structure) “morphology” (word structure) phonetics (phonology (sound and sound structure)). The notion that a linguistic theory can be organized into such components is called autonomy. The assumption relies on the fact that principles that make up one component. The system sometimes called Modularity Thesis (Hale, Jane 1977).

This view has been articulated particularly clearly by Jackendoff 1983). According to this view, a grammar consists of a set of components, each of which characterizes well-formed representations at one or more levels. Each component of the grammar has its own primitives, rules of combination and well-formed new conditions. Syntactic representations are composed of syntactic primitives (categories).

Category – a class of items with the same function: one of the characteristics of such a class.

This is a very general term, used in different ways by different grammarians. In some analyses, nouns, verbs, adverbs (i.e. parts of speech, are categories: in some noun phrase; in some subject, predicate, etc.), sometimes the term is reserved for the characteristics of such elements. E.g. aspect, time, case, gender, or person.

In scale – and category grammar, four categories are:

1. U
unit (five units are recognized – sentences, clause, group, word and morpheme).
2. S
structure (concerned with the free or bound relationships within a unit).
3. C
class (concerned with such matters as classifying sentences into simple, compound or complex).
4. S
system (concerned with the range of choices in any particular area: e.g. the person system offers three options: He, she, it).

Meaning what is meant by a word, phrase, clause or longer text. Many different types of meaning are distinguished and different classifications are made.

E.g.

Denotational – connotational

Emotive and expressive

Interpersonal, situational meaning

Meaning as derived from the context of the surrounding text is sometimes called textual meaning. The meaning of words as given in the dictionary is called lexical meaning (dictionary, central).

The meaning inherent in the grammar (e.g. the meaning of tense, the relationship of subject and object) the difference between declarative and interrogative is called grammatical meaning or structural meaning. Form the shape or external characteristics of a grammatical (linguist.) unit: contrasted with its meaning or function one of the ways in which a word may be spelt or pronounced or inflected.

All lexical verbs have several forms e.g. see has five forms: see, sees, seeing, saw, seen, while several verbs have two alternative plural forms: indices/indexes.

Part of the internal structure of a word; the same as morpheme. Words are made up of free and bound forms. Sometimes a bound form indicates what parts of speech the words is: e.g. the suffixes -er, -ness normally indicates that the words belong to the noun class. So grammatical form is the form of the word which expresses the grammatical meaning by means of the paradigmatic correlation of grammatical forms. The paradigmatic correlations of grammatical forms in a category are expressed by the so called "Grammatical oppositions". Grammatical opposition presupposes to possess two types of features: common (absolute) features and differential features. The common features serve as the basis of contrast, while differential features express the function in question. The difference between the grammatical meaning and the grammatical form may be illustrated by the terms "the plane of the context (meaning) and the plane of expressions (forms)". e.g. The plural noun: a bird, a book etc.

REFERENCE

- 1 Victoria A. Fromkin, Susan Curtiss (2000) *Linguistics*, USA Blacwell, p.p 3-25
- 2 Francis Katamba and John Stonham (2006) *Morphology*. Palgrave. Macmillan. P.p. 1-18
- 3 Gleason H.A. (1995) "Workbook in Descriptive Linguistics" New York Holt. Rinehart and Winston
- 4 Gleason H.A. (1961) *An Introduction to Descriptive Linguistics*. New York
- 5 Jespersen Otto. P. (1909) *A Modern English Grammar of Historical Principles*. Heidelberg.
- 6 Chomsky, Noam 1973 *Conditions on Transformations* New York, p.p 232-286
- 7 Blokh M.Y. (1994). *A Course in Theoretical English Grammar* Moscow, p.p 6-18
- 8 Radford Andrew "Transformational Grammar" Cambridge. CUP. P. 605
- 9 Gleeck and Jan Svartvik (1983) "A Communicative Grammar of English", Moscow
- 10 Iofik L.L, Chakhoyan L.P. 1972 "Reading in the Theory of English Grammar" p.p. 5-43 Leningrad
- 11 Смирницкий А.И. (1954) *Морфология английского языка*. Москва.
- 12 Стр. 3-30. §1-17

- 13 Бархударов Л.С. 1973 Теоретическая грамматика английского языка.. Москва, стр. 3-11
- 14 Кошечая И.Г. 1982 “The Theory of English Grammar”, Moscow, стр. 3-9
- 15 Орлова Е.С. 2003 «Английская грамматика по новому», Москва, стр. 3-47
- 16 Quirk R. Greenbaum. S. at.el. 1972 A Grammar of Contemporary English. London. Longman. p.p 3-15
- 17 Chalkers and Weiners (1994) “The Oxford Dictionary of English Grammar”. Oxford. P. 448 CUP
- 18 Trask, R.L. 1993 A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics. London. New York. P. 606
- 19 Celce-Mursia, M. Larsen-Freeman D. 1999 “The Grammar Book”. Heinle and Heinle
- 20 Crystal D. 1996 “The Cambridge Encyclopedia of the English Language” Cambridge CUP.
- 21 Gordon E.M. 1974 “A Grammar of Present Day English” Moscow. P. 323

СЕКЦИЯ №10. ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕНРТТЕУЛЕРІНІҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ №10. ВОПРОСЫ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СОЦИАЛЬНЫХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК

UDC (327) 323

Abdrzakova L.,
Master of Human Sciences
Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: leyla_abdrzakova@mail.ru

**GEOPOLITICAL RISKS OF CONTEMPORARY TIME: STRUGGLE
AGAINST TERRORISM AS A GEOPOLITICAL STRATEGY OF CONTROL
OVER SPACE**

Abstract: The article gives an analysis of the modern concept of geopolitics as a humanities science with an emphasis on spiritual, civilizational and cultural factors, the role and importance of which is reinforced by the information revolution. Particular attention is paid to the description of the information resources of geopolitics in the case of terrorism as a international threat, the problems and contradictions of the information confrontation, the new horizons of geopolitics in the information society, the realities of the information war.

Keywords: geopolitics, terrorism, information war, American hegemony, global cooperation organizations, NAFTA, World Bank, IMF, WTO.

Абдразакова Л.,
Магистр Гуманитарных Наук
КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: leyla_abdrzakova@mail.ru

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ РИСКИ СОВРЕМЕННОГО ВРЕМЕНИ: БОРЬБА С ТЕРРОРИЗМОМ КАК ГЕОПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ КОНТРОЛЯ НА ПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация: В статье дается анализ современной концепции геополитики как гуманитарной науки с акцентом на духовные, цивилизационные и культурные факторы, роль и значение которых подкрепляется информационной революцией. Особое внимание уделено описанию информационных ресурсов геополитики на примере терроризма как международная угроза, проблемам и противоречиям информационного противостояния, новым горизонтам геополитики в информационном обществе, реалиям информационной войны.

Ключевые слова: геополитика, терроризм, информационная война, американская гегемония, организации глобального сотрудничества, НАФТА, Всемирный Банк, МВФ, ВТО.

The origins of the formation of geopolitical concepts can be found in ancient times. Already in the period of antiquity, understanding of the problem of military clashes between states led to the gradual realization by philosophers of the inextricable relationship of soil and blood, space and power, geography and politics. This is how the theory of the influence of the environment on political history forms, which is set forth by Aristotle, Hippocrates, Polybius, Parmenides and other lesser known ancient authors[1, p.45]. In many ways, their theoretical constructs are the result of a generalization of the events of the political history of that time, but some ideas are undoubtedly the intellectual research of the authors themselves, bear the stamp of their individual prognostic intuition and have heuristic potential, which is still in demand today. Despite the naivety of the general scientific ideas of Antiquity, the geopolitical ideas of Greek and Roman authors today are often striking in their depth and accuracy.

Ancient philosophers acutely felt the importance of soil, habitat - space for the formation of socio-cultural and political identity of man. For the first time the theory of the influence of the environment is presented by the famous school of Hippocrates in the 5th century BC. in the treatise "On Air, Water and Terrain." Later in European geopolitics, these ideas became dominant and received a conceptual justification.

The philosopher Parmenides (c. 540 - c. 450 BC) put forward the idea of five temperature zones, or zones, of the earth: two cold, two moderate and one hot (in the center), each of which has its own political characteristics. Aristotle also shared this point of view, who wrote about the political superiority of the intermediate zone inhabited by the Greeks. Residents of southern countries receive food and clothing from the nature almost ready-made, satisfying basic needs easily and freely, therefore they do not have an internal desire for the development (including territorial) of their states[2, p.143]. The inhabitants of the north, on the contrary, must spend too much energy on maintaining life in their territories, therefore they do not have enough strength for development; and only in a temperate climate can you find the perfect natural balance that contributes to the flourishing of states. All ancient states were located on the borders between the 20th and 45th degrees of northern latitude, so the ancient authors were convinced that political energy is generated in temperate climatic zones and historical centers of gravity are shifting from south to north (within this zone).

It is interesting that today the theory of climatic zones in geopolitics is again quite popular. The point of view according to which history was created in the space between the 20th and 60th degrees of northern latitude, where the main modern political centers of Europe, Russia, the USA, Japan, is widespread.

In the new conditions of the information revolution, American geopolitics began to effectively use information technology to control space. The main idea is to create an atmosphere of general tension, expectations of a new "world chaos" in the information space with the help of the information phantom - an untwisted and extremely mythologized idea, thereby explaining the "possibility and necessity" of US global hegemony in "unstable, unbalanced" the world as the only rational model of global governance.

At the beginning of the new century, such an information phantom was gradually found, by trial and error, and today the Pentagon's powerful information machine is working on its implementation in the media around the world. Most accurately, the new geopolitical paradigm can be described as a model of "controlled chaos", and the official name of the Pentagon propaganda myth today is known to everyone: "the fight against international terrorism." It is interesting and very important to trace how this model was found and tested in order to understand and expose all the internal springs of its action in modern conditions. This is not difficult to do if we turn to the work of leading American geopoliticians in recent years.

From the very beginning it was obvious that the unipolar world, by its very essence, is an unstable geopolitical system. In politics, as in nature, stability is provided by at least two points of support, therefore, if there is only one center of force, additional measures are needed to give balance and stability to the system. Additional sustainability factors were laid in the "new world order" by its architects initially, and this is what the modern "Rah Americana" differs from the spontaneously formed empires of the past.

Pay attention to that. as one of his chief strategists Zbigniew Brzezinski[3, p.33] describes the "new world order": "... hegemony entails a complex structure of

interdependent institutions and procedures designed to generate consensus and imperceptible asymmetries in the sphere of power and influence. American global superiority, thus reinforced by a complex system of alliances and coalitions, which literally encircles the whole world ... Its main points include a collective security system, including joint command and the armed forces, for example NATO, the US-Japan Security Treaty, etc .;

- regional economic cooperation, for example, APEC, NAFTA, specialized global cooperation organizations, for example, the World Bank, IMF, WTO;

Procedures that focus on joint decision-making, even with US dominance

- preference for democratic membership in key alliances. A rudimentary global constitutional and legal structure (from the International Court of Justice to the special war crimes tribunal in Bosnia).

The main conclusion of Brzezinski[3, p58]: unlike the empires of the past, the American global system is not a hierarchical pyramid. On the contrary, America is at the center of an “interdependent universe,” one in which power is exercised through constant maneuvering, dialogue, diffusion, and the pursuit of formal consensus, although this power comes ultimately from one source — Washington, DC. However, despite all the additional factors listed above to make American hegemony more stable, Brzezinski was full of pessimism from the very beginning about the fate of a lonely superpower. He was the first of the theorists of Atlantism to write fatal words that immediately became a popular aphorism among geopolitics: “After the last world superpower”. That was the beginning of the discussion on how to extend the century of American power. As part of this discussion, an accurate and clear analysis of the main factors destabilizing American hegemony was given.

First, democracy impedes the imperial mobilization of *Rah Americana*. Nowhere and never in history has populist democracy achieved world domination. The pursuit of absolute power is incompatible with democratic aspirations. This is also evidenced by opinion polls: only 13% of Americans support those who believe that "as the only remaining superpower, the United States should remain the only world leader in solving international problems. The vast majority of Americans (74%) prefer that "the United States equally with other states solve international problems[4, p. 77].

Secondly, as the United States becomes more and more a society uniting many cultures, it is more difficult for them to reach consensus on foreign policy issues, except for the issue of a situation of a common external threat to national interests. Such consensus existed in the United States during World War II and even during the Cold War. But at the beginning of the XXI century, the real problem for achieving a national consensus was the lack of a real challenge from outside.

Thirdly, the dominant mass culture in the United States is more inclined toward entertainment and hedonism, which led to a clear decline in patriotic feelings. The media play a very important role here, forming in people a strong aversion to the use of force, if it entails even minor losses.

The conclusion suggests itself: in order not to fall apart under the weight of these three destabilizing factors, it is urgent to level them with Washington’s new geopolitical strategy. Brzezinski wrote about this more streamlined, but every

thoughtful reader can discover his deep inner concern between the lines: "... it is necessary to create a geopolitical structure that will be able to mitigate the inevitable upheavals and tensions caused by socio-political changes, while at the same time creating a geopolitical the core of mutual responsibility for managing a world without war. "

The study of these destabilizing factors led the Pentagon strategists to form the concept of "controlled chaos". All Pentagon think tanks joined in the search for a new American geopolitical strategy, and several basic models for solving the problem gradually emerged. All of them were tested in one way or another in the American foreign policy of the last decade[5, p.93]:

- achieving geopolitical equilibrium with the hegemonic support strategy in each of the international centers of power of the second most important country against the regional leader (Britain against Germany, Ukraine against Russia, Argentina against Brazil, Pakistan against India, Japan against China);

- creating in the central geopolitical balance of power the dominant coalitions according to the "Bismarck rule" - "try to be among the three in the world where the balance of five rules";

- The political and economic union of the Western Hemisphere - North and South America - under the auspices of the United States (the process was initiated by the "Summit of Two Americas" in April 1998);

- the concept of "new isolationism" of the USA - the hegemon must first of all take care of the conservation of his resources and energy, since the weight of the empire of the past died from overstrain of forces;

- the creation within Western civilization of a more united "coalition of Anglo-Saxons" - a close circle of genuine allies who share American values (Great Britain, Canada, Australia, New Zealand, Ireland, island countries of the Caribbean and Pacific Rim). The main principle of the coalition: a single language - common values - a single space;

- strengthening of defense power - the creation of a "defensive shield over America", i.e. a missile defense system (ABM) of a strategic scale that could "close" not only the United States, but also all of Western Europe, the Persian Gulf, and East Asia.

Obviously, all of the above models are not original, were used in the past by various "imperialists" - from Roman Caesars to Bismarck and Hitler, but nowhere and never led to a real strengthening and prosperity of empires. And most importantly, all these strategies left unchanged the destructive effect of three destabilizing factors that undermine the foundations of American imperial power: the relaxing climate of populist democracy, the general pursuit of pleasures and hedonistic relaxation and the conviction that the United States does not have real external enemies.

Then geopolitics drew attention to the data of institutions for the study of public opinion of Americans regarding where the external threat comes from[6, p.128]:

-
international terrorism - 80%;

i

- t
the use of chemical and biological weapons - 75%;
- t
the emergence of new nuclear powers - 73%; epidemics 71%;
China's transformation into a world power 57%;
- a
note of immigrants in the USA - 55%;
- J
Japan's competition - 45%;
economic rivalry with countries with low living standards - 40%;
- I
Islamic fundamentalism - 38%;
- m
military power of Russia - 35%;
- r
regional ethnic conflicts - 34%;
- e
economic competition with Western Europe - 24% '.

In conclusion, it must be emphasized that the above data refer to the spring of 1999. At the end of 2009, the threat of international terrorism was already mentioned as the first in importance by more than 90% of Americans: the propaganda machine worked, and the results were not long in coming. Thus, a real threat from the outside was found and updated in the public mind with the help of the media, which could become the basis for the Americans to reach a national consensus on international problems. Terrorism turned out to be a force capable of becoming a real antidote to hedonistic relaxation and mobilizing a nation, without any extra noise transferring the country's governance to military or, more precisely, pre-war time.

REFERENCE

- 1 Желтов, В.В. Геополитика: история и теория: Учебное пособие / В.В. Желтов, М.В. Желтов. - М.: Вузовский учебник, 2018. - 112 с.
- 2 Фридман, Дж. Горячие точки. Геополитика, кризис и будущее мира / Дж. Фридман. - СПб.: Питер, 2018. - 416 с.
- 3 Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство. М., 2004. – 320с.
- 4 Стариков, Н. Геополитика: как это делается / Н. Стариков. - СПб.: Питер, 2017. - 368с.
- 5 Владимирова, М.П. Россия и Евразийский экономический союз: геополитика, экономика, безопасность / М.П. Владимирова. - М.: Русайнс, 2018. - 152 с.
- 6 Дугин, А.Г. Геополитика: Учебное пособие для вузов / А.Г. Дугин. - М.: Академический проект, 2015. - 585 с.

УДК 338.46.

Е.Бесекей
Доктор PhD
«6D051100 - Маркетинг»
Абылай хан атындағы
Қаз ХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан,
e_rki_n@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМДІ ДАМУ КЕЛЕШЕГІ

Түйін: Туристік мақсатпен емес, іскерлік мақсатпен келгендер болып табылады. Республикаға келетін туристер мен басқа да келушілердің өсімі қонақ үй қызметіне әрдайым әсерлерін тигізеді. Атап көрсету керек, нақты уақытта қонақ үй кәсіпорындарына қарсы бәсекелес жиһаздалынған квартиралар мен коттеждерді жалға беретін үй шаруашылығы секторы болып табылады.

Тірек сөздер: Қонақ үй қызметі, Туристік агенттіктер, Ерекше қорғалатын, ЮНЕСКО және ДТҰ, Туризм

Bessekey E.,
Doctor PhD
«6D051100 - Marketing»
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e_rki_n@mail.ru

PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF TOURISM IN KAZAKHSTAN

Abstract: Visitors are not business travelers, but business travelers. Growth of tourists and other visitors to the republic will always be a pleasure for hotel service. It should be noted that in the real time it is a home-based, leasehold housing estate with competitive apartments and cottages for rent.

Keywords: Hotel services, Tourist agencies, Protected areas, UNESCO and UNWTO, Tourism

Қазақстан Республикасы туризмді дамыту үшін барлық алғышарттарға ие: тиімді жағрафиялық жағдай (негізгі бағыттамалық нарықтарғы – Еуропа мен Азияға салыстырмалы жақындығы), кең территория және әрқилы ландшафтар, бай мәдени-тарихи мұралар, Жібек жолын қоса, тірі дәстүрлер қуанышты қонақжайлылық, күшті гастрономия және салыстырмалы еңбек ресурстар құнының төменділігі. Туристік фирмалар қызметінің негізгі көрсеткіштері төмендегі кестеде көрсетілген [1].

2018 жылы Қазақстан Республикасында 77 ерекше қорғалатын табиғи территориялар есепке алынған (2017 жылмен салыстырғанда олардың өсуі 21 пайызды көрсетеді), олардың жалпы санындағы 10 бірлігі (50%) – мемлекеттік табиғи қорықтар, 8 бірлігі (40%) – мемлекеттік ұлттық табиғи саяжайлар және 2 бірлігі (10%) мемлекеттік табиғи резерваторлар. Осы табиғи қорғалатын ұйымдар мемлекеттің меншігінде, олардың 50% шағын болып есептеледі.

Ерекше қорғалатын табиғи территориялардың жалпы ауданы сондай-ақ 5%-ға өсті және 4530,4 мың га. Құрады, оның ішінде орманмен жабылған аудан 43,8%-ды құрады (207,1 мың га), суменен қамтылған аудан - 9,2% (403,1 мың га). Қазақстанда ерекше қорғалатын территориялар ел территориясының барлық ауданының 2,7%-ын құрайды (республиканың ауданы – 363497,1 мың га. Құрайды).

Туристердің республиканың қорықтық аймақтарына қызығушылығы әрі қарай өсуде, ұйымдық туризмнің жаңа нысандары дамуға бет алды: велосипедті, аттық, су. Жүргізілген экскурсиялардың саны 2017 жылы 785-тен 2018 жылы 1330-ға өсті (2,8 есе).

Туристік топтар үшін экскурсияны ұйымдастырумен қамтылған жұмысшылармен 1330 экскурсия құрылған, онда 244,7 турист қатысқан. Зерттелген ұйымдар бойынша туристік топтардың келуінен табыстар 19167,7 мың теңгені құрады.

Республика аралық байланыстардың айырымы біртұтас туристік кеңістікке теріс әсерін тигізді. Аймақтарда өз ережелері, кедендік, визалық мінездегі шектеулер тәртібі жиі енгізіле бастады.

Мемлекет өз туристік имиджін қолдауға және жарнамаға қаражат бөлмейді. Соған қарамастан, кейбір елдерде бұл мақсаттарға туризм бойынша ұлттық министрліктерде 52-58%-ға дейін шығындар бағытталады. Ішке кіру туризмінің дамуын тоқтататын факторларды тізбектей келе, бірқатар жағымды факторлардың да әсерлерін түсінбеуге болмайды, олар туристік сапарлардың құрылымын жақсартады және пайданы жоғарлатуға мүмкіндік береді: шетелдік валютаның жоғары сатып алушылық мүмкіндігі; игерілмеген өткізу нарықтарының саны мен шетелдік компаниялардың капитал салымдарының кең спектрі; бұрын шетелдіктер үшін жол тапсырыссыз мүмкін болмаған аймақтардағы туризм үшін перспективті дамумен ТМД мен Қазақстанның көп бөлігі бойынша еркін қозғалыс, сонымен қатар шетелдік қонақтарды қабылдайтын жаңа қалалар санының өсуі.

2019 жылдың шілдесіндегі жағдайы бойынша Қазақстан Республикасында 1900 туристік агенттіктер мен фирмалар тұрақты қызмет етеді, онда 8 кәсіпорын мемлекеттік меншік нысанындағы, 1886 – жеке және 6 кәсіпорын шетел мемлекеттерге, олардың азаматтары мен заңды тұлғаларына тиесілі. Осындай ірі фирмалармен бірге, «Яссауи» АҚ, «Қазақстан Спутнигі» МТК, «Квадротур» ЖШС, «Гиацинт-Рахат» авиакомпаниясы және 5 мың адамнан аса жұмыспен қамтылған көптеген әртүрлі ассоциациялар, біріккен және шағын кәсіпорындар, жеке-дара фирмалар мен агенттіктер, туристік әуе компаниялар өз қызметтерін іске асырады.

Сәйкесінше, ағымдағы жылдың жартысында олармен 3285,3 млн, теңге сомасына қызметтер, жұмыстар орындалған, өнімдер өткізілген, өздерінің негізгі қызмет түрі бойынша көрсетілген қызмет -1167,3 млн.теңгеге тең. Соның ішінде мемлекеттік нысандағы туристік кәсіпорындармен – 16,8 млн. Теңгеге (қызмет - 15,9 млн. Теңге); жеке кәсіпорындармен -1174,9 млн.теңге (қызмет – 1143,2 млн.теңге); шетелдік фирмалармен – 8,0 млн. Теңгеге (қызмет – 72,4 млн. Теңге). Ағымдағы жылы туристік фирмалардың шаруашылық қызмет нәтижелері олардың пайдалылығын көрсетті және 308 млн. Теңгені құрады. Барлық меншік түрлеріндегі кәсіпорындардың қорынан есеп айырысу және бюджетке төлемдер – 747,2 млн. Теңгені құрады.

2019 жылы статистикалық органдарында өздерінің қызметі туралы есепті 1900 туристік ұйым берген, ал 2018 жылы -1700.

Республиканың бюджетіне жалпы салықтық түсімдерде туристік агенттіктер мен фирмалардың салықтары мен жинақтарының үлесі құрады: 2003 жылы - 0,04%, 2004 жылы - 0,09%, 2017 жылы - 0,07%, 2018 жылдың бірінші жартысында - 0,04%. Республикада ішке кіру туризмі нашар дамыған. Туристік агенттіктердің қызметі негізінен сыртқа шығу туризміне бағытталған. Біздің республикамыздағы сыртқа шығу туризмі неғұрлым тауарлар сатып алу үшін «челноктардың» шоп-турлары болып табылатын болса, онда келесідей шешім жасауға болады, олар өздерінің сапарларын басқа елдердің территориялары арқылы іске асыра бастады, немесе олардың әкелетін тауарларына сатып алушылық сұраныстың төмендеуі байқалды. Басқа елдерге біздің туристердің тұру күнінің орташа саны 5-6 күнді құрайды, 1996 жылға дейін біздің елге келушілердің тұру күндерінің орташа күн саны – 6-8 күн, ал 1996 жылдан бастап Қытайдан, Корейден, Пәкістаннан келетіндердің тұруы мәнді жоғарылады (жекелеген жағдайларда 119 күнге дейін).

Бұл адамдар туристік мақсатпен емес, іскерлік мақсатпен келгендер болып табылады. Республикаға келетін туристер мен басқа да келушілердің өсімі қонақ үй қызметіне әрдайым әсерлерін тигізеді. Атап көрсету керек, нақты уақытта қонақ үй кәсіпорындарына қарсы бәсекелес жиһаздалынған квартиралар мен коттеждерді жалға беретін үй шаруашылығы секторы болып табылады.

Әрине, Қазақстан Республикасы туристерді тартуға және демалысты ұйымдастыру үшін климаттық, табиғи және басқа да жағдайларға ие. Бірақ бұл үшін жақсарту бойынша күрделі жұмыстар жасау қажет:

- Қызмет көрсету сферасының сервисі;
- Жолдардың өткізілімдік мүмкіндігі мен сапасы;
- Көліктік құралдарға техникалық қызмет көрсету сервисі;
- Туристік кәсіпорындар мен қонақ үй шаруашылығының материалды-техникалық базасын дамыту;
- Туристік базаларда, қонақ үйлер мен мейрамханаларда қызмет көрсету сапасы;
- Мәдени және спорттық шараларды, ойын-сауықтық шоулардың бағдарламаларын кеңейту.

Ойын-сауықтың, аңшылықтың және т.б. Қауымдық, дәстүрлі, колоритті, ұлттық түрлерінің элементтерімен демалысты ұйымдастыру және қызықты табиғи орындар, мәдени ескерткіштер, тарихи орындармен танысудың олардың бағдарламаларына өзіндік туристік бағыттарын құрумен жұмыс істеу қажет. Табиғи табиғаттық жағдайлармен шартталған демалыс пен спорт түрлерін ұсыну және дамыту (таулы туризм, альпинизм, таулы шаңғылы спорт, аттық бағыттар, өзендерде байдаркалар мен селдерде жүзу).

Туризмді дамыту үшін белгілі бір мәнге туризм мінезіндегі өзгерістер мен қажеттілігі ие. Өткен жылдары туризм топтық туризмді ұйымдастыруға негізделді, сол уақытта әлемдік тәжірибе көрсеткендей, туристердің негізгі бөлігі жеке саяхаттануға тілек білдіреді. Туризм индустриясының алдында тұрған мәселелерді шешу үшін экономикалық ынтымақтастықтың әртүрлі нысандары қолданылу керек: шетелдік инвесторлармен фирмаларды құру, жаңа туристік объектілерді салу, жеке инициативаға еркіндік беру.

Сәйкесінше туризм сферасы мен қонақ үй шаруашылығында статистикалық есепті жақсарту қажет, онда жоғарыда қарастырылған сераның қызмет етуі мен дамуына қызығушылық тудырып отырған барлық жақтарды толығымен бейнелеу үшін. Министрліктер мен ведомствалар арасында, кедендік қызмет, Қазақстан Республикасы мемлекеттік шекарасын қорғаушы қызметтерінің деректері арасында іскерлік контактілерді жасау. Мамандар болжап отырғандай, әлемдік туристік нарықта Қазақстан Республикасының мәні әрі қарай өседі. Бірақта, елдің туристік потенциалының тиімділігін қолдану туралы қиялдай отырып, басты және кейінге қалдыруға болмайтын тапсырма – саланың қазіргі жаңа инфрақұрылымын және, ең алдымен, халықаралық стандарттарға жауап беретін орналастыру секторын құру туралы есте сақтаймыз.

Туризмді дамытудың механизмі:

Сапасы, халықаралық туристік рынок жағдайында өндіруге, сатуға және бәсекелестікке төтеп беретін өнім өндіруге және сатуға қабілетті, рентабельді туризм индустриясын құру жолымен туризмді экономиканың табысы жоғары сапаға айналдыру.

Республиканың туристік әлеуетін арттыру;

Тарихи-мәдени және табиғи-рекреациялық ресурстарды сақтау және ұтымды пайдалану;

Халықтың барлық жіктерінің туристік ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз ету, туристік қызмет көрсетуге деген сұранысты барынша қанағаттандыру.

Тұрғындардың жұмыспен қамтылуын ынталандыру;

Мемлекеттік және жеке құрылымдардың туризм саласындағы өзара бірлескен іс-қимылының тиімділігін арттыру;

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту болып табылады.

Республикада саланы дамыту мынадай қағидаттардың негізінде жүзеге асырылады;

Әрбір адамның демалу және бос уақытын өткізуге деген құқығын іске асыруы;

Халықтар мен мемлекеттер арасындағы өзара түсініктік пен ынтымақтастықтың ізгілік сипатын, бейбітшілік пен сыйластық, нәсіліне, жынысына, тілі мен дініне қарамастан, адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын сақтау;

Әділеттілік пен егемендік, саяси, экономикалық және әлеуметтік жүйесіне қарамастан, мемлекеттердің ішкі ісіне қол сұқпау;

Қоршаған ортаға және мәдени игіліктерге ұқыпты қарау;

Әлеуметтік тепе-теңдік пен даму, жеке адам мен қоғамның игілігін арттыру;

Туризмді тұрақты дамыту;

Алға қойылған мақсаттарды іске асыру үшін мынадай міндеттерді шешу қажет:

Туризм саласындағы мемлекеттік саясатты жандандыру;

Туристік қызметті реттеу жүйесін жетілдіру;

Туризм индустриясының құқықтық, ұйымдастырушылық және экономикалық негіздерін одан әрі дамыту;

Туристік рынокты демпингке қарсы және мемлекеттік қолдаудың басқа да шараларын қабылдау арқылы қорғау;

Туристердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

Тартымды туристік объект ретінде Қазақстанның беделін қалыптастыру;

Ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін жетілдіру;

Туризм саласындағы ғылыми зерттеулерді тереңдету;

Туризм саласындағы қызмет көрсетудің статистикалық есебінің әдіснамасын халықаралық стандартқа сәйкестендіру;

Туристік объектілерді қайта жаңғырту мен салу үшін отандық және шетелдік инвестицияларды тарту жолымен туризм инфрақұрылымын дамытуды ынталандыру;

Туристік қызметті стандарттау, сертификаттау мен лицензиялау негізінде туристерге қызмет көрсетудің саласын арттыру;

Туризм саласындағы кадрларды даярлау мен олардың біліктілігін арттыру жүйесін дамыту;

Туризм саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту;

Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі шараларды қамтамасыз ету, теріс әлеуметтік әсерлерді бәсеңдету және мәдени мұраны сақтау;

Туризм саласындағы келеңсіз үрдістерден арылу.

Мақсаттар мен міндеттерге сәйкес туристік саланы дамытудың мынадай негізгі бағыттары белгіленеді:

Туристік қызметті мемлекеттік реттеу

Туризмдегі мемлекеттік реттеу жүйесін жетілдіру туристік қызметті жүзеге асырудың өзгерген әлеуметтік-экономикалық жағдайларға толық жауап беретін мақсаттарына, қағидаттарына және міндеттеріне сай жаңа көзқарастарды талап етеді.

Бүгінгі таңда атқарушы билік органдары мен туризм саласында әрекет ететін ұйымдардың арасындағы өзара іс-қимылды реттеудегі мемлекеттің рөлін

арттыру қажет. Саланы орталықтандырып басқару Қазақстан Республикасының Туризм және спорт жөнідегі агенттігіне жүктеледі .

Туризмді кешенді дамытудың табысты іске асырылуын қамтамасыз ету саланы мемлекеттік басқару әдістерін дұрыс таңдауға тікелей байланысты.

Қазіргі уақытта, саланы мемлекеттік реттеу мынадай шараларды жүзеге асыруға бағытталуға тиіс:

- Республикалық және аймақтық деңгейлерде туризмді дамыту саясаты мен жоспарлауды үйлестіру; Р

- туристік индустрия саласындағы қарым-қатынасты ретке келтіру мен жетілдіруге бағытталған заңнамалық және нормативтік құқықтық базаны қамтамасыз ету; Т

- апалы туристік өнімнің ажырамас бөлігі ретінде туристерді қорғауды және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету; С

- статистиканы және зерттеу қызметін жетілдіру; С

- білім және оқу стандарттарын қоса алғанда, туризмге арналған кадрларды кәсіптік даярлау; Б

- туризм саласында мүдделі министрліктер мен ведомстволар, сондай-ақ мемлекеттік және жеке секторлар арасында жоғары деңгейдегі үйлестіруді қамтамасыз ету; Т

- туризмді дамытудың нақты аудандарында жерді пайдалануды және құрылыс салу нормаларын қолдануды бақылау; Т

- тарифтерді, туристік ұйымдардың, тасымалдаушылардың қызметін лицензиялауды, туристік объектілердің сапасын және қызмет көрсетудің стандарттарын бақылау; Т

- қалыптастыру, қазақстандық туристік өнімнің маркетингі және жылжытылуын жөнідегі басым шараларды белгілеу, оның ішінде туристік көрмелерді және басқа іс-шараларды ұйымдастыру; Е

- алық арасында туризм құндылықтарын және қоршаған ортаны қорғауды насихаттау; Х

- алықтың түрлі әлеуметтік - демократиялық санаттары мен топтары арасында әлеуметтік туризмді дамыту үшін қолайлы жағдай жасау; Х

- визалық және кедендік рәсімдерді барынша оңайлату; В

- емлекеттің туристік көрнекті орындарын құру және қорғау; М
- туризм инфрақұрылымының аса маңызды базалық компоненттерін жасау. Т
- Республикада жүзеге асырылып жатқан әлеуметтік-экономикалық өмірді реформалау туризмді және оның инфрақұрылымын толық қамти қойған жоқ. Туризмнің материалдық базасының нашарлығынан Қазақстан жыл сайын миллиондаған долларды жоғалтуда, бұл туристік салаға күрделі қаржыны, сондай-ақ отандық және шетелдік инвесторлар қаражатын тартуды қажет етеді.
- Ұлттық туристік өнім ерекшелігін ескеріп, тұрақты туристер ағынын қатамасыз етуге қабілетті елдің туризм инфрақұрылымын дамыту үшін: Ж
- алпы пайдалану және туристік мұқтажды қанағаттандыру үшін жол-көлік инфрақұрылымын дамыту; Ж
- леспе инфрақұрылымды: қолданыстағы және ықтимал туристік аймақтардағы сумен, электрмен жабдықтау, кәріздер және қатты қалдықтарды жою жүйесін, телекоммуникацияларды дамыту; І
- туристік кешендерді, этнографиялық мұражайларды және демалыс аймақтарын құру, тарихи-мәдени және этнографиялық ескерткіштерді қалпына келтіру және мұражайға айналдыру; Т
- ыл бойы пайдаланылуын ескере отырып, туристік объектілер жобаларын оның ішінде орташа және шағын орналастыру құралдарын жасау және оларды салу. Ж
- Ұлттық туристік өнім және оны дамытудың әлеуетіне сәйкес маркетинг стратегиясын әзірлеу қажеттілігі бар.
- Маркетинг стратегиясын іске асыру мақсатында мемлекет мынадай міндеттер белгілеп отыр:
 - Сапалы туристік қызмет көрсетуді ұсынатын туристік орталық ретінде Қазақстан туралы туристер жіберілетін негізгі елдерде жағымды пікір қалыптастыру;
 - Қазақстанды ерекшелейтін сипаттамаларға және артықшылықтарға негізделген маркетингтік іс-шараларды әзірлеу және жүзеге асыру;
 - қосымша мүмкіндіктер бере отырып, төлем қабілеті жоғары деңгейдегі туристерге тарту;
- жеке сектордың маркетингтік жұмысына қолдау көрсету; Г
- ермания, АҚШ, Ұлыбритания, Франция, Ресей, Қытай, Жапония және т.б. Туристер ағынының дәстүрлі рыноктарына ұлттық туристік өнімнің енгізілуін күшейту; Г
- ыноқтың жаңа сегменттерін айқындауға бағытталған зерттеулер жүргізу; Р

Е

-
л аумағында орналасқан көрнекті туристік орындар мен объектілердің бүкіл ауқымын әлемдік рынокқа жылжыту:

Ғ

-
ылыми негізделген өткізу әлеуетін ескере отырып, республика аумақтарына туристік ағынның теңдестіре бөлінуін қамтамасыз ету;

Ж

-
ыл ішінде туристік инфрақұрылымның бірқалыпты жүктемесін қамтамасыз етуге бағытталған маркетингтік және бағалық тәсілдерді қолдану арқылы туризмнің маусымдық жылжытылуын күшейту;

Ұ

-
лттық туристік өнімді жылжыудың жаңа ақпараттық технологияларын пайдалану;

Т

-
уризмді дамытудың тұрақты сипатын насихаттау қажет.

Қазақстанның туристік бейнесін қалыптастыру

Қазақстанның тартымы туристік беделін құру тиісті кең ауқымды шаралар кешенін әзірлеулі талап етеді.

Беделді көтерудің негізгі іс-шаралары Қазақстанның туристік фирмалары мен агенттіктерінің халықаралық туристік көрмелерге, жәрмеңкелер мен конференцияларға, оның ішінде ДТҰ тарапынан өткізілетіндеріне қатысуы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағында осыған ұқсас іс-шаралар ұйымдастыру болуға тиіс. Қазақстанды Еуразиялық қоғамық және мәдени құрылыстар орталығына айналдыруға ықпал ететін конгрестік туризмді дамытудың маңызы бар.

Туризмдегі халықаралық ынтымақтастық ЮНЕСКО және ДТҰ-ның Ұлы Жібек жолына байланысты жобаларын әзірлеу мен іске асыруға қатысу, шет мемлекеттермен екіжақты және көпжақты келісімдер жасау арқылы жүзеге асырылады.

Елдің туристік беделін қалыптастыруда республика аймақтарында және шет елдерде туристік ақпараттық орталықтарды ұйымдастыру да маңызды рөл атқарады. Туристік ұйымдар мен Қазақстан Республикасының шетелдегі дипломатиялық өкілдіктерінің өзара бірлескен іс-қимыл жасау тәжірибесін пайдалануға лайықты назар аудару керек. Елдің туристік әлеуетін жарнамалауда ұлттық авиатасымалдаушы мен басқа да көлік кәсіпорындары пәрменді көмек көрсете алады.

Шетелде Қазақстан туралы сапасы жоғары полиграфиялық және аудио-бейне жарнама материалдарын шығару және белсенді түрде тарату қажет. Қазақстанға туристерді тартуға өлкетану жарияланымдары, жарнама-баспа қызмет, оның ішінде туристік фирмалар мен қонақ үйлердің жарнама-баспа қызметі өз ықпалын тигізеді. Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануға, оның ішінде Интернет жүйесінде Қазақстанның туристік фирмаларының WEB-сайттарын құруға айрықша мән беру қажет.

Туристік ағынды жөнелтуші елдердің туристік агенттіктері бұқаралық ақпарат құралдары өкілдеріне арнап Қазақстан бойынша танысу саяхаттарын ұйымдастырудың тиімділігі мол болады.

Қолайлы туристік беделді құруға Қазақстанда халықаралық дәрежеде әртүрлі мәдени, спорттық және туристік іс-шаралар өткізу ықпал етеді.

Қазақстанның туристік беделін қалыптастыруда есепке алудың компьютерлендірген бірыңғай жүйесін іске қоса отырып, республика аумағына шетелдік азаматтардың кіруі, шығуы мен болуы тәртібін, визалық және кедендік рәсімдерді оңайлатудың зор мәні бар.

Сондай-ақ қонақжай республика беделін жасауға туристер жиі болатын орындарда қазақша, орысша мәтіндеріне латын транскрипциясымен қоса берілген ақпараттық таблолар мен жазбалардың жасалуы мен орнатылуы өз септігін тигізеді.

Елде халықаралық туризмді одан әрі дамытуды ынталандыру мемлекеттің туристік әлеуетінің әлемдік туристік рыноктағы тұсаукесерін өткізу жөніндегі жұмысты күшейту Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 26 қазандағы 1604 қаулысымен бекітілген Қазақстанның туристік беделін қалыптастыру жөніндегі 2000-2003 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарын іске асыруды қамтиды. Оған Қазақстанға туристер тарту жөніндегі көпжақты қызмет және халықаралық туристік рынок жүйесіндегі елді интеграциялау кіреді.

Туристердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету

Қауіпсіздік туризмді дамытуға, ең алдымен келушілер ағынын көбейтуге немесе азайтуға әсер ететін басты фактор.

Туристің қауіпсіздігі мемлекет саясатына, турфирмалар қабылдайтын шараларға, сондай-ақ туристің жеке басының іс-әрекетіне тікелей байланысты.

Тұтынушыға туристік сапар барысында қорғау мен қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөнінде ақпарат беру оған қауіпсіздікті басқа да тауарлар мен қызмет көрсетулермен бірге қауіпсіздік пен сапа баға тұрғысынан алып қарағанда, маңызды элемент болып саналатын және салыстыруға тұрарлық туристік өнімнің ажырамас бөлігі ретінде ұғынуға көмектеседі.

Мемлекеттік органдар, туристік ұйымдар мен халықаралық ұйымдар саяхатшылардың денсаулығы үшін қауіп тудыратын табиғи апаттан, әлеуметтік тәртіпсіздіктер, террорлық әрекеттер, көлік жұмысындағы елеулі іркілістер, індет және басқа факторлар сияқты туризмге ықтимал қауіптер туралы ақпарат береді.

Кадрларды даярлау мен ғылыми қамтамасыз ету

Қызмет көрсетумен байланысты және табыстылығы едәуір дәрежеде осы салада жұмыс істейтін кадрлардың сапасына байланысты болатын қызмет – туризмде адамдар ресурсын жоспарлау айрықша мәнге ие.

Қазақстандағы тиімді туристік салаға сәйкес кадрлар әлеуетін қалыптастыру үшін:

Ж

-
аңа буындағы “Туризм” мамандығы бойынша жоғары кәсіптік білімнің мемлекеттік стандартын әзірлеу;

Т

-
уристік кадрларды даярлауды жүзеге асыратын жоғары оқу орындарында туристік қызметтің әртүрлі қажеттілігі мен даму деңгейін ескере отырып, мамандануын анықтау;

М

-
амандарды оқытуда олардың отандық туристік ресурстарды игеруіне, оларды пайдалану әдістеріне, жаңа ақпараттық технологияларды білуіне, тілдік дайындауға негізінен иек арту;

О

-
рта арнаулы оқу орындарында бірінші деңгейдегі туристік қызметшілерді даярлауды ұйымдастыру;

Ж

-
алпы білім беретін оқу орындарында туристік сыныптар, секциялар мен үйірмелер құруға көмектесу;

Б

-
ұдан бұрын таратылған балалар мен жасөспірімдер туризмнің республикалық және аймақтық станцияларын қайта қалпына келтіру;

Қазіргі заманғы туризм индустриясын құру саланы дамыту проблемаларын, туризм рыногы дамуының құрылымын, тетігі мен заңдылықтарын, ғылыми тұрғыда зерделемейінше, сондай-ақ

Саланы дамытудың ғылыми қамтамасыз ету жүйесін құрмайынша мүмкін болмайды. Дегенмен, Қазақстанда бұл мәселелер туризм экономикасын зерттеушілер үшін әлі күнге игерілмеген “тың” күйінде қалып отыр.

Әлі күнге дейін ұлттық экономика теориясында туризм халық шаруашылығының толыққанды саласы және ғылыми жағынан талданатын пән ретінде қарастырылмайды. Сол себепті республикада аталған тақырып бойынша ғылыми әдебиет аз шығарылады. Бұған қоса, Қазақстанда Кеңес кезеңінен бері “туризм” деген ұғым елеулі табыс түсіретін экономика саласынан гөрі спортпен және денсаулықты нығайтумен жиі байланыстырылады.

Ең алдымен, Қазақстан Республикасының рекреациялық ресурстарын түгендеу және олардың мониторингі жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру қажет. Экономиканың саласы ретінде туризмді ғылыми қамтамасыз ету үшін оны болжауда және дамытуда тиісті Ғылыми құрылымдар қажет. Проблеманы шешудің ықтимал шешімі ретінде туризмнің ғылыми-зерттеу институтын құру ұсынылады.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі Жоғары аттестациялық комитетінің (ЖАК) ғылыми мамандықтары тізбесіне “Туризм географиясы”, “Туризмнің педагогикасы мен психологиясы”, “Туризмнің құқықтық негіздері” жаңа ғылыми бағыттарды енгізудің қажеттігі пісіп-жетілді. Бұл республикада ғалымдар контингентін құруға және туризмді дамытудың

ұйымдастыру мен басқарудың, дамытудың мәселелері мен проблемаларының бүкіл кешенін ғылыми зерттеумен қамтуға мүмкіндік береді

Дипломдық жұмыстың үшінші бөлімінде 2020 жылға дейін Қазақстан Республикасындағы туризм индустриясын дамытудың мақсаттары, міндеттері, кезеңдері және күтілетін нәтижелер экономиканы мемлекеттік реттеудің екі негізгі әдістемелік нұсқасы бар екендігіне көзіміз жетті. Олар экономиканы мемлекеттік реттеудің тікелей және жанама әдістері. Мұнда тікелей әдістер көбінесе әкімшілік реттеудің сипатын алса, ал жанама әдістер нағыз нарықтық экономиканы реттеудің тиімді құралдарын пайдалануды көрсетеді. Жанама әдістер арқылы нарықтық экономиканың заңдылықтарына қайшы келмей, керісінше олардың маңызды және стратегиялық салаларын ынталандыру мен қолдауды жүзеге асырады. Экономиканы мемлекеттік реттеудің жанама әдістері Қазақстан Республикасы үшін маңызы жоғары болып табылатындығына көзіміз жетті.

Өйткені бүгінгі таңдағы мемлекеттің даму бағдарламалары, стратегиялары, қаржы және өндіріс салаларының даму бағдарламаларының, Ұлттық банктің ақша-несие саясатының, мемлекеттің фискалды-бюджет саясатының барлығы осы экономиканы жанама реттеу әдістері болып табылады. көрсеткіштері және бағыттары келтірілген. Оларды халықаралық экономикалық байланыстарда тиімді пайдалануы және жетілдіру жолдары көрсетілген.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы 2001 ж. 13 маусымдағы № 211-II Қазақстан Республикасының Заңы
- 2 «2030-шы жылға дейін Қазақстанның даму стратегиясын іске асырудың шаралары туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығы 28 қаңтар 1998 ж. № 3834
- 3 Қазақстан Республикасы. Үкімет. Қазақстан Республикасында туризмді дамыту концепциясы 6 наурыз 2001ж. №333.
- 4 Статистический сборник. Агенство РК по статистике, Алматы, 2018.
- 5 Н. Ә. Назарбаев. «Қазақстан әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» Жолдауы, Астана, 2011 жыл, 1 наурыз.
- 6 Квартальнов В. А.Туризм экскурсии, обмены: Современная практика М. 2011.

УДК 341.123.045

Бисембеева А.,
студентка 3 курса образовательной программы
"6B020200-Международные отношения"

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
aseldiy@gmail.com

Научный руководитель: Шаймарданова З. Д.,
Доктор исторических наук, профессор

УРОКИ УЧАСТИЯ ВО 2-ОЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ МОДЕЛИ ООН ДЛЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация. Модель ООН призвана научить школьников и студентов применять на практике навыки ведения переговоров, дискуссий, публичных выступлений, аналитического и критического мышления, управления проектами, углубленного изучения актуальных вопросов мировой политики и, самое главное, дипломатии. Участвуя в этой конференции я поняла, что мы непроизвольно устанавливаем рамки и ярлыки, а нам нужно постоянно покидать нашу зону комфорта, чтобы развиваться дальше. Благодаря моей специальности "Регионоведение", я понимаю, что все навыки я получил в своем университете, всего за 3 года обучения, но такой прогресс происходит благодаря моим преподавателям, которые требуют от нас лучших результатов, дают нам качественные знания и возможность проявить себя, делятся нашим опытом и поддерживают нас в наших начинаниях.

Ключевые слова: ООН, Республика Казахстан, модель ООН, мировая политика.

Bissembeyeva A.,
3 year student
Educational program
"6B020200-International Relations"
KazUIR&WL named after Ablai Khan
Almaty, Kazakhstan
aseldiy@gmail.com
Scientific adviser: Shaimardanova Z.D.,
Dr.of History, professor

LESSONS OF PARTICIPATION IN THE 2ND INTERNATIONAL UN MODEL OF CENTRAL ASIA

Annotation. UN Model is designed to teach schoolchildren and students to put into practice the skills of negotiation, discussion, public speaking, analytical and critical thinking, project management, an in-depth study of topical issues in world politics and, most importantly, diplomacy. From this conference, I realized that we set the frames and labels for ourselves, we need to constantly leave our comfort zone to develop further. Thanks to my specialty "Regional Studies", I understand that I learned all the skills at my university, only 3 years of study, but such progress is due to my

teachers who require the best results from us, giving us quality knowledge and the opportunity to express ourselves, sharing our experience and supporting us in our endeavors.

Keywords: UN, Republic of Kazakhstan, UN model, world politics.

Модель ООН – это увлекательная и занимательная ролевая игра, в ходе которой студенты и учащиеся старших классов воспроизводят работу органов Организации Объединенных Наций. Участники Модели ООН – делегаты, председатели, наблюдатели и эксперты – выступают в роли официальных представителей стран, которые заседают для обсуждения вопросов, стоящих на повестке дня их комитета. На конференции делегаты абстрагируются от личной точки зрения и отстаивают официальную позицию своей страны. Делегат как официальный представитель своей страны должен предоставлять официальные данные и статистику, придерживаться дипломатического этикета и дресс-кода. Окончательная цель каждого комитета: принятие резолюции по текущему вопросу.

«I Международная Модель ООН Центральной Азии» прошла 21-22 сентября 2018 года в Назарбаев центре и была реализована Координационным Центром Модели ООН в рамках работы Общественного Объединения «Ұлан-Ғайыр Дала Елі» при поддержке Генерального партнера проекта Фонда Первого Президента РК – Елбасы, а также Библиотеки Первого Президента РК - Елбасы. «I Международная Модель ООН Центральной Азии» была посвящена Международному дню Мира. В конференции участвовали более 160 участников из разных стран.

27-28 сентября 2019 мне удостоилась честь за счет организаторов быть участником «II Международной Модели ООН Центральной Азии» в качестве делегата Экономического и Социального комитета. Как и предыдущем году, мероприятие прошло в Назарбаев-центре и была реализована Координационным Центром Модели ООН в рамках работы Общественного Объединения «Ұлан-Ғайыр Дала Елі» при поддержке Генерального партнера проекта Фонда Первого Президента РК – Елбасы, а также Библиотеки Первого Президента РК - Елбасы. В качестве партнеров проекта выступили: Департамент Общественной Информации ООН, Представительство Постоянного Координатора ООН и ряд ведущих учебных заведения страны. Конференция прошла в столице Казахстане городе Нур-Султан (Астана), где собрались более 250 делегатов из Кыргызстана, России, Узбекистана, Китая, Азербайджана, Пакистана, Афганистана, Индии и регионов Казахстана [1]. На этот раз конференция была посвящена Году Молодежи, что также имело огромное значение и творческий посыл для молодежи [2]. Молодое поколение является ключом к решению проблем современного мира, ведь новые вызовы – новые идеи для их решения. И подобные проекты дают огромный толчок активного вовлечения и сосредоточения молодежи на решение мировых задач. Цель данной конференции: развития потенциала молодого поколения в решении масштабных

проблем, поиска новых путей в решении глобальных вызовов мирового сообщества, наполняющих ежедневно и еженедельно наш мир.

Глобальные вызовы современного мира заключаются в проблемах Север-Юг, проблеме мира и разоружения, предотвращения новой мировой войны (угроза термоядерной войны), массового голода и недоедания, проблемы продовольственной безопасности, информационной и кибербезопасности. Вызовы дополняются продовольственными и демографическими проблемами, изменением климата и повышением уровня мирового океана и т.д. Сама структура Модели ООН разработана для того, чтобы научить школьников и студентов применять на практике навыки переговоров, дискуссий, ораторского искусства, аналитического и критического мышления, управление проектами, углубленного исследования актуальных вопросов и самое главное – дипломатии. Вопросы поднимались по соответствующим органам ООН: Совет Безопасности, Генеральная Ассамблея, Всемирная Организация Здоровья, Экономический и Социальный Комитет, Детский Фонд ООН (ЮНИСЕФ), Совет по правам человека ООН, Комиссия по положению женщин, Всемирная организация здравоохранения, ЮНЕСКО и другие.

В рамках работы конференции на повестке дня были такие темы, как сохранение исчезающих языков, проблемы распространения вооружений, влияние санкций на международную политику, увеличение количества нападения в школе, права женщин на аборт и другие.

Во «II Международной Модели ООН Центральной Азии» я представляла интересы Канады при Экономическом и Социальном Комитете [3]. Мы обсуждали тему «Предотвращение серьезного воздействия санкций на гражданское население в государствах». Экономический и Социальный Комитет (ЭКОСОК) - один из главных органов ООН, который координирует сотрудничество экономической, социальной области ООН и ее специализированных подразделений.

По мнению некоторых экспертов, санкции могут стать инструментами поддержания мира и международной безопасности, но они часто воздействуют на ни в чем неповинных гражданских лиц и окружающих. Запрет на экспорт нефти может привести к падению экономики страны, что приведет миллионы людей к голоду, когда тысячи людей становятся бездомными. Эта проблема является одной из самых распространенных. Так как «крупные игроки» являются главными акторами международной арены, они имеют большое влияние на мировое сообщество, в том числе и на страны «третьего мира». В большинстве случаев богатые богатеют, бедные беднеют, потому что каждая страна хочет быть на лидирующей позиции. Благодаря работе ООН, были успешно решены многие конфликты и недопонимания между странами. Главной целью ООН является сохранения мира и обеспечения безопасности. Мы вели дискуссии о том, что каждая страна отстаивает свои национальные интересы и приоритеты. Во время неформальных дебатов (*unmoderated caucus*) мы делали акцент на том что, страны пытались интегрироваться, совместно прилагая свои усилия, сосредотачиваясь на повестке дня и на ее положительном решении. Мне

понравилось, что мы не пытались создать новый комитет или совет. Мы стремились к тому, чтобы данные организации решали самостоятельно эти проблемы. В заключении готовили резолюцию по повестке дня. В нашей резолюции акцент был сделан на то, чтобы страны поставляли товары первой необходимости, чтобы создать базовые человеческие условия для жителей санкционированной страны. Также мы ввели в резолюцию пункт голосования, т.е. перед тем как вводить санкции, страны должны проголосовать, быть этой санкции или нет.

Мы понимали, что сверхдержавы будут вести свои игры, чтобы привести к разрешению и даже расширению или санкций. По крайней мере, это даст немного возможности принимать участие другим странам в решении мировых проблем.

Эта конференция дала мне возможность вести дискуссии с другими делегатами и понять их точку зрения. Также это дало мне понять, как можно дальше участвовать в Моделях ООН, как правильно формировать свое мнение и отстаивать свою позицию, свою точку зрения. Кроме того, международные конференции дают возможность знакомиться с новыми людьми и иметь больше друзей и знакомых из разных стран, практиковать свой английский язык, делиться культурными особенностями. В среде делегатов ты чувствуешь эту энергию, что все пришли со своими целями, и каждый старается показать свои сильные стороны, и это очень вдохновляет участвовать в них больше и больше, прилагать все больше усилий.

Из данной конференции я осознала, что рамки и ярлыки мы создаем себе произвольно, нужно постоянно выходить из своей зоны комфорта чтобы развиваться дальше. Благодаря своей специальности «Регионоведение», я понимаю, что всем навыкам я научилась в своем университете, за 3 года обучения, но такой прогресс достигается благодаря моим преподавателям, которые требуют от нас лучших результатов, качественно давая нам знания и возможность проявлять себя, делаясь своим опытом и поддерживая нас в наших начинаниях. Как студент факультета международных отношений для меня честь и гордость иметь таких наставников как Исалиева Аксамал Маратовна и Шукыжанова Айым Нуртасовна. Безгранично рада, что поступила именно на эту специальность, ведь благодаря этому для меня открылись новые горизонты, как участие в данной конференции.

Благодарна организаторам этой конференции, а именно, господину Властимилу Самеку, представителю департамента глобальных коммуникаций ООН в Казахстане, что помогают молодым людям участвовать, симулировать работу ООН и воплощать свои идеи в жизнь. Организация всего проекта на международном уровне требует огромной работы, терпения и усилий, и для меня это большой практический опыт.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 1 ООН в Казахстане. – Режим доступа: <http://kz.one.un.org/content/unct/kazakhstan/ru/home/about-us/about-us.html> - (дата обращения 30.9.2019).
- 2 Назарбаев Н.А. Выступление на торжественной церемонии открытия Года молодежи // Казахстанская правда. – 2019. – 24 января. – С.1.
- 3 В столице прошла Международная конференция «II Международная Модель ООН Центральной Азии». – Режим доступа: <https://liter.kz/policy/our-state/9132-v-stolitse-proshla-megdunarodnaya-konferentsiya-II-megdunarodnaya-model-oon-tsentralnoy-azii/> - (дата обращения 12.10.2019).

УДК 968

Davronov A. R.
 PhD student of the Academy of General
 Prosecutor's Office of the Republic of
 Uzbekistan
 Tashkent, Uzbekistan
 E-mail: Adamdavr@gmail.com

APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN TRAINING AS A MEANS OF IMPROVING EDUCATION QUALITY

Abstract: The article describes the use of information and communication technologies in education as a means of improving the quality of education, and also highlights the main ways of information and communication technologies the educational process to improve the quality of education.

Key words: electronic textbooks, electronic simulators, multimedia tracking, distance learning, mobile applications, informatization, roadmap, electronic government.

Давронов А.Р.
 Аспирант Академии наук Республики Узбекистан
 Ташкент, Узбекистан
 Электронная почта: Adamdavr@gmail.com

ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье описывается применение информационно-коммуникационных технологий в обучении как средство повышения качества образования, а также освещены основные способы информационно-коммуникационных технологий образовательный процесс для улучшения качества образования.

Ключевые слова: электронные учебники, электронные тренажёры, мультимедийное сопровождение, дистанционное обучение, мобильные приложения, информатизация, дорожная карта, электронное правительство.

Currently, the role of information technology in people's lives has significantly increased. Modern society is involved in a general historical process called informatization. This process includes the accessibility of any citizen to information sources, the penetration of information technology into scientific, industrial, public spheres, and a high level of information services. The processes taking place in connection with the informatization of society contribute not only to the acceleration of scientific and technological progress, the intellectualization of all types of human activity, but also to the creation of a qualitatively new information environment for society, which ensures the development of human creative potential.

Today, a tool has been created to solve this problem, that is, to build such an educational space in which the creative abilities of students most effectively develop. Such a tool is information technology training.

The latest information technologies in training make it possible to more actively use the scientific and educational potential of leading universities and institutes, attract the best teachers to create distance learning courses, and expand the audience of students. Despite the fact that rich experience in the field of computer training has already been accumulated, many teachers are wary of the possibility of using computer training tools. Also, it should be noted that the process of computerization of training faces a number of problems. The process of introducing information technology into training is quite complicated and requires deep understanding. On the one hand, they play an important role in ensuring the effectiveness of the educational process, on the other hand, there may be a problem with the rate at which students learn material using a computer, that is, the problem of possible individualization of instruction.

Information technology in education is the path to creating a single educational space, the need for which is felt more and more with the expansion of world integration processes. A single educational space for a student opens up the possibility of obtaining knowledge and a diploma in a chosen specialty in any educational institution in the world (with appropriate methodological and network support), for a teacher it is an opportunity to get acquainted with the most interesting and effective teaching methods, for an educational institution it is an expansion of opportunities for marketing their educational services in the global market.

The use of computer technology for teaching is to use a computer as a training tool not occasionally, but systematically from the first to the last lesson for any type of training. The main problem with this lies in the methodology of computerization of the course that the learner has to master. It is possible either a complete restructuring and focus on the creation of new computerized courses, or the implementation of the methodology with partial computer support for the course. In other words, we are talking about a form of computer support for the learning process [1, p.51]. Currently, the practice of using computer technology in education reveals two trends:

- the use of industrial universal computer programs designed to solve a wide range of practical and scientific problems from various subject areas, and adapted to academic disciplines;
- the use of training programs specially designed for training purposes and implementing the appropriate techniques laid down in them by the developers [2, p. 22].

The main ways of information and communication technologies in the scientific and educational process to improve the quality of education:

Electronic textbooks. An electronic textbook is an electronic educational publication, an alternative to paper editions. It contains materials on the main educational programs, as well as applications in the form of tables, illustrations and tests. The use of an electronic textbook, as noted by teachers, is simple, easy to use and full of content [3]. The student can read the text directly from the screen of a mobile phone, laptop or tablet, this allows involving all students in the learning process, as this is new and interesting for them. Another plus is that the use of EU is economically viable. Not all students are ready to buy expensive print media, and some do not have the opportunity to visit the library center frequently, the electronic version costs much less and is constantly updated and supplemented. An important advantage of an electronic publication is interactivity. Students can open audio files, videos, copies of various documents, click on related links, expanding their knowledge.

Electronic simulators. An electronic simulator is such a learning tool that contains tips and advice, which allows students not to be afraid to make mistakes. Electronic simulators have a number of advantages: objectivity and timeliness of grades, the simulator puts a mark immediately after the assignment; ease of use - students choose or enter the correct answer; the possibility of reuse and long-term storage of results; the ability to immediately correct errors, check yourself again. Modern simulators do not require huge efforts from the teacher, many of them are either provided ready-made, or they can "mix" the answers on their own, which eliminates the risk of matching tasks and answers.

Electronic test systems. The introduction of electronic test systems is the fastest way to verify the knowledge gained and, as a result, operational work on gaps. The use of electronic test systems is possible both on a computer and on a telephone with Internet access. Tests allow the teacher to conduct a quick test of students' assimilation of knowledge, help to see what you need to pay attention to in the next lesson, while for students they make the lesson more interesting and rich. Test systems are also a convenient means of collecting statistical data [4, p.544-547].

Multimedia support of the learning process. Multimedia support is one of the most common examples of the use of IT in education. Its distinctive feature is informativeness and entertainment. Illustrative examples, videos, and audio files make it easy for students to learn. Properly selected elements help the teacher to make the lesson interesting and informative [5, p.99-100].

Distance Learning (DL). DL is the interaction of a teacher and students from a distance. The leading means of DL are information technology. DL allows you to reduce the costs of teachers and students, to train at the same time a large number of

people who are at a considerable distance from each other, to improve the quality of training through the use of electronic libraries and network resources, the most important advantage of DL is flexibility - students can receive knowledge at a convenient time and in any location. All listed IT types are available.

Mobile applications. Dean Haymer, Brain Pop Project Manager, said: “It’s important to understand of having gadgets in the hands of children. Children have the opportunity to learn wherever they are.” And this quote applies not only to children. Many teachers have a negative attitude towards the use of smartphones by students at a lecture. Nevertheless, this phenomenon can be directed in a different direction and used in the educational process. On the basis of the Android and Apple operating systems, there are a huge number of applications with which you can solve a lot of problems. But most students, and especially teachers, do not know about this. The competent use of mobile applications during the lecture allows you to solve problems and direct students' attention to the studied object [6].

Creating videos to demonstrate practical activities outside the school is another method of using IT that activates the cognitive activity of students in their free time from school. By showing videos at seminars and conferences, they will be able to share experience with colleagues, as well as improve their skills in technical means of processing information.

It is no longer news that education is alarming because gadgets have enslaved children and students and it is becoming more and more difficult to surprise modern youth with anything. Hence, there is a need to modernize the educational process, or to create a qualitatively new system of education and educational standards that will exclude the misuse of IT during training not only by pupils and students, but also by the teacher himself. But, despite the fact that the development of technical means of information processing is proceeding at an accelerated pace, the science of computer science itself is relatively young, so the education system does not have time to follow its constant changes. In the future, information and multimedia technologies will be able to give the student something that neither the teacher nor the paper sources will give - namely, a clear, detailed demonstration of the labor process, the practical part, which will be supported by the theoretical part of the lecture, which together will allow the student to become a highly qualified specialist in his area.

To improve the quality of education, it is necessary to introduce information technologies in education everywhere. For this it is necessary:

- adopt the regulatory act “On measures to introduce modern information and communication technologies in the scientific and educational process”;
- Adopt a “Road Map” for the implementation of modern information and communication technologies in the scientific and educational process;
- outline the clear goals and objectives of the legal act “On measures to introduce modern information and communication technologies in the scientific and educational process”.

The adoption of this normative legal act provides an opportunity for educators and teachers to professional growth and self-improvement in the way of using the latest achievements of science and information technology.

REFERENCE

1. Михеева Е.В. Информационные технологии в профессиональной деятельности. – М.: Академия, 2008. – 370 с.
2. Кузин А.В., Пескова С.А. Архитектура ЭВМ и вычислительных систем: Учебник. – М.: ИНФРА-М, Форум, 2010. – 350 с.
3. Орлов М.Ю. Использование информационных технологий в процессе обучения студентов // <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-informatsionnyh-tehnologiy-v-protssesse-obucheniya-studentov> (Дата обращения: 31.05.2019)
4. Горбунова Л.И. Использование информационных технологий в процессе обучения // Молодой ученый. – Москва, 2013. – №4. – С. 544-547.
5. Абдуллаев А.Н. Некоторые методические особенности применения информационных технологий в процессе обучения математике // Молодой ученый. – 2016. – №11. – С. 98- 99.
6. Орлов М.Ю. Использование информационных технологий в процессе обучения студентов // <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-informatsionnyh-tehnologiy-v-protssesse-obucheniya-studentov> (Дата обращения: 31.05.2019)

UDC 351/352

Kargabayeva S.T.

PhD, Associate Professor of department
"Management and Marketing"
at the Ablai khan university of international
relations and world languages,
Almaty, Kazakhstan
k_sauleshka@mail.ru

Akim M.

2nd year undergraduate
specialty "State and local government"
at the Ablai khan university of international
relations and world languages
Almaty, Kazakhstan
muramoto1991@gmail.com

DEMOGRAPHIC CRISIS IN THE WORLD

Abstract: The demographic problem is one of the most important and problematic. First, no clear and, more importantly, legally and ethically acceptable world mechanism has yet been developed to decrease the population growth rate. Second, even from the financial point of view the problem is hard to solve due to the

paradox of reverse proportionate dependence between the standard of living and birthrate in various countries.

Keywords: Population decline, migration, birthrate, living standards, economic problem, developed countries, developing countries, population decreasing countries.

Каргабаева С. Т.

к.э.н., доцент кафедры

«Менеджмент и маркетинг»,

Казахский Университет Международных Отношений

и Мировых Языков имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

k_saulshka@mail.ru

Аким М.

магистрант 2-го курса

специальности "Государственное и местное управление",

Казахский Университет Международных Отношений

и Мировых Языков имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

muramoto1991@gmail.com

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ КРИЗИС В МИРЕ

Аннотация: Демографическая проблема является одной из наиболее важных и актуальных проблем. Во-первых, пока еще не разработан четкий и, что более важно, юридический и этический приемлемый мировой механизм для снижения темпов роста населения. Во-вторых, даже с финансовой точки зрения проблему трудно решить из-за парадокса обратной пропорциональной зависимости между уровнем жизни и рождаемостью в разных странах. В статье рассматриваются вопросы и пути решения этих проблем.

Ключевые слова: сокращение населения, миграция, рождаемость, уровень жизни, экономические проблемы, развитые страны, развивающиеся страны, страны с меньшим население.

A population decline (or depopulation) in humans is a reduction in a human population caused by events such as long-term demographic trends, as in sub-replacement fertility, urban decay, white flight, or rural flight, or due to violence, disease, or other catastrophes[1]. Depopulation can be largely beneficial for a region, allocating more resources, less competition for the new population. In addition to exempting the disadvantages of overpopulation, such as increased traffic, pollution, real estate prices, environmental destruction and the increased demand for land, industries and energy. Per-capita wealth may increase in depopulation scenarios[2],[3],[4], in addition to improvement of environmental quality-of-life indicators[5] such as improved air and water quality, reforestation, return of native

species, reduction of carbon emissions intensity, etc. The accompanying benefits of depopulation have been termed shrink and prosper[6], with benefits being similar to the post-Civil War Gilded Age, post-World War I economic boom, and the post-World War II economic boom.

Currently, the global demographic problem manifests itself in such aspects and trends as:

- Fast population growth (overpopulation of territories) in the developing countries of Asia, Africa, and Latin America (over 80% according to some estimates and about 95% according to other estimates), which are characterized by a low space economy;

- Most Third World countries have no population growth control or clear demographic policy;

- Ageing and depopulation resulting from narrowed population reproduction (demographic crisis) in industrialized countries, primarily in Western Europe;

- Uneven population growth worldwide;

- Population reproduction growth typical of the planet when mortality decline is not matched with birthrate decline.

It is characteristic that the lower the economic level of a country and the quality of life of its citizens the higher its birthrate; and conversely, there is a sustained tendency of birthrate decline with high economic growth, resulting in the fact that the elderly become a majority (converse proportionate relationship).

The intensity of the global demographic problem derives from its environmental implications: the current population of the planet exceeds by ten times the limit the Earth can support. Population density and growth outpace the capacity and technology of agricultural production to meet growing food demands and the need to intensify the economy.

According to social scientists, the reasons why the current demographic problem has acquired a global character lie in the so-called “demographic boom” of the second half of the 20th century, when after World War II appropriate conditions formed for population growth and longer average life expectancy. It is believed that every second the world population increases by three people.

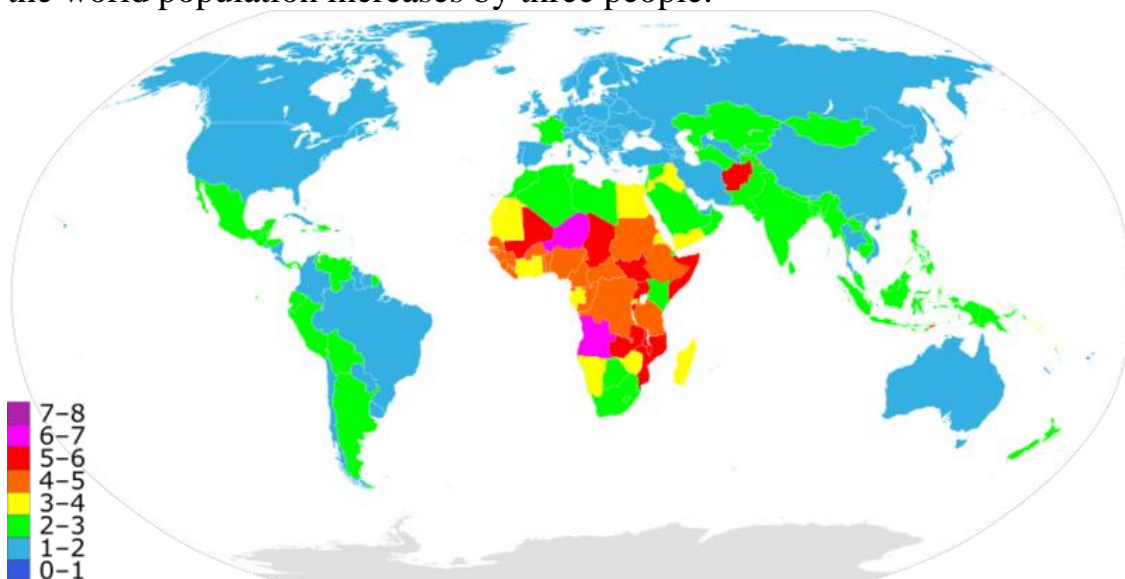

Photo: map of countries by fertility rate (2018) (according to CIA World Factbook)

The demographic boom and uneven population growth in different regions lead to the aggravation of associated global problems, for example:

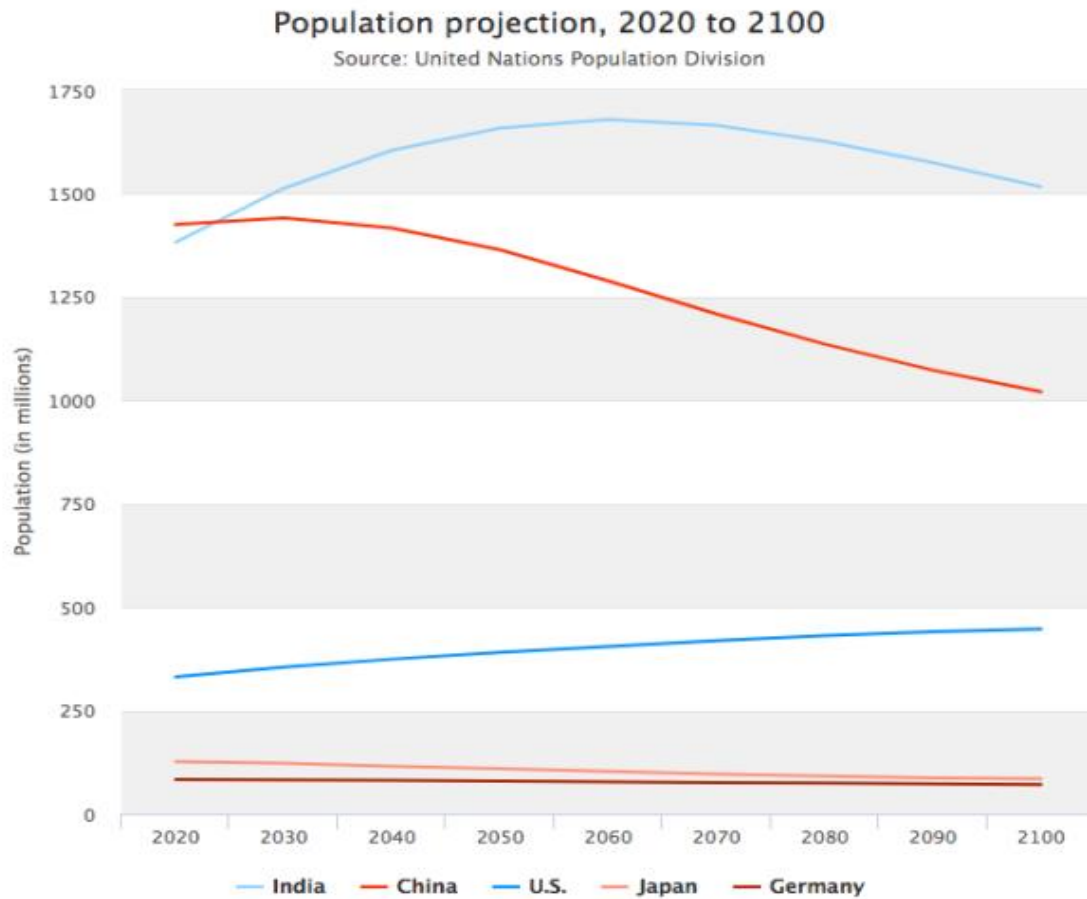
- demographic pressure on the environment;
- ethnic and intercultural problems (interethnic and intercultural conflicts);
- immigration and migration;
- destitution, poverty, and food shortages;
- urbanization (“slum urbanization”);
- unemployment, production forces placement deformation etc.

Contemporary decline by country

A number of countries are declining in population, in particular Syria, Bosnia & Herzegovina, Latvia, Lithuania and Georgia, all with a growth rate of about minus 1.5% [7]. Other countries with declining population are Japan, Albania, Greece, Bulgaria, Romania, Moldova, Ukraine, and Venezuela and to a lesser degree Cuba, Guyana, Spain, Portugal, Estonia, Belarus, Armenia, Hungary, Serbia, Croatia and Montenegro[7]. Many of these countries are in Eastern Europe.

Countries rapidly approaching population declines in the 2020-25 periods include Germany and Slovenia.

The Russian Federation also faces long-term population decline, although the trend has been stalled through a reversal of stagnant birth rates and improvements in life expectancy.

*Photo: China, Japan and Germany will face a serious population decline for the rest of this century.
(Sissi Cao for Observer)*

3 of the World's 5 Largest Economies Are Facing a Population Crisis

A rapidly aging population, a product of declining birthrate coupled with longer life expectancy, is a problem baffling many governments, especially those in developed countries.

If current demographic trends continue, the future will look quite terrifying: three of today's five largest economies (the U.S., China, Japan, Germany and India) will have fewer people by 2100 than today, according to United Nations' projections.

China, the world's largest population since the beginning of human civilization, will very soon lose its dominance. In less than a decade, India will surpass China as the world's most populous country. India's population rise, just like its GDP, will continue for three to four decades, while China's population inevitably will start to crash in 2040.

Japan and Germany, the world's third and fourth most advanced countries, are also struggling with creating more people. By 2100, Japan will lose one-third of its current population, and Germany will lose about 12 percent.

Economic consequences

The effects of a declining population can be adverse or beneficial for an economy which has borrowed extensively for repayment by younger generations. Economically declining populations are thought to lead to deflation [8] (but they also cause higher wages when businesses demand more workers), which has a number of effects. However, Russia, whose economy has been rapidly growing (8.1% in 2007) even as its population is shrinking, currently has high inflation (12% as of late 2007) [9]. For an agricultural or mining economy the average standard of living in a declining population, at least in terms of material possessions, will tend to rise as the amount of land and resources per person will be higher.

But for many industrial economies, the opposite might be true as those economies often thrive on mortgaging the future by way of debt and retirement transfer payments that originally assumed rising tax revenues from a continually expanding population base (i.e. there would be fewer taxpayers in a declining population). However, standard of living does not necessarily correlate with quality of life, which may increase as the population declines due to presumably reduced pollution and consumption of natural resources, and the decline of social pressures and overutilization of resources that can be linked to overpopulation. There may also be reduced pressure on infrastructure, education, and other services as well.

1 REFERENCE

- 2 Depopulate - Webster's Online Dictionary
- 3 <https://www.theatlantic.com/business/archive/2017/02/scheidel-great-leveler-inequality-violence/517164/>
- 4 <https://www.sciencemag.org/news/2016/04/human-sacrifice-may-have-helped-societies-become-more-complex>
- 5 <http://msh.councilforeconed.org/documents/978-1-56183-758-8-activity-lesson-15.pdf>
- 6 <https://www.theguardian.com/environment/2019/jan/31/european-colonization-of-americas-helped-cause-climate-change>
- 7 [1] - Chapter 13: Shrink and Prosper. From Countdown by Professor Alan Weisman
- 8 "Lancet Global Burden of Disease".
- 9 <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Is-Japans-Population-Aging-Deflationary-41812>
- 10 CIA World Factbook—Russia [CIA World Factbook] Retrieved on November 14, 2008

«6M051100 - Marketing»
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: eldos1995@mail.ru

INTERNET MARKETING AS A NEW DIRECTION IN SOCIAL INNOVATION

Abstract: The article discusses the initial foundations of the study of "Internet marketing" as a new type of social innovation for society, its role in the bias of printed advertising products and its positive impact on the competitiveness of small and medium-sized businesses.

Keywords: "Internet marketing", advertising, "social innovation", the competitiveness of small and medium-sized businesses, Internet innovation.

Отынбай Е.,
Магистрант-стажер
«6M051100 - Маркетинг»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: eldos1995@mail.ru

ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ КАК НОВОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В СОЦИАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЯХ

Аннотация: В статье рассматриваются начальные основы исследования «интернет-маркетинга», как новое направление в социальных инновациях для общества, его роль в смещений печатной рекламной продукции и ее положительное влияние на конкурентоспособность малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: "Интернет-маркетинг", реклама, "социальные инновации", конкурентоспособность малого и среднего бизнеса, интернет инновации.

Today, standing at the origins of the new millennium, one cannot but notice how the current post-industrial society is moving into a new era of innovative discoveries. Every day, we see how innovation spans a large part of our daily lives. Unimaginable and unique ideas fundamentally changed technological patterns, interethnic management strategies, systems of structures, improved quality of life conditions, changed the types of thinking style, public representations, customs and mores. All these factors clearly show us that the future of the fate of humanity is behind innovations in all aspects of the modern society. Of course, all these innovations and changes in common life cannot but bring us joy. At its core, innovation is increasingly

becoming a nonprofit, and a type of activity called social innovation is developing, within which the Internet and Internet marketing play a significant role. In addition, in this article I will describe in detail what Internet marketing is, its impact on social innovations, how they contribute to the development of society, their goals and implementation processes.

Before you start the introduction on the topic of Internet marketing, you need to clarify what the concept of social innovation is and what it includes. **Social innovations** – these are new ideas, strategies, concepts that meet any needs of society and which contribute to solving socially significant problems that cause social changes in society. There are a large number of things that we can attribute to social innovation, for example, new social systems, education, healthcare, public communication systems that use innovative approaches or technologies.

Now this term has a wider format and can increasingly be associated with such innovative processes as methods and technologies of open resources. At the same time, this value is increasingly associated with many socially oriented innovations, such as microloans and distance learning. [1, c.1]

After familiarizing yourself with the terminology, you may legitimately ask yourself why such a commercial concept as “Internet marketing”, I put in the category of social innovation.

So, as I said earlier, the essence of any social innovation, these are new methods and tools in any field, responsible for the needs of society. The original goal of Internet marketing is to show this or that product, now of need, to a person, thus, responding to his needs and would improve the quality of life. This was firmly entrenched in his definition: “**Internet marketing** – the practice of using all aspects of traditional marketing on the Internet, with the goal of selling a product or service to customers and managing relationships with them.” [2]

Now Internet marketing can increasingly be associated with such innovative processes as social media marketing and performance marketing.

If we talk about its importance in social innovation, two main factors need to be distinguished here: 1) Internet marketing has managed to replace the print advertising industry, which annually used millions of tons of wood for various print products, magazines, flyers; 2) Increases the competitiveness of small and medium-sized businesses, and also creates new jobs;

To begin, consider the role of Internet marketing, in the bias of print advertising. As you know, print advertising is one of the channels of advertising, which is one of the oldest types of distribution of commercial messages. Print advertising most often means placing information in newspapers and magazines. Presently, print magazines also include corporate magazines and newspapers, flyers,

leaflets, advertising brochures, calendars, directories, catalogs, business cards, posters, the production of which takes millions of tons of paper every year.

About 125 million trees are consumed annually for paper production. Ultimately, this leads to the destruction of the forest. Which is an urgent problem in many parts of the world, because it affects their environmental, climatic and socio-economic characteristics and reduces the quality of life.

However, over the past decades, the situation in the global market for print advertising (media) has become more complicated. According to the American Newspaper Association, in 2003-2013, revenue from advertising in the US print media fell from \$ 45 billion to \$ 17.3 billion. In neighboring Russia, revenue from advertising in the print media fell to 30%, and in outdoor advertising, the volume dropped to 21 % [3] In general, this is a global trend. From 2010 to 2019, the share of printed materials in the advertising sector decreased from 14.3% to 3.1%, while the share of online advertising increased from 7.8% to 36.6%. [4]

Thus, it can be argued that Internet marketing has taken a large part of the share of print and outdoor advertising, thereby forcing to reduce the volume of printed products, which ultimately led to a reduction in the use of paper in advertising products.

The second and most significant part is increasing the competitiveness of small and medium-sized businesses and creating new jobs. The beginning of the development of Internet marketing can be considered the 1990s, when the concept of the Internet was widely introduced into people's lives. Then one of the stages in the development of this direction was the 1996th year, when large corporations like Google, Overture, Yahoo, began to advertise in search engines with pay-per-click clicks. However, the biggest boom in the field of Internet marketing began at the turn of 2007-2017. During this period, many social networks, such as Facebook, Instagram, YouTube, etc., were actively developed. It was at this time, the share of online advertising in the global advertising industry reached 40% and played a role in the development of a growing business.

The fact is that with the ability to advertise on the Internet, entrepreneurs were able to display their advertisements relatively cheaply, which subsequently mutilated the reach of their target audience and contributed to the development of the brand. If earlier, only such giants as Coca-Cola, Toyota, and LVMH could afford to increase their audience due to expensive advertising in TV and the press. Today, even a relatively young brand can afford to show its ads to millions of people through the Internet.

Such bright prospects were attractive for everyone, therefore, in the era of the Internet, both small and large companies needed specialists who could properly configure their advertising so that their target audience would always be aware of information about their services and products. This has led to the fact that in our time

such new professions as targetologists, smm-managers, copywriters and many others have become relevant. After all, it depended on their correct activity whether the company was able to sell a particular product or service. This entire industry is developing annually at a rapid pace, and along the way creates new jobs.

By the end of 2018, the number of Internet users amounted to more than 4 billion (53% of the world's population), which is 7% more compared to the same period in 2017. Kazakhstan takes 40th place in the number of users, while overtaking many countries of the European Union, but this is only slightly more than 77% of the population of our country:

Table 1
The number of Internet users (according to ISW) [5]

№	Country	Users	% of population
1	China	802 000 000	56,7
2	India	462 125 000	34,4
3	USA	287 000 000	76.18
4	Brazil	149 600 000	65,9
5	Indonesia	143 260 000	50,4
6	Japan	118 600 000	94
7	Russia	109 552 842	76,4
8	Nigeria	91 598 757	47,7
9	Mexico	85 000 000	65,3
10	Germany	72 290 285	89,6
...			
40	Kazakhstan	14 023 856	77

http://www.bizhit.ru/index/polzovateli_interneta_v_mire/0-404

Thus, we see that Internet marketing, as one of the areas of social innovation, opens up additional paths to new markets and affects the environmental situation. Today, Internet marketing is not an easy economic or just a technical tool for social innovation. It expands its spheres of influence. Indeed, with their help, people in modern society express their thoughts, dreams and desires. Thanks to efficiency, goals and methods, society facilitates everyday life, while creating new prospects for the next generation. In this complex process, the Internet itself has an important role in the development of social projects. After all, the Internet has certain levers for the implementation and implementation of expertise in the economic and public space, with the help of which mutual understanding and mobility between people, firms, and other public organizations would greatly facilitate the task of the integration process.

Therefore, in conclusion, it can be argued that Internet marketing has significantly influenced the formation of social innovation and will continue to only strengthen its position on the path to improving the quality of life and the internal needs of humanity.

REFERENCE

1. Otynbay Y.B. - The article "Social innovation - the role and relevance in modern society". Mode of access URL: <https://yvision.kz/post/704844> - (accessed: 15.10.2019).

2. The basic concepts of Internet marketing. Mode of access URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Интернет-маркетинг> - (accessed: 15.10.2019).

3. E-marketer: the cost of advertising on the Internet for the first time reached 50% of the entire global advertising market. Mode of access URL: <https://adindex.ru/publication/analytics/channels/2016/08/8/135619.phtml> - (accessed: 16.10.2019).

4. Bizhit.ru: World Wide Web Users for 2019. Mode of access URL: http://www.bizhit.ru/index/polzovateli_interneta_v_mire/0-404 - (accessed: 16.10.2019).

UDC 002(004)56

Sagynay D.,
Master of Human science
(International relations)
KazUIRandWL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dina.a.96@bk.ru

ENSURING INFORMATION SECURITY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CHALLENGES AND PROBLEMS OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract: The article covers the significant and growing role of information security as a contemporary problems of international relations. Cyberspace is a defining feature of modern life. People and communities all over the world connect, communicate and organize in and through cyberspace. The presence of many information security problems in various spheres of life naturally increases the political interest in solving them. Threats of information security are one of the main problems of national security, public security and the economy that every nation faces in the 21st century. Also authors refers to the need for information security that is growing, from special cases to national and international problems, which becomes the main problem of diplomacy and world politics.

Keywords: information security, contemporary problems, information and communication technologies, foreign policy, global communication infrastructure, cyberspace, international relations, cybersecurity.

Сагынай Д.,
Магистр Гуманитарных Наук
(Международные отношения)
КазУМОиМЯ им.Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail: dina.a.96@bk.ru

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ И ПРОБЛЕМ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация: В статье рассматривается значительная и возрастающая роль информационной безопасности как современной проблемы международных отношений. Киберпространство является определяющей чертой современной жизни. Люди и сообщества по всему миру соединяются, общаются и организуются в киберпространстве и через него. Наличие многих проблем информационной безопасности в различных сферах жизни, естественно, повышает политический интерес к их решению. Угрозы информационной безопасности являются одной из главных проблем национальной безопасности, общественной безопасности и экономики, с которой сталкивается каждая нация в XXI веке. Также автор ссылается на необходимость обеспечения информационной безопасности, которая растет, от особых случаев до национальных и международных проблем, которая становится главной проблемой дипломатии и мировой политики.

Ключевые слова: информационная безопасность, современные проблемы, коммуникационные технологии, внешняя политика, глобальная коммуникационная инфраструктура, киберпространство, международные отношения, кибербезопасность.

The development of information and communication technologies, of course, has been reflected in both civilian and military environments; moreover, some advanced technologies, originally used for military purposes, gradually became available to ordinary citizens. However, there are specific military means, including those related to the information space. The modern powers possess "information-conjugated weapons, military and special equipment", which include high-precision and information weapons, as well as modern automated control systems, communications, intelligence - both for the troops as a whole and for their "information" units. The information war encompasses a very wide range of actions in the information space, from attacks on communication systems and critical

infrastructure to the use of information and communication technologies to implement psychological impact methods. information and communication technologies today form the backbone of a rapidly evolving global information society. The use of such weapons and systems, as well as military operations in cyberspace, leads to difficulties and errors in the orientation, analysis and forecasts of the information situation. In turn, an adequate assessment of the information environment directly affects strategic decisions and the real actions of the troops.

In order to actively develop international relations at different levels, a certain degree of preparation of all its participants is required. Although diplomatic staff have professional skills and experience in intercultural communication, negotiating, searching, analyzing and verifying information, carefully study the characteristics of other countries, representatives of the public, various organizations and groups, as a rule, experience a great lack of such knowledge and skills. In the information space, which represents a tremendous abundance of points of view, as well as a number of ideologies and theories, it is very difficult to navigate without a comprehensive analysis and critical reflection. [1]. Equally important is the timely development of rapidly changing technologies that take into account the main trends in communication, behavior in the real and digital space, in other words, the ability to respond to an unstable and changing international information environment. For the purpose of effectively counteract the spread of false, inaccurate and deliberately distorted information, it is necessary to make society informationally educated. Moreover, to achieve this goal, a mass education system that is adapted for all age groups of the population should be used. Such training should include a number of skills and abilities that allow any person to "enter" into the digital lifestyle. [2, p.7]. Today, three main groups that pose a threat in cyberspace can be identified: 1) terrorist groups that use network technologies to carry out destructive actions against the country of critical infrastructure and, thus, pose a threat to national security; 2) indicates sponsors who are interested in data theft, including intellectual property, research and development of enterprises, government agencies and contractors; 3) organized criminal groups that are most prone to the financial services sector and constantly improve cyber power;

All countries of the world already have units for countering information wars. According to a number of sources, in the USA, China, Great Britain, South Korea and Russia, although formally a "cyber war" was not declared. In 2018, Russia Kazakhstan officially announced the creation of "information operations" capable of protecting the digital military infrastructure from cyber attacks, including computer networks, control and communications systems, as well as information transmitted through them. In the United States, the "cyber command" aimed at protecting military information networks appeared in 2009. [3, p.6] Regarding regulatory protection, this is a massive undertaking. Obviously, market development and debate will take place with some regulatory intervention. However, regulation is not always the answer. For example, buy weapons in the UK at a low price. In addition, cyber is cross-border, therefore, law enforcement agencies are faced with the problem of the fact that requires investigation.

As for open confrontations, which affect civilians to a greater extent, they remain open. Misinformation, propaganda, "fake" news require rebuttals, evidence to the

contrary, which, in turn, takes time and resources. Traditional media are not unique in nature, as many other alternative points of view are presented on the Internet, blogs, social networks, etc. Some researchers provide legal regulation of the media, but not through censorship, but through a thorough analysis of information in all spheres and spheres of public life. We can agree with this approach, given the lightning speed of information dissemination. Therefore, there is a problem of quick response. It is likely that in the near future there will be artificial intelligence systems that can recognize and protect them from attacks, offering possible retaliatory actions - just like anti-virus software works.

However, it all depends on his level of training. Information and information resources are extremely low. Such literacy will allow developing a kind of "immunity" to knowingly false information and propaganda deliberately placed in the national and international environment.

- The digital divide appears at various levels: global, national, regional and local. Therefore, theoretically, at each of these levels decisions should be made to overcome it. [4, p.5]. One of such decisions can be a system of training media and information literacy, which will allow, if not equalize, then at least reduce the backlog in the use of information and communication technologies between urban and rural areas, between populations with high and low living standards, as well as between different age groups of the population. [5] But to achieve this goal, it is necessary that the gap in education and the general level of knowledge is narrowed, which is one of the serious problems of modern society with a network structure. Ideally, a way to bridge the digital divide could be to increase the well-being and overall standard of living of the population, thereby increasing the availability of education and the use of information and communications technologies. [6, p.32]. According to experts, the basis for a "multilateral treaty (convention) that creates a universal regime of international information security has formed. Moreover, its undoubted idea could be the obligation of participants not to resort to actions in the information space, the purpose of which is to damage information systems, processes and resources of another state, its critical structures, undermining the political, economic and social systems, massive psychological treatment of the population in order to stabilize society and the state". Man, information resources and information systems are among the main elements of security facilities in all spheres of the life of the state. Today, the means of informational influence on them is actively developing. Therefore, it can be argued that the problem of information security in relation to its other types is interspecific, and on some issues in nature. This fact should be taken into account in the formation of state and regional policies in the field of national and information security, in the development of relevant concepts and programs, in the organization of specific work in the security field. Aiming to achieve a result in the information space, it is necessary:
 - to develop and improve the infrastructure of a single information space;
 - to develop the domestic industry of information services and increase the efficiency of using state information resources;

- to strengthen the state media, expand their capabilities for timely delivery of reliable information to citizens and foreign citizens;
- to intensify the formation of open state information resources, increase the efficiency of their economic use.
- to develop the production in the country of competitive means and systems of informatization, telecommunications and communications, to expand participation in the international cooperation of manufacturers of these tools and systems;
- to provide state support for basic and applied research, developments in the fields of informatization, telecommunications and communications.
- to increase the efficiency of using information infrastructure in the interests of social development, the consolidation of society, and the spiritual revival of the multinational people of the country;
- to improve the system of formation, conservation and rational use of information resources that form the basis of the country's scientific, technical and spiritual potential;

In modern society, information security is an essential component of national security. The level of economic, defense, social, political and other types of security largely depends on it. In the theory and practice of information security, two directions can be distinguished: information protection and information and psychological security. Information and psychological security creates the conditions for ensuring the mental health of an individual and the country's population as a whole, the reliable functioning of state and public institutions, as well as the formation of individual, group and mass consciousness, aimed at the progressive development of society. Information security is the key to sustainable development of the economy and society.

Overall, the information revolution, along with the obvious benefits to civilization, creates for it challenges and threats in the foreign policy sphere of a fundamentally new nature. The analysis of the trends and prospects of interstate cooperation, including in the format of the UN and other international organizations providing information security, confirms the above conclusion. A systematic study of the problems of the information security showed that the methods and features of using information and communication technologies, including latent ones, for hostile and unlawful purposes, have an inextricable triad of information security threats of a military-political, criminal and terrorist nature. At the same time, the military-political component plays a priority role, including because it includes information and psychological security.

It is the population that is capable of systematic and critical analysis of situations, owning the most advanced tools of information and communication technologies, has every chance to become a kind of “support group” for the diplomacy of its country. This is especially true of public diplomacy, in which a variety of public associations and organizations, as well as ordinary citizens, can participate. This strategy could play a very positive role in the formation of a true information society, where each participant is involved in interaction with other participants, levels and areas of activity. It is information-educated citizens in the near future that will be able to become

partners with government agencies in solving a wide range of issues, integrate into the digital economy being created, participate in network, public and electronic diplomacy and, ultimately, form an information society and a knowledge society.

REFERENCE

- 1 Measuring the Information Society Report. 2018 // International Telecommunication Union (ITU). Geneva: ITU, 2018. Volume 1. P. iii // URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2018/MISR-2018-Vol-1-E.pdf>
- 2 Иудин А.А., Рюмин А.М., Шпилев Д.А. Информационная война в Интернет: западные обыватели. Нижний Новгород: НИСОЦ, 2017. С. 7.
- 3 *Панарин И.Н.* Информационная война и геополитика. М.: Поколение, 2016. С. 6.
- 4 *Пригожин И.Р.* Сетевое общество // Социум. 2008. №1. С. 5.
- 5 The Global Information Technology Report 2016 // The World Economic Forum // URL: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/GITR_2016_full%20report_final.pdf
- 6 Anderson, R., Barton, C., Boehme, R., Clayton, R., van Eeten, M. J. G., Levi, M., Moore, T. & Savage, S. (2012). Measuring the cost of cybercrime. URL: http://weis2012.econinfosec.org/papers/Anderson_WEIS2012.pdf, p.32-33 (accessed: 13.12.2016).

UDC 327.1

Ikhlas Sayed

«6M020200- International Relations»

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: sayed.j.i96@gmail.com

«RUSSIA'S VIEW TO THE MISSION IN AFGHANISTAN AND PRESENCE OF NATO IN THE REGION»

Abstract: A country's foreign policy, also called foreign relations policy, consists of self-interest strategies chosen by a state to protect its national interests and achieve goals within its international relations. Approaches are of strategic importance for interaction with other countries. The study of such strategies is called foreign policy analysis. Recently, the deepening level of global and transnational activities will also require States to engage with non-state actors. Percentage interaction is assessed and monitored to maximize the benefits of multilateral international cooperation. Since

national interests are paramount, foreign policies are developed by the government at a high level of decision-making.

Recognition of national interests can occur as a result of peaceful cooperation with other countries or as a result of their activities. Usually the creation of a foreign police force is the work of the head of government and the Minister of foreign Affairs (or equivalent). In some countries, the legislature also has significant implications. Officials of different countries have different rates of change and volumes of intentions, which can be influenced by factors that change the perceived interests of the nation or even affect the stability of the country itself. The foreign policy of one country can have a beneficial and lasting impact on many other countries and on the course of international relations in General.

As a Muslim country, Afghanistan intends to become a member of a family of pluralistic democracies; and a bridge between the Islamic world and the West, pursuing a multilateral, cooperative and self-confident legal policy.

Keywords: Afghanistan, NATO, threats, mission.

Ихлас Сайед

Магистрант

«6M020200- Международные Отношения»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: sayed.j.i96@gmail.com

«ВЗГЛЯД РОССИИ НА МИССИЮ В АФГАНИСТАНЕ И ПРИСУТСТВИЕ НАТО В РЕГИОНЕ»

Аннотация: Внешняя политика страны, также называемая политикой внешних отношений, состоит из стратегий собственных интересов, выбранных государством для защиты своих национальных интересов и достижения целей в рамках своей международной отношений. Подходы имеют стратегическое значение для взаимодействия с другими странами. Изучение таких стратегий называется анализом внешней политики. В последнее время из-за углубляющегося уровня глобальной и транснациональной деятельности государствам также придется взаимодействовать с негосударственными субъектами. Процентное взаимодействие оценивается и контролируется в целях максимизации выгод многостороннего международного сотрудничества. Поскольку национальные интересы имеют первостепенное значение, иностранные политики разрабатываются правительством на высоком уровне принятия решений.

Признание национальных интересов может произойти в результате мирного сотрудничества с другими странами или в результате их деятельности. Обычно создание иностранной полиции - это работа главы правительства и министра

иностранных дел (или эквивалент). В некоторых странах законодательный орган также имеет значительные последствия. Официальные лица разных стран имеют различные темпы изменений и объемы намерений, на которые могут повлиять факторы, которые меняют воспринимаемые интересы нации или даже влияют на стабильность самой страны. Внешняя политика одной страны может оказать благоприятное и продолжительное воздействие на многие другие страны и на курс международных отношений в целом.

Как мусульманская страна, Афганистан намерен стать членом семьи плюралистических демократий; и мост между Исламским миром и Западом, преследуя многостороннюю, кооперативную и уверенную в себе правовую политику.

Ключевые слова: Афганистан, НАТО, угрозы, миссия.

Russia's current and foreseeable policy towards Afghanistan is multi-vectored, complex and shows, at times, signs of incoherence. Russia views developments in Afghanistan as a strategic challenge and is expressing growing concern over the prospects for stability in the country after the withdrawal of ISAF forces by the end of 2014. Russian decision-makers fear that a security vacuum emerging after the withdrawal could destabilize Central Asia and have a negative impact on Russia itself. At the same time, Moscow is concerned with Western military presence in the region, which it regards as interference in its neighborhood. At tactical level, Russia also sees the situation in Afghanistan as an opportunity to secure its interests both regionally (consolidating its influence in Central Asia) and more widely (in terms of its relations with NATO) [1].

Moscow's strategic priority: Russia's main goals in Afghanistan are stabilizing the situation domestically and limiting threats which may emerge from the country. Moscow has shown a pragmatic approach in accomplishing these, as illustrated by its support to former enemy Ahmad Shah Massoud during the war the Northern Alliance fought against the Taliban before 2001. After the fall of the Taliban regime, Russia tried to establish good working relations with the Karzai administration as well as knit Afghanistan into various regional frameworks – through heads of states meetings involving Russia, Afghanistan, Pakistan and Tajikistan as well as, more recently and in cooperation with China, through the Shanghai Cooperation Organisation (where Afghanistan has observer status since 2012). Having already collaborated with India on supporting the Northern Alliance during the 1990s civil war, Russia is apparently attempting to develop cooperation on Afghanistan with both India and China – as proved by a trilateral high-level security meeting held in Beijing on 16 January.

There are several threats to Russia originating from Afghanistan, with drug trafficking being the most tangible one. Russian decision-makers highlight illegal drug abuse in Russia as one of the main problems with which the country is confronted – hence the importance of drug trafficking in shaping Moscow's policy towards Afghanistan, the world's largest opiate producer. Russia's Federal Drug Control Service is actively involved in combating drug production in Afghanistan, *inter alia* through joint operations with Afghan counterparts. Such cooperation is part of wider

multilateral efforts. Although these also involve the American Drug Enforcement Administration, Russia has severely criticised the US for its lack of commitment to eradicate poppy plantations [2].

Another threat highlighted by Moscow, though only a potential one, is the possible spillover of violence from Afghanistan to Central Asia. According to top Russian officials – e.g. Secretary-General of the Collective Security Treaty Organization (CSTO) Nikolay Bordyuzha or Special Presidential Representative to Afghanistan Zamir Kabulov – the deterioration of the security situation in Afghanistan could create opportunities for radical Islamic organisations currently active there (such as the Islamic Movement of Uzbekistan) to attempt incursions into Central Asia after 2014, thus destabilizing the region and threatening Russian interests.

Apart from these threats, the ongoing conflict situation in Afghanistan has also presented economic opportunities for Moscow. Russia is part of NATO's supply chain – the Northern Distribution Network – and Russian air carriers are involved in other logistical endeavours (for example, NATO's Strategic Airlift Interim Solution), which allows Moscow to extract financial benefits from Western engagement in Afghanistan. Russian companies are also active in trade with Kabul – the annual trade turnover reached almost 1 billion USD in 2012. Besides exporting oil, petrol and weapons (although some arms deals were blocked by Washington, which was funding Kabul's acquisitions), Russian businesses are engaged in military equipment maintenance as well as subcontracting infrastructural projects [3].

Internal political developments in Afghanistan are not high on Russia's foreign policy agenda. Provided that the electoral process itself does not undermine the existing fragile stability, Moscow is not concerned about the outcome of the Afghan presidential election scheduled for April. Regardless of who might be in power in Kabul, the future Afghan administration is likely to pursue the current policy on Russia, which is mainly focused on enhancing bilateral economic ties. Similarly, Russia's view on reconciliation with the Taliban does not differ significantly from that of the Afghan government and ISAF. Consequently, Moscow supports any potential settlement with the Taliban on the condition that it be an internal Afghan decision based on a constitutional framework, and that the Taliban disarm, cut off all ties with and cease endorsement of international terrorism (i.e. not only al-Qaeda, but also Islamic insurgents in the Caucasus). It is also worth noting that, despite a difficult common history, Afghan elites mostly view Russia favourably, especially in regard to business cooperation. Moscow's strategic dichotomy

Yet Russia's overall approach is still mainly determined by issues surrounding foreign military presence there rather than its bilateral relations with Kabul. Russia simultaneously calls for US withdrawal from the region and fears its consequences. This strategic schizophrenia can be explained by the fact that, while Russia does see US presence there through the Cold War lenses of geopolitical rivalry, it also acknowledges America's role in stabilising the region. Moscow does not seem to have decided which of these factors is more important – hence its lack of a coherent strategy [4].

Initially Russia was very supportive of US efforts in Afghanistan, separating this issue from others in its relations with Washington (for example Russia allowed the US to use of its airspace to transport troops and weapons to and from Kabul). Firstly, a stable Afghanistan lies in Russia's interest. Secondly, the US' heavy involvement there was viewed by Moscow as giving Russia more leverage in other theatres worldwide. From the very beginning, however, Russia also perceived US and NATO military presence in post-Soviet Central Asia – essential to the success of ISAF – as Western interference in its vicinity and has actively advocated for the termination of the US presence (which would severely limit ISAF capabilities) [5].

A strategic dichotomy can also be observed in Moscow's contradictory stance on the withdrawal of the ISAF forces by late 2014 and the possible signature of the Bilateral Security Agreement (BSA) between Kabul and Washington (which would allow for US military presence in Afghanistan beyond 2014). Russia fears the potential negative consequences of the ISAF withdrawal for Central Asia but welcomed the closure of the US Manas Transit Centre in Kyrgyzstan (scheduled for July 2014). In the same vein, while Russian foreign minister Sergey Lavrov calls on the international community and NATO not to abandon Afghanistan, as it may have grave repercussions for the region, presidential envoy Kabulov claims that the BSA would lead to a permanent US military presence in Afghanistan and expresses concerns over such prospect.

While Russian decision-makers often voice their fears of a deterioration in the security situation in Afghanistan, their legitimate concerns may be intentionally exaggerated in order to exploit the Afghan factor to secure Russia's interests elsewhere. At regional level, this would mean pushing the Central Asian states closer to Russia. CSTO Secretary-General Bordiuzha has appealed repeatedly for closer cooperation within the Russia-dominated alliance. As a part of this, Russia would like to see its border troops again manning Tajikistan's border with Afghanistan - an idea so far opposed by the authorities in Dushanbe.

On a wider scale, such actions may be aimed at further strengthening Russia's international position, for example through suggesting direct NATO-CSTO cooperation (so far NATO cooperates with CSTO member states directly and bilaterally, bypassing the organisation). Such cooperation on Afghanistan was proposed in 2010 by Russian envoy to NATO Dmitriy Rogozin and has since been repeatedly floated by other high-ranking Russian officials, including Bordiuzha and Lavrov [6].

REFERENCE

1. Author. Arthur Dunn <http://www.eurodialogue.eu/nato/NATO-in-Central-Asia> (дата обращения: 01.10.2019)
2. Author. Arthur Dunn <http://www.eurodialogue.eu/nato/NATO-in-Central-Asia> (дата обращения: 15.10.2019)
3. London Conference on Afghanistan, 31st of January 2006. President's speech

4. The Afghan Foreign Minister at the Second Ministerial Meeting of Central Asia Plus Japan Dialogue 6th of June, Tokyo
5. Official site of Ministry of Foreign affairs <http://mfa.gov.af/en/page/3883> (дата обращения: 10.10.2019)
6. "Pakistan's anti terror efforts lauded. - Free Online Library". Thefreelibrary. com. Retrieved 2012-12-18.

UDC 327.324

Tangbolat A.,
«6M050500- Regional Studies»
Ablaikhan
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: akniet.tanbolat@mail.ru

«MULTICULTURALISM EXPERIENCE IN THE UK AND COMPARISON OF ITS PRACTICAL APPLICATION IN KAZAKHSTAN»

Abstract: The article considers the policy of multiculturalism as a concept characteristic of economically developed countries of the West. The term “multiculturalism” is analyzed from various points of view of both domestic and foreign researchers. The author pays special attention to the integration of this concept into the UK migration policy. The article discusses some aspects of interethnic integration and the features of nation building in Kazakhstan. The focus of the study is discussions on the principles of state ethno politics, multiculturalism. The article compares the experiences of multiculturalism in Kazakhstan and the UK at the present stage.

Keywords: The UK, Kazakhstan, multiculturalism, integration, assimilation, migration.

Танболат А.,
Магистрант
«6M050500- Регионоведение»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: akniet.tanbolat@mail.ru

"ОПЫТ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И СРАВНЕНИЕ ЕГО ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ»

Аннотация: В статье рассматривается политика мультикультурализма как концептуальная характеристика экономически развитых стран Запада. Термин «мультикультурализм» анализируется с разных точек зрения как отечественных,

так и зарубежных исследователей. Автор уделяет особое внимание интеграции этой концепции в миграционную политику Великобритании. В статье рассматриваются некоторые аспекты межэтнической интеграции и особенности национального строительства в Казахстане. Основное внимание в исследовании уделяется обсуждению принципов государственной этнополитики, мультикультурализма. В статье сравнивается опыт мультикультурализма в Казахстане и Великобритании на современном этапе.

Ключевые слова: Великобритания, Казахстан, мультикультурализм, интеграция, ассимиляция, миграция.

Introduction. This article describes the policy of multiculturalism on the example of the UK. The choice of the country was not accidental, as the British policy of multiculturalism always implied the full recognition by the state of the numerous communities coexisting within the national community, officially called ethnic minorities. They always had the full right to live in their own circle, to preserve the cultural heritage, national traits, familiar customs and family ties, and also could defend their rights at the national level. And in Kazakhstani literature, the topic of multiculturalism has repeatedly become the subject of discussion, most often in connection with discussions on problems of nation-building, state ethnic and linguistic policies. Note that in government documents the term “multiculturalism” is not used. Instead, when discussing ethno political issues, experts operate on such concepts as the policy of maintaining an interethnic peace and other similar ones. At the same time, high-ranking government leaders periodically refer to the success of multiculturalism in Kazakhstan.

Goals and objectives of the study: To find out key factors of success and failure of the UK’s multiculturalism policy and compare it with Kazakhstani experience.

Research methods: According to the research, in order to characterize the historical aspects of multiculturalism, a historical and descriptive methods were used, with the help of which the main events that took place in the UK and Kazakhstan. The methods of theoretical analysis of the literature on the studied problem, synthesis, comparison and generalization were used. When comparing different points of view on the problem of multiculturalism, the historical method was used. To analyze trends, identify problems and prospects of multiculturalism in the UK, the methods of SWOT analysis, observation, as well as the method of situational analysis were used.

In Europe, initially an assimilation model prevailed; gradually the countries of Western Europe abandon the assimilationist paradigm, pursuing a policy of cultural pluralism, calling it "multiculturalism"[1]. Multiculturalism emerged as the official state policy of Europe in the 80s of the last century. The import of multiculturalism into Europe was associated with the idea of positive discrimination, which implies the provision of various benefits and privileges to minorities in order to equalize their opportunities with those of the majority. In Western European countries, multicultural discourse at first it was perceived as a product of intellectual import. Since in Europe there has historically been no repressive practice towards minorities, the cultural diversity in these countries for a long time did not receive public articulation at all. In

some cases it was believed that migrants intend to culturally assimilate into the political community (model of France). In other cases, the problem of migrants were not included in the national community, since it was assumed that migrants were guests who came to work and were to return to their homeland (German model). The third option involved the formation of a postcolonial society (UK model) [2]. Particular attention in this case deserves the category of partnership, the implementation of which is aimed at attracting representatives of ethnic circles to full-fledged activities within the framework of British society. Today in the UK there are a huge number of immigrants from Africa and the Middle East, who, in turn, are both legal and illegal migrants. Most immigrants practice Islam. Now the total number of Muslims in the UK is approximately two million people, which is 3-4% of the total population [3]. The reason for this development in the UK is a steadily declining birth rate among the native British. Grouping around mosques, which currently number about a thousand, Muslims began to emphasize not only their cultural identity, manifested in external signs, but also the desire for greater autonomy from the authorities. This was facilitated by the formation of the community elite. In 1987, the demands of Muslim communities began to concern the political sphere, and in the elections of 1987 and 1988, Islamic associations for the first time signed the election booklet "Muslim voice", which they called the "charter of Muslim demands" [4]. To participate in the elections, Muslims created the Islamic Party of Britain. Its representatives could not get into parliament, since the electoral system of England is of a majority nature. However, at the local level, they were able to achieve significant activity, and at present a significant number of municipal advisers and administration workers responsible for interracial relations come from various committees and organizations created at mosques [5]. Stormy public debate about the insolvency and utopianism of multiculturalism policies reinforced official statements by political leaders in Germany, France and the UK with headlines "Failure of multiculturalism" (German Chancellor, French President, and British Prime Minister) [6]. All of them used the word "failure", evaluating multiculturalism exclusively as a special political strategy that is, talking about the erroneous principle of organizing the interaction of different ethnic, racial and religious communities, incorrectly chosen by statesmen. In fact, the three European politicians spoke only about the multicultural disintegration of their countries.

About multiculturalism in Kazakhstan there are also different views of experts. The practice of state nation-building and the formation of a model of Kazakhstan's identity went through a stage of wide discussion, part of which was issues of multiculturalism. The positions and discussions of Kazakhstani experts were built in the context of changes in international approaches to politics and the principles of multiculturalism [7]. The subject of this study is the Kazakhstan model of interethnic integration and the features of state nation-building in Kazakhstan. After Kazakhstan gained sovereignty and independence, the multi-ethnic and multi-confessional nature of Kazakhstani society was regarded by the international expert community as risks and sources of potential conflicts. However, a well-thought-out policy in the field of interethnic relations, developed over a quarter of a century, allowed the power structures of Kazakhstan to maintain political stability and a spirit of unity in a

multinational Kazakhstani society. Modern Kazakhstan is an example of a multi-ethnic society with a variety of cultures, religions and languages; therefore, the leading state policy is to maintain civil peace and interethnic harmony. Every year, Kazakhstanis celebrate a national holiday filled with special meaning - the Day of Unity of the People of Kazakhstan. Purposeful state policy contributed to the creation of a special Kazakhstani model of interethnic integration and civic harmony, which political scientists often call a unique platform for intercultural and interfaith dialogue. Over the years of independence, Kazakhstan has developed the foundations of legislative and regulatory regulation of interethnic and interfaith relations, which form the necessary conditions for achieving internal political stability and civil harmony in a multi-ethnic society. Despite the support of the ideas of multiculturalism in the Kazakhstani expert "mainstream", among supporters of the national-patriotic point of view, the attitude towards it is more than skeptical. Some authors see it as a threat to the program for promoting Kazakh culture and language; others see a potential danger in spreading exaggerated expectations among national minorities regarding their languages and status [8].

Conclusion: To sum up, the idea of multiculturalism presupposes cultural pluralism, which means that states must ensure that all ethnic groups and cultures are equally equal. States that are experiencing a demographic crisis, which include the EU countries and Kazakhstan, have long had a dilemma about the need for migration. On the one hand, there are dangers of socio-political consequences, on the other hand, the possibility of demographic replenishment of the population and economic development of the country. Therefore, the problem of balancing the maximization of benefits and minimizing the risks of migration remains the main difficult issue of our time. The experience of the EU multiculturalism policy, faced with labor shortages and, as a result, forced to attract migrants, allows Kazakhstan to comprehend what is happening and avoid mistakes in the implementation of migration policy. The development of post-Soviet Kazakhstan speaks in favor of the chosen strategy in the field of ethno politics, which allows the state to cope quite successfully with the role of the regulator of interethnic relations and maintain civil peace. The Kazakhstani model of ethno politics, in our opinion, takes into account the basic principles of multiculturalism, but does not follow its excessively liberal interpretations, as they do not meet the conditions of our country. Kazakhstan has developed its own model for regulating interethnic relations, reflecting the historical specifics of a country.

REFERENCE:

- 1 Кукатас Ч. Теоретические основы мультикультурализма // Официальный сайт Информационный канал новостей политики. URL: <http://polit.ru/article/2007/05/27/multiculturalism/> (дата обращения: 01.10.2019)
- 2 Кондратьева Н.Б. Миграция в Европе: реалии и вызовы. По материалам международной конференции «Миграционные проблемы в Европе и пути их решения» // Современная Европа. 2015. №1

- 3 Taylor Ch. Multiculturalism and the «Politics of Recognition». Princeton, Princeton University, 1992.
- 4 Fukuyama F. Identity and migration // «Prospect». URL: <http://www.prospectmagazine.co.uk/features/identity-migrationmulticulturalism-francis-fukuyama> (дата обращения: 25.09.2019)
- 5 Меркель А. Выступление на конференции молодежной организации Христианско-демократической партии в Потсдаме, 2010 год // Официальный сайт BBC. URL: http://www.bbc.co.uk/russian/international/PolitBook-2015-2-2010/10/101016_merkel_multiculturalism_failed.shtml (дата обращения: 30.09.2019)
- 6 Кэмерон Д. Выступление на 47-й Мюнхенской конференции по безопасности 2011 год // Официальный сайт BBC. URL: http://www.bbc.co.uk/russian/uk/2011/02/110205_cameron_multiculturalism_failed.shtml (дата обращения: 24.09.2019).
- 7 Якушева Ю.В. (2015) Динамика межэтнических отношений в Республике Казахстан (1991-2010 гг.): диссертация на соискание кандидата исторических наук. – М. URL: <http://www.iri.org/resource/iri-releases-survey-kazakhstan-public-opinion>
- 8 Масимов К. (2011) Мультикультурализм живет в Казахстане // http://www.inform.kz/en/mul-tikul-turalizm-zhivet-v-kazahstane-schitaet-prem-er-ministr-rk_a2372108

УДК 568

Ташев Ф. М.,

Старший преподаватель кафедры
«Международного публичного права и
государственно правовых дисциплин»

Университета мировой экономики и дипломатии
Ташкент, Узбекистан

Email: farruxtoshev@gmail.com

Тел: +998(91) 644-03-45

Гиёсов Абу Толиб Баходиржон угли,

Студент факультета «Международное право»
Университета мировой экономики и дипломатии
Ташкент, Узбекистан

УЗБЕКИСТАН И ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные проблемы системы образования в глобальном масштабе и успехи, достигнутые на пути решения данных проблем. Большое внимание уделяется улучшению качества школьного и дошкольного образования.

Ключевые слова: Узбекистан, ООН, Декларация тысячелетия, «Образование для всех», ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, «Поколение без границ», Стратегия «Молодёжь-2030».

Tashev Farrukh Muzaffarovich,
Senior Lecturer, Department of International Public
Law and State Law Disciplines,
University of World Economy and Diplomacy
Tashkent, Uzbekistan
Email: farruxtoshev@gmail.com
Tel: +998 (91) 644-03-45

Giyosov Abu Tolib Bahodirjon ugli
Student of the International Law faculty of the
University of World Economy and Diplomacy
Tashkent, Uzbekistan

UZBEKISTAN AND THE UNITED NATIONS: EDUCATION PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract: In this article are considered the main problems of the education system on a global scale and the successes achieved in solving these problems. Much attention is paid to improving the quality of school and preschool education.

Keywords: Uzbekistan, UN, Millennium declaration, «Education for all», YUNESCO, YUNICEF, A generation without borders, «Youth 2030» strategy.

В современном многополярном мире проблемой образования в глобальном масштабе является то, что по данным ООН на начало XXI века четверть миллиарда детей в возрасте до 14 лет и младше вынуждены были работать для того, чтобы выжить, более 130 миллионов детей начального школьного возраста не посещали школу, из которых 60% девочки. Одной из целей ООН является решение проблем начального образования особенно среди для девочек. В этом плане ООН призывает государства одобрить такие цели, как заметное уменьшение разрыва между мальчиками и девочками в плане начального и среднего образования и обеспечения того, чтобы все дети были охвачены полным курсом начального образования[1, с. 22-23].

Решения, принятые ООН по вопросам образования отмечают решающую роль формального и неформального образования, как это зафиксировано в «Декларации тысячелетия»[2]. В частности, это касается, вопросов базового и профессионально-технического обучения, искоренения неграмотности, стремления расширять сети среднего и высшего образования, профессионально-технической подготовки, особенно среди девочек и женщин, формирования людских ресурсов и инфраструктуры и расширения возможности бедных слоев

населения, живущих в условиях нищеты. В этой связи, страны, подтвердили важность осуществления «Дакарских рамок действий»[3], принятых в 2000 г. на Всемирном форуме по образованию, которые признают важное значение стратегии искоренения нищеты. Прежде всего, это касается проблем с крайней нищетой, реализуемой в рамках ЮНЕСКО в поддержку программы «Образование для всех» в качестве инструмента достижения закрепленной в «Декларации тысячелетия» цели добиться всеобщего охвата начальным образованием. Страны также обязались поддерживать усилия развивающихся стран в деле реализации программ «Образование для всех», в том числе путем направления ресурсов по каналам инициативы Всемирного банка по ускоренному достижению образования для всех[4]. Узбекистан также подписал «Дакарский рамочный план действий», принятый в 2000 г., а в 2003 г. разработал Национальный план действий «Образование для всех». В дальнейшем Генеральная Ассамблея ООН 18 января 2002 г. на 56-й сессии провозгласила Десятилетием грамотности 2003-2012 годы.

Далее в Докладе Целей Развития Тысячелетия (далее - ЦРТ) за 2012 г. в области повышения образования отмечалось более половины всех детей, не посещающих школу, живут в странах Африки к югу от Сахары. Всего 53% девочек в мире не посещают начальную школу, более 120 миллионов молодых людей в мире неграмотны[5, с. 29].

Генеральный секретарь ООН Антониу Гутерриш, президент Руанды Поль Кагаме, президент Группы Всемирного банка Джим Ён Ким, Высокий представитель Европейского союза по иностранным делам и политике безопасности госпожа Федерика Могерини, Директор-исполнитель ЮНИСЕФ Генриетта Фор, посланник Генерального секретаря Организации Объединенных Наций по делам молодежи Джаятма Викрамаяке, генеральный директор компании Unilever Пол Полман, посол Доброй воли ЮНИСЕФ Лилли Сингх и всемирно известная поп-группа BTS входят в число мировых лидеров и ведущих представителей деловых кругов, работников образования и молодежи, занимавшихся разработкой инициативы «Поколение без границ», которые приняли участие в мероприятии высокого уровня 24 сентября 2019 года в Центральных учреждениях ООН в Нью-Йорке с целью объявить о создании партнерства.

Если в срочном порядке не направить средства на цели образования и профессионального обучения, подростки и молодежь всего мира, численность которых стремительно возрастает и к 2030 году достигнет 2 миллиардов человек, как и прежде, не будут обладать необходимой подготовкой и квалификацией для участия в будущей трудовой деятельности. Кроме того, учитывая, что свыше 200 миллионов девочек и мальчиков среднего и старшего школьного возраста в настоящее время не посещают школу, молодежь - особенно юноши и девушки, находящиеся в наиболее неблагоприятных условиях, - не будет участвовать в достижении справедливого прогресса и может столкнуться с еще большими лишениями и дискриминацией в будущем.

Инициатива «Поколение без границ», являющаяся частью разработанной Генеральным секретарем ООН стратегии «Молодежь-2030», дополнит и расширит существующие программы поддержки подростков и молодежи. Платформа для организации партнерства предусматривает акцент в трех основных областях: образование в среднем и старшем школьном возрасте; навыки, необходимые для обучения, трудоустройства и получения достойной работы; и расширение прав и возможностей.

В рамках мероприятия «Вызов для молодежи», которое в 2019 году проводится в 16 странах мира, где юношам и девушкам предлагается участвовать в разработке решений, способствующих реализации трех основных компонентов инициативы «Поколение без границ». «Все наши надежды на лучший мир связаны с молодежью, - заявил Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций Антониу Гутерриш. - Нынешнее поколение молодежи мира - 1,8 миллиарда человек - является самым многочисленным за всю историю. Обеспечить устойчивое развитие, права человека, мир и безопасность можно только в случае предоставления этим юношам и девушкам возможности выступить в роли лидеров и полностью раскрыть свой потенциал»[6].

В Узбекистане в плане вышесказанного поэтапно осуществляются вопросы реформированию в сфере образования на основе Конституции Республики Узбекистан, Закона Республики Узбекистан «Об образовании» (1997 г.), Национальной Программы по подготовке кадров (1997 г.), Национального плана действий «Образование для всех» (2003 г.), Национальной Программы действий по обеспечению благополучия детей Узбекистана (2007 г.) и других нормативно-правовых документов.

Так, в сфере дошкольного образования за последние годы увеличилось число традиционных дошкольных учреждений и охват детей соответствующей возрастной группы.

В сфере общего среднего образования число детей в возрасте 7-13 лет, охваченных данным видом образования, составляет почти 100%. С методической точки зрения в развитии общего среднего образования внедряются и совершенствуются новые Государственные образовательные стандарты, учебно-методическая база, новое поколение учебников для всех школ, не зависимо от языка обучения. В Узбекистане обучение ведется на семи языках: узбекском, каракалпакском, русском, казахском, киргизском, туркменском, таджикском.

В сфере среднего специального, профессионального образования в соответствии с национальной Программой по подготовке кадров создана сеть принципиально новых типов профессиональных средних учебных заведений.

В сфере внешкольного образования и более эффективной организации досуга учащихся, содействия их дополнительному образованию в махаллях работают педагоги-организаторы, ведущие совместно с махаллинскими комитетами внешкольную работу с подростками по месту их жительства.

Приоритетными направлениями и мерами по развитию системы образования являются:

В дошкольном образовании:

увеличение охвата детей в государственных ДООУ за счет специальных мер поддержки семей с детьми дошкольного возраста;

повышение охвата детей сетью учреждений с нетрадиционными формами дошкольного образования;

расширение сети комплексов «детский сад-школа», надомных и негосударственных детских садов, а также различных групп с краткосрочным пребыванием детей;

повышение профессионального уровня педагогических кадров через совершенствование системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации;

продолжение реализации Комплексной программы «Дети третьего тысячелетия» по развитию и подготовке детей к школе, улучшение уровня научно-методического обеспечения учебно-воспитательного процесса ДООУ;

подготовка комплекса мер по организации производства дидактических материалов и игрушек, формирующих первичные трудовые навыки, логику и обеспечивающих потребности и интересы детей.

В общем среднем образовании основные приоритеты дальнейшего реформирования были определены в принятой Государственной общенациональной Программе развития школьного образования на 2004-2009 гг. и в последующие годы, которые сводятся к:

укреплению и развитию материально-технической базы;

оснащению школ современным учебным и лабораторным оборудованием, компьютерной техникой, учебниками и учебно-методическими материалами;

совершенствованию учебных стандартов и программ;

обеспечению общеобразовательных школ, в первую очередь, в сельской местности, квалифицированными педагогическими кадрами и усиление стимулирования их труда;

развитию спорта в общеобразовательных школах и укрепление их спортивной базы.

Основными источниками финансирования наряду с бюджетными средствами, являются собственные средства предприятий и организаций, спонсорские средства, иностранные кредиты и гранты. Для аккумуляции средств и их целевого использования создан специальный внебюджетный фонд школьного образования.

В финансировании образования приоритетной задачей является обеспечение эффективного и целевого использования финансовых ресурсов. Наиболее приемлемым с точки зрения более эффективного использования финансовых ресурсов, улучшения качества образования и сохранения социальной справедливости является финансирование на основе среднедушевых (на 1 учащегося) нормативов. Именно такой подход обеспечивает заинтересованность руководителей общеобразовательных учреждений в увеличении контингента учащихся.

Во внешкольном образовании:

укрепление материально-технической базы внешкольного образования и расширение сети внешкольных учреждений;

интеграция общего среднего и внешкольного образования на основе создания региональных комплексов «школа + внешкольное учреждение» и разработки нормативно-правовой базы, обеспечивающей функционирование таких комплексов;

улучшение кадрового обеспечения и профессиональной подготовленности работников внешкольных учреждений, их материального стимулирования;

усиление роли семьи и махалли в воспитании здорового поколения[7].

Для Узбекистана характерно то, что уровень грамотности и доля учащихся в системе среднего и профессионального образования сопоставима с экономически развитыми странами[8, с. 6]. "Всеобщий доступ к начальному образованию в Узбекистане уже достигнут. Проблема достижения гендерного равноправия в системе начального и среднего образования по обязательствам ЦРТ в Узбекистане выполнены. Так, по данным на 2009 г., 45% обучающихся в вузах республики составляют девушки, в то время как данный показатель за 2000 г. был равен 35%.

С целью достижения принятых обязательств в Узбекистане проводится последовательная работа по активизации роли женщин в общественно-политической и социально-экономической жизни общества. Республика Узбекистан ратифицировала Конвенцию ООН «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин», Конвенции Международной организации труда «Об охране материнства» и «О дискриминации в области труда и занятий» и др.

В Узбекистане имеется практически 100-процентный охват образованием детей в возрасте от 7 до 15 лет. Ежегодные расходы на образование составляют 10-12% от ВВП в то время, как в мировой практике этот показатель не превышает 3-5%[9]. В стране успешно реализована уникальная по своей сути и содержанию Национальная программа по подготовке кадров и приняты специальные меры, направленные на кардинальное и системное повышение качества образовательных процессов. Успешные реформы в сфере образовательного процесса полностью подтверждает выполнение Узбекистаном целей ООН в области повышения качества образования в начальных и средних школах.

Начиная с 2016 года перед Узбекистаном поставлены новые задачи, под руководством Президента Ш.М. Мирзиёева осуществляются глубокие реформы во всех сферах жизни общества, в том числе и в сфере системы образования. Первоначально важным событием в данной сфере стало Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан «Об утверждении положения о Министерстве дошкольного образования Республики Узбекистан и Устава Института переподготовки и повышения квалификации руководителей и специалистов дошкольных образовательных учреждений»[10].

Ярким примером достойного внимания стал также Указ Президента Республики Узбекистан «Об утверждении Концепции развития системы народного образования Республики Узбекистан до 2030 года»[11].

Согласно данному указу, в первую очередь будет полностью пересмотрена система подготовки преподавателей и повышено качество пособий. Ученикам разрешат использовать зарубежные пособия как дополнительный или альтернативный материал.

Значительно изменится и расписание занятий - предметов станет меньше, а оставшиеся будут разделены на "обязательные" и "по выбору" Такой подход позволит ученикам заниматься с учетом их интересов и потребностей. На выходе выпускники будут иметь образование, соответствующее международным стандартам и запросам общества.

Важное место в системе образования займут информационные технологии. Учебники переведут в электронный формат, а в библиотеках появятся QR-коды для загрузки книг на мобильные устройства. Чтобы цифровизация образования была безопасной и не нарушала учебный процесс, все школы будут объединены в единую сеть и иметь доступ только к разрешенным сайтам, а для контроля посещаемости внедрят биометрическую систему (ID-карта, NFC-метка и другие).

Преобразования также улучшат жизнь детей с ограниченными возможностями. Школы и вузы оснастят пандусами, поручнями и подъемными устройствами, а также оборудованием для обучения различным профессиям и специальной литературой. Кроме того, в образовательных учреждениях внедрят программы по предотвращению насилия среди учащихся на основе передового опыта развитых стран.

Основная цель - коренное повышение эффективности проводимых реформ, создание условий для обеспечения всестороннего и ускоренного развития государства и общества, модернизации страны и либерализация всех сфер жизни.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Хакимов Р.Т. Узбекистан и цели развития тысячелетия. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2013. - С. 22-23.
2. Декларация тысячелетия Организации Объединённых Наций // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml (Дата обращения: 20.10.2019)
3. Дакарские рамки действий. Образование для всех: выполнение наших коллективных обязательств <https://www.un.org/ru/events/literacy/dakar.htm> (Дата обращения: 20.10.2019)
4. Дакарские рамки действий. Образование для всех: выполнение наших коллективных обязательств <https://www.un.org/ru/events/literacy/dakar.htm> (Дата обращения: 20.10.2019)
5. Хакимов Р.Т. Узбекистан и цели развития тысячелетия. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2013. – С. 29.

6. ЮНИСЕФ в Европе и Центральной Азии // <https://www.unicef.org/eca> (Дата обращения: 21.10.2019)
7. Саидов А.Х. Третий и четвёртый доклад Республики Узбекистан по выполнению положений Конвенций о правах ребёнка. – Ташкент: Национальный центр Республики Узбекистан по правам человека, 2010. – С. 130-131.
8. Хакимов Р.Т. Узбекистан и цели развития тысячелетия. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2013. - С. 6.
9. Каримов И.А. Доклад на пленарном заседании саммита ООН «Цели развития тысячелетия». – Ташкент: Народное слово, 2010. – С. 6-7.
10. А.Н.Арипов «Об утверждении положения о Министерстве дошкольного образования Республики Узбекистан и Устава Института переподготовки и повышения квалификации руководителей и специалистов дошкольных образовательных учреждений» // <http://lex.uz/docs/3422093> (Дата обращения: 22.10.2019)
11. Ш.М.Мирзиёев Указ «Об утверждении Концепции развития системы народного образования Республики Узбекистан до 2030 года» // <http://lex.uz/docs/4312783> (Дата обращения: 22.10.2019)

UDC 341.4

Shoman E.

2nd year master student

«7M042-0420-02-International law»

Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: elshoman@gmail.com

Aralbayeva A.

Supervisor

candidate of juridical sciences,

senior lecturer of International

law Department of Ablaikhan

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

SOME ASPECTS OF THE APPLICATION OF ANTI-CORRUPTION LEGISLATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN ON THE EXAMPLE OF SINGAPORE

Abstract: this article discusses the current problems of the fight against corruption in the Republic of Kazakhstan and in the Republic of Singapore. The general experience of Singapore in the fight against corruption, achievements and successes will be examined. A brief analysis of the anti-corruption legislation of the Republic of

Kazakhstan and Singapore is carried out. At the same time, corruption is seen as a global problem for society.

Key words: counteraction against corruption; successful practice of fighting against corruption; Singapore model, meritocracy, anti-corruption policy.

Шоман Э.

Магистрант

«7М042-0420-02-Международное право»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: elshoman@gmail.com

Аралбаева А.

Руководитель

к.ю.н., ст.преподаватель

факультета экономики и право

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН НА ПРИМЕРЕ СИНГАПУРА

Аннотация: в данной статье рассматриваются актуальные проблемы борьбы с коррупцией в Республике Казахстан и в Республике Сингапур. Будет рассмотрена общий опыт Сингапура в борьбе с коррупцией, достижениях и успехах. Проводится краткий анализ антикоррупционного законодательства Республики Казахстан и Сингапура. В то же время коррупция рассматривается как глобальная проблема для общества.

Ключевые слова: противодействие коррупции; успешный опыт борьбы с коррупцией; модель Сингапура, меритократия, антикоррупционная политика.

Nowadays, the problem of corruption is extremely important and relevant in the political, economic and social life of the whole world. Corruption is characterized by transnationality and systemicity; it does not recognize national borders. It is ubiquitous, the scale of this phenomenon has reached the international level. Corruption has penetrated into all spheres of human activity: it distorts political and social life, aggravates poverty, and destroys everything in its path. Today, the concept of “corruption” is often mentioned in the headlines of magazine and newspaper articles of all publications in the world. All this emphasizes the relevance of the problem under consideration and necessitates the conduct of appropriate research to overcome this evil through the efforts of the international community with the involvement of the potential of national legal systems.

It is difficult to overestimate the danger that corruption poses to the state, society and each individual person individually. In a country plagued by corruption, the economy's efficiency is sharply reduced, poverty and social inequality are widening,

the gulf between society and the government is widening, politics is becoming the sphere of dividing national wealth, the moral foundations of society are being decomposed, and irreparable damage to the country's prestige at the international level.

Corruption demonstrates the complete indifference of state officials to public good, to the law and to the people. It is a merger of the monopoly of power, the unlimited powers of public servants in decision-making and the lack of strict legal accountability and accountability of officials.

Meanwhile, corruption goes beyond national boundaries and requires a global approach. Revenues from it after “laundering” are included in global and national financial flows, undermining state and international institutions of government and the economy. It threatens the rule of law, democracy and human rights, undermines the moral foundations of society, trust in government, the principles of public administration, equality and social justice, prevents competition, and impedes economic development. In a number of countries, it has become one of the main causes of the external and internal debt crisis.

For Kazakhstan, overcoming corruption is one of the main directions of state policy, the priority of which is clearly indicated by N.A.Nazarbayev. Corruption is the abuse of official position, political mandate or one's official duties with the aim of providing benefits to another person, committed upon the prompting of such another person, or by officials themselves on their own initiative and for the sake of gaining benefits for themselves or third parties, which leads or may lead to losses or other damage to society (in the case of performing state or political functions) or for an individual company (in the performance of the functions of an entrepreneur), giving a bribe kup.

The law of the Republic of Kazakhstan “On Combating Corruption” in 1998 were adopted in our state. But in 2015 a new law was adopted and the adoption on November 18, 2015 of the new Law of the Republic of Kazakhstan “On Combating Corruption” was crucial in shaping modern forms and methods of implementing anti-corruption policies. The most important innovations of this Law have become the focus on the application of preventive measures to combat corruption, as well as expanding the circle of subjects of anti-corruption, the introduction of new forms of anti-corruption (anti-corruption monitoring, analysis of corruption risks, the formation and observance of anti-corruption standards, the prevention and resolution of conflicts of interest, measures to combat corruption in entrepreneurship; the formation of an anti-corruption culture, the formation and publication of the National anti-corruption report), a clear distinction between corruption offenses.

According to the Law on Combating Corruption, the fight against corruption is carried out on the basis of:

- equalities of all before the law and the court;
- ensuring a clear legal regulation of the activities of state bodies, the legality and publicity of such activities, state and public control over it;
- improving the structure of the state apparatus, personnel work and the procedure for resolving issues affecting the rights and legitimate interests of individuals and legal entities;

- priority protection of the rights and legitimate interests of individuals and legal entities, as well as socio-economic, political, legal, organizational and managerial systems of the state;
- recognition of the permissibility of restrictions on the rights and freedoms of officials and other persons authorized to perform public functions, as well as persons equated to them, in accordance with paragraph 1 of Article 39 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan;
- providing the state with social and legal protection of civil servants;
- restoration of violated rights and legitimate interests of individuals and legal entities, elimination and prevention of the harmful consequences of corruption offenses;
- providing personal security and encouraging citizens who provide assistance in the fight against corruption offenses;
- protection by the state of the rights and legitimate interests of persons authorized to perform public functions and persons equated with them, the establishment of these persons wages (cash) and benefits that provide these individuals and their families with a decent standard of living;
- inadmissibility of delegation of authority to state regulation of entrepreneurial activity to individuals and legal entities engaged in such activities, as well as to control and supervise it;
- the implementation of operational investigative and other activities in order to identify, disclose, prevent and prevent crimes related to corruption, as well as to apply special financial control measures in the manner prescribed by law in order to prevent the legalization of illegally acquired funds and other property;
- establishment of a prohibition for persons, referred to in paragraphs 1, 2 and 3 of Article 3 of this Law, to engage in entrepreneurial activity, including the occupation of paid positions in the management bodies of economic entities, unless the occupation of such a position is provided for by statutory official duties ;
- providing public control and creating an atmosphere of intolerance in society of manifestations of corruption. [1].

The specific manifestations of corruption are infinitely diverse: from receiving bribes, protectionism to complex and veiled forms of participation of officials, their relatives and friends in various areas of business, and obtaining illegal income from the activities of business entities. The corruption of senior officials involved in lawmaking can manifest itself in the form of lobbying for the reward of certain laws, voting in a certain way, etc.

Despite this, some information on the extent of corruption in various countries can be obtained from some fairly authoritative sources. One of the main requirements for such information sources is their independent status.

In this context, the corruption level indicator in the world “Corruption Perception Index” (hereinafter - the CPI), compiled by the international rating organization Transparency International (hereinafter - TI), is one of the most authoritative assessment systems in the field of studying the prevalence of corruption. The

mentioned organization does not investigate specific manifestations of corruption. Its main task is to conduct independent research in this area. Based on the research in the field of management, decision-making, business transparency, TI calculates the corruption perception index, which reflects the perception of the situation with corruption in individual countries by businessmen and analysts, both foreign and representing the countries themselves.

The Corruption Perception Index (CPI) is a rating of 180 countries, each of which receives a specific score: 100 points correspond to the lowest level of corruption, 0 to the highest. In countries with a score below 50, corruption is considered high.

According to the authors of the study, corruption remains one of the main problems in many countries of the world, thereby weakening the system of democratic institutions. In 2018, more than two-thirds of the 180 countries surveyed scored less than 50 points.

These studies show that the governments of these countries cannot protect their citizens from corruption, whether it be abuses in the distribution of state resources, bribery of officials, unfair use of budget funds or decision-making without the knowledge of the public, the work of law enforcement agencies and the functioning of judicial systems. The main problem in the fight against corruption remains the issues of investigation and punishment of corruption crimes.

Transparency International notes that corruption remains a serious problem, primarily for poor and developing countries. According to 2018 data released by this organization, the most acute problem of corruption is in countries such as Somalia (10), Syria and South Sudan (13). The countries with the lowest level of corruption are traditionally Denmark (88), New Zealand (87), Finland, Sweden, Switzerland, Singapore (85). [2].

Singapore currently holds the leading positions in the world in the absence of corruption, economic freedom and development. Analyzing the global trends in corruption counteraction, I would like to consider the strategy of combating the phenomenon of corruption namely Singapore - as one of the leading countries in this context.

Singapore is a tough authoritarian country in which severe sanctions exist for any offense, let alone a crime. This is dictated by the history of Singapore, and its ethnic component, traditions, geographical Asian location and other factors.

Singapore passed to Japan in 1942 and was under its rule until the defeat in September 1945. Since 1959, Singapore has become a self-governing state within the British Empire. After the election, Lee Kuan Yew took over as prime minister. In 1963, as a result of the referendum, Singapore entered the Malayan Federation, and on August 7, 1965, was expelled from it and on August 9, 1965 it gained independence. From 1959 to 1990, during the reign of Lee Kuan Yew, Singapore, devoid of all natural resources (even receives water from Johor in Malaysia), was able to solve many internal problems and made a leap from a third world country to a highly developed country with a high standard of living.

By the time it gained independence, Singapore inherited an effective civil service from the British colonialists, although corruption remained a familiar phenomenon that permeated all sectors of society.

The anti-corruption law was not strong enough. Many corruption crimes were outside its scope. The executive bodies did not have the powers that would enable them to effectively carry out their functions. There was a system of unproductive legislation, almost all officials were somehow connected with corruption.

Civil servants had low wages, which inevitably resulted in the use of official position for personal purposes. The population had a low level of education and legal culture. Singaporean statesman, first prime minister of the Republic of Singapore, one of the founders of the Singaporean “economic miracle” Lee Kuan Yew said: “Singapore can only survive if ministers and senior officials are incorruptible and qualified. It is necessary to show Singaporeans the connection between hard work and the high reward for it. Only with this approach will people, foreigners and residents, begin to invest in Singapore; only then will Singaporeans work for self-realization and provide themselves and their children with a good education, instead of dreaming about connections and hoping for gifts from influential friends and relatives.” [3, c.124].

To date, the Singapore authorities have been able to create an effective anti-corruption mechanism that really works and gives results. Secrets of Singapore's anti-corruption success:

- continuous fight against corruption;
- availability of a permanent specialized anti-corruption body.

A key role in the fight against corruption is played by the Bureau of Corruption Investigation, which has political and functional autonomy. The bureau was founded in 1952 and it received its powers under the Prevention of Corruption Act. This independent body investigates and seeks to prevent corruption in the public and private sectors of the Singapore economy, while the Act clearly qualifies corruption in terms of various forms of “remuneration”. The head of this body is the director directly responsible to the prime minister. This means that no minister can intervene to stop the investigation or influence him in any way. The bureau is responsible for upholding the principle of honesty and integrity in the public service and promoting corruption-free transactions in the private sector. He is also responsible for checking cases of abuse among government officials and reporting such cases to the appropriate authorities in order to take the necessary disciplinary measures. The Bureau is also exploring the working methods of potentially corrupt government bodies in order to identify possible weaknesses in the governance system. If it turns out that such gaps can lead to corruption and abuse, the Bureau recommends that appropriate action be taken by the heads of these departments.

Singapore’s fight against corruption is based on established principles for the eradication of corruption by minimizing or eliminating the conditions that create an incentive or opportunity to induce individuals to commit corrupt acts. Measures should be taken with respect to both sides.

The basic principles of the fight against corruption in Singapore:

- respect for the principle of responsibility. Corruption must be punished administratively or criminally. But public censure is an integral part of the punishment process. Measures can be applied to all without exception;
- greater rigor in corruption cases applies specifically to high-ranking officials. There is a clear line between state duties and personal interests [4, c. 201.];
- the rule of law. Collaboration of the Corruption Investigation Bureau and the judiciary, which decide what the punishment will be. The public must be sure that the Bureau acts efficiently and legally;
- clear and intelligible methods of work and decision-making by state structures. With public awareness of the inability to influence government decisions through bribery, corruption will become less;
- integrity is a key criterion and the main goal of political leaders. Prohibition of the use of family ties when applying for public service. Merits to society are the guarantee that a qualified specialist is appointed. Dismissal of officials who violated the law;
- mass media; publicizing cases of corruption and the details of punishment in order to inform the public about the consequences of corruption;
- creating a spirit of honesty and trust in public service;
- decent pay for civil servants, reducing the incentive to commit corrupt acts; (in Singapore, ministers and senior officials are paid according to a formula tied to the average salary of successful private sector employees (lawyers, bankers); the Singapore government is guided in this matter by the idea of “moving with the market”, which is “honest, open, profitable and a workable system ”instead of hypocrisy, which results in duplicity and corruption) protection of persons of informants reporting cases of corruption.
- the elimination of bureaucracy; in particular, minimizing the number of signatures required for documents; this will reduce the potential for corruption [5, c.124].
- mandatory controlled reporting by government officials on their sources of income;(in Singapore, each year, civil servants are required to fill out special forms to declare their property, assets and debts; if they cannot explain where they got the additional financial resources, it can be assumed that the source is corruption; then an appropriate check is carried out; the prosecutor has the right to check any bank, stock, and settlement accounts of persons suspected of violating the Prevention of Corruption Act.)
- control of unsatisfactory monetary policy through strict rules, strict restrictions on campaign costs, permission to make donations only to political parties, not individual ministers or members of parliament, since you cannot allow this way to buy influence in order to change government policy [4].

Since July 1973, a special anti-corruption program was launched at the Singapore Ministry of Finance. This program included, inter alia, the following measures:

- improvement of procedures for interaction with citizens and organizations in order to avoid delays;
- transparency of control of lower officials by higher ones;

- rotation of officials to avoid the formation of sustainable corruption ties;
- conducting unforeseen inspections;
- ensuring a confidentiality regime to prevent leakage of important information that can be used for corrupt purposes;
- the introduction of a review procedure for a set of anti-corruption measures every 3-5 years. [6]

A system has been created in Singapore that allows you to select capable, intelligent, progressively minded young people, and contributes to their educational and professional growth. The selection of candidates for officials takes place at school. Then, representatives of the future elite are helped to enter the university, sent to study and internship abroad.

In particular, children of government officials are paid tuition at Oxford, Sorbonne, Harvard and other most prestigious foreign universities. This encourages the appearance of bureaucratic dynasties. A civil servant flattered by a bribe puts in jeopardy not only his future, but also the future of his descendants. The Anti-Corruption Agency is responsible for training future officials. So, gradually the state administration apparatus was updated with professional, trained and educated personnel, many of whom joined the ranks of the agency itself [7].

Every three years, an official of any rank in Singapore passes a recertification, in which he thoroughly analyzes the results and effectiveness of his work, formulates comments and suggestions to improve the quality of work and and this is called as the principle of meritocracy . Singapore's success in the fight against corruption is largely due to the policies of former Prime Minister Lee Kuan Yew, who made a significant personal contribution to eradicating this negative phenomenon.

As noted in the article of S.G. Kaparov: "Modernization of public service in Kazakhstan: the creation of a national system for the prevention of corruption offenses in the state apparatus", "meritocracy is by its nature a democratic institution. In this sense, it is the opposite of the patronage system, in which the selection for public service comes from the principles of personal loyalty, friendship or kinship [8]. In countries with an established system of merit, a mechanism has been defined that ensures the implementation of the principles of meritocracy, mainly through competitive selection upon admission to public service.

As a result, Singapore is currently one of the leading countries in the world for its low level of corruption. A sociological study conducted in this country at the end of the last century showed that almost 100% of the polled employees of state institutions believe that their boss never broke the law and did not take bribes.

Considering the Republic of Singapore as an example of one of the leading countries in the fight against corruption - a criminal act, it is necessary to evaluate the global work of such a small country. For 40 years, it has achieved tremendous success in the field of anti-corruption.

To sum up, the fight against corruption is a key factor in Singapore's economic success. Tough laws, appropriate salaries for ministers and government officials, punishment of corrupt officials, effective functioning of the anti-corruption department, personal examples of senior executives - all these facts constitute

Singapore's anti-corruption program. Thus, the success of leading countries in the economy is the result of hard work to fight corruption in all areas of life.

Under the legislation of the Republic of Kazakhstan on the fight against corruption, a lifelong ban on occupying any positions in government bodies and organizations has been introduced for persons previously dismissed from work for committing a corruption offense. Everyone must remember that those who commit any illegal action are completely deprived of all privileges.

REFERENCE

1. Закон РК "О борьбе с коррупцией".
2. Transparency International Corruption Perception Index, 2018.
3. Lee Kuan Yu. Singapore History: From the Third World to the First / Lee Kuan Yu. M., Harper; 1st edition p. 124 (October 3, 2000).
4. В.Д. Андрианов. Коррупция как глобальная проблема: история и современность М., 2011 с.201.
5. Lee Kuan Yu. Singapore History: From the Third World to the First / Lee Kuan Yu. M., Harper; 1st edition p. 124 (October 3, 2000).
6. Hong M. Twelve answers of Singapore to the challenges of globalization / M. Hong // Problems of the Far East. 2002. No. 1.
7. Ministry of Education, Singapore. Education System. URL: <https://www.moe.gov.sg/>
8. С.Г. Капаров: «Модернизация государственной службы в Казахстане: создание национальной системы предотвращения коррупционных правонарушений в государственном аппарате» || Analytic.- 2007. - № 1 (37).

УДК 331.108.66

Эрнст А.Б.,
магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана
специальность «6М050600 – Экономика»
Сайлаубеков Н.Т.
д.э.н., профессор
Алматы, Казахстан
e-mail: ernst.aizhan@yandex.ru

КАДРОВАЯ ПОЛИТИКА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ И ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ В ПРАКТИКЕ

Абстракт. В статье рассматриваются основные понятия кадровой политики, объект и основные задачи, проблемы реализации кадровой политики, рекомендации по улучшению КП в компании. Проанализированы свойства кадровой политики и выявлена её роль в системе управления персоналом и проблемы её реализации.

Ключевые слова: Кадровая политика, объект кадровой политики, задачи кадровой политики, свойства кадровой политики, управление персоналом, проблемы кадровой политики.

Ernst A.B.

Undergraduate of Economics of AbylaikhanKazUIRandWL,

Sailaubekov N.T.

d.o.e., professor

Almaty, Kazakhstan

e-mail: ernst.aizhan@yandex.ru

PERSONAL POLICY IN THE PERSONNEL MANAGENEMENT SYSTEM AND IMPLEMENTATION PROBLEMS

Abstract. The article discusses the basic concepts of personnel policy, the object and main tasks, the problems of implementing personnel policy, recommendations for improving KP in the company. The properties of personnel policy are analyzed and its role in the personnel management system and the problems of its implementation are revealed.

Keywords: personnel policy, object of personnel policy, tasks of personnel policy, properties of personnel policy, personnel management, personnel policy problems

Human resources management in the company has strategic and operational aspects. The personnel management system is created on the basis of the enterprise development charter.

Personnel policy - a tool for influencing personnel, a set of central principles that are implemented by the personnel department of the enterprise. Personnel policy implies the strategic basis of work with personnel. Personnel policy is the activity on the embodiment of the labor collective, which helped to combine the goals and priorities of the company and its team.

The main object of the personnel policy of the company is - personnel. The staff of the enterprise is called the backbone of its employees. Personnel is the primary and decisive factor in production. They recreate and force the means of production to move, constantly improve them. Production efficiency largely depends on the qualifications of workers, their professional skills, and business qualities. [1, p.123].

Personnel management - a set of managerial influences on the interests, behavior and activities of employees in order to maximize the use of their potential in the performance of labor functions.

Personnel - the totality of all human resources that an organization possesses. Studies of the organization's personnel structure and its dynamics can have different purposes. [2, p.145].

When grouping personnel into categories, workers include people engaged in the creation of products (provision of services) or contributing to these processes. On a production basis, workers are divided into main (locksmiths, turners, installers, masons) and auxiliary (repair workers, auxiliary workers, etc.). There are three categories of employees — managers, specialists, and technical executives. Leaders are classified by level - top management (top management), middle management (middle management) and lower management (lowest management). The composition of the specialists includes workers engaged in engineering, technical, economic and other works with higher or secondary specialized education. Technical executives include workers engaged in the preparation and execution of documentation performing accounting and control functions. Grouping personnel into categories allows you to establish the need for certain groups of workers, justify the use of one form or another of wages, identify the need for in-house training, etc.

Grouping by field of activity is necessary for the formation of production costs, as well as for determining the possibilities of using outsourcing and other forms of quantitative flexibility of personnel. Workers engaged in core activities, or industrial production personnel, include employees of the main and auxiliary workshops, plant management, research units, security, etc. Employees in non-core activities include employees of transport and utilities enterprises, training centers, medical units, health facilities, auxiliary agricultural enterprises, preschool education and culture institutions, which are on the balance sheet of organizations. The costs of maintaining these workers are not included in the cost of production and are made from profit organization.

Problems of implementation of personnel policy. The effectiveness of personnel management increases due to the active development of new methods, approaches, the introduction of Western experience and its successful adaptation to the specifics of domestic enterprises of various specializations. There is an active exchange of experience and opinions between specialists in the field of personnel management. At the same time, personnel management remains at the level of development that implies exclusively operational management and implementation of the tasks of the general management of the company. A breakthrough in the field of personnel management will be the transition to the level of strategic management or, in other words, the organization of work with personnel on the basis of the development of a unified personnel strategy for the institution.

Modern personnel services are not enough just to issue orders and instructions, to store personnel information. They should gradually turn into centers for the development and implementation of a strategy for organizing labor, the purpose of which is to increase the production, creative return and activity of personnel, develop and implement personnel development programs, ensure fair remuneration, etc. [3, p.123].

The disadvantage with regard to practical work with personnel in modern conditions, a number of negative points are revealed.

1) uneven loading of the control apparatus. This is manifested both in relation to individual managers and specialists within the same department. Usually, serious tasks are entrusted to more responsible and qualified employees without appropriate material compensation. Unfortunately, the psychology of “egalitarianism” has not yet been squeezed out of the minds of many people. As a rule, in most cases, employees located on the same management horizontal require the same payment for an equal amount of labor, without recognizing the difference in the quality of labor. Each employee should be aware that remuneration is a material reward adequate to its value for the enterprise;

2) inconsistency of the employee to the occupied place. Excessive labor supply and protectionism are factors that indicate a lack of management attention to the quality characteristics of hired employees. Often, an employee is evaluated according to formal personal data, and some “profitable” positions are not available to persons without patronage;

3) inadequate assessment of personal qualities and the results of individual employees due to the lack of a mechanism for diagnosing personal potential. This, in turn, seriously violates the socio-psychological climate in the workforce;

4) lack of real opportunities for employees to participate in the discussion of the enterprise. It is quite common practice when the solution of issues relating directly to the labor collective itself (remuneration of labor, social services) occurs not only without discussion in the collective, but even without explanation of the reasons for the changes on the part of the management. Such ignoring the opinions of employees, of course, leads to indifference on their part to emerging problems within the organization, that is, a single team is not formed that is ready to solve production problems;

5) insufficiently debugged balance of “rights-obligations (responsibility)” with regard to the activities of managers at various levels. Often, the manager is not responsible in any way for errors or omissions. Or, on the contrary, bears punishment for misses that have no objective relation to him.

The sustainability of the economic basis of personnel policy is determined by the unity of goals and specific interests of all members of the work collective who are interested in improving production efficiency, its development and improvement, which ensures more complete satisfaction of the needs of workers. Based on the foregoing, it is possible to single out the most important goals that the personnel policy is aimed at: ensuring high professionalism in the implementation of the managerial and technological process on the basis of the effective use of intellectual and personnel potential through the placement of qualified, active workers in all areas of labor activity; creating favorable conditions for members of the labor collective to realize their abilities and achieve their high creative potential by stimulating professional growth and career advancement [4, p.234].

Let us consider in more detail the problems of personnel policy and the ways of their solution using the example of the Fircroft Engineering Services Limited Kazakhstan Branch.

Perhaps the main problem of the personnel policy of this institution is the lack of work with personnel due to the heavy workload. The personnel department deals

only with the execution of orders and instructions and the storage of personnel information. In this regard, the institution has a large turnover of staff, a large workload of specialists, the absence of temporary disability due to lack of knowledge of the specifics of the colleague's work and the lack of motivation conditions, the lack of career planning and training, the incorrect distribution of duties, and the complete lack of diagnosis of the personnel situation.[5, p.15].

First of all, I would like to dwell on the problem of staff turnover. From my point of view, this is currently the most important problem of the personnel policy of the institution.

Of course, the level of staff turnover is one of the most indicative criteria for the personnel policy of any organization. Staff turnover can be considered both a positive phenomenon and a negative one. Firstly, the employee's capabilities are expanding, and his ability to adapt is increasing. Secondly, the staff of the institution "refreshes", there is an influx of new people, therefore, new ideas. The flexibility of the personnel policy is evaluated based on its characteristics: stability or dynamism. Personnel policy should be dynamically reconstructed under the influence of changing conditions and circumstances. Recruitment by the institution is carried out mainly by methods of a passive nature, for example, according to recommendations, but do not forget about employment centers that implement the youth practice program. We must pay tribute: the institution hires on the condition that education is consistent with no work experience. But in this case, there is a high probability of poor performance of their duties due to misunderstanding or insufficient rotation on the part of mentors. Among the main reasons for staff turnover, it is possible to single out, first of all, low pay with high workload and working conditions.

It is necessary to work with the reasons for staff turnover; they can be eliminated or their influence reduced:

1) Unfair pay structure.

It is necessary to review the wage structure, preferably by assessing the complexity of work, to identify inadequate rates. Analyze differentiated tariffs, revise them if "distortion of rates" is revealed. If significant fluctuations in payment occur as a result of a bonus system or a profit sharing system, check these systems and review them.

2) Poor working conditions.

It is necessary to compare working conditions (working hours, shift flexibility, equipment, ergonomics of workplaces, condition of heating, air conditioning, lighting) institutions with the working conditions of market competitors. It is proposed to develop measures to improve working conditions: a more flexible work schedule, new furniture or furniture relocation, the addition of coolers or lighting.

You can conduct a study of satisfaction with your work and the working conditions of employees and get complete information about exactly what, what aspects of labor are dissatisfied employees.

3) The precedents of abrupt layoffs and abrupt recruits to the organization.

First of all, due to not allocating funds for that. Problems with personnel are solved promptly, since there is no diagnosis of the personnel situation, which explains

the lack of planning and training, and a career. In order to stable work of the organization, planning its development, long-term planning of the personnel policy of the institution is very important. In most cases, human resources departments or human resources management services are more used to planning the number of employees in an institution. Their main task is to ensure that the organization has as many employees as it should be in accordance with the staffing tables. A workforce plan is being developed with the goal of calculating the number of employees that the organization will need and the professional structure that will be needed in a given period. Decisions about the sources of potential recruitment should also be made, established and maintained to ensure that the organization's needs and potential remuneration for work, monetary or moral, are known to the future recruitment. Since institutions employ people of various professional levels and need specialists of various profiles, the recruitment network should be quite wide and diverse. Many staffing services of institutions also participate in annual meetings with graduates of higher educational institutions in order to provide them with information about career opportunities. The sources of recruitment for managerial positions are diverse, including employment centers, special agencies and recruitment consultants, as well as consultants for the search for senior administrative workers. It is very important to create a reserve for the recruitment of highly qualified personnel in order to attract high-class specialists to free vacancies. If this happens, then frame recruitment errors become less significant. And finally, one of the solutions to problems with personnel may be certification. Certification refers to personnel technologies, which are based on the receipt of personal information about an employee, or staff assessment. Thus, certification is a form of a comprehensive assessment of personnel, according to the results of which decisions are made on the compliance of the employee with the position held, on further career growth of the employee.[6, c.20].

Accordingly, certification pursues the achievement of the following goals:

- determination of the qualifications of an employee of the position held;
- determination of the employee's potential in order to study the possibility of further career advancement;
- employee incentives;
- improvement of personnel policy.

The certification procedure is based on the principles of universality, publicity, openness, systematicity, objectivity, responsibility, effectiveness.

Perhaps the system of tangible and intangible incentives for employees should be reviewed.

In conclusion, I would like to say that the improvement of the personnel management system is considered a success factor in all companies. It is ensured by the ongoing personnel policy, which is a set of measures aimed at solving personnel problems and forming a team that is able to adequately respond to the changing political situation and ensure the effective functioning of the department. Strengthening the organizational culture should be carried out through activities aimed at educating employees of a sense of community, belonging to the organization, loyalty and reliability in work.

REFERENCE

1. Веснин В.Р. Основы менеджмента. - М., 2014. - 384 с.
2. Магура М.И., Курбатова М.Б. Современные персонал-технологии. - М., 2013. - 388 с.
3. Баканов М.В. Кадровая политика в предпринимательских организациях страны / М.В. Баканов, А.Ю. Титлов: В сборнике: Современная наука: теоретический и практический взгляд. Сборник статей Международной научно-практической конференции: в 4-х частях. 2016. – С. 36–40.
4. Бобрешова И.П. Роль современной оценки персонала в кадровой политике организации: В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всероссийской научно-методической конференции. 2016. – С. 1446–1449
5. Кадровая политика ТОО «Фиркрофт Инжиниринг Сервисиз Лимитед Казахстан» 2010.-15с.
6. Внутренняя аналитика компании ТОО «Фиркрофт Инжиниринг Сервисиз Лимитед Казахстан» 2018.- 20с

Ескертпе үшін / Для заметок / For notes

Материалы VI Международной научно- практической конференции
«Продвижение эффективных практик культуры качества в высшем образовании
Казахстана: бенчмаркинг и поиск резервов»
12-13 ноября 2019 год

Proceeding of VI International scientific and practical conference
“Promoting Effective Quality Culture Practices in Higher Education in Kazakhstan: Benchmarking
and Resource Search”
November 12-13, 2019

Редакционная коллегия:

Саханова А.Н., д.э.н., проректор по научной и инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана;

Кульгильдинова Т.А., профессор. д.ф.н., проректор по учебно-методической работе
КазУМОиМЯ им. Абылай хана;
Яновская О.А., д.э.н., профессор. PhD., академик Международной академии наук «Евразия»,
советник директора агентства НААР;
Р.Гессе., профессор Фрайбургского университета, Германия;
Амангожаева Е.Б., м.ю.н. ведущий специалист КазУМОиМЯ им. Абылай хана.

Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов, данных, результатов и другой информации

Подписано в печать 24.11.2018 г.
Гарнитура «Times New Roman. MS Minsho»
Формат 70x90 1/8. Объем 65,75 п.л. Заказ №443. Тираж 150 экз.
Сверстано и отпечатано в издательстве «Полилингва»
При КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Подписано в печать 24.11.2017 г.
Гарнитура “Times New Roman, MS Minsho”
Формат 70x90 1/8. Объем 65,75 п.л. Заказ № 443. Тираж 150 экз.
Сверстано и отпечатано в издательстве “Полилингва” при КазУМОиМЯ имени
Абылай хана

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-09
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru

